

FINANCING AGREEMENT

Cross Border Cooperation

Special Conditions

The Government of Ukraine, hereinafter referred to as "**the CBC Partner Country**"

and

the European Commission, hereinafter referred to as "**the Commission**", acting on behalf of the European Union, hereinafter referred to as "**the EU**"

hereinafter collectively referred to as "the Parties"

have agreed as follows:

Article 1- Purpose

1.1 The EU agrees to contribute to the financing of the following joint operational programme described in Annex II:

The Joint Operational Programme Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine 2014-2020 for the ENI Cross-Border Cooperation programme for the years 2014-2020 ("the Programme").

ENI-CBC/2015/039-031

1.2 This programme is financed under the European Neighbourhood Instrument¹ and European Regional Development Fund².

Article 2- Total Estimated Cost and Union's Financial Contribution

2.1 The total cost of the programme is estimated at EUR 81,347,200.

2.2 The maximum EU contribution to this programme is set at EUR 73,952,000. The breakdown of the EU's financial contribution is shown in the budget included in the programme (Annex II).

2.3 Co-financing shall amount to at least 10% of the Union contribution to the programme and shall be presented in the Programme (Annex II).

Article 3- The CBC Partner Country's Contribution

¹ Regulation (EU) No 232/2014 of the European Parliament and of the Council of 11 March 2014 establishing a European Neighbourhood Instrument, OJ L 77, 15.3.2014, p. 27.

² Regulation (EU) No 1301/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the European Regional Development Fund and on specific provisions concerning the Investment for growth and jobs goal and repealing Regulation (EC) No 1080/2006, OJ L 347, 20.12.2013, p. 289.

3.1 Where there is a financial contribution or staff contribution by the CBC Partner Country, such contribution shall be indicated in the programme (Annex II).

Article 4- Implementation

This programme shall be implemented under shared management in accordance with Commission Implementing Regulation (EU) No 897/2014³ and the terms and the conditions set out in this Financing Agreement, which consists of these Special Conditions and the Annexes thereto.

Article 5- Execution Period

The period of execution of this Financing Agreement as defined in Article 3 of Annex I (General Conditions) shall commence on the entry into force of this Financing Agreement and end at 31 December 2024 at the latest.

Article 6- Addresses

All communications concerning the implementation of this Financing Agreement shall be in writing, shall refer expressly to this action as identified in Article 1 of these Special Conditions and shall be sent to the following addresses:

a) for the CBC Partner Country

Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine

Mr. Stepan Kubiv, First Vice Prime Minister of Ukraine – Minister of Economic Development and Trade

12/2, Hrushevskiyi str.

Kyiv 01008

Ukraine

b) for the Commission

Directorate-General Neighbourhood and Enlargement Negotiations – DG NEAR

Mr. Mathieu BOUSQUET, Head of Unit Georgia, Moldova & Neighbourhood Cross-Border Cooperation (C1)

Office L-15 04/058

³ Commission Implementing Regulation (EU) No 897/2014 of 18 August 2014 laying down specific provisions for the implementation of cross-border cooperation programmes financed under Regulation (EU) No 232/2014 of the European Parliament and the Council establishing a European Neighbourhood Instrument (OJ L 244, 19.8.2014, p. 12).

Avenue du Bourget, 1

B-1049 Brussels

Belgium

Article 7- Cooperation with OLAF

The contact point of the CBC Partner Country having the appropriate powers to cooperate directly with the European Anti-Fraud Office (OLAF) in order to facilitate OLAF's operational activities shall be: the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (e-mail address: pgmia@mvs.gov.ua).

Article 8-Composition of Financing Agreement

8.1 This Financing Agreement is composed of:

- (a) these Special Conditions,
- (b) Annex I: General Conditions
- (c) Annex II: The Programme

8.2. In the event of a conflict between, on the one hand, the provisions of the Annexes I and II and, on the other hand, the provisions of these Special Conditions, the latter shall take precedence. In the event of a conflict between the provisions of Annex I and those of Annex II, the provisions of Annex I shall take precedence.

Article 9- Provisions derogating from or supplementing Annex I (General Conditions)

The following shall supplement Article 4.1 of Annex I (General Conditions):

“These procedures shall be understood as the minimum principles applicable to the award of procurement contracts and financial support to the third parties. For the avoidance of doubt, lower thresholds than those set out in title VI Chapter 4 of Implementing Regulation (EU) no 897/2014 may be applied by beneficiaries or the CBC partner country”.

Article 10- Entry into force

This Financing Agreement shall enter into force on the date on which it is signed by the last party.

Done at Brussels on 19 December 2016, in two original copies in English language, one copy being handed to the CBC Partner Country and one copy to the Commission.

FOR THE CBC PARTNER COUNTRY

FOR THE EUROPEAN COMMISSION

Stepan KUBIV
First Vice Prime Minister of Ukraine –
Minister of Economic Development and
Trade

Christian DANIELSSON
Director-General for European Neighbourhood
Policy and Enlargement Negotiations

УГОДА ПРО ФІНАНСУВАННЯ

Прикордонне співробітництво

Особливі умови

Європейська Комісія, надалі «**Комісія**», що діє від імені Європейського Союзу, надалі «ЄС»

та

Уряд України, надалі «**Країна-партнер ППС**»,

надалі «Сторони»,

домовились про наступне:

Стаття 1- Мета

1.1 ЄС погоджується надати фінансування наступної спільної операційної програми, описаної в Додатку II:

Спільна операційна програма Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія 2014-2020 для Програми прикордонного співробітництва ЄІС 2014-2020 («Програма»).

ENI-CBC/2015/039-031

1.2 Фінансування Програми здійснюється в рамках Європейського Інструменту Сусідства¹ та Європейського Фонду Регіонального Розвитку².

Стаття 2- Загальна очікувана вартість та співфінансування ЄС

2.1 Загальна сума програми оцінюється в 81 347 200 євро.

2.2 Максимальна сума внеску ЄС у Програму становить 73 952 000 євро. Розподіл співфінансування ЄС подається в бюджеті програми (Додаток II).

2.3 Співфінансування повинно становити не менш, ніж 10% внеску ЄС у програму і вказується у Програмі (Додаток II).

Стаття 3- Внесок країни-партнера ППС

¹ Регламент (ЄС) № 232/2014 Європейського Парламенту та Ради від 11 березня 2014 р., яким встановлюється Європейський Інструмент Сусідства, OJ L 77, 15.3.2014, ст. 27.

² Регламент (ЄС) № 1301/2013 Європейського Парламенту та Ради від 17 грудня 2013 р. щодо Європейського Фонду Регіонального Розвитку та конкретних положень, які стосуються цілі «Інвестиції для зростання та створення робочих місць» та скасовують дію Регламенту (ЄК) № 1080/2006, OJ L 347, 20.12.2013, ст. 289.

3.1 Якщо країна-партнер ППС робить фінансовий внесок або внесок у формі роботи працівників, це повинно бути зазначено в Програмі (Додаток II).

Стаття 4- Реалізація

Програма буде впроваджуватися шляхом спільного управління у відповідності до Регламенту з реалізації (ЄС) № 897/2014³ та умов, викладених у даній Фінансовій угоді, яка складається з даних Особливих умов та Додатків.

Стаття 5- Термін виконання

Термін виконання даної Угоди про фінансування, відповідно до ст. 3 Додатку I (Загальні умови) розпочинається від дати набуття чинності Угоди про фінансування і закінчується не пізніше ніж 31 грудня 2024.

Стаття 6- Адреси

Вся переписка щодо реалізації даної Угоди про фінансування повинна вестися у письмовій формі, містити чітке посилання на програму у відповідності до статті 1 Особливих умов і надсилатися на наступні адреси:

а) Європейська Комісія

Генеральний директорат у справах сусідства та переговорів з питань розширення ЄС - DG NEAR

п. Метью Бускет, Начальнику відділу з питань Грузії, Молдови та сусідства в рамках прикордонного співробітництва (C1)

Офіс L-15 04/058

вул. Бурге, 1

В-1049 Брюссель

Бельгія

б) Країна-партнер ППС

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України

п. Степану Кубіву, Першому віце-прем'єр-міністру України - Міністру економічного розвитку і торгівлі

³ Регламент з Реалізації ЄК (ЄС) № 897/2014 від 18 серпня 2014р., яким встановлюються конкретні положення для реалізації програм прикордонного співробітництва, що фінансуються згідно Регламенту (ЄС) № 232/2014 Європейського Парламенту та Ради, яким встановлюється Європейський Інструмент Сусідства (OJ L 244, 19.8.2014, ст. 12).

вул. Грушевського 12/2

Київ 01008

Україна

Стаття 7- Співпраця з Європейським бюро з протидії шахрайству

Контактний пункт країни-партнера ППС, який матиме відповідні повноваження для ведення безпосередньої співпраці з Європейським бюро з протидії шахрайству з метою сприяння його оперативній діяльності: Міністерство внутрішніх справ України (ел. пошта: pgmia@mvs.gov.ua).

Стаття 8- Структура Фінансової угоди

8.1 Угода про фінансування складається з наступних частин:

- (a) Особливі умови
- (b) Додаток I: Загальні умови
- (c) Додаток II: Програма.

8.2. У випадку конфлікту між положеннями Додатків I і II з однієї сторони та положеннями Особливих умов з іншої сторони, останні мають переважну юридичну силу. У випадку конфлікту між положеннями Додатку I та Додатку II, положення Додатку I мають переважну силу.

Стаття 9- Положення, що змінюють або доповнюють Додаток I (Загальні умови)

Це положення доповнює статтю 4.1 Додатку 1 (Загальні умови):

«Ці процедури повинні бути зрозумілі, як мінімальні принципи, що застосовуються до укладання договорів закупівлі та фінансової підтримки третім особам. Для уникнення непорозумінь більш низькі вимоги, ніж ті, які викладені в розділі 4 глави VII Регламенту з Реалізації (ЄС) № 897/2014, можуть бути застосовані бенефіціарами або країною-партнером ППС».

Стаття 10- Набуття чинності

Ця Угода про фінансування набуває чинності в день підписання її останньою зі сторін.

Складено в двох оригінальних примірниках англійською мовою, з яких один примірник передається в Комісію, а інший – країні-партнеру ППС.

ВІД КОМІСІЇ	ВІД КРАЇНИ-ПАРТНЕРА ППС
п. Лоуренс Мередіт Директор з питань сусідства Схід	п. Степан Кубів, Перший віце-прем'єр-міністр України - Міністр економічного розвитку і торгівлі
<Підпис> Підпис	<Підпис> Підпис
Дата: <дата>	Дата: <дата>

Європейський Інструмент Сусідства

**Угорщина-Словаччина-Румунія-
Україна**

**Програма транскордонного
співробітництва
2014-2020**

СПІЛЬНА ОПЕРАЦІЙНА ПРОГРАМА

*Затверджена державами-учасницями 25 червня 2015,
переглянута 14 жовтня 2015, 13 листопада 2015
та 1 вересня 2016*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	5
1 Вступ	7
2 Визначення програмної території	9
2.1 Країни-учасниці та Програмна територія	9
2.2 Основні регіони	9
2.3 Прилеглі регіони	9
2.4 Основні соціальні, економічні та культурні центри	13
2.5 Карта території Програми.....	15
2.6 Намір застосувати статтю 10(5) Регламенту (ЄС) № 232/2014	16
3 Аналіз території Програми	17
3.1 Загальна характеристика території.....	17
3.2 Місцева культура та збереження історичної спадщини (Тематичне завдання 3).....	18
3.3 Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату (Тематичне завдання 6)	19
3.4 Доступ до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем (Тематичне завдання 7)	22
3.5 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони (Тематичне завдання 8).....	23
3.6 Основні виклики та потреби, які будуть розглянуті програмою з транскордонного аспекту, економічні, соціальні, екологічні питання та питання управління відповідно до майбутніх регіональними тенденцій розвитку	24
3.7 Основні можливості у сфері співпраці в контексті наявного регіонального потенціалу.....	26
3.8 Досвід набутий з попередніх транскордонних програм	27
4 Стратегія Програми	30
4.1 Загальна ціль та бачення спільної операційної програми.....	30
4.2 Процес обрання тематичних завдань	30
4.3 Обрані Тематичні завдання	32
4.4 Заплановані заходи за обраними тематичними цілями.....	32
4.5 Структура бачення, завдань та пріоритетів Програми.....	36
4.6 Очікувані результати.....	37
4.7 Індикатори результатів	38
4.8 Очікувані проміжкові результати, індикатори досягнення проміжних результатів.....	40
4.9 Взаємозв'язок між стратегічними цілями ЄІС та тематичними завданнями Програми	43
4.10 Вплив і узгодженість запланованих заходів із макро-регіональними стратегіями та інших програмами, що фінансуються ЄС, у відповідних країнах і регіонах.....	43
4.11 Зв'язок з національними, регіональними і іншими стратегіями та програмами	52

4.12	Зв'язок із Дунайською Стратегією ЄС (ДСЕС)	57
5	Структури та призначення компетентних органів та органів управління	60
5.1	Органи на рівні Програми	60
5.1.1	Склад Спільного моніторингового комітету та його завдання	62
5.1.2	Керуючий Орган та процедура його призначення	64
5.1.3	Процедура утворення Спільного технічного секретаріату	67
5.1.4	Допоміжний орган	70
5.1.5	Орган аудиту і члени групи аудиторів	70
5.2	Органи управління національного рівня	72
5.2.1	Національні органи влади у всіх країнах-учасниках	72
5.2.2	Контрольні контактні офіси, національні контролери та аудитори	73
6	Реалізація Програми	76
6.1	Короткий опис систем управління та контролю	76
6.2	Опис процедур відбору проекту	78
6.2.1	Процедура відкритого конкурсу	79
6.2.2	Процедура закритого конкурсу	80
6.2.3	Процедура розгляду скарг	81
6.3	Попередній орієнтовний графік реалізації Програми	82
6.4	Опис характеру допомоги по пріоритетах	83
6.5	Опис запланованого використання технічної допомоги і процедура, що застосовується для укладення контрактів	83
6.6	Опис систем моніторингу та оцінювання	84
3.		86
6.7	Інформація про виконання нормативних вимог, викладених у Директиві 2001/42/ЄС Європейського парламенту та Ради	87
	Проведення СЕО відповідно до директиви ЄС і національних законодавств	87
	Зміст екологічного звіту відповідно до Директиви ЄС	88
	Результати проведення стратегічного екологічного оцінювання:	88
6.8	Правила прийнятності витрат	91
6.9	Порушення та повернення: розподілу відповідальності між країнами-учасниками	91
6.10	Правила оплати, використання та моніторингу співфінансування	92
6.11	Опис ІТ-систем для звітності та обміну комп'ютерними даними між Керуючим органом і Комісією	93
6.12	Принципи комунікації	94
6.13	Мова (и), прийнята в Програмі	95
7	Орієнтовний фінансовий план	96
7.1	Тематичні завдання за джерелом фінансування	96
7.2	Фінансова таблиця Програми	97
8	Аналіз ризиків та заходи по їх зменшенню	98
9	Опис шляхів реалізації наскрізних пріоритетів	99
9.1	Сталість навколишнього середовища	99

9.2	Демократія і права людини	101
9.3	Гендерна рівність.....	104
9.4	ВІЛ/СНІД.....	104
10	Додатки	105
10.1	Детальний аналіз соціально-економічної та екологічної ситуації на програмній території 105	
10.2	Загальна інформація – територія, населення, економіка і ринок праці	105
10.2.1	Місцева культура та збереження історичної спадщини (ТЗ 3)	123
10.2.2	Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату (ТЗ 6)	136
10.2.3	Доступність регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем (ТЗ 7).....	159
10.2.4	Спільні виклики у сфері безпеки та охорони (ТЗ 8)	170
10.3	Комунікаційний план	187
10.3.1	Комунікаційна стратегія	187
10.3.1.1	Завдання та цільові групи	187
10.3.1.2	Відповідальні органи Програми	188
10.3.1.3	Моніторинг	188
10.3.1.4	Канали і засоби	189
10.3.1.5	Заплановані результати комунікаційних заходів	190
10.3.2	Орієнтовний щорічний інформаційний і комунікаційний план на перший рік (2016)	191

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ОА	Орган аудиту
ФЛ	Філія
ТКС	Транскордонне співробітництво
ККО	Контрольні контактні офіси
ІСР	Індикатор спільних результатів
ОСУК	Опис системи управління і контролю
ЄІС	Європейський інструмент сусідства
ЄІСП	Європейський інструмент сусідства і партнерства
ЄС	Європейський Союз
ЦОСТУ	Центральний офіс статистики Угорщини
УГ	Угорщина
УГ-СЛ-РУ-УК	Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна
ПТС ЄІС УГ-СЛ-РУ-УК 2014-2020	Програма транскордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020
СОП	Спільна операційна програма
СМК	Спільний моніторинговий комітет
СГП	Спільна група планування
СТС	Спільний технічний секретаріат
СРГ	Спільна робоча група
км	Кілометр
ВІП	Великий інфраструктурний проект
КО	Керуючий орган
КЧ	Країни-члени ЄС
НО	Національний орган
НІС	Національний інститут статистики (Румунія)
NUTS	Номенклатура територіальних одиниць для цілей статистики
РУ	Румунія
МОР	Моніторинг орієнтований на результат
СЕО	Стратегічна екологічна оцінка
СК	Словаччина
ОССР	Офіс статистики Словацької республіки
ДССУ	Державна служба статистики України
СВОТ	Аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз
ТД	Технічна допомога

ТЄТМ	Транс-європейська транспортна мережа
ТЗ	Тематичне завдання
УК	Україна

1 Вступ

Програма транскордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна буде реалізована протягом програмного періоду Європейського Союзу 2014-2020. Спільна операційна програма (СОП) базується на спільних зусиллях усіх чотирьох країн-учасниць і націлена на створення рамкового середовища для заходів, які призведуть до більш інтенсивного співробітництва між регіонами України та регіонами країн ЄС, як розділяють спільний кордон.

Розробка СОП здійснювалася під керівництвом та контролем Спільної групи планування. Координацію процесу програмування здійснював Керуючий орган та Спільний технічний секретаріат.

Зміст даної Спільної операційної програми було розроблено на основі вимог статті 4 Регламенту з реалізації Єврокомісії (ЄС) №897/2014 від 18 серпня 2014 року, в якому викладено спеціальні положення щодо реалізації транскордонних програм, які фінансуються у відповідності до Регламенту (ЄС) № 232/2014 Європейського парламенту та Ради ЄС про створення Європейського інструменту сусідства.

Даний програмний документ є результатом ретельного планувального процесу, який було розпочато в середині 2014 року із залученням багатьох зацікавлених сторін, підтримки з боку Спільного технічного секретаріату та зовнішніх консультантів. Розробка СОП здійснювалася під керівництвом та контролем Спільної групи планування, яка складалася з центральних урядових організацій та представників відповідних регіонів з кожної країни-учасниці. Координацію процесу програмування здійснював Керуючий орган та Спільний технічний секретаріат. Остаточні рішення приймала Спільна група планування.

Процес програмування включав ряд консультацій та заходів для залучення кожного зацікавленого учасника у підготовку програми та складався з наступних основних етапів:

На першому кроці процесу програмування (**Етап 2: Попередній відбір тем фокусування**) планування розпочалось з оцінювання проектів за період 2007-2013 р.р. та супроводжувалось попереднім відбором тем фокусування для того, щоб стратегічний фокус СОП відповідав необхідним правилам ЄІС. Крім того, до початку процедури відбору було проведено оцінку потреб на основі результатів попереднього вивчення стратегічних документів, детального опитування зацікавлених сторін щодо специфічних потреб у відповідній сфері, включаючи потреби ключових зацікавлених сторін у цільових прикордонних регіонах таких як: районні та міські ради, палати, міністерства, агентства з розвитку та управління, неприбуткові організації, важливі регіональні та місцеві установи та головні партнери, а також тих, хто мав досвід у попередніх транскордонних програмах. Спільний творчих семінар був форумом, де

представники спільних органів по реалізації - на основі результатів первинної оцінки потреб – змогли більш детально обговорити можливі складові частини попередніх фокус-тем. Частиною заходів з планування стала оцінка поточних проектів шляхом аналізу інформації (наданої СТС) щодо фінансованих у цей період проектів, групові інтерв'ю з СТС, індивідуальні інтерв'ю з обраними бенефіціарами, а також шляхом аналізу ключових положень звіту місії РОМ по проектах, що виконувались у вказаний період. Остаточне рішення щодо фокус тем було прийнято Спільною групою планування.

В подальшому, на наступному етапі (**Етап 3: Підготовка до аналізу ситуації на програмній території, проведення СВОТ-аналізу**) вся необхідна інформація по прикордонному регіону була зібрана, систематизована та проаналізована, згодом також визначені виклики, потенціал та перешкоди для транскордонного співробітництва. Аналіз ситуації вивчав потенційні сфери, інтенсивність співпраці та існуючі мережі, придатні для майбутньої співпраці у визначених тематиках. Спеціальна увага приділялась збору та вивченню досвіду попередніх транскордонних програм. На основі результатів аналізу ситуації на семінарах було проведено спеціальний СВОТ-аналіз цільових територій. Для виконання спеціальних заходів по цьому питанню були проведені індивідуальні інтерв'ю з відповідними ключовими партнерами на рівні ЄС, національному, регіональному/районному рівнях (загалом 34 інтерв'ю: 2 – на рівні ЄС, 12 на національному рівні, та 20 – на рівні регіону/району). До того ж спільні творчі семінари (загалом 4) були проведені у кожній з країн-учасниць для обговорення ключових висновків, викликів, перешкод та можливостей на рівні району. На основі результатів цих робочих зустрічей було проведено інтерактивну робочу зустріч з учасниками з всіх 4 країн-учасниць, де – на основі результатів національних робочих зустрічей – були визначені ключові спільні виклики та можливості у обраних тематичних напрямках.

На наступному кроці було розроблено стратегію (**Етап 4: Викладення стратегії майбутньої програми транскордонного співробітництва**). Окрема увага була приділена підходу, орієнтованому на результат, з метою вирішення спільних проблем у прикордонному регіоні та розвитку спільних можливості, які б стали основою для взаємовигідних партнерських відносин. Була проведена робоча зустріч за участі відповідних районних рад, торгово-промислових палат та ключових регіональних установ на відповідних територіях з метою оцінити поточний стан аналізу та майбутнє бачення у визначених тематичних напрямках.

Формулювання СОП (**Етап 5: Формулювання Спільної операційної програми**) було зроблено шляхом об'єднання всієї існуючої інформації стосовно програми. Даний етап планування також передбачав залучення зацікавлених сторін, використання інтерактивних методик з метою забезпечення розробки узгодженого всіма сторонами документу. Проводились консультації з СТС, робочою групою з реалізації, ключовими установами, експертами та експертами у сфері екології (СЕО) щодо змісту СОП, в т.ч. щодо конкретних завдань, індикаторів, запланованих заходів, критеріїв відбору та розподілу коштів. До того ж було проведено робочу зустріч з пост-фактум експертами та експертами у сфері екології (СЕО) для обговорення їх висновків та пропозицій. Після завершення розробки СОП, його погодження з боку СГП, КО та НОВ, було проведено процес публічних консультацій шляхом оприлюднення останньої редакції СОП на веб-сторінці. Результат публічних консультацій був включений до останньої редакції СОП.

Національні, регіональні та місцеві органи влади, агенції регіонального розвитку, ТПП, національні природні парки та органи управління територіями під захистом, культурні установи, навчальні заклади, туристичні асоціації, науково-дослідні центри/університети, місцеві бізнес асоціації та організації громадянського суспільства були залучені як **зацікавлені сторони** та зробили вагомий внесок протягом всього програмного періоду.

2 Визначення програмної території

2.1 Країни-учасниці та Програмна територія

Країни-учасниці Програми транскордонного співробітництва Європейського Інструменту Сусідства Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2014-2020 включають країни-члени ЄС, зокрема: Угорщину, Словаччину, Румунію – та Україну на правах країни-партнера. Програмна територія Програми транскордонного співробітництва Європейського Інструменту Сусідства Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2014-2020, як вказано нижче, включає основні регіони та прилеглі регіони.

2.2 Основні регіони

Наступні 7 територіальних одиниць (у відповідності до ст. 8(1) Регламенту (ЄС) № 232/2014) входять до програмної території як **основні регіони**:

1. **Область Соболч-Сотмар-Берег**, Угорщина (NUTS III)
2. **Кошицький край**, Словаччина (NUTS III)
3. **Пряшівський край**, Словаччина (NUTS III)
4. **Повіт Марамуреш**, Румунія (NUTS III)
5. **Повіт Сату-Маре**, Румунія (NUTS III)
6. **Івано-франківська область**, Україна
7. **Закарпатська область**, Україна

2.3 Прилеглі регіони

Наступні регіони беруть участь у реалізації програми на правах прилеглих регіонів:

1. **Область Боршод-Абауй-Земплен**, Угорщина (NUTS III)
2. **Повіт Сучава**, Румунія, (NUTS III)
3. **Чернівецька область**, Україна

Обґрунтування участі прилеглих регіонів:

- **Область Боршод-Абауй-Земплен**, Угорщина (*прилеглий регіон з повною участю*)

Область Боршод-Абауй-Земплен відповідає вимогам для включення, викладених у Програмному документі, наступним чином:

- Залучення області є важливим з огляду на досягнутий нею досвід та мотивацію, отримані та продемонстровані у поточній ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013, де область Боршод-Абауй-Земплен бере участь на правах прилеглої області з повною участю. Область Боршод-Абауй-Земплен успішно брала участь через проекти ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна, де головні партнери з цієї області були у 5 проектах, а партнери – у 12 проектах. На сьогодні досвід показує, що партнери з основних територій більш схильні співпрацювати з партнерами з цього активного округу з огляду на наявність у них цінного досвіду.
- Область створює істотну додаткову вартість для основних регіонів завдяки своїм можливостям у наступному: на території області розміщені декілька регіональних та

місцевих органів влади; тут розміщений найважливіший вищий навчальний заклад угорської частини програмної території, а саме: університет у м. Мішкольц, в якому є технічні, промислові, економічні, юридичні, мистецькі, медичні та музичні напрямки освіти для прийняття викликів у постійно мінливому світі; в області розміщено більше 20 науково-дослідних центрів та економічні зони для інвесторів, також у місті Мішкольц знаходиться аеропорт, який функціонує на регіональному рівні. Область володіє істотними можливостями для розміщення (туристів) в порівнянні з регіонами програми, а також всесвітньою культурною спадщиною, яка є чудовою туристичною пам'яткою. Крім того, область може зробити значний внесок у місцеву культуру прикордонного регіону, володіючи 52 музеями (найбільша кількість в порівнянні з іншими регіонами у прийнятній території) та 1492 охоронюваними згідно законом пам'ятками архітектури. Завдяки цінному досвіду та можливостям, область може передати ноу-хау, обмінюватись досвідом у багатьох сферах, сприяти туризму у прикордонному регіоні з його транскордонними природним та культурним надбанням під час підготовки та виконання транскордонних проектів.

- Карстові печери поблизу Аггтелек покривають ділянку кордону між Угорщиною та Словаччиною (в частині області Боршод-Абауй-Земплен та Кошицького краю) є транскордонною світовою природною спадщиною під егідою ЮНЕСКО, яка відчуває спільні виклики та можливості для залучених регіонів.
- Більша територія, яка живить водні ресурси області Боршод-Абауй-Земплен, знаходиться поза межами області, тому якість води у транскордонних річках (Бодрог, Шайо, Хернад та Бодва) істотно залежить від природних факторів та людського впливу у сусідній Словаччині. Всі чотири річки в окрузі починаються у Словаччині, Бодва і Хернад є притоками Шайо, Бодрог та Шайо є великими притоками річки Тиса. Хернад є прикордонною річкою, яка проходить 10 км. вздовж угорсько-словацького кордону. Розміщення водозаборів формує цілісні природні та географічні зв'язки між Кошицьким, Пряшівським краями та областю Боршод-Абауй-Земплен.
- Завдяки географічній близькості області та напрямків руху людей, епідеміологія могла б бути однією з важливих сфер співпраці.
- область Боршод-Абауй-Земплен розміщена дуже близько до кордону, хоча вона і не має спільного кордону з Україною. Вона розтягнута між Кошицьким краєм та областю Соболч-Сотмар-Берег, функціонуючи як географічний, економічний, соціальний та культурний «міст». Більше того, область є потужним функціональним територіальним додатком до іншої частини програмної території, що обумовлено фізико-географічними особливостями та дорожньо-транспортною мережею.
- Хоча область Боршод-Абауй-Земплен розміщена дуже близько до України, вона не має іншої можливості для співпраці в рамках інших програм ТКС; тому ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна надає єдину можливість для транскордонної співпраці з Україною.

Як вказано вище, **область Боршод-Абауй-Земплен**, у зв'язку із попередньою участю у Програмі ТКС ЄІСП Угорщина–Словаччина–Румунія–Україна 2007-2013 вже забезпечила і тому забезпечить подальшу додаткову вартість для основних прийнятних регіонів, а тому її участь є важливою для досягнення більш повного транскордонного впливу на головні прийнятні, а тому вона буде брати участь у Програмі **як прилеглий регіон з повними правами участі**.

- **Повіт Сучава, Румунія (прилеглий регіон з обмеженими¹ правами участі)**

Участь повіту Сучава забезпечить додаткову вартість для основної території програми, враховуючи наступне:

- Вже наявний важливий досвід, отриманий протягом програмування та реалізації поточних програм ТКС 2007-2013, на яких ТКС в рамках ЄІС може бути побудовано: ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 та ПТКС РУ-УК-МД 2007-2013
- Повіт Сучава розташований на півночі Румунії, у північній частині Північно-Східного регіону розвитку та на східній частині прийнятної території програми та у цьому ключі він є безпосередньою частиною історичного румунсько-українського кордону.
- Повіт Сучава має найбільшу кількість мешканців та підприємств МСБ та є найбільшою областю румунської прийнятної частини програмної території. Центром повіту є Сучава, яке є одним із попередніх історичних центрів регіону Молдова в Румунії.
- Один із найважливіших університетів Румунії – «Університет Стефан чел Маре» з 13 науково-дослідними та винахідницькими центрами – розташований в повіті Сучава. Сучава є найбільш прогресивним прийнятим з румунської сторони повітом для проектів к сфері дослідження і розробок з 333 поточними проектами. Також повіт Сучава є найбільшим роботодавцем у науково-дослідній сфері та має найбільші витрати у цій сфері на румунській прийнятній частині програмної території. Сучава є одним із найстаріших міст Румунії та колишнім центром історичного регіону Молдова в Румунії. Внаслідок цього, на території міста знаходиться велика кількість історичних, архітектурних та культурних пам'яток. Повіт Сучава має найбільшу кількість церков на румунській частині прийнятної території. Сім із розписаних монастирів включено до Світової культурної спадщини ЮНЕСКО у 1993 році. Повіт Сучава розміщує понад 30 музеїв, що є найбільшим після області Боршод-Абауй-Земплен. Ми твердо переконані, що музеї, включені до переліку Світової культурної спадщини ЮНЕСКО монастирі, університет Стефан чел Маре та інше, вказане вище, може бути використано та створити додаткову вартість у розвитку туризму, культури та культурної спадщини у прикордонному регіоні.
- В окрузі Сучава функціонують цілісні комплекси з Північної Румунії з утилізації та спалення промислових відходів, модель технологічного розвитку та інновацій.
- Регламент (ЄС) № 1315/2013 Європейського парламенту та Ради ЄС визначає розвиток транс-європейської транспортної мережі під назвою «Сучава» як автомобільно-залізничний термінал. Повіт Сучава посідає друге місце за довжиною національних доріг з прийнятної території. Крім того, на території повіту функціонує міжнародний аеропорт.
- Стосовно місцевого транспорту, муніципалітет Сучава вже реалізував пілотний проект он-лайн управління інформацією щодо дорожнього транспорту та цей досвід може бути поширений з партнерами з програмної території.

¹ Обмежені права участі для повіту Сучава необхідно розуміти, що проекти з прилеглого регіону мають мати угорського чи словацького партнера у партнерстві, проекти обмежені тематичними напрямками 6 та 7, та ВІП проекти не можуть бути ними реалізовані.

- Повіт Сучава знаходиться у східних Карпатах, ландшафт тут дуже різний, а територія пропонує багато природних ресурсів та пам'яток. Також через географічне розташування регіону, сферами співробітництва можуть бути заходи, пов'язані із участю у рятувальних операціях у гірській місцевості. 28 охоронюваних законом природних територій знаходяться на території повіту, а, крім того, повіт має найбільшу вкриту лісами площу (більше 52% від його території); також повіт має найбільшу щільність гідрографічної мережі, а тому дуже важливим є транскордонні заходи з попередження пожеж, повеней та забруднень.

Як конкретизовано вище, повіт Сучава забезпечить істотну додаткову вартість для головних прийнятних територій та його участь є важливою для досягнення повного транскордонного ефекту на головних прийнятних територіях; тому він буде брати участь у програмі **як прилеглий регіон з обмеженими правами участі**.

- **Чернівецька область, Україна (*прилеглий регіон з обмеженими² правами участі*)**

Участь Чернівецької області забезпечить додаткову вартість для основної території програми, враховуючи наступне:

- Чернівецька область вже набула достатньо досвіду у ефективній підготовці і реалізації спільних проектів в рамках фінансованих ЄС програм прикордонного співробітництва у 2007-2013 через Європейський інструмент сусідства і партнерства. Зокрема це 16 транскордонних ініціатив з загальним бюджетом 9,11 мільйонів євро з головним партнером з Чернівецької області були профінансовані спільною операційною програмою «Румунія-Україна-Молдова 2007-2013», та 2 ВІП проекти з бюджетом для українського партнера в розмірі 7,5 мільйонів євро, ініційовані Чернівецькою областю в рамках вказаної програми. Успішний досвід належного управління проектами створює додаткові можливості для співпраці з країнами-членами ЄС, особливо в контексті реалізації угоди про асоціацію між ЄС та Україною.
- Хоча участь Чернівецької області і була обмежена у попередній СОП Угорщина–Словаччина–Румунія–Україна 2007-2013, представники регіону були залучені до підготовки 10 проектних пропозицій, які були подані на конкурс за участю організацій з усіх представлених країн, але, нажаль, дані пропозиції не були відібрані для фінансування.
- Кількість організацій-учасників з Чернівецької області у багатьох проектних пропозиціях показує взаємний інтерес від угорських, словацьких та румунських партнерів та представників Чернівецької області у реалізації транскордонних ініціатив у сфері туризму, культури, інституціональної співпраці, підтримки малих та середніх підприємств тощо. Для прикладу, яскравим прикладом співпраці у сфері культури є Міжнародний музикальний та етнографічний фестиваль «Зустрічає Буковина», який проводиться щорічно в Угорщині, Словаччині, Румунії та Україні за участю музикальних та танцювальних колективів з багатьох країн.
- Така співпраця стає все більш актуальною в контексті реалізації Дунайської стратегії ЄС, яка включає участь ряду країн-членів ЄС, в т.ч. Угорщину, Словаччину, Румунію. Залучення Чернівецької області в статусі прилеглої території у СОП Угорщина-

² Обмежені права участі для Чернівецької області необхідно розуміти таким чином, що проекти з прилеглої території мають мати партнера з Угорщини чи Словаччини у партнерстві, проекти обмежені тематичними напрямками 6 та 7, та ВІП проекти не можуть бути ними реалізовані.

Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 ЄС буде хорошою основою для спільних проектних ініціатив, налагодження тісних зв'язків та впровадження нових форм ТКС в контексті нової Дунайської транснаціональної програми 2014-2020.

- Також через географічне розташування регіону, сферами співробітництва можуть бути заходи, пов'язані із участю у рятувальних операціях у гірській місцевості.

Як окреслено вище, Чернівецька область забезпечить істотну додаткову вартість для головних прийнятних територій та її участь є важливою для досягнення повного транскордонного ефекту на головних прийнятних територіях; тому вона буде брати участь у програмі як прилеглий регіон з обмеженими правами участі.

2.4 Основні соціальні, економічні та культурні центри

Враховуючи ст. 8(3) Регламенту (ЄС) № 232/2014, крім основних та прилеглих регіонів, **визначені наступні центри та наступними є умови для їх участі у Програмі:**

Національні чи регіональні органи влади, розташовані у столицях, будуть включені до Програми, в окремих випадках, коли участь цих органів влади чи організацій є важливим для реалізації або сталості проектів. У цих випадках, органам влади чи організаціям дозволяється брати участь в проектах на правах головного партнера чи звичайного партнера проекту. Заходи проекту цих органів влади чи організацій можуть бути виконані в основних соціальних, економічних або культурних центрах, але результат цих заходів має завжди бути на користь прикордонних регіонів.

Національні чи регіональні столиці це:

- Будапешт (Угорщина)
- Дебрецен (Угорщина)
- Егер (Угорщина)
- Братіслава (Словаччина)
- Бухарест (Румунія)
- Клуж Напока (Румунія)
- Київ (Україна)

Основні соціальні, економічні та культурні центри, вказані вище, можуть бути переглянуті за наявності обґрунтованих підстав рішенням Спільного моніторингового комітету у випадку змін у децентралізації адміністративних систем, яка мала місце під час реалізації програми у будь-якій з чотирьох країн. Такий перегляд не може зачіпати мету та тематичний обсяг їх залучення.

Вказані вище основні соціальні, економічні та культурні центри залучаються у всіх пріоритетах Програми. Наступна таблиця вказує для кожного програмного пріоритету вид органу влади та організацій, що можуть брати участь з цих територій.

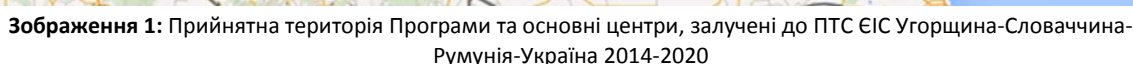
Інші деталі щодо правил чи обмеження щодо участі основних соціальних, економічних та культурних центрів буде визначено в оголошенні на конкурс.

Пріоритет	Вид органу влади та організацій
Тематичне завдання 3: Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму	Національні або регіональні органи влади, відповідальні за збереження культурної та історичної спадщини Національні або регіональні державні організації, відповідальні за розвиток або управління об'єктами культурної та історичної спадщини Національні або регіональні органи влади та організації публічного

Пріоритет	Вид органу влади та організацій
	сектору, відповідальні за розвиток туризму і управління туризмом Церковні адміністративні органи
Тематичне завдання 6: Пріоритет 1: Стале використання навколишнього середовища у прикордонному регіоні - збереження природних ресурсів, заходи по скороченню викидів парникових газів і забруднення річок	Національні або регіональні органи влади та організації публічного сектора, відповідальні за вироблення політики, регулювання або управління у сфері відходів, стічних вод і якості води Національні або регіональні органи влади та організації державного сектора, відповідальні за вироблення політики, регулювання або управління в галузі водних ресурсів, охорони природи, природної спадщини та біорізноманіття Національні або регіональні органи влади та організації державного сектора, відповідальні за вироблення політики, регулювання та контролю у сфері енергетики Основні енергопостачальні компанії, що надають послуги в прикордонних регіонах
Тематичне завдання 7 Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів	Національні або регіональні органи влади та організації публічного сектора, відповідальні за вироблення політики, регулювання або управління у сфері транспорту Національні та регіональні організації публічного сектора, які відповідають за покращення або утримання доріг, залізничних доріг, велосипедних маршрутів та інших елементів транспортної інфраструктури Національні органи влади відповідальні за розвиток та функціонування інфраструктури для перетину кордону або систем управління кордоном Публічні компанії з надання транспортних послуг, які надають послуги у прикордонному регіоні
Тематичне завдання 7 Пріоритет 2: Розвиток інфраструктури для інформаційно-комунікаційних технологій та поширення інформації	Національні або регіональні органи влади та організації публічного сектора, відповідальні за вироблення політики, регулювання, розвитку або управління у сфері інформаційно-комунікаційних технологій та поширення інформації
Тематичне завдання 8 Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях	Національні або регіональні органи влади та організації публічного сектора, відповідальні за вироблення політики, регулювання, розвитку або управління у сфері ліквідації наслідків стихійних лих та попередження паводків
Тематичне завдання 8 Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я	Національні або регіональні органи влади та організації публічного сектора, відповідальні за вироблення політики, регулювання, розвитку або управління у сфері охорони здоров'я, профілактики здоров'я та епідеміології людини Церковні адміністративні органи

- Співпраця у проекті буде більш налагодженою, враховуючи ступінь централізації управління;
- Ексклюзивні знання, навички та досвід у відповідній сфері з боку національних органів влади (орган влади з місцевими/регіональними офісами або центральний/національний публічний орган без місцевих/регіональних офісів) у столицях будуть забезпечувати додаткову вартість у реалізації проекту у прикордонних регіонах навіть у випадку, коли у прикордонному регіоні існує місцевий/регіональний структурний підрозділ відповідного органу влади;
- Важливо залучати головний офіс організації у випадку, коли відповідні центральні/національні публічні органи не мають місцевих/регіональних офісів, з метою надання проекту специфічних знань, навичок та досвіду, які необхідні для успішної реалізації проекту;
- У разі, коли тільки головні офіси цих організацій знаходяться у відповідних центрах і уповноважені здійснювати спеціальні заходи по підготовці, реалізації або забезпечення сталості проектів в рамках Програми, їх залучення є важливим для виконання цих проектів;

2.5 Карта території Програми

Зображення 2: Прийнятна територія програми з розподілом між територіальними утвореннями за їх природою (основний чи прилеглий) ПТКС ЄІС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020

2.6 Намір застосувати статтю 10(5) Регламенту (ЄС) № 232/2014

Програма не має намір застосовувати статтю 10(5) Регламенту (ЄС) № 232/2014 за умов, викладених у програмному документі, оскільки це не відповідає Програмі.

3 Аналіз території Програми

Аналіз території Програми був підготовлений відповідно до вказівок та у тих тематичних напрямках, які були визначені на основі результатів, висновків і позицій зацікавлених сторін в ході планувального процесу (статистичний аналіз, аналіз документів, основні висновки ROM оцінювачів, індивідуальні та групові інтерв'ю з ключовими зацікавленими сторонами, застосування опитування для початкового визначення і попереднього відбору тематичних завдань і пріоритетів в рамках Програми транскордонного співробітництва ЄІС Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2014-2020).

На початку, після узагальнення пропозицій отриманих з різних джерел інформації, як можлива структура тематичних завдань були рекомендовані для обговорення 4 варіанти. Рішення Спільної групи планування щодо тематичних завдань і їх зміст будуть детально описані в розділах 4.3 і 4.4.

3.1 Загальна характеристика території

В цілому програмою покривається більше 8 мільйонів жителів на орієнтовно 83,000 км² (майже дорівнює всій території Угорщини), що включає 10 областей / регіонів (Угорщина: 2 області, Словаччина: 2 краї, Румунія: 3 повіти, Україна: 3 області). Охоплені Програмою люди складають 9,7% жителів країн-учасниць. Три найбільші регіони за кількістю населення є три українські області в цілому з 3,5 мільйонами жителів. Найбільш населеним регіоном є Івано-Франківська область в Україні з 1,5 мільйона жителів, що становлять 17,5% населення прикордонної території. Районом із найменшим населення є Сату-Маре в Румунії, де проживає 361.000 чоловік, що представляють 4,5% населення прикордонної території. Області України представляють майже половину прийнятої території (41,9%) з часткою населення на рівні 44,6%, в той час як держави-члени мають збалансовану частку території (між 15,9% і 23,2%) і населення (між 15,5% і 20,1%).

Населення в цілому демонструє неоднорідну картину. На прийнятній території частка людей у віці 0-14 років складає 19,4%, люди у віці від 15-64 років становлять 65%, а люди старше 65 років становлять 15,6%. За віковими групами найнижчий відсоток активного населення можна спостерігати в Закарпатській і Чернівецькій областях (близько 53%, що нижче середнього значення на прийнятній території), коли всі інші області мають частку орієнтовно 69%. Старіння населення (індекс старіння) є найнижчим в регіонах Словаччини (60,8%), всі інші області і повіти мають набагато більш високі показники, між 80-90%. Коефіцієнт утриманців є найвищим в Чернівецькій області (37,2%), в Кошицькому та Пряшівському краях і в повіті Сату-Маре цей показник набагато нижче (близько 17%). Словацькі регіони знаходяться в набагато кращому становищі за критерієм старіння населення і залежності літніх людей; інші прийнятні області та райони стикаються з серйозними проблемами в цій галузі. У прийятних областях щільність населення, як правило, нижче, ніж щільність населення в цілому по країнах; але єдиним винятком є Кошицький край.

За винятком областей Угорщини і двох повітів Румунії (Марамуреш і Сату-Маре) природна зміна населення має позитивне значення, тобто число народжених перевищує число померлих. В результаті, населення зростає у відповідній території, з іншого боку, сальдо міграції характеризується еміграцією, за винятком Кошицького краю.

Ромські громади, як національні меншини, є актуальним питанням у відповідності зі Стратегіями інтеграції ромів в усіх чотирьох країнах, але соціальний статус ромських громад не отримав транскордонної значимості; неможливим є вплив на їх становище в рамках програми ТКС.

За ВВП прикордонна територія може бути описана як відносно низько економічно розвинута. Показники вказуються на суттєві внутрішньогрупові відмінності між регіонами: Кошицький край виробляє найбільшу частину, 24,4% від загального обсягу ВВП відповідної території; економічні показники регіонів Румунії та України значно нижче середнього. Лише деякі з регіонів досягли докризового рівня. У прикордонному регіоні ВВП на душу населення значно менше, ніж в середньому по країні.

Кількість підприємств та бізнесів без статусу юридичної особи у прикордонному регіоні становить понад 150 тисяч, але нерівномірним є розподіл бізнесу. Щільність бізнесу набагато нижча середнього рівня по країні, а дані свідчать про певні внутрішньорегіональні відмінності. Прикордонні регіони можна охарактеризувати переважно малими підприємствами, які виступають роботодавцями.

Рівень активності / участі на відповідній території має тенденцію до дуже повільного зростання за винятком румунських повітів. Ця позитивна тенденція може бути посилена і прискорена програмними заходами.

Рівень зайнятості в прикордонному регіоні коливається від 48% до 62,5% в 2012 році і показує тенденцію зростання в усіх областях, за винятком Сучави. Незважаючи на тенденцію до зростання, відповідні показники є надзвичайно низькими. Рівень безробіття знаходиться у діапазоні від 4,1% (повіт Марамуреш) і 19,7% (Кошицький край), хоча ці значення не відображають реальну ситуацію через різні методики розрахунку даних. Незалежно від методики розрахунку за результатами опитувань і семінарів безробіття істотно впливає на ринок праці. Проблему невикористання людських ресурсів можливо було б якось вирішити заходами програми і мотивувати людей до участі в місцевій економіці; нові способи співпраці самі по собі розширюють можливості для участі на ринку праці.

Більш детально про загальну характеристику прийнятної території, будь-ласка, читайте Розділ 11.1.1

3.2 Місцева культура та збереження історичної спадщини (Тематичне завдання 3)

Культурна спадщина є важливим суспільним надбанням регіону і утворює основу для розвитку туризму.

На прикордонній території є 7 культурних об'єктів віднесених до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, які представляють унікальну цінність. Із них 2 об'єкти мають прикордонне розташування і мають транскордонну значимість (виноробний район Токай, дерев'яні церкви). Відомі популярні релігійні об'єкти всесвітньої спадщини у всіх прийнятих районах і регіонах можуть бути використані для розвитку туризму в регіоні і можуть сприяти залученню туристів до місць, які, хоча є і менш відомими, але є такими, що варто відвідати. Крім об'єктів культурної спадщини, 2 природні об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО розташовані на відповідній території, і які також є транскордонними: карстові Печери Аггтелек (Угорщина-Словаччина, Аггтелек знаходиться в прилеглої області Боршод-Абауй-Земплен) і Словацькі карстові печери і незаймані букові праліси Карпат (Словаччина-Україна). Ці культурні та природні об'єкти представляють собою унікальну цінність для туризму в регіоні і можуть сприяти залученню

туристів на такі місця, які, хоча і є менш відомими, але їх варто відвідати на відповідній програмній території.

Велика кількість музеїв (214) і майже 17 тисяч охоронюваних будівель і пам'яток могли б послужити хорошою базою для культурного і туристичного розвитку прикордонних територій. Область Боршод-Абауй-Земплен з її 52 музеями (найбільша кількість в порівнянні з регіонами у відповідній території) і 1492 охоронюваними будівлями і пам'ятками може внести цінний внесок в розвиток місцевої культури та історичної спадщини прикордонної території.

Щодо туризму, кількість подорожуючих на програмній території не є рівною: західна частина програмної території залучає більше туристів (Пряшівський та Кошицький краї і область Боршод-Абауй-Земплен). На цю користь свідчить і показник наявності місць для розміщення туристів, який нижче 55/100 км² в східній частині відповідної території, в той час як у західній частині прикордонної території цей показник починається з 185/100 км² і навіть більше 290/100 км² Пряшівському краї. Зростання кількості іноземних туристів може розкрити невикористані можливості, оскільки на даний час частка іноземних туристів в усіх районах і регіонах є нижче, ніж в середньому по країні, в Україні їх частка в порівнянні з населенням невелика – по можливій причині невисокої пропускної потужності кордону в порівнянні з іншими країнами. Середня тривалість перебування туристів на відповідній території демонструє регіональні відмінності; вона в два рази більше в Україні (макс. 7.7 доби), ніж в країнах-членах (макс. 3.2 доби).

Інформаційна система в галузі туризму потребує розвитку для приєднання до національних і європейських інформаційних систем у всіх країнах-учасниках. Є подібні туристичні пам'ятки, які можуть бути включені в рамках прикордонного співробітництва. Регіон програми багатий на місцеві продукти, які можна реалізувати у сфері туризму. Перегляд існуючих структур і виконуваних проектів в цій сфері є необхідним для використання можливостей такої ситуації. Територія Програми є багатою на місцеві, національні і навіть міжнародні культурні заходи, на яких можливо розвивати туризм; тому територія Програми має багато можливостей для залучення численних туристів з усього світу. Є багато веб-сайтів з туристичною інформацією, але іноді важко сприймати інформацію з огляду на її розміщення; інформація в Інтернеті англійською мовою або мовами сусідніх країн (України, Словаччини та Румунії) не завжди доступна. Співпраця між туристичними організаціями в прикордонному районі не є типовою. Проте, існують численні туристичні організації, що працюють в кожній країні, і мали місце ініціативи по програмі ЄСП ПКС по розробці спільних туристичних продуктів і співпраці в сфері транскордонного туризму, це та область, яка може бути набагато більш розвиненою. Для того, щоб мати налагоджену і успішну співпрацю, основні культурні та економічні центри мають бути залучені для розвитку туризму.

Для отримання додаткової інформації щодо аналізу "Місцевої культури та збереження історичної спадщини" дивіться Главу 11.1.2.

3.3 Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату (Тематичне завдання 6)

Зміна клімату, як світова проблема, є суттєвим фактором, що впливає на подальший розвиток території Програми. Що стосується країн-членів ЄС, з точки зору сукупного потенційного впливу зміни клімату 3 з 7 регіонів (Пряшів, Сату-Маре, Сучава) відчують низький негативний вплив, повіт Марамуреш, область Соболч-Сотмар-Берег та Кошицький край відчують середній негативний вплив, в той же час як область Боршод-Абауй-Земплен знаходиться в найгіршому

стані (найвищий негативний вплив) відповідно до Звіту по клімату EPSON. На жаль, у питанні здатності до адаптації до зміни клімату, ситуація на програмній території не є оптимістичною: всі румунські повіти характеризуються низькою загальною здатністю адаптуватись до зміни клімату - насправді, вони є одними з останніх з 25% всіх європейських і транскордонних регіонів рівня NUTS3, в той час ситуація в угорські областях та словацьких краях трохи краща, хоча загальна здатність до адаптації є низькою. За показником «уразливості до зміни клімату» область Боршод-Абауй-Земплен характеризується найвищим негативним впливом, Марамуреш, Сату-Маре, Соболч-Сотмар-Берег та Кошице відчують середній рівень негативного впливу, і лише Пряшів, Сучава відчують незначний негативний вплив. За показниками уразливості і адаптивності регіонів, проблеми, викликані незвичайними і екстремальними погодними умовами, будуть збільшуватись і боротьба з ними буде спільною проблемою, особливо, якщо це має транскордонний ефект (наприклад, коли водозбори знаходиться у іншій країні, спільні постраждалі райони).

На програмній території знаходяться 2 транскордонні природні пам'ятки, віднесені до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а саме: Карстові печери Аггтелек (Угорщина-Словаччина, Аггтелек знаходиться в прилеглої області Боршод-Абауй-Земплен) і Словацькі карстові печери і Незаймані букові ліси Карпати (Словаччина-Україна). Ландшафти і ліси також розташовані з обох сторін кордонів, тому їх управління, охорона навколишнього середовища, природної спадщини і біорізноманіття має стати спільним завданням.

Охоронювані природні території (особливо об'єкти НАТУРА 2000) в прикордонній зоні (в країнах-членах ЄС) включають численні пам'ятки, в основному в північній частині відповідної території (Кошицький та Пряшівський краї, область Боршод-Абауй-Земплен) і менше, але не менш важливих пам'яток в області Соболч-Сотмар-Берег, повітах Марамуреш і Сучава у західних і східних Карпатах. Розширення охоронюваних місць існування, безумовно, не зупиняються на реальних кордонах і українська частина Східних Карпат повинна включати в себе інші об'єкти, в тому числі подібних до НАТУРА 2000 відповідно до директив Європейського Союзу.

Річки в прикордонному районі відносяться до водозбірної площі річки Тиса. Басейн річки Тиса є найбільшим суб-басейном Дунаю охоплюючи майже 20% його території. Він включає в себе територію площею 160 000 квадратних кілометрів в Південно-Східній Європі, розміщуючись у п'яти країнах (Угорщина, Румунія, Сербія, Словаччина та Україна), з яких чотири країни є частинами території програми (області Боршод-Абауй-Земплен, Соболч-Сотмар-Берег, повіти Сату-Маре, Марамуреш, Кошицький та Пряшівський краї).

Тиса бере свій початок недалеко від міста Рахів (Закарпатська область) в Україні, внаслідок злиття Білої і Чорної Тиси. Звідти Тиса тече на захід, фактично вздовж кордону України з Румунією до міста Тячів, а потім продовжує текти по території України, а потім перетинає кордон з Угорщиною в районі Тисабейч, прямує вздовж кордону між Угорщиною та Україною до Сотмарчеке, згодом прямує як внутрішня річка до Еперешке, а потім знову вздовж кордону до Тисабездейд, тече знову як прикордонна річка на словацько-угорському кордоні між Захонь і Вельке Тракани, і продовжує текти на південному заході Угорщини.

Потім вона проходить через Угорщину з півночі на південь. Є більше 20 більше річок, які є притоками Тиси на прийнятних прикордонних районах. Якість річок змінюється, але великій частині річок доводиться стикатися з проблемами забруднення. Якість поверхневих вод визначається тим фактом, що вони походять з-за меж країни.

Ліси являють собою 7,2% площі програмної території. В регіоні найбільші площі охоронюваних природних територій розташовані в Марамуреш (24,5% території області), Боршод-Абауй-Земплен (15% території області) і Закарпатській (11,5% власної території області). В цілому на програмній території налічується 20 національних парків (Угорщина: 3, Словаччина: 7, Україна: 10), численні природні парки і ландшафтні заповідники. Захист і управління унікальною флорою і фауною цих великих і частково з'єднаних прикордонних територій може бути ефективним тільки за участю всіх зацікавлених сторін.

Поводження з відходами на території програми знову демонструє різні підходи. Що стосується стічних вод, частка очищених комунальних стічних вод становить 100% тільки в угорських районах, інших райони та регіони відповідної території відстають, знаходячись на рівні 60-80%. Частка домашніх господарств під'єднаних до центральної системи утилізації відходів становить щонайменше 90% в Угорщині та Румунії, а той же час словацькі регіони мають значно нижчі показники, на рівні 60%. Середні показники в обох випадках свідчать про необхідність покращення в цій галузі. Проблема збору твердих побутових відходів негативно впливає на якість довкілля, що особливо відчувається у формі забруднення річок. Оскільки територія програми являє собою інтегрований водозбірний басейн з великою кількістю річок, подолання проблеми твердих відходів має вирішуватись спільно для досягнення видимого ефекту.

Водні ресурси відповідної території знаходяться під загрозою забруднення майже в кожній країні. Хоча були і є ініціативи щодо скорочення вищезгаданих ризиків, управління водними ресурсами транскордонної території може бути досягнуто тільки за рахунок транскордонних ініціатив.

Що стосується видів, які знаходяться у небезпеці, в т.ч. зникаючих на відповідній території, велика кількість зникаючих видів перераховані і охороняються також в рамках природних парків і охоронюваних територій. Загрози і тиск на місця проживання, дикої флори і фауни можуть бути наслідком інтенсивного розвитку інфраструктури, розширення та розвитку населених пунктів, екстенсивна експлуатація природних лісів, що веде до екологічних диспропорцій в районі водозбору, браконьєрство щодо деяких видів через полювання або економічний інтерес. Актуальним є зменшення великого розмаїття листяних лісів в зоні затоплення.

Енергоефективність стає все більш і більш важливою темою у питаннях управління енергетикою, відновлюваних джерел енергії та самодостатності. Є ініціативи щодо підвищення енергоефективності на відповідних територіях, але на рівні районів частка використання відновлювальних джерел енергії, як і раніше, є мінімальною в нинішній структурі енергопостачання. Використання альтернативних джерел перетворення енергії, є дуже дорогим, так як тривалість окупності інвестиції є тривалою і не працює без державної підтримки. Такі ініціативи, як електростанції, що працюють на біомасі, які використовують відходи лісового господарства, інших дерев'яних відходів, що залишаються у лісовому господарстві і меблевій промисловості, відходи сільськогосподарських культур і плантацій, встановлені для генерування енергії користуються популярністю у відповідній території, перш за все, через високу частку покриття районів лісами. У регіонах намагаються зменшити споживання енергії для житла і домашнього господарства, а також супутніх витрат. Важливим джерелом поновлюваної енергії може бути геотермальна, сонячна енергія та енергії вітру. Крім інвестиційної діяльності з модернізації енергетичного сектора, діяльність щодо підвищення обізнаності може значно допомогти в рамках невеликої транскордонної програми.

Для отримання додаткової інформації щодо теми "Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату", дивіться Главу 11.1.3.

3.4 Доступ до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем (Тематичне завдання 7)

Що стосується автомагістралей і основних доріг, в останні десять років поліпшення були зроблені і планується подальший розвиток тому, що необхідно подолати відсутність з'єднувальних доріг та звуження доріг, а також покращити якість інфраструктури. Особливо це важливо для українських регіонів з огляду на ряд вузьких місць, а також поліпшення якості інфраструктури. Це особливо важливо стосовно регіонів України через низьку щільності доріг загального користування, яка за цим показником значно нижче, ніж аналогічний показник в країнах-членах ЄС: у всіх трьох українських регіонах густота дорожньої мережі становить 50-60 км дороги на 1000 км², в той час як в країнах-членах ЄС цей показник складає в середньому 350 км доріг на 1000 км². Якщо ми подивимося на дороги між центрами повітів/областями/краями в прикордонній зоні, ми можемо побачити незадовільну картину, зокрема: середня швидкість руху по дорогам коливається між 58,1 і 95,3 км/год. Навіть якщо привести до належного рівня показник щільності доріг, стан і якість доріг повинні бути покращені, щоб скористатися перевагами існуючих можливостей.

Інфраструктурні нерівності також простежуються щодо мережі залізничних шляхів. Залізничне сполучення є більш доступними / щільним в південно-західній частині прикордонного регіону, особливо в словацьких та угорських регіонах і в Сату-Маре в Румунії. Відсутнє залізничне сполучення між Чернівецькою областю та повітом Сучава, а також між повітами Марамуреш і Сучава. Недостатня інтенсивність транскордонного залізничного сполучення обумовлена тривалим часом для переїздів, а також частково – неузгодженістю розкладів; залізничний рух не забезпечує щоденну мобільність. Якість інфраструктури щодо послуг залізничного транспорту в пасажирському транспорті є низькою.

Встановлено, що кількість пунктів перетину кордону є достатньою, але інфраструктура (дороги та пункти перетину кордону) потребує розвитку, щоб забезпечити швидкий і зручний перетин кордону; головними потребами населення прикордонних регіонів у транспорті є швидкість і передбачуваність, а також можливість дістатись до необхідного населеного пункту.

На думку учасників семінарів для зацікавлених сторін, перетин кордонів за допомогою громадського транспорту не є простим процесом. Транскордонні послуги громадського транспорту в основному практично не існують. Відсутня транспортна компанія, яка пропонує послуги перетину кордону без необхідності робити пересадку. Маршрути громадського транспорту закінчуються при досягненні кордону, а сам транспорт згодом їде у зворотному напрямку. Пасажири повинні перетнути кордон пішки і згодом скористатись послугами іншого перевізника, хоча розклади руху не є узгодженими. Терміни перетину кордону в / з України непередбачувані, що робить використання послуг громадського транспорту більш незручним.

Стан велосипедних маршрутів і перевезень покращився на програмній території в результаті програмного періоду 2007-2013, але все ще відсутня відповідна розмітка руху, хоча такі заходи будуть сприяти повсякденному життю в області перевезень і туризму на прикордонній території.

Як правило, використання ІКТ-технологій є низьким і слабозвинених на території програми. Використання та якість телекомунікаційних послуг недостатньо розвинуті, особливо в бідних та гірських районах. Функціонують місцеві традиційні засоби масової інформації (газети, радіо- і

телевізійні станції, інтернет-портали), хоча немає ніякої загальної комунікаційної платформи для жителів програмної території (за винятком веб-сайту програми ENI CBC 2007-2013 в частині про проєктів). Хоча використання сучасних ІКТ-технологій іноді проходить важко, існуючі методи і інфраструктура традиційних медіа-каналів може бути основою для загальної комунікаційної платформи в прикордонному регіоні.

Для отримання додаткової інформації про аналіз теми "Доступ до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем" дивіться главу 11.1.4.

3.5 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони (Тематичне завдання 8)

Річки, водойми, підземні водні ресурси, розташовані на відповідній території сильно залежать один від одного; тому захист їх якості має важливе значення для забезпечення населення області питною водою і уникнення нанесення шкоди природним ресурсам. Водозбірні площі не закінчуються на кордоні; ризики та шкода є спільними і повинні вирішуватись спільно. Вплив річки Тиса, яка проходить по території всіх чотирьох країн, є значним, і важливо підкреслити, що угорські прийнятні для програми території знаходяться внизу по течії річки і цей фактори ризику для них вище тільки з огляду на цю обставину.

З досвіду минулих років, забруднення транскордонних річок, викликане недостатньою ефективністю систем поводження із твердих побутовими відходами і стічними водами, є поточною проблемою у всіх регіонах. Забруднення поверхневих вод обумовлено головним чином поганою очисткою стічних вод муніципальною каналізацією та промисловістю, а також недоліками поводження з твердими побутовими відходами. Надзвичайно сильний дощ та подальша повинь, а також тривалі періоди посухи в результаті глобального потепління, як правило, збільшують частоту забруднень на території.

Покращення управління повенями є критично важливим, особливо в західній частині програмної території. Вирішення проблем, викликаних факторами навколишнього середовища, є спільним бажанням для всієї прикордонної території.

Водні ресурси і водозбори взаємопов'язані і географічно розтягнуті і сильно залежать від управління водними ресурсами та захисту інших країн.

Природні і техногенні катастрофи, надзвичайні ситуації в регіоні обумовлені головним чином природними факторами: повенями викликаними підвищеною грозовою активністю, часті повені і землетруси через географічне розташування. Відсутні інтегровані центри для подолання надзвичайних ситуацій, а тому завдання по застосуванню мінімальних стандартів поводження у надзвичайних ситуаціях не може бути забезпечено в регіоні.

Кількість зареєстрованих злочинів зменшується в областях Угорщини, Словаччини і Румунії. Однак кількість злочинів значно збільшилася з 2012 по 2013 рік у всіх трьох регіонах України. На щастя, кількість зареєстрованих злочинів на тисячу жителів знаходиться нижче середнього по країні у всіх 4 прикордонних регіонах.

Існує велика потреба в розвитку інфраструктури і послуг у сфері охорони здоров'я, а також пов'язаних послуг, пов'язаних із медичним обслуговуванням (особливо для людей, які перебувають у складних умовах). Стан здоров'я жителів в регіоні не дуже хороший. Причиною поганого стану здоров'я населення може бути низький рівень медичного обслуговування та поінформованості населення про здоров'я. Соціальний статус, бідність, хвороби і проживання у сільській місцевості також впливають на якість здоров'я жителів.

Більш детальну інформацію на тему "Спільні виклики у сфері безпеки та охорони " дивіться у Главі 11.1.5.

3.6 Основні виклики та потреби, які будуть розглянуті програмою з транскордонного аспекту, економічні, соціальні, екологічні питання та питання управління відповідно до майбутніх регіональними тенденцій розвитку

На підставі результатів окремих інтерв'ю, аналізу регіональних і національних стратегічних документів, національних інтерактивних семінарів і робочих нарад з ключовими зацікавленими сторонами країн-учасниць і національних експертів, нижче ми підсумовуємо основні проблеми і потреби по тематичним завданням. Проблеми в загальному актуальні для програмної області в цілому, національні та районні особливості відповідно позначені.

Тематичне завдання 3 «Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини

- Занедбаний стан і відсутність збереження історичних пам'яток, неконтрольоване відновлення церков у регіонах України, що гальмує розвиток транскордонних туристичних маршрутів.
- Недосконала система реєстрації, відновлення і використання історичних об'єктів, відсутність зареєстрованих веб-сайтів музеїв з наявною туристичною інформацією в областях України, що гальмує розвиток транскордонних туристичних маршрутів.
- Прийнятну для програми територію відвідують менше іноземних туристів – крім туристів, які проїжджають транзитом.
- Люди з ринковими товарами (місцеві ремісники і виробники продуктів харчування) не знають, як необхідно працювати, що пов'язано з соціально-культурним минулим регіонів в Україні, що ускладнює їх залучення до надання міжнародних туристичних послуг.
- Відсутність спільного управління туристичними напрямками - можливості для тематичних транскордонних програм не використовуються. Відсутні маркетингові заходи по розвитку регіону як розширеного туристичного напрямку, який пропонує туристичні пакети, комплексні культурні програми.
- Відсутність інфраструктури для досягнення кінцевих пунктів туристичного призначення (дороги, велосипедні дороги), а також відсутність ІКТ інфраструктури для просування та інформації
- Відсутність кваліфікованих фахівців, мовні бар'єри, не вистачає інформації на сайтах і програмах (ІКТ допоміжні матеріали).
- Відсутня промоція особливостей місцевої кухні і агротуризму і т.д.

Тематичне завдання 6: Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

- Потреба у спільному управлінні водними ресурсами, внутрішніми водами і посухами, викликаними несприятливими погодними умовами, водної ерозією, деградацією ґрунтів.
- Енергоефективність будівель і впровадження екологічно чистих технологій є викликом для всього регіону - існує потреба в освіті, навчальних поїздках, обміном передовим досвідом і інформацією.
- Можливості для виробництва енергії з відновлюваних джерел не використовуються в регіоні.

- Збір та поводження з відходами: відсутня освіта і розвинена інфраструктура для збору відходів, особливо в Україні, яка впливає на сусідні країни, а також, особливо в річкових долинах.
- Відсутній належний збір та обробка стічних вод в багатьох населених пунктах програмної території
- Існує потреба у співпраці в галузі збереження та сталого використання природних ресурсів з метою розвитку «зеленої» інфраструктури для туристичного використання (велосипедні шляхи, «зелені» будівлі), а також стати основою для екологічного туризму та зелених послуг.

Тематичне завдання 7: Доступ до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

- Жодна автомагістраль на даний час не забезпечує пряме сполучення до кордону.
- Низька якість інфраструктури дорожньої мережі.
- Низька якість залізничного транспорту.
- Перетин кордону: недостатня пропускна здатність, безпека, швидкість і передбачуваність.
- Недостатньо розвинені послуги громадського транспорту.
- Низька якість інфраструктури для інтермодальності (користування різними видами транспорту)
- Низький рівень покриття Інтернетом.
- Необхідність розробки IT-платформи для транспортних послуг.
- Низький рівень сумісності процесів і ефективності державних послуг і адміністративних процедур в секторі транспорту.
- Якість і щільність дорожньої мережі є незадовільними - ця проблема стосується особливо України, але впливає на весь регіон на кордоні, перешкоджаючи здійсненню спільної діяльності.
- Погана якість телекомунікаційних послуг, особливо в гірських районах - ця проблема стосується особливо України, але впливає на весь регіон на кордоні, перешкоджаючи здійсненню спільної діяльності.

Тематичне завдання 8: Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

- Поточний стан інфраструктури і управління гідротехнічними спорудами від повеней в Закарпатті не захищає населення, промислові об'єкти і орні землі від шкідливої дії повеней; це стосується всього регіону, який обумовлює необхідність спільних дій.
- Управління стихійними лихами і ефективна співпраця в разі природних і техногенних катастроф, надзвичайних ситуацій має бути покращена в прикордонному регіоні, особливо системи прогнозування і моніторингу та співпраця у випадку надзвичайних ситуацій.
- Зони водозбору не закінчуються на кордоні, ризики та шкода є загальними і вимагають співробітництва в сфері управління.
- Проблеми у сфері охорони здоров'я (наприклад, туберкульоз, ВІЛ, наркотики, алкоголь і т.д.).
- Відсутність медичного та соціального страхування, пристосованих місць ("приюти") для людей з обмеженими фізичними можливостями.
- Контрабанда і «чорний» ринок дуже поширені.

3.7 Основні можливості у сфері співпраці в контексті наявного регіонального потенціалу

На підставі результатів окремих інтерв'ю, аналізу регіональних і національних стратегічних документів, національних інтерактивних семінарів і робочих нарад з ключовими зацікавленими сторонами країн-учасниць і національних експертів, нижче ми підсумовуємо основні можливості для співпраці по тематичним цілям

Тематичне завдання 3 «Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини»

- На основі спільних та подібних природних, культурних та історичних цінностей існують можливості для підвищення привабливості, видимості, ринкової презентабельності програмної території та подовження середньої тривалості перебування туристів шляхом надання комплексних пакетів туристичних послуг з основним наголосом на подорож в Україну.
- Туристичний бренд для всього прикордонного регіону може бути удосконалений через маркетингові заходи, організовані з метою його розвитку (створення мережі туристичних послуг).
- Існує можливість розвивати транскордонний релігійний туризм, оскільки релігійні зв'язки між країнами можуть користуватися перевагами історичної релігійної спадщини.
- На основі існуючої культурної спадщини існує потенціал для організації фестивалів та інших спільних культурних заходів (музикальних, танцювальних, театральних, сучасне мистецтво, народне мистецтво і т.д.)
- Розширення вже існуючого співробітництва між музеями та науковими установами з метою збільшення числа відвідувачів шляхом обміну інформацією та розробки тематичних програм.
- У прикордонному регіоні є достатній потенціал для місцевих (органічних) продуктів і виготовлення ремісничих виробів, які можуть доповнювати туристичні продукти
- Є гори і річки, чиї природні ресурси можуть бути розвинуті для туристичних цілей.
- Створення мережі сайтів з культурно-історичним наповненням необхідно на програмній території.

Тематичне завдання 6: Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

- Покращення ефективності бізнесів та виробництва енергії через розвиток та впровадження альтернативних джерел енергії, впровадження чистих технологій
- Спільні ініціативи та співпраця для підвищення низької на сьогодні енергоефективності (освіта, навчальні поїздки, найкращий досвід, обмін інформацією, база даних про ресурси біомаси)
- Створення органів управління транскордонними стихійними явищами для використання більш ефективно ресурсів: транскордонна координація та співпраця національних органів влади та НУО, які потенційно можуть бути залучені до управління стихійними явищами та довготривалі угоди про співпрацю між органами влади
- Підвищити роль НУО в управлінні транскордонними стихійними явищами та надзвичайними ситуаціями (мультифункціональні центри впливу, неурядовий центр порятунку, міжнародні команди порятунку, єдина база даних)
- Створення комплексної системи управління водними ресурсами у прикордонних територіях водозаборів Верхньої Тиси, підтримання біорізноманіття та природного ландшафту через екологічне та традиційне агрогосподарування

- Систематична екологічна освіта для підвищення обізнаності про природню спадщину у прикордонному регіоні
- Узгоджені заходи біля річок, які перетинають кордон

Тематичне завдання 7: Доступ до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

- Модернізована транспортна інфраструктура – з особливою увагою на сталу, екологічну та економічно ефективну транспортну інфраструктуру – може допомогти зберегти природні цінності та підвищити конкурентність регіону (враховуючи національні та регіональні стратегії розвитку транспорту у відповідних країнах).
- Покращені дороги до сіл та туристичних пам'яток можуть підвищити економічну активність та умови проживання у віддалених сільських поселеннях
- Сучасні інформаційні системи та телекомунікації можуть бути використані для надання конкурентних послуг громадянам, підприємствам та організаціям
- Використання спільної культурної та історичної спадщини та економічна співпраця, яка може бути використана через розвиток електронних медіа та спільного веб-сайту
- Річка Тиса та інші річки можуть бути використані як основа для водної транспортної інфраструктури
- Розвиток громадського транспорту може підвищити транскордонну мобільність робочої сили
- Покращена інфраструктура туристичних пам'яток та дозвілля (наприклад: будівництво велодоріжок, пішохідних доріжок) може сприяти збільшенню кількості туристів, які прибувають до регіону

Тематичне завдання 8: Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

- Започаткування співпраці у сфері превентивної медицини, діагностики інфекцій та хронічних захворювань та створення транскордонної стратегії для подолання цих проблем
- Створення та розвиток для спільного використання інфраструктури для охорони здоров'я
- Промоція здорового способу життя в рамках транскордонних програм
- Транскордонна співпраця у формі спільних стратегій по адаптації до зміни клімату (Аналіз вразливості, розробка заходів по адаптації і їх реалізації)
- Використання спільно систем раннього оповіщення про паводки, забруднення води і повітря, розвиток систем моніторингу та моніторинг кількісних та якісних показників водних ресурсів
- Мережа співпраці неурядових команд та організацій порятунку
- Створення місцевих та добровільних протипожежних формувань придатних для участі у транскордонних завданнях

3.8 Досвід набутий з попередніх транскордонних програм

Структура тематичних завдань ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013

Головні висновки щодо структури тематичних завдань поточної ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013:

- Тематичне завдання 1: «Розвиток підприємництва та малого і середнього бізнесу», Тематичне завдання 3: «Розвиток місцевої культури та збереження культурної спадщини», Тематичне завдання 4: «Сприяння соціальному залученню та боротьба з бідністю» та Тематичне завдання 6: «Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату» були у топ 5 тематичних завдань як по кількості поданих, так і кількості профінансованих проектів.
- Серед поданих проектів Тематичне завдання 2 («Підтримка освіти, дослідження, технологічний розвиток та інновації») було четвертим серед п'яти найпопулярніших тем. Після укладення контрактів, проекти по Тематичному завданні 8 (Спільні виклики у сфері безпеки та охорони) посунули Тематичне завдання 2 у переліку найпопулярніших тем, також представляючи орієнтовно 10% від проектів.
- Пропорція проектів за Тематичним завданням 4 («Сприяння соціальному залученню та боротьба з бідністю») практично подвоїлась серед законтракованих проектів порівняно із кількістю поданих проектів (з 9,4% до 16,3%). Це пояснюється високою якістю пропозицій у цій сфері.
- Тематичне завдання 5 (Підтримка місцевого і регіонального належного врядування), 7 (Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем), 9 (Розвиток та співпраця по напрямку сталої енергетики та енергобезпеки) були малоліченими як серед поданих, так і законтракованих проектів.
- Стосовно найпопулярніших п'яти Тематична цілей, в середньому 22% від поданих проектів було законтраковано.

Оцінки місії ROM ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013

Головні висновки та рекомендації оцінки місії ROM по пріоритетах ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 виконаних у період 2011-2013, в т.ч. моніторинг 25 проектів³:

Пріоритет	Головні висновки
1. Сприяння економічному та соціальному розвитку	• Неухильне виконання детального робочого плану було б необхідним для контролю за реалізацією проектів, що відставали від графіку • Питання власності мають бути вирішені завчасно • Угоди про підтримку з або між органами влади для того, щоб допомогти реалізувати чи забезпечити сталість проектів • Здійснювати заходи для забезпечення синергії між різними проектами в одній сфері • Деталізувати індикатори в проектах для оцінювання результатів • Подальша увага до організаційної та фінансової сталості проектів, запитати стратегію після завершення проекту • Приділяти більше уваги гендерній рівності • Платформа для інтенсифікації та інтеграції між проектами у цільових регіонах
2. Покращення якості навколишнього	• Вжити заходів для уникнення зайвих витрат та зростання витрат • Витрати на заплановані роботи можуть бути проблемою, особливо для великих проектів

³Пріоритет 3 (Покращення ефективності кордонів) не брався до уваги за процесі оцінки.

Пріоритет	Головні висновки
середовища	- Вжити заходів для уникнення затримок для проведення платежів українським партнерам - Визначити індикатори успішності на рівні результатів та специфічних завдань, запропоновано покращити індикатори впливу - Чіткий моніторинг детального робочого плану для уникнення затримок у реалізації та запитів про продовження - Посилити сталість результатів проекту вже при реалізації - Вжити заходів для покращення фінансової та організаційної сталості
4. Підтримка співробітництва „люди-людям”	- Забезпечити логічний зв'язок між заходами-результатами і спеціальним цілями, покращити планування циклу проекту під час його підготовки - Запропоновано у деяких випадках додаткові індикатори - Будівництво може привести до затримок – необхідно особливо звернути увагу - Посилити сталість результатів проекту - Покращити комунікацію між партнерами - Ініціювати співпрацю з іншими проектами для посилення впливу, тематичні зустрічі для забезпечення сумарного ефекту

Висновки щодо досвіду, набутого внаслідок проведення інтерв'ю

- Орієнтовно 70 % проектів були двосторонніми; частка чотирьохсторонніх проектів дуже мала.
- Заходи з пошуку партнера були ефективними – їх координація проводилась на 3 рівнях: (1) Форум з пошуку партнера, (2) тренінг для потенційних бенефіціарів, (3) національні інформаційні дні для потенційних бенефіціарів.
- Для багатьох потенційних заявників документація проекту є складною і часто змінювалась протягом процедури подання заявки та період реалізації проектів.
- Деякі проекти були погано підготовлені, що могло бути виправлено шляхом покращення форми заявки через використання конкретніших запитань та створення більш точніших критеріїв оцінювання/шкали оцінювання
- Повільне оцінювання поданих заявок спричиняло складності у виконанні заходів у відповідності до графіку та запланованого бюджету проекту. Часовий розрив між оголошенням конкурсу та підписанням грантового контракту є дуже довгим.
- Затримки у проведенні платежів були горизонтальною проблемою протягом реалізації програми
- Фінансові ризики ВІП проектів, затримки у реалізації та процедури закупівлі мають бути врахованими.

4 Стратегія Програми

4.1 Загальна ціль та бачення спільної операційної програми

Європейська політика сусідства (ЄПС) була розроблена з метою покращення добробуту і стабільності регіонів у прикордонних територіях і уникнення появи роз'єднуючих ліній між розширеним ЄС та його сусідами.

Відповідно до завдань ЄПС програма транскордонного співробітництва Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 прагне активізувати співпрацю між регіонами Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей України і прийнятними територіями держав-членів ЄС для початку вирішення існуючих соціальних, економічних, інфраструктурних та екологічних проблем.

На основі викладеного вище завдання було визначено наступне бачення для реалізації програми:

У **2030** році територія вздовж кордонів України з трьома державами-членами ЄС, Угорщиною, Словаччиною та Румунією, стане співпрацюючим прикордонним регіоном, який ефективно функціонує і працює спільно в області розвитку місцевої культури та збереження історичної спадщини, охорони навколишнього середовища, адаптації до зміни клімату і ліквідації наслідків стихійних лих. Транскордонний доступ між Україною і трьома країнами-членами ЄС не стримує щоденну транскордонну співпрацю, в той час, коли безпека і охорона, включаючи управління кордонами забезпечується на належному рівні. Співпраця є невід'ємною і природною частиною повсякденного життя проживаючих тут людей і функціонуючих тут органів влади.

4.2 Процес обрання тематичних завдань

Процес відбору тематичних завдань - який було обрано з 10 тематичних завдань, з яких максимум 4 можливо було включити в СОП – включав ряд кроків для врахування всіх результатів, висновків і точок зору в ході процесу планування і включав наступні заходи:

- Оцінка результатів анкет для базової орієнтації і попереднього відбору тематичних завдань і пріоритетів, які були заповнені 48 організаціями, а саме: районними і міськими радами, палатами, міністерствами, агентствами розвитку і відомствами, некомерційними організаціями, важливими регіональними і місцевими установами, а також сьогоднішніми головними партнерами.
- статистичний аналіз даних проектів триваючої Програми транскордонного співробітництва ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 – за виключенням ВІП проектів - де дані були класифіковані та проаналізовані з урахуванням можливих тематичних завдань на період 2014-2020
- аналіз відповідних стратегічних документів прикордонної території, які були визначені у п'яти основних категоріях у Початковому звіті процесу планування як документи для Політики сусідства, угорські / словацькі / румунські / українські національні і регіональні та місцеві документи, інші можливі документи не конкретної країни, а також пов'язаних з ними програми транскордонного співробітництва
- витяг з ключових висновків оцінки ROM поточної Програми,
- проведення групового інтерв'ю за участю співробітників СТС,

- проведення в цілому 33 індивідуальних інтерв'ю (2 на рівні ЄС, 11 - на національному рівні та 20 – на регіональному рівні).
- збір потенційних ідей для ВІП проектів з ВІП анкет, заповнених та зібраних регіональними та національними органами влади.

У наступній таблиці зведено дані з різних вказаних вище джерел інформації, а також рекомендується 4 варіанти можливої структури тематичних завдань. Чорними клітинами відмічено Тематичні завдання та Пріоритети з анкети, які отримали найвищий пріоритет за Тематичними завданнями. Пошук інформації щодо Тематичних завдань було проведено серед тих джерел інформації, у яких вона знаходилась і найбільше стосувалась.

Джерело інформації			ТЗ 1	ТЗ 2	ТЗ 3	ТЗ 4	ТЗ 5	ТЗ 6	ТЗ 7	ТЗ 8	ТЗ 9	ТЗ 10
Анкета щодо тематичних завдань та пріоритетів (нижчий показник = вищий пріоритет)	УГ	2,42	2,52	2,28	1,85	1,83	2,77	2,1	2,33	2,76	2,97	2,78
	СЛ	3,02	3	2,69	2,1	3,46	3,25	3,08	2,93	3,3	3,66	2,73
	РУ	2,53	2,64	2,83	2,15	2,81	2,69	2,41	2,15	2,32	2,79	2,54
	УК	2,95	3,07	3	2,65	3,25	3,22	2,48	2,7	2,77	3,02	3,33
	середній		2,81	2,70	2,19	2,84	2,98	2,52	2,53	2,79	3,11	2,85
Статистичний аналіз (класифікація)			4		1	3		2		5		
Аналіз документів (запропонованих державами)			УА	РУ	РУ			РУ	СЛ	УК, РУ, СЛ		РУ
Оцінка ROM	Оцінювання ROM не надало інформації щодо відбору ТЗ											
Групові інтерв'ю			2	1	2	3		2	4			
Інтерв'ю з бенефіціарами (класифікація)												
Дані про ВІП проекти (кількість проектів)												
			ТЗ 1	ТЗ 2	ТЗ 3	ТЗ 4	ТЗ 5	ТЗ 6	ТЗ 7	ТЗ 8	ТЗ 9	ТЗ 10
Варіант 1 (зфокусована програма)	Охоплює тільки:				X			X		X		
Варіант 2	Точно:				X			X		X		
		Та вибрати максимум 2 з ТЗ : 1, 2, 4 та 7										
Варіант 3 (соціальний фокус)				X	X	X		X		X		
Варіант 4 (економіка та доступність)			X		X			X	X	X		

На основі отриманих результатів та враховуючи запропоновані експертною групою версії структури Тематичних завдань, Спільна група планування оцінила та обговорила можливі версії та прийняла рішення про Тематичні завдання Програми на 2014-2020 роки, про що більш детально викладено у Главі 4.3.

4.3 Обрані Тематичні завдання

На основі попередньої оцінки потреб, інтерв'ю із зацікавленими особами та робочих зустрічей наступні тематичні завдання (ТЗ) були вибрані рішенням Спільної групи планування:

- **ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини**
- **ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату**
- **ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем**
- **ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони**

Вибрані Тематичні завдання враховують виявлені потреби на прикордонній території, змістовну частину основної принципової політики у країнах-членах ЄС, досвід попередньої програми та можливості окреслені в аналізі ситуації

4.4 Заплановані заходи за обраними тематичними цілями

Наступні пріоритети будуть сприяти досягненню вибраних тематичних завдань у відповідності до положень програмного документу

ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини

Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму

Метою пріоритету є розвиток програмної території як спільного туристичного напрямку на основі її культурних, історичних, релігійних цінностей, зі збереженням історичних будівель.

Заплановані заходи будуть сприяти розвитку культурно-історичної спадщини в поєднанні з функціями туризму. Реконструкція історичних будівель без реальної функції транскордонного туризму чи туристичного сервісу чи розвитку програми, що не базуються на історико-історично-релігійній спадщині та не показують реальні транскордонні аспекти, виключені з пріоритету.

Пріоритет сприяє досягненню тематичного завдання шляхом створення основи для місцевих культурних заходів, збереження будівель з історичною спадщиною та створенням ринку для місцевих продуктів з просуванням туристичної діяльності на прикордонних платформах.

Збереження історичної спадщини включає в себе наступні типи заходів:

- Збереження і відновлення об'єктів історичної спадщини (будівель, історичних парків і садів відповідно до вимог реставрації пам'яток з метою створення мережі туристичних об'єктів в основи тематичних маршрутів і тематичних пакетів у прикордонному регіоні.
- Обстеження будівель на предмет їх культурної, історичної та релігійної спадщини для формування основи для транскордонних тематичних маршрутів.

Туристичний сервіс включає в себе наступні види заходів:

- Розробка спільних транскордонних туристичних напрямків, тематичних маршрутів, пакетів, що об'єднують об'єкти історичної, культурної або релігійної спадщини з одного боку та інші пам'ятки та послуги – з іншого.
- Спільні заходи із промоції і надання інформації про транскордонні маршрути і пов'язані з ними пам'ятки (включаючи розробку карт, створення спільних онлайн-джерел інформації і інформаційних матеріалів, сучасних ІТ-інструментів і додатків для просування маршрутів і пам'яток, знаки, туристичні картки і т.д.).
- Організація спільних культурних заходів з транскордонною доданою вартістю, що нерозривно пов'язана із історичною, культурною і релігійною спадщиною.
- Підтримка розвитку та просування традиційних місцевих (ремесел, (органічного) сільського господарства) продуктів на туристичних об'єктах для покращення місцевого економічного впливу.
- Створення транскордонної стандарту послуг шляхом розробки нових або існуючих регіональних товарних знаків окремих продуктів і систем якості.
- Обмін досвідом між організаціями, пов'язаних з культурною релігійною та історичною спадщиною.
- Тренінг для місцевих зацікавлених сторін в галузі туризму, співпраці, промоції і створення мереж.

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Пріоритет 1: Стале використання навколишнього середовища у прикордонному регіоні - збереження природних ресурсів, заходи по скороченню викидів парникових газів і забруднення річок

Метою пріоритету є сприяння збереженню та сталому використанню спільних природних цінностей на прикордонній території, ініціювання заходів для енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії, а також зниженню ризиків погіршення якості води, спричинених відходами

В рамках пріоритету передбачені наступні типи заходів:

Збереження та стале використання спільних природних цінностей:

- Захист ландшафту, збереження біорізноманіття та екосистем прикордонного регіону через розвиток, як-от: співробітництво по охоронюваним законом територіям, сталі системи управління лісовим господарством, виробництво екологічної та традиційної сільськогосподарської продукції і т.д.
- Охорона водних ресурсів, адаптація до більш частих надзвичайних водних ситуацій з через комплексні заходи з управління водними ресурсами.
- Спільні освітні екологічні програми.
- Співпраця між установами, органами державної влади та громадськими організаціями з метою сталого використання природних ресурсів; підтримка гармонізації відповідних правил.

Енергоефективність та використання відновлюваних джерел енергії:

- Підтримка інвестицій для збільшення виробництва енергії з відновлюваних джерел, енергоефективність, енергозбереження та утилізації відходів.
- Розробка спільних стратегій зменшення викидів вуглекислого газу

- Обмін передовими практиками і досвідом, навчальні поїздки, навчання з питань енергоефективності.
- Покращення вмінь і навичок в області еко-інновацій і застосування рішень щодо зменшення викидів вуглекислого газу.
- Гармонізація місцевих стратегій отримання енергії з поновлюваних джерел щодо біомаси, гідроенергетики та геотермальної енергії.

Поводження з відходами та очищення стічних вод:

- Обмін передовим досвідом, створення маломасштабних пілотних систем для очищення стічних вод, комунального та промислового управління відходами.
- Дослідження проблем якості води басейнів річок, які перетинають кордон.
- Налаштування системи моніторингу якості води річок, що перетинають кордони.
- Створення полігонів, придатних для вторинної переробки і таких, що відповідають екологічним вимогам
- Спільні кампанії по інформуванню

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів

Метою пріоритету є поліпшення транскордонної мобільності людей і товарів, створення основи для економічного співробітництва і зменшення відмінностей між регіонами через розвиток транспорту і інфраструктури і послуг для перетину кордонів.

Види заходів в рамках пріоритету:

- Підготовка та/або будівництво, модернізація і оновлення транспортної інфраструктури, що веде до і перетинає кордон для того, щоб покращити можливості для транскордонної мобільності.
- Розвиток інфраструктури для перетину кордону та вдосконалення систем управління кордонами, пов'язаних з розвитком транспортної інфраструктури.
- Будівництво, модернізація та оновлення велосипедних доріжок, маршрутів, що ведуть до і перетинають кордон.
- Розвиток ініціатив щодо транскордонного транспорту загального користування, гармонізації систем, придбання рухомого складу.
- Покращення обізнаності щодо важливості екологічно чистої транспортної системи (з низьким рівнем викидів і низьким рівнем шумового забруднення транскордонного транспорту).
- Розробка ІТ-рішень для інфраструктури транспорту загального користування.

Пріоритет 2: Розвиток інфраструктури для інформаційно-комунікаційних технологій та поширення інформації

Метою пріоритету є збільшення використання інформаційно-комунікаційних засобів і допомогти поширити інформації серед громадян, установ і підприємств прикордонного регіону.

Види заходів в рамках пріоритету:

- Розвиток транскордонної широкосмугової Інтернет інфраструктури і комунікаційних центрів.
- Розробка спільного місцевого медіа-контенту та пов'язаних з ним потужностей для створення медіа контенту.

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях

Метою пріоритету є створення технічних передумов, стратегій і платформ співпраці з метою запобігання і подолання природних і техногенних катастроф, які можуть загрожувати жителям прикордонної території.

Види заходів в рамках пріоритету:

- Гармонізація заходів в галузі запобігання повеням, покращення інфраструктури для запобігання повеням і управління внутрішніми водами.
- Створення спільних систем раннього оповіщення про стихійні явища.
- Стратегічне та технічне планування і створення спільних систем моніторингу забруднення навколишнього середовища (повітря, вода, ґрунт).
- Підтримка / співробітництво / створення мереж неурядових та державних рятувальних команд / організацій.
- База даних про випадки стихійних явищ.
- Спільні навчальні програми та семінари, обмін досвідом, організація ознайомлювальних поїздок.

Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я

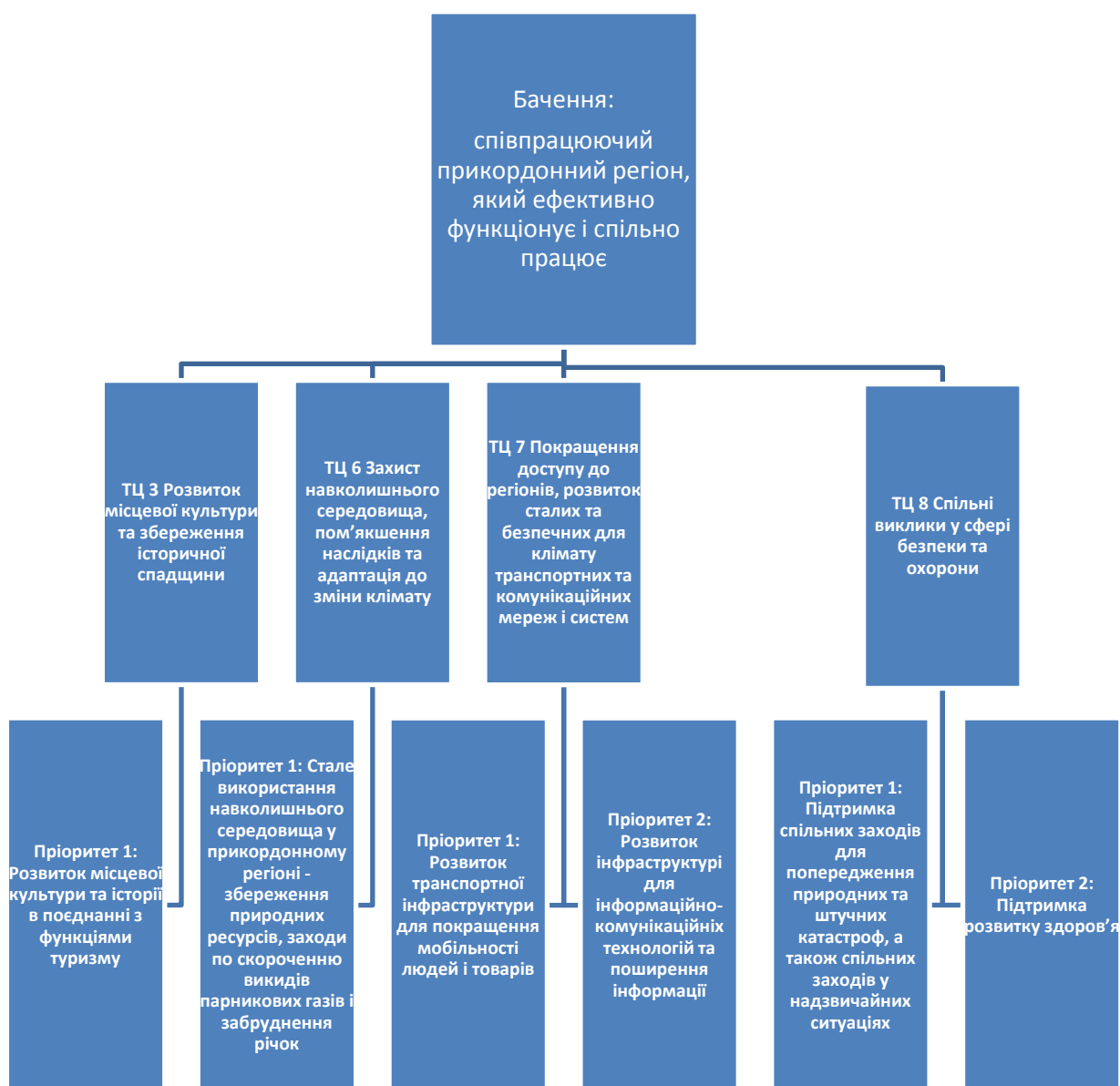
Метою пріоритету є покращення профілактичних заходів, доступності і рівня послуг з охорони здоров'я і пов'язаних зі здоров'ям соціальних програм для громадян на прикордонній території.

Види заходів в рамках пріоритету:

- Покращення інфраструктури для охорони здоров'я і профілактики та обладнання, пов'язаних з наданням транскордонного обслуговування, спільний розвиток потенціалу.
- Спільний розвиток та створення місць догляду за пацієнтами
- Обмін ноу-хау, спільні програми підготовки кадрів, проведення спільних профілактичних програм, спільних служб підтримки.
- Співпраця між установами по області епідеміології людини.
- Покращення інфраструктури соціального обслуговування, пов'язаного зі здоров'ям.

4.5 Структура бачення, завдань та пріоритетів Програми

Діаграма знизу демонструє взаємозв'язок між загальною метою та заходами впливу в рамках Програми

4.6 Очікувані результати

Після реалізації запланованих у Розділі 4.4. заходів Програма має намір досягнути наступних результатів по наступним пріоритетам:

Тематичне завдання	Пріоритет	Очікуваний результат
ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму	Мережа оновлених культурних та історичних об'єктів (будівель і їх середовища та інфраструктури), яка формує основи туристичних продуктів регіону Програми (тематичні маршрути, які перетинають кордон, культурні програми з транскордонним ефектом), за допомогою яких кількість відвідувачів може бути збільшена в регіоні.
ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату	Пріоритет 1: Стале використання навколишнього середовища у прикордонному регіоні	Зміцнення потенціалу Програмної території у вирішенні задач в області охорони навколишнього середовища і пом'якшення наслідків зміни клімату. Успішний захист спільних природних цінностей з зменшенням впливу кордонів на природне середовище і підвищення рівня інформованості людей, що живуть на цій території. Поліпшення якості води транскордонних річок внаслідок заходів по з очищенню стічних вод і управлінню відходами. Підвищення рівня інформованості, компетентності та навичок по технологіям використання відновлюваних джерел енергії та заходів щодо підвищення енергоефективності серед громадян, підприємств та установ. Як кінцевий результат – зменшення залежності від імпортованих джерел енергії на програмній території.
ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем	Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів	За підтримки даного пріоритету робоча сила і бізнес стають все більш мобільними в прикордонному регіоні та економічна діяльність зростає, в тому числі і кількість відвідувачів туристичних пам'яток.
	Пріоритет 2: Розвиток інфраструктури для інформаційно-комунікаційних технологій та поширення інформації	Використання інформаційно-комунікаційних засобів має збільшитись в регіоні для підтримки діяльності підприємств і установ, роблячи їх спілкування більш швидким і ефективним. Крім того, за допомогою спільного медіа-контенту місцеві громадяни і підприємства регіону повинні мати можливість вчитися і обмінюватися інформацією про місцеві проблеми, можливості та заходи, що підвищує обізнаність про місцевих цінності і спільні завдання.
ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони	Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях	Ризик природних і техногенних катастроф має бути зменшений, і подолання їх наслідків має бути більш ефективним з використанням нових елементів інфраструктури, спільних стратегій і платформ співробітництва, створених на програмній території.
	Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я	Спільні програми профілактики, поліпшення інфраструктури для охорони здоров'я та інституційної транскордонної співпраці передбачені для поліпшення стану здоров'я громадян, а також зниження ризику перетину кордону епідеміологічними загрозами.

4.7 Індикатори результатів

Досягнуті Програмою ефект та результати будуть ретельно оцінені за наступними індикаторами:

Тематичне завдання	Пріоритет	Індикатор результату	Джерело перевірки	Початковий показник ⁴	Цільовий показник
ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму	Збільшення кількості відвідувачів реконструйованих об'єктів (відвідувачі)	Зведення даних зі звітів бенефіціарів на рівні проектів після реалізації проектів (частина звіту про сталість результатів проекту).	0	20.000
ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату	Пріоритет 1: Стале використання навколишнього середовища у прикордонному регіоні	Зміцнення потенціалу в галузі охорони навколишнього середовища та пом'якшення наслідків зміни клімату (на основі обстежень (початковий, середньостроковий, заключний) серед ключових зацікавлених сторін, наприклад, водними дирекцій, відповідних НУО, органів влади)	Дослідження за єдиною методологією буде проведено Органами управління Програмою на три дати: - Початкове дослідження, зроблене протягом 6 місяців після початку реалізації Програми - Проміжне дослідження, зроблене в рамках поточної (середньострокової) оцінки Програми - Заключне дослідження, проведене протягом останніх трьох місяців реалізації Програми	Визначений у початковому дослідженні	Визначений у заключному дослідженні
ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем	Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів	Збільшення кількості транспортних засобів, які використовують побудовану, модернізовану транспорту інфраструктуру та інфраструктуру управління кордоном (кількість транспортних засобів на добу)	Зведення даних зі звітів бенефіціарів на рівні проектів після реалізації проектів (частина звіту про сталість результатів проекту).	0	1.000
		Збільшення числа пасажирів, що	Зведення даних зі звітів бенефіціарів на		30.000

⁴ Початкові та цільові показники будуть визначені на пізніших етапах підготовки СОП.

		користуються транспортними системами поліпшеними за підтримки Програми (кількість пасажирів)	рівні проектів після реалізації проектів (частина звіту про сталість результатів проекту).		
	Пріоритет 2: Розвиток інфраструктури для інформаційно-комунікаційних технологій та поширення інформації	Чисельність населення, що обслуговується новою інформаційно-комунікаційною інфраструктурою або користується інформаційним сервісом (кількість громадян, які отримали послуги)	Зведення даних зі звітів бенефіціарів на рівні проектів після реалізації проектів (частина звіту про сталість результатів проекту).	0	4.000.000
ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони	Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях	Індекс управління ризиками (RMI) на прикордонній території ⁵	Дослідження за єдиною методологією буде проведено Органами управління Програмою на три дати: - Початкове дослідження, зроблене протягом 6 місяців після початку реалізації Програми - Проміжне дослідження, зроблене в рамках поточної (середньострокової) оцінки Програми - Заключне дослідження, проведене протягом останніх трьох місяців реалізації Програми	Визначений у початковому дослідженні	Визначений у заключному дослідженні
	Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я	Забезпеченість медичним обладнанням (загальна забезпеченість на мільйон населення, середнє арифметичне значення всіх типів порівнюваного обладнання в чотирьох країнах - УГ, СЛ, РУ, УА)	Дані Всесвітнього обстеження охорони здоров'я у депозитарі Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо Медичного обладнання Інформація по країні ⁶	2,369	2,5

⁵Використовуючи методологію, вказану у „Системі індикаторів в управлінні ризиками надзвичайних ситуацій у Північній та Південній Америці», OMAR D. CARDONA, Instituto de Estudios Ambientales, IDEA, Universidad Nacional de Colombia, Manizales (<http://www.unisdr.org/2005/HFdialogue/download/tp3-paper-system-indicators.pdf>). Дослідження буде проведено уповноваженими органами з питань подолання стихійних явищ чотирьох країн.

⁶<http://apps.who.int/gho/data/node.main.510?lang=en>

4.8 Очікувані проміжкові результати, індикатори досягнення проміжних результатів

З реалізацією запланованих заходів Програма планує досягти наступних проміжних результатів до кінця програмного періоду:

Тематичне завдання	Пріоритет	Проміжковий результат	Джерело перевірки	Кількісний цільовий показник	Метод калькуляції
ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму	Кількість організацій, що використовують підтримку Програми для сприяння розвитку місцевої культури та збереження історичної спадщини (COI6)	Щорічний звіт про реалізацію Програми	40	-
		Кількість покращених культурних та історичних пам'яток в результаті прямої підтримки Програми (COI7)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	20	Приблизно 500000 Євро/об'єкт Всього : 10 млн.
		Кількість організованих транскордонних культурних заходів і розроблених туристичних продуктів за підтримки ЄІС (COI8)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	30	Приблизно 40 000 Євро /захід Бюджет: 1,2 млн.
ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату	Пріоритет 1: Стале використання навколишнього середовища у прикордонному регіоні	Кількість осіб, які беруть активну участь в природоохоронних заходах та заходах з підвищення обізнаності (COI17)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	6000	Приблизно 200 Євро /учасник
		Кількість заходів впливу у сфері поводження із відходами, стічними водами, енергоефективності та виробництва енергії з відновлювальних джерел (спеціальний індикатор Програми)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	30	Приблизно 400.000 Євро /проект

Тематичне завдання	Пріоритет	Проміжковий результат	Джерело перевірки	Кількісний цільовий показник	Метод калькуляції
		Площа ареалу існування, підтримка якій надається для покращення охоронного статусу, га (COI15)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	800	Приблизно 5000 Євро /га
ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем	Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів Пріоритет 2: Розвиток інфраструктури для інформаційно-комунікаційних технологій та поширення інформації Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів	Загальна довжина новозбудованих доріг (км) (COI26)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	5	В середньому 2,95 млн. Євро
		Загальна довжина новозбудованих велосипедних і велосипедних (специфічний індикатор Програми)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів		В середньому 450 тисяч Євро/км
		Загальна довжина реконструйованих чи оновлених доріг (км) (COI27)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	40	В середньому 1 050 тисяч Євро/км
		Загальна довжина новозбудованих велосипедних і велосипедних (специфічний показник Програми)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів		В середньому 50 тисяч Євро /км
		Кількість маршрутів загального користування з покращеним рівнем послуг, що є прямим наслідком підтримки Програми (маршрути) (специфічний показник Програми)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	4	250 000 Євро /маршрут
	Пріоритет 2: Розвиток інфраструктури для	Кількість розроблених додаткових інформаційно-комунікаційних	Зведені дані із звітів	1	-

Тематичне завдання	Пріоритет	Проміжковий результат	Джерело перевірки	Кількісний цільовий показник	Метод калькуляції
	інформаційно-комунікаційних технологій та поширення інформації	інструментів для підтримки транскордонного співробітництва в результаті підтримки з боку Програми (COI29)	бенефіціарів проектів		
		Кількість новостворених постачальників інформації, які забезпечують транскордонне покриття (специфічний індикатор програми)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	1	-
ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони	Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях	Кількість організацій, що співпрацюють у сфері управління стихійними лихами (специфічний показник Програми).	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	8	2 з кожної країни
		Населення, що отримує користь від заходів/послуг з попередження повеней, внаслідок безпосередньої підтримки, осіб (COI31)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	25 000	Розрахунок зроблено на основі густоти населення у річкових зонах
		Населення, що отримує користь від заходів / послуг з попередження лісних пожеж внаслідок безпосередньої підтримки, осіб (COI32)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	5000	Розрахунок зроблено на основі густоти населення у лісових зонах
	Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я	Населення, охоплене покращеними послугами охорони здоров'я, внаслідок безпосередньої підтримки (COI30)	Зведені дані із звітів бенефіціарів проектів	178 000	Розрахунок базується на густоті інфраструктури охорони здоров'я

4.9 Взаємозв'язок між стратегічними цілями ЄС та тематичними завданнями Програми

1. Покращення соціально-економічного розвитку в регіонах по обидва боки спільних кордонів

СОП сприяє досягненню стратегічної цілі завдяки:

- Збільшення кількості туристів разом із розвитком і промоцією спадщини (ТЗ 3)
- Підвищення мобільності людей і товарів (ТЗ 7)
- Збільшення використання інформаційно-комунікаційних засобів для обміну діловою інформацією і надання послуг громадянам (ТЗ 7)
- Покращення профілактичних заходів, доступності та рівня послуг з охорони здоров'я (ТЗ 8)

2. Вирішення спільних проблем у сфері екології, охорони здоров'я, охорони і безпеки

СОП сприяє досягненню стратегічної цілі через:

- Підтримку системам управління відходами і стічними водами (ТЗ 6)
- Підтримку збереження і сталого використання природних ресурсів (ТЗ 6)
- Ініціювання заходів з енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії (ТЗ 6)
- Розвиток екологічно чистої транспортної інфраструктури (ТЗ 7)
- Створення технічних передумов, стратегій і платформи співпраці до запобігання і подолання природних і техногенних катастроф (ТЗ 8)
- Підтримка покращення медичного обслуговування та профілактики (ТМ8)

3. Сприяння покращенню умов і можливостей для забезпечення мобільності людей, товарів і капіталу

- Будівництво, модернізація та оновлення доріг, що ведуть до і перетинають кордон (ТЗ 7)
- Розвиток транскордонних ініціатив громадського транспорту, гармонізації систем (ТЗ 7)

4.10 Вплив і узгодженість запланованих заходів із макро-регіональними стратегіями та інших програмами, що фінансуються ЄС, у відповідних країнах і регіонах

Заплановані заходи були зібрані і узагальнені відповідно до обраних пріоритетів Програми і демонструють істотний вплив та узгодженість із макро-регіональними стратегіями та інших програмами, що фінансуються ЄС, у відповідних країнах і регіонах, про що вказано у вищевказаних таблицях у відповідності до чотирьох Тематичних завдань.

Впродовж терміну реалізації Програми, Офіс Прем'єр-Міністра (ОПМ) як Орган управління забезпечить механізм оперативної координації для сприяння синергії та попередження дублювання у фінансуванні шляхом внутрішньоорганізаційних процесів та зустрічей:

- для гармонізації реалізації програми ТКС ЄС 2014-2020 з усіма іншими відповідними програмами ЄС на програмній території,
- для гармонізації реалізації програми ТКС ЄС 2014-2020 з національними і регіональними програмами розвитку

ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	
Програмний документ	Заплановані заходи
1. Операційна програма економічного розвитку та інновацій (УГ)	Розвиток національних і міжнародних пам'яток (пам'яток ЮНЕСКО та об'єктів, що утримуються Центром Дьюлі Форстера), культурних і релігійних тематичних маршрутів, комплексних мереж об'єктів історичної спадщини.
2. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен (УГ)	Розвиток туризму на основі алгоритму TDM (метрика туристичних маршрутів). Основні туристичні напрями: винний, культурний, медичний, термальний і активний туризм. Культурні програми (наприклад, підтримка культурних заходів), а також по розробці спільних туристичних продуктів.
3. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Собош-Сотмар-Берег (УГ)	Координований розвиток туризму: пам'ятки, тематичні маршрути, комплексні пакети, а також супутні послуги і маркетинг, TDM і туристичні кластери, розвиток громад, захист і розвиток культурних цінностей в сільських місцевостях.
4. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина – Угорщина 2014 - 2020	Підтримка узгодженого захисту, розвитку і використання спільної культурної спадщини прикордонного регіону (реконструкція/будівництва об'єктів культурної спадщини, розвиток трансграничних туристичних продуктів і послуг), розвиток об'єктів культурної спадщини (дослідження і плани, реконструкція). Спільне управління і маркетинг туризму, розробка спільних туристичних напрямків, продуктів і тематичних маршрутів, розвиток туристичної інфраструктури та туристичних послуг.
5. Робочий варіант Плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Розвиток туристичної інфраструктури і пов'язаної з нею рекреаційної інфраструктури, промоція туристичного потенціалу.
6. Робочий варіант Плану регіонального розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Заохочення і економічна валоризації туристичного потенціалу з місцевими особливостями. Відновлення та збереження побудованих об'єктів спадщини і їх валоризації завдяки туризму.
7. Регіональна операційна Програма 2014-2020 (РУ)	Відновлення, захист і підвищення цінності культурної спадщини Економічна валоризація цілющих мінеральних водних ресурсів / оздоровчого туристичного потенціалу - Економічна валоризація туристичного потенціалу з місцевою специфікою - Рекреаційна загальнотуристична інфраструктура
8. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	Просування Сату-Маре як культурного та медичного туристичного маршруту, а також бізнес-напряму для іноземних і місцевих інвесторів, стимулювання розвитку виготовлених традиційно місцевих продуктів харчування. Розвиток туризму і супутніх послуг (з акцентом на оздоровчий та культурний туризм) Трансграничне співробітництво в сфері туризму

ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	
Програмний документ	Заплановані заходи
9. Транснаціональна програма «Дунай» 2014-2020 (УГ, СЛ, РУ, УК)	Розвиток нових та існуючих культурних маршрутів характерних для Дунайського регіону, тематичних шляхів і спільних продуктів; забезпечити стає збереження культурної спадщини шляхом розробки відповідних кластерів і мереж об'єктів спадщини, музеїв, центрів для відвідувачів; Розробка і реалізація заходів у сфері освіти, професійної підготовки та покращення потенціалу для сприяння якісному туризму (серед «індикативних заходів»)
10. Програма співробітництва Інтеррег V-A Польща-Словаччина 2014 -2020	Модернізація і будівництво туристичної інфраструктури поблизу культурної та історичної спадщини, спільні транскордонні заходи в галузі освіти, проведення спільних семінарів
11. Програма сільського розвитку Угорщини 2014-2020	Пріоритет 1: Передача знань і інновацій в сільському господарстві, лісовому господарстві та сільській місцевості Пріоритет 6: Соціальна інтеграція, скорочення бідності і економічний розвиток в сільській місцевості
12. Програма сільського розвитку Румунії 2014-2020	Пріоритет 1: Передача знань і інновацій в сільському господарстві, лісовому господарстві та сільській місцевості Пріоритет 6: Соціальна інтеграція, скорочення бідності і економічний розвиток в сільській місцевості
13. Програма сільського розвитку Словаччини 2014-2020	Пріоритет 1: Передача знань і інновацій в сільському господарстві, лісовому господарстві та сільській місцевості Пріоритет 6: Соціальна інтеграція, скорочення бідності і економічний розвиток в сільській місцевості

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату	
Програмний документ	Заплановані заходи
1. Операційна програма економічного розвитку та інновацій (УГ)	Виробництво сонячної, геотермальної енергії, енергії з біомаси та води, підвищення енергоефективності будівель, що перебувають у власності підприємств, комплексні інвестиції підприємств у галузь енергоефективності та освоєння відновлюваних джерел енергії, інтелектуальних будівель. Основні цільові групи: Підприємства (за винятком заходів, пов'язаних із сільським господарством).
2. Операційна програма з екології та енергоефективності (УГ)	Управління водними ресурсами, збір даних, заходи по захисту резервуарів, заходи щодо захисту від повеней (головні проекти в долині Тиси).
3. Операційна програма регіонального та міського розвитку (УГ)	Інфраструктура громадського транспорту, велосипедні доріжки, місцеве виробництво з відновлюваних джерел енергії, енергоефективності муніципальних будівель. Цільові групи: місцеві та регіональні їх установи.
4. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен (УГ)	Місцеві та районні стратегії адаптації до зміни клімату Захист від повеней і внутрішніх вод. Переробка промислових відходів, утилізація стічних вод, відновлення ландшафту, використання поновлюваних джерел енергії, покращення якості води, захист ландшафту і природи, підвищення інформованості з питань сталого розвитку.
5. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Собољч-Сотмар-Берег (УГ)	Підтримка використання відновлюваних джерел енергії, управління відходами, захист природи і біорізноманіття, комплексне управління водними ресурсами, захист від повеней і внутрішніх вод, підвищення рівня інформованості охорони навколишнього середовища, захист і розвиток природних цінностей в сільській місцевості.

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Програмний документ	Заплановані заходи
6. Операційна програма «Якість навколишнього середовища» 2014-2020 (СЛ)	Стале використання природних ресурсів через розвиток екологічної інфраструктури Адаптація до несприятливих наслідків зміни клімату, з акцентом на захист від повеней Активізація управління ризиками, управління надзвичайними ситуаціями і стійкості до надзвичайних ситуацій, обумовлених зміною клімату Енергоефективна екологічно чиста економіка у всіх секторах
7. Інтегрована регіональна операційна програма 2014 – 2020 (СЛ)	Підвищення якості життя в регіонах з увагою на навколишнє середовище
8. План «Вода» Словацької республіки (СЛ)	Заходи, спрямовані на досягнення належного екологічного та хімічного стану поверхневих вод. Запобігти забрудненню, а також захистити, покращити і відновити підземні води і забезпечити баланс між поповненням і зменшенням їх обсягу. Направити у зворотну сторону значний і стійкий висхідний тренд у концентрації забруднюючих речовин.
9. Стратегія зменшення наслідків та адаптації до зміни клімату у Словацькій республіці (СЛ)	Місцеві та районні стратегії адаптації до зміни клімату Захист від повеней і внутрішніх вод. Переробка промислових відходів, утилізація стічних вод, відновлення ландшафту, використання поновлюваних джерел енергії, покращення якості води, захист ландшафту і природи, підвищення інформованості з питань сталого розвитку.
10. Програма управління відходами у СР на період 2011 – 2015 (СЛ)	Підтримка використання поновлюваних джерел енергії, управління відходами, підвищення інформованості про захист навколишнього середовища. Цілі в плані управління відходами зосереджені на побутових відходах, біо-відходах, відходах електротоварів, пакувальних відходах, використаних батарей і акумуляторів, непридатних для використання транспортних засобів, використаних шин, відходів будівництва та знесення, відходів, що містять ПХД і устаткування, забрудненого ПХД, відходів масла.
11. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина-Угорщина 2014 – 2020	Підтримка уніфікованого захисту, розвитку і використання загального природної спадщини прикордонного регіону (захист біорізноманіття; забезпечення умов для загального управління водними ресурсами), природа і охорона навколишнього середовища.
12. Операційна програма великої інфраструктури 2014-2020 (РУ)	Інвестиції в сектор водопостачання та каналізації з метою досягнення вимог законодавства ЄС в галузі охорони навколишнього середовища шляхом продовження спільної розробки проектів щодо води та стічних вод. Інвестиції в секторі відходів з метою досягнення вимог законодавства ЄС в галузі охорони навколишнього середовища, шляхом продовження інтегрованих проектів з управління відходами у районах. Підвищення рівня збереження видів тварин та місць їх проживання місцевого значення.
13. Європейська стратегія для дунайського регіону (ЄСДР)	Пріоритетний напрямок 4 ЄСДР "Відновити і підтримати якість води" і пріоритетний напрямок 5 «Екологічні ризики» підтримують такі дії в рамках ТЗ 6: - Дослідження проблем якості води басейнів транскордонних річок - Створення систем моніторингу якості води транскордонних річок охорона водних ресурсів, адаптація до частіших надзвичайних водних ситуацій за допомогою комплексних заходів з управління водними ресурсами

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Програмний документ	Заплановані заходи
14. Робочий варіант плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Підвищення енергоефективності громадських установ, житлових будинків і підприємств. Інвестиції в створення, відновлення, модернізація і розширення мереж питної води і каналізаційних мереж в інтегрованих системах управління відходами та систем управління ризиками. (у тому числі: реалізація спільних планів захисту навколишнього середовища з сусідніми регіонами, в тому числі з регіонів Республіки Молдова та України, реалізація проектів та спільний моніторинг факторів забруднення). Реабілітація забруднених ґрунтів Збереження біорізноманіття
15. Робочий варіант Плану розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Підтримка умов ведення бізнесу для адаптації його діяльності до екологічної економіки. Підтримка і сприяння використанню відновлювальних джерел енергії Біорізноманіття та захист пам'яток з переліку НАТУРА 2000. Розробка і вдосконалення послуг з попередження надзвичайних ситуацій. Сприяння управлінню відходами та його валоризації. Розширення та модернізація мереж житлово-комунального господарства (водопостачання, каналізація, електрика, термічними, природний газ).
16. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Енергоефективність громадських будівель, в тому числі заходи з консолідації Енергоефективність житлових будинків, в тому числі заходи з консолідації - Інвестиції в освітлення у громадських місцях - Заходи для міського транспорту (велосипедні маршрути / придбання екологічних електричних засобів пересування і т.д.) - Відновлення та відродження міських районів (модернізація громадських місць, відновлення покинутих будівель / територій, історичних центрів і т.д.)
17. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	Зведення до мінімуму наслідків стихійних ризиків на населення і товари, забезпечення якості поверхневих вод, атмосферного повітря, поводження з відходами, захисту біорізноманіття та природної спадщини Прикордонне співробітництво в цілях спільної охорони навколишнього середовища
18. Транснаціональна програма «Дунай» 2014-2020 (УГ, СЛ, РУ, УК)	Підтримка стратегічних структур і розробка конкретних рішень по відновленню, збереженню і покращенню мережі «зеленої» інфраструктури /біокоридорів; сприяння поєднанню природних ареалів та коридорів для проживання диких тварин шляхом усунення бар'єрів; сприяння підвищенню інформованості та екологічної освіти; сприяння регіональному плануванню в області енергетики і координації у сфері транснаціональної енергетики (т.зв. «показові заходи»)

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Програмний документ	Заплановані заходи
19. ВІЕС – Водна ініціатива ЄС	Відповідні завдання даної ініціативи: 2. Поліпшення управління водними ресурсами: "сприяти поліпшенню управління водними ресурсами, покращення потенціалу та обізнаності". 3. Поліпшення управління водними ресурсами: "з метою підвищення ефективності та результативності управління водними ресурсами на основі діалогу та координації". 4. Більше співпраці у річкових басейнах: "зміцнювати співробітництво за допомогою просування підходів на основі річкових басейнів в національних і транскордонних водах". Внесок у досягнення наступних ключових цілей ВІЕС в СЕКЦА (Східна Європа, Кавказ і Центральна Азія в частині залучення України): - Управління водними ресурсами таким чином, що сприяти водній, продовольчій та енергетичній безпеці та економічному розвитку; - Сприяння миру шляхом розвитку міждержавних спільних структур для управління водними ресурсами.
20. ЕМЧМ – Екологічний моніторинг у Чорному морі	Узгодженість з метою проекту, яка полягає у покращенні умов в Грузії, Російській Федерації та Україні для біологічного та хімічного моніторингу якості води в Чорному морі, та відповідає водному законодавству ЄС
21. Екологічний захист басейнів міжнародних річок (ЕЗБМР)	Узгодженість з обома специфічними завданнями, якими є: - Підвищення доступності та якості даних про екологічну, хімічну та гідроморфологічні стан транскордонних річкових басейнів, включаючи ґрунтові води, - Розробка планів управління річковими басейнами для окремих річкових басейнів / суб-басейнів річок згідно з вимогами Водною рамковою Директивою.
22. Програма сільського розвитку Угорщини 2014-2020	Пріоритет 2: Розвиток ферм, конкурентоспроможність і стійке управління лісами Пріоритет 4: Відновлення, збереження і розвиток екосистем в сільському і лісовому господарствах Пріоритет 5: Ефективність використання ресурсів та перехід до низьковуглецевої (екологічної) і стійкої до зміни клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах економіки
23. Програма сільського розвитку Румунії 2014-2020	Пріоритет 2: Розвиток ферм, конкурентоспроможність і стійке управління лісами Пріоритет 4: Відновлення, збереження і розвиток екосистем в сільському і лісовому господарствах Пріоритет 5: Ефективність використання ресурсів та перехід до низьковуглецевої (екологічної) і стійкої до зміни клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах економіки
24. Програма сільського розвитку Словаччини 2014-2020	Пріоритет 2: Покращення діяльності ферм, конкурентоспроможності усіх видів сільського господарства в усіх регіонах та промоція інноваційних фермерських технологій і сталого управління лісами Пріоритет 4: Відновлення, збереження і розвиток екосистем в сільському і лісовому господарствах Пріоритет 5: Ефективність використання ресурсів та перехід до низьковуглецевої (екологічної) і стійкої до зміни клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах економіки

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

Програмний документ	Заплановані заходи
---------------------	--------------------

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем	
Програмний документ	Заплановані заходи
1. Інтегрована операційна програма розвитку транспорту (УГ)	Розвиток існуючих доріг, підвищення безпеки і зниження негативного впливу на навколишнє середовище, підвищення функціональної сумісності
2. Операційна програма регіонального та міського розвитку (УГ)	Підтримка місцевої мобільності та інвестицій. Цільові групи: муніципалітети, та підприємства в разі складних проектів.
3. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен (УГ)	Покращення основних, другорядних і місцевих транскордонних доріг, нових доріг для транскордонного сполучення (наприклад, автомагістраль Мішкольц-Кошице, Домохазо-Петровце, Банреве-Ленартовце, Аггтелек- Довга Весь, Перече-Янік, Хідашнеметі- Перин-Чим, Лацочейке - Прібейнік). Нові велодоріжки до туристичних пам'яток і з'єднання EuroVelo, поліпшень на транскордонній залізниці, підвищення обізнаності щодо сталих форм руху, розвиток громадського транспорту, підвищення безпеки дорожнього руху.
4. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Соболч-Сотмар-Берег (УГ)	Екологічно чиста мобільність Підвищення доступності Розвиток велодоріжок
5. Операційна програма «Інтегрована інфраструктура» 2014 – 2020 (СЛ)	Обрані інвестиційні пріоритети: - розробка екологічно чистих і низьковуглецевих транспортних систем і сприяння сталій міській мобільності, включаючи внутрішні водні транспортні шляхи, порти і мультимодальні способи пересування - Розвиток і реконструкція комплексної, взаємопов'язаної залізничної системи високої якості - Послуги для громадян і бізнесу - Ефективне державне управління - Ширококутовий зв'язок і мережа нового покоління
6. Інтегрована регіональна операційна програма 2014-2020 (СЛ)	Безпечний та екологічно чистий транспорт в регіонах Підвищення якості життя в регіонах з акцентом на навколишньому середовищі
7. Стратегія розвитку транспорту у Словацькій республіці до 2020 (СЛ)	Сталий розвиток транспорту Розвиток екологічно чистих і з низьким рівнем викидів вуглецю транспортних системи, що сприяють мобільності
8. Стратегічний план розвитку транспортної інфраструктури Словацької республіки до 2020 (СЛ)	Сталий розвиток транспортної інфраструктури Покращення доступності
9. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина – Угорщина 2014 – 2020	Сприяння гармонізації громадського і екологічно чистого транспорту і мультимодальних способів пресування в регіоні і підвищення якості послуг. Розвиток системи сучасного та інноваційного транскордонного транспорту.
10. Програма співробітництва Інтеррег V-A Польща – Словаччина 2014 – 2020	Будівництво та модернізація транскордонної мережі, особливо будівництво / модернізація дорожньої інфраструктури
11. Робочий варіант Плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Модернізація і розвиток залізничної інфраструктури Модернізація і розвиток дорожньої інфраструктури Розвиток надійних систем міського транспорту Розширення Інтернет інфраструктури, з особливою увагою на сільській місцевості і ізольованих громадах Розвиток телекомунікаційних технологій шляхом створення і розвитку електронних послуг і продуктів

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем	
Програмний документ	Заплановані заходи
12. Робочий варіант Плану розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Сприяння використанню ІКТ фізичними та юридичним особами (електронна торгівля, електронна економіка)
13. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Будівництво / реконструкція / модернізація окружних кільцевих доріг
14. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	- Розвиток великої транспортної інфраструктури, в тому числі швидкісних, національних доріг, повітряного транспорту, а також відновлення залізничної інфраструктури, а також розвиток газової, каналізаційних і водопровідних мереж у сільській місцевості - Прикордонне співробітництво в цілях поліпшення транскордонної транспортної інфраструктури Прикордонне співробітництво в цілях розширення прикордонного спілкування
15. Транснаціональна програма «Дунай» 2014-2020 (УГ, СЛ, РУ, УА)	Участь в розробці комплексних транспортних структур; Заохотити спільне планування і розвиток міських, міжміських і транскордонних велосипедних маршрутів в Дунайському регіоні; Зробити внесок у забезпечення доступу до сільських районів (серед «індикативних заходів»)

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони	
Програмний документ	Заплановані заходи
1. Операційна програма розвитку людських ресурсів (УГ)	Розвиток системи охорони здоров'я, профілактики захворювань та інфраструктури охорони здоров'я
2. Операційна програма «Навколишнє середовище та енергоефективність» (УГ)	Система збору даних, інтегрована система управління ризиками, інформаційні системи для громадян, нове рятувальне та інше обладнання
3. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина - Угорщина 2014 - 2020	Забезпечення умов для спільного управління водними ресурсами та спільної профілактики ризиків і управління ризиками. Спільний розвиток публічних послуг і їх доступність. Зміцнення інституційно співпраці в програмному регіоні.
4. Операційна програма «Зайнятість та соціальне залучення» 2014-2020 (СК)	Поліпшення і доступність медичної допомоги та профілактичної інфраструктури та обладнання Поліпшення і доступність інфраструктури соціальних послуг
5. Операційна програма «Якість навколишнього середовища 2014-2020» – затвердження ЄК (СЛ)	Розвиток управління ризиками, управління в надзвичайних ситуаціях і стійкість до надзвичайних ситуацій, що виникли в результаті зміни клімату Адаптація до несприятливих наслідків зміни клімату, з акцентом на захист від повеней
6. Стратегія інституційної системи соціальних послуг у СР (СЛ)	Поліпшення інфраструктури для та доступності соціальних послуг
7. Робочий варіант Плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Розширення доступу до якісних медичних послуг Розширення, диверсифікація та поліпшення доступу уразливих груп та ізольованих громад до освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг, зайнятості і житла, в тому числі і модернізації відповідної інфраструктури
8. Робочий варіант Плану регіонального розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Рационалізація, укомплектування і модернізація існуючої регіональної медичної мережі Розвиток регіональної мережі центрів соціальної допомоги

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

Програмний документ	Заплановані заходи
9. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Будівництво обласних лікарень • відновлення / модернізація / оснащення лікарні швидкої допомоги у районі • відновлення / модернізація / розширення / оснащення інфраструктури охорони здоров'я • будівництво / реконструкція / модернізація / оснащення громадських інтегрованих центрів допомоги Комплексні дії, в тому числі: • Будівництво / відновлення / модернізація соціального житла • Інвестиції в охорону здоров'я, освіту і соціальну інфраструктуру
10. Стратегія розвитку повіту Сату Маре до 2020 (РУ)	Покращення медичних послуг і підвищення рівня освіти і професійної підготовки населення з особливою увагою до професійної освіти відповідно до економічного профілю і перспектив розвитку повіту ТКС для надання медичних послуг і спільного вирішення надзвичайних ситуацій
11. Європейська стратегія для Дунайського регіону (ЄСДР)	Пріоритет 5 ЄСДР "Екологічні ризики" підтримує такі дії: - Узгодження заходів по попередженню повеней, розвитку інфраструктури по попередженню повеней. - Створення спільних систем раннього оповіщення про стихійні лиха. Стратегічне і технічне планування і створення спільних систем моніторингу забруднення навколишнього середовища (повітря, вода, ґрунт)
12. Транснаціональна програма «Дунай» 2014-2020 (УГ, СЛ, РУ, УА)	Заохочення більш ефективного обміну інформацією, взаємного навчання та сталого підходу до управління ризиками повеней; зробити внесок у спільну транскордонну реалізацію директиви щодо повеней (спільні моніторинг повеней і системи оповіщення) (серед «індикативних дій»)
13. Програма для попередження, підготовки, та реагування на техногенні та природні катастрофи у східному регіоні ЄІСП (ПППР Схід)	Сфери діяльності Програми: зменшення небезпеки від природних катастроф, цивільний захист, підвищення ступеня обізнаності громадськості, обмін інформацією стосовно розвитку Мета 2-го етапу Програми ПППР Схід: сприяти розвитку потенціалу цивільного захисту Країн-партнерів у попередженні стихійних лих, готовності і здатності реагувати на основі регіонального співробітництва.
14. Екологічний захист басейнів міжнародних річок (ЕЗБМР)	Заходи: - Оцінка поточних даних і наявність інструментів оцінювання; - Налаштування ВРД-сумісних програм моніторингу; - Створення навчальних програм з моніторингу та лабораторій (забезпечення якості/ контроль якості);
15. Щорічна робоча програма – Внутрішній фонд безпеки - Політика 2015	Проект: Пряме надання грантів для надання екстреної допомоги Очікувані дії: Підтримка у проведенні загальноєвропейського аналізу стічних вод (в ідеалі, у всіх країнах ЄС) та підготовки доповіді з їх оцінкою і порівнянням з уже існуючими, так званими «індикаторами активності». Висновки цієї доповіді слід чітко сформулювати для цілей вироблення політики.

4.11 Зв'язок з національними, регіональними і іншими стратегіями та програмами

Зв'язок з національними, регіональними і іншими стратегіями та програмами у закладених тематичних сферах буде забезпечено наступним чином:

ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	
Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
1. Операційна програма економічного розвитку та інновацій (УГ)	Захист природної та культурної спадщини
2. Операційна програма регіонального та міського розвитку (УГ)	Підтримка виробництва місцевих продуктів, ринків, зростання зайнятості.
3. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен (УГ)	Загальна мета: стійке і ефективне використання природних і культурних ресурсів; Стратегічна мета: Стале використання унікальних природних та культурних ресурсів; Пріоритети: Підвищення адаптаційного потенціалу суспільства, туризм
4. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Соболч-Сотмар-Берег (УГ)	Загальна мета: Створення привабливого природного, соціального, культурного і економічного середовища
5. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина – Угорщина 2014 - 2020	Збереження та захист довкілля і підвищення ефективності використання ресурсів (Тематичне завдання 6) для підвищення привабливості прикордонної території
6. Програма економічного і соціального розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2015 (СЛ)	Розвиток туризму, покращення ландшафту та захисту від повені, розвиток регіональної культури
7. Стратегія повіту Марамуреш (РУ)	Пріоритет 4. Розвиток туризму через валоризацію відомого потенціалу повіту
8. Робочий варіант Плану розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Спеціальна ціль 5: Сприяння розвитку міських територій Спеціальна ціль 7: Сприяння валоризації існуючого туристичного потенціалу
9. Робочий варіант Плану розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Ціль 3. Покращення якості життя населення регіону. Пріоритет 3.4. Стійкий розвиток туризму
10. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Пріоритет 5. Збереження, захист та стійка валоризація культурної спадщини Пріоритет 7. Диверсифікація місцевої економіки через стійкий розвиток туризму
11. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	Територіальний маркетинг, розвиток туризму, розширення і посилення територіальної співпраці в цілях соціально-економічного розвитку повіту і зміцнення його стратегічного значення
12. Стратегія сталого розвитку туризму в Карпатах	Створення сприятливих умов для сталих туристичних продуктів і послуг, включаючи розробку маркетингової схеми для просування Карпат як унікального сталого туристичного напрямку. Розвиток інноваційного менеджменту туризму, з максимальною інтеграцією потреб місцевого населення та економіки та інших допоміжних секторів, а також збереження природної і культурної спадщини. Запустити безперервний процес підвищення обізнаності, покращення можливостей, освіти і професійної підготовки з питань сталого розвитку туризму і управління на всіх рівнях.

ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	
Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
13. Програма сільського розвитку Угорщини 2014-2020	Пріоритет 1: Передача знань та інновацій у сільському господарстві, лісництві у сільських районах Пріоритет 6: Соціалізація, зменшення бідності та економічний розвиток у сільських районах
14. Програма сільського розвитку Румунії 2014-2020	Пріоритет 1: Передача знань та інновацій у сільському господарстві, лісництві у сільських районах Пріоритет 6: Соціалізація, зменшення бідності та економічний розвиток у сільських районах
15. Програма сільського розвитку Словаччини 2014-2020	Пріоритет 1: Передача знань та інновацій у сільському господарстві, лісництві у сільських районах Пріоритет 6: Соціалізація, зменшення бідності та економічний розвиток у сільських районах

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату	
Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
1. Операційна програма економічного розвитку та інновацій (УГ)	Зниження викидів CO2 через ремонт будівель та інвестицій у виробництво енергії з відновлювальних джерел
2. Об'єднана оперативна програма розвитку транспорту (УГ)	Підвищення енергоефективності в транспортному секторі
3. Операційна програма з екології та енергоефективності (УГ)	Більш ефективне попередження катастроф щодо населення і цінностей
4. Операційна програма регіонального та міського розвитку (УГ)	Сталий розвиток транспорту, підвищення енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії
5. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен (УГ)	Загальна мета: стійке і ефективне використання природних і культурних ресурсів Стратегічні цілі: Стале використання унікальних природних та культурних ресурсів Збільшення частки ресурсів відновлюваних джерел енергії у виробництві та споживанні енергії Поліпшення стану навколишнього середовища і безпеки Пріоритет: Покращення стану навколишнього середовища і безпеки
6. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Соболч-Сотмар-Берег (УГ)	Загальна мета: Створення привабливого природного, соціального, культурного і економічного середовища Тематична стратегічна мета: «Зелена» економіка, екологічне управління енергією, адаптація до зміни клімату Пріоритет: Ефективне управління навколишнім середовищем і адаптації до зміни клімату
7. Операційна програма «Інтегрована інфраструктура» 2014 – 2020 (СЛ)	Заходи, спрямовані на сприяння стійкої міської мобільності, можуть сприяти більш ефективному використанню енергоресурсів і знизити негативний вплив (викиди, шум) на навколишнє середовище.
8. Операційна програма «Якість довкілля» 2014 – 2020 (СЛ)	Адаптація до та пом'якшення наслідків зміни клімату з пріоритетом на попередження повеней
9. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина – Угорщина 2014 – 2020	Збереження та захист навколишнього середовища і підвищення ефективності використання ресурсів (Тематичне завдання 6.)
10. Програма економічного і соціального розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2015 (СЛ)	Створення захисту для ландшафту і захист від повеней Захист води Використання відновлюваних джерел енергії Покращити управління відходами

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
11. Стратегія зменшення викидів твердих речовин у Словаччині (СЛ)	Головним є досягнення і підтримка хорошої якості повітря на всій території Словачької Республіки. Стратегічні пріоритети: моніторинг якості повітря і виявлення джерел забруднення, місцеве опалення, транспорт, ґрунт і не закриті поверхні, вплив на здоров'я населення і зв'язок із громадськістю.
12. План «Вода» Словачької республіки (СЛ)	Досягнення належної якості води відповідно до критеріїв РДВ (Рамкова Директива щодо води). Поліпшення стану води відповідно до РДВ буде в основному підтримувати також цілі захисту, специфічні для даної охоронюваної території.
13. Програма управління відходами у Словачькій республіці на період 2011 – 2015 (СЛ)	Стратегічною метою управління відходами є відхід від захоронення на полігонах, відповідно зменшуючи кількість відходів, що надходять на звалища. Основна мета полягає в тому, щоб звести до мінімуму негативні наслідки накопичення та утилізації відходів на здоров'я людини і навколишнє середовище, а також скорочення використання ресурсів, а також сприяти практичному застосуванню ієрархії відходів, як це визначено в статті 4 Рамкової директиви про відходи (профілактика, підготовка до повторного використання, переробка, інше відновлення, наприклад, для отримання енергії, утилізація).
14. Операційна програма великої інфраструктури 2014-2020 (РУ)	Пріоритетний напрям 4. Охорона навколишнього середовища та сприяння ефективному використанню ресурсів Пріоритетний напрям 5. Охорона біорізноманіття та збереження, очищення забруднених ґрунтів і моніторингу якості повітря
15. Стратегія повіту Марамуреш (РУ)	Пріоритет 5. Захист і покращення якості навколишнього середовища
16. Робочий варіант плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Специфічна мета 1: Сприяння енергетичній ефективності Специфічна мета 2: Охорона довкілля і біорізноманіття за допомогою конкретних інвестицій
17. Робочий варіант Плану розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Мета 1. Збільшення числа робочих місць і доходів Пріоритет 1.3. Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки шляхом підтримки переходу до екологічної економіки Пріоритет 3.7. Захист і збереження навколишнього природного середовища
18. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Пріоритетний напрям 3. Допомога у покращенні енергоефективності громадських будинків Пріоритетний напрям 4. Допомога у стійкому міському розвитку – фінансування об'єднаних проектів на основі інтегрованих стратегій міського розвитку
19. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	Забезпечення стійкого розвитку на основі охорони навколишнього середовища та запобігання ризикам Розширення і поглиблення територіального співробітництва в цілях соціально-економічного розвитку повіту і зміцнення його стратегічного значення
20. Програма сільського розвитку в Угорщині 2014-2020	Пріоритет 2: Розвиток ферм, конкурентоспроможність і стійке управління лісами Пріоритет 4: Відновлення, збереження і розвиток екосистем в сільському і лісовому господарствах Пріоритет 5: Ефективність використання ресурсів та перехід до низьковуглецевої (екологічної) і стійкої до зміни клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах економіки

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату

Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
21. Програма сільського розвитку в Румунії 2014-2020	Пріоритет 2: Розвиток ферм, конкурентоспроможність і стійке управління лісами Пріоритет 4: Відновлення, збереження і розвиток екосистем в сільському і лісовому господарствах Пріоритет 5: Ефективність використання ресурсів та перехід до низьковуглецевої (екологічної) і стійкої до зміни клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах економіки
22. Програма сільського розвитку в Словаччині 2014-2020	Пріоритет 2: Покращення діяльності ферм, конкурентоспроможності усіх видів сільського господарства в усіх регіонах та промоція інноваційних фермерських технологій і сталого управління лісами Пріоритет 4: Відновлення, збереження і розвиток екосистем в сільському і лісовому господарствах Пріоритет 5: Ефективність використання ресурсів та перехід до низьковуглецевої (екологічної) і стійкої до зміни клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах економіки

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
1. Операційна програма економічного розвитку та інновацій (УГ)	Сприяння подальшому проникненню ІКТ, впровадження національної широкосмислової мережі доступу нового покоління, покращення комп'ютеризації підприємств
2. Об'єднана оперативна програма розвитку транспорту (УГ)	Підтримка конкурентоспроможності підприємств через розвиток транспортної інфраструктури; Підвищення зайнятості за допомогою поліпшення інфраструктури для забезпечення мобільності
3. Операційна програма регіонального та міського розвитку (УГ)	Покращити мобільність для потенційних працівників
4. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен (УГ)	Пріоритет: транспорт, доступність центрів зайнятості
5. Операційна програма «Інтегрована інфраструктура» 2014 – 2020 (СЛ)	Глобальна мета ОП є сприяти стійкій мобільності, економічному зростанню, створенню робочих місць і покращенню бізнес-середовища за рахунок розвитку транспортної інфраструктури, розвитку громадського пасажирського транспорту і розвитку інформаційного суспільства. Транспортні інвестиції повинні бути спрямовані на будівництво якісної сучасної інфраструктури, яка покращує доступ, з'єднує регіони, збільшуючи їх привабливість для інвесторів, тим самим закласти основи для підвищення конкурентоспроможності, розвитку бізнесу, створення робочих місць та економічного зростання. Що стосується інформаційного суспільства, акцент робиться на покращенні доступності, якості та використання інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) у: • покращення ІКТ програм для електронного уряду, електронного навчання, електронної участі та електронної охорони здоров'я, • розробка продуктів і послуг ІКТ, розвиток електронної комерції і зростання попиту на ІКТ • розширення широкосмислового доступу і розгортання високошвидкісних мереж
6. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина – Угорщина 2014 – 2020	Розвиток сталого транспорту та усунення вузьких місць в ключових інфраструктурних «вузлах» (Тематичне завдання 7.) Посилення регіональної мобільності шляхом збільшення кількості пунктів перетину кордону. Покращення екологічних транскордонних транспортних послуг

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем	
Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
7. Програма економічного і соціального розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2015 (СЛ)	Розвиток ІКТ Розвиток транспортної інфраструктури
8. Стратегія повіту Марамуреш (РУ)	Пріоритет 2. Розвиток і модернізація транспортної інфраструктури
9. Робочий варіант плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Спеціальна мета 1: Підвищення доступності, об'єднаності і мобільності за рахунок інвестицій в транспортну інфраструктуру Спеціальна мета 2: Стимулювання привабливості місцевої економіки за рахунок розширення доступу до якісної інфраструктури ІКТ
10. Робочий варіант Плану розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Мета 2. Покращення доступності регіону і мобільності населення, товарів та інформації Пріоритет 2.1. Розробка сталої транспортної системи та забезпечення доступу та інтеграції в основні європейські і міжнародні транспортні мережі Пріоритет 2.2. Покращення доступу до ІКТ, якості і використання цих мереж в державному і приватному секторі
11. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Пріоритетний напрям 6. Покращення дорожньої інфраструктури регіонального і місцевого значення
12. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	Поліпшення інфраструктури як основи підтримки економічного розвитку повіту, щоб перетворити Сату-Маре в логістичний центр міжнародного значення Розширення і поглиблення територіального співробітництва в цілях соціально-економічного розвитку повіту і зміцнення його стратегічного значення

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони	
Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
1. Операційна програма розвитку людських ресурсів (УГ)	Покращення якості публічних послуг в галузі охорони здоров'я, соціального захисту
2. Операційна програма «Навколишнє середовище та енергоефективність» (УГ)	Більш ефективно запобігання катастрофам в інтересах населення і цінностей
3. Концепція розвитку області, Стратегічна та оперативна програма області Боршод-Абауй-Земплен (УГ)	Пріоритет: Поліпшення адаптаційного потенціалу суспільства
4. Операційна програма «Інтегрована інфраструктура» 2014 – 2020 (СЛ)	Активний підхід державних органів для ефективного усунення бар'єрів, розвиток доріг для широкого кола пасажирів, підвищення безпеки дорожнього руху.
5. Програма співробітництва Інтеррег V-A Словаччина-Угорщина 2014 – 2020	Зміцнення інституційного потенціалу державних органів і зацікавлених сторін і ефективне державне управління (Тематичне завдання 11). Підвищення рівня транскордонного міжвідомчого співробітництва

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони	
Програмний документ	Стратегічна мета/завдання
6. Програма економічного і соціального розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2015 (СЛ)	Створення ландшафту та попередження паводків Покращення управління відходами. Спеціалізація і модернізація лікарень
7. Робочий варіант плану регіонального розвитку Північно-східного регіону 2014-2020 (РУ)	Спеціальна мета 3: Покращення доступу до якісного медичного обслуговування Спеціальна мета 4: Сприяння соціальній інтеграції шляхом відновлення запущених сільських і міських територій
8. Робочий варіант Плану розвитку Північно-західного регіону 2014-2020 (РУ)	Мета 3. Покращення якості життя населення регіону Пріоритет 3.3. Поліпшення доступу і розвитку освітньої та професійної підготовки, охорони здоров'я та соціальної інфраструктури
9. Регіональна операційна програма 2014-2020 (РУ)	Пріоритет 8. Розвиток охорони здоров'я та соціальної інфраструктури Пріоритет 9. Підтримка економічного та соціального відновлення неблагополучних міських громад
10. Стратегія розвитку повіту Сату-Маре до 2020 (РУ)	Ефективне підвищення цінності людських ресурсів для підвищення економічної конкурентоспроможності та скорочення нерівності в повіті Розширення і поглиблення територіального співробітництва в цілях соціально-економічного розвитку повіту і зміцнення його стратегічного значення.

4.12 Зв'язок із Дунайською Стратегією ЄС (ДСЕС)

Відповідні спільні заходи в рамках ДСЕС будуть доповнені наступними заходами Програми Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020

Запланований вплив в рамках ДСЕС	Відповідне ТЗ СОП	Заплановані заходи в рамках СОП
- Розвиток нових та існуючих культурних маршрутів у Дунайському регіоні, тематичних шляхів і спільних продуктів; - Забезпечити стійке збереження культурної спадщини шляхом розробки відповідних кластерів і мереж об'єктів спадщини, музеїв, туристичних центрів; - Розробка і впровадження освітніх заходів, професійної підготовки та покращення можливостей для підтримки якісного туризму («індикативні заходи»)	ТЗ 3 Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини	- Збереження і відновлення об'єктів історичної спадщини (будівель, історичних парків і садів відповідно до вимог реставрації пам'яток з метою створення мережі туристичних пам'яток в якості основи тематичних маршрутів і тематичних пакетів в прикордонному регіоні. - Вивчення будівель на предмет їх культурної, історичної та релігійної спадщини для формування основи транскордонних тематичних маршрутів. - Розробка спільних транскордонних туристичних напрямків, тематичних маршрутів, пакетів, що з'єднують об'єкти історичної, культурної або релігійної спадщини та інших пам'яток і послуг. - Підтримка розвитку та просування традиційних місцевих ремесел, ((органічні) сільськогосподарські) товарів на туристичних об'єктах для сприяння розвитку місцевої економіки. - Створення транскордонного стандарту послуг шляхом розробки нових або існуючих регіональних товарних знаків, окремих продуктів і систем якості. - Обмін досвідом між організаціями щодо культурної, релігійної та історичної спадщини. - Тренінг для місцевих зацікавлених сторін в галузі туризму, співпраці, просування та створення мереж

Запланований вплив в рамках ДСЕС	Відповідне ТЗ СОП	Заплановані заходи в рамках СОП
- Дослідження щодо проблем якості води транскордонних річкових басейнів - Створення систем моніторингу якості води транскордонних річок, захисту водних ресурсів, адаптація до зростаючої кількості водних лих за допомогою комплексних заходів з управління водними ресурсами - Підтримка стратегічних програм і вироблення конкретних рішень по відновленню, збереженню і покращенню мережі «зелених» інфраструктур / біокоридорів; - Сприяння взаємопов'язаності природніх ареалів проживання диких тварин і коридорів за рахунок стирання бар'єрів; - Сприяння підвищенню інформованості та екологічної освіти; Сприяння регіональному енергоплануванню та координації транснаціонального значення («показові дії»)	ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату	- Охорона водних ресурсів, адаптація до частіших водних екстремальних ситуацій за допомогою комплексних заходів з управління водними ресурсами - Обмін кращим досвідом, створення маломасштабних пілотних систем для очищення стічних вод, управління побутовими та промисловими відходами. - Дослідження проблем якості води транскордонних басейнів річок - Створення системи моніторингу якості води транскордонних річок - Створення екологічних полігонів, придатних для вторинної переробки - Спільні кампанії по інформуванню. - Захист ландшафтів, збереження біорізноманіття та екосистем прикордонного значення через спільні заходи, як-от: співпраця по охоронюваних територіях, сталим системам управління лісами, екологічному і традиційному сільськогосподарському виробництву і т.д. - Спільні освітні екологічні програми. - Підтримка інвестицій для збільшення виробництва енергії з поновлюваних джерел, енергоефективності, енергозбереження та утилізації відходів. - Розробка спільних екологічних «низьковуглецевих» стратегій - Обмін кращими практиками і досвідом, навчальні поїздки, навчання з питань енергоефективності. - Зміцнення знань і навичок в області еко-інновацій і екологічних «низьковуглецевих» рішень. - Гармонізація місцевих стратегій виробництва енергії з відновлюваних джерел: біомаси, гідро- та геоенергетики.
- Участь в розробці комплексних транспортних структур; - Заохочення спільного планування і розвитку міських, міжміських і транскордонних вело маршрутів в Дунайському регіоні; - Сприяння забезпеченню доступності сільських районів («індикативні дії»)	ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем	- Підготовка та / або будівництво, модернізація і оновлення транспортної інфраструктури, що веде до і перетинає кордон, щоб поліпшити можливості для транскордонної мобільності. - Розвиток прикордонної інфраструктури та вдосконалення систем управління кордонами, пов'язаних з розвитком транспортної інфраструктури. - Будівництво, модернізація та оновлення транскордонних велослук і маршрутів - Розвиток транскордонних ініціатив громадського транспорту, гармонізації систем, придбання рухомого складу. - Підвищення обізнаності щодо важливості екологічно чистої транспортної системи (з низьким рівнем викидів і низьким рівнем шумового забруднення транскордонних перевезень).

Запланований вплив в рамках ДСЕС	Відповідне ТЗ СОП	Заплановані заходи в рамках СОП
		Розробка ІТ-рішень для транспортних засобів громадського користування.
- Гармонізація заходів в галузі попередження повеней, розвитку інфраструктури для запобігання повеням. - Створення спільних систем раннього оповіщення про стихійні лиха. - Стратегічне і технічне планування і створення спільних систем моніторингу забруднення довкілля (повітря, вода, ґрунт). - Заохочення більш ефективного обміну інформацією, взаємного навчання та сталого підходу до управління ризиками повеней; - Сприяти спільній транскордонній реалізації директиви по паводкам (спільний моніторинг паводків і системи оповіщення) («індикативні заходи»)	ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони	- Гармонізація заходів у попередженні повеней, розвитку інфраструктури для запобігання повеней і контролю за внутрішніми водами. - Створення спільних систем раннього оповіщення про стихійні лиха. - Стратегічне та технічне планування і створення спільних систем моніторингу забрудненнями довкілля (повітря, вода, ґрунт). - Підтримка/співробітництво/комунікації державних та недержавних рятувальних команд / організацій. - База даних про стихійні явища. - Спільні навчальні програми та семінари, обмін досвідом, організація ознайомлювальних поїздок.

Щодо цілей і пріоритетів ДСЕС у СОП, конкретні практичні заходи будуть розглянуті при формулюванні критеріїв відбору. Ці критерії будуть інтегрувати макро-регіональний аспект і допоможуть фінансувати проекти в цій галузі згідно Спільної заяви, зробленої міністрами, відповідальними за кошти ЄС країн регіону Дунаю під час щорічного Форуму ДСЕС. Учасники ДСЕС ознайомлені з цілями Стратегії та іншими програмами ЄС, доступними в цій сфері, тому національні координатори, координатори пріоритетних областей можуть бути запрошені для участі в роботі Моніторингового комітету.

5 Структури та призначення компетентних органів та органів управління

Зміст даної Глави відповідає

Загальному Регламенту (ЄС) № **232/2014** Європарламенту та Ради від 11 березня 2014 про запровадження Європейського інструменту сусідства,

Регламенту (ЄС) №**236/2014** Європарламенту та Ради від 11 березня 2014, яким окреслено загальні правила і процедури для реалізації інструментів ЄС для фінансування зовнішніх проектів,

Регламенту ЄК щодо реалізації (ЄС) № **897/2014** від 18 серпня 2014, який передбачено спеціальні положення для реалізації програм ТКС, які фінансуються в рамках Регламенту (ЄС) № 232/2014 Європарламенту та Ради про запровадження Європейського інструменту сусідства (надалі: «Правила реалізації», чи «ПР») та

Програмі ЄІС ТКС 2014-2020 (станом на серпень 2014).

Органи і функції, описані в цьому розділі відокремлені один від одного відповідно до пункту 1 (а) статті 30 Правил реалізації. Опис систем управління і контролю на рівні Програми буде розроблені після прийняття СОП.

5.1 Органи на рівні Програми

На рівні Програми наступні органи залучаються для управління ПТКС ЄІС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020:

Орган управління	Організація	Завдання
Спільний моніторинговий комітет (СМК)	Члени делеговані у відповідності до статті 22 ПР.	Відповідає за моніторинг реалізації програми
Керуючий орган (КО)	Офіс Прем'єр міністра (Угорщина)	Управління та реалізація спільної операційної програми
Допоміжний орган (ДО)	Програмний офіс Сечені *	Надання управлінських послуг: • Моніторинг системи управління + адміністрація • Підрозділ, який відповідає за перерахунок коштів (Фінансовий підрозділ) • Виконання управлінських задач
Спільний технічний секретаріат (СТС)	Розміщений на базі Програмного офісу Сечені*	Сприяє роботі СМК, Контролюючому органу та КО у їх щоденній роботі

Орган управління	Організація	Завдання
Представництва СТС	На прийнятій програмній території в Угорщині, Словаччині, Румунії та Україні	Місцеві інформаційні офіси допомагають і сприяють роботі СТС.
Орган аудиту (Генеральний Директорат аудиту європейських коштів, Угорщина)	Генеральний Директорат аудиту європейських коштів, Угорщина	- Контролюючий орган є незалежною аудиторською установою, що відповідає за проведення аудитів - Контролюючий орган Програми гарантує перевірку систем управління та контролю, належний стандарт для проектів та щорічну перевірку фінансів Програми
та представники групи аудиторів згідно статті 28(2);	Угорщина: Установа: Генеральний Директорат аудиту європейських коштів, Угорщина; Департамент /Посада: Директорат економічного розвитку та аудиту міжнародних коштів Словаччина: Установа: Міністерство фінансів Словацької республіки; Департамент /Посада: Відділ аудиту і контролю Румунія: Установа: Суд бухгалтерів Румунії – Орган аудиту; Департамент /Посада: Директорат аудиту ЄФРР Україна: Установа: Аудиторська палата України Департамент /Посада: Департамент аудиторського захисту та правозастосування, головний контролер та Директор департаменту та аудитор Департамент аудиту сільського господарства, захисту довкілля та надзвичайних ситуацій, Голова підрозділу та Головний аудитор Радник Голови	

*Програмний офіс Сечені (ПРОС) є допоміжним органом, який розміщує СТС та департамент надання послуг по управлінню. Департамент надання послуг по управлінню виконує горизонтальні завдання по всіх транскордонних програмах за участю Угорщини, які управляються Офісом Прем'єр міністра в статусі Керуючого органу. СТС та департамент надання послуг по управлінню є функціонально незалежними і окремими підрозділами ПРОС, який є державною компанією.

5.1.1 Склад Спільного моніторингового комітету та його завдання

Спільний моніторинговий комітет відповідає за контроль за виконанням програми. Згідно із Правилами реалізації (ПР) Комісії (ЄС) № 897/2014 від 18 серпня 2014 р Спільний моніторинговий комітет повинен складатися з одного або декількох представників, призначених кожною країною-учасницею. Представники будуть призначені на функціональній основі. Інші особи можуть бути призначені на правах спостерігачів Спільного моніторингового комітету і країни-учасниці, по можливості, повинні забезпечити відповідну участь всіх зацікавлених сторін і, зокрема, місцевих зацікавлених сторін, включаючи організації громадянського суспільства та місцеві органи влади.

Комісія повинна брати участь в роботі Спільного моніторингового комітету на правах спостерігача і має бути запрошеною на кожне засідання Спільного моніторингового комітету одночасно із запрошенням представників країн-учасниць.

Спільний моніторинговий комітет повинен розробити і одноголосно затвердити свої процедурні правила (надалі - правила роботи) і буде намагатись приймати рішення на основі консенсусу. Він може поставити певні рішення на голосування, зокрема, ті, які стосуються остаточного відбору проектів і сум виділених їм грантів, відповідно до його правил роботи. Кожна із країн-учасниць має рівне право голосу незалежно від кількості представників, призначеного нею. Секретар, Комісія або будь-який інший спостерігач не мають права голосу. Голова Спільного моніторингового комітету буде виступати на правах модератора та вести обговорення. Голова не має права голосу.

Спільний моніторинговий комітет очолюється представником Керуючого Органу або Спільного технічного секретаріату, як це викладено в правилах роботи.

Спільний моніторинговий комітет проводить свої засідання не рідше одного разу на рік. Воно скликається головою на вимогу Керуючого Органу або за належним чином обґрунтованим проханням будь-якої з країн-учасниць або Комісії. Він також може приймати рішення шляхом письмової процедури за ініціативи його голови, Керуючого органу або будь-якої з країн-учасниць відповідно до його правил роботи. Протокол складається після кожного засідання Спільного моніторингового комітету. Протоколи затверджуються СМК. Копії цих протоколів повинні надаватись представникам країн-учасниць, Комісії та будь-яким іншим спостерігачам.

Склад Спільного моніторингового комітету (СМК):

Посада	Вимоги
1. Представники, призначені кожною з країн-учасниць	Один або кілька представників, призначених кожною з країн-учасниць (число представників не змінює частку голосів, кожна країна має тільки один голос). Пропонується, що по два урядових представники будуть делеговані країною-учасницею: • один з них з боку міністерств, що відповідають за розвиток територій, • і, враховуючи важливість розвитку зовнішніх відносин, міністерствами закордонних справ країн-учасниць. Їх представники будуть запрошені в якості другого урядового члена Спільного моніторингового комітету.

Посада	Вимоги
2. Головуючий (Голова)	Головуючий не має право голосу.
3. Секретар	Призначений КО відповідно до ст. 22(5) ПР, без права голосу.
4. Спостерігачі	
4.1 Запрошені, радники	1. Кожного разу, коли це можливо і доцільно, країни-учасники повинні забезпечити відповідну участь всіх зацікавлених сторін і, зокрема місцевих зацікавлених сторін, включаючи організації громадянського суспільства та місцевих органів влади, з тим, щоб забезпечити їх участь у реалізації програми. 2. Представники міністерств фінансів країн-учасниць та інших учасники можуть бути запрошені в якості консультантів для засідань Спільного моніторингового комітету. Спостерігачі не мають права голосу.
4.2 Комісія	Комісія повинна бути запрошеною на кожне засідання, на правах спостерігача і без будь-яких повноважень щодо прийняття рішень і без права голосу.
4.3 Представники без прав голосу	Представники КО та СТС будуть брати участь у засіданнях СМК.

Завдання Спільного моніторингового комітету:

- стежити за виконанням Програми та успішністю досягнення її пріоритетів, використовуючи індикатори, які можливо об'єктивно перевірити, і відповідні цільові показники, визначені в Програмі.
- Перевіряти всі обставини, що впливають на реалізацію Програми.
- Надавати рекомендації для керуючого органу щодо здійснення та оцінки Програми.
- Контролювати заходи, вжиті в результаті його рекомендацій.
- Затвердити програму роботи і фінансовий план Керуючого Органу, в тому числі плановане використання технічної допомоги. Проводити моніторинг за виконанням Керуючим органом програми роботи і фінансового плану.
- Затвердити критерії відбору проектів, які будуть фінансуватися Програмою.
- Відповідати за оцінювання і процедуру відбору проектів, які будуть фінансуватися за рахунок Програми.
- Затвердити будь-яку пропозицію про перегляд Програми.
- Вивчити всі звіти, подані Керуючим Органом і, при необхідності, вжити відповідних заходів.
- Вивчати будь-які спірні питання доведені до його відома Керуючим Органом.
- Вивчити і затвердити річний звіт, згаданий у статті 77 Правил реалізації ЄІС.
- Вивчити і затвердити річний плану моніторингу та оцінки, про який йдеться в статті 78 Правил реалізації ЄІС.
- Вивчити і затвердити річні інформаційні та комунікаційні плани, про які йдеться в статті 79 Правил реалізації ЄІС.
- Давати попередній дозвіл на зміни фінансового плану програми, які можуть бути безпосередньо зроблені Керівним органом відповідно до статті 6 (1) Правил реалізації ЄІС.
- Може просити, відповідно до статті 6 (2) (3) (4) (5) Правил реалізації ЄІС, перегляду Програми в результаті будь-якого з наступних дій: (а) перегляду програмного

документу; (b) істотних соціально-економічних змін або істотних змін на території Програми; (c) труднощі у реалізації; (d) зміни у фінансовому плані понад межі, передбачені у статті 6 (1) Правил реалізації ЄІС або будь-яких змін, як істотно впливають на характер і цілі Програми; (e) перевірки, моніторинг та оцінка.

- Може вимагати, до закінчення терміну виконання, припинення Програми, яка не може бути реалізована через проблеми, що виникають у відносинах між країнами-учасниками, а також в інших обґрунтованих випадках.

Основні принципи, що регулюють роботу СМК і прийняття ним рішень, повинні бути: конфіденційність, рівність, неупередженість, прозорість, відсутність дискримінації, об'єктивність, добросовісної конкуренції та дотримання правил програми.

5.1.2 Керуючий Орган та процедура його призначення

Керуючий Орган, визначений країнами-учасниками Програми, є Офісом Прем'єр-міністра в Угорщині.

Офіс Прем'єр-міністра (Угорщина)

1-3 площа Лайоша Кошута, Будапешт, Угорщина - 1055

Керуючий Орган (КО) відповідає за управління та реалізацію Спільної операційної програми, в тому числі технічної допомоги, відповідно до принципу розумного фінансового управління та принципів економії, ефективності і результативності, а також здійснює контроль, необхідний відповідно до правил і процедур, передбачених відповідними положеннями. Детальна інформація про організацію, внутрішню структуру і розподіл функцій КО має бути включена до опису структури управління.

Процедура призначення Керуючого органу:

1. Процедура призначення Керуючого органу ґрунтується на звіті і висновку незалежного органу аудиту, який оцінює відповідність систем управління і контролю, в тому числі ролі допоміжних органів, з критеріями призначення, які викладені в Додатку I Правил реалізації ЄІС № 897/2014 від 18 серпня 2014 року, якими визначені спеціальні положення щодо реалізації програм ТКС, які фінансуються в рамках Регламенту (ЄС) №232/2014 ЄП та Ради про створення ЄІС. Орган аудиту враховує, за потреби, чи відповідають системи управління і контролю Програми аналогічним за попередній програмний період, а також будь-які докази їх ефективного функціонування. Незалежним органом аудиту має бути Генеральний директорат з аудиту європейських коштів, Угорщина, який функціонально не залежить від Керуючого Органу. Він здійснює свою роботу відповідно до міжнародних стандартів аудиту.
2. Країна-член ЄС подає офіційне рішення, згідно статті 25 (1) Правила реалізації ЄІС, до (Європейської) Комісії якомога швидше після затвердження Комісією Програми. Офіційне рішення країни-члена ЄС має бути постанова уряду Угорщини.
3. Протягом двох місяців після отримання офіційного рішення, згідно статті 25 (1) Правила реалізації ЄІС, Комісія може вимагати звіт і висновок незалежного органу аудиту та опис системи управління та контролю, особливо, в частині, що стосуються відбору проектів. Якщо Комісія не має наміру вимагати ці документи, вона повідомляє про це якомога швидше. Якщо ж Комісія вимагає ці документи, вона може зробити зауваження

протягом двох місяців з моменту отримання цих документів, які повинні бути переглянуті з урахуванням цих зауважень. Якщо у Комісії нема жодних зауважень, вона повідомляє про це країну-члена ЄС якомога швидше.

4. Якщо наявні результати аудиту і контролю показують, що Керуючий орган більше не відповідає критеріям, викладеним у додатку I Правил реалізації ЄІС № (ЄС) 897/2014 від 18 серпня 2014 роки, країна-член ЄС, на відповідному рівні, здійснить необхідних заходів щодо виправлення ситуації та її усунення протягом випробувального терміну в залежності від складності проблеми, при вирішенні якої повинні бути вжиті такі заходи. У разі, якщо Керуючий орган не здійснить необхідні заходи протягом випробувального терміну, визначеного державою-членом, така держава-член, на відповідному рівні, втрачає своє право призначення Керуючого органу.

Держава-член має повідомити Комісію без зволікань, у випадку:

- Щодо призначеного органу встановлено випробувальний термін, а також надати інформацію про заходи для виправлення становища та відповідний випробувальний термін, або
- Після вжиття цих заходів випробувальний термін закінчився, або
- Повноваження призначеного Керуючого органу закінчились.

Повідомлення про те, що держава встановила випробувальний термін щодо призначеного органу, не припиняє застосування статті 61 Правил реалізації ЄІС, і не зупиняє обробку платіжних вимог.

Коли повноваження Керуючого органу закінчились, країни-учасниці повинні призначити новий орган або організацію, згідно статті 20 (1) Правил реалізації ЄІС, виконувати функції Керуючого органу. Цей орган або організація, повинні пройти процедуру призначення, передбачену в пункті 1 і Комісія має бути повідомлена про це відповідно до пункту 3. Ця зміна вимагає перегляду Програми у відповідності зі статтею 6 Правил реалізації ЄІС.

5. Попередній індикативний графік процесу призначення виглядає наступним чином:

Захід		Дата або період
1.	Затвердження СОП з боку ЄК	31 грудня 2015
2.	Подання опису структури управління КО Органу аудиту	15 січня 2016
3.	Процес призначення:	15 квітня 2016
3.1.	Аналіз документа, аудит на місці	1 місяць
3.2.	Складання проекту звіту про призначення	0,5 місяці
3.3.	Узгодження звіту з КО; Підготовка/супровід плану заходів	1 місяць
3.4.	Завершення звіту про призначення / надання висновку про призначення	0,5 місяці
4.	Формальне рішення Угорщиною про призначення	30 травня 2016

Завдання Керуючого органу

- Відповідати за управління Програмою відповідно до принципу розумного фінансового менеджменту і забезпечити відповідність рішень СМК нормам законодавства і правилам.
- Завдання по управлінню Програмою:
 - Підтримка роботи СМК і подання йому інформації, необхідної для виконання його завдань, зокрема: дані щодо успіху Програми в досягненні очікуваних результатів і цілей.
 - Складання і, після схвалення з боку СМК, подання річний звіт і остаточного звіту Комісії.
 - Обмін інформацією з допоміжним органом Програми, СТС, Органом аудиту і бенефіціарами, необхідної для виконання їх функцій або реалізації проекту
 - Створити і підтримувати комп'ютеризовану систему IMIC 2014-2020 відповідно до статті 26 (1) (d) Правил реалізації ЄІС.
 - Провести за потреби оцінки впливу на навколишнє середовище на рівні Програми.
 - Реалізувати інформаційний і комунікаційний плани відповідно до статті 79 Правил реалізації ЄІС.
 - Реалізувати плани по моніторингу та оцінці згідно статті 78 Правил реалізації ЄІС.
- Завдання, пов'язані з відбором і управлінням проектами
 - Розробити і розпочати процедури відбору
 - Управління процедурами відбору проектів.
 - Забезпечити головного бенефіціара документом, з викладом умов для підтримки кожного проекту, в тому числі планом фінансування та термінами виконання.
 - Укладати договори з бенефіціарами.
 - Управління проектами.
- Завдання, пов'язані з наданням технічної допомоги:
 - Управління процедурами укладення контракту.
 - Укладати договори з контрагентами.
 - Управління контрактами.
- Завдання, пов'язані з управлінням фінансами та управлінням Програмою:
 - Перевірити, що послуги, товари або роботи були виконані, доставлені і/або надані і чи задекларовані бенефіціарами оплати були ними здійснені і що це відповідає чинному законодавству, правилам Програми та умовам підтримки проектів. (Верифікації повинні включати адміністративні перевірки для кожного запиту бенефіціара на оплату і також перевірки проекту на місці. Частота і охоплення перевірок на робочому місці буде пропорційний сумі гранту проекту і рівня ризику, який було встановлено цими перевітками, а також перевітками з боку органів аудиту на предмет систем управління і контролю в цілому. Перевірки на місці проекту можуть проводитися на вибірковій основі. В разі, якщо установа, яка розміщує Керуючий орган, також є бенефіціаром Програми, механізми для перевірки повинні забезпечувати відповідний розподіл функцій.)
 - Забезпечити, щоб бенефіціари, які беруть участь в реалізації проекту, мали або окрему систему обліку або відповідне бухгалтерське відображення для всіх операцій, пов'язаних з проектом.
 - Впровадити ефективні і адекватні заходи боротьби із шахрайством з урахуванням виявлених ризиків.
 - Запровадити процедури для забезпечення того, щоб всі документи, що стосуються витрат і перевірок, необхідних для забезпечення відповідного аудиту, утримуються відповідно до вимог статті 30 Правил реалізації ЄІС.

- Підготувати декларацію по управлінню і щорічне резюме у відповідності до статті 68 Правил реалізації ЄІС.
- Підготувати та подати вимоги на оплату до Комісії відповідно до статті 60 Правил реалізації ЄІС.
- Підготувати річну (фінансову) звітність.
- Врахувати результати всіх перевірок, проведених безпосередньо чи під наглядом Органу аудиту, при складанні та поданні запитів на оплату.
- Вести комп'ютеризований бухгалтерський облік для витрат, заявлених Комісії та платежів проведених одержувачам.
- Повертати безпідставно сплачені кошти відповідно до Правил реалізації ЄІС
- Вести облік сум, що підлягають поверненню, і сум, на які зменшено фінансування внаслідок скасування всього чи частини гранту.

5.1.3 Процедура утворення Спільного технічного секретаріату

Спільний технічний Секретаріат (СТС) розміщується на базі некомерційної організації Програмний офіс Сечені, ПРОС (30-32 вул. Геллертхедь, 1016 Будапешт, Угорщина). СТС утворюється як функціонально і професійна незалежний підрозділ ПРОС, працює під професійним керівництвом Голови СТС. Це забезпечується положеннями організаційних і операційних правилах ПРОС.

СТС сприяє КО, СМК та Органу аудиту у виконанні ними своїх щоденних операційних управлінських завдань, а також оперативного супроводу і фінансового управління проектами. Бюджет технічної допомоги буде фінансувати роботу СТС і його представництв. СТС сприяє КО, СМК і, за потреби, Органу аудиту при виконанні ними відповідних функцій і буде інформувати потенційних бенефіціарів про можливості фінансування в рамках Програм і надавати допомогу бенефіціарам у реалізації проекту.

Продовжуючи існуючу систему реалізації ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013, Програмний офіс Сечені забезпечує особисті та технічні умови для роботи Спільного технічного секретаріату, для Департаменту горизонтальних завдань, Департаменту міжнародних фінансів (включаючи Підрозділ грошових переказів) і Департаменту взаємодії з європейським контактним контрольним офісом (офіс в Угорщині). СТС і три департаменти є функціонально незалежними і відокремленими підрозділами ПРОС, який є державною компанією. Зв'язки між КО, СТС і трьома департаментами, в тому числі і Підрозділом фінансових переказів (ПФП) і контактним контрольним офісом в Угорщині наведені в таблиці нижче:

Детальну інформацію про організацію, внутрішню структуру і розподіл функцій СТС буде включене до положення про організацію управління. Співробітники СТС працюватимуть згідно трудового права Угорщини.

СТС, перебуваючи у складі угорської юридичної особи, використовує правила закупівель Угорщини.

Спеціальні завдання Спільного технічного секретаріату:

- Організація і виконання функцій секретаріату для нарад СМК.
- Підготовка і розсилка документації.
- Складання протоколів засідань.

- Після затвердження СМК, після схвалення КО, розпочинає тендери і конкурси по відбору проектів.
- Прийом та реєстрація проектних заявок.
- Координація та проведення заходів, пов'язаних з розробкою та поданням проекту, технічна підготовка рішень СМК по відбору проектів.
- Супровід обраних СМК проектів.
- Проведення оперативного супроводу і фінансового управління проектами. Шляхом делегування від КО, СТС затверджує описові звіти і перевіряє витрати, вказані на підставі звітів національних контролерів і аудиторів.
- Реалізація плану інформування та візуалізації.
- Розробка та поширення стандартизованих форм, які відповідають правилами для подачі та оцінки проектних заявок для всіх проектів.
- Розробка проектної документації, що сприяє оцінці прийнятності та якості заявок.
- Співпраця з національними органами.
- Співпраця з належними організаціями, установами, мережами, ЗМІ для цілей програми.
- Участь у моніторингу та оцінці Програми.
- Реалізація проектів технічної допомоги, які є у сфері відповідальності КО.
- Підготовка будь-якої іншої документації, необхідної СМК.

Хоча КО несе загальну відповідальність за Програму, КО делегує певні завдання ПРОС, як допоміжному органу, який розміщує СТС.

Відповідні домовленості між Керуючим органом і допоміжним органом будуть офіційно письмово викладені. Допоміжний орган повинен гарантувати свою спроможність і компетентність і відповідній сфері, а також свій адміністративний та фінансовий потенціал.

Відповідно до принципу поділу функції, завдання та функції СТС і Департаменту, що займається переказами коштів ЄС (Підрозділ грошових переказів) бенефіціарам чітко розділені в рамках Програмного офісу Сечені (ПРОС). Всі грошові перекази вимагають як підпис СТС і Підрозділу грошових переказів. Підрозділ грошових переказів функціонально не залежить від СТС і від всіх інших органів Програми, в тому числі і ККП. Відповідно до організаційних і операційних правил Програмного офісу Сечені СТС є функціонально незалежним підрозділом в приймаючій організації та згідно з відповідним законодавством і контрактів Голова СТС керує незалежно від інших підрозділів, але під наглядом Керуючого органу.

СТС буде створений на основі принципу безперервності, а це означає, що СТС Програми ЄІС УГ-СЛ-РУ-УА 2014-2020 буде прямим продовженням СТС Програми УГ-СЛ-РУ-УА ЄІСП 2007-2013. Він базуватиметься на людському, інфраструктурному та адміністративному потенціалі СТС попередньої Програми, забезпечуючи плавний перехід двох Програмних періодів. Принцип безперервності за згодою країн-учасниць буде дотримуватись.

Завдання представництв СТС

За рішенням країн-учасниць представництва повинні бути створені в країнах-учасницях. СТС створює представництва в Угорщині, Україні, Словаччині та Румунії з метою інформування потенційних бенефіціарів про заходи, заплановані в рамках Програми. Завдання представництв СТС є популяризація діяльності в рамках Спільної операційної програми, забезпечення всіх, хто може бути зацікавлений, інформацією і може надавати допомогу КО / СТС в оцінці проекту та супроводі у реалізації. Ні в якому разі, представництво не може бути уповноважено на

виконання функцій органу державної влади або використання дискреційних повноважень оцінювання проектів.

Представництва будуть розміщені при державних органах чи подібних організаціях у всіх країнах-учасниках, але в Україні цю функцію може виконувати некомерційна громадська організація. Більш детальна інформація про кожне представництво має бути включено до положення про організацію управління:

- найменування та юридичний статус приймаючих установ
- орієнтовна внутрішня структура і інформація про співробітників, які будуть найняті;
- трудове законодавство для використання;
- діючі правила закупівель, які філія повинна використовувати.

Представництва в Україні повинні дотримуватись відповідних правил закупівель, описаних в фінансовій угоді, укладеній між Україною та Європейською комісією. Детальний опис завдань, які будуть виконуватися представництвами також повинні бути описані в положенні про організацію управління. Закупівлі представництвами обмежуються звичайними експлуатаційними витратами і витратами на зв'язок і промоційними заходами.

5.1.4 Допоміжний орган

Згідно ст. 20 (3) Правил реалізації ЄІС допоміжний орган може бути призначено для виконання певних завдань Керуючого органу і під його відповідальністю. "Допоміжний орган" означає будь-який державний чи приватний орган, який діє під керівництвом Керуючого органу, або який виконує обов'язки від імені такого по відношенню до бенефіціарів виконуваних проектів;

Програмний офіс Сечені (ПРОС) є допоміжним органом, який розміщує СТС і Департамент з надання управлінських послуг. Департамент з надання управлінських послуг виконує горизонтальні завдання для всіх програм прикордонного співробітництва з участю Угорщини, які перебувають у віданні Офісу Прем'єр-міністра як Керуючого органу. СТС і Департамент з надання управлінських послуг є функціонально незалежними і відокремленими підрозділами ПРОС. Програмний офіс Сечені є 100% державною публічною компанією.

ПРОС забезпечує - як допоміжний орган – надання таких управлінських послуг:

- Управління і щоденне функціонування інформаційної системи контролю за виконанням Програми (система IMIC 2014-2020)
- Проведення платежів проектам/бенефіціарам після затвердження СТС. Платежі повинні бути підтверджені КО.
- Виконання завдань управління процесом

Підрозділи ПРОС, які надають вищезазначені послуги управління, є функціонально незалежними в межах ПРС і від СТС, що забезпечується положеннями організаційних і операційних правил ПРОС. Детальна інформація про організацію, внутрішню структуру і розподіл функцій у допоміжному органі має бути включені у положення про організацію управління.

5.1.5 Орган аудиту і члени групи аудиторів

Єдиним органом аудиту є Генеральний Директорат по аудиту європейських фондів, Угорщина (105-113 вул. Барток Бела, Будапешт, 1115, Угорщина).

Орган аудиту функціонально не залежить ані від Програми, ані від органів управління на національному рівні, ані від бенефіціарів. Він здійснює свою роботу відповідно до міжнародно визнаних стандартів аудиту.

Орган аудиту користується допомогою групи аудиторів, що включає представника кожної з країн-учасниць Програми. Представники повинні бути функціонально незалежними від Програм і органів управління національного рівня і бенефіціарів. Група аудиторів повинна бути створена протягом трьох місяців з моменту призначення Керуючого органу. Вона самостійно розробляє свої власні правила і процедури. Її очолює Орган аудиту.

Там, де аудит проводиться органом, крім Органом аудиту, Органом аудиту повинен гарантувати, що цей орган має необхідну функціональну незалежність.

Завдання Органу аудиту:

- Забезпечити, що перевірки систем управління і контролю, проводяться за належними вибраними проектами і річною бухгалтерською звітністю Програми.
- Подати Комісії стратегію аудиту для виконання перевірок протягом 9 місяців після підписання першої угоди про фінансування згідно ст. 8 (2) Правил реалізації ЄІС. Стратегія аудиту буде включати методику аудиту річної бухгалтерської звітності і проектів, метод вибірки проектів для перевірок і планування перевірок на поточний звітний рік і наступні два звітні роки. Стратегія аудиту має щорічно оновлюватися з 2017 до кінця 2024 року. Оновлена стратегія аудиту повинна бути представлена на розгляд Комісії разом з річним звітом Програми.
- Підготувати згідно ст. 68 Правил реалізації ЄІС, аудиторський висновок про перевірку річної бухгалтерської звітності за попередній звітний рік і щорічний аудиторський звіт.
- Орган аудиту в якості незалежного органу аудиту також відповідає за аудит у випадку призначення.

5.2 Органи управління національного рівня

5.2.1 Національні органи влади у всіх країнах-учасницях

Національні органи влади країн-учасниць:

Орган управління	Організація	Завдання
Національний орган влади (НОВ) - Угорщина	Офіс Прем'єр-міністра	Партнери Керуючого органу; відповідають за координацію процесу розробки програми у своїх країнах в період підготовки програми, і вони несуть головну відповідальність за реалізацію програми на території своєї країни
Національний орган влади (НОВ) - Словаччина	Міністерство сільського господарства та розвитку сільських територій Словачької республіки	
Національний орган влади (НОВ) - Румунія	Міністерство регіонального розвитку та публічного управління – Генеральний директорат європейських програм, Національні органи влади по європейським програмам	
Національний орган влади (НОВ) - Україна	Міністерство економічного розвитку та торгівлі України	

Завдання Національних органів влади:

- Створення та функціонування ефективної системи управління і контролю на національному рівні.
- Забезпечення загальної координації відповідних установ на національному рівні у реалізації Програми, в тому числі, зокрема, установи, що діють на правах контрольних контактних офісів, а також на правах учасника групи аудиторів.
- Представляти свою країну в СМК, участь в засіданнях СМК
- Сприяти Керуючому органу при здійсненні його зобов'язань згідно ст. 30 (2) Правил реалізації ЄІС.
- Запобігати, виявляти та виправляти порушення, включаючи шахрайство і сприяти Керуючому органу у поверненні надмірно сплачених сум, разом з відсотками, згідно ст. 74 Правил реалізації ЄІС, на їх територіях. Повідомити про порушення без зволікань Керуючий орган та Комісію, та інформувати їх про хід відповідних адміністративних і судових процедур.
- Відповідати за повернення надмірно сплачених сум бенефіціару, як описано в главі 6 та відповідно до статті 75 Правила реалізації ЄІС
- Забезпечити співфінансування з боку Словаччини, Угорщини, Румунії.
- Підписання двосторонньої угоди або меморандуму про взаєморозуміння (Словаччина, Румунія та Україна) з Керуючим органом, яким буде врегульовано зобов'язання між країнами-учасницями.

Національний орган влади Угорщини та Керуючий орган Програми є – у випадку програми ЄІС – незалежними один від одного, з огляду на те, що відносини підпорядкування відсутні серед завдань Національного органу між керівником Керуючого органу і Головою Національного органу. Керівник Керуючого органу є заступником державного секретаря з міжнародних справ

Офісу Прем'єр-міністра, а Голова Національного органу є Директором Департаменту/Офісу. Однак для того, щоб чітко відокремити функції відповідно до правил Офісу Прем'єр-міністра, Заступник державного секретаря не має право надавати вказівки керівнику Національного органу з питань, які віднесені до компетенції Національного органу.

5.2.2 Контрольні контактні офіси, національні контролери та аудитори

Контрольні контактні офіси (ККО) функціонують для сприяння Керуючому органу контролювати зобов'язання в рамках Програми.

Орган управління	Організація	Завдання
Контрольні контактні офіси у кожній країні-учасниці	Неприбуткова компанія «Програмний офіс Сечені» в Угорщині Міністерство сільського господарства та розвитку сільських територій Словацької республіки Міністерство регіонального розвитку та публічного управління – Генеральний директорат європейських програм, Департамент первинного контролю Міністерство фінансів України	Сприяння Керуючому органу контролювати зобов'язання в рамках Програми
Національні контролери*	Угорщина: Неприбуткова компанія «Програмний офіс Сечені» Словаччина: Контрольний офіс з питань ТКС Румунія: Міністерство регіонального розвитку та публічного управління, Генеральний директорат координації територіальних заходів– Департамент первинного контролю	Перевірки витрат, задекларованих бенефіціарами

*У країнах-членах ЄС «державні службовці» у розумінні ст. 32 Правил реалізації ЄІС називаються 'національними контролерами', як у ПТКС ЄІСП 2007-2013. У країнах-членах ЄС, орган/посадова особа, що виконує завдання національного контролера є також Контрольним контактним офісом.

Роль та функції Контрольних контактних офісів:

- Організація тренінгів для контролерів, де їм буде надаватися інформацію про Програму, правила реалізації проекту, звітності та національні правила перевірки витрат, заявлених бенефіціарами.
- Розробка керівних настанов, шаблонів і контрольних листів для контролерів і бенефіціарів з метою надання їм допомоги в підготовці їх звітів;
- Розробка внутрішніх керівних настанов і контрольних листів для контролерів.
- Роз'яснення КО національних правил (закупівлі, працевлаштування, оподаткування і т.д.)
- Сприяння КО при виїзних перевірках в їх країнах та будь-яких додаткових перевірках
- У випадку України, ККО проводить тренінги для аудиторів, формує розширений список попередньо відібраних аудиторів, і призначає аудиторів для бенефіціарів, як є державними органами.

Національні контролери та аудитори

Згідно п. 1 ст. 32 Правил реалізації ЄІС, витрати, задекларовані бенефіціаром для підтвердження запиту на оплату, розглядається незалежним від бенефіціара аудитором або компетентним державним службовцем. В країнах ЄС «державні службовці» називаються «національними контролерами», як і в програмі ЄІСП 2007-2013 рр.

У країнах ЄС, орган/установа, які здійснюють завдання національних контролерів є тією самою установою, що й контрольний офіс. ККО в країнах ЄС не братиме участі в 2-му рівні контролю, який проводиться Керуючим органом шляхом делегування до СТС.

У випадку України, буде застосовуватися децентралізована система, тобто український контактний офіс сформує перелік професійних аудиторів, сертифікованих для проведення перевірок. Аудитори повинні відповідати вимогам, викладеним у ст. 32 Правил реалізації ЄІС.

Завдання національних контролерів і аудиторів

Перевірка витрат у запиті на оплату, задекларованих бенефіціаром (для перевірки того, чи витрати, заявлені бенефіціаром, і витрачені кошти від реалізації проекту є реальними, точно зафіксованими і прийнятними відповідно до договору). Ця перевірка має проводитися на основі узгодженої процедури, заснованої на міжнародних стандартах, і включає в себе, зокрема:

- Перевірку спільно фінансованої поставки товарів і надання послуг.
- Перевірку обґрунтованості заявлених витрат.
- Перевірку відповідності таких витрат Програмі, правилами ЄС та країн-учасниць.
- Перевірку витрат, понесених контрольованим партнером проекту.
- Перевірка змісту заходів і їх фінансування в звіті партнера.
- Складання звіту і переліку виконаних перевірок.
- Підписання звіту про фактичні результати.
- Профілактика, виявлення та виправлення порушень для бенефіціарів

Аудитори в Україні повинні провести їх перевірки відповідно до: (а) Міжнародного стандарту з супутніми послугами 4400, Залучення до виконання узгоджених процедур щодо фінансової інформації, затверджених Міжнародною федерацією бухгалтерів (МФБ); (б) Кодекс етики МФБ для професійних бухгалтерів, розроблений і опублікований Радою з міжнародних стандартів етики МФБ для бухгалтерів.

Для державних службовців, ці процедури повинні бути встановлені на національному рівні з урахуванням міжнародних стандартів.

• Угорщина

В Угорщині завдання контрольного контактного офісу (ККО) буде здійснюватися неприбутковою компанією «Програмний офіс Сечені» (далі по тексту: ПРОС), який знаходиться у власності Офісу Прем'єр-міністра Угорщини. Витрати, заявлені Бенефіціаром/національним партнером при подачі запиту на оплату, будуть перевірені ККО, який є незалежним від бенефіціара. Відповідні співробітники ПРОС є компетентними державних посадових особами (національними контролерами) в Угорщині і мають необхідної професійні знання і досвід, включаючи досвід за

попередньою Програмою і можуть виконувати перевірки на основі процедур і стандартів, встановлених на національному рівні з урахуванням міжнародних стандартів. Завдання ККО буде здійснюватися Головним ККО (Будапешт) і ККО Північно-східної Угорщини (Матесалка) в структурі Департаменту контролю ПРОС. Головний ККО виконує координуючу роль на програмному рівні, в той час як контрольні завдання будуть здійснюватися за допомогою підрозділу, розташованому в прикордонному регіоні в місті Матесалка.

Оскільки ПРОС відповідає за здійснення первинного контролю і контролю витрат у програмному періоді 2007-2013 у всіх програмах територіальної співпраці, програмах асоціації та ЄІСП за участю Угорщина, буде забезпечено перехід між двома програмними періодами, а досвід, накопичений у попередньому періоді буде використовуватися в новому.

Щодо другого рівня контролю, СТС буде надавати допомогу Керуючому органу.

- **Словаччина**

Завдання ККО буде виконуватись функціонально незалежним підрозділом Міністерства сільського господарства і розвитку СР, а саме: Підрозділом ТКС в галузі контролю програм УГ-СЛ, ПЛ-СЛ і програми ЄІСП. Підрозділ ТКС в галузі контролю програм УГ-СЛ, ПЛ-СЛ і програми ЄІСП відповідає за національний контроль і перевірку витрат словацьких партнерів, включаючи процедури державних закупівель перевірки у поточній ПТКС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна, і таке продовження буде забезпечено у виконанні майбутньої чотирьохсторонньої ПТКС ЄІС. Підрозділи, уповноважені на виконання функцій Національного органу і функцій ККО, є функціонально незалежними підрозділами Міністерства сільського господарства і розвитку Словацької республіки. Більш детальну інформацію про незалежність функціонування і розподіл завдань має бути викладено у описі систем управління та контролю.

- **Румунія**

Румунія визначила Міністерство регіонального розвитку та публічної адміністрації (МРПА) для виконання завдань ККО в Румунії. Функції ККО повинна виконуватися спеціалізованим і функціонально незалежним підрозділом в структурі Директорату первинного контролю, відповідального за первинний контроль ПТКС у програмному періоді 2014-2020.

Директорату первинного контролю в структурі МРПА буде перевіряти витрат на рівні проекту для румунських бенефіціарів. Співробітники Директорату складаються з державних службовців, які мають необхідні знання та досвід у виконанні цієї роботи відповідно до Правил реалізації. Підрозділи, наділені повноваженнями Національного органу і повноваженнями ККО є функціонально незалежними структурними підрозділами МРПА. Більш детальну інформацію про незалежність функціонування і розподіл завдань має бути викладено у описі систем управління та контролю.

- **Україна**

В Україні завдання ККО буде здійснюватися Міністерством фінансів України при допомозі Аудиторської палати. ККО шляхом оголошення конкурсу відбере незалежних зовнішніх аудиторів для перевірки витрат; згодом Міністерство складе розширений список аудиторів, що відповідають критеріям, встановленим у Регламенті. НУО, як бенефіціари проекту, будуть самостійно обирати аудитора для перевірки власних витрат по проекту; для державних органів, як бенефіціарів, ККО може призначити аудитора зі списку. Перевірка витрат буде здійснюватися аудиторами і контролюватись ККО.

6 Реалізація Програми

6.1 Короткий опис систем управління та контролю

З метою забезпечення ефективної, прозорої і правильної реалізації Програми, Описом системи управління і контролю (ОУК) визначено і врегульовано сукупність процесів і процедур в рамках ПТКС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 згідно ст. 30 Правил реалізації. Він містить опис функцій органів, що беруть участь в управлінні і контролі Програми, в тому числі розподіл функцій усередині кожного органу, їх внутрішню організацію у відповідності до принципу поділу функцій між і всередині цих органів, опис процедури управління, які повинні застосовуватися в ході реалізації Програми, механізми аудиту систем управління і контролю, рахунків і операцій, а також пропорційний розподіл зобов'язань між країнами-учасниками в разі системних недоліків.

ОУК приділяє особливу увагу розподілу функцій органів, що беруть участь в управлінні і контролі Програми, в тому числі розподіл функцій між і всередині цих органів. Органи, які беруть участь в управлінні і контролі Програми, описані в розділі 5.

Для забезпечення ефективного і прозорого відбору проектів, Програма може застосовувати два різних типи **процедур відбору проектів**: відкриті та закриті конкурси заявок. Подробиці, що стосуються цих процедур, викладені у розділі 6.2 «Опис процедур відбору проектів» і будуть вказані у відповідному оголошенні про конкурс. Проекти, відібрані для фінансування, переходять до стадії **процедури укладання контрактів**, регульованої правилами ОУК. Після укладення грантових контрактів, бенефіціари починають реалізацію проекту згідно відповідних правил, викладених в Керівництві по реалізації проекту.

Для того, щоб гарантувати, що витрати, понесені в ході реалізації, відповідають правилам Програми, а також забезпечення правильності і вчасності заявлених витрат, згідно ст. 32 Правил реалізації, країни-учасниці організують **систему верифікації витрат**.

Для цієї мети в країнах ЄС, буде застосовуватися централізована система, що означає, що перевірки виконуються компетентними державними службовцями (національними контролерами) під керівництвом відповідного ККО. У випадку України, децентралізована система буде застосовуватися, а це означає, що український ККО складе перелік професійних аудиторів, сертифікованих для проведення перевірок. Докладні правила для призначення контролерів і відбору аудиторів визначені в ОУК (дивись розділ 5.2.2 вище).

Виходячи з умов грантових контрактів, кожний бенефіціар підготує звіт на рівні партнера, який буде поданий відповідному аудитору / національному контролеру для перевірки. Аудитори і національні контролери повинні бути незалежними від відповідного бенефіціара, і вони перевіряють чи є витрати, заявлені бенефіціаром, і дохід від реалізації проекту, реальними, точно зафіксованими і відповідають умовам договору. Перевірка проводиться на підставі узгодженої процедури, яка застосовується у відповідній країні.

В результаті проведених перевірок, аудитори та контролери надають Звіт про перевірку витрат, що містить фактичні результати. Відповідно до статті 46, Головний бенефіціар збирає звіти про перевірку витрат від усіх партнерів проекту і подає звіт на рівні цілого проекту по СТС. Звіт буде

наданий разом із описовим звітом про заходи, виконані протягом відповідного періоду реалізації проекту. Звіти на рівні проекту будуть надані під час реалізації проекту та при закритті проекту відповідно до положень грантового контракту. На підстав делегованих КО повноважень СТС затверджує описовий звіт і перевіряє витрати, вказані у звітах національних контролерів і аудиторів. СТС та КО мають право провести будь-коли документальні перевірки або проводити перевірки проектів на місці.

Перевірка витрат на рівні партнерів і проектів виглядає наступним чином:

Звіт на рівні партнера	Кожний бенефіціар готує описовий і фінансовий звіт і подає його відповідно національному контролеру чи аудитору
Звіт про фактичні результати	Національний контролер/аудитору перевіряє заявлені витрати та надає звіт про перевірку витрат, що включає звіт про фактичні результати
Об'єднання звітів на рівні партнерів	Бенефіціар подає описовий і фінансовий звіти, а також Звіт про перевірку витрат Головному бенефіціару
Подання звіту на рівні проекту	Бенефіціар готує загальний описовий та фінансовий звіти, а також разом із звітом про перевірку витрат на рівні бенефіціара подає до СТС
Перевірка звіту на рівні проекту	СТС затверджує описовий звіт та перевіряє витрати

Що стосується витрат з бюджету технічної допомоги, їх перевірка виконується Керуючим органом з можливим залученням незалежних зовнішніх експертів. КО вибере експертів згідно з відповідними правилами державних закупівель.

Опис системи моніторингу та контролю детально окреслює процедури, які необхідно дотримуватися в разі виплат на користь бенефіціарів.

Платежі на користь бенефіціарів проводяться на підставі затверджених вимог на оплату, які повинні бути подані бенефіціарами в СТС / КО відповідно до положень грантових контрактів, як правило, разом із звітами на рівні проектів. Відповідно до статті 63 Правил реалізації ЄІС, Головні Бенефіціари можуть подати вимогу на оплату відразу після укладення грантового контракту (аванс) на суму, зазначену в контракті. Наступні запити будуть подані в строки, передбачені в контрактах. Структура платежів, включаючи аванс, проміжні платежі і фінальний платіж включається в опис систем управління і контролю (ОУК).

Керуючий орган повинен гарантувати, що платежі за проектами обробляються якомога швидше відповідно до підписаного контракту. Ніяка сума не повинна бути вирахувана або утримана, якщо вона не підтверджена підписаним контрактом і ніякої окремої комісії або іншого оплати з еквівалентним наслідком не може бути стягнуто, зменшуючи ці платежі. Кошти ЄС виплачуються Головному Бенефіціару, який повинен гарантувати, що бенефіціари отримують загальну суму гранту якомога швидше і в повному обсязі.

Згідно ст. 59 Положення про реалізацію 897/2014, Керуючий орган зобов'язаний відкрити рахунок Програми в євро для отримання внеску ЄІС з боку Європейської Комісії та здійснення платежів на користь Головних Бенефіціарів і бенефіціарів технічної допомоги. Всі фінансові трансфери між зацікавленими сторонами Програми здійснюються в євро.

Згідно ст. 30 (1) f) Правила реалізації ЄІС система управління і контролю має включати в себе системи і процедури для забезпечення належного аудиту.

У разі участі установ в управлінні Програмою (на рівні програми і на національному рівні) Опис системи управління та контролю (ОУК) і Керівництво по процедурам цих установ включають аудит. ОУК та Керівництво охоплюють всі процеси всіх органів для всієї програми і проектного циклу. Всі процеси, що утворюють програмний чи проектний цикли розбиті на послідовні заходи.

Для бенефіціарів аудит забезпечується Керівництвом по реалізації проекту і правилами Положення про реалізацію транскордонних проектів в рамках ЄІС, якими передбачено, що бенефіціари повинні зберігати всі документи, пов'язані з їх проектом, протягом п'яти років з дати виплати залишку по Програмі. Зокрема, вони повинні зберігати звіти, підтверджуючі документи по рахунку, бухгалтерських документів і будь-які інші документи, що стосуються фінансування проектів. Детальні вказівки бенефіціарам з ведення проектної документації наведені в грантовому контракті. Угода про партнерство, яка буде підготовлена і підписана Головним Бенефіціаром і бенефіціарами, також буде містити вищезазначені зобов'язання. У разі недотримання цих правил бенефіціари будуть нести відповідальність з наслідками, викладеними в грантовому контракті.

Положення Правил реалізації ЄІС щодо електронних систем даних для обліку, зберігання, контролю і звітності буде здійснюватися за допомогою системи IMIC 2014-2020. Детальний опис системи викладено в главі 6.11. З огляду на те, що КО делегує виконання завдань іншому органу (а саме до СТС і до допоміжного органу), ОУК докладно описує системи моніторингу та звітності щодо цього делегування. На основі досвіду, накопиченого в період 2007-2013 років, ролі і обов'язки будуть чітко обумовлені в рамковій угоді, яка буде підписана між відповідними органами, а саме Офісом Прем'єр-міністра (ОПМ) і Програмним офісом Сечені (ПРОС). Угодою буде доручено Офісу Прем'єр-міністра здійснювати безперервний моніторинг шляхом періодичних запитів звітів про виконанні завдання. Офіс Прем'єр-міністра буде уповноважений проводити виїзди на місце і може встановити показники ефективності для оцінювання допоміжного органу і СТС. Крім того, IMIC 2014-2020 буде важливим інструментом для ОПМ для моніторингу всіх проектів і програмного рівня індикаторів і успішності. Додатково, ОУК розкриває й інші питання щодо:

- механізми аудиту функціонування систем управління і контролю;
- процедур управління для запобігання, виявлення і виправлення порушень, включаючи шахрайство і повернення надмірно сплачених сум;
- укладення договорів технічної допомоги;
- ролі національних органів і обов'язків країн-учасниць і
- План залучення відповідних осіб, що володіють необхідними навичками, на різних рівнях і для виконання різних функцій в організації.

6.2 Опис процедур відбору проекту

Проектам в рамках ПТКС ЄІС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна буде надано фінансову підтримку на основі конкурсних процедур оцінки та відбору. Конкурси буде оголошені в період реалізації Програми відповідно до рішення СМК. Оголошення будуть містити рекомендації для

потенційних заявників і правила, яких необхідно дотримуватися протягом всієї процедури відбору. Програма може застосовувати два різних типи конкурсів:

1. Процедура відкритого конкурсу
2. Процедура закритого конкурсу

З метою забезпечення максимально широкої участі і необхідної прозорості, принцип публічності має застосовуватись для всіх типів конкурсів. Всі додатки до конкурсу розміщуються на веб-сайті Програми. Передбачається, що інформація про конкурс також розміщується на веб-сайтах Національних органів та на сайтах областей/повітів, які беруть участь в Програмі. Після оголошення конкурсу, СТС проводить інформаційні зустрічі, які можуть відвідати всі потенційні заявники. Інформація, яка буде поширюватися у всіх цільових регіонах, повинні бути викладена в недискримінаційній формі. Якщо СМК, або за своєю власною ініціативою або у відповідь на прохання роз'яснити інформацію, вносить зміни щодо умов конкурсу, такі зміни повинні бути опубліковані на тих самих умовах публічності, як і для конкурсу. Такі зміни можуть продовжити термін подачі заявок, щоб дозволити заявникам врахувати ці зміни.

6.2.1 Процедура відкритого конкурсу

За процедурою відкритого конкурсу участь буде відкритою для всіх бажаючих прийнятних заявників, які повинні будуть підготувати і подати протягом певного терміну повну документацію свого проекту. Зміст заявки визначається у відповідному оголошенні про конкурс і відповідає вимогам статті 43 Положення про реалізацію.

Подані пропозиції проходять адміністративну перевірку та перевірку на прийнятність (надалі – А/Пп) з боку СТС. Відповідно до правил Положення про реалізацію, СТС може бути надана допомога в виконанні цього завдання з боку представництв. На підставі цієї перевірки, СТС готує звіт про оцінку зі списком заявок, які відповідають адміністративним критеріям і критеріям прийнятності та тих, які цим критеріям не відповідають.

Ті заявки, які відповідають адміністративним критеріям і критеріям прийнятності, будуть оцінені з точки зору технічної якості. У процедурі технічної оцінки СТС буде залучати незалежних зовнішніх експертів. Заявки будуть надані тим оцінювачам, які спеціалізуються у сфері, яка відповідає контексту кожної заявки. і які будуть обрані зі списку експертів. Список експертів складається після оголошення відкритого конкурсу для експертів у всіх чотирьох країнах, беручи до уваги описаний вище принцип публічності. Кожна заявка оцінюється щонайменше двома незалежними оцінювачами, які будуть нараховувати бали на основі оціночної шкали за наперед визначеним набором критеріїв, які будуть вказані у Керівництві з відбору та оцінці, який буде затверджений СМК.

На основі оцінок даних оцінювачами, СТС готує технічний звіт про оцінку разом списком пропозицій, упорядкованих за пріоритетами, за кількістю нарахованих балів. СМК затверджує звіт про технічну оцінку та на основі рейтингового списку, затверджує проекти з найвищими результатами оцінки в межах наявного бюджету і приймає рішення про максимальні суми коштів, які будуть виділені кожному проекту. СМК може також скласти резервний список по кожному пріоритету, що містить відповідні проекти, які не можуть фінансуватися через відсутність доступних ресурсів. Керуючий орган може проводити перевірки будь-коли під час процесу відбору проектів, щоб контролювати і забезпечити ефективність і якість оцінювання.

6.2.2 Процедура закритого конкурсу

У деяких випадках СМК вирішити застосувати процедуру закритого конкурсу. Цей вид процедури може бути застосований в основному в разі проектів, з інфраструктурними компонентами, де документація є більш складною і його підготовка вимагає більше часу і ресурсів. Інфраструктурні проекти означають проекти по виконанню робіт.

Закритий конкурс означає, що участь в ньому відкрита для всіх зацікавлених підходящих заявників, але тільки тим, кого було обрано на основі концептуальної заявки, пропонується подати повну заявку. Остаточне рішення про фінансування здійснюється шляхом відбору повних заявок.

На першому етапі заявники запрошуються через оголошення подати концептуальну заявку, яка буде містити щонайменше наступні елементи: короткий опис ідеї проекту, інформацію про Головного Бенефіціара і партнерів проекту, заплановані заходи, конкретні індикатори результатів Програми, які планується досягти проектом, бюджету, а також графік реалізації.

Подані концептуальні заявки будуть оцінені і обрані за процедурами відкритих конкурсів. СМК може вирішити, чи пропустити А/Пп або її об'єднати з технічним оцінюванням, якщо це є необхідним для певного конкурсу. Тим не менш, СМК може прийняти рішення про адміністративну перевірку та перевірку допустимості та про технічну оцінку одночасно у звіті про оцінку. На підставі звіту про технічну оцінку (як і в випадку відкритих конкурсів, незалежні зовнішні експерти з оцінки братимуть участь в процедурі технічної оцінки), СМК прийме рішення про перелік концептуальних заявок більш високої якості, яким буде запропоновано розробити їх проекти в повному обсязі. Зміст повної заявки буде визначено у відповідному оголошенні про конкурс і буде відповідати положенням статті 43 про Правил реалізації ЄІС.

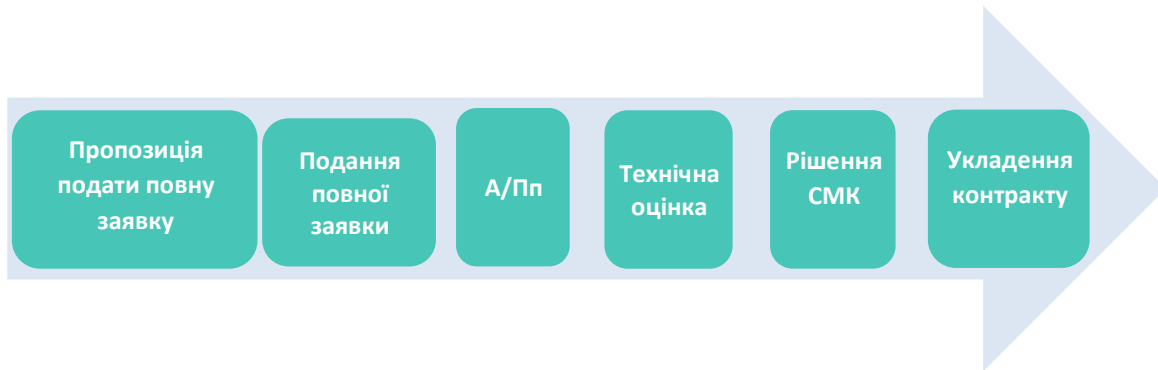

Повні заявки, отримані на другому етапі будуть оцінюватися з використанням тієї ж процедури, що і для відкритих конкурсів.

На підставі звіту про технічну оцінку, СМК прийме рішення про перелік відібраних проектів і про максимальну можливу суму гранту для кожного конкретного проекту. СМК може також

скласти резервний список по кожному пріоритету, що містить прийнятні заявки, які не можуть фінансуватися через відсутність доступних ресурсів. На підставі рішення СМК, ВІП проекти можуть бути обрані за допомогою закритого конкурсу.

Докладні правила процесу оцінки і вибору будуть врегульовані у Керівництві з відбору та оцінки. Посібник має бути схвалено СМК.

"Після рішення СМК, Керуючий орган буде проводити консультації по переліку проектів, рекомендованих для фінансування, з Європейською комісією, щоб уникнути подвійного фінансування і стимулювання взаємодії з існуючими проектами там, де це можливо. Після цих консультацій СМК може вирішити відхилити попередньо рекомендовані проекти".

6.2.3 Процедура розгляду скарг

Встановлена процедура буде охоплювати скарги на рішення, що приймаються органами Програми в процесі оцінки та відбору проектів, з метою забезпечення прозорості та справедливого поводження по відношенню до всіх заявників. У разі, якщо заявник вважає, що процес відбору упередженим, Головний бенефіціар цієї заявки має право подати скаргу КО/СТС. КО, за сприяння СТС, розглядає скаргу і готує свою технічний висновок по суті скарги. Детальний опис цієї процедури буде описаний в оголошенні про конкурс.

6.3 Попередній орієнтовний графік реалізації Програми

Орієнтовний графік Програми на 2015-2024 роки виглядає наступним чином:

	2015 (1)	2015 (2)	2016 (1)	2016 (2)	2017 (1)	2017 (2)	2018 (1)	2018 (2)	2019 (1)	2019 (2)	2020 (1)	2020 (2)	2021 (1)	2021 (2)	2022 (1)	2022 (2)	2023 (1)	2023 (2)	2024 (1)	2024 (2)
Подати Комісії пропозиції по Програмі																				
Затвердження Програми Комісією																				
Процес призначення Керуючого органу																				
Початок конкурсів																				
Оцінка та рішення про переможців																				
Укладення контракту та початок реалізації																				
Реалізація проектів																				
Управління Програмою																				
Завершення Програми																				

Згідно Положення про реалізацію ЄІС, всі контракти повинні бути підписані до 31 грудня 2021 року і всі проектні заходи, що фінансуються за рахунок Програми, повинні бути зроблені до 31 грудня 2022 роки (стаття 18). Програма закінчується 31 грудня 2024 року. (Стаття 15)

В процесі реалізації Програми, СМК може прийняти рішення про додаткові конкурси або про скасування запланованого конкурсу.

6.4 Опис характеру допомоги по пріоритетах

Програма фінансує заходи у вигляді грантів для виконання проектів через відкриті або закриті конкурси. Конкурси будуть оголошені за рішенням СМК за орієнтовним вищевказаним графіком реалізації Програми. Програма не буде використовувати фінансові інструменти.

На основі рішення Спільної групи з планування, Програма не буде використовувати процедуру прямого надання грантів (стаття 41 Положення про реалізацію ЄІС).

Відповідно до статті 38 (4) Положення про реалізацію ЄІС, частка внеску ЄС, що виділяються на реалізацію великих інфраструктурних проектів і внеску у фінансові інструменти, вказані у статті 42, не може перевищувати 30%.

6.5 Опис запланованого використання технічної допомоги і процедура, що застосовується для укладення контрактів

Технічна допомога необхідна для сприяння країнам-учасникам в реалізації Програми. Беручи до уваги розмір і різноманітність програмної території, 10% коштів ЄС, що виділяються на Програму, будуть використовуватися на потреби технічної допомоги.

Бюджет ТД буде використовуватися для допомоги, необхідної для управління, моніторингу та оцінки Програми.

Крім того, бюджет ТД слід використовувати для виконання завдань, спрямованих на покращення та забезпечення належного виконання Програми на рівні проектів (наприклад: тематичні семінари, інформаційні і рекламні заходи, оцінка) і підвищити загальну якість фінансованих проектів.

Згідно ст. 34 Положення про реалізацію ЄІС такі види заходів можуть фінансуватися в рамках ТД для забезпечення ефективного адміністрування Програми:

- діяльність пов'язану із підготовкою, відбором і оцінкою (в т.ч. засіданнях СМК) і допомогою для проектів;
- діяльність пов'язану із підтримкою спільних структур;
- підтримка діяльності національних органів та ККО;
- управління і робота Керуючого органу, Спільного технічного секретаріату та його представництв, допоміжного органу, що забезпечує виконання горизонтальних завдань
- моніторинг та візити на місця (проекти);
- створення і функціонування електронної системи даних для обліку, зберігання, контролю і звітності;
- підготовка звітів (наприклад, річних звітів, проміжної оцінки і т.д.);
- заходи з аудиту;
- інформаційно-промоційні заходи;
- сприяння і допомога потенційним бенефіціарам;
- підготовчі заходи, що стосуються програмного періоду 2021-2027.

Заходи, які охоплюються ТД, будуть фінансуватися використовуючи підхід управління проектом. Всі заходи по управлінню Програмою, які будуть підтримуватися з коштів ТД, мають бути підготовлені у формі "Картки технічної допомоги". СМК приймає рішення про фінансування

проектів ТД на основі Картки технічної допомоги, яка містить завдання отримувачів ТД. На підставі рішення СМК, КО підписує контракт з отримувачами ТД для заходів, пов'язаних із технічною допомогою, які можуть бути делеговані СТС. Даний контракт має наслідком виконання відповідних прийнятних заходів та витрат по проекту технічної допомоги.

Проекти ТД реалізуються організаціями, які розміщують органи управління Програмою (отримувачі ТД). Витрати, понесені в ході реалізації цих проектів, попередньо фінансуються за рахунок бюджету технічної допомоги. Одержувачі ТД повинні виконувати і дотримуватися правил прийнятності та процедур на рівні Програми, в тому числі застосовування процедур закупівель. Відповідно до положень ст 37 (1) Положення про реалізацію 897/2014, отримувачі ТД, зареєстровані в країнах ЄС, застосовують національні закони, нормативні акти та адміністративні положення при здійсненні закупівель, в той час як отримувачі ТД, зареєстровані в Україні дотримуються відповідних правил закупівель, описаних в фінансовому угоді, укладеній між Україною та Європейською комісією.

Потенційні одержувачі ТД:

- Керуючий орган – Офіс Прем'єр-міністр, Угорщина
- Національні органи і ККО
- СТС – Програмний офіс Сечені, як організація, що розміщує СТС
- Допоміжний орган - Програмний офіс Сечені
- Представництва СТС
- Орган аудиту (Група аудиторів) - Генеральний директорат по аудиту європейських коштів, Угорщина

6.6 Опис систем моніторингу та оцінювання

Моніторинг і оцінка Програми повинні бути спрямовані на підвищення якості програмування і реалізації, а також оцінки та покращення послідовності, ефективності, продуктивності та результативності. Висновки моніторингу та оцінки повинні бути прийняті до уваги на етапах програмування і реалізації.

1.9.1 Щоденний моніторинг

Для того, щоб забезпечити якість і ефективність реалізації Програми, повинні бути виконані заходи з моніторингу на рівні Програми. Моніторинг та оцінка на рівні Програми проводяться за попередньо узгодженими індикаторами, визначеними в главі 4.7. Керуючий орган відповідає за створення системи збору достовірної фінансової та статистичної інформації про реалізацію для цілей моніторингу та оцінки.

На рівні проекту, моніторинг складається з заходів для відстеження процесу реалізації проекту, тому, за наявності, потенційні проблеми можуть бути своєчасно виявлені і виправлені. Збір і оцінювання показників є постійним завданням, проекти повинні інформувати органи Програми про показники у кожному описовому звіті.

1.9.2 Орієнтовний план моніторингу та оцінки протягом усієї тривалості Програми:

Попереднє оцінювання програми ЄІС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна, включаючи потреби для стратегічного екологічного оцінювання, було проведено незалежними

оцінювачами з метою підвищення якості Програми. Рекомендації по оцінці були враховані при складанні СОП.

Відповідно до статті 78 (3) Положення про реалізацію ЄІС Керівний орган здійснює **орієнтований на результат моніторинг** програми і проектів (ROM) додатково до щоденного моніторингу. У випадку ROM, головною метою і завданням є отримання незалежного висновку щодо реалізації проекту / Програми та прогресу в досягненні результатів. Незалежне оцінювання подається для системи контролю і управління, а також посилює підзвітність та прозорість використання ресурсів ЄС. Зауваження і рекомендації ROM подаються на розгляд і для використання відповідальним органам управління в рамках поточних проектів/Програми, а також враховуються у майбутньому циклі програмування. Методологія проведення ROM має бути включена в річний план моніторингу та оцінки.

Згідно ст. 17 Регламенту 236/2014 не пізніше 31 грудня 2017 року, проміжний огляд програмного документу по реалізації ЄІС має бути представлений Комісією. Він охоплює період з 1 січня 2014 року по 30 червня 2017 року та повинен зосередити увагу на досягненні цілей інструменту ТКС ЄІС за допомогою показників оцінювання отриманих результатів та результативності Інструменту. Країни-учасниці на запит Комісії надають всі необхідні дані і інформацію.

Відповідно до статті 78 (1) Положення про реалізацію ЄІС, моніторинг та оцінка Програми спрямовані на покращення якості планування і реалізації, а також на оцінку та покращення послідовності, ефективності, продуктивності та результативності. Висновки моніторингу та оцінки повинні бути прийняті до уваги на етапах планування і реалізації Програми.

Згідно ст. 78 (2) Положення про реалізацію ЄІС, план щорічного моніторингу і оцінки повинен бути виконаний Керуючим органом. Щорічний план має бути поданий Комісії не пізніше 15 лютого кожного року.

Додатково до проміжного оцінювання, оцінка Спільної операційної програми, або її частини, може бути проведена в будь-який момент Комісією або КО.

Оцінка буде проводитися внутрішніми або зовнішніми експертами, які функціонально незалежні від органів, відповідальних за реалізацію програми.

Оцінка має визначити продуктивність, ефективність та результативність заходів і підтримки Програми. Увага має приділятися результатам і наслідкам. Основними користувачами отриманої інформації будуть програмні органи, задіяні в управлінні програмою - вона є цінним джерелом інформації для щоденного управління програмою і звітності про її реалізацію, поширення інформації про її здобутки, а також для прийняття рішень в СМК. У той час сама ця інформація може бути корисною для удосконалення програмних процедур і кращого планування моніторингу, контролю, та аудиторської діяльності (перевірки «на місці», контроль з боку КО, надання інформацію до органу аудиту і групи аудиторів для їх перевірок по проектам, і т.д.).

Висновки за результатами оцінювання мають бути прийняті до уваги також в майбутніх заходах по плануванню. Вкрай важливо, щоб поширити результати і висновки оцінок і розкрити інформації отриману під час оцінювання. Результати оцінювання будуть направлені відповідним органам Програми та національним органам. Висновок за результатами оцінювання буде оприлюднений каналами зв'язку, які Програма планує використати.

Наступний орієнтовний план моніторингу та оцінки передбачено в програмі:

№	Назва	Завдання	Час або частота	Відповідальний
1.	Попереднє оцінювання	Покращити якість СОП	Під час планування	Органи на рівні Програми
2.	Щоденний (поточний) моніторинг	Спостерігати за виконанням проекту	Триває постійно	КО, національні органи, СТС та ККО
3.	Орієнтований на результат моніторинг програми і проектів (ROM)	Оцінити досягнуті результати, заплановані проектами та самою Програмою у заданий період	Починається після укладення першого грантового контракту Частота: один раз на рік, на вибірково обраних проектах.	КО, СТС
4.	Проміжний огляд програмного документу по реалізації ЄІС	Оцінити ефективність, продуктивність та результативність інструменту ТКС ЄІС на половині шляху, звертаючи увагу на Програмному документі	У 3-4 кварталах 2017 року (охоплюючи період з 1 січня 2014 по 30 червня 2017).	Європейська Комісія, (КО)
5.	Поточне (проміжне) оцінювання	Оцінити ефективність, продуктивність та результативність заходів програми та підтримки Увага має бути на результатах, наслідках, а також оцінюванні реальних значень індикаторів Програми	У 3-4 кварталах 2017 року (охоплюючи період з 1 січня 2014 по 30 червня 2017).	КО
6.	Заключне оцінювання інструменту ТКС ЄІС	Оцінити вплив інструменту ТКС ЄІС в цілому	Після закриття Програми, перед проміжною звітністю наступного фінансового періоду	Європейська Комісія

В основі оцінювання і моніторингу виявляються очікувані результати, які визначені в програмній стратегії. Вони, поряд з показниками, якими мають оцінюватися досягнення, показують, що Програмою було заплановано досягти з наявними фінансовими ресурсами, коли розроблялась її стратегія. Регулярний збір показників (відповідно до потреб, але не рідше одного разу на рік,) і аналіз успішності в досягненні цільових показників поряд із фінансовими даними допомагає побачити, що програма успішно виконується, і що її стратегія все ще є актуальною або вона має бути змінена.

Після завершення проекту, кожен Головний бенефіціар повинен подати звіт про подальшу діяльність за підсумками проекту (звіт про сталий розвиток проекту). Звіт про сталий розвиток

має містити дані за відповідними показниками результатів на рівні програм. Звіт про сталий розвиток подається один раз на рік протягом п'яти років після закінчення проекту або протягом періоду часу, встановленого в правилах державної допомоги, де це може бути застосовано.

Основна інструментом і системою збору інформації є система IMIC 2014-2020. Використовуючи IMIC 2014-2020, органи Програми можуть контролювати всі індикатори та досягнення на рівні проектів і Програми.

Що стосується людських ресурсів моніторинг буде здійснюватися в принципі внутрішніми ресурсами (КО/співробітники СТС). Пост-фактум оцінювання здійснюється зовнішніми експертами. При ROM, контракти можуть бути укладені із зовнішніми експертами. Додаткового персоналу для цих видів діяльності не передбачено.

Результати моніторингу та оцінки поширюються з одного боку внутрішніми каналами (для всіх органів, які беруть участь в управлінні Програмою), а з іншого боку - широкій громадськості.

На основі результатів моніторингу та оцінювання, мають регулярно переглядатись і оновлюватись графік програми і фінансовий план. Крім того, самі плани моніторингу та оцінювання повинні бути переглянуті і оновлені.

6.7 Інформація про виконання нормативних вимог, викладених у Директиві 2001/42/ЄС Європейського парламенту та Ради

Стратегічна екологічна оцінка Спільної операційної Програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 була запланована і проведена відповідно до Директиви 2001/42/ЄС Європейського парламенту та Ради від 27 червня 2001 року про оцінку впливу певних планів і програм на навколишнє середовище (далі: Директива по СЕО) і національного законодавства. Об'єктом СЕО була СОП Програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020. Країни-учасниці Програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 є Угорщина, Словаччина, Румунія та Україна. Географічні межі охоплюють основні регіони і прилеглі до них регіони. Часові рамки для СЕО були визначені в описі тенденції розвитку, пов'язаних з очікуваним станом навколишнього середовища, а також можливого впливу на вирішенні екологічних проблем. Часові рамки тенденцій розвитку, пов'язаних з очікуваним станом навколишнього середовища і можливими впливами на проблеми навколишнього середовища - це програмний період 2014-2020 плюс два роки.

СЕО була проведена в ході підготовки Програми і була завершена до ухвалення та подання Комісії з метою забезпечення високого рівня захисту навколишнього середовища і сприяння інтеграції екологічних аспектів в процес підготовки та затвердження Програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 з особливою увагою до сприяння сталому розвитку.

Проведення СЕО відповідно до директиви ЄС і національних законодавств

Процес проведення СЕО здійснюється відповідно до етапів згідно Директиви по СЕО, а саме: визначення відповідних природоохоронних органів в країнах-учасницях; скринінг; оглядовий звіт; складання екологічного звіту; прийняття проекту оглядового звіту і екологічного звіту для

Робочої групи з планування, консультації по оглядовому звіту, проведення консультацій з громадськістю та доступ громадськості до документів (на підставі відповідних рішень уряду) в разі екологічного звіту, завершення екологічного звіту з урахуванням результатів консультацій, прийняття рішень, моніторинг, прийняття екологічного звіту компетентними органами.

Екологічний звіт (Додаток 1: Методи CEO) описує весь реалізований процес CEO і етапи процесу зі строками, результатами і юридичним аналізом. До того ж майбутній Керуючий орган, всі країни-учасниці Програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 були залучені до процесу CEO.

Участь зацікавлених сторін і участь громадськості в процесі CEO є ключовим елементом в процесі консультацій. Відповідні органи охорони навколишнього середовища були визначені в тісній співпраці з національними органами країн-учасниць.

В рамках процедури CEO Спільної операційної програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 участь відповідних природоохоронних органів та громадськості була проведена за допомогою двох консультаційних заходів:

- Стаття 5 (4) Директиви по CEO - консультації по оглядовому звіту
- Стаття 6.2 і додаток 1 Директиви по CEO - консультації екологічному звіту

Процес консультацій дав можливість зацікавленим сторонам і громадськості висловити свою думку. Результатом консультацій по оглядовому звіту стало, що відповідні зацікавлені органи з країн-учасниць з питань екології заявили, що вони згодні з звітом. Деякі з зацікавлених сторін надіслали відповідні екологічні рекомендації, які безпосередньо пов'язані зі змістом СОП і які були враховані у СОП.

В рамках консультації по екологічному звіту нетехнічне резюме екологічного звіту було надано для проведення консультацій з метою сприяння роз'яснити зміст екологічного звіту громадськості. Консультації по екологічному звіту розкрили думки зацікавлених сторін і громадськості. У більшій частині отриманих коментарів висловлено згоду зі змістом екологічного звіту. Незначні зміни були запропоновані в отриманих коментарях, в основному, щодо ключових проблем екології на прийнятних територіях, пом'якшення наслідків і заходів профілактики потенційних впливів на навколишнє середовище.

Протягом всього процесу CEO була забезпечена тісна співпраця з плануванням Програми. Тісна співпраця з особам, відповідальними за планування, координувалась як на етапі розробки Оглядного звіту, так і Екологічного звіту з метою забезпечення врахування екологічних наслідків реалізації Програми під час її підготовки і до її прийняття.

Зміст екологічного звіту відповідно до Директиви ЄС

Екологічний звіт включає в себе розділи, які вимагаються Директивою по CEO. Нетехнічне резюме екологічного звіту, а також короткий виклад того, як екологічні питання були включені в СОП, також були надані.

Результати проведення стратегічного екологічного оцінювання:

Стратегічна екологічна оцінка є невід'ємною частиною процесу програмування. Процес оцінювання привів до того, що процес стратегічного екологічного оцінювання забезпечив високий рівень захисту навколишнього середовища і сприяв включенню екологічних аспектів в процес підготовки та прийняття Програми.

Екологічний звіт надає ймовірні альтернативи Програми отримані шляхом її оцінювання через призму екологічних завдань і з точки зору географії. Практично альтернативи включають поступово виконаний проект Програми та «нульовий варіант», тобто повне невиконання Програми. Крім аналізу "разом і без" виконання Програми дві можливі альтернативи були підняті в ході екологічної оцінки, з яких одна середня альтернатива, яка була прийнята до уваги, була обрана з підстав, викладених у екологічному звіті. Результатом порівняння є те, що найкращою альтернативою є реалізація Програми.

Стратегічне екологічне оцінювання вплинуло на зміст СОП в результаті консультацій, заяв і рекомендацій CEO, які постійно обговорювались з Робочою групою з планування і особами, які відповідали за планування. Стратегічне екологічне оцінювання дало чіткі рекомендації включені як в остаточний оглядовий звіт, так і в остаточний проект Екологічного звіту. Всі рекомендації були обговорені з консультантом, відповідальним за СОП, і були враховані в остаточній версії СОП.

Огляд по основних рекомендацій CEO, результати процесу консультування і яким чином вони були враховані в Програмі, надаються в остаточному екологічному звіті і в Офіційній заяві.

Система моніторингу була запропонована і включена до екологічного звіту на основі відповідних екологічних завдань, вказаних для окреслення заходів з моніторингу для істотних екологічних наслідків реалізації Програми. За загальним правилом, і з метою уникнути плутанини і дублювання, запропоновані для програмного документа показники були проаналізовані з екологічної точки зору, і показники СОП у сфері екології, екологічні цілі і керівні питання були застосовані в якості індикаторів CEO. Екологічний звіт надає додаткові екологічні показники для тих екологічних цілей, які не охоплені показниками Програми. Таким чином, запропонована CEO система показників складається з показників результатів СОП, показників проміжних результатів СОП і показників, запропонованих CEO.

Система індикаторів CEO складається з наступних показників (ім'я індикатора і тип індикатора (R - індикатор результату СОП, O - індикатор проміжного результату СОП, I - індикатор, запропонований CEO)):

- Площа захищених територій для досягнення кращого стану збереження (га) - O (ТМ6 П1)
- Збільшення середнього розміру нефрагментованих земельних ділянок - I
- Підвищення потенціалу в галузі охорони довкілля та пом'якшення наслідків зміни клімату (на основі досліджень (початкове, проміжне, заключне) серед ключових зацікавлених сторін, наприклад, водними дирекцій, відповідних НУО установ, органів влади) - R (ТЗ 6 П1)
- Кількість активних учасників обміну кращим досвідом, кампаній з підвищення обізнаності та освітніх програм - O (ТЗ 6 П1)
- Кількість маршрутів громадського транспорту з підвищеним рівнем обслуговування, як прямим наслідком підтримки (маршрути) - O (ТЗ 7 П1)
- Підвищення потенціалу в галузі охорони навколишнього природного середовища та пом'якшення наслідків зміни клімату (на основі досліджень (початкове, проміжне,

- заклучне) серед ключових зацікавлених сторін, наприклад, водними дирекціями відповідними НУО, установами, органами влади) - R (ТЗ 6 П1)
- Кількість організацій, що співпрацюють в боротьбі зі стихійними лихами - О (ТЗ 8 П1)
 - Чисельність населення, що має користь від покращеної системи попередження (кількість громадян) - R (ТЗ 8 П1)
 - Прогрес в управлінні забрудненими ділянками (в розрахунку на етапи управління і з порівнянням з визначеними цілями, де необхідно) - І
 - Площа оновлених забруднених ділянок і рекультивованих старих полігонів або кількість проектів, які сприяють розвитку орієнтованого на природу сільського господарства – І
 - Поява муніципальних відходів (твердих побутових відходів (ТПВ) кг/чол) - І
 - Показник утилізації комунально-побутових відходів (загальна переробка побутових відходів, зазначених у відсотках від суми, що генерується) - І
 - Індекс використання води (ІВВ) - І
 - Кількість заходів у сфері поводження з відходами, стічними водами, енергоефективності або виробництва енергії відновлювальних джерел - О (ТЗ 6 П1)
 - Частка населення, що отримує вигоду від покращеної системи профілактики (кількість громадян) - R (ТЗ 8 П1)
 - Кількість проектів, спрямованих на співпрацю в галузі охорони ландшафтів, управління та планування - І
 - Кількість заходів з підвищення обізнаності з охорони природного і культурного ландшафту - І
 - Кількість заходів, що сприяють повторному використанню відходів/полігонів або використанню землі - І
 - Частка сортового сміття відносно населення - І
 - Підвищення потенціалу в галузі охорони довкілля та пом'якшення наслідків зміни клімату (на основі досліджень (початкове, проміжне, заклучне) серед ключових зацікавлених сторін, наприклад, водних дирекцій, відповідних НУО, установ, органів влади) - R (ТЗ 6 П1)
 - Кількість організацій, що використовують програмну підтримку для сприяння збереження місцевої культури та історичної спадщини - О (ТЗ 3 П1)
 - Кількість покращених культурних та історичних об'єктів внаслідок прямої підтримки Програми - О (ТЗ 3 П1)
 - Частка населення, що користується покращеними послугами у сфері охорони здоров'я і супутніми соціальними послугами (кількість громадян) - R (ТЗ 8 П2)
 - Покращення послуг з охорони здоров'я, що мають транскордонний ефект (послуги) - О (ТЗ 8 П2)
 - Кількість заходів, спрямованих на збільшення частки домоволодінь, підключених до очисних споруд – І
 - Кількість дій, які спрямовані на поліпшення якості питної води - І
 - Споживання енергії для домашніх господарств на квадратний метр - І
 - Частка відновлюваних джерел енергії у загальному обсязі споживання енергії (%) - І
 - Кількість маршрутів громадського транспорту з підвищеним рівнем обслуговування, як прямого наслідку підтримки (маршрути) - О (ТЗ 7 П1)

Екологічний звіт надає систему деталізованих показників з інформацією про реалізацію.

6.8 Правила прийнятності витрат

Правила прийнятності витрат, детально викладені в статтях 47-51 Правил реалізації ЄІС. Відповідно до статті 48 та статті 49 Програма може встановити додаткові правила прийнятності для Програми в цілому і може визнати інші категорії витрат, як неприйнятні.

Програма не виключає можливість використання одноразових виплат, витрат з розрахунку одиниці (товарів, робіт, послуг) і виплат за фіксованою ставкою. Беручи до уваги правила статті 47 і 50 Правил реалізації ЄІС, СМК може прийняти рішення про використання цих видів форм фінансування разом із оголошенням конкурсу. Різні правила можуть бути встановлені щодо пріоритетів і/або за типом оголошення, що підлягає офіційному затвердженню СМК. Відповідно до статті 67 Правил реалізації ЄІС, витрати понесені в національній валюті країн-учасниць, а не в євро, будуть конвертовані в євро, використовуючи щомісячний бухгалтерський курс Комісії за місяць, витрати за який були подані на перевірку відповідно до Стаття 32 (1) Положення про реалізацію ЄІС. Цей метод повинен бути встановлений, і повинен застосовуватися протягом усього строку Програми, як для витрат, пов'язаних з технічною допомогою, так і витрат, пов'язаних з проектами.

6.9 Порушення та повернення: розподілу відповідальності між країнами-учасницями

Відповідно до статті 71 Правил реалізації ЄІС, Керуючий орган в першу чергу відповідає за запобігання та розслідування порушень, внесення фінансових коректив і забезпечення повернення коштів.

Для забезпечення ефективних і дієвих процедур повернення коштів, СМК може прийняти рішення про надання з боку бенефіціарів фінансових гарантій. Докладні правила про застосування фінансових гарантій регулюються умовами конкурсу.

Відповідно до статті 74 Правил реалізації, Керуючий орган несе відповідальність за повернення надмірно сплачених сум. У разі, якщо повернення коштів є наслідком порушення правових зобов'язань з боку Керуючого органу, які визначені у Правилах реалізації та Положення про реалізацію ЄІС (ЄС, Євроатом) № 966/2012, Керуючий орган відповідає за повернення відповідних сум Комісії.

У разі, якщо повернення коштів є наслідком систематичних недоліків в системах управління та контролю Програмою, Керуючий орган відповідає за повернення відповідних сум Комісії згідно розподілу відповідальності між країнами-учасницями, про що вказано в Програмі.

У разі, якщо повернення коштів пов'язано із позовом проти бенефіціара, зареєстрованого у країні ЄС, і Керуючий орган не може стягнути борг, країна ЄС, в якій зареєстрований бенефіціар виплачує належну суму Керуючому органу і регресом вимагати його від бенефіціара. У разі, якщо стягнення пов'язано із позовом проти бенефіціара, зареєстрованого у країні-партнері ТКС і Керуючий орган не може стягнути борг, межа відповідальності країни-партнера ТКС, в якій зареєстрований бенефіціар, повинна бути на рівні, вказаній у відповідних фінансових угодах, вказаних у статтях 8 і 9 Правил реалізації ЄІС.

Відповідно до Положення про реалізацію, програма ТКС ЄІС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна буде застосовувати такі правила:

- Кожна країна-учасниця несе відповідальність за можливі фінансові наслідки порушень, спричинених Головними Бенефіціарами і бенефіціари, розміщеними на її території відповідно до статті 74 (4) - (5) Правил реалізації ЄІС;
- У разі встановлення систематичних недоліків, які не можуть бути пов'язані з конкретною країною-учасницею, вони будуть відповідати спільно і в рівних частках. У разі систематичних недоліків, які можуть бути пов'язані з конкретною країною (наприклад, недоліки в національній системі контролю), відповідна країна-учасниця буде нести відповідальність.
- для витрат технічної допомоги:
 - Країна бенефіціара технічної допомоги, яка вчинила порушення, несе фінансову відповідальність.
 - У разі систематичних недоліків щодо витрат технічної допомоги, де недоліки не можуть бути пов'язані з бенефіціаром технічної допомоги конкретної країни, відповідальність будуть спільно і в рівній мірі нести країни-учасниці

Якщо Головний Бенефіціар не зможе забезпечити повернення коштів від партнера проекту або якщо КО не зможе забезпечити повернення коштів від Головного Бенефіціара, країна ЄС, на території якої зареєстрований відповідний бенефіціар, виплачує належну суму Керуючому органу у відповідності до поділу відповідальності між країнами-учасницями, про що вказано вище. КО поверне кошти Європейському Союзу, як тільки ці суми повернуть бенефіціари / Головні бенефіціари, країни-учасниці.

У разі, якщо Головний бенефіціар не зможе забезпечити повернення коштів від партнера проекту або, якщо КО не зможе повернути кошти від Головного бенефіціара і відповідний бенефіціар зареєстрований в Україні, відповідна процедура повернення коштів буде викладена фінансовій угоді відповідно до статті 74 (5) Правил реалізації ЄІС.

Якщо КО понесе будь-які витрати на оплату юридичних процедур поверненні коштів - розпочатих після консультацій і взаємної домовленості з відповідною країною-учасницею - навіть якщо процедури були безуспішними – вони (витрати) будуть відшкодовані країною, в якій зареєстровано Головного бенефіціара або бенефіціара, що відповідали за вищевказаними процедурами.

6.10 Правила оплати, використання та моніторингу співфінансування

Співфінансування повинно складати не менше 10% від внеску Європейського Союзу в рамках Програми. Частка ЄІС у проектах, в принципі фіксується на рівні 90%, в той час як технічна допомога на 100% фінансується за рахунок коштів ЄС, але не більше, ніж 10% від загального внеску Європейського Союзу. Відповідно до статті 13 (1) Положення про реалізацію ЄІС, співфінансування буде надходити з будь-яких інших, ніж ЄС, джерел.

Кошти, які надаються країнами-учасницями в рамках цієї Програми, повинні відповідати правилам державної допомоги за змістом статті 107 Договору про функціонування Європейського Союзу та - де це може бути застосовано - з положеннями про державну допомогу у будь-яких двосторонніх угодах між країнами-учасницями і ЄС, зокрема, глави 10 розділу IV Угоди про асоціацію між ЄС і Україною.

6.11 Опис ІТ-систем для звітності та обміну комп'ютерними даними між Керуючим органом і Комісією

Відповідно до статті 30 Правил реалізації ЄІС електронна система даних для обліку, зберігання, моніторингу і звітності повинні бути створена Програмою.

Система електронного обміну даними IMIC 2007-2013, яка функціонує в рамках ППКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013, вже в значній мірі відповідає цим функціональним вимогам. Система IMIC 2014-2020 буде сприяти проведенню моніторингу як проектного циклу, так і реалізації Програми і буде відповідати прийнятим стандартам безпеки, щоб гарантувати, що наявні у системі документи, відповідають вимогам національного законодавства і можуть використовуватись для цілей аудиту.

Протягом 2007-2013 років система була здатна повністю забезпечити всі функції бек-офісу, зокрема:

- Проведення оплати проектам в електронному вигляді через систему
- Автоматична підготовка платіжних вимог і всіх пов'язаних з цим офіційних документів Європейській комісії
- Відстеження всіх банківських операцій;
- Відстеження та звітування про порушення, управління поверненням коштів, та коштами, які мають бути повернуті
- Формування фінансової статистики та звітів (відмови і повернення, прийнятні витрати, платежі і т.д.)
- Охоплення життєвого циклу Програми і проектів (вкл. ТД)

З метою сприяння комплексному управлінню Програми транскордонного співробітництва ЄІС «Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна», Система IMIC 2014-2020 має бути приведена у відповідність до нового Положення, вимог, правил Програми і досвіду від поточного етапу розвитку і функціонування системи. Однією з ключових змін у функціональності системи має бути використання он-лайн модуля аплікаційної форми і онлайн подання проміжного/заключного звітів і запиту на оплату на рівні проектів і розширення модуля онлайн-звітності та моніторингу рівня проекту для всієї програмної території. Модуль зв'язку має бути також розроблений, а також вдосконалені інструменти звітності ad-hoc. Система має бути також поліпшена з точки зору зручності для користувача, а це означає зовсім новий користувацький інтерфейс, візуальна ідентифікація.

Попередньо розроблена система IMIC буде складатись з наступних модулів і основних функцій:

- Модуль он-лайн форми заявки (аплікаційної форми)
- Модуль проекту (укладення контракту, його модифікація, відстеження життєвого циклу проекту)
- Звітність (в тому числі на рівні звітності партнера в режимі онлайн, інтегрований модуль моніторингу і звітності проекту)
- Інтегрований модуль управління для всіх країн-учасниць
- Інтернет модуль для звітності Головного бенефіціара
- Модуль зв'язку (вхідна/вихідна кореспонденція)
- Спеціальний інструмент звітності
- Модуль технічної допомоги

IMIC 2014-2020	Модуль он-лайн форми заявки Модуль укладення контракту Он-лайн звітність бенфіціарів Інтегрований модуль управління Модуль для звітності ГБ Модуль зв'язку Спеціальний інструмент звітності		
	Моніторинг проекту (в т.ч. модуль ТД)		Моніторинг проекту (в т.ч. модуль ТД)
	Моніторинг проекту	Порушення & Повернення & Закриття	Порушення & Повернення & Закриття
IMIC 2007-2013	Фінансові функції „Система банкінгу”		
IMIC I.	Фінансові функції „Система банкінгу”	Фінансові функції „Система банкінгу”	Фінансові функції „Система банкінгу”
	2004-2006	2007-2013	2014-2020

Обмін даними з ЄК буде відбуватись в електронному вигляді. Система IMIC буде здатна зв'язуватись і бути сумісною з базою даних KEEP, розробленої INTERACT для того, щоб забезпечити безперебійне завантаження даних і обміну інформацією, необхідною Комісії.

Розробка, впровадження, підтримка і супровід програмного моніторингу та інформаційної системи має фінансуватись з бюджету ТД.

6.12 Принципи комунікації

Зв'язок є стратегічним елементом успішної реалізації програми ТКС ЄС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020.

Загальна мета комунікаційної стратегії є забезпечення інформаційного потоку про концепцію, підтримку з боку ЄС, цілі, результати і вплив Програми, відповідаючи на інформаційні та комунікаційні потреби для внутрішніх суб'єктів, залучених у реалізацію Програми, а також для зовнішніх суб'єктів, які отримують користь від реалізації Програми, а також широкої громадськості.

Конкретні цілі комунікаційної стратегії забезпечують візуалізацію, обізнаність, розвиток можливостей і результатів, адекватної допомоги, хороший рівень внутрішньої і зовнішньої комунікації і передачі знань / інформації Програми. В результаті комунікаційна діяльність буде значно сприяти і покращувати результативність Програми.

Органами відповідальними для реалізацію комунікаційного плану будуть Керуючий орган, Спільний технічний секретаріат, його представництва та Спільний моніторинговий комітет.

Ефективність інформаційно-комунікаційних заходів і прогрес в реалізації комунікаційного плану будуть вивчені і контролюватись в ході реалізації Програми з метою забезпечення досягнення цілей комунікаційної стратегії та плану.

Широкий спектр комунікаційних каналів і методів будуть використовуватися під час реалізації, які будуть обрані на основі досвіду поточної Програми ЄСП.

У 2014-2020 покращений варіант системи моніторингу та інформації IMIC допоможе комунікації і реалізації на всіх рівнях Програми. Система покликана стати практичним інструментом у виконанні завдань і сприяння обміну інформацією між усіма учасниками Програми.

Перегляд візуального представлення поточної програми (2007-2013) буде здійснюватися і за його результатами, візуальний зовнішній вигляд Програми може бути змінений.

Для отримання інформації про детальний комунікаційний: Комунікаційна стратегія і Орієнтовний щорічний план комунікації та інформації на перший рік дивіться главу 10.2 в додатках.

6.13 Мова (и), прийнята в Програмі

Оскільки Програма є багатовісночною, відповідно до статті 7 Правил реалізації ЄС, робочою мовою є англійська мова, яка використовується для того, щоб полегшити управління та скоротити терміни завершення.

Витрати на усний та письмовий переклади будуть покриватися з бюджету технічної допомоги на рівні СОП та бюджету кожного окремого проекту на рівні проекту.

7 Орієнтовний фінансовий план

7.1 Тематичні завдання за джерелом фінансування

Орієнтовний фінансовий план ПТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна, в т.ч. внесок ЄС та спів-фінансування, якщо відомо, на весь програмний період для кожного тематичного завдання та для технічної допомоги				
Тематичні завдання за джерелом фінансування (у Євро):				
	фінансування ЄС (a) *	спів-фінансування (b)	Частка спів-фінансування (у %) (c) **	Загальне фінансування (d) = (a)+(b)
Тематичне завдання 3	11 855 430	1 317 270	11,11%	13 172 700
Тематичне завдання 6	14 018 526	1 557 614	11,11%	15 576 140
Тематичне завдання 7	21 339 774	2 371 086	11,11%	23 710 860
Тематичне завдання 8	19 343 070	2 149 230	11,11%	21 492 300
Технічна допомога	7 395 200	0	0,00%	7 395 200
Загалом	73 952 000	7 395 200	10,00%	81 347 200

* у відповідності до стратегічного документу.

** Рівень співфінансування розраховується на основі внеску ЄС до Спільної операційної програми, відповідно до статей 12, 13 і 14 Положення Комісії про реалізацію (ЄС) № 897/2014 від 18 серпня 2014 року, що встановлює конкретні положення, що стосуються реалізації програм прикордонного співробітництва, що фінансуються в рамках Регламенту (ЄС) №232/2014 Європейського парламенту та Ради про створення Європейського інструменту сусідства

Тематичне завдання	Пріоритет	Розподіл за ТЗ-ми (%)	Розподіл у % загального бюджету (%)	Розподіл частки ЄС (Євро)
ТЗ 3	Пріоритет 1	17,81	16,03	11 855 430
ТЗ 6	Пріоритет 1	21,06	18,96	14 018 526
ТЗ 7	Пріоритет 1	32,06	28,86	21 339 774
	Пріоритет 2			
ТЗ 8	Пріоритет 1	29,06	26,16	19 343 070
	Пріоритет 2			
Технічна допомога			10	7 395 200
ЗАГАЛОМ:			100	73 952 000

7.2 Фінансова таблиця Програми

Фінансова таблиця показує попередні щорічні зобов'язання і платежі Програми (Євро, поточ. ціни)

	A	B	C	D
	Орієнтовні попередні зобов'язання Комісії	Спів-фінансування	ОРІЄНТОВНІ ПОПЕРЕДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПРОГРАМИ – фінансування ЄК	ОРІЄНТОВНІ ПОПЕРЕДНІ ПЛАТЕЖІ ПРОГРАМИ – фінансування ЄК
2015				
Проекти		0	0	0
ТД		0	147 904	147 904
ЗАГАЛОМ 2015	8 476 935	0	147 904	147 904
2016				
Проекти		0	0	0
ТД		0	813 472	813 472
ЗАГАЛОМ 2016	9 767 535	0	813 472	813 472
2017				
Проекти		2 684 458	48 320 237	24 160 118
ТД		0	1 035 328	1 035 328
ЗАГАЛОМ 2017	14 915 905	2 684 458	49 355 565	25 195 446
2018				
Проекти		2 147 566	0	19 328 095
ТД		0	1 035 328	1 035 328
ЗАГАЛОМ 2018	12 835 744	2 147 566	1 035 328	20 363 423
2019				
Проекти		1 372 549	15 041 837	12 352 942
ТД		0	1 035 328	1 035 328
ЗАГАЛОМ 2019	13 863 310	1 372 549	16 077 165	13 388 270
2020				
Проекти		846 011	3 194 726	7 614 098
ТД		0	1 035 328	1 035 328
ЗАГАЛОМ 2020	14 092 571	846 011	4 230 054	8 649 426
2021				
Проекти		309 119	0	2 782 074
ТД		0	961 376	961 376
ЗАГАЛОМ 2021	0	309 119	961 376	3 743 450
2022				
Проекти		35 497	0	319 473
ТД		0	813 472	813 472
ЗАГАЛОМ 2022	0	35 497	813 472	1 132 945
2023				
Проекти		0	0	0
ТД		0	369 760	369 760
ЗАГАЛОМ 2023	0	0	369 760	369 760
2024				
Проекти		0	0	0
ТД		0	147 904	147 904
ЗАГАЛОМ 2024	0	0	147 904	147 904
ЗАГАЛОМ 2015-2024	73 952 000	7 395 200	73 952 000	73 952 000
ЗАГАЛОМ ЧАСТКА СПІВФІНАНСУВАННЯ			10%	10%

** З урахуванням середньострокового перегляду програми

Залежно від умов, встановлених ЄС у відповідному зміненому рішенні, країни-учасниці мають намір фінансувати підготовчі дії в рамках бюджету ТД 2007-2013 років

8 Аналіз ризиків та заходи по їх зменшенню

У таблиці нижче перераховані фактори ризику, оцінка рівня їх ймовірності та впливу, а також описані можливі заходи по їх пом'якшенню і відповідальні органи. Виявлені ризики і пов'язані з ними заходи необхідно постійно дотримуватись і щорічно повідомляти СМК.

Ризик	Ймовірність	Вплив	Заходи по їх пом'якшенню	Відповідальні
Зовнішні фактори				
Співпадіння з іншими Програмами на прийнятній території	Низька	Незначний	Чітко визначити критерії відбору проектів по пріоритетах на допустимій території	КО, СТС
Несприятлива геополітичне середовище	Середня	Значний	Заходи у контексті цього ризику виходять поза можливостями управління Програмою	-
Внутрішні фактори				
Недоліки у ефективному використанні коштів (порушення, шахрайство)	Низька	Значний	Забезпечення розвитку та застосування ефективної системи аудиту та контролю і ефективної системи моніторингу	КО, СТС, орган аудиту, національні органи
Затримки у відборі проектів і прийнятті рішень	Низька	Середній	Розробка гнучких каналів зв'язку і процедур у відборі проектів і прийнятті рішень.	СТС, СМК
Затримки у реалізації (в т.ч. перевірка звітів, обробки запитів на оплату)	Середня	Середній	Забезпечити ефективні процедури і відповідний персонал	КО, СТС
Затримки у реалізації ВІП, частка у Програмі яких є значною	Середня	Значний	Ранній старт ВІП, постійний і ручний моніторинг проектів	СМК, КО, СТС
Складнощі у пошуку надійних ТК партнерів	Низька	Незначний	Розробка, ефективний маркетинг і використання інформаційних заходів та форумів пошуку партнерів	СТС
Недостатня кількість/компетенція штату для управління Програмою	Низька	Значний	Тренінги та покращення можливостей для управлінців згідно потреб Програми	КО, СТС
Недостатньо інформації у зацікавлених сторін	Середня	Середній	Посилення інформаційних каналів для ефективного інформування зацікавлених сторін	СТС, представництва
Бенефіціари прикордонного регіону не зацікавлені у Програмі	Низька	Середній	Ефективні та систематичні інформаційні кампанії та обмін кращими практиками.	СТС, представництва
Нестабільність /втрата даних/ затримка у створенні системи ІТ	Низька	Значний	Належне планування та вчасна реактування на дані інформаційної системи моніторингу	КО, СТС

9 Опис шляхів реалізації наскрізних пріоритетів

9.1 Сталість навколишнього середовища

Сталість навколишнього середовища була взята до уваги в якості горизонтального принципу в процесі підготовки Програми. Спеціальні заходи з метою забезпечення сталості навколишнього середовища будуть включені в умови конкурсів. Наступні пріоритети і заходи будуть забезпечувати потреби сталості навколишнього середовища, пом'якшення наслідків зміни клімату та ефективності використання ресурсів:

ТЗ 3: Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини

Види заходів	Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму	
- Збереження і відновлення історичних будівель відповідно до вимог реставрації пам'яток - Розвиток туристичних напрямків, тематичних маршрутів, що з'єднують історичні, культурні або релігійної об'єкти спадщини	Надання переваги екологічно чистим матеріалам і технологіям під час промоції та діяльності із збереження будівель.
- Промоція й надання інформації про маршрути і визначні пам'ятки - Організація спільних культурно-масових заходів транскордонною доданою вартістю, пов'язаною з історичною спадщиною	Надання переваги екологічно чистим матеріалам і технологіям під час промоції.
- Підтримка виробництва традиційних місцевих продуктів на туристичних об'єктах - Створення транскордонного стандарту послуг	Використання місцевих ресурсів і надання переваги органічному сільському господарству
- Обмін досвідом між організаціями, пов'язаних культурною, релігійною, історичною спадщиною - Тренінг для місцевих жителів в області туризму, співпраці, розвитку та створення мереж	Максимальне використання екологічних методів при обмін інформації і досвідом, співпраці в мережах. Пересування екологічно чистими видами транспортом або використання сучасними способами зв'язку.

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків і адаптація до зміни клімату

Види заходів	Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 1: Стале використання навколишнього середовища у прикордонному регіоні - збереження природних ресурсів, заходи по скороченню викидів парникових газів і забруднення річок	
- Розвиток системи природних парків та управління лісовим господарством з прикордонним ефектом - Захист ландшафтів, біорізноманіття та	Захист і сталий розвиток транскордонних флори і фауни.

Види заходів	Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
екосистем	
Охорона водних ресурсів, адаптація до більш частих надзвичайних водних ситуацій за допомогою комплексних заходів з управління водними ресурсами	Сталий захист транскордонних вод і вироблення екологічно чистих і сталих рішень щодо питань пом'якшення наслідків зміни клімату (повені), роботи, інвестицій в галузі управління водними ресурсами.
Спільні екологічні освітні програми	Підвищення обізнаності з питань екологічної сталості
Співпраця між установами, органами влади та громадськими організаціями	Стале використання природних і людських ресурсів
Підтримка узгодження відповідних нормативних актів	Спільні заходи на спільних підставах
Промування заходів по підвищенню енергоефективності, енергозбереження та утилізації	Підвищення обізнаності з питань екологічної сталості
Вироблення спільних екологічних (низьковуглецевих) стратегій	Зниження впливу на екологію через екологічні (з низьким вмістом вуглецю) стратегії
Обмін передовим досвідом і знаннями	Навчальні тури, освіта в галузі енергоефективності
Покращення знань і навичок в області еко-інновацій і екологічних (низьковуглецевих) рішень	Навчальні тури, освіта по еко-інноваціям і низьковуглецевим екологічним рішенням.
Узгодження стратегій місцевого виробництва енергії з відновлюваних джерел щодо біомаси, води та геотермальної енергії	Зниження впливу на екологію через раціоналізацію стратегій
Обмін передовим досвідом, створення малих пілотних систем	Обмін досвідом та підвищення обізнаності про важливість і зміст екологічної сталості, проведення досліджень та пілотних проектів, планування і створення систем моніторингу
Дослідження проблем якості води річкових транскордонних басейнів	
Налаштування систем моніторингу якості води	
Інформаційні кампанії	

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

Види заходів	Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 1: Розвиток транспортної інфраструктури для покращення мобільності людей і товарів	
Будівництво, модернізація та оновлення велослоріжок, маршрутів, що ведуть до і перетинають кордон	Надання переваги екологічно чистим матеріалам і технологіям в дорожніх роботах.
Розвиток транскордонних ініціатив в сфері	Надання переваги екологічно чистим

Види заходів	Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
громадського транспорту, гармонізація систем	матеріалам і технологіям
• Підвищення обізнаності щодо важливості екологічно чистої транспортної системи	Підвищення обізнаності про екологічний і низькошумний транскордонний транспорт.

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

Види заходів	Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 1: Підтримка спільних заходів для попередження природних та штучних катастроф, а також спільних заходів у надзвичайних ситуаціях	
• Діяльність по гармонізації в галузі попередження повеней, розвитку інфраструктури запобігання повеней	Зниження впливу на довкілля через раціоналізації стратегій, заходів та інфраструктури
• Створення спільних систем раннього оповіщення (пожежа, сходження лавин)	Системи раннього оповіщення для запобігання або підготовки до лих, зменшуючи шкоду
• Стратегічне та технічне планування і створення спільних систем моніторингу забрудненнями навколишнього середовища (повітря, вода, ґрунт)	Зниження впливу на довкілля в рамках спільної системи моніторингу.
• База даних випадків про стихійні лиха	Зниження впливу на навколишнє середовище через використання спільної бази даних.
• Підвищення рівня інформованості та знань і розвиток навичок з розробки місцевих і регіональних стратегій	Запобігання та пом'якшення наслідків глобальної зміни клімату.
• Підтримка / співробітництво / мережа неурядових рятувальних команд / організацій	Стале використання природних і людських ресурсів.
• Спільні навчальні програми та семінари, обмін досвідом, організація ознайомчих поїздок	Пом'якшення екологічних наслідків за рахунок розвитку транскордонних людських ресурсів

Крім цих тематичних пріоритетів і дій, питання про сталості навколишнього середовища будуть враховуватися також на рівні Програми. Це означає, що необхідно застосовувати кращий екологічний досвід в ході реалізації Програми, зокрема, у сферах енергоефективності, сталого використання необхідних ресурсів, і мінімального утворення відходів, раціонального використання транспорту і впровадження стійких операційних функцій до організаційної структури.

9.2 Демократія і права людини

Що стосується демократії і прав людини, деякі аспекти включені в стратегію як горизонтальні принципи або умови, які повинні застосовуватися в проектах по будь-якому із пріоритетів наступним чином:

ТЗ 3: Розвиток місцевої культури та збереження історичної спадщини

Тип заходів	Категорія прав людини/ Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 1: Розвиток місцевої культури та історії в поєднанні з функціями туризму	
- Збереження і відновлення історичних будівель відповідно до вимог реставрації пам'яток - Розвиток туристичних напрямків, тематичних маршрутів, що з'єднують історичні об'єкти культурної або релігійної спадщини - Організація спільних культурно заходів з транскордонною доданою вартістю пов'язаною із історичною спадщиною - Підтримка виробництва традиційної місцевої (ремісництво, (органічні) с/г) продукції на туристичних об'єктах	Право на свободу пересування і вибору місця проживання в межах кордонів кожної держави. Право вільно брати участь у культурному житті суспільства, отримувати задоволення від мистецтва, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами. Право на свободу думки, совісті і релігії. Право на свободу слова. Зміцнення відносин, взаєморозуміння і терпимості.

ТЗ 6 Захист навколишнього середовища, пом'якшення наслідків і адаптація до зміни клімату

Тип заходів	Категорія прав людини/ Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 2: Збереження і стале використання природних ресурсів	
- Співпраця між установами, органами влади та громадськими організаціями з метою сталого використання природних ресурсів - Підтримка узгодження відповідного нормативного регулювання	Право на достатній рівень життя. Право на свободу слова. Право на свободу думки, совісті і релігії. Поліпшення комунікації різних рівнів суспільства може привести до більш комплексних рішень і дискусій для гарного покращеної якості навколишнього середовища

ТЗ 7 Покращення доступу до регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем

Тип заходів	Категорія прав людини/ Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 2: Розвиток інфраструктури для ІКТ та поширення інформації	
- Розвиток інфраструктури для транскордонного широкосмугового доступу в Інтернет і комунікаційних центрів - Розробка для взаємного використання місцевого медіа-контенту	Право на рівний доступ до державних послуг в своїй країні. Право вільно брати участь у культурному житті суспільства, отримувати задоволення від мистецтва, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами. Право на свободу думки, совісті і релігії. <i>Підвищення якості інформаційного обміну.</i> Право на свободу думки, совісті і релігії. Право на рівний доступ до державних послуг в своїй країні. Право вільно брати участь у культурному житті суспільства, отримувати задоволення від мистецтва, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами. <i>Зміцнення відносин, взаєморозуміння, терпимість і обмін інформацією.</i>

ТЗ 8 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони

Тип заходів	Категорія прав людини/ Шляхи реалізації наскрізних пріоритетів
Пріоритет 2: Підтримка розвитку здоров'я	
Покращення інфраструктури для охорони здоров'я і профілактики та обладнання, пов'язаних з наданням транскордонного обслуговування, спільний розвиток потенціалу,	Право на достатній рівень життя. Право на рівний доступ до державних послуг в своїй країні. <i>Розвиток системи охорони здоров'я і соціальної допомоги, беручи до уваги становище на периферійних регіонах.</i>
Спільний розвиток та створення місць догляду за пацієнтами	
Обмін ноу-хау, спільні програми підготовки кадрів, проведення спільних профілактичних програм, спільних служб підтримки	
Співпраця між установами у сфері епідеміології людини	
Покращення інфраструктури соціального обслуговування, пов'язаного зі здоров'ям	

В цілому, тематичні завдання і пріоритети Програми, як очікується, внесуть позитивний внесок в таких аспектах прав людини:

- Право на свободу пересування і вибору місця проживання в межах кордонів кожної держави.
- Право покидати будь-яку країну, включаючи свою власну, і повернутися в свою країну.
- Право на рівний доступ до державних послуг в своїй країні.
- Право на соціальне забезпечення.
- Право на працю.
- Право на життєвий рівень, необхідний для підтримки здоров'я і добробуту особи та її сім'ї, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, а також право на забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, смерті когось із подружжя, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини.
- право вільно брати участь у культурному житті суспільства, отримувати задоволення від мистецтва, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами.
- Право на свободу слова.
- Право на свободу думки, совісті і релігії.

Крім цих тематичних пріоритетів і заходів, питання про демократію і права людини будуть також прийматися до уваги також на програмному рівні. Це означає, що питання щодо демократії, належного врядування, прав людини і викорінювання дискримінації будуть розглядатися в ході здійснення програми в формах обміну передовим досвідом, прозорого відбору, звітності та фінансування, публічності даних і результатів проекту.

9.3 Гендерна рівність

Промоція гендерної рівності включена в Програму у вигляді горизонтального пріоритету. І чоловіки і жінки мають рівний доступ до можливостей і переваг Програми. Всі проекти повинні будуть належним чином враховувати гендерні питання - такі, як рівність можливостей, прав, розподіл вигод, обов'язків для чоловіків і жінок. Це може включати в себе інтеграцію гендерних аспектів при плануванні, наприклад, заходи з підготовки кадрів, з огляду на ймовірність покращеної гендерної рівності після закінчення проекту і т.д. Спеціальні заходи з метою забезпечення рівності чоловіків і жінок будуть включені в умови конкурсів. Гендерні питання будуть розглядатися на програмному рівні, а також в розробці і функціонуванні різних програмних органів.

9.4 ВІЛ/СНІД

Проблеми, пов'язані з наявністю, поширенням та профілактикою ВІЛ / СНІДу будуть потенційно враховуватись в рамках тематичного завдання 8 «Спільні виклики у сфері безпеки та охорони»
Пріоритет 2: «Підтримка розвитку здоров'я», за допомогою наступних можливих типів дій:

- Покращення інфраструктури для охорони здоров'я і профілактики та обладнання, пов'язаних з наданням транскордонного обслуговування, спільний розвиток потенціалу,
- Спільний розвиток та створення місць догляду за пацієнтами
- Обмін ноу-хау, спільні програми підготовки кадрів, проведення спільних профілактичних програм, спільних служб підтримки
- Співпраця між установами по області епідеміології людини
- Покращення інфраструктури соціального обслуговування, пов'язаного зі здоров'ям

10 Додатки

10.1 Детальний аналіз соціально-економічної та екологічної ситуації на програмній території

Докладний аналіз програмної території був проведений з використанням таких джерел інформації:

- Дані, отримані від національних статистичних управлінь країн-учасниць
- Статистичної бази даних ЄС
- Регіональні, виокремлені по країні, дані з відповідного стратегічного документа з планування
- Підсумкові звіти відповідних проектів
- Веб-сайти відповідних організацій
- Джерела відкритих даних (наприклад, openmaps.eu), і
- відповідні нормативні акти.

10.2 Загальна інформація – територія, населення, економіка і ринок праці

Аналізом охоплюється площа 10 районів / областей (Угорщина: 2 області, Словаччина: 2 краї, Румунія: 3 повіти, Україна: 3 області) в прикордонному регіоні, який розташований на території майже 83.000 км². У прикордонному регіоні проживає трохи більше 8 мільйонів мешканців, або 9,7% жителів країн-учасниць. Три найбільші області за кількістю населення є три області України з 3,5 млн. жителів в цілому. Найнаселеніший регіон є Івано-Франківська область в Україні з 1,5 млн. жителів, що становлять 17,5% населення прикордонного регіону. Повіт з найменшою кількістю населення є Сату-Маре в Румунії, де живуть 361.000 чоловік, що представляють 4,5% населення прийнятої території⁷.

Розподіл території та населення

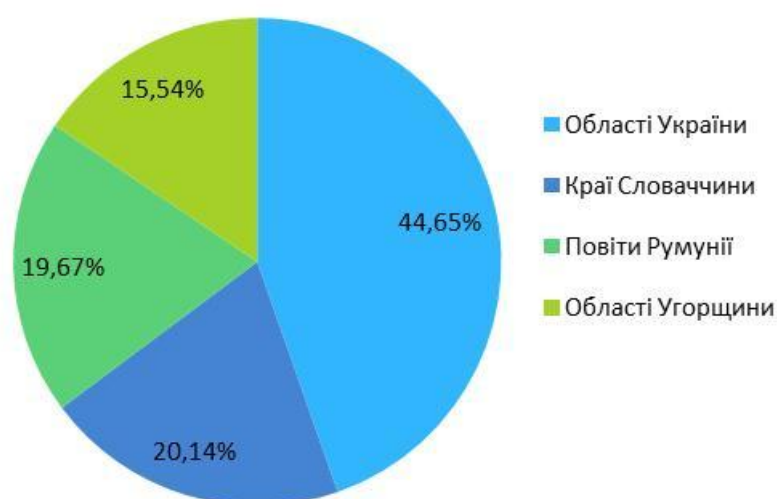
Стосовно розподілу населення кожного прийнятого району на всій програмній території, угорські області (7-8% кожний) і словацькі регіони (по 10%) складають приблизно одну частку; 15-20% населення території програми на країну. Українські регіони становлять майже половину населення програмної території (44,6%), в той час як румунські повіти мають частку 20%. Щодо територіального розподілу, розмір території повітів у порівнянні з цілою програмною територією повторює ті самі пропорції, що й частка населення: угорські області (7-8% у кожній) і словацькі регіони (8-10% у кожному) складають приблизно таку ж частку (15-20%); українські регіони становлять майже половину території області програми (41,9%); румунські повіти мають частку 23,2%.

Повіт/область	Прикордонна територія			
	Населення	Територія (км ²)	Частка населення	Частка території

⁷ ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (Дані про населення: Угорщина, Румунія, Україна: 2011, Словаччина: 2013; дані про територію: 2013)

Соболч-Сотмар-Берег	559 272	5 936	7,0%	7,2%
Боршод-Абауй-Земплен	686 266	7 250	8,6%	8,7%
Області Угорщини	1 245 538	13 186	15,5%	15,9%
Кошицький край	794 689	6 753	9,9%	8,1%
Пряшівський край	818 916	8 974	10,2%	10,8%
Словацькі регіони	1 613 605	15 727	20,1%	19,0%
повіт Марамуреш	505 788	6 304	6,3%	7,6%
повіт Сату-Маре	360 969	4 418	4,5%	5,3%
повіт Сучава	709 364	8 553	8,9%	10,3%
Румунські повіти	1 576 121	19 275	19,7%	23,2%
Закарпатська область	1 252 700	12 777	15,6%	15,4%
Івано-Франківська область	1 405 500	13 928	17,5%	16,8%
Чернівецька область	919 300	8 097	11,5%	9,8%
Області України	3 577 500	34 802	44,6%	41,9%
Всього	8 012 764	82 990	100%	100%

Таблиця 1: Населення і прийнятна територія Програми
ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (Дані про населення: Угорщина, Румунія, Україна: 2011, Словаччина: 2013; дані про територію: 2013)

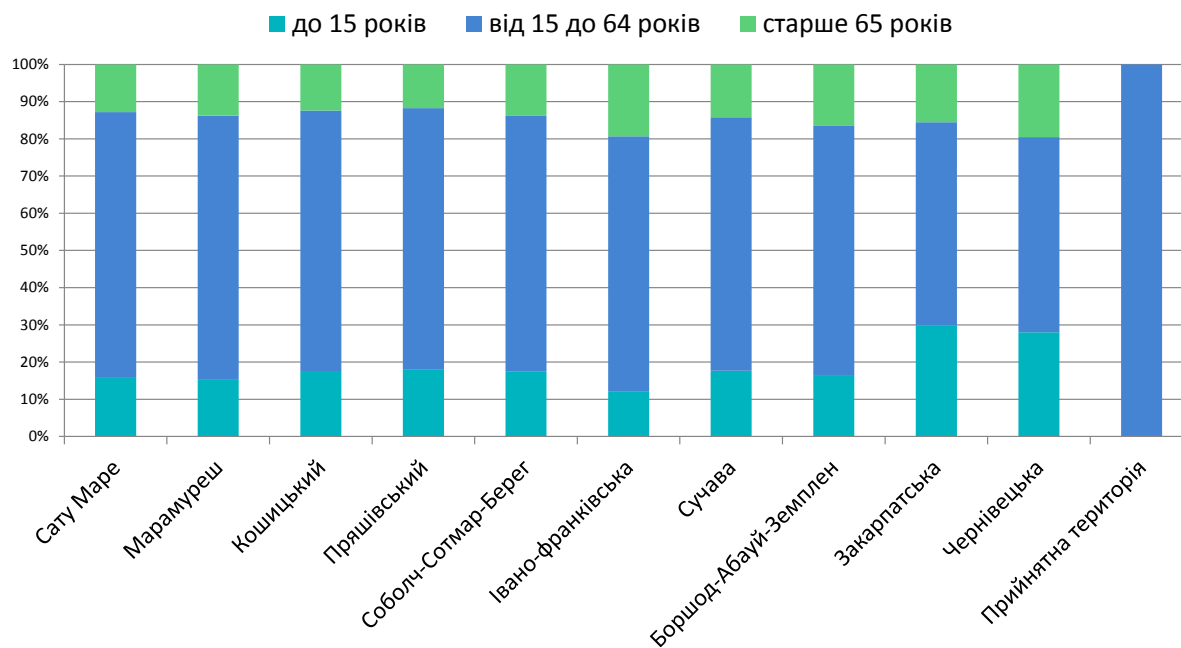

Таблиця 2: Частка населення у прийнятній території Програми

Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (Дані про населення: Угорщина, Румунія, Україна: 2011, Словаччина: 2013; дані про територію: 2013)

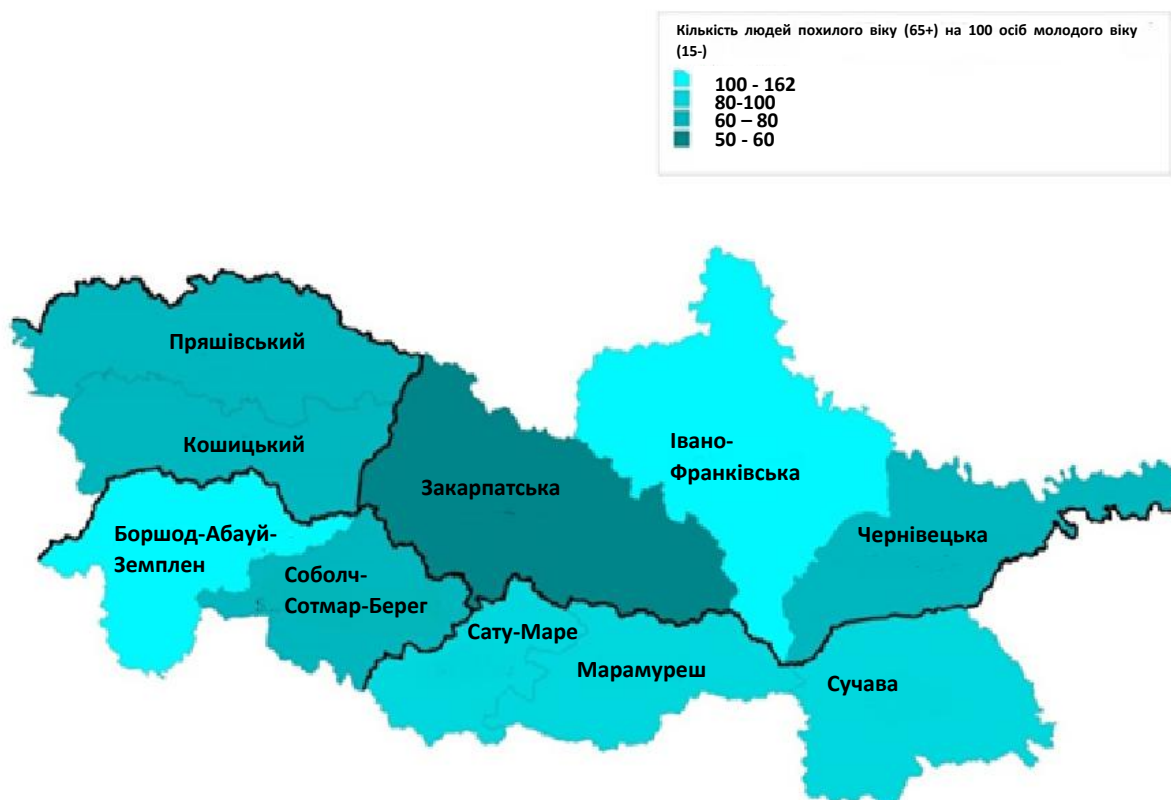
Щодо розподілу населення за віковими групами частка людей у віці старше 65 років є найвищою в двох областях України: Івано-Франківській та Чернівецькій, тоді як цей показник є найнижчим в двох словацьких регіонах. Закарпатська та Чернівецька області мають найвищий відсоток людей у віці до 15 років, а також найнижчий відсоток людей у віці від 15 до 64 років. Сату-Маре, Марамуреш, Кошицький та Пряшівський краї/повіти всі мають частку активної вікової групи (від 15 до 64 років) близько 70%⁸.

⁸ ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (Дані про населення: Угорщина, Румунія, Україна: 2011, Словаччина: 2013)

Діаграма 3: Розподіл населення за віковими групами на прийнятній території
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (Дані про населення: Угорщина, Румунія, Україна: 2011, Словаччина: 2013)

Індекс старіння і коефіцієнт залежності

Малюнок 4: Індекс старіння на прийнятній території Програми Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (2013)

Показники індексу старіння⁹ показують співвідношення між населенням у віці 0-14 років і населенням старше 65 років: угорські області лідирують (90,7%), далі йдуть румунські повіти (83,2%), українські області (80,7%) і словацькі краї (60,8%). Найгірша ситуація з дуже високим показником співвідношення є в Івано-Франківській області (160,8%) і в області Боршод-Абауй-Земплен (100,6%), а найкраще в Закарпатській області (52,1%); область Соболч-Сотмар-Берег, Кошицький, Пряшівський краї та Чернівецька область є також у нормальному стані, де таке співвідношення знаходиться між 64 та 80%.

Повіт/область	Індекс старіння	Коефіцієнт залежності людей похилого віку (65+)
Соболч-Сотмар-Берег	79,4%	20,1%
Боршод-Абауй-Земплен	100,6%	24,4%
Кошицький	71,4%	17,6%
Пряшівський	64,8%	16,7%
Марамуреш	89,2%	19,4%
Сату-Маре	81,3%	17,9%
Сучава	80,3%	20,8%
Закарпатська	52,1%	28,5%
Івано-Франківська	160,8%	28,1%
Чернівецька	69,7%	37,2%

Таблиця 1: Індекс старіння та коефіцієнт залежності на прийнятних територіях
Програми Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (2013)

Коефіцієнт залежності¹⁰ є найвищим в регіонах України, з найвищим показником в Чернівецькій області (37,2 осіб похилого віку на 100 активних осіб). Ситуація в Кошицькому та Пряшівському краях і в повіті Сату-Маре набагато краща, близько 17 літніх людей на 100 активних осіб.

Природній приріст населення

В Угорщині природній приріст населення був більш нерівним в порівнянні з іншими відповідними областями в трьох інших країнах. Пік природного приросту можна було спостерігати в 2006 році як в цілому по країні, так і **угорських областях**. Два роки поспіль був ще один пік позитивного приросту в області Боршод-Абауй-Земплен, але це не спостерігалось в області Соболч-Сотмар-Берег. Після піків йшли значні спади, але в останні кілька років знову розпочалось зростання. Враховуючи всі піки, а також новий сегмент зростання, індекс природного приросту населення не міг стати позитивним, а це значить, що за останнє десятиліття кількість смертей постійно перевищує кількість народжень¹¹.

Регіони Словаччини можна описати характеристиками дійсними для країни в цілому. На першому етапі досліджуваного періоду (приблизно до 2007 року) у природному прирості населення можна спостерігати відносний застій. Згодом наступив період істотного зростання,

⁹ Індекс старіння розраховується як кількість осіб старше 60 років на 100 осіб віком до 15 років

¹⁰ Коефіцієнт залежності це співвідношення осіб старше 65 років на 100 осіб у віці 15 - 64 років

¹¹ На основі даних Євростату

який досяг свого піку близько 2009 року. Після 2011 року, проте - як і в Румунії - в природному прирості населення можна спостерігати сильний спад. Ця тенденція продовжується до кінця розглянутого періоду і зниження не зупиняється. Незважаючи на це, стан природного приросту є позитивним в країні, а також у відповідних регіонах, так як в останнє десятиліття показник народжуваності був постійно вищим показника смертей¹².

Кожен з трьох **румунських повітів** може характеризуватися сильним зростанням чисельності населення до 2008 року в останнє десятиліття; пік згодом перейшов в інтенсивний спад природного приросту населення. Це також можна спостерігати по всій країні. Тільки Сучава з прийнятних повітів може показати безперервні значення, коли кількість народжень перевищує кількість смертей. Країна в цілому також після цього характеризується зворотною тенденцією і проекцією, починаючи з 2008 року. В цілому, на рівні країни кількість померлих постійно перевищує кількість народжених у розглянутий період. У Румунії і в прийнятних повітах невелике збільшення почалося з 2011 року¹³.

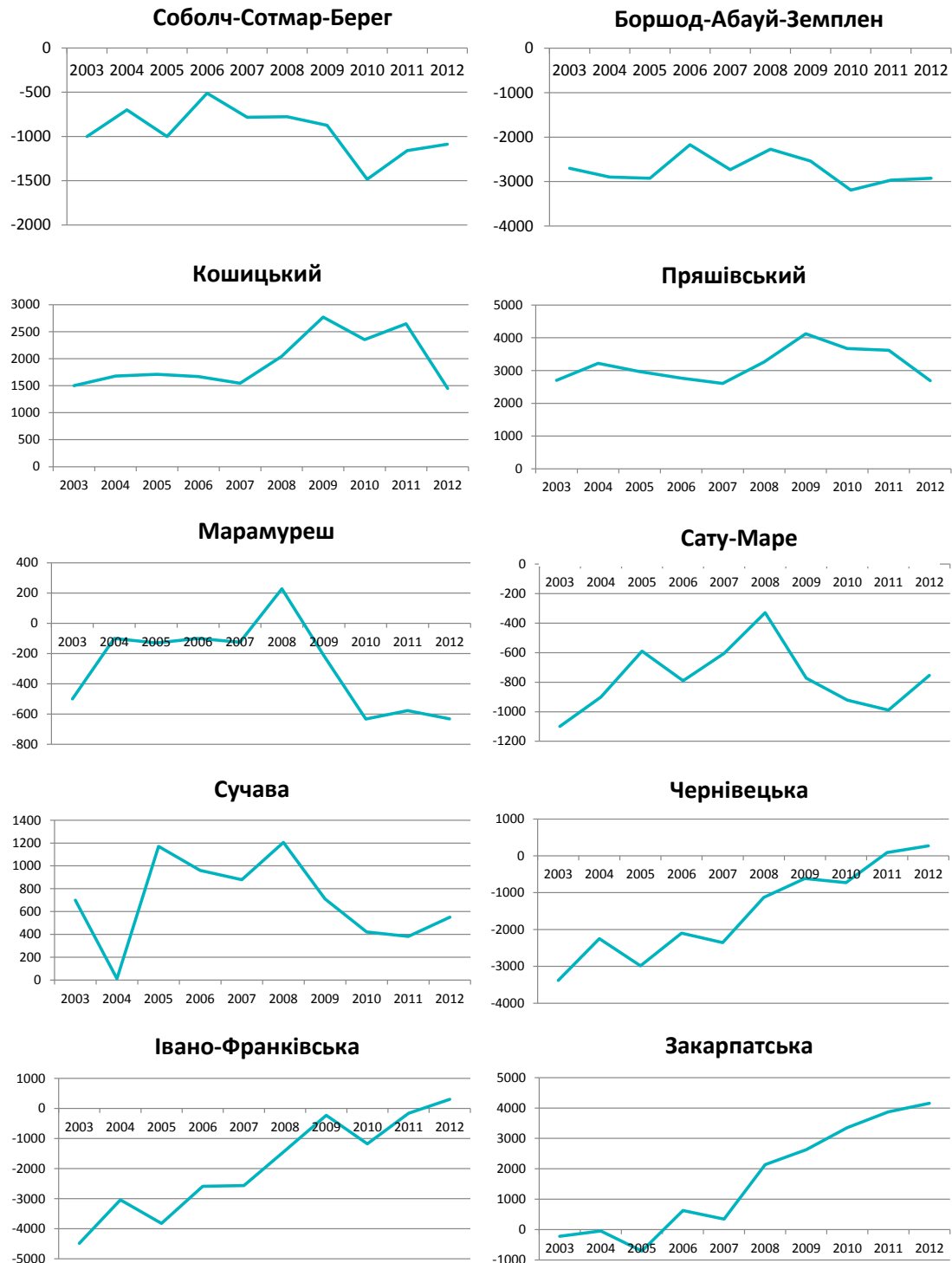
Українські області характеризуються однаковими тенденціями до зниження смертності і в збільшенні кількості народжень протягом останніх 10 років. Природний приріст населення став позитивним в абсолютному вираженні в 2011 році в Чернівецькій області і в 2012 році в Івано-Франківська області. Показники Закарпатської області є найкращими: динаміка її трендів дуже схожа на регіони, згадані вище, але кількість народжень постійно перевищує кількість смертей з 2006 року в Закарпатській області. Існує загальна позитивна динаміка зростання щодо всієї території України. У 2003 році кількість смертей перевищувала кількість народжень на більше, ніж 350 тисяч; 10 років після цього цифри показують, що кількість смертей вище, ніж кількість народжень, тільки на 150000,; позитивна тенденція вочевидь, продовжиться¹⁴.

Що стосується **прийнятної території** Програми в цілому кількість померлих постійно перевищує кількість народжених в угорських областях і в двох румунських повітах (Марамуреш і Сату-Маре). У всіх інших регіонах кількість народжених перевищує кількість померлих, а це означає, що кількість населення зростає.

¹² На основі даних Євростату

¹³ На основі даних Євростату

¹⁴ На основі даних ДССУ

Діаграма 5: Природній приріст населення прийнятної території, 2003-2011
Джерело: Евростат, ДССУ

Загальні зміни у населенні

Як в **Угорщині** в цілому, так і в прийнятних областях, чисельність населення зменшувалась протягом аналізованого періоду і зменшення, здавалося, зупинилось, і навпаки в останні кілька років трохи збільшилось. На рівні країни, в **Словаччині**, чисельність населення продовжувала зростати після тимчасового спаду в 2010 році. У прийнятних прикордонних регіонах пік у 2009 році супроводжувався уповільненням темпів зростання населення. У **Румунії**, в повіті Сату-

Маре, негативний приріст населення можна спостерігати у досліджуваному періоді. У повіті **Марамуреш** населення зростало лише в 2005 році, і з тих пір населення зменшувалось. У повіті **Сучава** більшу частину періоду мало місце зростання чисельності населення до 2010 року, після цього, приріст населення став негативним. Розглядаючи **Румунію** в цілому, як це вже було згадано раніше, у 2007 році мала місце велика еміграція, що призвела до значних втрат в загальній чисельності населення. Згодом, населення стало не зростало. Що стосується загальної зміни чисельності населення для України, то даних на регіональному рівні не було знайдено.

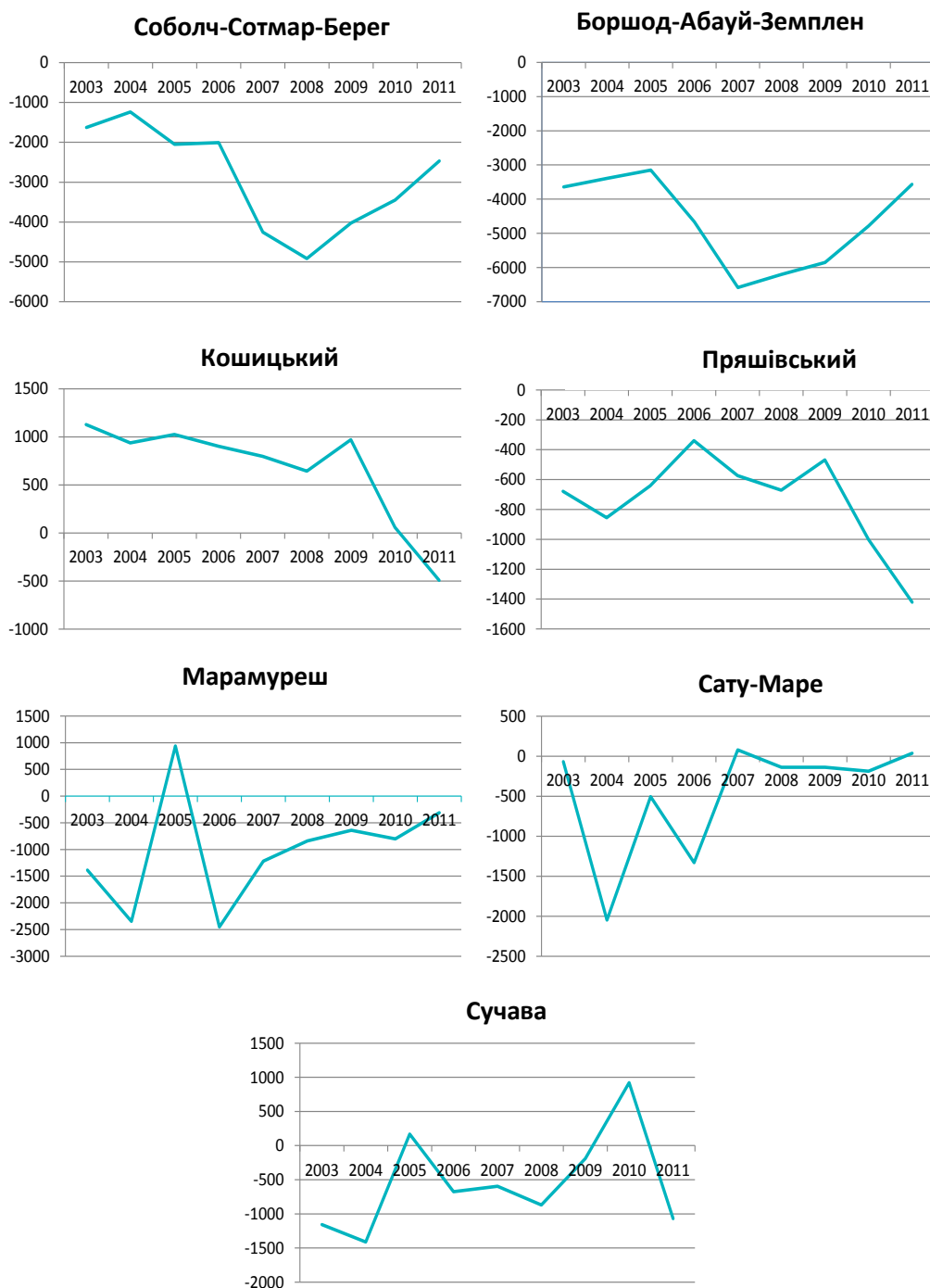
Сальдо міграції

Протягом всього досліджуваного періоду, в Угорщині переважає імміграції, хоча її інтенсивність зменшується. На противагу цьому, **дві області Угорщина** можна було б охарактеризувати аналогічно, але з позиції еміграції. У 2008 році обидві області досягли найнижчої показника міграції, і наступна фаза зростання поки не може привести до позитивного сальдо міграції.

Кошицький край характеризується імміграцією - хоча і уповільненою - протягом більшої частини періоду дослідження. Проте, крутий поворот стався в 2009 році, в результаті чого в 2010 році сальдо міграції стало негативним. **Пряшівський край** може характеризуватися безперервної еміграцією; в 2009 році можна спостерігати стрімкий спад, що призвело до істотного збільшення числа емігрантів. Що стосується **Словаччини**, безперервний спад в еміграції можна спостерігати протягом першої половини періоду; після 2007 року мала місце стрімка еміграція. Вселяє оптимізм те, що з 2011 року міграція Словаччини характеризується енергійним позитивним приростом населення.

Що стосується **румунських** повітів дані про результати міграції показують неоднозначну картину. У 2005 році в **повіті Марамуреш** індекс приросту міграції досяг піку. Цього року число іммігрантів було більше, ніж число емігрантів. Пік 2005 року супроводжувався значним зниженням приросту в наступному році, але згодом - до кінця досліджуваного періоду – можна було спостерігати тенденцію до зростання: сальдо міграції, як правило, дуже близьке до нуля. В Сату-Маре у досліджуваному періоді можна спостерігати дві кризи (у 2004 і 2006 роках), а після цього індекс міграції стабілізувався навколо нульового значення, тому сальдо міграції не робить істотного впливу на зміну чисельності населення повіту. У повіті Сучава чисельність іммігрантів перевищувало чисельність емігрантів у 2005 і 2010 роках. У 2011 році імміграція знову переважала. Румунія в цілому характеризується стагнацією в еміграції, але орієнтовно у 2007 році мала місце значна хвиля імміграції, що, ймовірно, пояснюється вступом в ЄС.

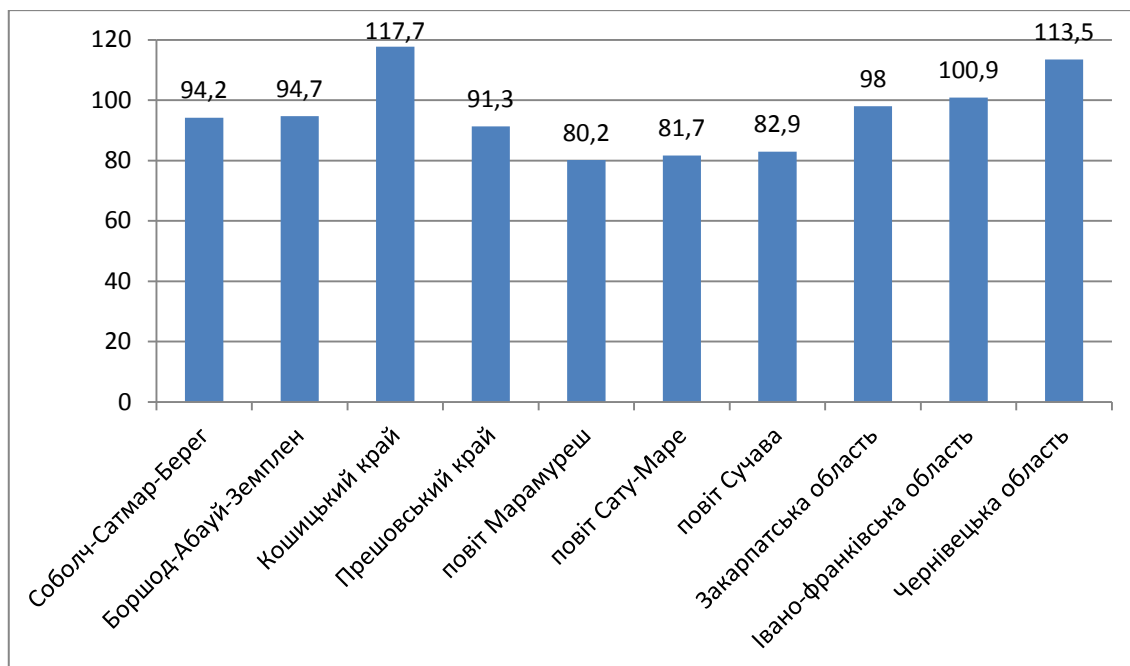
Що стосується сальдо міграції для України ніяких даних на регіональному рівні не було знайдено.

Діаграма 6: Сальдо міграції на прийнятних територіях країн ЄС, 2003-2011
Джерело: Евростат

Густота населення

Густота населення прикордонних повітів і областей, як правило, нижче, ніж густота населення країни, в якій вони розташовані; Кошицький край та області України є винятками. Румунські повіти мають найнижчу густоту населення, в той час як три українських області є найбільш густонаселеними областями, крім Кошицького краю. Словацькі регіони показують велику різницю в порівнянні один до одного.

Графік 7: Густина населення прийнятних регіонів (осіб /км²)

Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (Дані про населення: Угорщина, Румунія, Україна: 2011, Словаччина: 2013)

Ромська меншина

В Угорщині ромське населення має нерівномірний географічний розподіл по території країни. Більшість ромського населення проживає в регіонах, що потерпають від соціально-економічних проблем (в регіонах Північної Угорщини і Східної Угорщини). Частка ромського населення до всього населення є однією із найвищих в області Боршод-Абауй-Земплен, майже 15 відсотків. Більше 60% ромів живе в сільській місцевості, в основному в окремих житлових районах, в досить поганих житлових умовах. Рівень зайнятості населення рома ледве сягає 20%. Рівень зайнятості серед ромських жінок на рівні 10% викликає особливу тривогу. Ці цифри пов'язані з дуже поганим станом здоров'я (роми вмирають в середньому на 10 років раніше, ніж не-роми), низький освітній рівень (ледь 20% з них досягають вторинних випускних іспитів) і житлові умови без сучасних зручностей типу «гетто». Злочин і етнічні конфлікти особливо широко поширені в цих областях. Рівень бідності серед населення рома в 2009 році склав рівень 2000 року і досяг 70%. Ряд економічних і соціальних процесів негативно позначається на найбільш вразливих регіонах і соціальних групах. У міжнародному порівнянні, рівень зайнятості є низький; освіта не є конкурентоспроможною, в той час як люди накопичують небезпечний рівень боргів. Ці процеси мають подвійний вплив на ромське населення. Сегрегація і дискримінація є одночасно причиною і наслідком цих процесів. Іншими словами, це циклічно повторюване явище, при якому таке становище передається від одного покоління до іншого. Що стосується дискримінації при працевлаштуванні, то в найбільш несприятливому становищі знаходяться ті, що відчувають дискримінацію за кольором шкіри/етнічного походження, віку і статі¹⁵.

Аналізуючи дані 2011 року загальна частка меншин у населенні перевищує 5% в області Соболч-Сотмар-Берег та 92% з них складають роми. Ромська меншина значно сконцентрована у двох

¹⁵ Національна Стратегія Соціалізації – Крайня бідність, дитяча бідність, роми – (2011–2020), грудень 2011, Міністерство публічної адміністрації та справедливості Державний секретар у справах соціалізації

східних областях країни (Боршод-Абауй-Земплен та Соболч-Сотмар-Берг), де 13% населення складають роми, і більше однієї третини населення рома в країні живе саме тут. Частка дітей дуже висока, а в той же час частка осіб похилого віку в загальному населенні ромів є низькою в області. Низька зайнятість серед бідних домогосподарств є серйозною проблемою. Одна п'ята частина дорослого населення рома живуть на пенсію по інвалідності. Ще одна дуже значна група населення рома знаходиться у відпустці по догляду за дітьми. Дослідження про участь населення рома на ринку праці і обстежень доходів домашніх господарств показують, що вісім із десяти ромських сімей перебувають за межею бідності¹⁶.

Ромське населення, що проживає в Словаччині, регулярно згадується серед груп які найбільш страждають від бідності, соціальної ізоляції та дискримінації. Кілька несприятливих факторів пов'язані з цією етнічною меншиною: вони страждають від злиднів, які взаємопов'язані із демографічними умовами, безробіття, низькокваліфікованою і низькооплачуваною роботою, а також відсутність освіти і дискримінація. Ромське населення, як група під загрозою бідності, прямо згадується також в політичних документах і планах дій Словацької Республіки по боротьбі із бідністю та соціальною ізоляцією. 440 000 ромів проживали на території Словацької Республіки в 2011 році, що становить близько 8% від загальної чисельності населення. Регіонально, роми в основному зосереджені в Пряшівському, Кошицькому краях, та в Банській-Бистриці. Безробітні складають найбільшу групу серед населення рома у віці 16-64 років: 72% чоловіків і 75% жінок з числа ромів є безробітними. У ідентичному дослідженні з використанням тієї ж методики 20% чоловіків і 11% жінок з числа ромів стверджували, що вони були працевлаштовані (ПРООН. 2010). Незважаючи на те, ромське населення Словаччини відрізняється за етнічними, соціальними і культурними ознаками, більшість населення в цілому сприймає населення рома в якості єдиної групи, яке вирішило відрізнятись від більшості суспільства і живе на краю суспільства. Як правило, роми мають набагато більш позитивне ставлення до більшості, ніж більшість – до ромського населення. Роми сприймають більшість як частину їх соціального світу; вони хочуть бачити себе як частину більшості. Значна частина ромів відносить себе до основної частини суспільства, що вказує на високий рівень ідентифікації з більшістю населення. Ромська меншина часто розглядає словаків як референтну групу (тобто групу, з якої варто брати приклад, взірець), з якої вони хотіли б себе ідентифікувати¹⁷.

Згідно з комунікацією ЄК "Рамковий механізм ЄС для національних стратегій інтеграції ромів до 2020 року", Європейська комісія, на основі даних Ради Європи, оцінила середню кількість ромів Румунії на рівні 1,850,000 осіб, що становить 8,32% загальної чисельності населення Румунії. Що стосується освіти, значний відсоток учнів, що кинули школу, становлять роми. Сегрегація у шкільній освіті є однією з форм дискримінації, яка призводить до нерівного доступу до якісної освіти. У 2007 році Міністерство освіти, молоді та спорту видало розпорядження № 1540 про заборону сегрегації дітей рома і про затвердження Методики для попередження та ліквідації шкільної сегрегації. Роми складають значну частину бідного населення. Згідно з результатами обстеження сімейних бюджетів, проведених Міністерством праці, сім'ї та соціального захисту - MLFSP, роми представляли 20,6% всього населення, що живе в умовах абсолютної бідності, 35,2% людей, що живуть в умовах крайньої бідності і 44,4% людей, що живуть у продуктивній бідності. Відсутність гідного житла і комунальних послуг, документи на права власності на будинки і землі, призводять до соціальної ізоляції, блокування доступу до соціальної допомоги, медичної допомоги, освіти і, в цілому, до всіх громадянських прав. Роми живуть в основному в

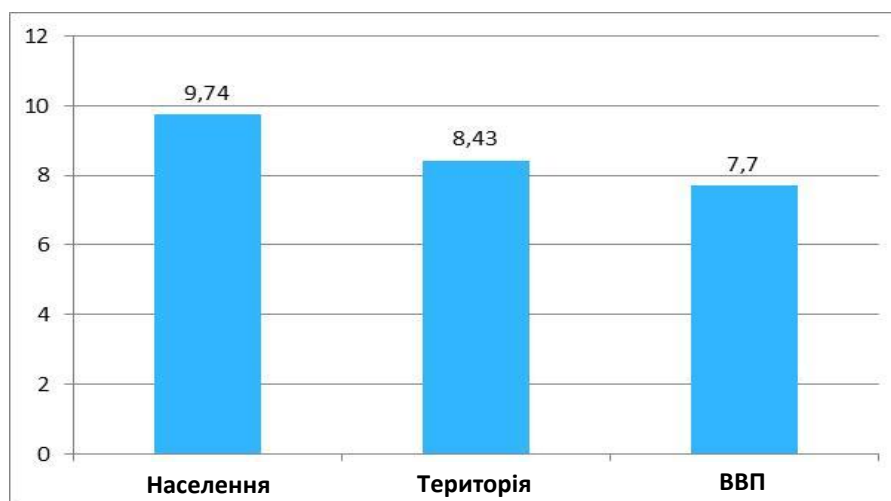
¹⁶ Дані Центрального офісу статистики Угорщини

¹⁷ Національна стратегія інтеграції ромів Словаччини для декади соціалізації ромів 2005 – 2015

периферійних районах міст (83%), в компактних громадах (77%). Роми продовжують піддаватися дискримінації у доступі до державних послуг, ринку праці та висвітлення у ЗМІ, і ці відносини підтримуються негативними стереотипами і забобонами, що вкорінені в суспільній свідомості¹⁸.

В Україні, ромська меншина є дуже неоднорідною громадою і живе у різних регіонах України, де густота ромського населення варіюється по всій країні. За оцінками місцевих ромських НУО найбільша концентрація ромів живе в Закарпатській області (42 580 осіб); в Івано-Франківській і Чернівецькій областях чисельність рома менше 4000 чоловік. Ромська меншина в Україні діляться на кілька підгруп відповідно за певними характеристиками, такими як регіон, де вони мешкають, основна мова спілкування, професія своїх предків і релігія. Майже всі групи рома в Україні ведуть малорухомий спосіб життя. Є кілька напівкочових груп, які проживають на заході країни, хоча їх рух в межах України в основному має сезонний характер і пов'язаний з трудовою діяльністю. Загальна ситуація з ромами в Україні є проблематичною. Рома продовжують стикатись з особливими труднощами в доступі до якісної освіти, житла і документи реєстрації актів цивільного стану, а також в їх відносинах з поліцією. Крім того, українська влада повинна приділяти особливу увагу забезпеченню доступу до якісної освіти для всіх ромів, боротись із сегрегацією ромів в школах, і визначенням для них спеціальних класів. Процедури реєстрації актів цивільного стану і, зокрема, реєстрація народження рома мають бути полегшені. Відносини між поліцією і ромами необхідності вирішувати шляхом проведення тренінгів для правоохоронних органів і працівників прокуратури по викоріненню всіх форм переслідування або дискримінаційної поведінки з боку поліції з метою підвищення інформованості про стан ромського народу і протидії упередженого ставлення. Крім того, слід також розробити політику зміцнення довіри і взаєморозуміння між ромськими громадами та поліцією¹⁹.

ВВП показує відносно низьку економічну ефективність прикордонного регіону: частка населення прикордонного регіону у загальній площі Угорщини, Словаччини, Румунії та України (9,74%) перевищує частку регіону щодо ВВП (7,7%). Різниця особливо велика у випадку Чернівецької, Закарпатської областей та області Собољч-Сотмар-Берег.

Графік 8: Частка національних показників прийнятої території (разом Угорщина, Словаччина, Румунія та Україна)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (2011, %)

¹⁸ Стратегія Уряду Румунії по інтеграції громадян Румунії ромського походження на період 2012 – 2020

¹⁹ Оцінка ситуації. Звіт по Рома в Україні та вплив на сьогоднішню кризу, Варшава, серпень 2014, Офіс демократичних інститутів та прав людини

Показники по областям показують суттєві міжрегіональні відмінності:

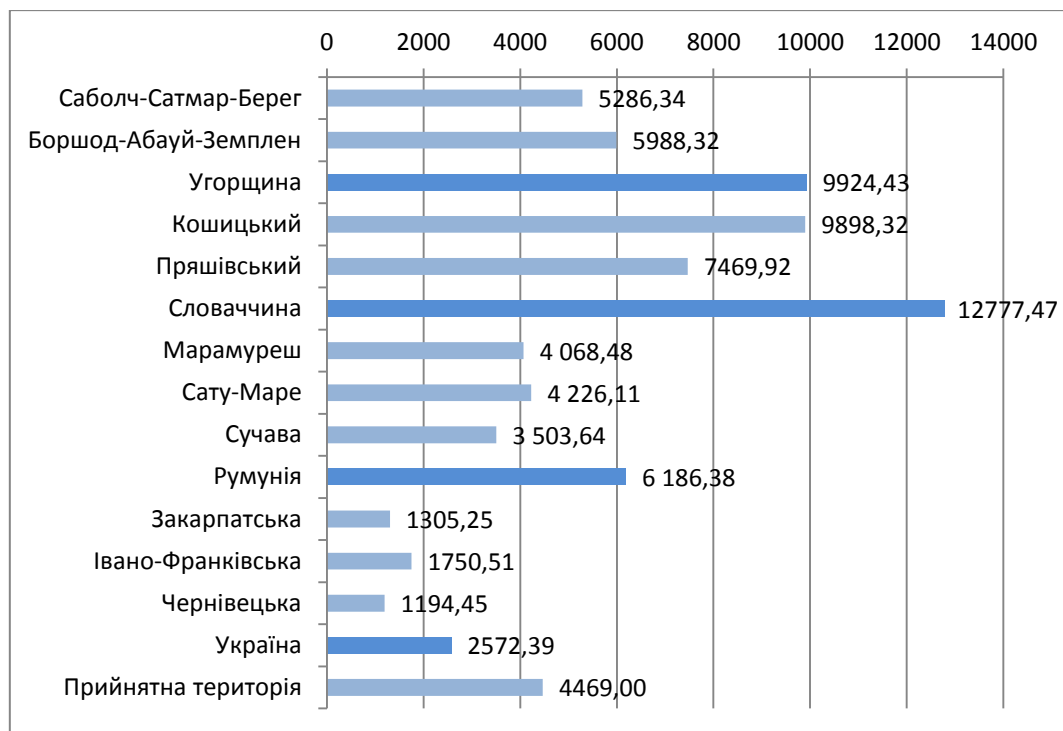
- Кидається в очі становище Кошицького краю, так як це край виробляє більшу частину, 24,4% від загального обсягу, ВВП прийнятної території.
- Економічні показники у румунських і українських регіонах значно нижче середньої продуктивності прийнятної території.

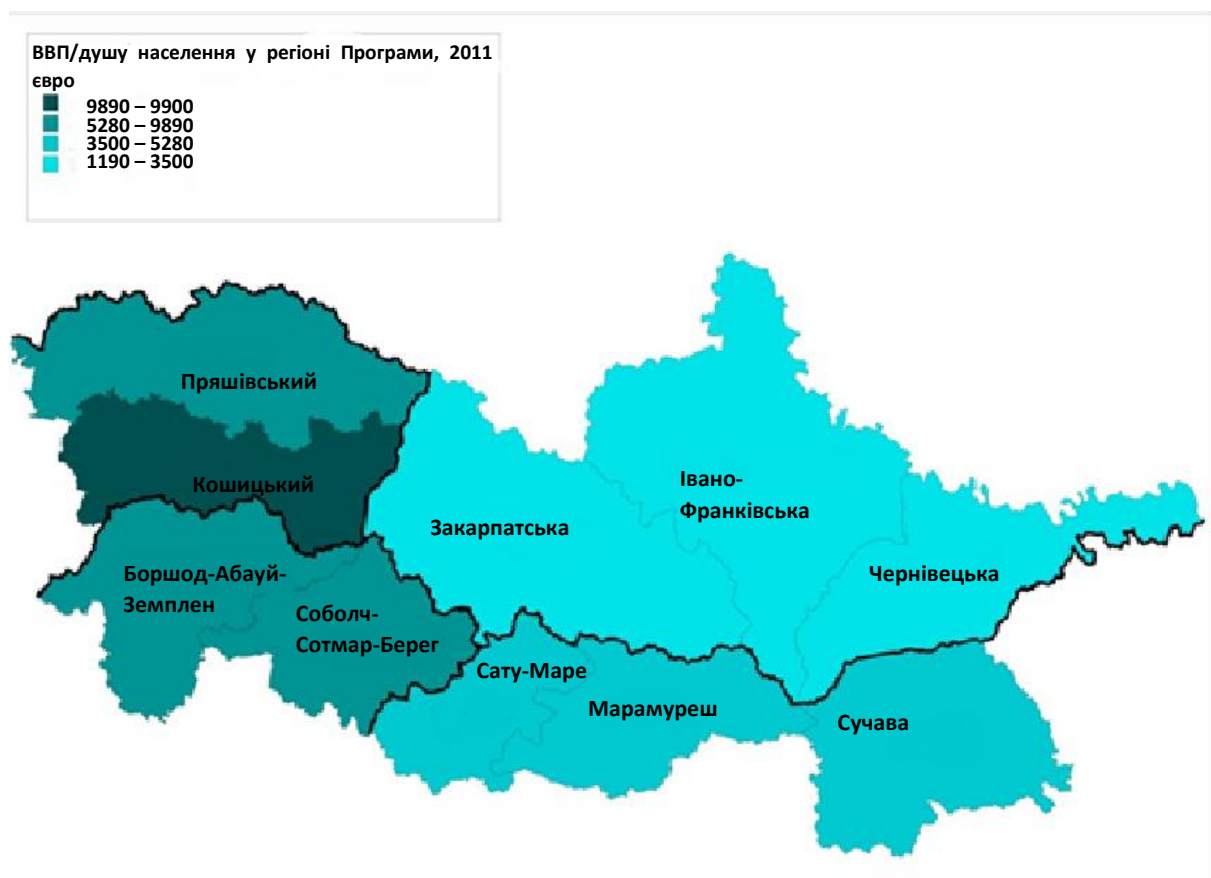
Графік 9: ВВП областей (2011, мл. євро)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Тенденції останніх років носять суперечливий характер: українські регіони втратили одну третину свого ВВП з 2008 по 2009 рік, в той час як інша частина відповідної території зіткнулися зниження на 7-17%. З 2010 року тенденції в основному позитивні, однак, лише деякі з регіонів досягли докризового рівня.

Що стосується ВВП на душу населення, то показники регіонів прийнятної території значно нижче, ніж у країнах ЄС28 (25.100 PPS - Джерело: Євростат, 2011), а також середніх національних показників. Цікавим є становище Словаччини і особливо Кошицького краю: його показники майже в дев'ять разів більше, ніж найнижчі показники Черновицької області. Криза зробила явно негативний вплив на цей показник, але 2010 являє собою поворотний момент. Хоча регіони України, як і раніше, залишаються останніми в порівнянні з його ВВП на душу населення, зростання мало місце навіть і в цих регіонах (найбільший ріст у період з 2009 по 2011 рік, більш ніж на 35% в порівнянні з 4-12% інших регіонів). Середній ВВП на душу населення у відповідній території складає 17,8% від середнього рівня в ЄС28. Що стосується прийнятних регіонів, найвищий ВВП на душу населення в Кошицькому краї становить 50%, найменший показник PPS у Чернівецькій області і становить 4 і 7% від середнього по ЄС28.

Графік 10: ВВП/душу населення (ППС) прийнятних регіонів (2011, Євро)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

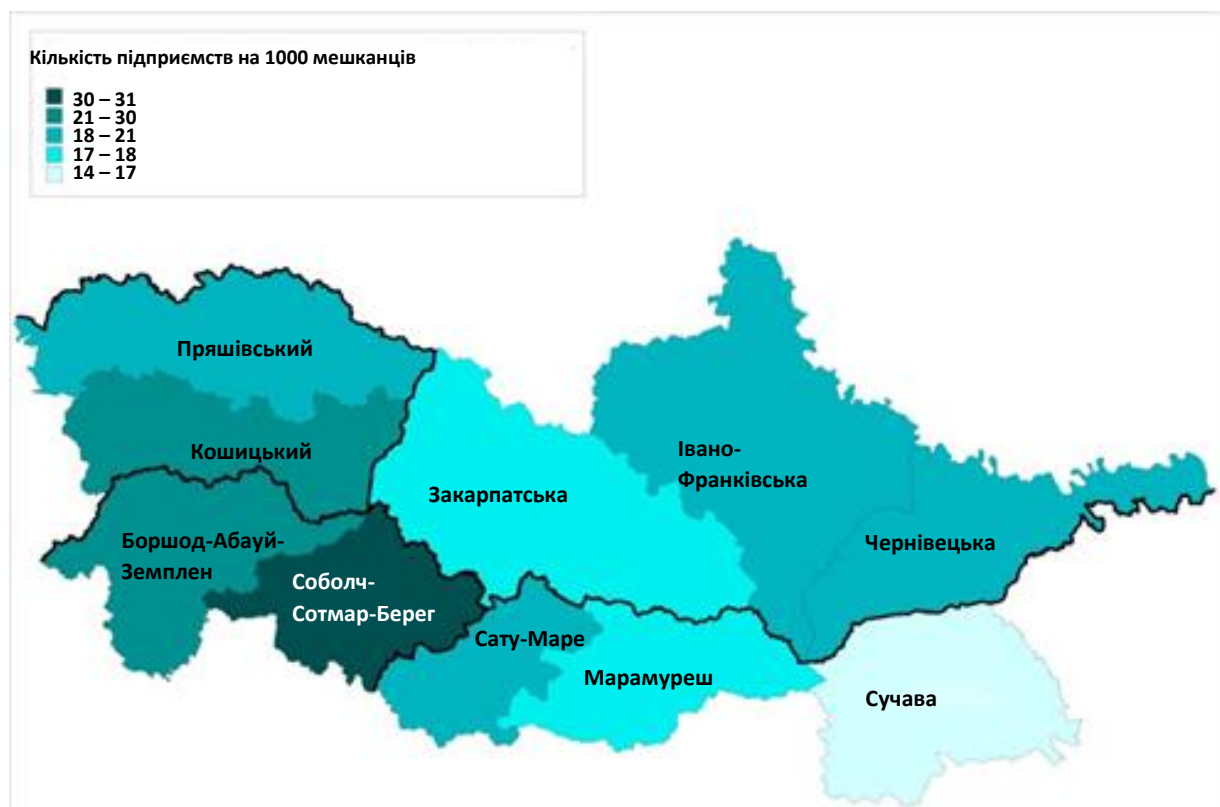
Графік 11: ВВП/душу населення (ППС) регіонів (2011, євро)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Кількість підприємств та підприємницьких товариств без статусу юридичної особи в прикордонному регіоні є більш, ніж 150 000, але їх розподіл не є нерівномірним.

Регіон	Кількість підприємств та підприємницьких товариств без статусу юридичної особи
Соболч-Сотмар-Берег	16927
Боршод-Абауй-Земплен	17013
Угорщина	33940
Кошицький	16829
Пряшівський	15068
Словаччина	31897
Марамуреш	9,102
Сату-Маре	6,716
Сучава	9,945
Румунія	25763
Закарпатська	21376
Івано-Франківська	25306
Чернівецька	17637
Україна	64319
ВСЬОГО:	155919

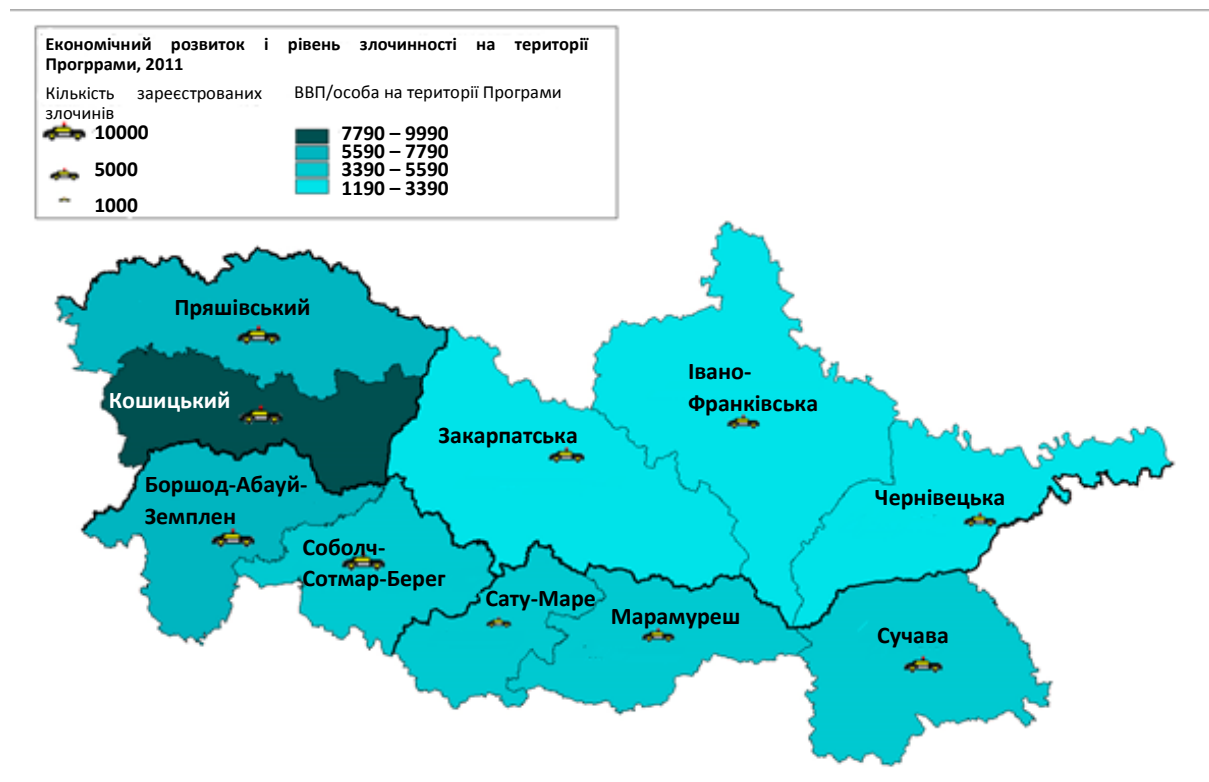
Таблиця 2: Кількість підприємств та підприємницьких товариств без статусу юридичної особи, 2012
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Щільність бізнесу (тобто кількість підприємств на 1000 мешканців) є значно нижчою за середній показник по країнах; більше того, показники вказують певні міжрегіональні відмінності: різниця між найвищим показником (Соболч-Сотмар-Берег) та найнижчим (Сучава) є більш, ніж у двічі.

Малюнок 12: Кількість зареєстрованих підприємств на Програмній території, 2012
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Вбачається, що економічний розвиток корелюється із рівнем злочинності; там, де значення ВВП на душу населення є найвищим - кількість злочинів на тисячу жителів, як правило, найнижча. Число злочинів є найвищим в румунських повітах, але тут згадуване вище правило, не працює. Визначення та методологія збору даних є різними в різних країнах, тому не всі ці дані і залежності можуть бути прийняті як 100% вірні.

Малюнок 13: Економічний розвиток і рівень злочинності на території Програми, 2011
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Регіон	Валова додана вартість у відсотках від ВВП		
	Сільське, лісове, рибне господарство	Промисловість і будівництво	Послуги
Соболч-Сотмар-Берег	7.98	26.02	50.77
Боршод-Абауй-Земплен	4.22	34.29	46.27
Угорщина	3.92	25.67	55.18
Кошицький	2.86	34.02	26.43
Пряшівський	4.45	35.58	24.65
Словаччина	3.11	32.7	25.91
Закарпатська	2.9	0.65	4.2
Івано-Франківська	3.9	1.4	4.7
Чернівецька	3.5	0.3	2.2
Україна	9.9	11.1	0.8

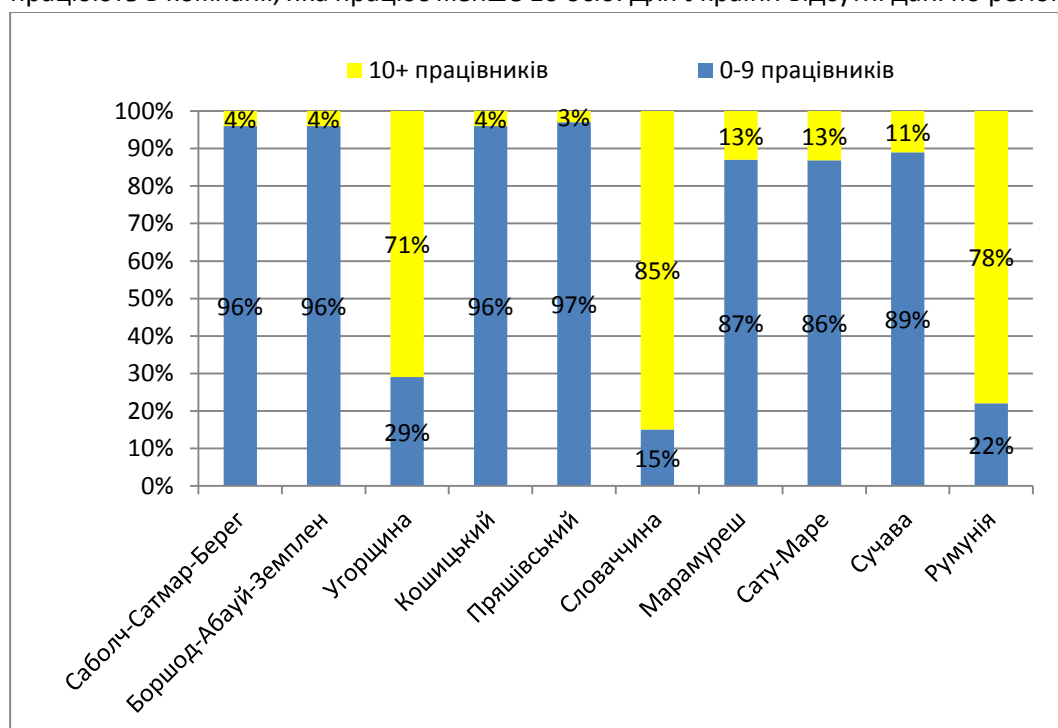
Таблиця 3: Валова додана вартість у відсотках від ВВП у регіонах (2011)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Співвідношення показника доданої вартості до ВВП розкриває економічну структуру регіону. Проаналізувати можливо тільки три країни; статистичні дані Румунії не були доступні. Дані показують, що в області сільського господарства, лісового господарства та рибальства показники областей Соболч-Сотмар-Берег, Боршод-Абауй-Земплен і Пряшівського краю вище

середнього показника по країні. Дані для всіх трьох регіонів України значно нижче середнього показника по країні. Що стосується промисловості та будівництва, словацькі регіони на тому ж рівні, що і в середньому по країні. Варто відзначити область Боршод-Абауй-Земплен, де цей показник на 10 відсотків вище в зв'язку з наявністю кількох великих компаній в хімічній або машинобудівній промисловості. Дані по кожному з регіонів України набагато нижче середнього по країні; за цими даними присутність в регіоні промисловості представлена мінімально. Щодо українських регіонів тільки дані для послуг демонструють показник вищий, ніж середній по країні, але в розрізі їх пропорції до ВВП, ці значення є вкрай низькими. Показники для словацьких та угорських регіонів знаходяться на середньому рівні по країні.

Розмір компаній / підприємств

На рівні країни значна частина працівників в трьох країнах ЄС працює у компаніях, де зайнято 10 або більше співробітників. З іншого боку, в прикордонних районах, в основному малі підприємства присутні в якості роботодавців. У румунських повітах 11-14% співробітників працюють в компанії, яка працює менше 10 осіб. Для України відсутні дані по регіонам.

Діаграма 14: Працівники активних підприємств за розміром підприємств, 2010

Джерело: Евростат

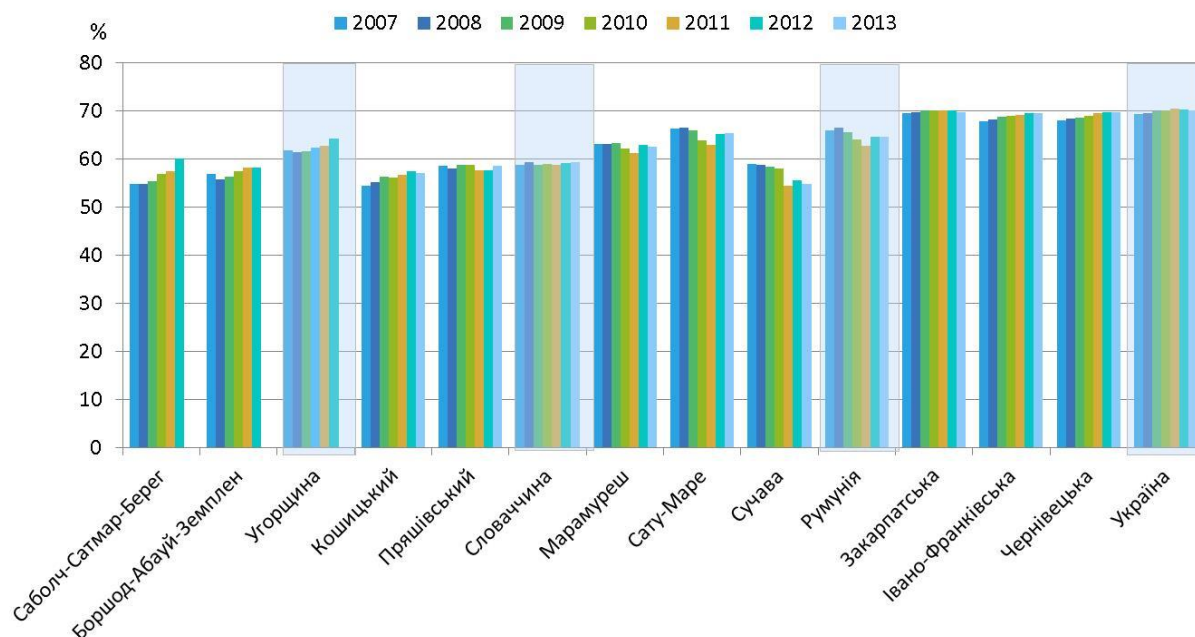
Рівень активності/працевдатності²⁰

Рівень активності/працевдатності у прикордонних регіонах має тенденцію до повільного зростання, крім румунських повітів, де після найнижчого значення у 2011 він не показує ані зростання, ані падіння.

Рівень активності/працевдатності у прикордонному регіоні коливається між 54% та 70% у 2013. Обласні індекси в Угорщині і Словаччині нижче середніх по країні. Рівень активності/працевдатності є найвищим у всіх трьох прикордонних областях України і він відповідає середньому по країні. В той же час прикордонні регіони Угорщини, Словаччини та Румунії

²⁰ Індекс активності/працевдатності показує відсоток населення, в т.ч. працевлаштованого і ні, що становить робочу силу на ринку праці незалежно від їх сьогодишнього стану.

відстають від середнього по країні. Єдиним виключенням є повіт Сату-Маре, де рівень активності/працевздатності на 1.4 % вище, ніж середній по країні.

Діаграма 15: Рівень активності/працевздатності на прийнятній території Програми ТКС ЄІСП Угорщина-Словаччина-Румунія-України 2007-2013

Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС, 2007-2013

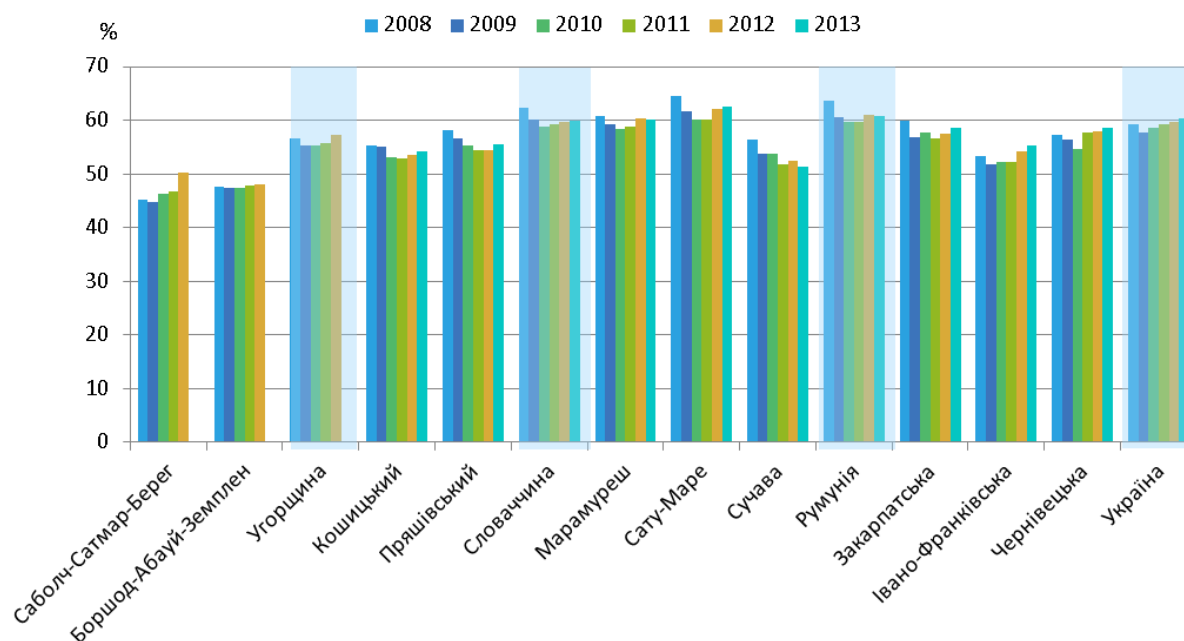

Малюнок 16: Рівень активності (%) на прийнятній території

Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС (2012)

Рівень зайнятості²¹

Рівень зайнятості в прикордонному регіоні коливається від 48% до 62,5% в 2012 році і показує тенденцію до зростання в усіх областях, за винятком повіту Сучава. Найнижчі показники зайнятості можна спостерігати в областях Угорщини (48,1% і 50,3%) і повіті Сучава (52,5%). Повіти Сату-Маре (62%) Марамуреш (60,4%), Чернівецька (57,9%) і Закарпатська (57,5%) області мають найвищі показники в прикордонному регіоні.

Малюнок 17: Рівень зайнятості на прийнятній території
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС, 2008-2013

Рівень безробіття²²

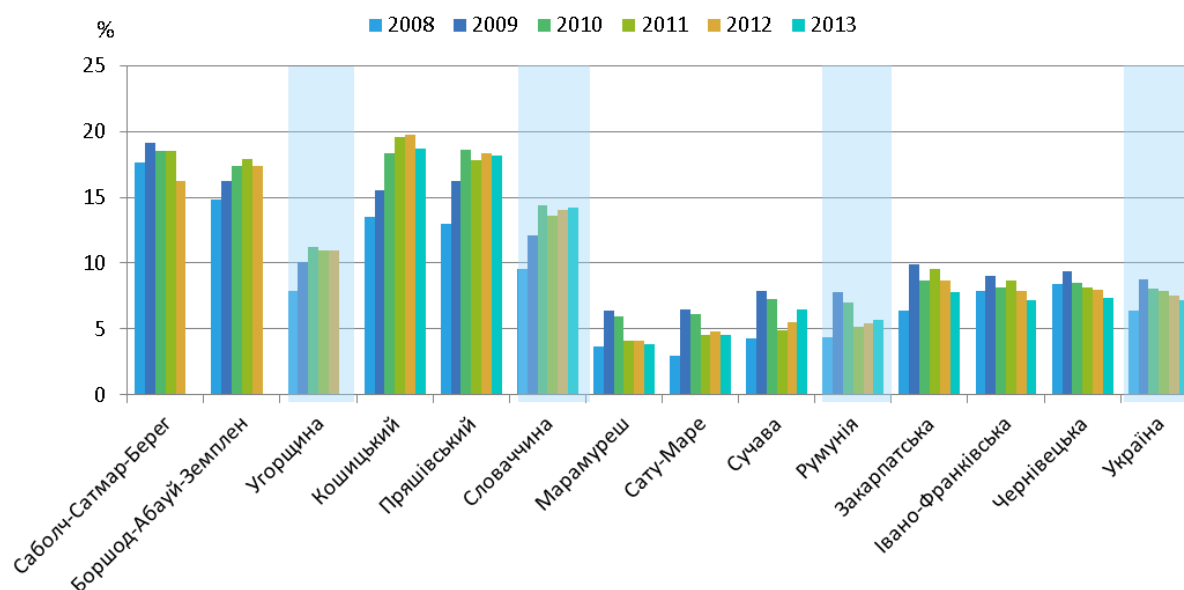
Рівень безробіття в прикордонному регіоні характеризується широким діапазоном від 4,1% (повіт Марамуреш) і 19,7% (Кошицький край).

У 2012 році в областях Угорщини і краях Словаччини рівень безробіття був досить високим (між 16,2% і 19,7%), і ці показники значно вище, ніж в цілому по країні: в Угорщині він у 1,5 рази, а в Словаччині у 1,3 рази вище, ніж в цілому у відповідних країнах.

Хоча за статистичними даними рівень безробіття значно нижче в румунських повітах (між 4,1% і 5,5%) і областях України (між 7,9% і 8,7%) ці значення є результатом різної методології розрахунку і не відображають реальну ситуацію.

²¹ Рівень зайнятості є пропорцією працевлаштованого дорослого працездатного населення.

²² Рівень безробіття є співвідношенням кількості безробітних до кількості осіб на ринку праці. Робоча сила є сумою кількості працевлаштованих та безробітних осіб

Малюнок 18: Рівень безробіття на прийнятній території Програми ТКС ЄСП УГ-СЛ-РУ-УК 2007-2013
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС, 2008-2013

10.2.1 Місцева культура та збереження історичної спадщини (ТЗ 3)

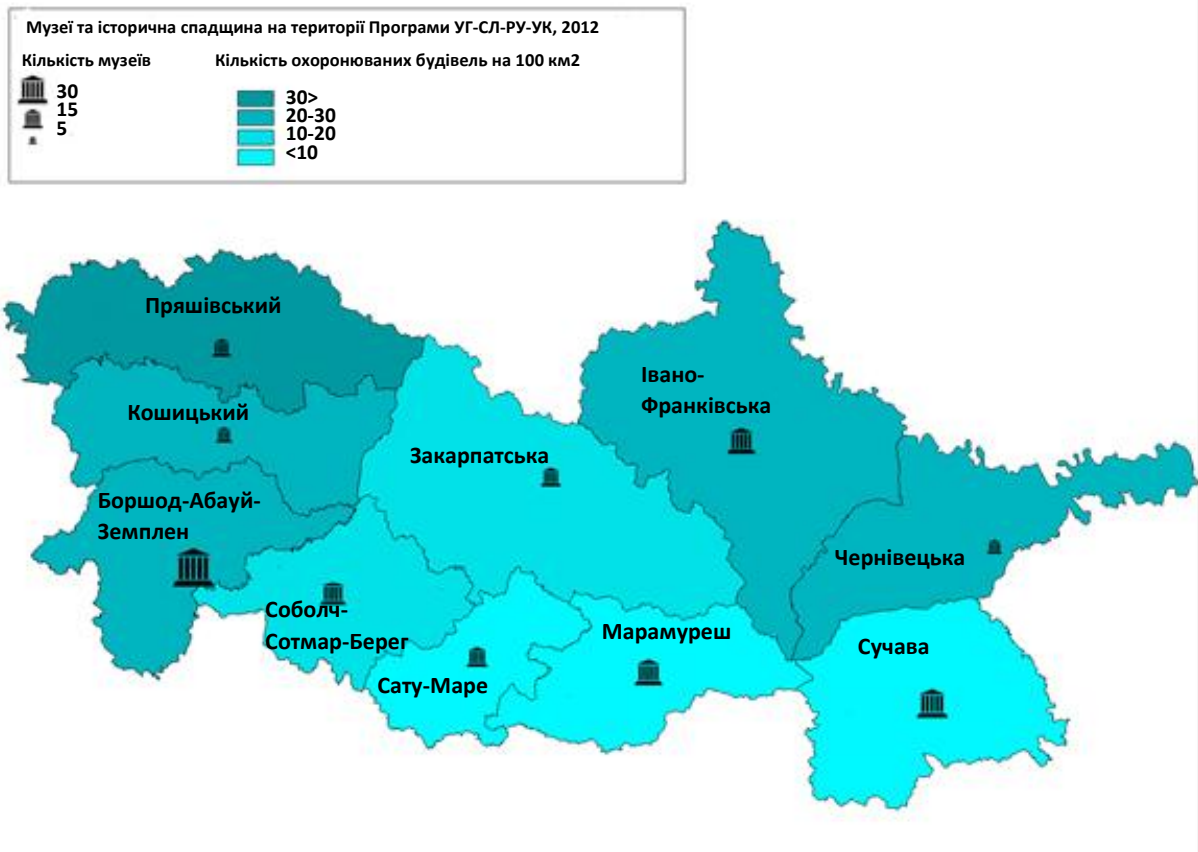
Місцева культура історична спадщина

Повіт/область	Кількість музеїв		Кількість охоронюваних будівель та пам'яток	Частка музеїв		Частка охоронюваних будівель та пам'яток
	2011	2012		2011	2012	
Собољч-Сотмар-Берег	20	22	867	9.8%	10.3%	5.1%
Боршод-Абауй-Земплен	50	52	1492	24.5%	24.3%	8.8%
Області Угорщини	70	74	2359	34.3%	34.6%	14.0%
Кошицький	10	10	2007	4.9%	4.7%	11.9%
Пряшівський	13	13	3919	6.4%	6.1%	23.2%
Області Словаччини	23	23	5926	11.3%	10.7%	35.1%
Марамуреш	25	25	582	12.3%	11.7%	3.4%
Сату-Маре	15	16	310	7.4%	7.5%	1.8%
Сучава	30	30	517	14.7%	14.0%	3.1%
Повіти Румунії	70	71	1409	34.3%	33.2%	8.3%
Закарпатська	14	14	1493	6.9%	6.5%	8.8%
Івано-Франківська	22	24	3944	10.8%	11.2%	23.3%
Чернівецька	5	8	1774	2.5%	3.7%	10.5%
Області України	41	46	7211	20.1%	21.5%	42.7%
Прийнятна територія	204	214	16905	100.0%	100.0%	100.0%

Таблиця 4: Загальнодоступна інформація про культурну та історичну спадщину на території Програми (2011, 2012)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Загалом у прикордонному регіоні розташовані 214 музеї. Більшість музеїв (52) розташовані в області Боршод-Абауй-Земплен (24,3% прикордонного регіону). Загалом тільки 23 музеїв

знаходяться в словацьких областях, але кількість будівель і пам'яток під захистом закону тут є дуже високою. Івано-Франківська область має надзвичайно високу кількість і частку охоронюваних будівель і пам'яток (3944, 23,3%). З 2011 по 2012 рік кількість музеїв збільшилася лише в двох угорських областях (2-2 музеї), в Івано-Франківській області (2 музеї), а також в Чернівецькій області (3 музеї).

Малюнок 19: Музеї та об'єкти культурної спадщини на території Програми
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Сім об'єктів світової культурної спадщини ЮНЕСКО також розташовані на відповідній території. Наступні об'єкти знаходяться під охороною як об'єкти культурної спадщини:

Країна	Розташування
Угорщина	Історичний культурний ландшафт виноробного регіону Токай
Словаччина	- Левоча, Спішський град та пов'язані культурні пам'ятки - Місто-заповідник Бардієв - Дерев'яні церкви словацької частини території Карпатських гір
Румунія	- Дерев'яні церкви повіту Марамуреш - Церкви історичного регіону Молдова
Україна	Резиденція митрополитів Буковини і Далмації

Таблиця 5: Об'єкти світової культурної спадщини ЮНЕСКО на програмній території
Джерело: <http://whc.unesco.org>

Туризм

З 2007 по 2013 роки в регіонах України відбулися значні зміни щодо чисельності розміщення туристів (кількості ліжко-місць) в Закарпатській і Івано-Франківській областях, де кількість готелів збільшилася більш, ніж в 2,5 рази, на 255% у Закарпатській області (з 3600 до 9800), на 278% у Івано-Франківській області (з 2900 до 8000). Не було ніяких істотних змін щодо кількості ліжко-місць у областях Угорщини (приблизно 10000 в області Соболч-Сотмар-Берег, близько 20000 в Боршод-Абауй-Земплен) і словацьких регіонах (14000 в Кошицькому краї, 3000 в Пряшівському краї). У Північно-Східному регіоні Румунії відмічається дуже низький рівень використання діючих потужностей для розміщення туристів (21,5% у 2013 році), а середня тривалість перебування туристів також є низькою (2,14-2,36 ночі/турист), хоча можливості для громадських місць для розміщення зросла на 30-40% в повіті Марамуреш (від 3600 до 4800) і повіті Сучава (від 6800 до 9600)²³.

Що стосується важливості туризму, то з метою сприяння порівняння областей було проаналізовано кількість туристів в порівнянні з населенням конкретного регіону. По показнику туристичної завантаженості у громадських місцях лідирує Угорщина, де він складає 85% від населення. Відповідне значення в Словаччині складає 70%, в Румунії, 35%, а в Україні 17%. В Угорщині, регіональні дані показують, що ці дві області не відносяться до числа найбільш відвідуваних. За результатами пропорційності до чисельності населення, співвідношення готелів в області Боршод-Абауй-Земплен становить половину (46%) в середнього по країні, в той час як той же показник в області Соболч-Сотмар-Берег є лише однієї четвертої (23%) від середнього по країні. Серед словацьких регіонів, співвідношення для розміщення в громадських закладах в Кошицькому краї становить приблизно половину від середнього показника по країні, але в Пряшівському краї він на 10 відсотків вище. У Румунії ці показники у повіті Сучава близькі до середніх по країні, однак в обох повітах Сату-Маре та Марамуреш є меншими на 15%. Серед українських регіонів показники Чернівецької області знаходяться трохи нижче, в Закарпатській області перебувають на тому ж рівні, в той час як в Івано-Франківській області мінімально вище²⁴.

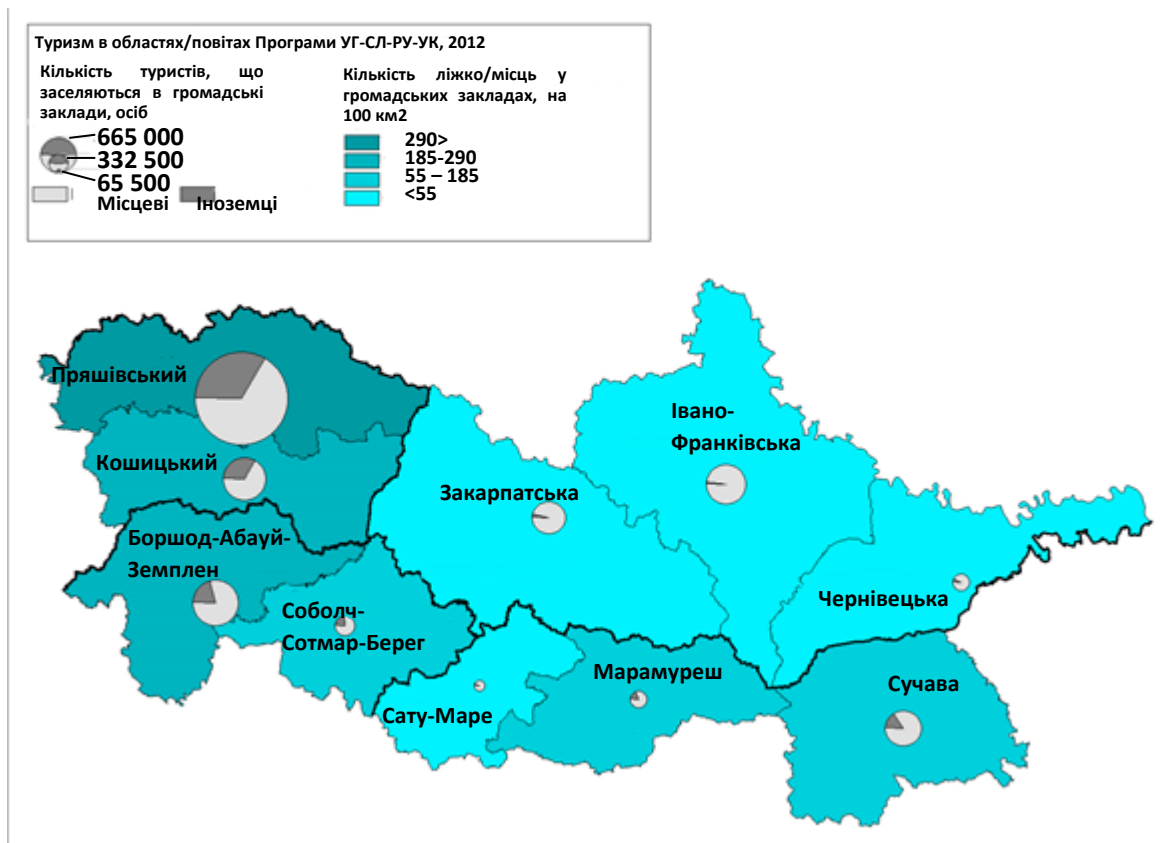
В цілому, це доводить, що західна частина програмної області приймає більше туристів (Пряшівський та Кошицький краї і область Боршод-Абауй-Земплен). Частка іноземних туристів у всіх розглянутих районах нижче, ніж в середньому по країні. Число іноземних туристів в громадських місцях розміщення у порівнянні з чисельністю населенням є незначною у трьох областях України. Причини, якими це можливо пояснити, включають більш низьку пропускну спроможність кордону в порівнянні з іншими країнами²⁵.

Що стосується середньої тривалості перебування, спостерігалось істотна різниця між регіонами трьох країн (дані по Румунії не доступні). Середня тривалість перебування в громадських місцях коливалася від 1,9 до 3,2 доби в областях Угорщини та Словаччини. Показник середньої тривалості перебування в громадських місцях у регіонах України значно вище. У 2012 році середня тривалість перебування в Чернівецька області було 3 ночі, в Івано-Франківській області 4,1 ночі, а в Закарпатській області в середньому 7,7 ночей.

²³ На основі даних ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС; Можливості громадського розміщення (кількість ліжко-місць), 2007-2013

²⁴ На основі даних ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС; прибуття туристів для громадського розміщення, 2007-2013

²⁵ На основі даних ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС; прибуття туристів для громадського розміщення – з яких міжнародні, 2007-2013

Малюнок 20: Туризм на програмній території (2012)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Туристичні пам'ятки

В **угорських областях** основою креативних туристичних пам'яток виступає культурно-історична спадщина, яка може бути фундаментальною основою конкурентного туристичного сектору. Необхідно розвивати місцевий потенціал по зайнятості, підтримувати місцеві ринкові спроможності, використовувати місцеві ресурси. В **області Боршод-Абауй-Земплен** можливості туризму, які забезпечують дохід, є низькими, і вони пов'язані з туристичними пам'ятками. В області Боршод-Абауй-Земплен розміщені два об'єкти світової культурної спадщини ЮНЕСКО: історичний культурний ландшафт винного району Токай і карстові печери Аггтелек і Словацькі карстові печери; крім того, тут можна знайти велику кількість інших культурних об'єктів і цінностей. Замки Болдогкю, Чепейрвар, Дедеш, Діюшдьор (в місті Мішкольц, адмін. центрі області Боршод-Абауй-Земплен), Фюзейр, Шарошпатак і Серенч є всі дуже відомими і відвідуваними культурними та історичними пам'ятками. Серед природних об'єктів карстові печери Аггтелек, національний парк Бюкк і Ліллафюред (останні два розташовані дуже близькі до міста Мішкольц, адмін. центру області Боршод-Абауй-Земплен) є найбільш привабливими місцями для відвідування в області. В області Боршод-Абауй-Земплен розташовані 357 пам'ятників, 20 музеїв, проводяться 60 кращих організованих заходів щорічно. Область Соболч-Сотмар-Берег славиться своєю народною архітектурою, народним мистецтвом, музичними і танцювальними традиціями. Особливими пам'ятками є дерев'яні дзвіниці, церква 13-го століття і декоративна касетна стеля реформатської церкви в місті Матесалка. Відомі курорти в області це Солт-Лейк-Біч і Спа в Ніредьхазі і Сатмар-Берег лікарня і спа в місті Фехердьярмат. В

області розташовані три відомі історичні об'єкти: святиня Маріяпоч, Нірбатор з його реформаторською церквою і замком сім'ї Баторі, і замок в місті Кішварда.

Словацькі області, які характеризуються ландшафтами і лісами, розташовані вздовж кордонів. **Пряшівський край** має значний потенціал для туризму і відпочинку, зокрема: культурні та історичні пам'ятки, привабливі міста Левоча, Пряшів, Бардейов, Попрад і Кежмарок. Що стосується якості культурних об'єктів, Пряшівський край утримує сталу мережу культурних об'єктів, яка має подібну якість і кількість на рівні національного стандарту. Функціонують п'ять постійнодіючих театрів (2012), 13 музеїв, галерей, 4 338 бібліотек. Пряшівський край розміщує 358 культурно-освітніх установи. На території Пряшівського краю знаходяться чотири з семи об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: місто-заповідник Бардієв, дерев'яні церкви словацької частини території Карпатських гір, букові праліси Карпат і Левочі, і аналогічні пам'ятники культури. Високі Татри, які розташовані на частині території Національного парку Татри (TANAP) у Пряшівському краї, є однією з найкрасивіших і вражаючих природних пам'яток країни, а також ареалом існування для багатьох рідкісних видів флори і фауни. **Кошицький край** вважається другим за величиною регіоном в Словацькій Республіці. Місто Кошице є другим за величиною містом в Словаччині і має безліч культурних і історичних пам'ятників. У південній та південно-східній частині регіону простягається Словацький карстовий національний парк. Ряд печер і ущелин, класифікуються як об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Карстові печери Аггтелек і Словацький карст і букові праліси Карпат є транскордонними об'єктами всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Регіон багатий унікальними історичними пам'ятками, особливо замками або їх руїнами, кількома замками і багатьма церквами. Нижній Земплін є одним з найбільш відвідуваних туристичних об'єктів в регіоні. Словацький рай - (походи в гори, катання на гірських велосипедах, катання на лижах) і Словацький Карст - (туризм, гірський велосипед) є красивими природними об'єктами регіону. Спішський замок і його околиці є найбільшим середньовічним замковим комплексом у Центральній Європі та включений до переліку культурних об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Найбільші пам'ятками є культурні та історичні пам'ятники міста Кошице, Арагонітова печера, Крижана печера в Доміці, Ясовська печери, Гомбасецька печера, Земплінське водосховище, Герляньський гейзер, замок Красна Горка, Бетліар, Словацький Рай, Спишський замок і околиці, лижний курорт Плеси, Вініанське гірське озеро, дерев'яні церкви в Руській Бистрій (ЮНЕСКО) та Іновце, кліматичний курорт Штош.

Північно-Західний регіон Румунії може охарактеризуватися недостатнім використанням туристичними ресурсами, відсутністю інформації і рекламних інструментів для регіонального туризму і недостатньою валоризацією цінних ресурсів культурної спадщини і недостатньою інфраструктурою для туризму і відпочинку. **Сату-Маре** має у своєму розпорядженні занедбану історичну та культурну спадщину. Основними туристичними визначними пам'ятками в повіті є: "Країна Оаш" ("Oaş Country"), з її сильними румунськими народними традиціями, на північно-східній стороні повіту, гори Оаш, міста Сату-Маре та Кареї, курорт Ташнад (Tășnad), фортеця Ардуд і Медіешу Ауріт. Низький рівень знань про природні і культурних ресурси з необхідністю розвитку, слабо розвинена туристична інфраструктура і послуги, все ще низька якість туристичних послуг, відсутність належного територіального маркетингу для розвитку повіту Сату-Маре як культурного і оздоровчого туристичного напрямку, відсутність якісних туристичних інформаційних центрів, відсутність промоційної бази даних про події, низька якість мережі розміщення туристів, недостатній рівень розміщення у кемпінгах, недостатня відвідуваність театрів, кіно і музеїв. Повіт Марамуреш є домівкою для багатьох сіл, де вікові традиції все ще є частиною повсякденного життя. Жителі цього повіту зберегли сільську

культуру і ремесла своїх предків даків. Села повіту Марамуреш відрізняються своїми унікальними дерев'яними церквами з високими шпилями і дранковими дахами. Рівень майстерності місцевих ремісників можна найкраще спостерігати в монументальних марамурешських воротах, що охороняють вхід до будинку. Деякі з найкрасивіших дерев'яних воріт знаходяться в селах Ваду-Ізей, Десешті, Гіулешті, Будешті, Сарбі, Барсана і Онешті. Дерев'яні церкви повіту Марамуреш - в Сурдешті, Плопіш, Рогоз, Єуд, Поєніле-Ізей, Бирсана, Будешті та Десешті - були визнані ЮНЕСКО одними з найважливіших об'єктів світової спадщини. Відомий туристичний об'єкт – це веселий цвинтар в Сепінца з його барвисто прикрашеними дерев'яними хрестами. Сігету Мармаціей є важливим туристичним і культурним центром в регіоні. У повіті Марамуреш переважають пейзажі гір і долин. Гутаї, Лапуш, Тіблеш Марамуреш і Гори Ріднеї дали скорочені назви перевалам Гута, Гутаї, Присліп, Сетреф і Ботіца. Повіт перетинають три великих долини: Візеу, Ізу і Мара. Національному парку гір Ріднеї, який є природним заповідником, який заповнений багатою різноманітною флорою і фауною, був присвоєний статус біосферного заповідника ЮНЕСКО. Інші місця, які варто відзначити, це долина річки Васер - вузькоколіяка 'Моканіта' і озера, водоспади, вулканічні гори, печери і геологічний заповідник «Креаста Кокошулуї».

Івано-Франківська область містить у своєму складі більше, ніж 400 захисних територій; 30 з тих мають загальнонаціонального значення, решта – місцевого значення. Існує важливий природний заповідник Горгани, який був створений в 1996 році. В області знаходяться п'ять національних парків (Карпатський національний природний парк в Верховині/Надвірна, національний природний парк в Гуцульщині / Верховина, Національний природний парк Галич в Галичі, Верховинський національний природний парк в Верховині і Національний природний парк Синьгора в Богородчанах). Є численні природні пам'ятки на спеціальних охоронюваних територіях. Івано Франківська область є місцем проведення численних культурних фестивалів. Є численні природні та архітектурні пам'ятки, які розташовані по всьому регіону. Один з найвідоміших фестивалів є український Міжнародний фестиваль етнічної музики та лендарту "Шешори". На території Івано-Франківської області розташовані численні пам'ятники архітектурної спадщини, як місто Галич (національний заповідник). Це і Церква Святого Духа, розташована в місті Рогатин, а також Манявський скит поблизу села Манява в Богородчанському районі. В області також знаходяться кілька різних дерев'яних церков бойківської та гуцульської традиційної архітектури. У західній частині відвідувачі регіону можуть знайти «Карпатський експрес», який до цього часу використовує систему вузькоколійки. Поїзд використовується за своїм цільовим призначенням по транспортуванню деревини, а також для туристичного відпочинку. Найбільшою гордістю регіону є гора Говерла, найвища в країні. Поруч з Манявським скитом знаходиться найвищий водоспад в Україні, водоспад Манявський (22 м.). Відвідувачі того ж Богородчанського району мають можливість знайти місцевий грязьовий вулкан, розташований недалеко від села Старуня. Музей "Писанка" був побудований в 2000 році і є єдиним в світі. Ще один цікавий історичний об'єкт це печерний комплекс «Скелі Довбуша»; печерний комплекс знаходиться приблизно в 7 милях (11 км) на північний захід від Болехова поблизу села Бубнище. **Закарпатська область** розташована в Карпатських горах Західної України, є єдиною областю, яка межує з чотирма країнами: Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією. Карпатські гори грають важливу роль в економіці області, що робить цей регіон важливим туристичним напрямком та місцем подорожей, де розташовані безліч гірськолижних і санаторно-курортних комплексів. Головними пам'ятками регіону є замки і руїни. Найбільш помітними є замки в Ужгороді та Мукачеві, руїни замків в Хусті, Виноградові, Королеві, Невицькому, Середньому і Квасові є також популярними пам'ятками. На жаль,

більшість з них закинуті. Цей регіон також відомий своїми дерев'яними церквами у Середньому Водяному, Верхньому Водяному, Данилово, Колодне, Крайниково, у Нижньому Селищі, Олександрівці і Сокирниці. З багатьох збереглися лише кілька синагог у Закарпатті. Двоє з них до цих пір варто відзначити, синагогу в місті Ужгороді та місті Хуст.

Серед замків палац Шенборн в Карпатах є найкрасивішим, але варто відвідати і замок Перені у Виноградівському, замок Бетлена-Ракоці у Берегові, замок Ракоці ("Білий дім") в Мукачеві. В **Чернівецькій області** найбільш відомими пам'ятками є Резиденція митрополитів Буковини і Далмації, об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, Державний історико-архітектурний заповідник «Хотинська фортеця», і Космодем'янська церква (церква Косьми і Даміана). В Україні умови збереження історичних пам'яток є неналежними. Під час тривалого знаходження без належного догляду і обслуговування більшість пам'яток перебувають на межі знищення, особливо пам'яток архітектури і містобудування. Середньовічні замки, розташовані в с. Невицьке, с. Середнє, містах Виноградів та Хуст знаходяться в поганому стані, майже на межі руйнування. Відновлення цих об'єктів не фінансується урядом протягом тривалого часу і інвестицій з боку приватних фондів і організацій є незначними. Існує неконтрольоване відновлення церков релігійних громад. Близько 40% дерев'яних церков в регіоні знаходяться в поганому стані, а деякі з них знаходяться на межі повного знищення. Стан дахів, стін, фундаментів є поганим. Відсутня належна системи обліку внутріцерковного обладнання, пожежної сигналізації і захисту від блискавок. Неконтрольоване відновлення викликало ряд випадків, коли зовнішня і внутрішня частина пам'яток зазнала значної шкоди. Існуюча система реєстрації, відновлення і використання історичних об'єктів є неналежною. Існує необхідність в удосконаленні обліку, охорони, збереження та використання культурної спадщини, наукових досліджень, контролю за дотриманням законодавства охорони пам'яток.

У всіх регіонах інформаційна система в галузі туризму потребує розвитку для того, щоб приєднатись до національних і європейських інформаційних систем. Необхідно розвивати управління та розвиток туризму на регіональному рівні. Інфраструктура для підтримки туризму розвинена слабо і знаходяться в поганому технічному стані. Прикордонне співробітництво в цілях розвитку туризму є недостатнім. Інформаційно-просвітницькі кампанії для громадськості є рідкими і захист визначних туристичних пам'яток і відвідувачів є низьким. Регіональна культура також потребує більш ефективного управління, щоб скористатися перевагами можливостей.

Можливості для релігійного туризму

Релігійний туризм сьогодні пов'язаний із культурним туризмом і спадщиною, так як святі місця, церкви, монастирі і абатства є не тільки місцями релігійних ритуалів і молитви, але вони є також пам'ятками, церковними будівлями і об'єктами культурної спадщини. Святі і священні місця в даний час розглядаються як туристичні пам'ятки і культурні ресурси. Паломницький маршрут «Віа Марія» в **Угорщині** проходить через області **Боршод-Абауй-Земплен** та **Соболч-Сотмар-Берег**. Вздовж цього маршруту є багато можливостей для поселення і численних паломництв протягом всього року. Під час паломництва у с. **Монок** (Боршод-Абауй-Земплен) кожної третьої неділі вересня проводиться святкування Святого Хреста на Голгофі. Село Шойопалфоло є також місцем паломництва в області Боршод-Абауй-Земплен. Сент-Елізабет-роуд Паломницький маршрут Святої Єлізавети проходить по Північній Угорщині і з'єднує Шарошпоток (Боршод-Абауй-Земплен) і Кошице (Кошицький край). Місто **Маріапач** (Соболч-Сотмар-Берег) є одним з найвідоміших місць паломництва греко-католиків.

У прикордонному регіоні **Словаччини**, у селі Руднік (**Кошицький край**) місце паломництва Св. Анни уздовж угорсько-словацькому кордону є одним із найбільших святинь середнього нагір'я. Його історія бере початок 13-му столітті, коли місцеві паломники почали приписувати Святій Анні диво, коли маленька дівчинка народилася сліпою і її очі були зцілені від місцевого потічка. У Пряшівському краї монастир **«Червоний Кляштор»** є унікальним культурним та історичним надбанням, який розташований в красивому природному місці гірського масиву Пенін під величною горою "Три коруни". Монастир був успішно відновлений в 1956-1966 роках. Кращий будинок, з архітектурної точки зору, є готична церква Святого Антона кінця 14-го століття з незвичайною довжиною сходів була частково відновлена в стилі бароко. Головний вівтар виконаний в стилі бароко, побудований в 1745 році. Численні православні та греко-католицькі **дерев'яні храми** високої культурної і історичної цінності прикрашають область Верхнього Земпліну, який є самим східним регіоном Словаччини.

У **Румунії**, одним з найвідоміших релігійних місць, є розписні монастирі Буковини, розташовані в Буковині, яка є історичною областю на даний час розділеною між Україною та Румунією (**Чернівецька область та повіт Сучава**), розташована на північних схилах центральної частини Східних Карпат і прилеглих рівнинах. Найкраще збереглися монастирі в Гуморі, Молдовіці, Патрауті, Проботі, Сучаві, Сучевіці і Вранці. Інша відома пам'ятка це невелика церква, розташована в селі Арбор. Сім з цих церков були поміщені в список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в 1993 році. Восьма церква, Сучевіца, чекає на включення в список. Як шедеври візантійського мистецтва, ці церкви є єдиними в своєму роді архітектурними об'єктами в Європі. Вони є далеко не просто прикрасами стін, фрески являють собою повні цикли релігійних розписів. Метою фресок було зробити історію Біблії і життя найважливіших православних святих, відомим для жителів сіл шляхом використання зображень. Їх видатні композиції, витончені начерки і гармонійні кольори чудово поєднуються з навколишнім ландшафтом. Реметі в повіті Марамуреш володіє монастирем Полін, який має важливе значення з точки зору туризму.

Релігія завжди грала важливу роль в **Україні**. Протягом багатьох століть релігійні традиції переплітаються в місцевій культурі, і про це, безумовно, свідчить багато релігійних пам'яток в Україні. Храми, собори, монастирі, синагоги і інші релігійні об'єкти є популярними пам'ятками для туристів, які відвідують країну. Від архітектурних чудес до скромніших місць для молитв, релігійні будівлі в Україні дають один шанс для осмислення історії та культури країни протягом століть. Найвідоміша релігійна пам'ятка в прикордонному регіоні є Ужгородська синагога. З часів Другої світової війни єврейська синагога була забута як релігійна установа з видаленням усіх супутніх символів. Замість цього вона взяла на себе нову роль і в даний час широко відома як знаменита філармонія. Ужгородська синагога стала концертним залом через її дивовижну акустику. «Український концертний зал» є домівкою для талантів обласної філармонії та народного хору Закарпаття. Найвідоміші і відвідувані місця для поклоніння в Закарпатті це Нижнє Болотне, Бороняво, Нанково, Королево, Мукачево, Ужгород, мікрорайон «Горяни» в Ужгороді; в Івано-Франківській області це: Церква Святого Духа, збудована в 1598 році, розташована на півночі області в невеликому місті Рогатин, в Чернівецькій області це: Космодем'янська церква (церква Косьми і Даміана).

Місцеві вироби в туризмі

В **Угорщині** кулінарні вироби лідирують у переліку продуктів, які можуть бути запропоновані туристам: сливове повидло, вироблене у традиційному мідному котлі, хліб, спечений у традиційній зовнішній печі. Що стосується місцевих промислів, прикордонний регіон можна описати фарбованими пляшками, виробами зі шкіри і різьбленими виробами з деревини. Область **Соболч-Сотмар-Берег** можна описати за місцевими продуктами для туризму по угорським спеціальним продуктам, як-от: місцеве бренді, виготовлене з місцевих слив регіону Сатмар або яблук регіону Саболч та вишні регіону Уйфехерто і відповідною місцевою гастрономією. В області Боршод-Абауй-Земплен, крім місцевої дегустації їжі, представлена багата історія нашого регіону: чотири винних регіони пропонують широкий вибір вина до смаку тим, хто віддає перевагу легким білим винам, насиченим червоним, або навіть солодким винам. Місцеві ремісники готують подарунки та предмети побуту з пеньки. Сливи є основою для приготування варення, джемів, компотів і алкогольних напоїв.

У **словацькому** регіоні, різьблені дерев'яні фігурки, черпачки (čr páks, дерев'яний глечик), фуяри (народний інструмент зі списку ЮНЕСКО) та валашки (valaška, невеличка декоративна народна сокира) і багато виробів, виготовляються з кукурудзяного лушпиння і дроту, зокрема, людські фігурки представляють собою сувеніри для туристів. Крім того, вироби з місцевого органічного землеробства продаються як місцевий продукт (джеми, мед). Що стосується кулінарії, традиційні продукти харчування представлені молочними продуктами, виготовлення якого у Словаччині є дійсно давньою традицією, яка тягнеться до доісторичних часів. Це побічно підтверджується археологічними знахідками кісток овець і керамічних виробів, в яких киснуло молоко, які виявили в печері Доміца, що датується 2000 років до нашої ери. Є два типи відомого сиру. Відомий на даний час, т. зв. «бринза», є результатом захищеної технології подрібнення і змішування овечого сиру зі спеціальним розсолом. На сьогоднішній день словацька продукція з овечого молока є продукцією високої якості зі спеціальними характеристиками. Вони пов'язані з тією чи іншою територією або місцевістю і їх назви пов'язані з їх історичної торговою маркою. На підставі цих та інших атрибутів, Словацька Республіка фактично володіє трьома захищеними географічними назвами для молочних продуктів вівчарства, зареєстрованих в DOOR: базі даних ЄС сільськогосподарської продукції та продуктів харчування. З географічної точки зору, місцевість виробництва бринзи концентрується в гірській частині Словаччини, де є відповідні умови для розведення овець. Завдяки давній традиції її виробництва, а також її постійній популярності в даний час, бринза стала частиною туристичного товарного знаку Словаччини. Це часто є частиною раціону багатьох словаків не тільки через її унікальний смак, але й через те, що вона має позитивний вплив для здоров'я. Інший традиційний словацький продукт на основі овечого молока – це словацька парениця.

У **північно-східному регіоні Румунії** пейзаж наповнений дикими квітами, оскільки земля для фермерства використовується обмежено, для традиційного сінокосіння і з використанням природних, а не хімічних добрив. Однак ця незначна система в той же час ускладнює для фермерів можливість продавати свою продукцію в більш широких масштабах і в умовах складної європейської сільськогосподарської системи, тому продаж на місцевому ринку може бути хорошим рішенням. Місцеві центри збору і переробки молока дозволяють фермерам відповідати вимогам безпеки харчових продуктів ЄС, а також реалізовувати цілий ряд місцевих молочних продуктів. Інша зростаюча місцева галузь – виготовлення варення з використанням диких і культивованих фруктів. Більше двадцяти різних джемів виробляються місцевими жінками за сімейними рецептами, які реалізують їх через місцеві і іноді національні ринки. Існує безліч можливостей відвідати регіон, зупинитись в місцевих садибах і відчути елементи сільського життя, таких як: скотарство, бджільництво, хлібовипікання і виготовлення деревного

вугілля. **Повіт Сату-Маре** зберігає різноманітні традиції, ремесла і звичаї з потенціалом туристичної валоризації. Гончарне ремесло досі зберігається в селі Вама, де можна знайти відомий центр гончарної майстерності. Заховані серед тінистих долин і гір, працюючі руки народу Марамуреш народили мистецтво виготовлення речей повсякденного вжитку. Будь-то предмети домашнього вжитку, декоративні предмети, інструменти, всі вони несуть позначку регіону Марамуреш і його споконвічних символів. Від глиняної чашки і миски до традиційних покривал в святковій кімнаті, від дерев'яної ложки до величних дерев'яних воріт, всі вони є вираженням краси і духовності, які характеризують душу Марамуреш. У **повіті Сучава** можна знайти традиції гончарства, стародавні ремесла, які практикуються на цих землях з давніх часів. В даний час вони підтримуються за допомогою добре відомих гончарних майстрів з міста Радівці і села Марджиня. У той же час, інше ремесло зберігається в повіті Сучава, зокрема: фарбування яєць. У селі Чокенешть організовується Національний фестиваль фарбованих яєць.

У **Закарпатській області** вирощують промислову коноплю, і з неї виробляють чудові подарунки - рушники, скатертини і навіть сувеніри. Ця рослина вирощується в значних територіях – в тому числі в Угорщині, Румунії та Закарпатті. Плетені кошики і традиційні гончарні вироби є особливими традиційними виробами ремісничих майстрів Закарпаття. Як економічний район, Закарпатська область створює додаткову вартість у деревообробці і виробництві продукції з деревини, виготовленні вина, вирощуванні фруктів і овочів. Потенціал мінеральних джерел і мальовничих пейзажів досі в значній мірі нерозвинений, хоча стрімко набирає популярність для курортів і туризму. **Івано-Франківська та Чернівецька області** можуть запропонувати продукцію, вирощену в Карпатських лісах, зокрема: гриби і ягоди, а також майстерно виконані дерев'яні вироби, вовняний одяг, льон, вишивка, ткані вироби, кераміку і писанки. На території проживання гуцулів як місцеві продукти можуть бути запропоновані для туристів шкури тварин, різьблення по дереву, вишивки та плетіння.

У всіх прийнятних регіонах наступні місцеві продукти можуть бути запропоновані: активний відпочинок, еко-свята, інтерактивний сільський спосіб життя, свята для студентів, гастрономічний досвід, а також свята виноробів, виставка традицій і місцевої культури.

Культурні заходи, фестивалі

Майже всі муніципалітети області **Боршод-Абауй-Земплен** пропонують протягом року для відвідувачів культурні програми, в тому числі такі відомі події, як Оперний фестиваль у Мішкольці, Міжнародний фольклорний фестиваль Калака, Земплєнський фестиваль, Мистецькі фестивалі Боршод або Абауй, фестиваль врожаю в Токай за участю кількох населених пунктів від Токай-Хедьяля до Бюккайя. Під час фестивального сезону - на додаток до мистецтва – в області можуть бути виявлені інші цінності, вся область, села, міста, невеликі території поринають у життя. Сцени під відкритим небом, церкви, концертні зали, замки, вулиці пропонують якісні розваги і незабутній досвід для учасників. Численні культурні заходи регулярно проводяться в **області Соболч-Сотмар-Берег**. В Ніредьгазі (адміністративний центр області) два амфітеатри функціонують для покращення культурної пропозиції. Що стосується кількості культурних подій, регіон не відстає від середнього показника по країні. Найбільш відомі і регулярно організовуються фестивалі з міжнародною репутацією, зокрема: Відор фестиваль Ніредьгаза, Зустріч театрів в Кішварді, фортепіанний фестиваль Тисадоб, Сливовий фестиваль Тарпа, фестиваль Цінке, фестиваль повидла в Сатмарчеке, фестиваль Яскраві дні в Матесалці, музичний фестиваль у Нірбаторі, фестиваль «Смак Угорщини» в Ніредьгазі. Ці

програми беруть свій початок десятиліття тому як щодо історичних, так і кулінарних фестивалів, які демонструють актуальність багатьох культурних пропозицій області і її цінностей.

Кошице, **центр Кошицького краю**, є домівкою Державної філармонії Кошице, створеної у 1968 році в якості другого професійного симфонічного оркестру в Словаччині. Вона організовує фестивалі, такі як Кошицький музичний весняний фестиваль, Міжнародний фестиваль органної музики і фестиваль сучасного мистецтва. Вона також є домівкою оркестру Філармонії Кассовія. У 2008 році Кошице виграло конкурс серед словацьких міст на престижний титул Культурна столиця Європи 2013 року. Художньо-культурна програма виходить з концепції сталих постійних заходів з довготривалим ефектом на культурне життя в місті Кошице та цільового регіону. Найважливіші культурні події в регіоні є: Славошовце - Листопад – Фест - свято місцевих звичаїв і традицій, Маркушовце - Жовтень – Музика Нобіліс: Міжнародний фестиваль музики, Кошице - Травень - Дні міста Кошице, Міхаловце - Квітень – фестиваль Весна музики в Міхаловцях, Міхаловце - Травень - фестиваль фольклору, Краловський Хелмець - Вересень – свято виноробів. У Пряшівському краї існують численні культурні заходи протягом року: Високі Татри - серпень - щорічне паломництво на вершину Криван; Попрад - березень - Музична весна Попрада, Штрбське плесо - квітень - Карнавал, Попрад - травень - конкурс фольклорних і національних груп, Старий Смоковець, Татранська Ломніца, Штрбське Плесо - червень – Літне відкриття туристичного та термального сезону, Високі Татри - липень - Культурне літо Татр, Менгушовце - липень - Менгушовське родео, Високі Татри - серпень - Щорічне паломництво на Риси, Попрад - листопад - фестиваль джазу, Кастелло ді Спіс - травень - Літне відкриття туристичного сезону, Камієнка - червень - міжнародний фестиваль фольклору русинів і українців, Раславіце - червень - фестиваль танців і пісні Шаріш, Бардейов - липень - ігри Роландо, Пряшів - листопад - Міжнародний джазовий фестиваль, Гуменне - червень - регіональний фестиваль фольклору русинів і українців.

Повіт Сату-Маре проводить серію народних заходів, що відносяться до різних епізодів або важливих подій в житті місцевої громади. Серед них можна згадати такий: Самбра Ойлор, фестивалі, пов'язані із виготовленням "палинки" (горілки), традиційного місцевого продукту, або Весілля Оаш, фестиваль, що визнаний завдяки своїм специфічним народним костюмам і традиціям. Інші (полікультурні) заходи, організовані у повіті, це: Міжнародний фестиваль палинки, фестиваль вина, гастрономічні фестивалі, Дні повіту Сату-Маре, днів міст і комун, угорські дні "Парціум", фольклорний фестиваль національностей з Богданд, дні німецької культури, Міжнародний фестиваль культури «Без Бар'єрів», Свято Суниць Халмеу, культурний фестиваль Самфест, полювання з гончими з Мертінешть, щорічне святкування дня народження поета Аді Ендре поета і т.д. Нематеріальний спадок **повіту Марамуреш** обумовлений своїми багатими традиціями і звичаями. Тому, кількість важливих культурних подій, які підтримують ці традиції і звичаї, є значною, що охоплює кожен місяць року подіями, які викликають великий інтерес. Серед них можна назвати: "Фестиваль зимових звичаїв - Мармація" з Сігету Мармацією, "Танок у Прислопа", або "Санзієнеле" є лише деякими з цих подій. Особливе місце займає фестиваль - єдиний в світі - "Довгий шлях до Веселого цвинтарю", який був організований в 2010-2014 рр. Заходи, організовані в повіті Сучава: "Ярмарок Санжана" в місті Сучава, Національний фестиваль форелі в Чокенешть, середньовічний фестиваль мистецтв в Тронній фортеці, Сучава, Різдво в Буковині (організований в Сучаві), Великдень в Буковині, Пілігрим в Буковині, в Качиці і Путні, Фестиваль снігу у Ватра Дорней.

Закарпатська область славиться своїми культурними заходами та фестивалями. Велика кількість виставок, ярмарків і фестивалів проходять в регіоні кожного року. У січні мешканці

мають можливість відвідати традиційний фестиваль меду, фестиваль "Червоне вино", в лютому - фест "Ужгородська палачінта" (ярмарок млинців). Навесні місцевих і туристів запрошують на "Сакура-фест", щоб спостерігати найкрасивіший період в регіоні - цвітіння сакури. Крім того, такі фестивалі і свята проходять в районах: фестиваль мінеральної води, фестиваль гумору і сатири, "Фестиваль вишиванки" (фестиваль національного одягу), ярмарок "Золота осінь" і багато інших цікавих фестивалів та інших культурних заходів. В **Івано-Франківській** області також є багато цікавих культурних заходів, заради чого її варто відвідати. Такі події, як фестиваль колядок, фестиваль "Різдво в Карпатах" та інші, присвячених різдвяним святкам, як правило, проводяться в регіоні. Дуже цікаві виставка "Гуцульське весілля" (гуцульське весілля), фестиваль "Весняний бал в зимових Карпатах", театральний фестиваль "Галицька Мельпомена та інші. Навесні люди відвідують Міжнародний фестиваль продуктів харчування, багато фестивалів, присвячених святу Великодня, фестиваль ковалів; влітку – фестиваль української пісні, фестиваль молодості, фестиваль "Івана Купала"; восени - фестиваль патріотичної пісні, фестиваль грибів, молодіжний фестиваль "Студентська осінь". **Чернівецька область** має різні культурні заходи. Як і в кожному українському регіоні багато заходів, присвячених Різдву, відвідують жителів регіону і туристи в зимовий період. Навесні мешканці і гостей запрошуються на Буковинський туристичний ярмарок, фестиваль сім'ї, Український національний фестиваль "Вишиваний рід" (фестиваль національного одягу); влітку - фестиваль вуличних оркестрів, півний фестиваль, також багато ярмарків; восени - Святкування Дня Чернівців, кулінарний фестиваль мистецтв "Гостинність Буковини", регіональний фольклорний фестиваль "Осіньне весілля" та інші.

Організації в туризмі, доступна інформація про туристичні пам'ятки

Що стосується **областей Боршод-Абауй-Земплен та Собо́лч-Сотмар-Берег** організації по туризму представлені в різних частинах областей офісами Тур-Інформ бюро (12 в Боршод-Абауй-Земплен, 3 – в Собо́лч-Сотмар-Берег) і місцевими відділеннями Угорської Асоціації управління туристичними напрямками (УТН), місцевими та регіональними туристичними установами/ товариствами і туристичними агентствами. Інформація про визначні туристичні пам'ятки доступна на національних, тематичних або місцевих сайтах, і є приклади використання сучасних технологій (Токай: Путівник@ ручний мобільний додаток). Структура веб-сайтів важко сприймається, і майже відсутня будь-яка інформація в Інтернеті англійською мовою або на мовах сусідніх країн (на українській, словацькій та румунській). Співпраця з національними / регіональними / місцевими та міжнародними туристичними установами забезпечується Асоціацією УТН.

Що стосується **Кошицького та Пряшівського країв**, регіональні туристичні офіси та компанії УТН надають послуги як для туристичного сектора, так і для туристів. Компанії УТН включають: S-Тур, туристичне агентство Довіна (Dowina), Суправія (Supravia), всі вони створені на початку 1990-х років. Сатур (Satur) є колишнім державним монопольним оператором. Компанія «Зелені Тури Словаччини» управляється громадянином Сполученого королівства і є набагато молодшою. Аванс є агентством, яке надає повний комплекс послуг для подорожей і заходів. У центральній частині Словаччини в місті Зволєн розташоване агентство «Тури відкривай Словаччину», яке організовує для клієнтів тури по всій країні. Компанія «T-Ski» знаходиться в горах Високі Татри. Паломницькі тури також фокусуються на Високих Татрах. Веб-сайт SlovakiaHiking.net знаходиться у веденні сертифікованих туристичних гідів в місті Шліац.

Що стосується **румунських повітів**, в цілому налічується 5 туристичних інформаційних центрів в Північно-Західному регіоні: 3 в повіті Клуж, 1 в Біхор, 1 в Марамуреш. У червні 2014 року новий туристичний інформаційний центр був відкритий в Сату-Маре, маючи на меті просування Сату-

Маре як культурної, історичної, економічної та релігійної цінності в європейському контексті. В даний час виконуються поточні проекти Повітової ради Марамуреш і місцевих органів державної влади зі створення і просування туризму і інформаційних центрів Бая-Маре, Борша, Сеїні і Вішеу де Сус, як частини туристичної інформації та розвитку мережі. Основні асоціації туристичного розвитку у повітах Сату-Маре та Марамуреш є: Інфотуризм Марамуреш, Асоціація промоції і туристичного розвитку Марамуреш, Асоціація «Природа Здоров'я Туризм Сату-Маре», і Асоціація "Про Туризм". У червні 2013 року в Північно-Західному регіоні налічувалося 329 туристичних агентств, які підлягали ліцензуванню Національним органом по туризму, у тому числі найбільша кількість в повіті Клуж (167), а потім Біхор (75) і Марамуреш (38). У Сату-Маре значний прогрес можна помітити протягом останніх кількох років по документуванню туристичних цілей. Ряд проектів були реалізовані - або все ще тривають - для розробки туристичних інформаційних та рекламних матеріалів, концепції туристичних маршрутів і інформування / навчання по валоризації туристичного потенціалу деяких цілей в повіті. Деякі основні туристичні об'єкти розробили інформаційні сайти (наприклад, курорт Ташнад www.tasnad-statiune.ro). Крім того, різні інформаційні портали були розроблені відповідно до потреб деяких конкретних туристичних пам'яток - наприклад, веб-сторінка винного маршруту Сату Маре (<http://vinulsatmarean.ro/>) або релігійної спадщини з Сату-Маре та його оточуючих прикордонних районах - шлях середньовічних церков. Найголовніше те, що був розроблений спільний бренд ("Сату-Маре - Гостинність це наша традиція»), який забезпечує узгодженість всіх цих заходів.

У **Закарпатській області** розвитку туризму обумовлений стратегічним баченням регіону. Щорічний моніторинг індустрії туризму в регіоні підтверджує позитивні тенденції у своєму розвитку. Вони відображаються головним чином в зростанні мережі санаторно-курортних, оздоровчих та готельних об'єктів Закарпаття. Одним з найбільш популярних видів туризму в Карпатах є оздоровчий туризм з використанням мінеральних і термальних вод. Тому багато туристів відвідують сучасні санаторні комплекси "Поляна", "Сузір'я", "Термал Стар ", "Карпатія", "Закарпаття" та інші. Як показали дослідження, в останні роки в були створені в регіоні 13 туристичних інформаційних центрів, які присутні практично у всіх адміністративних одиницях області. Проте, існуючий потенціал не реалізований в першу чергу через відсутність повністю адаптованих до ринку умов, політики розвитку держави в сфері внутрішнього туризму. Основними проблемами є: відсутність достатньої кількості кваліфікованого персоналу і спеціалізованих навчальних закладів для їх підготовки; немає законодавчого механізму реєстрації фермерських господарств, які надають послуги сільського туризму. В **Івано-Франківській області** в цілому, регіон має 96 туристичних комплексів, курортів і готелів (вкл. приватні будинки, які використовуються в якості готелів), які можуть одночасно вмістити до 8 тисяч туристів. Дуже популярні гірськолижний курорт "Буковель", а також організації, що надають послуги організації змагань на байдарках по річках Прут і Черемош і дельтапланеризм. Недоліком туристичного сектора є те, що власники таких організацій орієнтовані на заможних споживачів. Решта туристів створюють попит на так званий «зелений туризм» або «агротуризм». Туризм в Івано-Франківській області є одним з найбільш важливих галузей економіки, що сприяє поліпшенню економічного розвитку регіону. Проте, для покращення туризм і рекреаційні об'єкти потребують фінансові ресурси. В Чернівецькій області налічується 17 видів туристично-рекреаційних об'єктів. Це і гірськолижні центри, готелі і туристичні комплекси, туристичні центри, санаторії, курорти, бази відпочинку, міжнародні спортивні та туристичні комплекси. Тому, область має багато можливостей для запрошення багато туристів з усього світу. Але є багато проблем в цьому секторі. Вони пов'язані з низькою інституційною

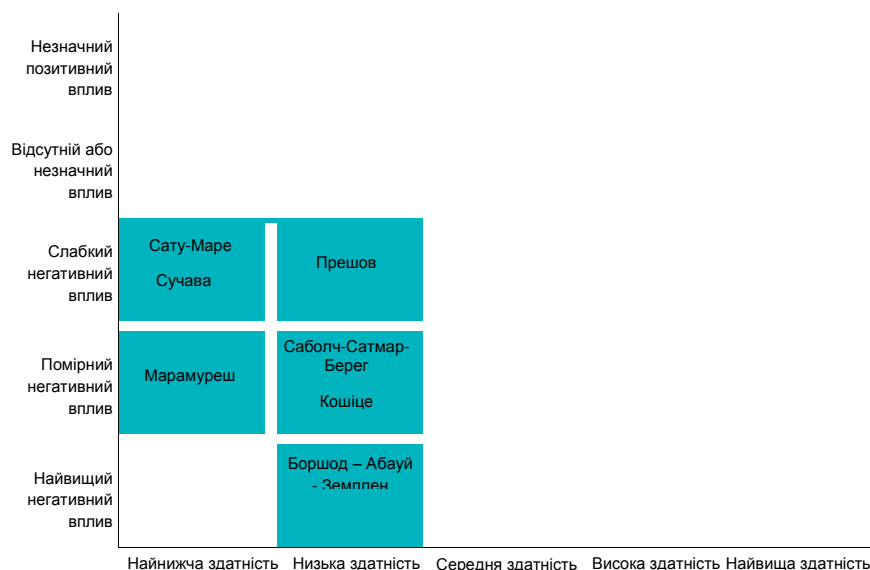
підтримкою, і, як наслідок, стан розвитку галузі має такі недоліки: застаріла інфраструктура; застаріла мережа комунальної інфраструктури; зношені мережі електропостачання; готелі та інші місця тимчасового розміщення потребують реконструкції; потребує реконструкції Чернівецький аеропорт, який за характеристиками знаходиться далеко позаду від європейських аналогів.

10.2.2 Захист довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до зміни клімату (ТЗ 6)

Сукупний потенційний вплив зміни клімату

Зміна клімату є вагомим чинником, що впливає на майбутній розвиток ЄС і сусідніх регіонів. Підвищення потенціалу для адаптації до зміни клімату займає вагоме місце в порядку денному Європейського Союзу. Насправді, два з п'яти завдань Європи 2020 (зменшення викидів парникових газів і збільшення використання відновних джерел енергії) безпосередньо пов'язані з цією проблемою. Існує все більше і більше доказів / результатів досліджень, які можуть бути використані (не звертаючи увагу на деякий рівень невизначеності при розгляді прогнозів по зміні клімату). Проект зміни клімату ESPON²⁶ представляє собою стандартний набір показників для оцінки зміни клімату та його наслідків в регіонах NUTS3 Європейського Союзу.

Перший показник є "Сукупний потенційний вплив зміни клімату", який показує зважене поєднання фізичних, екологічних, соціальних, економічних і культурних потенційних наслідків зміни клімату. З цієї точки зору, 3 з 7 регіонів (Пряшів, Сату-Маре, Сучава) зазнають низький негативний вплив, повіт Марамуреш, область Соболч-Сотмар-Берег та Кошицький край зазнають середній рівень негативного впливу, в той час як область Боршод-Абауй-Земплен знаходиться в гіршій категорії (найвищий негативний вплив).

Малюнок 21: Сукупний потенційний вплив зміни клімату (2013)

Джерело: ESPON Клімат – Зміна клімату та територіальні ефекти на регіони і місцеві економіки – Остаточний звіт

Здатність до адаптації

²⁶ Проект зміни клімату ESPON – Зміна клімату та територіальні ефекти на регіони і місцеві економіки – Остаточний звіт
http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/CLIMATE/ESPON_Climate_Financial_Report-Part_B-MainReport.pdf

Загальний адаптаційний потенціал області також є важливим показником. На жаль, прийнятна територія не показує оптимістичну ситуацію: всі румунські повіти характеризуються низькою загальною здатністю адаптуватися до зміни клімату - насправді, вони є одними з 25% із всіх найбільш вразливих європейських і транскордонних регіонів NUTS3, в той час як угорські і словацькі регіони мають лише трохи кращу ситуацію, маючи низьку загальну спроможність до адаптації²⁷.

Вразливість до зміни клімату

Комбінація регіонального потенційного впливу та загальний адаптаційний потенціал даного регіону представляють собою вразливість до зміни клімату. Цей комплексний показник демонструє досить критичну картину: область Боршод-Абауй-Земплен характеризується високим негативним впливом, повіти Марамуреш, Сату-Маре, область Соболч-Сотмар-Берег та Кошицький край демонструють середній рівень негативних впливів, і тільки Пряшів, Сучава можуть зіткнутися з низькими негативними впливами.

Вивчення клімату ESPON вводить класифікацію зміни клімату у європейських регіонах, визначаючи 5 різних типів:

- Південно-Східна Європа (6 регіонів на програмній території потрапляють в цю категорію)
- Північно-Центральна Європа (вона включає в себе Пряшів)
- Північна Європа
- Середземноморський регіон
- Північно-Західна Європа

З огляду на прогнози зміни клімату для Південної і Центральної Європи, вказані регіони можуть розраховувати на значне збільшення середньої температури, істотного зменшення морозних днів, а також значного збільшення літніх днів. Що стосується опадів, регіони також можуть розраховувати на сильне зменшення опадів протягом літніх місяців. Прогнозованими змінами в Північній і Центральній Європі є істотне зменшення морозних днів і скорочення кількості днів зі сніговим покривом²⁸.

Об'єкти світової природної спадщини ЮНЕСКО

Територія розміщує 2 об'єкти природної спадщини, які охороняються ЮНЕСКО:

1. Карстові печери Аггтелек та Словацький Карст

Карстові печери Аггтелек та Словацький Карст – покриваючи території **області Боршод-Абауй-Земплен та Кошицького краю** – є знаменитими серед великої кількості складних, різноманітних і незайманих печер, зосереджених на відносно невеликій площі. Печери розташовані на північно-східному кордоні Угорщини та південно-східному кордоні Словаччини, ця виняткова група з 712 печер знаходиться під територією у 56,651 га і великою буферною зоною. Карстові процеси створили багату різноманітність структуру і місця проживання, що мають важливе значення з біологічної, геологічної і палеонтологічної точки зору. Сформована

Проект зміни клімату ESPON – Зміна клімату та територіальні ефекти на регіони і місцеві економіки –
Остаточний звіт
http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/CLIMATE/ESPON_Climate_Financial_Report-Part_B-MainReport.pdf

²⁸ Проект зміни клімату ESPON – Зміна клімату та територіальні ефекти на регіони і місцеві економіки –
Остаточний звіт
http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/CLIMATE/ESPON_Climate_Financial_Report-Part_B-MainReport.pdf

протягом десятків мільйонів років, область бездоганно демонструє формування карсту протягом обох тропічних і льодовикових кліматів, що є дуже незвичним і, ймовірно, краще, зафіксована тут, ніж де-небудь ще у світі. Печери відображають надзвичайно рідкісне поєднання тропічних і льодовикових кліматичних впливів; вони дозволяють вивчати геологічну історію через десятки мільйонів років. Найзначніша система печер це Барадла-Доміца (Baradla-Domica), довжиною 21 км транскордонної мережі, яка щедро прикрашена сталактитами і сталагмітами, яка є дуже важливою потоковою печерою в помірній кліматичній зоні і є об'єктом Рамсарської конвенції. Також варто згадати крижану печеру Добшина, одну з найкрасивіших у світі. Безпосередня близькість багатьох різних типів печер різної морфології, а також важливих археологічних знахідок, робить дану територію видатним підземним музеєм. Її екосистеми забезпечують середовище проживання для більш ніж 500 троглобіонтів або видів троглофілів, в тому числі деякі з яких є місцевими²⁹.

Карстові печери Аггтелек і Словацький Карст лежать на території загальною площею 55,800 га і топографічно містять вапнякове плато посічене глибокими річковими долинами. Це найбільш широко досліджувана карстова область в Європі. Гідрологічні умови характеризуються відсутністю поверхневих потоків, за винятком між гірськими басейнами, а також комплексною циркуляцією підземних вод. Флора представлена елементами Паннонії і Карпат. Близько 70% території складається з листяного лісу, де переважають граб і дуб. Тваринний світ налічує вовків, рисі, благородні олені, косулі, кабани, дики кішки і борсуки. Гніздяться такі види птахів: вівсянка гірська, чорний лелека, деркач, імперський орел, пронурок, довгохвоста сова, сокіл-балобан, зміїд, осоїд. Особливий науковий інтерес складають печери і підземні водні фауни. Багато жуків та інших комах. Печерні черв'яки часто зустрічаються в піщаних і глинистих породах, тоді як молюски пов'язані з підземними водами. Всього 21 вид кажанів був виявлений в Словацькому карсті³⁰. Одним із важливих аспектів цієї території є те, що карстові характеристики печер містять величезний масив доказів, що відносяться до геологічної історії останніх декількох мільйонів років. Справжній карстовий ландшафт розвивається з перервами з кінця льодового періоду. В межах охоронюваної Словацькою територією знаходяться одне помітне поселення Сіліца і два хутори, а також два села (Аггтелек і Йошвафо, де проживає приблизно 1100 жителів) знаходяться в межах кордонів Національного парку Аггтелек. Наявна проблема забруднення, коли забруднюються печерні води, і це загрожує екосистемі парку, що виникає через інтенсивне використання пестицидів і добрив в прилеглих районах, а також від туристичного транспорту і прилеглої промисловості³¹.

2. Букові праліси Карпат та Букові праліси Німеччини (Словаччина: Пряшівський край – Україна: Закарпатська область)

Незаймані букові праліси Карпат і букові праліси Німеччини є транснаціональними композитними об'єктами. Вони охоплюють десять окремих масивів, розташованих на 185 км вздовж осі від гір Рахівщини і Чорногірського хребта в Україні над Полонинським хребтом (Словаччина) до Вигорлатських гір у Словаччині (букові праліси Німеччини також включають в себе п'ять інших місць в різних частинах Німеччини). Букові праліси Карпат охоплюють території у Закарпатській області і Пряшівському краї. Понад 70% їх території знаходиться в Україні і

²⁹ <http://anp.nemzetipark.gov.hu/index.php?lang=en>, <http://www.vilagorokseg.hu/caves-of-aggtelek-karst-and-slovak-karst>

³⁰ <http://www.vilagorokseg.hu/caves-of-aggtelek-karst-and-slovak-karst>

³¹ <http://whc.unesco.org/en/list/725>

займають 29279 гектарів у цих двох країнах. Територія включає в себе два національні парки (Ужанський національний парк і Національний парк Полонини), біосферний заповідник, а також кілька охоронюваних ареалів проживання (в основному, в Словаччині). Обидва національні парки складають окремий біосферний заповідник, Східно-Карпатський біосферний заповідник³².

Малюнок 22: 2. Буківі праліси Карпат

Джерело: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Beech-whc.jpg>

№	Масив	Регіон	Тип природного заповідника	Охоронювана територія (га)	Буферна зона (га)
1.	Чорногора	Закарпатська область	Карпатський біосферний заповідник	2476,8	12925,0
2.	Уголька / Широкий луг			11860,0	3301,0
3.	Свидовець			3030,5	5639,5
4.	Мараморош			2243,6	6230,4
5.	Кузій / Трибушани			1369,6	3163,4
6.	Стужиця / Ужок		Ужанський національний парк	2532,0	3615,0
7.	Стужиця / Буковські верхи	Пряшівський край	Національний парк Полонини	2950,0	11300,0
8.	Рожок		Охоронювані території, Пряшів	67,1	41,4
9.	Вігорлат			2578,0	2413,0
10.	Гавешова			171,3	63,9

³² https://en.wikipedia.org/wiki/Primeval_Beech_Forests_of_the_Carpathians_and_the_Ancient_Beech_Forests_of_Germany

Словацькі регіони, загалом:				29278,9	48692,6
11.	Ясмунд	Макленбург - Ворпомерн	Національний парк Ясмунд	492,5	2510,5
12.	Серран		Національний парк Мюрітц	2681,0	2568,0
13.	Ліс Грумсінер	Брандербург	Національний заповідник Ліс Грумсінер	590,1	274,3
14.	Хаїніх	Тюрингія	Національний парк Хаїніх	1573,4	4085,4
15.	Келлервальд	Хессе	Національний парк Келлервальд - Едерсе	1467,1	4271,4
ЗАГАЛОМ:				36083,0	62402,2

Таблиця 23: Охоронювані території букових пралісів Карпат

Джерело:

http://en.wikipedia.org/wiki/Primeval_Beech_Forests_of_the_Carpathians_and_the_Ancient_Beech_Forests_of_Germany

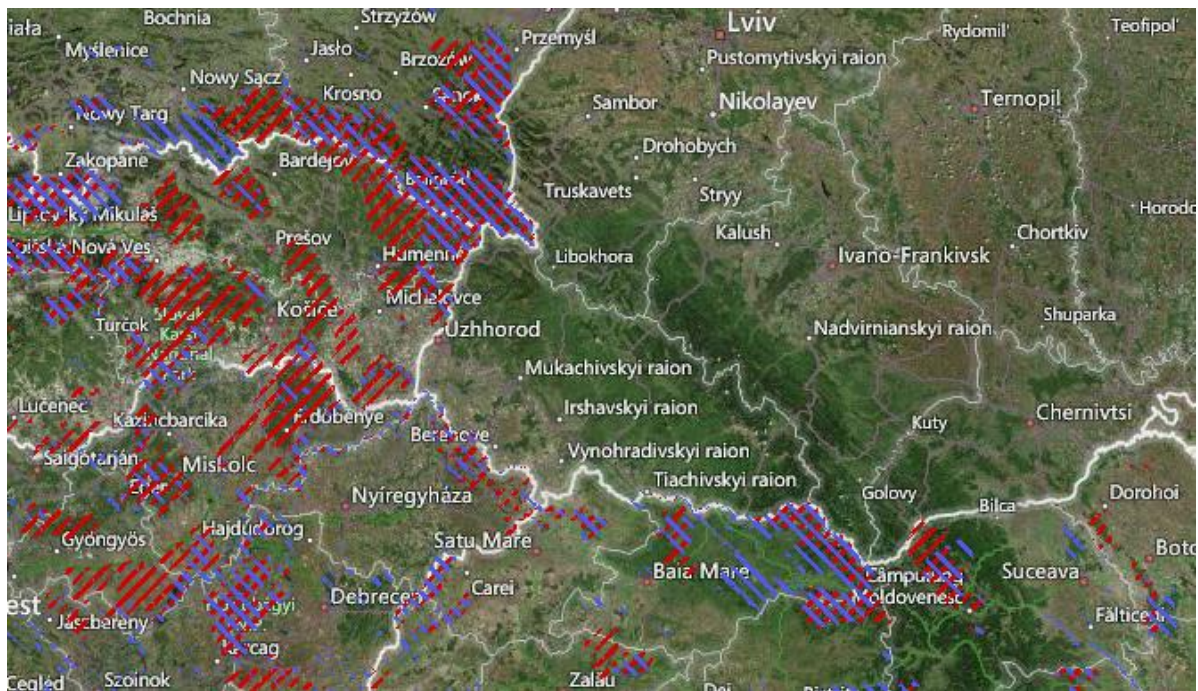
Букові праліси Німеччини є прикладами триваючої пост-льодовикової біологічної та екологічної еволюції наземних екосистем і є необхідними для розуміння поширення бука (лат. *Fagus Sylvatica*) в північній півкулі в різних середовищах. Ці незаймані, складні ліси помірного поясу представляють найбільш повні та всебічні екологічні моделі і процеси чистих насаджень європейського бука в різних умовах навколишнього середовища і представляють всі зони від узбережжя до гір. Бук є одним з найбільш важливих елементів лісів Помірного широколистяного лісового біому і являє собою видатний приклад повторної колонізації і розвитку земних екосистем і спільнот після останнього льодовикового періоду, процес, який триває і досі. Вони являють собою ключові аспекти процесів, необхідних для довготривалого збереження природних букових лісів і показують, як один єдиний вид дерева набув абсолютного домінування за різними екологічними параметрами³³.

Природні території під захистом

Територія **Натура 2000** у прикордонному регіоні (у країнах ЄС) включає численні об'єкти в основному в північній частині прийнятої території (Кошицький та Пряшівський краї, область Боршод-Абауй-Земплен) і менші, але не менш важливі об'єкти, в області Соболч-Сотмар-Берег, повітах Марамуреш і Сучава, що стосуються територій західних східних Карпат. Демаркаційні лінії охоронюваних ареалів проживання, звичайно, в реальності не обмежуються кордонами і українська частина Східних Карпат має також включати в себе інші об'єкти, які будуть охоплювати території подібні до Натури 2000 відповідно до директив Європейського Союзу. Західні і Східні Карпати охоплюють всі прийнятні області та повіти за винятком області Соболч-Сотмар-Берег³⁴.

³³ Джерело: <http://whc.unesco.org/en/list/1133>

³⁴ На основі інформації з сайту <http://natura2000.eea.europa.eu>

Карта 24: території Натура 2000 у прикордонних районах країн ЄС (2015, синім: ареали проживання, червоним: ареали існування птахів)

Джерело: <http://natura2000.eea.europa.eu>

Національні парки і природні парки, охоронювані ландшафтні зони та біорізноманіття

Область **Боршод-Абауй-Земплен** розміщує на своїй території 3 національні парки: Національний парк Бюкк, Національний парк Аггтелек і невелику північну частину Національного парку Хортобадь в південній частині області; в області також знаходяться 6 охоронюваних ландшафтних зон (Лазбеірці (Lázbérci), Боршоді-Мезюшері (Borsodi-Mezőszéki), Кеснетені (Kesznyéteni), Торновідекі (Tarnavidéki), Токай-Бодрогзугі (Tokaj-Bodrogszugi) і Земплені (Zempléni)).

В області **Соболч-Сотмар-Берег** відсутні національні парки, але наявні охоронювані природні ландшафтні зони: Ніршерг-Сатмар-Берег (Nyírség-Szatmár-Bereg), включаючи її головні території як-от: ландшафтний заповідник Сатмар-Берег, заповідники Тисадоб і Тисателек-Тисаберцел. Крім охоронюваних ландшафтних зон, тут також знаходяться 11 національних природних заповідників. Печери областей захищені законом. Область **Боршод-Абауй-Земплен** характеризується дубовими, грабовими, буковими і вільховими лісами. Є багато елементів високогірної флори спільної для Карпат. Унікальні, рідкісні охоронювані ареали проживання відрізняються гірськими луками багатими орхідеями, водними болотами, барвистими скельними силікатними і кислими ґрунтами, буковими, березовими лісовими масивами. Тут можна знайти великі популяції тварин, в тому числі карпатських оленів і багато охоронюваних видів домашніх ссавців. Життя птахів характеризується наявністю гірських видів (наприклад, чорний лелека і куріпка). Тут також живуть гадюки. Велика кількість дрібний комах та інших безхребетних тварин, які не зустрічаються в інших районах країни, доповнюють багатства і цінність гірської екосистеми. Територія також є домівкою, місцем полювання та відпочинку для таких птахів як: чоботар, сірої чаплі та білої великої чаплі. Професіонали нарахували 41 вид гніздуючих птахів. У ясеневих лісах рівнини **Сатмар-Берег** живе рідкісний Субальпійські ендемік

карпатський шафран. У водах Верхньої Тиси налічується близько 45 видів риб. Серед амфібій і рептилій варто згадати озерну жабу, тритона, плямистого тритона, гірську або живородну ящірку (Чарода, Баторлігет), плямисту саламандру (ліси Лоня і Боцкерек) і звичайну гадюку (ліси Лоня, Боцкере і Дийда). Заповідник Білий Тисавашвар являє собою видатну природну цінність через значну міграцію птахів, в т.ч. різні чаплі і невеликі колонії білої чаплі³⁵.

У **Кошицькому краї** розташовані повністю або частково два національні парки: Словацький рай і Словацький Карст, 2 охоронювані ландшафтні території та 140 невеликих охоронюваних територій, з яких 40 національних заповідників, 47 природних заповідників, 23 національних природних пам'яток, 18 природних пам'яток і 6 охоронюваних територій. Більшість охоронних територій розташовані в районі Рожнява (35), недалеко від міста Кошице (29), Спішська Нова Вес (24) і Требішов (16). Менше охоронюваних територій розташовано в районі Кошице-І (3) і Гелниця (3). Територія **Натура 2000** забезпечує сприятливі умови для збереження популяцій окремих видів фауни і флори і сприятливі умови для збереження ареалів проживання. Національний перелік пропонованих спеціальних охоронюваних зон згідно з директивою про птахів було прийнято постановою уряду № 636/2003. Він містить 38 об'єктів, з яких 9 частково знаходяться на території Кошицького краю. Пропоновані спеціальні охоронювані зони забезпечують перший рівень захисту та охорону природним ареалам існування птахів, тут заборонено здійснювати діяльність, яка може негативно вплинути на об'єкт захисту. Особливості рослинності і видового багатства відповідають природним умовам і діяльності людини на території. Істотним фактором, що впливає на характер рослинності є більш континентальний характер клімату (в порівнянні з розташованими далі на захід регіонами), що обумовив створення та існування специфічних рослинних груп. Оригінальний склад і велику кількість таксонів можна спостерігати сьогодні в основному тільки в гірських районах. З огляду на виявлення кам'янистих порід можливим є знахідка вапняних видів. Видовий склад рослинності відображає ступінчастий рельєф Кошицького краю. Там можливо виділити рівнинні і пагорбисті місцевості до висоти 500 м., які характеризуються дубовими і дубово-грабовими лісами і низинними заплавними лісами, передгір'ями на висоті 500-1000 м, покритими буковими або змішаними буково-хвойними лісами і рівень лігніту до 1500 м, представлений змішаними буковими і ялицевими, смерековими та хвойними лісами. У пересіченій місцевості (особливо у карстових і гірських районах) також можна спостерігати родову інверсію рослин. У Кошицькому краї ростуть західнокарпатські і карпатський ендемічні види, пов'язані із скелею, а також степові і лугові місця проживання. Є деякі рідкісні види ссавців, а також інші види тварин. З орнітологічної точки зору охоронювані території Кошицького краю є одними з найважливіших місцями у Словаччині, а також Європи (хижаки, чаплі, горобці – озера Сенярські рибники). В регіоні існує велика різноманітність видів комах, кажанів, а також оленів. Щодо амфібій, є, зокрема, всі чотири види саламандр (жаби і саламандри), дуже рідкісні шиплячі і деревні змії. З водних і пов'язаних з водою видів представлені рідкісні види тварин, такі як: раки, форель, і угорська мінога. Стосовно мисливських тварин в дикій природі є всі важливі види, такі як олені, козулі, кабани, куріпки, зайці тощо. З рідкісних видів, полювання на яких суворо регламентується, з урахуванням природних умов, найбільші популяції мисливських тварин знаходяться в районі Рожнява. Охорона природи і ландшафту означає обмеження втручання, яке можуть становити загрозу, завдає шкоди або знищує умови і форми життя, природну спадщину, ландшафт і знижують його екологічну сталість, а також усувають такі втручання. Збереження природи також означає захист екосистем. У Кошицькому краї розташовані, або частково розміщені два національні парки –

³⁵ Джерело: <http://magyarnemzetiparkok.hu/>

Словацький рай і Словацький карст і два охоронювані ландшафтні території – Вигорлат і Латориця. Загальна площа великих охоронюваних територій сягає 94 666 га, що становить 14,02% території регіону. Сувора охорона природи реалізується у 4-му і 5-му рівнях для захисту невеликих охоронюваних територій, де оголошені охоронюваними 137 території із загальною площею 9 120,85 га, що становить 1,35% від регіону. Загальна площа територій, що охороняються з другого до п'ятого рівня захисту, становить 98 024,41 га, що становить 14,51% від регіону без території об'єктів Натура 2000. У Кошицькому краї налічуються 45 охоронюваних дерев або їх груп³⁶.

П'ять національних парків (з 9 у Словаччині) та численні національні охоронювані території можна зустріти в Пряшівському краї: (Татранський національний парк, Низькі Татри, П'єніни, Полонини і Словацький Рай). Національний парк Високі Татри (ТАНАП) є словацьким національним символом. Це територія надзвичайної природної краси з багатою різноманітністю пейзажів і дикої природи. Герлаховський Пік є найвищою словацькою горою. Він розміщений над крутими кам'янистими хребтами, гребнями, красивими схилами і луками. ТАНАП є також добре відомим через наявність тут великої кількості водоспадів і гірських озер. Значна площа у горах Татри покрита хвойними лісами, карликовими соснами і трав'янистими луками. Райони, розташовані вище трав'янистих нагір'їв, в основному складають скелі, покриті лишайниками і мхом. ТАНАП є домівкою для багатьох рідкісних видів тварин і рослин під назвою ендеміки. Бурий ведмідь, рись, сарна (ендемік), бабак, олень, вовк і дикий кабан є тільки прикладами фауни ТАНАП. Ви можете тут зустріти дятла, дрозда, орла або канюка. Всі рослини, що ростуть в парковій зоні, захищені. Можна знайти едельвейс, тирлич. Разом з сусіднім польським Національний парк Татра, ТАНАП став біосферним заповідником ЮНЕСКО в 1993 році. Національний парк Низькі Татри (Національний парк Низькі Татри) є найбільшим національним парком Словаччини, з дуже великими округлими горами і чудовими долинами і численними печерами. Представлені в Низьких Татрах ацидофіти і лугові квіти. Тут ростуть захищені видами рослин, які включають едельвейс, кілька видів ломикаменю, сон-квітку. Низькі Татри є єдиним місцем в Словаччині, де ростуть гібридний бадан і польовий в'юнок. Цікавим явищем є охирея татранська (мох), який є ендеміком у Низьких Татрах. Багато хижих тварин живуть в лісах Низьких Татр, і представлені оленями, кабанями і косулями. Серед диких тварин тут є куниця, горностаї, рись, лисиця, вовк і на околиці гори – дика кішка. Сприятливі умови для існування бурих ведмедів. В альпійській зоні живуть типові альпійські тварини, такі як бабаки і сарни. **Національний парк П'єніни** знаходиться в гірському масиві П'єніни; він характеризується чудовими кам'янистими пагорбами. Три корони («Три Корони») є найпопулярнішими і найбільш вражаючими на словацькій стороні. Річкам знадобилися століття для створення цих красивих каньйонів, які прикрашають сьогодні парк (Річка Дунаєць і долина Лісовий потічок). Найбільш вражаючим є каньйон у долині річки Дунаєць довжиною 200-300 метрів. Він по праву вважається найбільшим каньйоном в Центральній Європі. Долина є домівкою для багатьох водних, а також наземних тварин. Європейська видра, бобр, олень, ведмідь, вовк і рись з більших тварин; серед рептилій і земноводних тут зустрічаються ящірка, вуж, європейська гадюка, різні види жаб і саламандр, з птахів тут зустрічаються соколи, канюки або пугачі. Річка Дунаєць є домівкою для близько 20 різних стай риб, наприклад щуки і форелі. Територія парку також є домівкою для багатьох ендемічних видів рослин. **Національний парк Полонини** характеризується не надто розірваним рельєфом, проте перепад висот досягає цілих 1200 м (3,936 футів). Район в основному вкритий хвойними і буковими лісами. Карпатський

³⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Slovak_Karst_National_Park,
охоронюваних територій Словаччини

праліс у районі Стужиці з 400-річними буками знаходиться в межах території парку. Для національного парку Полонини характерним є вільний випас стад зубрів і Старино-Словацький найбільший резервуар питної води. **Національний парк Словацький Рай** розташований в східній частині Словаччини і містить одну з найбільших крижаних печер у Європі і привабливий ландшафт карстового плато, ущелин, водоспадів і печер. Пам'ятники, які свідчать про найстарішу історію регіону і країни, також розташовані тут. Домінуючий хвойний ліс, який покриває 90% території парку, є найбільшою цінністю. Основою скель тут є вапняк і завдяки цьому, місцева флора є дивно різноманітною. Тут представлені 200 видів тварини, в тому числі ведмідь, рись, вовк, олень і кабан. Кілька видів хижих птахів гніздяться в скелях парку. Типовими ознаками є каньйони, ущелини і яри (Сокіл, Суха, Бела, Пієцкі і Кисель), які утворюють мальовничі скелясті сцени з водоспадами, і які були створені в основному річками Гнилець і Горнад. 80% площі покрито хвойними лісами в поєднанні з тисом. Є більше 200 печер і підземних прірів. Серед печер, Добшинська крижана печера і Медвежа печера є найвідомішими з них. Ця територія покрита європейською ялиною (*Picea Abies*), європейським лісовим буком (*Fagus sylvatica*), ялицею, модриною та звичайної сосною. Важливою ендемічною рослиною в районі є Карпатські дзвоники (*Campanula carpatica*), словацька сон-трава, лісна вечерниця, лігурія сибірська і ломикамінь волотистий. Серед інших знайдених на цій території рослин є гірська квітка сольданелла (*Soldanella*), лісова лілія (*Lilium Martagon*), аконіт строкатий³⁷.

Стосовно румунських повітів, ґрунтові і кліматичні умови, географічне положення і рельєф території обумовлюють появу і розвиток деяких місць проживання великої різноманітності і цінності, і, як наслідок, оголошення їх численними охоронюваними природними територіями, не тільки національного, але й європейського та загальносвітового значення. Як наслідок, були визначені 65 типів ареалів існування загального значення. Дика флора характеризується 27 рослинними видами, в той час було визначено 310 видів тварин. Серед них 227 птахів і 83 інших видів тварин. В результаті цього розмаїття, 22,04% території регіону в даний час оголошено територією Натура 2000, що відповідає середньоєвропейському рівню. Відповідно до Закону № 5/2000, Постанови Уряду № 1581/2005 і 1143/2007 в Північно-Західному регіоні статус охоронюваних природних територій національного значення було присвоєно 170 об'єктам. Загальна площа цих охоронюваних територій становить 281,845 га, що становить 7,37% від загальної площі регіону і 5,28% від загального числа охоронюваних природних територій Румунії. Враховуючи загальний ландшафт охоронюваних природних територій національного значення, значна частка частина цих територій розташована в повіті Марамуреш (60% від загальної площі повіту). З цих територій національного значення можна виділити Національний гірський парк Марамуреш (категорія МСОП V - Міжнародний союз охорони природи, V – охоронюваний наземний/водний ландшафт), як найбільший в Румунії, з площею в 148,850 га. На регіональному рівні мережа Натура 2000 включає в себе 71 ділянку суспільного значення (SCI) і 17 території особливої охорони птахів (ООПТ), із загальною площею 724759 га, що становить 9,23% від загальної площі території Натура 2000 в Румунії³⁸. На території **повіту Сучава** розташовані 27 охоронюваних природних територій. Тут можна знайти цінні породи лісів як з екологічної, так і економічної точки зору, і округ має багату гідрографічну мережу, з більш високою щільністю, ніж в середньому по країні, яка могла б бути валоризована шляхом розвитку плідництва і рибальства. Біорізноманіття повіту насиченим і багатим. Інфраструктура для управління охоронюваними природними територіями розвинена

³⁷ Джерело: https://en.wikipedia.org/wiki/Category:National_parks_of_Slovakia

³⁸ Based on Development Plan of the North-West Region 2014-2020

недостатньо, відсоток високоякісних поверхневих вод є низьким, інформованість населення і економічних суб'єктів щодо важливості охоронюваних територій є низькою, фінансових і людських ресурсів для управління охоронюваними районами, видів і місць існування загального інтересу є недостатньо³⁹.

В Україні, в **Закарпатській області**, знаходяться 456 природних заповідників на площі 177 тисяч га (13,8% від загальної площі області). Це Ужанський національний природний парк, Національний парк "Зачарований край", Національний парк "Синевир", Карпатський біосферний заповідник та регіональний ландшафтний парк "Притисянський". До того, тут знаходяться 19 заказників національного значення, 41 заказник місцевого значення, 11 пам'яток природи національного значення, 329 пам'яток природи місцевого значення, 9 природних пам'яток місцевого значення, 32 пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення і 4 дендрологічні парки місцевого значення. Природні заказники регіону представляють основні типи ландшафтів з їх місцевою рослинністю і, отже, грають ключову роль у формуванні якісної екологічної мережі та підтримання біотичного та ландшафтного різноманіття. Природно-заповідний фонд Закарпаття можна вважати одним з кращих в Україні. У той же час є деякі проблеми. На сьогодні однією з основних проблем в збереженні навколишнього середовища в регіоні є прогресивне накопичення відходів в результаті неефективних заходів по їх використанню та утилізації. Часті повені, викликані особливостями рельєфу лише ускладнюють ситуацію з утилізацією відходів. Дуже важливим є покращити збереження видів, занесених до Червоної книги, і вжити заходів щодо підвищення обізнаності громадськості з питань охорони навколишнього середовища. Ліси займають площу близько 500 тисяч гектарів (це становить 45% від площі Закарпаття). В регіоні налічується близько 2000 видів рослин. Більшість видів лісів це: бук (58%), ялина (31%), дуб (7%), а також береза, модрина, вільха, тис, сосна, ясен і клен. 272 видів рослин Закарпаття перераховані в Червоній книзі. Область є домівкою для 80 видів ссавців, 280 видів птахів, 10 видів рептилій, 16 видів земноводних, 60 видів риб, 100 видів молюсків. Майже половина всіх прісноводних риб України знаходиться в Закарпатській області. 168 видів тварин регіону перераховані в Червоній книзі⁴⁰. В **Івано-Франківській області** заповідні території займають площу 195633 тисяч гектарів. Там знаходиться 1 - природний заповідник, 3 - національні природні парки, 3 - регіональні ландшафтні парки, 60 заказників, 181 пам'ятка природи, 5 дендрологічних парків, 8 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та 195 заповідних урочищ. Основу заповідного фонду становлять національні природні парки - 44,2% площі всіх заповідних об'єктів, природні заповідники - 2,8%, регіональні ландшафтні парки - 24,9%, заказники - 24%. У кількісному відношенні переважають пам'ятки природи і заповідні урочища - відповідно 41,3% та 42,47% усіх заповідних об'єктів, проте за площею частка цих категорій незначна (0,68 та 2,9% відповідно). Найбільше заповідних об'єктів зосереджено в гірських районах області - 59,4%, у межах передгірських територій - 19,3%, на рівнинних - 21,3%. Значну цінність становлять природний заповідник «Горгани» площею 5,3 тис. га. Заповідник був створений з метою захисту природних систем в високогірних Карпатах. Іншими важливими заповідними територіями є Карпатський Національний природний парк (50,3 тис га), який є першим і одним з найбільших національних парків в Україні, і який був створений для захисту екосистем Чорногори та Горгани, і природний заповідник "Гуцульщина", площею 32,2 тис га, який зберігає біорізноманіття Покутських Карпат. За біорізноманіттям Івано-Франківська область є однією з найбагатших в Україні. Ландшафтний дизайн, ґрунтові і кліматичні умови, а також інші природні

³⁹ На основі Стратегії соціально-економічного розвитку повіту Сучава на період 2011-2020

⁴⁰ Програма реалізації природоохоронних заходів на 2014 рік

чинники обумовили різноманітність і багатство флори Івано-Франківської області. Наступні види дерев переважають в лісах регіону: сосна, ялина, модрина, кедр, дуб, вільха, вишня і горіх. Серед них ми можемо зустріти європейський кедр (вік сягає 3 тисяч років) і європейський тис (тис ягідний) - саме довговічне дерево в Україні. Червона книга України містить 228 видів рослин, які ростуть на території регіону. 56 видів з тих, які перераховані в Червоній книзі, можна знайти тільки в Карпатах. У порівнянні з іншими регіонами України фауну Івано-Франківської області можна охарактеризувати як надзвичайно багату. Є 435 видів хребетних тварин (ссавців - 74 видів, птахів - 280 видів). 149 всіх видів тварин, що живуть в регіоні, перераховані в Червоній книзі України⁴¹. В Чернівецька області більше, ніж на 12% площі Чернівецької області покрито охоронюваними територіями (середній по країні - 4,65%). Загальна кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду в Чернівецькій області складає 331. До найбільш важливих охоронюваних природні території в регіоні належать Національні парки "Вижницький", "Черемоський" і "Хотинський". Національні парки "Вижницький" і "Черемоський" були створені з метою збереження і відновлення природних ландшафтів, щоб зберегти цінні природні об'єкти Карпатів у Буковині. Національний парк "Хотинський" створений для збереження цінних природних, історичних і культурних об'єктів басейну річки Дністер. Швидке збільшення числа природно-заповідних територій протягом останніх 5 років (Природні парки "Черемоський" був створена у 2009 році і "Хотинський" - у 2010 році) є результатом зростаючого попиту на екотуризм в регіоні. Незважаючи на те, що розвиток сектора екотуризму в Чернівецькій області є одним з важливих пріоритетів, існує цілий ряд проблем. Таким чином, однією з важливих передумов для розвитку екологічного туризму є створення спеціальних організацій - організацій, що надають екскурсійні та туристичні послуги. Додатково сектор екотуризму вимагає підтримки з боку влади, а також фінансування для розробки змін до відповідної нормативно-правової бази, а також розвитку інфраструктури і т.д. Не менш важливим є також екологічне виховання населення регіону. На територіях природно-заповідного фонду регіону ростуть понад 1600 видів рослин, 106 з яких занесені в Червону книгу, що складає чверть всіх видів Червоної книги. Фауна природно-заповідного фонду представлена 392 видами хребетних тварин і понад 1500 видів безхребетних тварин, 118 з яких занесені в Червону книгу (31%). Більше 50% території Карпат вкрита лісами. 31,2% з Чернівецької області вкрито лісами. 140 видів рослин, що ростуть в регіоні, занесені до Червоної книги⁴².

Басейни рік

Річки прикордонного регіону відносяться до водного басейну річки Тиса. Басейн річки Тиса є найбільшим складовим басейном річки Дунай. Площа водозбору річки Тиса займає майже 20% басейну річки Дунай. Вона включає територію площею 160 000 квадратних кілометрів в Південно-Східній Європі і поділена між п'ятьма країнами (Угорщина, Румунія, Сербія, Словаччина та Україна), чотири з яких є частинами прийнятної території (прийнятні території: області Боршод-Абауй-Земплен і Соболч-Сотмар-Берег, повіти Сату-Маре і Марамуреш, Кошицький і Пряшівський краї). Річка Тиса починається поблизу Рахова (Закарпатська область) в Україні, в місці злиття Білої і Чорної Тиси. Звідти Тиса тече на захід, приблизно вздовж кордону України з Румунією, Угорщиною, потім, нарешті, і Словаччиною. Вона заходить до Угорщини в районі Тисабейч. Згодом вона проходить через Угорщину з півночі на південь. Існують більше

⁴¹ Вісник Івано-Франківської обласної ради та Івано-Франківської обласної держадміністрації. - Івано-Франківськ, 2007

⁴² Природно-заповідний фонд області як перспектива розвитку екологічного туризму. Ємчук Т.В., Заблотовська Н.В

20 великих річок як приток Тиси в прийнятному прикордонному регіоні (Шайо, Хернад, Бодрог, Ондава, Латориця, Лаборець, Уж, Ціроха, Красна, Сомеш, Тур, Батар, Шугатаг, Байя, Шарош, Шепинца, Валя-Хотарулуй, Біцу, Сарасеу, Валеа Япей, Іза, Вішеу). Басейн річки Тиса включає гірські Верхню Тису та притоки в Україні, Румунії та східній частині Словаччини і низовинні частини головним чином в Угорщині та Сербії, які оточені Східно-словацькою низовиною, Закарпатською низовиною, а також рівнинами на західній околиці Румунії.

Річки в області **Боршод-Абауй-Земплен** включають річку Тиса, яка утворює природний кордон між областями Боршод-Абауй-Земплен та Соболч-Сотмар-Берег, річки Шайо і Бодрог, які є притоками Тиси, і Гернад, що впадає в річку Шайо. Річка Тиса домінує у водній мережі, яка входить в селі Зампленагард і покидає її на півдні. Річки в області належать до водозбірної площі річки Тиса. Поверхневі водні потоки в області є рясними, але обсяг води в річках повторює режими опадів, які випадають дуже нерівномірно, зі значними коливаннями в обсягу дощових опадів. Що стосується області **Соболч-Сотмар-Берег**, регіон Верхньої Тиси має безліч струмків і річок, але в області мало поверхневих вод. Найбільш важливою притокою річки Тиса є річка Сомеш, яка також характеризується значними коливаннями обсягу води. Функціонують системи зрошення, водні плотини і ГЕС на річці Тиса у районі міста Тисалйок. Річкова мережа в області складає 329,5 км, з яких 250 кілометрів відноситься до річки Тиса, 49,5 км – до річки Сомеш і 30,0 км до річки Тур. Інші великі річки це річка Красна і головний канал Лоня (Східний канал). Стан заплав річки Тиса дуже різний, але потенціал збереження, сільського господарства, відпочинку, охорони навколишнього середовища і розвитку сільських територій розвинутий недостатньо. Недостатність поверхневих вод відчувається тільки в Ніршег. Можна сказати, що якість розвитку поверхневих і підземних вод в порівнянні з середнім по країні, в цілому, покращилась, хоча якість водних потоків поверхневих вод визначається їх походженням з-поза меж країни. Якість води з приток з-за кордону - в річках Сомеш і Красна, в річці Тур - коливається в широкому діапазоні, з основними причинами забруднення є джерела (промислові, гірничодобувні і муніципальні) за межами кордонів країни.

У Кошицькому краї існує щільна мережа річок. Вони належать до басейну річок Горнад, Бодрог і Слана (Шайо). Гірською природою характеризуються верхні ділянки річок Горнад, Гнилець, Бодва і Слана, вони мають круті і вузькі долини з нахилами більше, ніж 20%. Рівнинні потоки характерні для нижніх ділянок річок Латориця, Лаборець, Уж, нижніх ділянок річок Топля і Ондава, вся річка Бодрог в Східно-словацькій низовині і Горнад. Основні річки Кошицького краю представлені річкою Горнад і її притоками. Поверхневі води забруднені каналізаційними і промисловими стічними водами в основному з міста Кошице, а також забрудненнями з верхньої частини річки Торис. Якість води знаходиться в діапазоні II. - V. класів у кожній групі показників. Потенційними джерелами забруднення води є невідповідний спосіб утилізації стічних вод в муніципалітетах Кошицького району (окресу), де тільки 8,85% від загальної кількості муніципалітетів мають систему каналізації з очисними спорудами для стічних вод. В цілому можна констатувати, що всі основні річки і велика кількість їх приток сильно забруднені, з якої випливає також обмежений характер їх використання. Використання системи зрошення обумовлює подальше забруднення ґрунтових вод. Особливою проблемою в басейні річок Горнад і Бодрог є наявність осаду, утвореного через побудовані греблі водосховищ Палкманска маса, Ружин і Земплінська Ширавя, які забруднені. Через **Пряшівський край** протікає багато річок. Річки Торис, Ондава, Топля і Лаборець протікають по центральній і східній частині території, річки Дунаєць і Попрад протікають у північних і західних районах. Гребля Домаша на річці Ондава і гребля Старина на річці Ціроха мають важливе економічне значення в регіоні. Пряшівський край також багатий мінеральними водами. Найбільш відомими є Бардейов з його

лужними водними джерелами і Вишне Ружбахи з кислими підземними водами. Ці райони є популярними для спа-туризму.

Гідрографічні басейни річок Тиса, Сомеш, Крішурь, Красна, Тур і Баркеу на даний час домінують у гідрографічній мережі **повіту Сату-Маре** та його околицях. Джерела мінеральної води (Сиджьорз, Анієш, Леґя, Сомешень, Біксад і т.д.) і термальних вод (Акиш) відіграють особливу роль. Водні джерела повіту, в цілому, належної якості, але ця якість постійно погіршується. Аналогічно погіршується якість поверхневих вод в повіті, ні одне джерело води не було віднесено до категорії I (дуже хороший стан) в 2011 році, в порівнянні з 725 км в дуже хорошому стані у 2006 році. Річки повіту Марамуреш: Тиса, річка Бистриця, Сомеш, річки Лапуш, Вішеу, річка Іза, річка Сасар, річка Фіріза, річка Сучу. Кілька десятків невеликих річок і струмків впадають в річку Тиса. На півночі повіту річка Тиса і гірський хребет Марамуреш утворюють природний кордон повіту з Україною. Дощовий клімат живить щільну річкову мережу, яка налічує 3000 км. Дві системи річок - Тиси і Сомеш – відводять надлишки води з країни. Тиса наповнюється з річок, які стікають з навколишніх гір і протікають через басейн Марамуреш: Вішеу, Рускова і Іза з їх притоках, такими як річки Мара і Косау. Сомеш наповнюється з річок в південно-східній частині країни: річок Селаж і Лепуш з їх основними притоками Кавнік і Сасар. Головні річки, що перетинають повіт Сучава, є: Сірет та її притоки, річка Сучава, Шомозу Маре, Молдова і Бистриця (що протікає з північного заходу на південний схід). Всі річки з території повіту Сучава є притоками річки Сірет. Найбільші обсяги води переносяться по річках, басейни яких знаходяться у гірських районах. Річка Молдова має найбільший гідрографічний басейн, за якими слідують річка Бистриця і річка Сучава. Стоячі води утворюють природні озера малих розмірів і штучні озера, влаштовані для ряду цілей: запаси промислової та питної води, захист від повеней, рибальства і т.д. Найбільш численні штучні озера це 6 озер уздовж річки Шомозу Маре.

Річки **Закарпатської області** географічно розташовані і відносяться до басейну однієї з найбільших приток річки Дунаю - річка Тиса, яка є основною водною артерією в регіоні. Загальна протяжність річки Тиси становить 967 км, українська частина - 262 км. Річка бере свій початок в Закарпатській області, і тече вздовж румунського кордону і заходить в Угорщину. Після проходження через Угорщину, річка впадає в Дунай в Сербії. На початку 2000 років мала місце серія серйозних випадків забруднення в результаті випадкових промислових скидів в Румунії. Ця серія випадків описувалися в той час як найбільш серйозна екологічна катастрофа, що загрожує Центральній Європі після Чорнобильської катастрофи. Використання річкової води для будь-яких цілей було тимчасово заборонено, а всі об'єкти, діяльність яких могла привести до подальшого забруднення, були закриті.

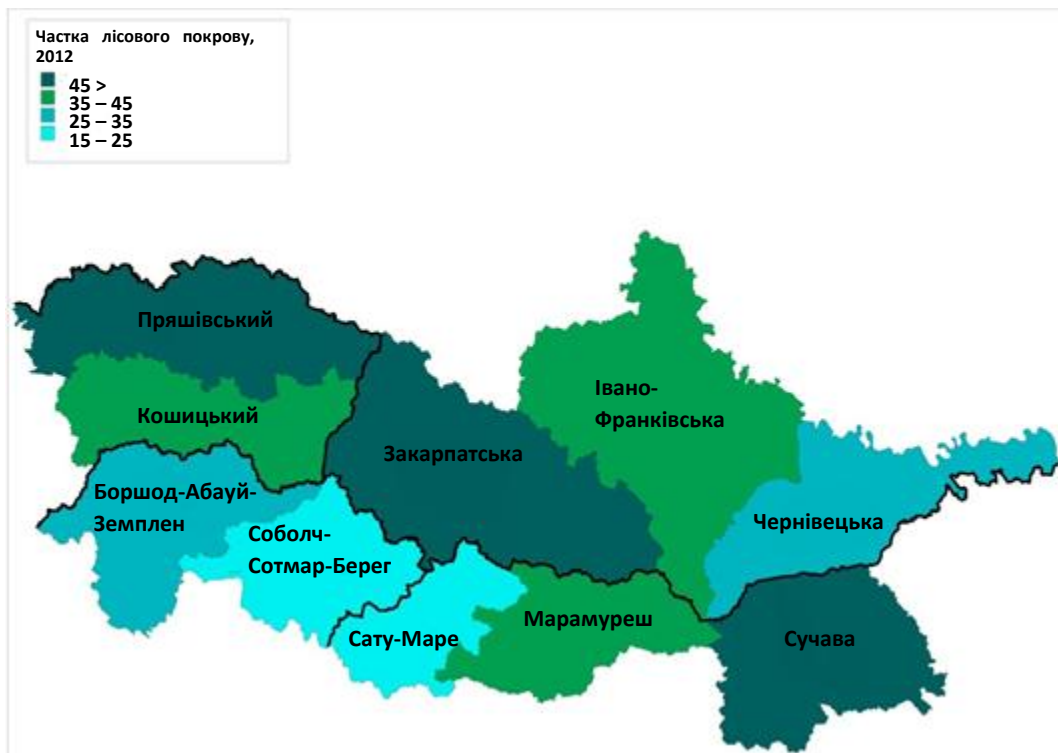
На території України, в басейні річки Тиса та її прилеглих районах, інтенсивність паводків значно підвищилась, що призводить до затоплення великих територій регіону. Розробка ефективних заходів для захисту Закарпатської області є найбільш актуальним завданням національного значення. Дійсно, для ефективного вирішення проблем, прикордонні країни мають об'єднатись, беручи до уваги той факт, що паводок не має жодних кордонів, і всі території, через які протікає річка, можуть зазнати шкоди. Річка Прут протікає через територію **Чернівецької та Івано-Франківської областей**. Річка бере свій початок в Україні, і прямує до кордону Молдови і Румунії, поки не досягне Дунаю в Одеській області. Існує також функціонує ГЕС в Снятині (Україна). Повені на річці Прут є небезпечними не тільки для регіонів України, але й Румунії та Молдови, де вона протікає. У 2008 році 65 адміністративних одиниць були затоплені, річка розливалася на 150 метрів. Але повинь 2010 року була набагато масштабнішою:

рівень води піднявся на 6-7 метрів. Ось чому дуже важливо вжити заходів щодо запобігання таким екологічним катастрофам. Екологічний стан поверхневих вод річки Прут в районі кордону відповідає загальним стандартам водокористування. Вода в річці в районі кордону характеризується як "помірно забруднена".

Ліси

На 594 460 га (5945 км²) прикордонної території (словацькі регіони через відсутність даних не включені) розміщені охоронювані природні зони національного значення, що складає **7,2% території прикордонного регіону**. В прикордонному регіоні найбільші площі охоронюваних природних територій знаходяться в **повіті Марамуреш** (24,5% території повіту), **області Боршод-Абауй-Земплен** (15% території області) і **Закарпатській області** (11,5% території області). **Пропорційний розподіл охоронюваних природних територій між трьома країнами: області України 48,5%, 27,9% - румунські повіти, 23,6% - угорські області**⁴³.

На карті, що показує частку лісів у прикордонній території, лісом покрито більше 35% території у 6-ти і 45% в 3-х з 10 регіонів. Серед країн, Словаччина вважається найбільш лісною місцевістю. На підставі даних 2012 року, пропорції лісового покриву в обох словацьких краях складали: 40% Кошице, Пряшів 49%. Регіони України подібні: 51% площі Закарпатської області і 41% Івано-Франківської області покриті лісами, а ліси у Чернівецькій області складають близько 30% території. Повіти Румунії більш, ніж на 40% покриті лісами (42% в повіті Марамуреш, 51% - у повіті Сучава); однак цей показник в Сату-Маре складає лише 16%. Угорські області покриті лісами на 20-30% (Боршод-Абауй-Земплен: 30%; Соболч-Сотмар-Берег: 22%).

Малюнок 25: Частка програмної території, яка вкрита лісами (2012)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

⁴³ На основі даних Угорського центрального статистичного офісу, Офісу статистики СР, Національного інституту статистики (Румунія) і Державної служби статистики України. Охоронювані природні території національного значення (га) 2011-2012

Очищення стічних вод

Даних про частку **очищених міських стічних вод** є дуже недостатньо, але можна стверджувати, що частка очищених міських стічних вод **тільки в угорських областях складає 100%**, в румунських повітах вона становить **близько 75-80%**. Що стосується **областей України**, то в **Івано-Франківській** області відсоток очищених міських стічних вод **становить 92%**, у двох інших областях становить 43-53%. У **Пряшівському краї** частка очищених комунально-побутових стічних вод становить **трохи вище 60%**⁴⁴.

Згідно даних за 2011 рік, частка домогосподарств, які підключені до центральної системи утилізації відходів, становить близько 90% в регіонах Угорщини та Румунії. У порівнянні з ними, словацькі регіони мають значно нижчі показники, близько 60%. Для України, на цей показник не був доступним⁴⁵.

В області **Боршод-Абауй-Земплен**, основні промислові викиди є значними в порівнянні з середнім по країні. Жодних стічних вод не скидується без очищення; частка стічних вод, яка штучно очищається, є незначною в порівнянні із середнім показником по країні. Кількість будинків, підключених до каналізаційної мережі, становило 287336 будинків у 2011 році. 65,8% всіх будинків підключені до системи каналізації, що нижче 72,5%, яке є середнім по країні (Джерело: Центральне статистичне бюро T-Star, 2011). Частка домогосподарств, підключених до каналізаційної мережі становить близько 55-60%. Цей показник змінюється в залежно від виду населеного пункту: у великих містах, зокрема: Мішкольц, Казінцбарцика, Тісауйварош – частка підключень зазвичай дорівнює або перевищує 80-90%, в той час як в інших видах населених пунктах цей показник коливається між 15-85%, що вказує на істотний діапазон. У порівнянні з 2010 роком в області частка очищених стічних вод знизилась на 37%, цей показник є набагато більшим, ніж середній по країні. В області **Соболч-Сотмар-Берег** 112 з 222 населених пунктів були облаштовані повністю чи частково комунальною каналізаційною мережею у 2012 році. Системи каналізації невеликих районів були побудовані самими населеними пунктами і, в результаті, стічні води приєднаних поселень очищається на приблизно 50 очисних спорудах. Частка домогосподарств, підключених до каналізаційної мережі становить 52% (2012). Найбільші населені пункти області - за винятком Надьєчед - мають часткову або повну мережу каналів. У переважній більшості муніципалітетів були побудовані системи мережі самотічної каналізації. У чотирьох муніципалітетах функціонують системи каналізації низького тиску, в той час як комбіновані системи функціонують в 10% поселень. Вакуумна система каналізації не функціонує⁴⁶.

Нагальна проблема всіх територій, особливо сільських, є нерозвиненість систем каналізаційних мереж і очистки стічних вод, що також є причиною високого рівня забруднення водотоків. Частка домогосподарств, що приєднана до каналізації в **Словаччині** збільшилась, але в тут є

⁴⁴ На основі даних Угорського центрального статистичного офісу, Офісу статистики СР, Національного інституту статистики (Румунія) і Державної служби статистики України.; частка очищених стічних вод, 2007-2012

⁴⁵ На основі даних Угорського центрального статистичного офісу, Офісу статистики СР, Національного інституту статистики (Румунія), Частка домогосподарств, підключених до єдиної систему вивозу сміття, до загальної кількості господарств

⁴⁶ Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, Аналіз ситуації

значні регіональні відмінності. Розвиток загальної системи водопостачання в Кошицькому та Пряшівському краях відстає від середнього показника по країні⁴⁷.

У **регіонах Румунії** потребує покращення та розширення регіональна система водопостачання, в той же час, необхідні інвестиції для поводження з відходами. Необхідно покращити якість навколишнього середовища; в рамках довгострокових галузевих стратегій підтримується відновлення забруднених територій і захист біорізноманіття. У 2012 році рівень підключення населення до централізованих систем водопостачання становив лише 56,7%. **Північно-східний регіон Румунії** (в т.ч. повіт Сучава) характеризується меншою часткою населених пунктів і населення, підключених до мережі питної води – тільки 62,13% населених пункти підключено (73,18% на національному рівні в 2012 році), 45,25% - населення (60,15% на національному рівні), зменшена частка населених пунктів і населення, підключених до каналізаційної мережі - 28,44% підключених населених пунктів (у 2012 році); 35,36% - населення (46,78% на національному рівні). У **Північно-Західному регіоні Румунії** (включаючи повіти Марамуреш і Сату-Маре) можна виділити ряд факторів, що забруднюють навколишнє середовище, безконтрольне зберігання відходів, забруднені промислові об'єкти. Комунальна інфраструктура має вирішальне значення, особливо в малих містах та сільських районах. Більшість румунських міст у прийнятній території відчуває проблеми у якості води та у неправильному поводженні з відходами. У **повіті Сату-Маре** частка домогосподарств, підключених до системи водопостачання складає в середньому 52% (90% в містах і тільки 21% - в районах). Комунальна інфраструктура та інфраструктури поводження з відходами недостатньо розвинені, хоча, починаючи з 2011 року відходи з території повітів транспортуються до регіонального полігону відходів, тому вплив на навколишнє середовище значно зменшився. У **повіті Марамуреш** проблема стічних вод особливо актуальна для міст, земель, а також населених пунктах, де системи очистки відсутні, а також там, де відсутні системи очищення або недостатнього очищення шахтних вод після закриття шахт і коли видобуток не супроводжувався будівництвом очисних споруд для шахтних вод⁴⁸.

Найменш розвинутим в **регіонах України** є покриття системою очистки стічних вод; регіон все ще значно відстає від інших регіонів Європи в сфері очистки стічних вод. Технічні та будівельні стандарти (які виходять з технічних умов, але часто економічно необґрунтовані) все ще застосовуються в Україні⁴⁹.

Збір твердих відходів

В **області Боршод-Абауй-Земплен** частка побутових відходів – незважаючи на промисловий характеру області - вище середнього по країні. Обсяг вивезення відходів на душу населення загалом відповідає середньому показнику по країні. Значна частина будинків залучена до збору відходів, також високою є частка селективного збору сміття. Проте, середнє значення обсягу селективно зібраних відходів пропорційно до населення є значно нижче середнього по країні. З 2010 року обсяг відходів в області поступово скорочувався. Система управління відходами області розроблена в рамках трьох окремих регіональних проектів з управління відходами. Полігони твердих відходів (Шайоказа, Бодрогкекрестур Хеюопі) можуть обробляти всі тверді

⁴⁷ Національна стратегія регіонального розвитку Словаччини

⁴⁸ План розвитку північно-західного регіону, Румунія 2014-2020, Стратегія соціально-економічного розвитку повіту Сучава, 2011

⁴⁹ <http://sos.danubis.org/eng/report/iv-access-to-services/c-wastewater-treatment>, 2012

побутові відходи області. Таким чином, область не має термінової потреби розвивати системи поводження з відходами; робота обласних полігонів ТПВ є стабільною. Проте, з огляду на принципи сучасного поводження з відходами (переробка, енергоефективність) системи мають бути удосконалені і оновлені⁵⁰. В області **Соболч-Сотмар-Берег** обсяг вивезених ТПВ за останні роки зменшився з 267 663 тон до 150 626 тон. Рівень селективного збору ТПВ від населення становить 4% (6-е місце у національному рівні). До селективного збору залучено близько 81 тисяч будинків (41,4% будинків). В цілому 96 поселень бере участь в роздільного зборі сміття⁵¹.

Кошицький край відноситься до малих виробників муніципальних відходів в Словаччині. У 2007 році виробництва відходів в регіоні збільшилось (189,5 тис т) і в області зафіксовано низький відсоток утилізації відходів (4,8%). Частка жителів, які підключені до системи водопостачання (76,3%), що є нижче середнього показника по Словаччині, збільшується з 2004 року. З іншого боку, тільки 57% населення підключено до загальної каналізаційної мережі, що також нижче в середнього по Словаччині. Край звітує про зниження обсягу скидання стічних вод. Частка їх очищення складає 75%, що на 20% нижче, ніж у Пряшівському краї⁵². У 2003 році **Пряшівський край** відзначився найменшим виробленням ТПВ в Словаччині. У 2007 році цей показник ще більш скоротився (187,9 тис т) і край займає друге місце по утилізації ТПВ (13,4%)⁵³.

Загалом обладнання для поводження з відходами в **Румунії** технічно застаріле і не відповідає сучасним вимогам. Проте, завдяки підтримці ЄС країна впровадила інтегровані системи поводження з твердими відходами. На відміну від 2003 року, в 2008 році обсяг згенерованих і незібраних відходів виріс. В даний час **повіт Марамуреш** реалізує проект під назвою «Інтегрована система управління відходами в повіті Марамуреш», що поліпшує послуги і скорочує кількість місць зберігання ТВП, що не відповідають вимогам. Проект спів-фінансується СОП «Екологія» і буде завершений до 31.12.2015. Обмеженою є частка населення, яке охоплене послугами зі збору відходів в **повіті Сучава** (тільки 61-69%)⁵⁴.

У **Закарпатській області** через обмежену доступність у гірських районах існуючі проблеми, пов'язані зі збором, переробкою та утилізацією ТПВ, є більш актуальними порівняно з іншими регіонами. Проблеми з доступом приводять до проблем управління відходами, зокрема, з незаконними звалищами відходів. Крім того, гірська річка Тиса та її притоки, які протікають в Україні і в суміжних країнах - Словаччина та Угорщина – вказала на необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми поводження з відходами в цій області. Проблема полягає у відсутності обладнання для збору відходів і його транспортування, заводів по утилізації, а також у вихованні населення, що проживає в гірських районах, особливо в області збору та переробки відходів. Існує необхідність в будівництві заводу з переробки відходів; впорядкуванні, технічному оновленні, реконструкції і будівництві полігонів для зберігання відходів; закупівля обладнання для збору і транспортування відходів (сміттєві контейнери і транспортні засоби); створення мережі пунктів збору сміття; монтаж установок для виробництва біогазу і т.д. Звалища відходів **Івано-Франківської області** переповнені; будівництво нових звалищ викликає

⁵⁰ Концепція територіального розвитку області Боршод-Абауй-Земплен - 2013, Аналіз ситуації

⁵¹ Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, Аналіз ситуації

⁵² Програма ТКС Угорщина-Словаччина 2014-2020, управління комунальними відходами у Словаччині

⁵³ Програма соціально-економічного розвитку Пряшівського самоврядного краю на 2008-2015 рр., управління муніципальними відходами у Словаччині

⁵⁴ План розвитку північно-західного регіону на 2014-2020 та стратегія соціально-економічного розвитку повіту Сучава на період 2011-2020

супротив місцевих жителів, які хочуть захистити навколишнє середовище і зони відпочинку. Це говорить про необхідність будівництва сміттєпереробних заводів. Згідно зі статистичними даними, жоден із 27 полігонів ТПВ не побудований і не експлуатується належним чином. В основному звалища не огорожені, не кожен вхід обмежений, більшість полігонів в перевантаженні; не всюди технологія утилізації відходів дотримується. Полігони є джерелом інтенсивного забруднення атмосфери та ґрунтових вод. **В Чернівецькій області** функціонує один полігон розташований в Чернівцях, 10 звалищ розташовані у містах і 305 розташовані в селах. З технічної точки зору звалище не відповідає вимогам по безпеці і зберіганню відходів, а тому його необхідно реконструювати. Також проблеми викликані діями частини населення, яке часто робить несанкціоновані звалища. Існує необхідність в будівництві заводу з переробки відходів; впорядкуванні, технічному оновленні, реконструкції і будівництві полігонів для зберігання відходів; закупівлі обладнання для збору і транспортування відходів (смітєві контейнери і транспортні засоби); створенні мережі пунктів збору сміття; монтажу установок для виробництва біогазу і т.д.⁵⁵.

Водні ресурси, що підлягають захисту

В області **Боршод-Абауй-Земплен** підводні і поверхневі води в горах Бюкк і карстових печерах Аггтелек дуже чутливі і охороняються законом. Іншими охоронюваними територіями є: водосховище в Лазбейрц, водозбір річок Бодва і Гернад, місцеві населені пункти навколо озера Тиса. Важливим завданням є формування дренажної мережі у населених пунктах на території водозборів, а також ефективне і належне очищення комунальних стічних вод. Сертифіковані медичні водні свердловини, розташовані поблизу Богач, Мезукувешд та Тісауйвароша. Приповерхневі водні ресурси в тій чи іншій мірі забруднені; ґрунт і підземні води майже всюди потребують очищення. Підземні води забруднені в основному мінералами заліза, марганцем, нітратами, амонієм і бактеріальними джерелами, існує проблеми жорсткості води. Причиною забруднення є насамперед муніципальні і сільськогосподарські джерела. Природні карстові водні ресурси є чистими, але можуть виникнути проблеми локального забруднення⁵⁶. Область Соболч-Сотмар-Берег має річкову ділянку завдовжки 329,5 км, з якої річка Тиса складає 250 км (річка потрапляє у північній Угорщині біля Тисабейч і залишає Угорщину біля Тисадоб), річка Самош – 49,5 км і річка Тур – 30 км. Інші великі річки це Красна і Головний канал Лоня (Основний східний канал). З точки зору управління, річки відрізняються наявністю незадіяних водних ресурсів, які можуть бути використані уздовж всіх річок області. Якість поверхневих і ґрунтових вод краще, ніж в середньому по країні, хоча важливо підкреслити, що якість води сильно залежить від якості річки в сусідніх країнах, звідки вона поступає. Якість води у притоках, що наповнюються із-за кордону – це річки Самош, Красна, Тур – коливається в широкому діапазоні в залежності від кількості та джерел забруднення (промислові, гірничодобувні, побутові відходи) іншої країни. Площа водних ресурсів забезпечує водні потреби місцевої промисловості та сільського господарства. В цілому в області знаходяться 32 термальні свердловини, серед яких є свердловини з високим вмістом йоду, бромом та фтору⁵⁷.

У **словацьких регіонах**, найціннішим багатством регіону є природа, зокрема, Національний парк Високі Татри є важливим туристичним центром. Водойми мінеральної води на деяких курортах є дуже важливими для регіонального туризму і в регіоні Пряшів. Всі річки та їх

⁵⁵ На основі місцевих свідчень та регіональних документів українських експертів в процесі планування Програми УГ-СЛ-РУ-УК на період 2014-2020

⁵⁶ Концепція розвитку області Боршод-Абауй-Земплен - 2013, Аналіз ситуації

⁵⁷ Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, Аналіз ситуації

притоки, а також їх водозабори мають бути захищені для того, щоб мати здорове природне середовище і для забезпечення водними ресурсами місцевих жителів. Основна водна артерія Кошицького краю – це річка Горнад та її притоки. Поверхневі води забруднені стічними водами і промислових стоками, в основному з міста Кошице, але й забрудненнями від верхньої частини річки Торис. Якість води знаходиться в діапазоні II. - V. класів в кожній групі показників. Найгірший клас індикатору якості води показує бактерія кишкової палички в групі мікробіологічних показників. Основними джерелами забруднення води є комунальні каналізації міста Кошице і підприємства ЮЕС Стіл (US Steel). Потенційними джерелами забруднення води є неналежне очищення стічних вод в муніципалітетах Кошицького округу, де тільки 8,85% загальної кількості муніципалітетів володіють системами каналізації з очисними спорудами⁵⁸.

Природна річка Тиса та її притоки (Сомеш, Крішурі, Красна, Тур і Баркау) у повіті Сату-Маре, мінеральні джерела (Сиджорз, Аніеш, Лега, Сомешень, Біксад і т.д.) і термальні води (Акаш) включені до водних ресурсів, які повинні бути захищені, з огляду на те, що ці водні джерела, загалом, хорошої якості, але зазнають постійного погіршення. Що стосується якості поверхневих вод в повіті, жодне водне джерело не віднесено до категорії I (дуже хороший стан) в 2011 році, в порівнянні з 725 км в 2006 році. Якість поверхневих вод в **повіті Марамуреш** (у 2010 році) з біологічної точки зору, загалом, добра і задовільна, крім поверхні річок Чісла, Кавнік, Фіріза, Ілба – які перебувають у поганому стані з огляду на біологічний дефіцит (відсутність риби) і недостатньо представлені безхребетними видами тварин. Найбільші обсяги води в **повіті Сучава** переносяться річками басейнів, які розташовані в гірській місцевості, тому захист води може бути забезпечено тільки за рахунок збереження якості в гірській місцевості. Річка Молдова є найбільшою річкою гідрографічного басейну, за якою йдуть річки Бистриця і Сучава. Стоячі води охоплюють невеликі природні озера і штучні озера створені для широкого кола завдань: водосховище для промисловості та питної води, захист від повеней, для рибного промислу і т.д. Шість озер, розташованих уздовж річки Шомозу Маре, є найбільшими штучними озерами⁵⁹.

У **Закарпатській області** джерелом води для населення є річкові і ґрунтові води. Крім того, беручи до уваги розташування регіону, річки є транскордонними, тому важливим є захисту від забруднення. Гідрографічна мережа регіону складається з 152 річок; довжина кожної становить понад 10 км. Всі вони належать до басейну річки Тиса. Для захисту води цього басейну був спеціально створений орган - Басейнове управління водних ресурсів річки Тиса, відповідальне за реалізацію державної політики у сфері управління, використання, збереження та відтворення водних ресурсів. Проте, річки басейну забруднені, зокрема за рахунок незаконного захоронення відходів і т.д., і, отже, потребують захисту; до погіршення якості питної води (очисні споруди застаріли і потребують реконструкції). В **Івано-Франківській області** є 132 річки; довжина кожної становить понад 10 км. Вони належать до басейнів двох річок - Дністер і Прут. Для досягнення належної якості води, забезпечення безпечного та ефективного використання водних ресурсів, збереження біорізноманіття та сталої екологічної ситуації в басейні в 2008 році була укладена угода про співробітництво в галузі використання і охорони водних ресурсів басейну річки Дністер між містами Львів, Івано-Франківськ, Тернопіль, Хмельницький, Чернівці, Вінниця та Одеса. Ця Угода застосовується до водних ресурсів і водних екосистем басейну річки

⁵⁸ На основі даних Планів регіонального розвитку відповідних територій

⁵⁹ План розвитку північно-західного регіону на 2014-2020 та стратегія соціально-економічного розвитку повіту Сучава на період 2011-2020

Дністер в Україні, в тому числі поверхневих і ґрунтових вод. Крім того, в 2012 році було підписано міжнародну угоду по охороні басейну річки Дністер між Україною та Молдовою. В **Чернівецька області** 75 річок; кожна довжиною більше, ніж 10 км. Всі вони впадають в Чорне море. Головні річки області є річки Сірет та Прут (притоки Дунаю) і Дністер (впадає в Чорне море). Захист річок регулюється регіональними і національними цільовими програмами і національними і міжнародними угодами. Таким чином, в 2008 році було укладено угоду про співробітництво в галузі використання і охорони водних ресурсів басейну річки Дністер між сімома містами України. Крім того, в 2012 році було підписано міжнародну угоду по охороні басейну річки Дністер між Україною та Молдовою. Проте, всі річки потребують більш активного захисту для забезпечення належної якості питної води. Це може бути досягнуто виключно за допомогою належного поводження з відходами, якісного очищення стічних вод, всебічної освіти населення і т. д.⁶⁰.

Зникаючі види, інвазивні види

Більша частина прийнятної території покрита Карпатами; площею близько 206 000 квадратних кілометрів Карпати є одними з найбільших в Європі гірських хребтів. Завдячуючи своїм незайманим ареалам проживання і особливо великим лісовим масивам, Карпати є одними з найбільш цінних домівок фауни пралісів Європи. Це, можливо, останнє місце в Європі, де все існують великі види тварин. Крім того, популяції карпатського бурого ведмеда, вовка і рисі, нараховують тисячі тварин, і є найбільшими гірськими популяціями цих видів в Європі.

В **області Боршод-Абауй-Земплен** менш лісисті південні і південно-західні райони характеризуються пануванням немісцевих видів. Важкою втратою є скорочення різноманітних листяних лісів (з високою репродуктивною здатністю). Захист районів, заплав і озер розташованих вздовж Тиси, і природної рослинності заплав, водно-болотних угідь є завданням національного значення. **Область Соболч-Сотмар-Берег** не має національних парків; проте, за розмірами охоронюваних природних територій і природних заповідників вона займає третє місце серед областей Угорщини. Три лісових заказники (Бокерек, Дийда, Бакта), розташовані в області також включають ряд об'єктів Натура 2000⁶¹.

У **Словацькій Республіці** більше, ніж третина видів рослин віднесені до зникаючих. У Словаччині було описано більш 28800 видів тварин (в тому числі безхребетних), але стан загрози для фауни залишається високим (занесені до Червоної книги). Загальна кількість охоронюваних видів тварин, що мешкають на території Словаччини складає 769. Особливо ми не повинні забути згадати про ендеміків, рідкісних видів тварин, які живуть тільки в нашій країні. Це, для прикладу, вид земельного слимака з лат. назвою *Deroceras fatrense* і строкатка таволгова або інші безхребетні. Козиця татранська, бабак і євразійська рись належать до диких ендемічних видів, що мешкають в Словаччині. Дрохва є найбільшим літаючим птахом, що живе на європейській території. В цілому налічується близько 50 видів тварин під загрозою зникнення і вони охороняються на словацькій частині прикордонної території⁶².

У **румунських повітах**, в зв'язку з тим, що деякі види флори знаходяться під загрозою зникнення, є уразливими і рідкісними, вони були поміщені в перелік охоронюваних видів. Серед них можна згадати види дикої флори: ложечниця піренейська, дзвоники альпійські,

⁶⁰ На основі місцевих свідчень та регіональних документів українських експертів в процесі планування Програми УГ-СЛ-РУ-УК на період 2014-2020

⁶¹ Джерело: <http://www.termesztvedelem.hu/>

⁶² Джерело: <http://wwf.panda.org/>, <http://www.carpathes.org/docs/publications/list.indd.pdf>

едельвейс альпійський, тирлич жовтий, тирлич крапчастий, рябчик шаховий, купальниця європейська, зозуліні черевички справжні, рябчик шаховий, Купальниця європейська, рододендрон карпатський, ліхніс, зозуліні черевички справжні, сосна кедрова європейська (що становить близько 4,26% із загальної кількості існуючих видів рослин повіту Марамуреш). Види дикої фауни: карпатська козиця, бабак, рись, глухар, тетерев, беркут, підорлик малий, крук, пугач, сипуха, сич, вухата сова, довгохвоста сова, великий яструб, перепелиця, таймень (що складають близько 4,52% від загального числа існуючих видів фауни в повіті Марамуреш). Загрози і тиск на ареали існування, дику флору і фауну: розвиток інфраструктури, розширення і розвиток населених пунктів, надмірна експлуатація природних лісів ведуть до екологічних диспропорцій в гірських гідрографічних басейнах, браконьєрство щодо деяких видів в цілях полювання або в економічних цілях⁶³.

Флора **Закарпатської області** налічує більше 2000 видів рослин. З них 237 видів рослин занесено до Конвенції про збереження європейської дикої природи і природного ареалу існування, 22 видів флори занесені в додаток до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (Конвенція про торгівлю). Загальна кількість видів, занесених до Червоної книги України, складає 263. Є близько 600 видів інвазивних рослин в регіоні. Найбільша кількість зникаючих видів зосереджено в басейні річки Тиса, де 145 видів рослин занесені до Червоної книги. Загальна кількість видів фауни в регіоні складає 30 428, що становить 68% від загального числа видів тварин в Україні. 163 видів занесені до Червоної книги України. В останні десятиліття були виявлені ряд інвазивних видів ссавців і риб в регіоні. Флора **Івано-Франківської області** налічується понад 1500 видів рослин, більше половини переліку флори України. Майже третина природної флори Івано-Франківської області, тобто 418 видів, потребує повного або часткового захисту. 162 видів занесені до Червоної книги України та Європейського Червоного списку; 211 - в обласному Червоному списку. Є 3 види інвазивних рослин на території регіону. Тваринний світ: хребетні 435 видів, ссавців - 74 види, птахів - 280 видів. Близько 200 видів потребують захисту. Приклади інвазивних видів в Івано-Франківській області добре відомі; колорадський жук, нутрії, ондатри, чорний щур і інші. З 1600 видів флори в **Чернівецькій області** 2 види, включених до Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, а також 34 види перераховані в Конвенції про торгівлю. Загалом під загрозою зникнення судинних рослин, водоростей, грибів і лишайників нараховується 108 видів. Фауна **Чернівецькій області** є різноманітною. 118 видів тварин занесені до Червоної книги, 16 з них перераховані в Конвенції про торгівлю, і 69 перерахованих у Конвенції про збереження європейської дикої природи і природних середовищ існування. В регіоні немає інвазивних видів тварин⁶⁴.

Енергоефективність та відновлювані джерела енергії

В області **Боршод-Абауй-Земплен** поставлено завдання максимально скоротити енерговитрати паралельно зі скороченням викидів CO₂ і використанням наявних місцевих відновлюваних джерел енергії. Реалізація програми "Мікровірка" дозволила використати місцеву робочу силу і місцеві відновлювані джерела енергії для створення кооперативної системи інноваційного електропостачання типу "Розумна мережа". Крім того, для належного управління лісовим

⁶³ Джерело: <http://wwf.panda.org/>, <http://www.carpates.org/docs/publications/list.indd.pdf>

⁶⁴ Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі)

господарством, особливо важливе значення для опалення має біомаса, яка може забезпечити потребу в опаленні місцевих установ і сусідніх будинків. В області, технічне оснащення і нові заводи по виробництву електроенергії з біомаси можуть мати важливе значення для місцевого виробництва біомаси, яка могла б знизити залежність області від вуглеводнів. Використання біомаси не тільки зменшує імпорт електроенергії, але й збільшує зайнятість. Геотермальна енергія є важливим джерелом відновлюваної енергії в країні, яка також може бути використана для виробництва тепла та електроенергії. Використання сонячної, термальної та електричної енергії в області є поки тільки місцевою потребою. Екологічно чиста сонячна енергія може бути значним енергетичним ресурсом і на місцевому рівні може бути досягнута економія коштів. Поєднання сонячних панелей і технологій використання біомаси може призвести до відчутних позитивних змін⁶⁵. Відновлювані джерела енергії у нинішній структурі енергетики досі грають мінімальну роль в **області Соболч-Сотмар-Берег**. Проте, через ціни, встановлені регулятором, і завдяки технологіям зростає використання цих джерел енергії. Попередні роки загалом характеризуються постачанням для опалення дров, а ГЕС біля Тисалюк була джерелом відновлюваної енергії. Сьогодні з'являється все більше і більше сонячних колекторів. Помітно зростає використання біомаси, наприклад завод у м. Матесалка. Одна з найбільших в Європі біогазова установка була запущена в м. Нірбатор. У галузі використання біомаси Соболч-Сотмар-Берег має значний потенціал через високу частку сільських районів (але сировина для біоенергетики тут не використовується). З огляду на географічні і гідрогеологічні особливості Соболч-Сотмар-Берег має сприятливі умови для розвитку геотермальної енергетики, особливо в районах Тисавашварі-Надьхалас-Кішварда-Фехердьярмат-Надьєчед-Надькалло⁶⁶.

Сонячна енергія, безумовно, має найбільший потенціал на території прикордонного кластера (Кошицький самоврядний край в Словаччині і область Боршод-Абауй-Земплен в Угорщині). Сонячна енергія використовується за допомогою активних сонячних систем для вироблення тепла або електрики. Геотермальна енергія також має високий потенціал. Геотермальні води у цих районах знаходяться у діапазоні від 45°C до 130°C, тому вони особливо придатні для обігріву. Особливо важливим серед них є Кошицький басейн (Дурков) з потенціалом близько 300 МВт. Проводиться підготовка для використання енергії для опалення міста Кошице з підключенням до міської центральної системи тепlopостачання. Біомаса має дуже значний потенціал в обох регіонах. Вона складається з сировини рослинного і тваринного походження, придатної для отримання енергії. Біомаса розглядається нейтральною з точки зору викидів CO₂ оскільки при її спалюванні виділяється стільки ж CO₂, скільки нею отримано при зростанні. Як Кошицький край, так і область Боршод-Абауй-Земплен мають помірний потенціал вітрової енергії (600 ГВт/р) в порівнянні з приморськими країнами. Є декілька відповідних місць в цій країні для встановлення вітряних турбін, де швидкість вітру в середньому складає 5 м/сек⁶⁷.

Зниження споживання енергії та більш широке використання відновлюваних джерел енергії актуальне і у **Пряшівському краї**. У Пряшівському краї спостерігається зростаючий інтерес до відновлюваних джерел енергії, екологічно чистих технологій та енергоефективності. Цей регіон сповнений рішучості грати активну роль у заохоченні міст і муніципалітетів приєднатися до Пакту мерів з метою реалізації довгострокової і сталої енергетичної політики в регіоні. Важливість таких енергетичних/кліматичних альянсів набуває актуальності, особливо в світлі швидкого розвитку і технологій з низьким рівнем викиду вуглецю. У 2014 році Європейський

⁶⁵ Концепція розвитку області Боршод-Абауй-Земплен - 2013, Аналіз ситуації

⁶⁶ Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, аналіз ситуації

⁶⁷ http://www.knowbridge.eu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=2&Itemid=16&lang=en

інвестиційний банк (ЄІБ) надав кредит на суму 25 мільйонів євро для фінансування розвитку громадської інфраструктури в Пряшівському краї. Кошти ЄІБ будуть сприяти реалізації стратегії регіонального розвитку Пряшівського краю; ЄІБ підтримує інвестиційну підготовку енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії в громадському житловому фонді регіону через механізм фінансування ЄС ELENA. Зокрема, фінансовані проекти спрямовані на модернізацію регіональної дорожньої мережі, розвиток освіти, інфраструктуру закладів соціального захисту та об'єктів культури, а також зміцнення заходів з енергозбереження та запобігання паводків. За фінансової підтримки ELENA (1,09 млн євро) Пряшівський край матиме можливість підготувати інвестиції, використовуючи інноваційні контрактні механізми, зокрема "енерго-контрактація", які будуть застосовуватись для рефінансування інвестицій за рахунок економії витрат на енергію. Підтримка також допоможе муніципалітетам в краї з метою підвищення енергоефективності їх будівель (школи і т.д.) і вуличного освітлення⁶⁸.

Згідно результатів дослідження під назвою «Дослідження оцінки фактичного енергетичного потенціалу відновлюваних джерел енергії з Румунії», виконаним Міністерством економіки, енергетичний потенціал **повіту Сату-Маре** є високим, особливо гідроенергетичний, геотермальний і потенціал біомаси. Важливе підземне водосховище у повіті можна використати при бурінні. За даними того ж дослідження, щодо визначення кращого місця розміщення для розвитку нетрадиційного виробництва електричної енергії, вони у повіті Сату-Маре можуть бути розміщені в зоні III і IV сонячної радіації, які представляють хороший і задовільний потенціал, з інтенсивністю сонячного випромінювання від 1200 до 1300 кВт/м2/рік. Проекти, які будуть розроблені з використанням цього типу джерела енергії, можуть включати в себе створення фотогальванічних парків на землях сільськогосподарського призначення або установку фотоелектричних панелей на приватних будівлях⁶⁹.

Закарпатська область посіла перше місце в рейтингу енергоефективності України (Рейтинг енергоефективності України 2013), результати якого були представлені на Форумі відновлюваних джерел енергії та енергоефективності. Загальна ефективність споживання енергії в Закарпаття склала 64,3% від рівня ЄС. Крім того, Закарпатська область є одним з 6 регіонів України, де виконується спеціальний пілотний проект з розробки стратегії енергоефективності. В нього залучено 4 міста - Мукачево, Свалява, Ужгород, Хуст. Для реалізації цього проекту в пілотних містах та в області в цілому були розроблені стратегія (програма) енергоефективності на 2015-2020 роки та технічна документація. Проте, цей регіон є одним з небагатьох регіонів України, які отримують енергію від генеруючих джерел, розташованих на території інших регіонів. Тому більше, ніж 90% потреб в електроенергії регіону забезпечуються Бурштинською ТЕС, яка розташована в Івано-Франківській області. Шляхом ранжування за показником енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії Рейтингу енергоефективності України 2013 року **Івано-Франківська область** була визначена як регіон із «середнім показником енергоефективності» (регіон знаходиться на 11-му місці, його показник становив 58% від рівня ЄС), Показник енергоефективності в регіоні на 3,8% вище, ніж в середньому по Україні. При оцінці брались до уваги 4 галузі – промисловість, сільське господарство, послуги, житловий сектор. Найбільшу питому вагу споживання енергії спостерігається в домашніх господарствах. Згідно рейтингу енергоефективності та використання

⁶⁸ Програма соціально-економічного розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2015, <http://www.eib.org/infocentre/press/releases/all/2015/2015-080-eib-continued-to-support-slovakias-growth-prospects-with-eur-556-million-in-2014.htm>

⁶⁹ Дослідження оцінки фактичного енергетичного потенціалу відновлюваних джерел енергії з Румунії

відновлюваних джерел енергії Рейтингу енергоефективності України 2013 року **Чернівецька область** є одним з провідних регіонів з точки зору ефективного споживання енергії (регіон знаходиться на 5-му місці). Показник енергетичної ефективності в регіоні на 8,5% вище, ніж в середньому по Україні і становить 62,7% від рівня ЄС⁷⁰.

10.2.3 Доступність регіонів, розвиток сталих та безпечних для клімату транспортних та комунікаційних мереж і систем (ТЗ 7)

Доступність, транспорт

Розвиток транспортної інфраструктури є одним з найбільш важливих елементів зв'язку між країнами, забезпечуючи сотні можливостей для транскордонного співробітництва.

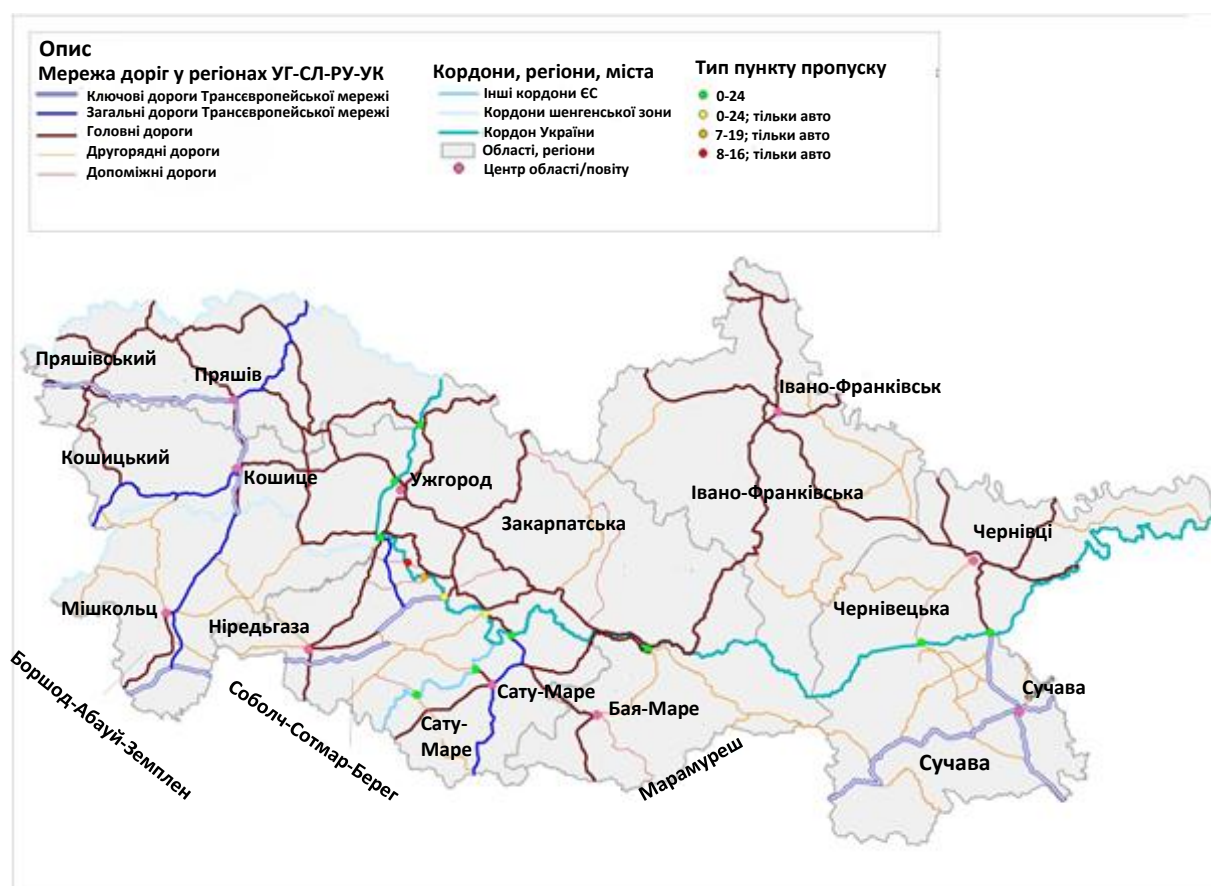

Схема 26: Мережа доріг загального користування у регіоні УГ-СЛ-РУ-УК (2014)

Джерело: <http://openmaps.eu/rastermaposmt>, <http://www.openstreetmap.org/#map=8/48.962/22.662>

Що стосується **автомагістралей і основних доріг**, за останні десять років значні поліпшення були зроблені і наступними кроками планується усунути відсутні ланки (наприклад, на автостраді D1 в Словаччині) і вузькі місця, а також поліпшити якість інфраструктури. Це особливо важливо для регіонів України через низьку щільності доріг загального користування.

⁷⁰ Рейтинг енергоефективності України 2013 року, Євростат, Стратегія енергоефективності України 2015-2020

Область/повіт	Довжина національних доріг	% прийнятої території	Довжина залізничних доріг	% прийнятої території	% площі прийнятої території
Соболч-Сотмар-Берег	2156	11,6	391	7,3	7,2
Боршод-Абауй-Земплен	2585	13,9	510	8,5	8,7
Області Угорщини	4741	25,5	901	25,5	15,9
Угорщина	31692		7570		
Кошицький	2379	12,8	706	13,1	8,1
Пряшівський	3161	17,0	420	7,8	10,8
Області Словаччини	5540	29,7	1126	28,7	18,9
Словаччина	18044		3600		
Марамуреш	1783	9,6	207	3,8	7,6
Сату-Маре	1714	9,2	218	4,0	5,3
Сучава	2991	16,0	526	9,8	10,3
Повіти Румунії	6489	34,8	951	17,6	23,2
Румунія	84185		10777		
Закарпатська	636	3,4	604	11,2	15,4
Івано-Франківська	818	4,4	1384	25,7	16,8
Чернівецька	414	2,2	423	7,8	9,8
Області України	1868	10,0	2411	44,7	42,0
Україна	22239		21700		
Прийнятна територія	18638		5389		

Таблиця 6: Довжина та частка національних доріг та залізниць в порівнянні до території (2012, км, %)

Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Щільність дорожньої мережі (на основі даних 2012) в регіонах Угорщини, Словаччини та Румунії складає 350 км дороги на 1000 км². Щільність дорожньої мережі трохи нижче в повіті Марамуреш, де величина складає 283 км / 1000 км². Щільність дорожньої мережі українських областей набагато нижче цих значень: у всіх трьох регіонах показник щільності дорожньої мережі складає 50-60 км дороги / 1000 км². Якщо глянути на дороги між центрами прикордонних областей/регіонів, ми можемо побачити незадовільні дані щодо середньої швидкості, яка коливається в діапазоні між 58,1 і 95,3 км/год.

	Ніредьгаза	Мішкольц	Кошице	Пряшів	Бая-Маре	Сату-Маре	Сучава	Ужгород	І.-Франківськ	Чернівці
Ніредьгаза		95,3 км/г	59,0 км/г	65,4 км/г	64,4 км/г	65,0 км/г	66,5 км/г	67,4 км/г	66,0 км/г	61,8 км/г
Мішкольц	116 км		59,9 км/г	70,2 км/г	78,3 км/г	70,4 км/г	72,0 км/г	65,3 км/г	73,6 км/г	68,1 км/г
Кошице	123 км	87 км		75,5 км/г	78,3 км/г	65,1 км/г	72,7 км/г	60,4 км/г	63,8 км/г	64,5 км/г
Пряшів	157 км	124 км	37 км		79,7 км/г	83,2 км/г	73,6 км/г	63,3 км/г	65,2 км/г	65,6 км/г
Бая-Маре	162 км	269 км	346 км	381 км		61,6 км/г	67,0 км/г	64,4 км/г	58,2 км/г	58,3 км/г
Сату-Маре	104 км	603 км	228 км	323 км	60 км		66,9 км/г	65,0 км/г	64,7 км/г	60,0 км/г
Сучава	491 км	598 км	675 км	710 км	346 км	388 км		58,1 км/г	65,3 км/г	65,2 км/г
Ужгород	93 км	149 км	97 км	116 км	176 км	143 км	420 км		64,5 км/г	65,1 км/г
Івано-Франківськ	341 км	448 км	350 км	375 км	252 км	273 км	222 км	257 км		62,3 км/г
Чернівці	442 км	549 км	491 км	516 км	314 км	351 км	83 км	398 км	136 км	

Таблиця 7: Відстань та середня швидкість між центрами областей і повітів

Джерело: maps.google.com

Інфраструктурні відмінності також простежуються у залізничному сполученні. Залізничні колії є більш доступними/щільними в південно-західній частині прикордонного регіону, особливо в регіонах Словаччини, Угорщини і в повіті Сату-Маре в Румунії. Відсутнє залізничне сполучення між Чернівецькою областю та повітом Сучава, а також між повітами Марамуреш і Сучава. Транскордонне залізничне сполучення частково не задіяно через тривалий час подорожі і частково неадекватні графіки.

Карта 27: Залізничні колії та пункти пропуску у регіоні УГ-СЛ-РУ-УК (2014)

Джерело: <http://openmaps.eu/rastermaposmt>, <http://www.openstreetmap.org/#map=8/48.962/22.662>,
<http://www.openrailwaymap.org/>

В **Угорщині** повільний рух, погані дорожні умови, вузькі місця і відсутність інтермодальних вузлів можна спостерігати щодня. В **області Боршод-Абауй-Земплен** рух з півночі на південь і у зворотному напрямку перевантажує деякі ділянки дорожньої мережі (п'ятий транспортний коридор трансєвропейської транспортної мережі - ТТМ). Функціонують 4 залізничні пункти прикордонного контролю (залізничне сполучення Мішкольц-Кошице має міжнародне значення). Залізничний транспорт не підтримує щоденну мобільність. Невикористований аеропорт у місті Мезйокйовешд міг би бути хорошим варіантом для міжнародних рейсів. Трансєвропейський п'ятий транспортний коридор (автомагістраль М3) перетинає область Соболч-Сотмар-Берег. Є залізничне сполучення з Україною (Захонь є найбільшим логістичним центром в Центральній і Східній Європі, Еперешке) і з Румунією (Тіборсалаш). Транспортний сектор є основним джерелом забруднення повітря. Тут проходить одинадцятий маршрут

ЄвроВело. Недоліками транспортної системи є: автомагістраль M49, 2х2-смугова головна дорога 4, поромні переправи, і електрички⁷¹.

У **Словаччині** інвестиції повинні заповнити прогалини і відсутніх ланках інфраструктурі як на національному рівні, так і в прикордонному регіоні з акцентом на сталу, екологічно чисту та економічно ефективну транспортну інфраструктуру з огляду на наступні факти: низька якість інфраструктури дорожньої мережі, залізничний транспорт, інтермодальні перевезення, неефективні послуги громадського транспорту, незручний інтегрований транспорт. Трансевропейські транспортні коридори проходять через регіон, не створюючи реальних сполучень з півночі на південь між двома сусідніми країнами. У східній частині прикордонної території існує реальна необхідність в поєднанні головних транспортних мереж з півночі на південь. У попередні роки, спостерігається скорочення залізничних перевезень замість збільшення. Проте, щоденні контакти, зміцнення ділової та інституційної співпраці посилять інтеграцію транспортних сполучень загального користування, подібно мережам, створеним навколо Відня в рамках ініціативи Центропе. Значна частина прикордонної території страждає від відсутності належних транспортних сполучень, які перешкоджають поліпшенню об'єктів логістики. Хороші логістичні об'єкти могли б бути краще використані на комплексній основі і шляхом створення транскордонних інтермодальних логістичних зон. **Пряшівський самоврядний край** володіє 17,5% дорожньої мережі Словачької Республіки. Серед доріг 19,8% є головними, 16,5% другорядними, 60,8% допоміжними. Частка автомагістралей складає всього 2,6%. Автомагістраль D1 є найбільшою автомагістраллю, що з'єднує територію Словаччини зі сходу на захід і утворює магістральну вісь дорожньої мережі. Автомагістраль D1 є частиною мультимодального коридору за маршрутом Братислава - Жиліна - Ужгород, який значно сприяє покращенню доступності, особливо зв'язкам з Україною. Дорожня інфраструктура в **Пряшівському краї** характеризується відносно високою щільністю, але з відносно низькою часткою більш високого класу доріг. Пряшівський край займає четверте місце за щільністю дорожньої мережі в регіоні у Словаччині. Низька щільність дорожньої мережі в регіоні в районах Кежмарок, Гуменне та Сніна, який в значній мірі залежить від топографії. Через великий обсяг транзиту вантажів між Польщею та Угорщиною в регіоні, необхідно повернутися до завершення швидкісної автомагістралі R4, яка буде обслуговувати міжнародні транзитні перевезення в цьому напрямку і покращити взаємну доступність міст Кошице і Пряшів з Мішкольця, Будапешта і Жешува. Мережа залізничний доріг є недостатньою, вона складається з 420 км залізничних шляхів і 41 км Татранської електрифікованої залізниці. Щільність залізничної мережі в регіоні в милях на 1000 квадратних кілометрів становить 46.75 км. Середня щільність залізничних доріг в Словаччині складає 73,26 км на 1 000 км² і Пряшів має найнижче значення цього показника в Словаччині. Залізничне сполучення відсутнє в північно-східній частині області в районах Стрпков і Свідника. Щодо повітряного сполучення Пряшівський край має домінуючу роль з міжнародним аеропортом Попрад-Татри. Що стосується **Кошицького краю** аеропорт Кошице є державним пасажирським аеропортом для внутрішніх і міжнародних повітряних перевезень. Він забезпечує регулярні та нерегулярні повітряні перевезення. Паспортний і митний контроль доступний цілодобово. Поточний стан аеропорту з огляду на збільшення завантаження не є задовільним, і найближчим часом аеропорт готується до розширення, зокрема, будівництво нових потужностей для зупинки і стоянки повітряних суден в аеропорту Кошице. Термінал для пасажирів є внутрішнім одноповерховим кондиціонованим об'єктом; частина терміналу сполучена з існуючою

⁷¹ Концепція територіального розвитку області Боршод-Абауй-Земплен -2013, Концепція регіонального розвитку області Собош-Сотмар-Берег – 2012

автомобільною транспортною мережею. Міжнародний аеропорт Кошице знаходиться у 6 км на південь від міста Кошице і знаходиться в 10 хвилинах від міста Кошице, в 30 хвилинах від міста Пряшів і 20 хвилин від кордону з Угорщиною. Протяжність дорожньої мережі в Кошицькому краї складає 2,379 тисяч км. На край приходить 13,26% дорожньої мережі Словаччини. Кошицький край володіє тільки 10,3% автомагістралей Словаччини. З точки зору протяжності доріг Кошицький край можна порівняти з іншими регіонами, але він має більш високу частку нижнього класу доріг (2-го і 3-го класу). У Кошицькому краї 586 км доріг II класу і 1421 км доріг III класу, і є коротка ділянка автомагістралі. Щільність дорожньої мережі по відношенню до розміру області в Кошицькому краї нижча, ніж в середньому в Словаччині. Тенденція в останні десятиліття, субурбанізація, є основною проблемою міського транспорту. Це збільшує потребу в індивідуальних видах транспорту, що, в свою чергу завантажить дороги і завдає негативного впливу на довкілля. 40% викидів CO₂ і 70% викидів інших забруднюючих речовин походять від міського транспорту. Найгірша якість 2-го класу доріг знаходиться в Кошицькому районі, районах Рожнява, Спішська-Нова Весь і Гелниця. Із 1,379.46 км загальної протяжності доріг 3-го класу 260 км є в незадовільному стані і 17,4 км (1,26%) в несправному стані. Інфраструктура залізничного транспорту в Кошицькому краї характеризується досить високою щільністю мережі із застарілими технологіями; технічна база залізничної інфраструктури не в достатній мірі підготовлена до зміни умов і структури ринку транспортних послуг. Така ситуація в основному склалась через низький технічний рівень і якість технічної бази залізниці і її запущений стан технічного обслуговування і недостатнє відновлення. Основа мережа залізничної інфраструктури складається з так званого словацького трикутника, чії сторони утворюють лінію: Кошице-Жиліна-Братислава і Братислава-Зволен-Кошице. Решта шляхів доповнюють або з'єднують основні коридори, і є залізничним сполученням місцевого і регіонального значення. Залізнична мережа управляється Словацькою залізницею (Železnice Slovenskej Republiky). В Кошицькому краї відсутня залізниця із вузькою колією (крім розважальної дитячої залізниці в м Кошице). Широка колія проходить з України через Матовце до села Ганіска в Кошицькому районі. Вона був побудована для транспортування сировини з Закарпаття на завод ЮЕС Стіл Кошице (US Steel Ltd). Конструктивна довжина залізничних шляхів, що експлуатуються в Кошицькому краї, є найбільшою - 706 км, що становить 20% від загальної протяжності залізниць на території Словаччини (3592 км). Змішаний транспортний термінал в Добре розташований на п'ятому Пан-Європейському залізничному коридорі (Венеція-Братислава-Жиліна-Кошице-Чієрна над Тисою-Львів та недалеко від пересадочної станції в Чієрна над Тисою, на кордоні з Україною і Угорщиною), пропонує, крім стандартних, також додаткові послуги по переведенню вагонів з широкої колії до нормальної колії і навпаки. У Кошицькому краї 60% залізничних зупинок знаходяться в поганому стані (немає ні залів очікування, ні туалету, ні даху над головою, вони спустошені, забруднені). Цей факт значною мірою впливає на пасажирів при виборі типу громадського транспорту (поїзд, автобус). Це в основному зупинки і станції без працівників у зв'язку зі скасуванням продажу проїзних документів або скорочення персоналу. Істотний вплив на малу чисельність працівників на залізниці має місце зупинки поїзда за межами населених пунктів, у селах без шляхів під'їзду і освітлення⁷².

Румунія посідає останнє місце в Європі по довжині автомагістралей на 100.000 жителів. Автотранспортна мережа в основному (90%) складається з двосмугової дороги, яка обумовлює високий ризик нещасних випадків, в 4 рази вище, ніж на автомагістралі. Критичний стан

⁷² На основі даних Партнерської угоди Словацької республіки на період 2014 – 2020 і відповідних програм регіонального розвитку

дорожньо-транспортної інфраструктури веде до низького рівня зв'язку між основними економічними і міських центрами, а також з іншими інтермодальними транспортними вузлами, такими як порти і аеропорти. Беручи до уваги існуючі недоліки, продовження автомагістралей необхідно для того, щоб завершити формування дорожніх мереж, розташованих у зоні центральної ТТМ, навіть шляхом відновлення, модернізації та розширення національних доріг, а також будівництва кільцевих доріг навколо населених пунктів. Що стосується залізничного транспорту, протяжність електрозалізниць складала 4,020 км, що становить лише 37,3% від загальної протяжності залізниць, в той час як щільність залізничних шляхів на 1000 кв км була тільки 45,2% (Джерело: НІС, 2012). Парк вагонів застарів (має понад 35 років експлуатації), і його використання є неефективним (з частотою використання близько 55%). **Північно-східний регіон Румунії** може характеризуватися зниженим рівнем модернізації повіту і комунальних доріг, міських населених пунктів, які не зв'язані головними чи другорядними дорогами або залізницею до ТТМ. **Північно-Західний регіон Румунії** є відносно ізольованим регіоном по відношенню до загальноєвропейських транспортних коридорів і центральної мережі ТТМ, відсутні автомагістралі, швидкісні шляхи і швидке залізничне сполучення, щоб забезпечити зв'язок між міськими центрами і іншими регіонами і країнами, а також приєднання до ТТМ, знижений рівень модернізації дорожньої мережі, особливо повітових і місцевих/комунальних доріг і залізниць, а також відсутність інтермодальних терміналів для вантажного транспорту, низький рівень доступності в деяких районах країни призводить до низького рівня привабливості, зниження рівня інвестицій, а також слабо розвинена мережа автомобільних доріг повіту з незадовільною якістю. Частка немодернізованих повітових доріг (доріг з щебеневим покриттям і ґрунтових доріг) в порівнянні із загальною кількістю повітових доріг як і раніше висока (частка ґрунтових доріг складала 25% в 2012 році). Відсутній легкий доступ до трансєвропейських транспортних коридорів, і, отже, міст, що має наслідком недостатню мобільність значної частини робочої сили із сільської місцевості. Через розташування Сату-Маре на окраїні тут не забезпечується прямого доступу до основних транспортних коридорів. До недоліків цього повіту можна віднести відсутність у міста Сату-Маре кільцевої дороги (головний транспортний вузол повіту), автомагістралей, другорядні національні та повітові дороги перебувають в поганому стані. Залізнична інфраструктура знаходиться в дуже поганому стані, не вистачає інтермодальних транспортних центрів та інших об'єктів і регулярних міжнародних рейсів (тільки внутрішні рейси в Бухарест, виконувані оператором ТАРОМ). Щодо транскордонного сполучення то кордон Північно-Західного регіону Румунії з Угорщиною становить 265 км, де є 4 автомобільні пункти пропуску (пасажирські і вантажні) і 2 залізничні пункти перетину кордону. Незважаючи на те, що середня відстань між пунктами перетину кордонів становить 45 км, багато населених пунктів прикордонного регіону мають обмежений доступ до цих пунктів через відсутність сполучення, непридатний стан доріг або розрив транспортних мереж. У програмний період 2007-2013 фінансувалось будівництво ряду 10 нових транскордонних доріг, але вони не можуть бути використані до приєднання Румунії до Шенгенського простору. Пункти пропуску Борш-Антанд і Петеа-Ченгершіма є одними з найбільш часто використовуваних на угорському кордоні, обслуговуючи біля 25% від дорожнього руху вздовж кордону (15.000 автомобілів на виїзд і 11.000 транспортних засобів на в'їзд до Угорщини щодня, з яких біля 40% складають вантажівки). Транскордонна мобільність в даний час ускладнена відсутністю зв'язку з трансєвропейськими транспортними коридорами, призупиненням робіт по будівництву автостради Трансільванії і відсутність електрифікації вздовж доріг на трансєвропейських транспортних коридорах. Швидкість автомобільного та залізничного руху є найменшою між муніципалітетами Сату-Маре та Нїредьхази, на цьому маршруті середня швидкість складає 57,3 км/год на дорозі і 29 км/год на залізниці.

Протяжність кордону між Північно-Західним регіоном і сусідніми областями України становить 250 км (185 км наземних і 65 км річкових на річці Тиса). На 162 км лінії кордону, що належить повіту Марамуреш є 3 пункти перетину кордону, з яких один забезпечує залізничне сполучення з Україною. З повіту Сату-Маре в Україну є пункт перетину кордону Халмеу - Дякове (автомобільний, вантажний і залізничний), який розбудовується в рамках великомасштабного проекту ЄІСП на 7 мільйонів євро (проект розвитку пункту перетину кордону Халмеу-Дякове, що фінансується ПТКС Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 роки). Перевезенню людей і вантажів через зовнішні кордони Європейського Союзу на даний час перешкоджає недостатня кількість пунктів перетину кордонів і їх недостатня модернізація, яка є проблемою в основному для жителів повіту Марамуреш. У той же час, можна відзначити погану якість доріг і відмінності між залізничними коліями. Залізниці з прикордонного регіону також забезпечують сполучення із Словаччиною та Польщею. Вірогідність відкриття нових пунктів перетину кордону з Україною залишається невисокою до підписання Україною угоди про партнерство з ЄС в рамках Східного партнерства, що також забезпечить доступ України до європейського економічного простору⁷³.

Закарпатська область розташована на південному заході України і є географічним центром Європи. Основними перевагами транспортного простору Закарпаття є: (I) вигідне географічне і економічне розташування на перетині кордонів з Угорщиною, Словаччиною, Польщею та Румунією; (ii) наявність потужного транспортного вузла Чоп-Мукачєво-Батєво-Ужгород (залізничне-, автомобільне-, повітряне сполучення, а в перспективі – водне сполучення); (III) проходження 5 (Критського) міжнародного транспортного коридору (Трієст-Любляна-Будапешт-Братислава-Чоп-Львів); (IV) можливості зареєструватись на підставі закону України "Про спеціальну економічну зону "Закарпаття" і «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області". Таким чином, область є важливим транспортним коридором між Європою і Азією. Стратегічною метою є розвиток і створення прикордонної транспортної інфраструктури за рахунок повного і ефективного використання існуючих і потенційних транспортних потужностей Закарпатської області. Транспортний потенціал регіону складає 52 мільйонів тон експортних, імпорتنних і транзитних вантажів на рік. Вантажообіг транспортних підприємств в 2013 році склав 6763.6 млн. т./км. і збільшився в порівнянні з 2012 на 12,4%. Пасажиропоток в 2013 році знизився в порівнянні з 2012 на 8,5% і склав 1319.9 млн пас/км. Протяжність автомобільних доріг в регіоні становить 3347,8 км, в тому числі 1100.4 км. - національних доріг і 2247,4 - місцевих дороги, з яких тільки 340 км відносяться до доріг I і II категорій. Не менш важливим в регіоні є залізничний транспорт, який обслуговує 42% вантажообігу і 40% пасажирообороту. Його інфраструктура менш розвинена. Експлуатаційна довжина залізниць в області становить 604,4 км. Одним із пріоритетів «Стратегії регіонального розвитку Закарпаття до 2015 року» є "Розвиток туристично-рекреаційного сектору» в регіоні. Необхідно відновити залізничне сполучення з села Ділове через румунське місто Сігету-Мармацій в село Тересва. Це з'єднає залізничні системи Закарпаття, Львівської та Івано-Франківської областей і створить доступ до багатьох міст Румунії. Таким чином, на основі сучасних вимог міжнародного ринку транспортних послуг необхідно прикласти зусилля щодо поліпшення прикордонної транспортної інфраструктури, яка в першу чергу буде мати позитивний вплив на економіку прикордонних регіонів. **Івано-Франківська область** розташована на південному заході України і має вигідне географічне і транзитне розташування. Завдяки розгалуженій мережі шляхів регіон пов'язаний з багатьма важливими економічними регіонами України та сусідніх країнами в Європі, він знаходиться в районі міжнародних

⁷³ План розвитку північно-західного регіону Румунії 2014-2020

транспортних коридорів, на перетині європейських маршрутів. На півночі регіону проходить європейський маршрут E50 (Франція - Росія), автомагістраль E40 (Венеція - Київ) і E85 (Балтійське море - Чорне море). Транспортна система регіону представлена залізничним, автомобільним, повітряним транспортом і включає в себе 496 км залізничних шляхів, 4172,6 км доріг з твердим покриттям та 60,3 км тролейбусних ліній. Автомобільним транспортом перевезено найбільшу питому вагу вантажів, але в останні роки частка залізничного транспорту зростає. Аналогічна ситуація спостерігається в секторі пасажирських перевезень. Приблизний річний вантажообіг по залізниці і автомобільному транспорті склав 12,5 млн тон (залізничним - 3,3 млн т., автомобільним транспортом - 9,2 млн т.) і річний пасажиропотік - 99,3 млн пасажирів (залізничний транспорт - 6,3 мільйона, автомобільний транспорт (автобус) - 73 млн пасажирів, тролейбус - 20 мільйонів пасажирів). Оскільки Івано-Франківська область стратегічно орієнтована на розвиток туризму, важливою перспективою і необхідністю цієї підсистеми є поліпшення міжміських автобусних і залізничних перевезень в регіоні, а також підписання угод з міжнародними авіакомпаніями, щоб забезпечити дешеві авіаперевезення з країн ЄС. На додаток до цього, транспортна система на території регіону повинна бути реформована. **Чернівецька область** відноситься до транзитної області з огляду на прикордонне розташування регіону. Чернівецька область має вигідне транспортно-географічне розташування, густу мережу залізничних і автомобільних доріг, трубопроводів та ліній електрозв'язку. Обласний центр має зручне залізничне сполучення з європейськими столицями: Бухарест, Софія, Белград, і Москва. Транспортна система Чернівецькій області є важливим інструментом для досягнення соціальних, економічних, політичних та інших цілей, що забезпечує підвищення якості життя. Вивчення сучасного стану розвитку регіональної транспортної системи та її функціонування показує, що вона має значний потенціал і резерви потужностей для обслуговування як внутрішніх, так і міжнародних перевезень, але її якість не відповідає міжнародним стандартам. Стан транспортної підсистеми Чернівецької області можна охарактеризувати як незадовільний, незважаючи на те, що область межує з двома країнами - Молдовою та Румунією. Мережа автомобільних доріг загального користування в регіоні складається з 2885.5 км доріг, з яких 117,3 км (4,1%) є національні дороги і 95,6 км (3,3%) - міжнародні дороги. Щільність автомобільних доріг в Чернівецькій області становить 0,36 км на 1 м², що вище середнього національного рівня (0,28 км на 1 м²). На користь низького технічного рівня доріг говорить той факт, що тільки 0,4% всіх доріг (а саме 10,3 км) обладнані лініями електрозв'язку. Тротуари є лише на 18.5% доріг. Загальна протяжність дорожньої розмітки становить всього 1261 км, тобто 43,7% від загальної протяжності доріг. На додаток до цього, деякі мости, що з'єднують населені пункти, знаходяться в аварійному стані (від часу повені в 2008, 2010). Для того, щоб вирішити численні проблеми, пов'язані з транспортною інфраструктурою, необхідно проаналізувати стан доріг і мостів у регіоні, відновити дороги національного та місцевого значення, забезпечити високошвидкісне залізничне сполучення і авіасполучення, нанести дорожнє маркування⁷⁴.

Використанням громадського транспорту для перетину кордонів, на думку учасників семінарів зацікавлених сторін, з не є легким процесом. Транскордонні послуги громадського транспорту загалом практично відсутні. Відсутня транспортна компанія, що пропонує свої транскордонні послуги без пересадок. Рейсовий громадський транспорт зупиняється на кордоні, а згодом рухаються у зворотному напрямку. Пасажири повинні перетнути кордон пішки і скористатись іншим перевізником, хоча розклади руху не узгоджені. Терміни перетину кордону в/з України непередбачувані, що робить ще більш незручним використання послуг громадського транспорту.

⁷⁴ На основі відповідних наявних даних і планів планів/програм розвитку

Мережі і системи інформаційно-комунікаційних технологій

Як правило, використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є незначним і слаборозвиненим на програмній території. Інформаційна взаємопов'язаність регіону низька. Використання і якість телекомунікаційних послуг розвинені слабо, особливо в бідніших і гірських районах. Є місцеві видання традиційних засобів масової інформації (газети, радіо і телевізійні канали, інтернет-портали), хоча немає ніякої спільної комунікаційної платформи для жителів програмної території (за винятком веб-сайту Програми з інформацією про проекти). Існуючі традиції і інфраструктура традиційних медіа-каналів в поєднанні з використанням сучасних ІКТ в прикордонній зоні може створити умови для створення більш практичної та корисної, а не традиційної, загальної комунікаційної платформи.

В **Угорщині** рівень інформаційно-комунікаційної інфраструктури та обладнання відстає в сільській місцевості і обумовлює недоліки в діяльності підприємств і науково-дослідній діяльності. В **областях Боршод-Абауй-Земплен та Собо́лч-Сотмар-Берег** кількість господарюючих суб'єктів з використанням ІКТ-інструментів є незначним. Наявність комп'ютеру в домашніх господарствах угорського прикордоння в порівнянні з європейським рівнем в середньому 68% - складає менше 50%, що відстає від середнього показника ЄС27. Рівень комп'ютерного проникнення в сільських районах і домашніх господарствах з жителями у віці понад 60 років, як правило, низький. Рівень проникнення широкосмугового доступу в Інтернет (кількість абонентів на 100 жителів) в 2013 році був 22,9% для Угорщини, що означає, приблизно 2,3 мільйона абонентів (в середньому по ЄС – 28,8%). Використання мобільного Інтернету, як і раніше, набагато нижче рівня ЄС⁷⁵.

У **Словаччині** інвестиції повинні заповнити прогалини і відсутні ланки ІКТ з огляду на наступні обставини: низьке проникнення інтернету, недостатній рівень державних послуг і міжнародної сумісності послуг, дефіцит сумісності процесів і ефективності послуг державного управління. Щодо питання розвитку ІКТ у **Пряшівському краї**, використання ІКТ в процесі планування і прийняття рішень має бути удосконалено, недостатнім є взаємозв'язок інформаційних систем в регіоні. Словаччина належить до групи 19 країн, які відповідають вимогам для комфортного використання поточних послуг ІКТ. Дуже позитивна новина полягає в тому, що місто Кошице зайняло 13 місце в оцінці якості зв'язку міст і відноситься до топ 38 міст, які надають послуги майбутнього. Проте, не дивлячись на прекрасне розташування словацьких міст в Кошицькому краї наявні регіональні відмінності в якості і охопленні широкосмуговим зв'язком. Найбільш поширеними технологіями зв'язку в Кошицькому краї є оптико-волокнистий кабель (44,87%). Оптичні мережі будуються великими операторами (Orange і T-COM), але і фінансово потужними альтернативними і місцевими операторами, таких як Антик в місті Кошице. У порівнянні з іншими регіонами, оптичне волокно є найбільш передовим у Кошицькому краї. В інших регіонах домінує DSL-з'єднання, яке використовує існуючу телефонну мережу для передачі даних з високою швидкістю. У Кошицькому краї в значній мірі також використовується DSL-з'єднання (28,44%), але значно менше, ніж оптоволокно. Наступною найбільш поширеною технологією є доступ за технологією FWA - WiFi, WiMAX (18,11%). Вона використовується в великих містах, де є точки доступу для користувачів з портативних пристроїв з функцією Wi-Fi. За кількістю точок доступу Кошицький край знаходиться на 4-му місці в Словаччині після Братислави, Банської Бистриці і Жиліни, незважаючи на те, що Кошице є другим за величиною містом в Словаччині. Щодо кількості міст, де є точки доступу, Кошицький край знаходиться на

⁷⁵ На основі наявної інформації з Центрального офісу статистики Угорщини

останньому місці. Мобільний інтернет забезпечує бездротовий доступ через портативні пристрої (мобільний телефон, ноутбук). 3G зв'язок в Словаччині надають оператори мобільного зв'язку Orange, T-COM і O2. Широкосмуговий доступ в Інтернет має 404 муніципалітет (91,82%) з 440 міст і сіл в Кошицькому краї. Немає доступу у 36 населених пунктах. Що стосується способу підключення, то найбільш часто застосовуються мобільне підключення 3G/HSPA, доступу по мережі WLAN (WiFi), так як ця технологія об'єднує всі міста. DSL також широко поширений; цей зв'язок не доступним тільки у Медзев. Що стосується населених пунктів, найбільш поширеними є підключення: фіксованого радіодоступу WLAN (Wi-Fi) і FWA (WiMax), мобільний доступ OFDM і DSL. Оптична мережа побудована тільки в 4-х містах: Кошице, Міхаловце, Спішська-Нова Весь і Требішов. Єдиний муніципалітет, де доступна оптична мережа є Сміжани. Кабельне телебачення використовується тільки в 3-х містах: Кошице, Міхаловце і Спішська Нова Весь. Інформаційні системи, які застосовуються в Кошицькому самоврядному краї діють в значній мірі автономно, без взаємного обміну загальними даними. Найбільш розвинені системи внутрішнього управління, що охоплюють економічної галузі, здійснюється на основі SAP. В рамках проекту VUCNET була побудована безпечна інфраструктура зв'язку, що дозволяє централізувати існуючих інформаційні системи організацій, створених Кошицьким самоврядним краєм, для якої Департамент ІКТ забезпечує доступ і підтримку користувачів. Підтримка користувачів регіональної інформаційної системи забезпечується Службою допомоги і Кол-центром в Департаменті ІКТ, який реєструє і вирішує проблеми⁷⁶.

Північно-східний регіон Румунії можна охарактеризувати низьким відсотком осель обладнаних ПК або ноутбуками (54% від загальної кількості осель не мали ІТ-обладнання в 2013 році), низьким рівнем проникнення Інтернет-послуг в оселі (51% осель мають доступ до мережі Інтернет, 42% населення ніколи не користувалися Інтернетом у 2013 році). **Північно-західний регіон** займає друге місце на національному рівні за загальної кількості телефонних підключень, після регіону Бухарест-Ілфов. Підключення охоплюють дротовий, мобільний зв'язок, а також підключення до Інтернету. Три основні оператори 3G Інтернету заявляють про те, що вони мають покриття над більшістю території **Північно-Західного регіону**, тільки деякі гірські або сільські райони поки не охоплені. Що стосується доступу підприємств до ІКТ у 2009 році Північно-Західний регіон займав 6-е місце серед регіонів за часткою персоналу, що використовує ПК і ПК, підключених до Інтернету, на значній відстані від регіону Бухарест-Ілфов. Тільки 34,2% компаній (відмінних від мікро-компаній) з **Північно-Західного регіону** мали веб-сайти, на значній відстані від регіону Бухарест-Ілфов. У 2009 році **Північно-Західний регіон** зайняв друге місце за рівнем використання ІКТ МСП у Північній Трансильванії. Тому 83,59% фірм регіону користувались комп'ютерами, 78,91% користувались електронною поштою, і 79% Інтернетом. Стосовно доступу до Інтернету в 2011 році, 43,3% сімей з Румунії мали доступ до домашнього Інтернету, і більшість з них (78,6%) були сконцентровані в міських районах. У 2011 році, Північно-Західний регіон займав 4-е місце, з 45,0%, за часткою домогосподарств з домашніми комп'ютерами, після регіону Бухарест-Ілфов, Західного і Центрального регіонів. Мала місце тенденція до зменшення цього показника в порівнянні з 2010 роком, коли 50,5% домашніх господарств мали комп'ютери. У 2011 році, Північно-Західний регіон займав 3-е місце за підключенням домогосподарств до Інтернету, з невеликим збільшенням після 2010 року, після регіону Бухарест-Ілфов і західних регіонів. У 2011 році найчастіше підключення до Інтернету в Північно-Західному регіоні відбувалось за технологією DSL (ADSL, SHDSL і т.д.) або

⁷⁶ Програма соціально-економічного розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2013, Програма соціально-економічного розвитку Кошицького самоврядного краю на період 2007-2013, Операційна програма інтегрована інфраструктура 2014-2020,

інші широкосмугові підключення (кабельне телебачення, UMTS), з 12,8%. Тільки 9,9% підключень були GPRS (вузькосмугові) і 9,3% через модем або ISDN. Населення регіону не заохочує он-лайн покупки, так що в Північно-Західному регіоні, в 2010 році тільки 4,3% населення у віці 16-74 років здійснило замовлення або покупку он-лайн. У 2011 році Північно-Західний регіон зайняв 6-е місце із загального числа 8, з 10,1%. Значна частина гірських районів не покривається 3G-мережею для передачі даних. У **повіті Сучава**, спостерігається зростаючий тренд по наявності ПК і їх проникненням, зі збільшенням середньої частки обсягу продажів більше, ніж на 50%, проте залишаючи рівень проникнення (17,1 ПК/100 співробітників в кінці 2006 року), нижче середнього по ЄС15 (прибл. 40 ПК/100 жителів). Водночас, електронний банкінг зафіксував вражаючий процес розвитку, так як банки розробили свої програми для онлайн-платежів, а також збільшення використання банківських карт. У **Північно-Східному регіоні** є відмічається збільшення кількості компаній-постачальників апаратного обладнання та програмного забезпечення, а також компаній обробки даних і бази даних⁷⁷.

В **Україні** якість телекомунікаційних послуг, особливо в гірських районах, залишає бажати кращого, кількість інституціональних і комерційних інформаційних систем і мереж недостатня, і має місце неузгодженість і відсутність багатьох державних стандартів в інформаційному секторі. Доступ в Інтернет і розвиток мережі Інтернет є проблематичними. Щільність фіксованих телефонних ліній в Закарпатській області є найнижчою в Україні (14,8 телефонів на 100 осіб). Комунікаційна індустрія в Закарпатській області є важливою частиною інфраструктури регіону та знаходиться на даному етапі розвитку в періоді суттєвих змін. З появою цифрових технологій якість телефонних та інтернет-послуг покращилась. На сьогодні велика мережа провайдерів Інтернет-послуг працює в регіоні. Суттєва реформа відбувається в поштового зв'язку. Велика мережа провайдерів мобільного зв'язку привела до скорочення послуг фіксованого зв'язку. Доходи поштового сервісу і зв'язку в 2013 році склали 166.50 млн доларів США. Найбільшу питому вагу доходів отримує сектор мобільного (стільникового) зв'язку - 100.82 млн доларів США (майже 61% від усіх послуг). Є біля 10 провайдерів Інтернет-послуг в Закарпатській області, серед них "Укртелеком", "Експрес", "Севлюш.НЕТ" та інші. Кількість операторів послуг мобільного зв'язку в регіоні становить близько 7. Найбільші компанії, що надають послуги мобільного зв'язку «МТС», «Київстар», «Лайф» та інші. В **Івано-Франківській області** розвиток сектора ІКТ визначається високим рівнем конкуренції і зниження попиту на послуги мобільного через перенасичення на ринку. Кількість абонентів мобільного зв'язку в Івано-Франківській області перевищує кількість громадян. Щільність покриття мобільною мережею в міських районах залежить від щільності базових станцій і становить приблизно від 20 до 500 метрів. Щільність покриття мобільної мережі на околицях міст і в сільській місцевості може складати близько 1500 - 2000 метрів. Майже 99% всіх адміністративних одиниць Івано-Франківської області забезпечені зв'язком GSM-стандарту. Виняток становлять райони зі складною географічною структурою. Зв'язок CDMA-стандарту охоплює 75% території регіону. Забезпечення стаціонарними телефонами станом на 04.01.2014 року становить 53 одиниць на кожні 100 сімей в міських районах і 24 одиниці на кожні 100 сімей в сільських районах Івано-Франківської області. 90% жителів міст і 30% сіл забезпечені високошвидкісним кабельним інтернетом. Відсутність високошвидкісного кабельного доступу в Інтернет компенсується інтернет-доступом, який надають оператори мобільного зв'язку. Однією з проблем у розвитку підсистеми зв'язку в регіоні є складність надання високошвидкісного кабельного Інтернету в гірських районах. В **Чернівецькій області** в 2013 році було зареєстровано 30 компаній, що

⁷⁷ План розвитку Північно-західного регіону на 2014-2020, Стратегія соціально-економічного розвитку повіту Сучава на період 2011-2020, наявна інформація Національного Інституту Статистики (Румунія)

працюють в секторі зв'язку та медіа. У 2003 році база систем мобільного зв'язку охоплювала понад 1,2 мільйона абонентів. Згідно підрахунків це 1348 мобільні телефони на 1000 жителів. У 2014 році кількість Інтернет-абонентів збільшилася на 15,0% і становить 53,2 тис. Є проблеми із забезпеченням підключення різними операторами мобільного зв'язку у віддалених селах регіону (зокрема, в деяких селах є тільки один оператор). В даний час в сільській місцевості ПАТ «Укртелеком» займає монопольне становище по наданню інтернет-послуг, використовуються також Інтернет-послуги операторів мобільного зв'язку⁷⁸.

Використання ІКТ та рівень розвитку цифрового суспільства є ключовими для створення умов гармонійного зростання. Аналіз цієї сфери - так само, як в деяких інших нетрадиційних сферах - утруднюється обмеженістю надійних даних з відповідного географічного рівня⁷⁹.

10.2.4 Спільні виклики у сфері безпеки та охорони (ТЗ 8)

Паводки

В області **Боршод-Абауй-Земплен** переважна більшість (більш ніж три чверті) водозборів природного водотоку знаходиться за кордоном, тому якість води транскордонних річок (Тиса, Бодрог, Шайо, Гернад, Бодва) значним чином залежить від природних факторів і антропогенного втручання у сусідніх країнах. Верхня частина річки Тиси та її притоки мають особливо швидкі потоки. Часто, через значні опади прикордонні заміри можуть вказувати підйом рівня води до декількох метрів в один день в будь-який час року. Відсутня постійна системи захисту від паводків в долині річок Шайо і Гернад, вона захищена затоками і відкритими ділянками, які чередують один одного. Регіон верхньої Тиси знаходиться під загрозою паводків. В середньому паводки мають місце на річці Тиса приблизно кожні 1,5-2 роки, більш сильні паводки – кожні 5-6 років, надзвичайні паводки – кожні 10-12 років. Особливо вразливі території з огляду на паводки і внутрішні води це Бодрогкюз і Тактакюк, що впливає на можливості обробки землі і розвитку населених пунктів⁸⁰. Що стосується екологічної безпеки області, захист від паводків є найбільш важливим фактором ризику в області **Соболч-Сотмар-Берег**. Загрозу паводку в області є надзвичайно високою відповідно до національних та міжнародних стандартів. Істотний вплив на паводки в області мають наступні особливості: русло річки Тиса складається із ряду заглиблень, які під час паводків зумовлюють застоювання і зберігання в них води і що має наслідком сповільнене проходження води і утримання значних рівнів паводків. Як наслідок, паводкові ситуації на річці Тиса знаходяться під сильним впливом її приток; проходженням паводків і змінами рівня води річки Дунай. Щорічний піковий рівень води може спостерігатися навесні і у зимові місяці. Подальший розвиток національного плану Вашархей відіграє важливу роль у вирішенні загрозливих ситуацій; за його сприяння рівень ризику паводків може бути значно знижений⁸¹.

⁷⁸ Програма інформатизації регіону на 2013-2015, затверджена Головою ОДА 17.12.2012 №699

⁷⁹ Жодного із показників ІКТ (кількість працівників, що використовують ПК, інтернет, мобільний інтернет; кількість працівників, забезпечених мобільним інтернетом; частка працівників, забезпечених мобільним інтернетом, до кількості працівників, що використовують інтернет; кількість інтернет-абонентів; кількість користувачів мобільного інтернету; частка осіб, що регулярно користуються інтернетом [щодня чи практично щодня]) не було виявлено у жодній із країн.

⁸⁰ Концепція розвитку області Боршод-Абауй-Земплен - 2013, аналіз ситуації

⁸¹ Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, аналіз ситуації

У **Кошицькому краї** паводки можуть виникати протягом року. Навесні і влітку паводки трапляються найчастіше внаслідок поєднання опадів і танення снігу. Влітку і восени вони трапляються через конвективні шторми, а також регіональні опади. У зимовий час це відбувається внаслідок раптового танення снігу або замерзання річок. Під час паводків в період з січня по серпень 2010 року в Кошицькому краї загалом 170 сіл відчули наслідки в Требішовському, Кошицькому та Міхайловецьких районах. Невипрямлені русла річок, пошкоджені дамби і захисні споруди і т.д. збільшують ризики шкоди від паводків, або навіть можуть посилити потенційну небезпеку паводку. Проблемою, що пов'язана з існуючою ситуацією з паводками, є також фінансування водних робіт, які виконуються в загальних інтересах. Ситуація не покращилася навіть після зміни підвідомчості щодо водних питань з сектора сільського господарства в Міністерство охорони навколишнього середовища в 2003 році. Однак відбулась істотна зміна з прийняттям законодавства (Закон № 364/2004 про воду і Закон № 666/2004 про захист від паводку), яке визначає системи фінансування управління водотоками і відведенням вод і визначає, за що сплачують користувачі води, а за що - держава. Для забезпечення зниження ризику паводків, уряд у 2011 році затвердив розпорядженням №556/2010 від 27.08.2010 року підготовку проекту Програма відновлення ландшафту і комплексного управління річковим басейном для обраного району країни. У Кошицькому краї в проект залучено муніципалітети Мала Лодіна і Свініца в Кошицькому районі (водозбірна площі річки Горнад), і район міста Кошице Тагановце. Кошицький самоврядний край та Агентство регіонального розвитку Кошице у співпраці з Пряшівським самоврядним краєм, Словацьким підприємством по управлінню водними ресурсами Вода і Словацький гідрометеорологічний інститут реалізують проект «Поліпшення управління паводками і планування захисту від паводків в басейні річки Горнад в Словаччині». Основною метою проекту є покращення міського планування і зниження економічних втрат через повені в басейні Горнад (в Кошицькому самоврядному краї територія від водосховища Ружин і на південь до кордону з Угорщиною)⁸².

Надзвичайно сильні дощі та наступні повені, а також тривалі періоди посухи в результаті глобального потепління атмосфери, як правило, збільшують частоту виникнення паводків на території **східної Словаччини**. Паводки в **Східній Словаччині**, викликані екстремальними опадами під час місцевих штормів, як правило, належать до найбільш руйнівних в Словацькій Республіці. Це вимагає кардинальних змін у доступу до води в країні з потребою збільшити можливості для її зберігання для уповільнення стікання, особливо в періоди з рясними опадами, і створити запаси води на випадок засушливих періодів. Особливою проблемою **Східної Словаччини**, зокрема, **Пряшівського краю**, є велика небезпека паводків. У 1993 - 2005 роки критичні ситуації внаслідок паводків в регіоні були зафіксовані до 10 разів, і понад 50 людей загинули. На думку експертів, підвищення загрози паводків в **Східній Словаччині** пов'язано, зокрема, з неправильним підходом до земельного і лісового управління. Зокрема, в східній низовині, Кошице, басейні річок Горнад і Попрад і Спішсько-Шарішському межигір'ї переважають великі масиви орних земель з мінімальними еко-стабілізуючими елементами ландшафтної структури. Площі лісів і постійних пасовищ мають найбільш важливу роль для забезпечення здатності утримувати воду і екологічної стабільності країни. Сучасний стан більшості річок і їх водозбірних площ можна охарактеризувати з точки зору заходів по захисту від паводків наступним чином: значне зниження природної здатності утримувати воду річковими басейнами і збільшення швидкості проходження поверхневих вод в країні, тим самим збільшуючи ризик і частоту паводків, ріст ерозії і, отже, зниження родючості ґрунтів

⁸² План соціально-економічного розвитку Кошицького самоврядного краю

(особливо в гірських і передгірних районах), а також відбулося істотне зниження екологічних функцій водотоки і, таким чином, деградація природних водних і водно-болотних екосистем. З огляду на той факт, що здатність утримувати воду в країні має прямий вплив на зону можливого затоплення, необхідно вирішити це питання комплексно в басейні річки в цілому. На сьогодні, однак, важливою частиною попередження паводків і управління потоками залишаються: будівництво водосховищ, дамб для захисту від паводків, насосних станцій для внутрішніх вод і дренажних каналів. Особливу роль у пом'якшенні наслідків паводків у східній Словаччині відіграють греблі, такі як Домаша і Вігорлат (Земплінська Ширава), Старіна і сухий польдер Беша. Невід'ємною частиною заходів по управлінню паводками є також забезпечення скоординованого підходу у захисті від паводків з сусідніми країнами по транскордонним водам⁸³.

У **Північно-Західному регіоні Румунії** (повіти Марамуреш і Сату-Маре) найчастіше паводки трапляються навесні внаслідок танення снігу і поряд з рясними весняними зливами, але і влітку внаслідок проливних злив. Незважаючи на проведення деяких гідротехнічних робіт для захисту від паводків, значна кількість територій як і раніше страждають від такого роду небезпек. Найбільш це стосується наступних районів: рівнина Ецедеа, нижня частина р. Сомеш і рівнина річок Кріш, а саме: повіти Сату Маре, Марамуреш і Бистриця-Несеуд. Повені в цих повітах трапляються щороку з різною майновою шкодою. Значна частина регіону, в тому числі і згаданих три повіти, є частиною гідрографічного басейну річки Тиса, з українськими, словацькими та угорськими сусідніми територіями, басейн представляє один з найбільших ризиків паводку на європейському рівні. Більшість паводків була викликана експлуатацією лісів⁸⁴. **Повіт Сучава** з точки зору паводків представляє зону ризику на площі 51.756 га в районах, через які проходить головні річки повіту (Сучава, Молдова, Сірет), а також в гірських районах між плато Драгомирна і Обчина Маре, через які проходять невеликі річки повіту, що впадають головним чином в річку Сучава⁸⁵.

В **Україні** Тиса та її притоки у Закарпатській області вказують на необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми екологічних факторів. Значний вплив на походження і формування паводків мала діяльність людини, що привело до зменшення на великих ділянках площі зрілих лісів і зміна їх видового складу, розвиток і результати економічної діяльності в районах, що знаходяться під загрозою повені. Діяльність, пов'язана із захистом від повеней в Закарпатті почалася в 18-м столітті. Деякі з них мають бути реконструйовані і відремонтовані. Дамби різної висоти не утворюють єдиного комплексу, який міг би забезпечити надійний захист від повеней; їх конструкція не відповідає сучасним технічним вимогам. Проблема також полягає в тому, що нинішній стан інфраструктури і гідротехнічних протипаводкових споруд в Закарпатській області не захищає населення, промислові об'єкти і сільськогосподарські землі від шкідливої дії води⁸⁶.

Загальним явищем є те, що **частота і рівень паводків** постійно зростає. Зростання цих показників може бути чітко показано на річці Тиса, яка є найбільшою річкою в регіоні (рівень повені було піднято навіть після 21 місяця для 3 станцій відбору проб на більш, ніж 50 сантиметрів):

⁸³ Програма соціально-економічного розвитку Пряшівського краю на період 2008-2015 роки

⁸⁴ План розвитку північно-західного регіону на період 2014-2020

⁸⁵ Стратегія соціально-економічного розвитку повіту Сучава на період 2011-2020

⁸⁶ Комплексний протипаводковий захист в басейні річки Тиса у Закарпатській області на період до 2015 року

Станція відбору проб води на річці Тиса	Стандартний рівень для паводку (2010)	Стандартний рівень для паводку (2013)	Різниця від 2010 до 2013 (см)	Стандартний рівень для паводку (2014)	Різниця від 2013 до 2014 (см)
Тисабейч	120,96	122,74	+178	122,74	0
Тур- перший	117,32	118,89	+157	118,89	0
Тиводар	114,69	116,60	+191	116,6	0
Самош – перший	111,99	113,43	+144	113,43	0
Вашарошнамень	111,83	113,08	+125	113,08	0
Красна-перша	111,56	112,86	+130	112,86	0
Лоня	108,50	110,20	+170	110,2	0
Захонь	106,17	106,84	+67	106,84	0
Домбрад	102,62	103,86	+124	103,86	0
Тисаберцел	100,30	101,26	+96	101,85	+59
Головний канал Лоня – перша	99,20	100,18	+98	100,82	+64
Бодрог – перша	98,49	99,43	+94	99,35	-8
Міст Токай	98,49	98,50	+1	99,3	+80

Таблиця 8: Порівняння показників для рівнів паводків

Джерело: Іштван Дойка: Ситуація з повеннями у верхній Тисі у світлі нових стандартів рівнів паводків (2010), розпорядження 16/2013. (III.12.) (Угорщина), розпорядження 74/2014 (XII.23.)

Повені в **угорській і українській** водозбірній площі Верхньої Тиси стали все більш і більш інтенсивними у порівнянні з усіма попередніми повеннями за останні 20 років, і були зроблені значні поліпшення у контролі за паводками. Розрахунки по моделюванню і з врахуванням покращень вказують, що рівень води може зрости майже на 20% до 2050 року. Зміна клімату впливає на всі річки в програмній території, і може бути успішно подолана тільки у співпраці з усіма зацікавленими країнами.

Водні ресурси, водозбори

Річка Тиса є основним водотоком водної мережі в області **Боршод-Абауй-Земплен**, яка потрапляє на територію в районі Зампленогард і залишає її в районі Тисоволк. Річки області відносяться до басейну річки Тиса. Річка Шайо – перш, ніж вона впадає в Тису, збирає воду з річок Гернад і Бодва. Річка Бодрог впадає в річку Тису в районі Токай. Область багата поверхневими водами і важливими водними ресурсами, але рівень річок (струмків) є дуже нерівномірним з огляду на розподіл дощових опадів. Крім природних водойм, в цьому районі важливу роль відіграють наступні основні водойми: Озеро Гамор, резервуар в Лазбейрц і водосховище Рокоца. Питна вода і промислова вода постачаються карстовими водними джерелами (наприклад, джерело Синва, джерела Тапольца). Джерела термальної води гір Бюкк і Земплен створили основи курортної культури в регіоні. Є термальні свердловини, які створили курорти в Богач, Мезекевешд, Мішкольц-Тапольца, Шайохідвейг і Шарошпатак (Вейгардо). Водопостачання сільської місцевості забезпечується за рахунок підземних вод і ґрунтового шару вод (наприклад, артезіанські свердловини). Надмірне використання цінних

карстових водних ресурсів є серйозною екологічною проблемою на багато десятиліть, незважаючи на те, що дощова погода останні кілька років заповнила найбільші карстові гірські водосховища. Крім того, ще одним важливим завданням є розвиток територій, без каналізації і зменшення забруднення в результаті неправильного використання добрив і пестицидів⁸⁷. В області **Соболч-Сотмар-Берег** довжина річок складає 329,5 км, з яких на річку Тису припадає 250 км (потрапляє в Угорщину з України в районі Тисабейч і виходить в районі Тисадоб), на річку Самош – 49,5 км і річку Тур – 30 км. Інші великі річки Красна і Головний канал Лоня (Основний Східний канал). З точки зору управління, річки характеризуються наступними сприятливими умовами: є вільні водні ресурси, які можуть бути використані уздовж всіх річок області. Якість поверхневих і ґрунтових вод краще, ніж в середньому по країні, хоча важливо підкреслити, що якість води сильно залежить від якості річки в сусідній країні, звідки вона походить. Якість води у притоках, що беруть свій початок за кордоном – річки Самош, Красна і Тур - коливається в широкому діапазоні, залежно від кількості та джерел забруднення (промислові, гірничодобувні, побутові відходи) іншої країни. Площа водних ресурсів забезпечує водний попит місцевої промисловості і сільського господарства. В цілому в області знаходяться 32 термальні свердловини, деякі з яких з високим вмістом йодиду, броміду і фтору⁸⁸.

У **Пряшівському краї** є верхні ділянки основного річок Горнад, Торис, Топля, Ондава і Лаборець, які поки що не зазнають значного антропогенного впливу. Винятком є річка Попрад, весь річковий басейн якої знаходиться в Словаччині, в Пряшівському краї, і на її 137 кілометровій ділянці, яка проходить в Польщі. Крім того, в Пряшівському краї знаходяться два водосховища, Старина і особливо Велька Домаша значно гідрологічно, але і якісно впливають на потоки, в яких вони лежать. Басейн річки Попрад включає в себе дуже важливу область гір Високих Татр, де знаходяться одинадцять водних потоків, які використовуються для постачання всієї області питною водою. Якість води цих потоків, які є найбільш важливими лівими притоками річки Попрад, є належною, і підходить після очищення для вживання. Їх недоліком є низька мінералізація, а також мікробіологічні властивості. Вниз за течією після лікувального, оздоровчого та спортивного комплексу є ознаки забруднення приток і це забруднення переноситься до річки Попрад. Значна частина ресурсів підземних вод в Пряшівському краї, відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я Словацької Республіки № 151/2004 від 20 березня 2004 року про вимоги до питної води та контроль якості питної води, є задовільними, не потребує очищення. Проте, є місця з підземними водами з проблемною та/або загрозливою якістю води, серед яких деякі джерела навіть не рекомендовані Службою охорони здоров'я для вживання. Ці місця включають:

- Річковий осад на річці Ціроха від Сніни і до гирла річки і річка Лаборець від Гуменного з продовженням в Кошицькому краї, що містять підвищені концентрації заліза та марганцю, масляних субстанцій і агресивного двоокису вуглецю,
- річкові осад на річці Ондава від Домаша з продовженням за межі Пряшівського краю, неочищені поверхневі води річки Ондава, що характеризуються збільшеними показниками перш за все активних речовин і амонію, і далі – заліза і марганцю,
- річкові осад на річці Попрад, з водою, як правило, з високим вмістом заліза, марганцю, масляних субстанцій і більш високої температури,
- підземні води в алювіальних нашаруваннях річки Топля демонструють належну якість. Проте, тут підвищений рівень кислотності, хлоридів, органічних речовин і коліформних бактерій.

⁸⁷ Концепція розвитку території області Боршод-Абауй-Земплен - 2013, аналіз ситуації

⁸⁸ Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, аналіз ситуації

Деякі з перерахованих компонентів у водах алювіальних відкладень річок, особливо в низинних районах, мають природне походження (залізо, марганець, діоксид вуглецю, сполуки амонію, а також сульфати і хлориди). Більша частина цих ресурсів розташовані в рівнинній долині, і використовуються головним чином у сільському господарстві. Існують в області також промисловість, населені пункти, дороги, залізниці та потоки, від яких водні джерела, як правило, забруднені⁸⁹.

Річки **Закарпатської області** географічно розташовані і належать до басейну однієї з найбільших приток річки Дунай - річки Тиса, яка є основою водного шляху в області. Загальна протяжність річки Тиси становить 967 км, українська частина - 262 км. Загальна площа басейну має 157 тисяч кілометрів (на території України - 11,3 тисячі км). Річка утворюється при злитті Білої і Чорної Тиси поблизу міста Рахів, Закарпаття. Основні притоки: Апшинець, Косово, Тересва, Дербачка, Тереля, Боржава. Річки Прут і Дністер протікають або по території **Івано-Франківської або Чернівецької областей**. Річка Прут є лівою притокою Дунаю. Річка бере свій початок з джерела на схилі гори Говерла. Довжина річки становить 967 км (в Україні - 272 км), площа басейну - 27 500 км². Основні притоки на території України є: Пістинька, Рибниця, Черемош, Товмачик, Чорнява. Річка Дністер, яка є 3-ю за довжиною ріка в Україні та 9 – в Європі, протікає через територію України (в Івано-Франківській та Чернівецькій областях) та Молдові, і впадає в Чорне море, утворюючи Дністровський лиман. Середньорічна витрата води в гирлі складає 300 кубометрів в секунду. Основні притоки на території України є: Стрий, Свіча, Лімниця, Збруч, Смотрич, Ушиця. З досвіду минулих років, забруднення транскордонних річок викликане недостатністю систем збору твердих відходів і очистки стічних вод і є існуючою проблемою⁹⁰.

Природні і техногенні катастрофи, надзвичайних ситуацій

В області **Боршод-Абауй-Земплен** важливість подолання стихійних лих збільшилась після паводків 2006 та 2010 років. У 2010 році річка Бодва прорвала дамбу в районі міста Еделень, завдаючи величезної шкоди місцевим мешканцям; у 2010 році, паводки траплялись один за одним на річці Шайо і двох її притоках, Бодві і Гернад, а тому дамби в області мали б бути укріплені і захищені вздовж 630 км; але, незважаючи на це, міста Фельшождольца і Еделень були затоплені. Надмірна кількість снігу та опадів може легко привести до стихійних лих оскільки проблеми управління та захисту від таких ситуацій не повністю вирішені⁹¹. Як уже згадувалося раніше **область Соболч-Сотмар-Берег** має надзвичайно високу загрозу паводків відповідно до національних і міжнародних стандартів в результаті особливостей області, які мають істотний вплив на паводки та її залежність від суміжних країн, звідки річки походять і куди згодом прямують. Техногенні катастрофи не є типовими для обох угорських областей. У разі стихійних лих і надзвичайних ситуацій, обласні відділи Національного управління захисту від надзвичайних ситуацій надають допомогу⁹². В області **Боршод-Абауй-Земплен** громадські рятувальні загони були організовані для підтримки завдань національного органу.

Словаччина в даний час не стикається ані з катастрофами, ані з її ризиками. За останній час деякі райони Словаччини постраждали від паводків, викликаних підвищеною штормовою активністю. Для цього з боку Словацької республіки зроблено значні зусилля для стабілізації

⁸⁹ Програма соціально-економічного розвитку Пряшівського самоврядного краю на період 2008-2015

⁹⁰ Комплексний протипаводковий захист в басейні річки Тиса у Закарпатській області на період до 2015

⁹¹ Концепція територіального розвитку області Боршод-Абауй-Земплен 2013, аналіз ситуації

⁹² Концепція регіонального розвитку області Соболч-Сотмар-Берег – 2012, аналіз ситуації

ситуації і відшкодування завданої шкоди. Словацька Республіка має спеціальний механізм для боротьби з наслідками стихійних лих, що передбачений відповідними правовими актами (Закон Національної ради Словацької Республіки з питань цивільного захисту населення, Концепція організації і розвитку цивільного захисту до 2015 року, Закон про державне управління в кризових ситуаціях, крім війни чи ворожого акту, Закон про комплексну рятувальну систему, Закон про пожежний захист, Закон про гірський рятувальний загін, Закон про захист від паводків та інші оперативні документи, в тому числі Аналіз надзвичайних ситуацій краю, План захисту населення, План евакуації, План матеріально-технічного оснащення підрозділів цивільного захисту, документація з радіаційних, хімічних та біологічних заходів).

Транскордонну актуальність пожеж у Закарпатській області відносно прийнятих регіонів Словаччини можна показати на системі раннього оповіщення (EWS) населення регіонів, де є ризик надзвичайних ситуацій, яка створена НУО «Агентство з інвестицій, інновацій та розвитку» спільно з Міністерством внутрішніх справ Словаччини і Департаментом надзвичайних ситуацій Закарпатської обласної адміністрації. Фінансову підтримку проекту надає програма ПКС ЄСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 р. Цей проект спрямований на поглиблення та активізацію транскордонного співробітництва між двома регіонами: Закарпаттям (Україна) та Кошицьким краєм (Словаччина) в готовності до надзвичайних ситуацій, викликаних паводками, пожежами та іншими стихійними лихами. Основна мета проекту полягає у створенні спільної системи раннього попередження по річках Уж, Тиса, Латориця і Бодрог для того, щоб знизити ризик смертності, економічних, фінансових збитків і іншої шкоди під час паводків у вказаних річкових басейнах. Цей проект буде мати позитивний вплив у 27 українських містах із загальним населенням 331.500 чоловік і в 31 муніципалітетах Словаччини – де проживає 32,126 жителів. Заходи проекту включають в себе: закупівлю обладнання системи раннього попередження (СРП); укладення договору підряду для виконання робіт по монтажу СРП; підвищення інформованості громадськості у цій сфері; управління та адміністрування новоствореної системи. Зі створенням СРП, будуть створені умови для охорони території та зменшення можливих наслідків стихійних лих, забезпечуючи готовність підрозділів з надзвичайних ситуацій та інфраструктури для своєчасної евакуації людей і тварин, вивезення майна. У Закарпатській області 25 нових сирен для населення будуть управлятися з контрольного офісу в Ужгороді. 35 нових сирен в Словаччині будуть управлятися з існуючого центру СРП в Кошице. Після завершення проекту, поточна робота новостворених СРП буде оплачуватись за рахунок словацьких та українських партнерів незалежно один від одного. Робота спільного обладнання буде оплачуватись на основі двосторонньої угоди, яка буде підписана після завершення проекту⁹³.

У **румунських повітах** управління надзвичайними ситуаціями в даний час здійснюється Генеральною інспекцією з надзвичайних ситуацій (ГІНС) і її структурними підрозділами на територіальному рівні. 15,5% із загальної кількості підрозділів розміщені в регіоні. Частка виїздів за телефонними викликами в регіоні складає 42,35% а для порівняння на національному рівні вона складає 38,15%. Із загальної кількості 31.958 пожеж, зареєстрованих на національному рівні в 2011 році, 3972 були зареєстровані в **Північно-Західному регіоні**, найбільше в повіті **Біхор** і менше в **повіті Сату-Маре**. У 2011 році в **Північно-Західному регіоні** МСЕР та МСЕРД⁹⁴ залучався у 22.053 випадках. В регіоні підрозділи МСЕР та МСЕРД забезпечені

⁹³ Програма ПКС ЄСП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013

⁹⁴ Мобільний сервіс екстренної реанімації та Мобільний сервіс екстренної реанімації та допомоги

двома реанімобілями швидкої допомоги типу МСЕР та МСЕРД, 31 машиною швидкої допомоги типу В і 8 – типу С. Найбільш оснащеними є повіти Біхор (12 бригад) і Клуж (11 бригад), в той час як повіт Сату-Маре має тільки 3 бригади, а Шалай - 2. В останніх двох повітах кількість виїздів також низька. У **Північно-Західному регіоні** знаходяться загалом 84 державних служб і приватних ВСНС⁹⁵, які створені у відповідності до чинного закону. Кількість служб з регіоні вище середнього національного показника у 16 ВСНС в повіті Бистриця-Несеуд (22), Марамуреш (19) і в Сату-Маре (17) і нижче середнього показника по країні в Клуж і Біхор (у кожному по 12 служб), Шалай (3). Обладнання для надання екстреної допомоги в регіоні розподілено нерівномірно, і його стан не є задовільним, понад 60% з нього застаріле. Крім того, недостатня координація послуг, що надаються регіональною лікарнею швидкої медичної допомоги, і аварійно-рятувальними підрозділами районних лікарень та службами з надзвичайних ситуацій (МСЕР та МСЕРД, ВСНС, гірничорятувальними службами тощо). І, нарешті, відсутні централізовані кол-центри по надзвичайним ситуаціям, а тому завдання по забезпеченню певного мінімального стандарту поведінки при надзвичайних ситуаціях в регіоні не може бути виконано, що в свою чергу обумовлює зростання регіональних територіальних відмінностей⁹⁶.

Закарпатська область має кордон з Словаччиною, Угорщиною, Румунією та Польщею. Таке розташування і особливості ландшафту регіону дозволити оцінити такі можливі надзвичайні ситуації, які є потенційно небезпечними для прикордонних регіонів. Говорячи про пожежі, ми можемо зробити висновок, що вони є завжди небезпечними для територій прикордонних країн, особливо коли кордон проходить по території лісів. З огляду на це румунський Гірський природний парк Марамуреш, який межує з Карпатським національним природним парком, знаходиться у зоні ризику у випадку виникнення пожежі на території України, і навпаки. Але, більшість з прикордонних районів обох країн знаходиться під захистом річки Тиса, які відокремлює країни і служить природним кордоном. Аналогічний природний механізм запобігання пожежі є і на кордоні з Угорщиною. Словацько-український кордон менш вкритий лісами, а тому, ймовірність поширення вогню також менша. Виняток становлять північні кордони Закарпаття, де знаходиться Ужанський національний природний парк. Зі словацької сторони область межує з Національним парком «Полонини», а з польського - з Бещадським національним парком. Цей лісовий район може сприяти поширенню лісових пожеж, якщо пожежа станеться на території будь-якої з трьох прикордонних країн. У **Закарпатській області** у 2014 році мали місце 4 надзвичайні ситуації. Згідно даних статистики, Закарпатська область є одним з регіонів з найвищим рівнем небезпеки. Таким чином, надзвичайні ситуації в регіоні трапляються головним чином через природні фактори. Це обумовлено географічним розташуванням регіону - розташовані в гірській місцевості і в басейні річки Тиса, населенні пункти області зазнають частих паводків, снігових лавин, землетрусів. Одним із основних завдань є вдосконалення системи оповіщення про надзвичайні ситуації та механізму запобігання надзвичайним ситуаціям. Згідно з інформацією, наданою Державною службою України з надзвичайних ситуацій, 2 надзвичайні ситуації природного походження було зареєстровано в **Івано-Франківській області** у 2014 році, що є менше, ніж у 2013 році. Під час надзвичайної ситуації постраждало 19 осіб. Крім того, було зареєстровано 1865 пожеж, що на 200 пожеж більше, ніж у 2003 році. В цілому, **Івано-Франківська область** є одним з п'яти регіонів з найменшою кількістю надзвичайних ситуацій в Україні. За останній рік в **Чернівецькій області** було зареєстровано тільки один випадок надзвичайної ситуації. Це була обставина

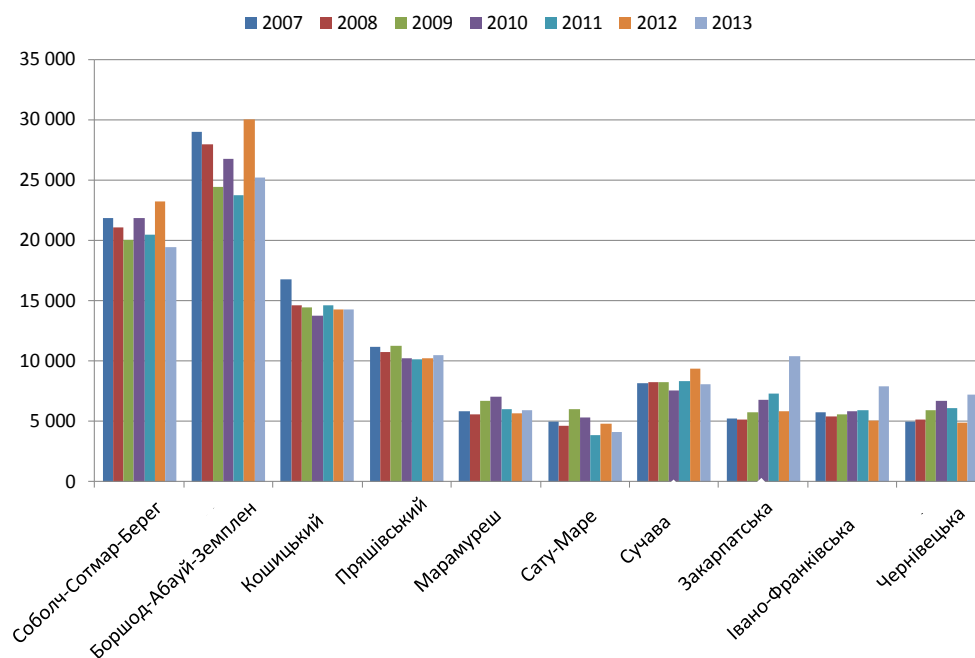
⁹⁵ Волонтерська служба із надзвичайних ситуацій

⁹⁶ План розвитку північно-західного регіону на 2014-2020 роки та база Генеральної інспекції з надзвичайних ситуацій (ГІНС)

природного походження. Таким чином, Чернівецька область є одним з найбільш безпечних регіонів України. За 2014 рік мали місце 1271 ситуація надзвичайного характеру, що менше, ніж у минулому році (1384). Через географічне розташування в регіоні існує ризик паводків. В Україні в останні роки кількість пожеж в Закарпатській області значно зросла. Це може бути обумовлено цілим рядом проблем в цій галузі: неузгодженість систем протипожежного захисту та вимог закону, технологічна відсталість протипожежного обладнання, недостатня поінформованість громадськості про заходи безпеки і т.д.⁹⁷.

Злочинність

Аналізуючи кількість зареєстрованих злочинів на прикордонних територіях, спостерігається тенденція до їх зменшення в областях Угорщини, Словаччини і Румунії. Однак кількість злочинів значно збільшилася з 2012 по 2013 рік у всіх трьох областях України (в Закарпатській області показник збільшився на 79%, в Івано-Франківській – на 56%, а в Чернівецькій – на 46%).

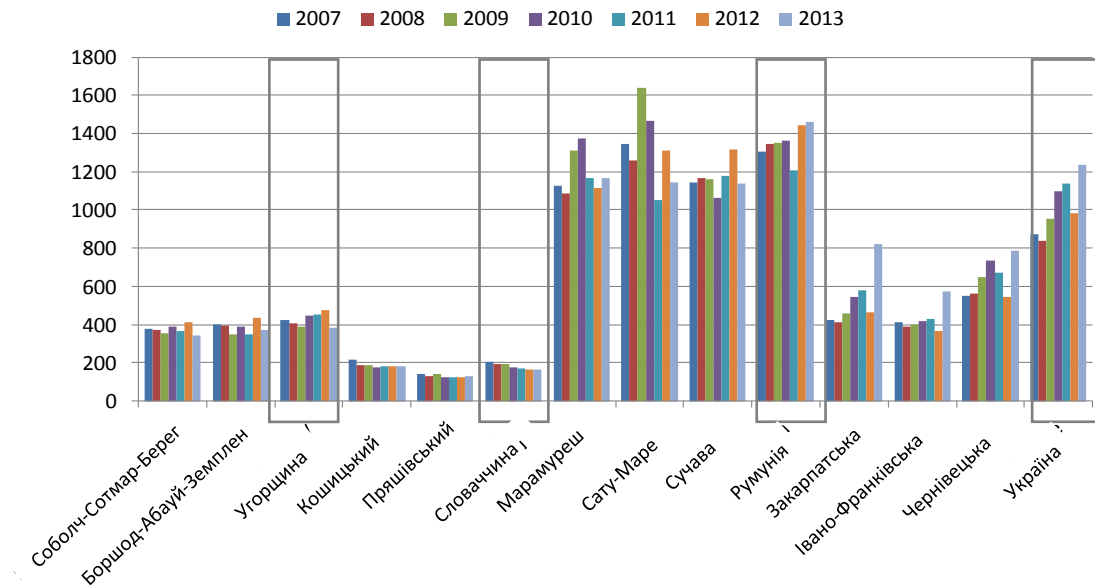

Діаграма 28: Кількість зареєстрованих злочинів (2007-2013)

Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Кількість зареєстрованих злочинів на 1000 жителів знаходиться нижче середнього по країні у всіх 4 прикордонних регіонах. У 2013 році їх кількість є найвищою в румунських повітах (бл. 1.150 злочинів), за якими слідують області України (570-820 злочинів), Угорщини (близько 360 злочинів) і Словаччини (120-180 злочинів).

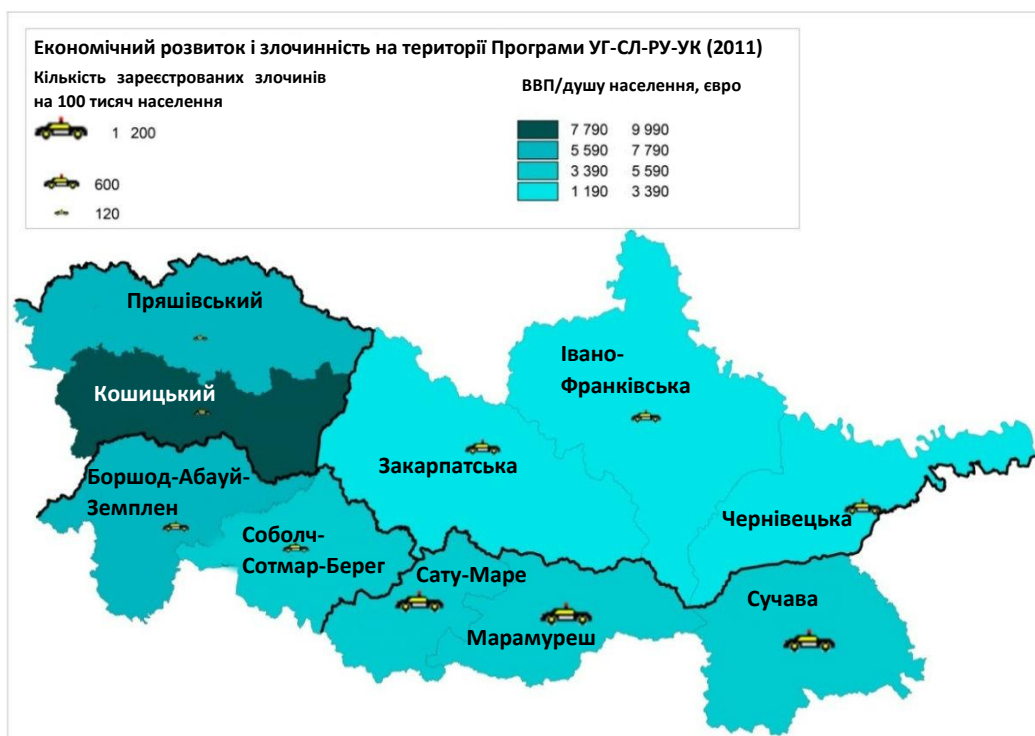
⁹⁷ Інформація отримана від Державної служби України з надзвичайних ситуацій, та взята з Регіональної програми забезпечення пожежної безпеки на території Закарпатської області на 2013-2015 роки

Діаграма 29: Кількість зареєстрованих злочинів на 1000 населення 2007-2013

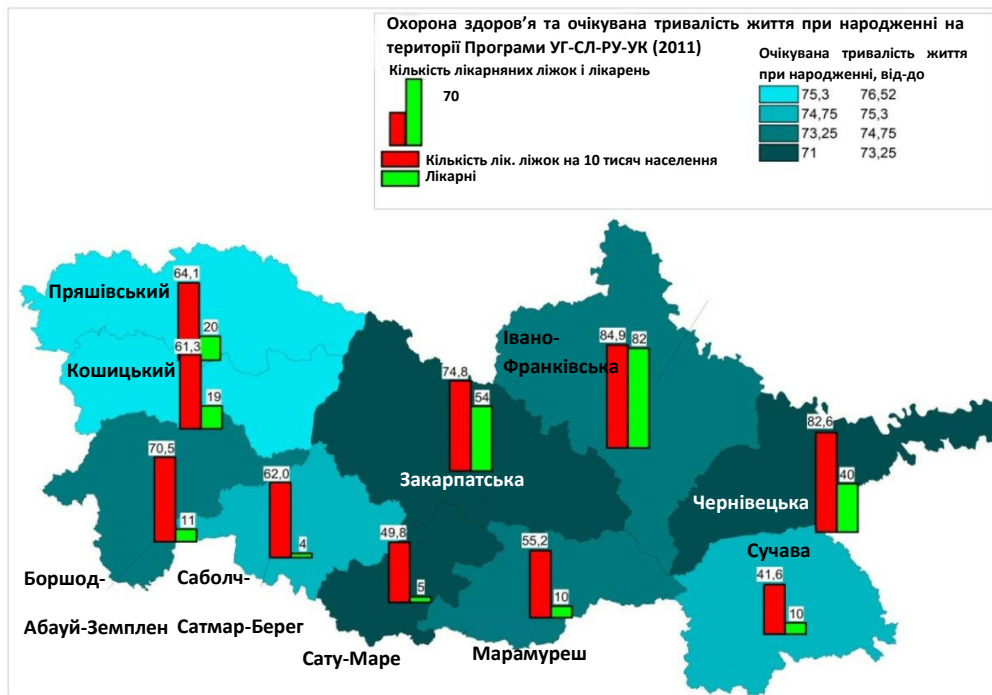
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

На карті нижче показано зв'язок між величиною ВВП на душу населення, і кількістю зареєстрованих злочинів на 1000 жителів - в областях з великим ВВП на душу населення кількість злочинів на 1000 жителів менше; румунські повіти виділяються своїми надзвичайно високими показниками.

Малюнок 30: Економічний розвиток і злочинність на території Програми УГ-СЛ-РУ-УК (2011)

Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Малюнок 31: Охорона здоров'я та очікувана тривалість життя при народженні (2011)
Джерело: ЦОСТУ, ОССР, ДССУ, НІС

Інфраструктура охорони здоров'я, публічні послуги з охорони здоров'я і служби соціального забезпечення

В **Угорщині** існує велика потреба в розвитку інфраструктури з охорони здоров'я та служб охорони здоров'я (особливо для людей, які перебувають у несприятливих умовах). Кількість лікарняних ліжок на 10000 жителів є відносно високою в **області Боршод-Абауй-Земплен**. Так як район з точки зору системи охорони здоров'я не знаходиться у гіршому стані, ніж середнє по країні, припускаємо, що основа поганого стану здоров'я населення пов'язана з рівнем інформованості про здоров'я. Доступність і якість медичних послуг в області показують регіональні відмінності, перш за все, через структури невеликих сіл. Ситуація стимулює розвиток послуг, що надаються для невеликих громад і необхідно враховувати потреби невеликих муніципальних проектів (наприклад, створення міжмуніципальної лікарської служби). В **області Соболч-Сотмар-Берег** є 5 лікарень, 16 амбулаторій, але стан здоров'я населення є гіршим, ніж середній показник по країні⁹⁸.

Стан здоров'я населення **Словаччини** не є відмінним. Це обумовлено особливостями способу життя, погіршення стану довкілля в деяких регіонах, безробіття, соціальна ситуація і неприйнятні умов проживання частини населення (маргінальних груп, ромів). Це ускладнюється відсутністю освіти у цих верств населення, економічним застоєм та економічною кризою і неінтегрованістю ромів. Словацька система охорони здоров'я має постійні проблеми надмірного використання амбулаторної допомоги, нерозвиненою стаціонарної лікарняної допомоги, віддаючи перевагу інституційній охороні здоров'я в економічно слабозрозвинених регіонах. На значні фінансові потреби системи охорони здоров'я впливає незадовільна енергоефективність, пов'язана з поганим станом будівель, де знаходиться медичне

⁹⁸ На основі інформації Центрального офісу статистики Угорщини, Концепції територіального розвитку області Боршод-Абауй-Земплен - 2013

обладнання. Охорона здоров'я, незважаючи на фінансові недоліки, що загрожують стабільності системи, її доступності і якості, виконує свою місію і завдання. У галузі охорони здоров'я спостерігається зміна законодавства і права власності, збільшення фінансового навантаження на витрати на охорону здоров'я на населення, зниження доступності медичних послуг, збільшення витрат на медичних працівників, але без підвищення їх доходів. У **Пряшівському самоврядному краї** рівень надання медичної допомоги в обласних лікарнях не є достатнім. Загальна кількість закладів медичної допомоги в **Кошицькому краї** є достатньо. Менше забезпечені такими закладами в основному південні і північні райони округу Требішов і південні райони округів Рожнява і Міхаловце. Надання загальних терапевтичних послуг для дорослих, для дітей і підлітків, гінекологічних та стоматологічних послуг розділено по територіальному принципу на медичні округи. Це поділ було проведено у 2008 році. На даний час кількість установ для загальної амбулаторно-поліклінічної допомоги вистачає. Відповідно до Постанови Уряду № 640/2008 про мінімальну мережу закладів охорони здоров'я та з точки зору аналізу Міністерства охорони здоров'я, який проведено протягом 2009 року мінімальна мережа закладів першої медичної допомоги в Кошицькому краї є зовеликою. Спеціалізована медична допомога зосереджена головним чином в містах районного значення і районних центрах. Їх зосередження в невеликих населених пунктах в основному залежить від кількості населення. На сьогодні фактична кількість установ спеціалізованої амбулаторно-поліклінічної допомоги є належною⁹⁹.

У **Північно-Східному регіоні Румунії** рівень бідності серед румунських регіонів є найвищим – найвищий рівень бідного населення з Румунії (23% у 2011 році). Існують відмінності у наданні медичної допомоги у містах і селах (56,9% жителів проживають в сільській місцевості і обслуговуються 11,6% від загальної кількості медичних працівників в 2012 році, також 37 лікарів на 10.000 жителів в міських районах і 4 лікарі на 10.000 жителів в сільській місцевості в 2012 році). Медичні установи не мають спеціалізованого обладнання, особливо в невеликих містах. У **Північно-Західному регіоні Румунії** бідність і соціальна ізоляція є явищами, які особливо характерні в ромських громадах, в тому числі у міський сегрегація в деяких районах великих міст. Хоча служби невідкладної допомоги отримали кошти від ряду європейських фінансових фондів для придбання відповідного обладнання, більшість будівель та їх обладнання знаходяться в запущеному стані. Незадовільний рівень освіти, охорони здоров'я та соціальної інфраструктури перешкоджає соціальній інтеграції та розвитку людського капіталу. Медичні послуги надаються в поганих умовах і не пристосовані до потреб пацієнтів. У багатьох випадках повітові лікарні невідкладної допомоги не мають сучасного обладнання. Крім медичних послуг, необхідні також інвестиції в послуги соціальної забезпечення. Послуги медичного і соціального забезпечення переважно зосереджені в міських районах. Феномен бідності досягає тривожних показників, рівень бідності та соціальної ізоляції досягає 40,3% (відносна бідність) у 2011 році. Кількість ліжок-місць у **повіті Сату-Маре** на 1000 жителів значно нижча середнього національного та регіонального показника; кількість лікарів загальної практики на 1000 жителів (1,42) значно нижча за національний (2,3) і середній регіональний (2,62) показник – в 2009 році, низький рівень очікуваної тривалості життя показує погіршення ефективності системи охорони здоров'я в повіті, як і раніше низький рівень розвитку інфраструктури охорони здоров'я, міграцію кваліфікованого медичного персоналу. Послуги соціального забезпечення переважно

⁹⁹ Національний звіт 2009 року (дані зі 2008 рік) Національного офісу Європейського центру моніторингу за ліками

зосереджені в адміністративному центрі повіту, а у сільських районах спостерігається недостатність закладів/пунктів охорони здоров'я¹⁰⁰.

У **Закарпатській області** станом на січень 2015 мережа лікувально-профілактичних закладів нараховує 25 обласних лікарень, 11 центрів первинної медичної допомоги, 15 районних лікарень та 7 муніципальних лікарень, 3 районні поліклініки, 1 муніципальну поліклініку, 1 районний диспансер, 2 районні стоматологічні поліклініки, 278 амбулаторій загальної практики та сімейної медицини та 285 фельдшерсько-акушерських пункти. Відбувається реформа закладів первинної медичної допомоги у заклади сімейної медицини. Сферу охорони здоров'я необхідно модернізувати і реформувати на основі європейських стандартів страхової медицини; медичне обладнання в закладах охорони здоров'я має бути замінено на сучасне.

Регіон також відомий своїми численними санаторіями, наданням послуг з медичної реабілітації. В **Івано-Франківській області** мережа регіональних закладів охорони здоров'я включає в себе обласні лікарні, 7 обласних і районних дитячих лікарень і центрів, 2 інфекційні лікарні, 2 онкологічні диспансери, 6 акушерських лікарень, 7 центрів профілактики туберкульозу, 3 психіатричні лікарні, 6 стоматологічних лікарень, 267 поліклінік, а також мережу амбулаторій та фельдшерсько-акушерських пунктів. В області є також багато санаторіїв і здравниць. Але є багато проблем у сфері державної охорони здоров'я в області. Для забезпечення якісних медичних послуг, існуюче застаріле медичне обладнання має бути оновлено, медичні установи повинні бути модернізовані, повинна бути впроваджені сучасні технології зберігання даних. В **Чернівецькій області** знаходиться 40 закладів охорони здоров'я (лікарні, поліклініки, амбулаторії, акушерські пункти, центри профілактики туберкульозу, психіатричні лікарні, стоматологічні лікарні і т.д.), 258 поліклініки, а також мережа амбулаторій та фельдшерсько-акушерських пунктів¹⁰¹. В області є також багато санаторіїв і здравниць. Як і в багатьох медичних закладах України, наявне обладнання також потребує модернізації.

Хвороби

На кінець 2011 року Угорщина повідомила Регіональне бюро ВООЗ для Європи і Європейський центру з контролю і профілактиці захворювань про загалом 2 115 випадків ВІЛ-інфекції, 656 випадків СНІД та 327 смертей серед хворих на СНІД. За 2011 рік було зареєстровано 162 нових випадки ВІЛ-інфекції, 32 нових випадків захворювання на СНІД та 12 випадків смерті серед хворих на СНІД. Частка нововиявлених випадків ВІЛ-інфекції в 2011 році склала 1,6 на 100 000 населення. Більшість (94%) серед нових випадків ВІЛ-інфекції були особи чоловічої статі. Тестування на ВІЛ є обов'язковим для донорів крові та тканин. Загалом 1070 людей, що живуть з ВІЛ, знаходились на обліку в 2010 році. Кількість людей, які отримують антиретровірусну терапію (АРТ), зросла з 279 в 2002 році до 630 у грудні 2010 року. Один заклад в країні забезпечує АРТ¹⁰². До 2010 року в **області Боршод-Абауй-Земплен** кількість людей, хворих на туберкульоз, подвоїлась порівняно з попередніми роками у зв'язку з соціальним становищем людей в області (рівень безробіття вдвічі перевищує середній показник по країні, високою є частка бездомних людей). В **області Соболч-Сотмар-Берег** кількість людей з діагнозом туберкульоз також викликає тривогу; в області спостерігається найбільша частка хворих на

¹⁰⁰ План розвитку північно-західного регіону на період 2014-2020

¹⁰¹ На основі відомостей ДССУ

¹⁰² Інформація Європейського Регіонального офісу ВООЗ та Європейського центру з попередження і контролю за хворобами

туберкульоз в країні. Основними факторами поширення туберкульозу є крайня бідність з одного боку, а з іншого боку – високий рівень міграції в основному з Румунії та України. З 2012 року перевірка легенів є обов'язковою на всіх території **області Боршод-Абауй-Земплен**, в декількох селах і **області Соболч-Сотмар-Берег**.

У **словацьких регіонах** частка ВІЛ-інфікованих залишається низькою і незначною. Це також відноситься до групи високого ризику споживачів ін'єкційних наркотиків. Однак в 2008 році було зафіксовано невелику кількість досліджуваних з цієї групи населення, тести визначили трьох ВІЛ-інфікованих споживачів наркотиків. Смертність населення в останнє десятиліття характеризується як позитивними, так і негативними тенденціями. Зокрема, це рівень смертності серед пріоритетних груп захворювань, включаючи серцево-судинні захворювання, рак, захворювання дихальних шляхів, захворювань системи травлення і хвороби від зовнішніх причин. Епідеміологічна ситуація в Словаччині підтвердила, що захворюваність на туберкульоз все ще знаходиться під контролем. Словаччина в європейському контексті країна з невеликим або середнім виникненням захворювання туберкульозу. За даними Національного інституту туберкульозу, хвороб легенів і грудної хірургії в Вишне Гадь, який обробляє дані для національного реєстру, в 2013 році зареєстровано в цілому 401 випадків туберкульозу (256 чоловіків і 145 жінок). У порівнянні з 2012 є збільшення на 56 випадків. Кількість нових захворювань складала 341. У 60 випадках це був рецидив туберкульозу. Найбільш поширеною формою є туберкульоз легенів (344 випадків). У 57 випадках це була позалегенева форма, найбільш часто туберкульоз хребта (17 випадків), туберкульозний плеврит (11 випадків), туберкульоз сечові-статевих органів (6 випадків), або туберкульоз лімфатичних вузлів (7 випадків). Територією з найвищою часткою цього захворювання є Пряшівський край. Найнижча поширеність реєструється в регіоні Трнава. У дитячому віці (до 14 років) туберкульозу мав місце в 38 випадках. У 2013 році 7 хворих померли від туберкульозу, 27 випадків були зареєстровані як смерть пацієнта з туберкульозом. Відповідно до географічним розподілу в Словацькій Республіці райони з найвищою часткою туберкульозу є східні райони Словаччини (записи 2009 року) - Пряшівський край з показником 17,72 випадки / 100000 жителів, а потім Кошицький край з 16,88 випадків / 100000 жителів. У цих районах на хворобу впливає високий рівень безробіття, туберкульоз залишається серйозною соціальною проблемою. Словацька Республіка належить в останні роки для держав-членів Європейського союзу з найнижчим рівнем поширеності ВІЛ-інфекції. Проте, з початку 21-го століття спостерігається тенденція до зростання показника нових випадків ВІЛ-інфекції. У 2013 році був зафіксований найвищий показник за всю історію протягом одного календарного року (83 випадки, захворюваність 1,5 випадки ВІЛ-інфекції на 100 000 жителів Словацької Республіки) в порівнянні з 2012 (50 випадків, захворюваність 0,9 на 100 000 жителів), тобто зростання кількості випадків захворювання на 66%. У першій половині 2014 року тенденція виявлення нових випадків захворювання на ВІЛ-інфекції не продовжувала зростати. Навпаки спостерігалось незначне зниження в порівнянні з аналогічним періодом минулого року. З 01.01.2014 по 30.06.2014 було поставлено діагноз і епідеміологічно виявлено 37 нових випадків захворювання на ВІЛ-інфекцію. У трьох випадках було поставлено синдром набутого імунodefіциту (СНІД), про випадки смерті ВІЛ-хворого не повідомлялося. Всі випадки мали місце серед словацьких громадян, серед іноземців ВІЛ-інфекції не виявлено. З моменту запуску системи моніторингу захворюваності на ВІЛ/СНІД в СР з 1985 року по 30.06.2014 було зареєстровано 676 випадків інфікування вірусом імунodefіциту людини серед словацьких громадян і іноземців. З 549 хворих громадян Словацької Республіки налічувалося 472 чоловіків і 77 жінок. У 77 осіб (66 чоловіків, 11 жінок) ВІЛ-інфекція перейшла в стадію СНІДу, зареєстровано 51 смерть ВІЛ-

інфікованих осіб (41 з них на стадії СНІДу). Більшість захворювань на ВІЛ-інфекцію в Словаччині була зафіксована в групі чоловіків, що мають статеві контакти з чоловіками і набуття інфекції через гомосексуальні статеві відносини мало місце в 64,5% випадках. Гетеросексуальний контакт передає 24,0% інфекцій, 2,2% - через вживання ін'єкційних наркотиків (більшість з 12 захворювань були набуті за межами Словацької Республіки), 0,2% - при переливанні крові (один випадок захворювання за межами Словацької Республіки в 1986 році) і в 9,1% випадках метод передачі не було зазначено. Більшість ВІЛ-інфікованих людей живуть у великих містах, а найвища сукупна захворюваність на ВІЛ-інфекції здавна в Братиславському краї¹⁰³.

Серед факторів, які призводять до епідемічної ситуації є відсутність стабільності, стрес, фінансові проблеми, втрата роботи, збільшення числа людей, які страждають від алкоголізму і наркоманії. Поширення показника ВІЛ/СНІДу в **Закарпатській області** залишається найнижчим в Україні. Станом на 1 жовтня 2014 року цей показник склав 27,8 на 100 тисяч жителів регіону. У порівнянні з цим, середній показник, що відображає ситуацію з ВІЛ в Україні склав 323,7 на 100 тисяч жителів. Станом на 1 листопада 2014 року було зареєстровано 357 ВІЛ-інфікованих, в тому числі 88 хворих на СНІД (7,2 на 100 тисяч жителів). Крім того, є 34 дитини, народжені від ВІЛ-інфікованих матерів, в 28 з яких діагноз ВІЛ ще не підтверджений. За 10 місяців 2014 року в Закарпатській області зафіксовано 61 новий випадок захворювання на ВІЛ-інфекцію (4,9 на 100 тисяч жителів). СНІД було діагностовано у 36 осіб (2,9 на 100 тисяч жителів). За 9 місяців 2014 року в порівнянні з відповідним періодом 2013 року епідеміологічна ситуація в регіоні змінилася. Негативним є та обставина, що поширення СНІДу викликає ускладнення в епідемічній ситуації з туберкульозом, оскільки туберкульоз є загальним наслідком СНІДу. У 2014 році 115 осіб померли від туберкульозу. Середнє число інфікованих туберкульозом в регіоні не перевищує 60 на 100 тисяч жителів. Що стосується алкоголю і наркотиків, згідно зі статистикою західні області України належать, до регіонів з низьким рівнем алкогольної і наркотичної залежності. Тому число хворих з психічними розладами, викликаних вживанням алкоголю в Закарпатській області становить 1300 (близько 106 на 100 тисяч жителів). Це в 2 рази менше, ніж, наприклад, у Київській області, яка є лідером в Україні за цим показником. Показник поширення ВІЛ/СНІДу в **Івано-Франківській області** в два рази вище, ніж в Закарпатті: 58,0 на 100 тисяч жителів. Але, тим не менше, область відноситься до регіонів з низьким рівнем ВІЛ-інфекції в Україні. За час дослідження епідемії було виявлено 1022 ВІЛ-інфікованих. Станом на 01.01.2013 року обласним центром попередження СНІДу зареєстровано 669 ВІЛ-інфікованих, в тому числі 168 хворих на СНІД. В останні роки спостерігається зростання кількості ВІЛ-інфікованих в області. Епідемія ВІЛ/СНІДу торкається найбільш працездатних та репродуктивних верств населення області. Більшість випадків зараження ВІЛ-інфекцією в області було зареєстровано у осіб у віці 25-49 років. Що стосується туберкульозу область також відноситься до регіонів з низьким рівнем захворюваності. Кількість інфікованих туберкульозом осіб варіює від 60 до 80 осіб на 100 тисяч жителів. За показниками алкогольної і наркотичної залежності, Івано-Франківська область відноситься до регіонів з невеликою кількістю наркозалежних осіб. Дійсно, область розглядається як найбільш безпечна і сприятлива область в Україні (в першу чергу через низький рівень злочинності). Показник поширення ВІЛ/СНІДу в **Чернівецькій області** становить 82,4 на 100 тисяч жителів. Чернівецька область відноситься до регіонів з низьким рівнем ВІЛ-інфекції та низької смертністю від захворювань, пов'язаних з СНІДом. Перший випадок захворювання на ВІЛ зареєстровано в 1994 році і до сьогодні було офіційно зареєстровано 1260 випадків зараження на ВІЛ (в Україні - 255 975), в тому числі 292

¹⁰³ Національний звіт 2009 року (дані зі 2008 рік) Національного офісу Європейського центру моніторингу за ліками

випадків СНІДу (в Україні - 71 221), 141 випадок смерті від СНІДу (в Україні - 33 672), 223 дітей, народжених ВІЛ-інфікованими жінками (в Україні - 42 655). За рівнем туберкульозу, область відноситься до регіонів з найменшою кількістю інфікованих людей - менше, ніж 60 на 100 тисяч жителів. Аналогічна ситуація спостерігається і в сфері профілактики алкогольної та наркотичної залежності – **Чернівецька область** є одним з найбільш "здорових" регіонів. Наприклад, кількість пацієнтів з психічними розладами, викликаними вживанням алкоголю в області склала 636 осіб (близько 70 на 100 тисяч жителів), що є найнижчим в Україні¹⁰⁴.

Контрабанда та тіньовий ринок

Щодо контрабанди і тіньового ринку, то східні **області Угорщини**, які включають в себе **області Собољч-Сотмар-Берег та Боршод-Абауй-Земплен**, крім Хойду-Біхар, потерпають більше всіх, але в основному це обмежується сигаретною продукцією. Більшість іноземних товарів з України. Найбільш потерпає від цих явищ територія у східній частині області Собољч-Сотмар-Берег поблизу кордону, особливо такі муніципалітети, як Матесалка, Нірбатор або Кішварда, де в основному поширюються білоруські товари. Вже багато років тут спостерігається найвищий відсоток незаконної торгівлі сигаретами.

У **словацьких областях** криза привела до того, що люди стали біднішими, але попит на певні товари, наприклад, лікарські засоби, залишився на тому самому рівні, тому люди шукають шляхи, як їх дешевше придбати, спонукаючи контрабанду. До недавнього часу торгівля нелегальними товарами в основному зосереджувалась на предметах розкоші, особливо на жіночих аксесуарах, ювелірних виробках і годинниках. Сьогодні, однак, бідність поширюється на предмети побуту, зокрема, на згадувані вище фармацевтичні препарати, косметику, електроніку, запасні частини і навіть продукти харчування. Щодо незаконної торгівлі, то це найбільш поширена в світі незаконна торгівля лікарськими засобами, нелегальна проституція, а також незаконні вирубки лісу та торгівля тваринними, торгівля алкоголем, порушення авторських прав, торгівля паливом і т.д. Контрабанда сигарет через словацько-український кордон призводить не тільки до великих податковими збитків, але і збільшує ризики для здоров'я, враховуючи сумнівне походження невідомого вмісту тютюну. Заходи на національному, європейському і міжнародному рівнях повинні зменшити стимули для контрабанди, покращити координацію і використання ресурсів, обміну інформацією й заохочувати країни походження в боротьбі з контрабандою сигарет. Боротьба з ланцюгом посередників має бути посилена, як і відповідальність за контрабанду. «Сіра» торгівля товарами в Словаччині постійно процвітає. Митницею введено посилений контроль митних органів, особливо на зовнішніх кордонах Європейського Союзу. На ринку Словаччини особливо відчувається проблема з акцизними товарами, зокрема: тютюном, алкоголем і мінеральними маслами. В основному незаконна торгівля зосереджена на торгівлі тютюном і продуктах його переробки. Вони імпортуються в основному з країн колишнього Радянського Союзу. На другому місці для «сірих» торгівців є торгівля алкогольними виробами, а третім найприбутковішим видом їх діяльності є ввезення живих диких тварин, які знаходяться під загрозою знищення. Ціна однієї тварини визначається різними факторами, такими як: походження, природа і рідкість тварини або труднощі транспортування. Вартість однієї імпоротної тварини може сягати до 5 тисяч євро. Словаччина, незважаючи на швидкий розвиток «сірого» ринку, не експортує «сірі» товари закордон. Також, Словаччина стає транзитною країною. Оцінка загальної вартості товарів, щорічно ввезених контрабандою в Словаччину, не оприлюднена. Товари, які

¹⁰⁴ На основі даних ДССУ

нелегально ввозяться в Словаччину із-за кордону, торгуються на чорному ринку. Нелегальна торгівля процвітає у Словаччині, вона не має одного центру. Товари, які обкладаються надмірними зборами і за умови порушення митного законодавства, конфіскуються на користь держави, а згодом - реалізуються¹⁰⁵.

Частка продажу незаконно ввезених в Румунію сигарет складає 10-15%. Більша частина з контрабандних сигарет поступає із сусідньої Молдови та України, проходячи в значній мірі через повіти поблизу кордону згідно з повідомленням від компанії Новел Рісеч (Novel Research). Сам факт існування і збільшення контрабанди може бути результатом як економічної кризи, так і недостатності заходів, прийнятих для боротьби з контрабандистами. Кажуть, що багато людей надають перевагу більш дешевим контрабандним сигаретам, оскільки вони не мають достатньо грошей, щоб сплатити за законні товари. Історичний максимум частки контрабандних сигарет у загальних обсягах продажу становив 36,2%. Ця цифра була зареєстрована в січні 2010 року після підвищення акцизів на тютюнові вироби. Румунія залишається раєм для контрабандних сигарет і митники вилучають мільйони пакетів щороку. Злочинні угруповання і бідні громадяни, які проживають поблизу кордонів з країнами, де ціни нижчі - Сербія, Молдова та Україна – використовують контрабанду як спосіб заробити на щоденне життя. Румунія належить до значного джерела торгівлі людьми в країнах Східної Європи. Румунські чоловіки, жінки і діти піддаються примусовій праці в сільському господарстві, побутовому обслуговуванні, готелях та виробництвах, а також примусовому жебрацтву та крадіжках в європейських країнах, і примусовій проституції. Діти, ймовірно, представляють собою щонайменше одну третину жертв торгівлі людьми в Румунії¹⁰⁶.

Через сприятливе розташування **Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької** областей на кордоні з європейськими країнами, ці регіони стикаються з багатьма проблемами незаконної торгівлі. Нелегальними є різні сфери економіки регіонів: валютний ринок, ринок землі, алкоголь, паливний ринок, ринок тютюнових виробів і т.д. Через політичну ситуації в Україні, в першу чергу коливання валютних курсів, обсяг торгівлі на чорному ринку і контрабанди тільки росте. Нестабільна економічна ситуація в регіонах стимулює збільшення тіньового ринку валюти. Державна прикордонна служба здійснює комплексні запобіжні заходи по досягненню цілей по боротьбі з контрабандою і корупцією у регіонах.

¹⁰⁵ Джерело: www.aktuality.sk, www.euractiv.sk, www.hnonline.sk

¹⁰⁶ Звіт з торгівлі людьми в Румунії, 2013, а також: <http://www.balkaninsight.com/en/article/cigarette-smuggling-remains-high-in-romania>,

10.3 Комунікаційний план

10.3.1 Комунікаційна стратегія

10.3.1.1 Завдання та цільові групи

Загальною метою Комунікаційної стратегії є інформаційне забезпечення про принципи, підтримку з боку ЄС, цілі, результати і вплив Програми відповідно до інформаційних та комунікаційних потреб для внутрішніх акторів, що беруть участь в реалізації Програми, а також для зовнішніх акторів, які користуються реалізацією Програми, а також для широкої громадськості.

Конкретні цілі комунікаційної стратегії:

- Забезпечення відкритості і прозорості використання коштів ЄС
- Просування можливостей Програми
- Допомога в успішній реалізації (надання консультативної допомоги для бенефіціарів, надання інформації для потенційних заявників, надання інформацію для зацікавлених сторін Програми)
- Забезпечення внутрішнього зв'язку для ефективної реалізації Програми (між бенефіціарами та органами реалізації на європейському, національному, регіональному і місцевому рівнях)
- Підтримка органів управління Програмою у набутті всебічних знань і навичок в реалізації і управління проектами транскордонного співробітництва
- Підтримка зв'язку між партнерами і налагодження довгострокових партнерських відносин
- Зворотній зв'язок від громадськості і бенефіціарів
- Просування корисності і результатів Програми, досягнутих шляхом реалізації транскордонних проектів
- Підвищення обізнаності про Програму, ЄС і національну підтримку.

Основні цільові групи Програми були визначені з урахуванням інформаційних потреб і комунікаційних каналів, зокрема:

- Потенційні заявники
- Кінцеві бенефіціари, що отримують користь від проектів
- Органи Програми
- Державні відомства і установи
- Засоби масової інформації та широка громадськість
- Мережі, єврорегіони, асоціації, ЄС і транснаціональні інститути
- Інші Програми, що фінансуються ЄС і діють на програмній території

10.3.1.2 Відповідальні органи Програми

Орган	Завдання
Керуючий орган	- Реалізує інформаційний та комунікаційний плани відповідно до статті 79 Правил реалізації проектів ТКС ЄІС №897/2014. - Доповідає Комісії щороку про план комунікації відповідно до статті 79 (4) Правил реалізації проектів ТКС ЄІС №897/2014 та розробляє річний інформаційно-комунікаційний план, який буде реалізовано, і представляє їх Комісії не пізніше 15 лютого - Забезпечення доступу на веб-сайті Програми до списку обраних для фінансування проектів, відповідно до статті 44 Правил реалізації проектів ТКС ЄІС №897/2014
Спільний технічний секретаріат	- Розробляє загальну систему публічних відносин, пов'язаних з програмою - Розробляє загальну корпоративну ідентичність для Програми для використання у всіх засобах комунікації. - Розробляє загальний Комунікаційний план на весь період реалізації Програми, який має бути відправлений до Комісії протягом чотирьох місяців з дати затвердження операційної програми. - Розробка інформаційних матеріалів для поширення (на електронних і паперових носіях) - Створює, підтримує і оновлює інтернет-сайт - Організовує інформаційні заходи з партнерами з програмної області - Підтримує необхідні зв'язки із ЗМІ - Відповідає на будь-який інформаційний запит. - Організовує основну інформаційну кампанію з поширення інформації про початок Програми, навіть в разі відсутності остаточної редакції Комунікаційного плану - Організовує щонайменше один основний інформаційний захід в рік - Поширює перелік одержувачів, назви затверджених операцій і обсяг фінансування, виділеного для цих операцій.
Представництва СТС	Поширює інформацію про заходи в рамках СОП для забезпечення нею всіх, хто може бути в ній зацікавлений
Спільний моніторинговий комітет	Перевіряє і затверджує щорічну інформацію та комунікаційні плани у відповідності до статті 79 Правил реалізації проектів ТКС ЄІС №897/2014

10.3.1.3 Моніторинг

Спільний моніторинговий комітет Програми повинен бути проінформований Керуючим органом / Спільним технічним секретаріатом про хід реалізації Комунікаційного плану, Плану зв'язку, проведених інформаційних і рекламних заходах і використаних засобах зв'язку.

Спільний моніторинговий комітет має завдання розглянути та затвердити річні інформаційні та комунікаційні плани, про які йдеться в статті 79 Правил реалізації проектів ТКС ЄІС №897/2014. Основною метою оцінки буде вивчення, наскільки ефективними були інформаційні та

комунікаційні заходи з точки зору візуалізації і розуміння СОП, а також ролі ЄС. З іншого боку моніторинг буде використаний для того, щоб оцінити прогрес в реалізації Комунікаційного плану, забезпечуючи досягнення його завдань.

10.3.1.4 Канали і засоби

Широкий спектр комунікаційних технологій буде використано для реалізації Програми.

- Інтернет і електронні інструменти

Веб-сайт Програми буде основним засобом комунікації для Програми, який забезпечить надання останньої інформації, доступ, оновлену інформацію про основні програмні документи, законтрактовані проекти і контакти органів Програми. Деякі Програми мають інструменти пошуку партнерів на своїх сайтах, де проектні ідеї можуть бути розміщені для того, щоб знайти потенційних партнерів. Система моніторингу Програми **IMIS 2014-2020** буде ґрунтуватися на інформаційній системі управління, яка дозволяє збір даних і моніторинг на всіх рівнях. Система повинна надавати компетентним органам (СМК, КО, СТС, Національним органам і т.д.) практичний інструмент для виконання ними своїх завдань і має також сприяти розвитку комунікації і обміну інформацією між країнами-учасницями. Система буде підтримувати як проектний цикл, так і реалізацію Програми. **Соціальні мережі, мультимедійні презентації** можуть бути також використані в якості інформаційних каналів і інструментів.

- Управління заходами

В ході реалізації Програми будуть організовані різні типи регіональних або місцевих зустрічей. **Стартова конференція** відкриє Програму і надасть загальну інформацію про Програму на національному рівні. Після неї відбудуться **форуми пошуку партнерів, конференції, семінари, День європейського співробітництва, ярмарки, інформаційні дні, семінари, тренінги**, що надають інформацію для всіх майбутніх учасників, бенефіціарів та зацікавлених сторін і органів Програми. Метою форумів пошуку партнерів є надання допомоги потенційним заявникам у розробці їх проектів і пошук партнерів. Щороку принаймні один великий захід буде проведено для поширення досягнень і виділяючи ключові ідеї і кращі практики Програми. **Заклучна конференція** в кінці Програми приділить основну увагу результатам СОП.

- Прямий зв'язок

Електронні інформаційні бюлетені будуть інформувати цільову аудиторію про останні новини Програми, її досягнення і розвиток, а **прямі поштові розсилки** нададуть можливість передати поточну інформацію від першоджерела до конкретних цільових груп. **Представництва** (по одному в кожній з країн-учасниць) будуть поширювати інформацію про заходи в рамках СОП, щоб надати її тим, кого вона може зацікавити. СТС поряд із представництвами буде надавати фахові консультації для всіх потенційних і кінцевих бенефіціарів з усіх питань Програми. «Гарячі» телефонні лінії будуть працювати поряд із електронною поштою для письмового спілкування і разом із публікацією частих запитань на веб-сайті для підвищення прозорості реалізації. **Комунікаційні рекомендації для проектів** будуть доступні, аналогічно рекомендаціям в поточній

програмі ПКС ЄСП УГ-СЛ-РУ-УК 2007-2013. Комунікаційні рекомендації і збірники для проектів буде містити положення з вимогами про візуалізацію, загальні вимоги, спеціальні вимоги, макети, рекламні банери, заходи, закупівлі, використання логотипу програми і ЄС. Бенефіціари будуть виконувати свої інформаційні та рекламні заходи відповідно до підписаного грантового контракту.

- Відносини із засобами масової інформації

Заходи для преси (прес-реліз, прес-конференція, інші заходи для преси) **та інші видання** (брошури, листівки, інформаційні бюлетені) допоможуть реалізувати Програму. Допускається придбання рекламної площі для поширення Програми серед громадськості.

- Рекламні продукти

Рекламні предмети, як-от: кружка, парасолька, блокнот, USB-флешка, папка, сумка, ручка, офісне обладнання, футболки і т.д., будуть використовуватися в цілях покращення візуалізації Програми.

- Імідж і бренд

Перегляд візуальної ідентичності поточної Програми (2007-2013) буде проведено і за його результатами, може бути змінений візуальний вигляд Програми. Переглянуті складові елементи візуальної ідентичності (логотип, певні кольори і т.д.) будуть згодом використовуватись на кожному окремому паперовому або електронному документі, який підготовлений в рамках і для цілей Програми, крім логотипу ЄС. Новий Програмний слоган може бути створений і використаний разом з конкретними візуальними елементами.

10.3.1.5 Заплановані результати комунікаційних заходів

Успішна і ефективна реалізація комунікаційних заходів органами Програми істотно вплине на і підвищить результативність Програми. Заходи будуть забезпечувати візуалізацію, прозорість, швидкість внутрішнього і зовнішнього обміну інформацією, широку промоцію і належне впізнання Програми.

Оцінка комунікаційного плану і стратегії продемонструє їх результати і вплив на Програму. Оцінка плану стане основою комунікаційного плану і стратегії на наступний програмний період.

10.3.2 Орієнтовний щорічний інформаційний і комунікаційний план на перший рік (2016)

Інформаційно-комунікаційний захід	Мета	Спосіб/інструменти	Строки	Результати і індикатори	Ступінь візуалізації
Переглянутий імідж і бренд на 2014-2020	Отримати переглянутий імідж Програми	Елементи візуальної ідентичності Програми	До середини 2016	Готовий 1 імідж програми	Статистика веб-сайту
Розробка веб-сайту Програми	Мати робочий повноцінний веб-сайт	Інтернет і електронні засоби (веб-сайт)	До 3-го кварталу 2016	Створено 1 веб-сайт Програми	Статистика веб-сайту
Створення представництва на 2014-2020	Мати можливість поширювати інформацію про заходи в рамках СОП для надання інформації всім зацікавленим сторонам	Безпосередній зв'язок (представництва)	2-га половина 2016	4 представництва створені (по одному в кожній країні)	Кількість звернень від осіб, електронних листів та дзвінків
Організація Стартової конференції	Надати загальну інформацію про Програму	Управління заходами (офіційне відкриття) Зв'язки зі ЗМІ	2-га половина 2016	1 Стартова конференція	Прес-реліз, веб-сайт
Організація важливої інформаційної кампанії про початок Програми	Надати загальну інформацію про Програму на національному/регіональному та місцевому рівнях	Управління заходами (інфодні) Зв'язки зі ЗМІ	2-га половина 2016	Реалізована 1 інформаційна кампанія	Прес-реліз, веб-сайт
Підготовка рекомендацій по комунікації для проектів	Узгодження заходів по візуалізації проектів з вимогами по комунікації	Безпосередній зв'язок (рекомендації)	2-га половина 2016	Готові 1 рекомендації для проектів по комунікації	Не стосується
Підготовка роздаткових інформаційних матеріалів	Мати наявними роздаткові матеріали (у електронній і друкованій формах)	Безпосередній зв'язок (інформаційні матеріали)	2-га половина 2016	Готові роздаткові матеріали	Не стосується
Оголошення першого конкурсу заявок	Розпочати ефективний період реалізації	Управління заходами Безпосередній зв'язок Зв'язки зі ЗМІ	2-га половина 2016	Оголошено 1 конкурс заявок	Прес-реліз, веб-сайт
Організація інформаційних заходів (інфодні, форуми пошуку партнерів тощо)	Надати інформацію потенційним заявникам Програми	Управління заходами (інфодні)	2-га половина 2016	Організовані інформаційні заходи	Прес-реліз, веб-сайт

Інформаційно-комунікаційний захід	Мета	Спосіб/інструменти	Строки	Результати і індикатори	Ступінь візуалізації
Електронні бюлетені	Поінформувати цільову аудиторію про останні новини Програми	Безпосередній зв'язок (електронний бюлетень)	З 2-ої половини 2016	Розповсюджено 1 1 електронний бюлетень	Кількість електронних адрес для відправлення
Підготовка рекламних продуктів	Покращити візуалізацію Програми	Рекламна продукція	Кінець 2016	Існує 1 план по дизайну і видам промоційних матеріалів	Не стосується
Підготовка щорічного інформаційно-комунікаційного плану на 2017 рік	Підготуватись до наступного року	План	Кінець 2016	1 редакція Щорічного інформаційно-комунікаційного плану на 2017 рік	Не стосується
Постійне оновлення веб-сайту Програми	Забезпечити поширення оновленої інформації	Інтернет і електронні засоби (веб-сайт)	Весь рік	1 оновлений веб-сайт Програми	Статистика веб-сайту
Підтримка необхідних контактів з ЗМІ	Підтримувати належні відносини зі ЗМІ	Зв'язки зі ЗМІ (прес-реліз, повідомлення для преси/конференція)	Весь рік	Належні відносини зі ЗМІ	Прес-реліз, статистика веб-сайту, участь журналістів на заходах

European Neighbourhood Instrument

Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine Cross-border Cooperation Programme 2014-2020

As amended on 23 November 2016

JOINT OPERATIONAL PROGRAMME

*Approved by the participating countries on 25 June 2015,
revised on 14 October 2015 and on 13 November 2015*

TABLE OF CONTENTS

LIST OF ABBREVIATIONS	5
1 Introduction	6
2 Definition of the programme area	8
2.1 Participating countries and the Programme area	8
2.2 Core regions	8
2.3 Adjoining regions	8
2.4 Major social, economic or cultural centres	12
2.5 Map of the programme area	14
2.6 Intention to make use of Article 10(5) of Regulation (EU) No 232/2014	15
3 Analysis of the programme area	16
3.1 General introduction of the area	16
3.2 Local culture and preservation of historical heritage (TO3)	17
3.3 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation (TO6)	18
3.4 Accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems (TO7)	20
3.5 Common challenges in the field of safety and security (TO8)	21
3.6 Main challenges and needs to be addressed by the programme from cross-border aspect, regarding economic, social, environmental and governance in line with future regional development trends	22
3.7 Main potentials of the cooperation area in line with the regional capacity available	24
3.8 Lessons learnt from previous experiences in cross-border programmes	26
4 Programme's strategy	29
4.1 General objective and vision of the joint operational programme	29
4.2 Selection process for the Thematic Objectives	29
4.3 Selected thematic objectives	31
4.4 Planned activities within the selected thematic objectives	31
4.5 Hierarchy of the vision, objectives and priorities of the Programme	35
4.6 Expected results	36
4.7 Result indicators	37
4.8 Expected outputs, output indicators	39
4.9 Relation between the ENI strategic objectives and the thematic objectives of the Programme	42
4.10 Contribution and coherence with the planned interventions towards macro-regional strategies and other Union-financed programmes in the countries and regions concerned	42
4.11 Coherence with national, regional and other strategies and policies	50
4.12 Coherence with EUSDR	55

5	Structures and appointment of the competent authorities and management bodies	58
5.1	<i>Programme level bodies</i>	58
5.1.1	Composition of the Joint Monitoring Committee and tasks	60
5.1.2	Managing Authority and its designation process	62
5.1.3	Procedure for setting up the Joint Technical Secretariat	65
5.1.4	Intermediate body	68
5.1.5	Audit Authority and the members of the group of auditors	69
5.2	<i>National level bodies</i>	70
5.2.1	National authorities of all participating countries	70
5.2.2	Control contact points, national controllers and auditors	71
6	Programme implementation	75
6.1	<i>Summary description of the management and control systems</i>	75
6.2	<i>Description of project selection procedures.....</i>	78
6.2.1	Open Call for proposals procedure	78
6.2.2	The restricted call for proposals procedure	79
6.2.3	Complaint handling procedure	80
6.3	<i>Provisional indicative time-frame for programme implementation</i>	81
6.4	<i>Description per priority of nature of support.....</i>	82
6.5	<i>Description of planned use of technical assistance and applicable contract award procedures.....</i>	82
6.6	<i>Description of the monitoring and evaluation systems</i>	83
6.7	<i>Information on fulfilment of regulatory requirements laid down in Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council</i>	86
6.8	<i>Rules on eligibility of expenditure.....</i>	90
6.9	<i>Irregularities and recoveries: Apportionment of liabilities among the participating countries.....</i>	90
6.10	<i>Rules of transfer, use and monitoring of co-financing.....</i>	91
6.11	<i>Description of IT systems for the reporting and exchange of computerised data between the Managing Authority and the Commission</i>	92
6.12	<i>Principles of communication.....</i>	93
6.13	<i>Language(s) adopted by the programme</i>	94
7	Indicative financial plan.....	95
7.1	<i>Thematic objectives by source of funding.....</i>	95
7.2	<i>Programme financial table</i>	96
8	Risk analysis and mitigating measures	98
9	Description of ways to mainstream cross-cutting issues.....	99
9.1	<i>Environmental sustainability</i>	99
9.2	<i>Democracy and human rights.....</i>	101
9.3	<i>Gender equality</i>	104
9.4	<i>HIV/AIDS.....</i>	104
10	Annexes	105
10.1	<i>Detailed analysis of the socioeconomic and environmental situation of the programme area</i>	105
10.1.1	General introduction – territory, population, economy and labour market	105
10.1.2	Local culture and preservation of historical heritage (TO3)	123

10.1.3	Environmental protection, climate change mitigation and adaptation (TO6).....	135
10.1.4	Accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems (TO7)	157
10.1.5	Common challenges in the field of safety and security (TO8)	168
10.2	<i>Communication Plan</i>	185
10.2.1	Communication Strategy	185
10.2.1.1	Objectives and target groups	185
10.2.1.2	Participating responsible bodies	186
10.2.1.3	Monitoring.....	186
10.2.1.4	Channels and tools	187
10.2.1.5	Intended results of the communication activities	188
10.2.2	Indicative Annual Information and Communication Plan for the first year (2016)	189

LIST OF ABBREVIATIONS

CBC	Cross-border Cooperation
CCP	Control Contact Point
ENI	European Neighbourhood Instrument
EU	European Union
HCSO	Hungarian Central Statistical Office
HU	Hungary
HUSKROUA	Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine
HUSKROUA ENI CBC Programme 2014-2020	Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine European Neighbourhood Instrument Cross-border Cooperation Programme 2014-2020
JOP	Joint Operational Programme
JTF	Joint Task Force
JTS	Joint Technical Secretariat
JWG	Joint Working Group
km	kilometre
LIP	Large Infrastructure Project
MA	Managing Authority
MS	Member State of the EU
NA	National Authority
NIS	National Institute of Statistics (Romania)
NUTS	Nomenclature des unites territorialesstatistiques (Nomenclature of territorial units for statistics)
RO	Romania
SK	Slovakia
SOSR	Statistical Office of the Slovak Republic
SSSU	State Statistics Service of Ukraine
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
TEN-T	Trans-European Transport Network
TO	Thematic Objective
UA	Ukraine

1 Introduction

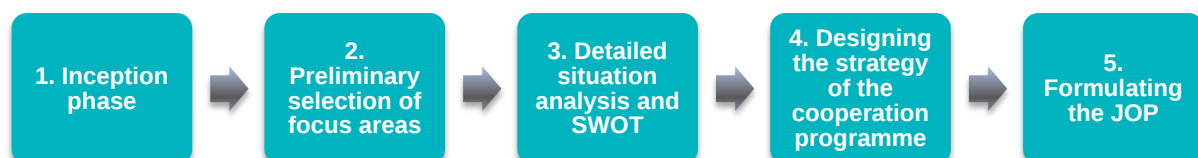
The Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine ENI Cross-border Cooperation Programme will be implemented during the programming period 2014-2020 of the European Union. The Joint Operational Programme (JOP) is based on the joint planning effort of all four participating countries and aimed to provide a framework for the activities which will lead to a more intense cooperation between the regions of Ukraine and the regions of Member States sharing common border.

The elaboration of the JOP was governed and controlled by the Joint Task Force. The programming process was coordinated by the Managing Authority and the Joint Technical Secretariat.

The content of the present Joint Operational Programme was elaborated based on the requirements of Article 4 of the COMMISSION IMPLEMENTING REGULATION (EU) No 897/2014 of 18 August 2014 laying down specific provisions for the implementation of cross-border cooperation programmes financed under Regulation (EU) No 232/2014 of the European Parliament and the Council establishing a European Neighbourhood Instrument.

This Programme Document is the result of a thorough planning process that started in the middle of 2014, with the participation of numerous stakeholders, the support of the Joint Technical Secretariat and external consultants. The elaboration of the JOP was governed and controlled by the Joint Task Force composed of central governmental organisations and representatives of the eligible regions in each participating country. The programming process was coordinated by the Managing Authority and the Joint Technical Secretariat. Final decisions were made by the Joint Task Force.

The programming process included numerous consultations and actions to involve every important stakeholder in the preparation of the programme and consisted of the following main phases:

As a first step of the programming process (**Phase 2: Preliminary selection of focus areas**) the planning activity started with the evaluation of the projects of the period 2007-2013 and was followed by the preliminary selection of the focus areas in order to ensure that the strategic focus of the Joint Operational Programme is in line with the relevant ENI guidelines. Also, prior to the selection procedure an initial needs analysis was implemented based on the results of a preliminary desk research of strategic documents, a detailed stakeholder survey on the area's specific needs involving the key stakeholders of the targeted cross-border regions as county and city councils, chambers, ministries, development agencies and departments, non-profit organisations, significant regional and local institutions and current lead partners, as well as the experiences of the previous cross-border programmes. A co-creation workshop was the forum where the members of the joint implementing bodies– based on the results of the initial needs analysis - could discuss in details the possible elements of preliminary focus areas. As part of this task of the planning activities, the

evaluation of current projects was carried out by overviewing the information (provided by the JTS) on the projects funded in the current period, a group interview with JTS, individual interviews with selected beneficiaries, as well as by analysing the key findings of the ROM report of projects funded in the current period. The final decision on focus areas was made by the Joint Task Force.

Subsequently, in the next phase (**Phase 3: Preparation of the situation analysis of the programme area, conducting SWOT analysis**) all relevant information regarding the border area was collected, structured and analysed, then challenges, potentials and barriers of cross-border cooperation were identified as well. The situation analysis assessed the possible areas, scale and existing networks suitable for future cross border cooperation in the field of the focus areas. Special emphasis was taken to collect and utilize the experiences of the previous cross border programmes. Based on the results of situation analysis focus area specific SWOT analysis was elaborated during the workshops. To deliver the specific activities related to this task, individual interviews were carried out with relevant key partners on EU, national, regional/county level (altogether 34 interviews: 2 on EU level, 12 on country/national level, and 20 on regional/county level). Also, co-creation workshops (altogether 4) were implemented in each participating country to discuss key findings, challenges, barriers and potentials on county level. Based on the results of these workshops, an interactive workshop was carried out with participants from all 4 participating countries where - based on the outputs of national workshops - the key common challenges and potentials concerning the selected Thematic Objectives were determined.

The next step was the elaboration of the strategy (**Phase 4: Laying down the strategy of the future cross-border cooperation programme**). Special focus was given to the result oriented approach in order to address joint problems of the border region and to build on common potentials forming the basis of mutual beneficiary partnerships. A workshop with the participation of relevant county councils, chambers and key regional institutions in the area was conducted in order to validate current state assessment and future vision according to the focus areas.

The formulation of the JOP (**Phase 5: Formulating the Joint Operational Programme**) was implemented by incorporating all the existing information connected to the programme. This planning phase also contained participatory, interactive methods in order to ensure the consensus based final document. Consultations were held with JTF, the Implementation Working Group, key institutions, ex ante and SEA experts on the content of the JOP including specific objectives, indicators, planned activities, selection criteria and financial allocations. In addition, a workshop with ex ante and SEA evaluators was implemented to discuss their findings and suggestions. After finalizing the JOP, approvals of JTF, MA and NAs, a public consultations process was implemented by publishing thus making available the actual version of the JOP on the web. The result of the public consultation was incorporated into the final JOP.

National regional and local authorities, regional development agencies, chambers of commerce, nature parks and protected areas management bodies, cultural institutions, educational institutions, tourism associations, scientific institutes/research centres/universities, local business associations, and civil society organisations were involved as **stakeholders** and provided valuable contribution during the whole programming process.

2 Definition of the programme area

2.1 Participating countries and the Programme area

Participating countries of the Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine ENI Cross-border Cooperation Programme 2014-2020 include EU Member States of Hungary, Slovakia, Romania and Ukraine as Partner Country. The programme area of the Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine ENI Cross-border Cooperation Programme 2014-2020 includes the core regions and adjoining regions as described below.

2.2 Core regions

The following **7 territorial units** (referred to in Article 8(1) of Regulation (EU) No 232/2014) are included in the programme area **as core regions**:

1. **Szabolcs-Szatmár-Bereg County**, Hungary (NUTS III)
2. **Košický Region**, Slovakia (NUTS III)
3. **Prešovský Region**, Slovakia (NUTS III)
4. **Maramureş County**, Romania (NUTS III)
5. **Satu-Mare County**, Romania (NUTS III)
6. **Ivano-Frankivska Region**, Ukraine
7. **Zakarpatska Region**, Ukraine

2.3 Adjoining regions

The following regions are participating in the implementation of the programme as adjoining regions:

1. **Borsod-Abaúj-Zemplén County**, Hungary (NUTS III)
2. **Suceava County**, Romania, (NUTS III)
3. **Chernivetska Region**, Ukraine

Justification of the participation of the adjoining regions:

- **Borsod-Abaúj-Zemplén County**, Hungary (*adjoining region with full participation rights*)

Borsod-Abaúj-Zemplén County meets the requirements of inclusion set out in the Programming Document the following ways:

- Involving the county is important because of its achieved experiences and willingness gained and showed in the current HUSKROUA ENPI CBC Programme 2007-2013 where Borsod-Abaúj-Zemplén participates as an adjoining region with full participation. Borsod-Abaúj-Zemplén County had successfully participated through projects in the HUSKROUA ENPI CBC programme by providing Lead Partners in 5 projects and Project Partners in 12 projects. The current experience shows that partners from the core area are eager to collaborate with actors from this active region as they possess valuable experiences.
- The county brings substantial added value for the core regions thanks to its capacities as follows: there are several regional and local authorities located in the county; the most important higher educational centre of the Hungarian part of the programme area, the University of Miskolc is located here with technical, industrial, economics, law, arts,

healthcare and music faculties to meet the challenges of the constantly changing environment; the county host more than 20 R&D centres and economic zones for investors and there is also an airport in Miskolc operating on regional level. There is a high proportion of accommodation capacity compared to the participating regions, and a world heritage site as a remarkable tourism attraction. Also with its 52 museums (the highest number compared to regions in the eligible area) and 1492 protected buildings and monuments the county could make a valuable contribution to the local culture of the cross-border area. Thanks to the valuable experience and capacities, the county can provide knowledge transfer, exchanges of experiences in a wide range, and contribute to the tourism of the cross-border area with its transboundary natural and cultural heritages during the preparation and implementation of CBC projects.

- The caves of Aggtelek Karst overarching the border between Hungary and Slovakia (concerning Borsod-Abaúj-Zemplén County and Košický region) is a transboundary UNESCO world heritage natural site which holds common challenges and potentials for the involved areas.
- The vast majority of the catchment areas of Borsod-Abaúj-Zemplén County's natural waters are abroad, so the water quality of the transboundary rivers (Bodrog, Sajó, Hernád, and Bódva) heavily depends on the natural factors and human interventions of the neighbouring Slovakia. All 4 rivers of the county rise in Slovakia; Bódva and Hernád are the tributaries of Sajó, Bodrog and Sajó are significant tributaries of Tisza. Hernád is a border river for 10 kilometres long along the Hungarian-Slovak border. The location of the catchment areas form close natural and geographical ties among Košický, Prešovský and Borsod-Abaúj-Zemplén.
- Due to the geographical proximity of the county and the directions of the movement of people, epidemiology could be one of the important areas of cooperation.
- Borsod-Abaúj-Zemplén County is very close to the border; though it has not got common border section with Ukraine. It stretches between Košický region and Szabolcs-Szatmár-Bereg County functioning as a geographical, economic, socio- and cultural "bridge". Moreover there is a strong functional territorial attachment to the rest of the programme area caused by physical geographical features and road/transport network.
- Although Borsod-Abaúj-Zemplén County is very close to Ukraine, they have not got other opportunity for cooperation in other CBC programmes; therefore the HUSKROUA ENI CBC programme offers the only opportunity for cross-border cooperation with Ukraine.

As detailed above, **Borsod-Abaúj-Zemplén County**, based on its former participation in the HUSKROUA ENPI Cross-border Cooperation Programme 2007-2013 has already brought and therefore it will bring further substantial added value for the core eligible area, therefore its participation is essential for achieving a more complete CBC impact in the core eligible area; thus it will take part in the programme as **an adjoining region with full participation rights**.

- **Suceava County, Romania***(adjoining region with limited¹ participation rights)*

The participation of Suceava County will bring added value to the core area of the programme taking into account the followings:

- There is already important experience gained during the programming and implementation of the currently running cross-border cooperation programmes 2007-2013 on which the cross-border cooperation in the framework of European Neighbourhood Instrument could be built on: the Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine ENPI Cross-border Cooperation Programme 2007-2013 and the Romania-Ukraine-Republic of Moldova CBC Programme 2007-2013.
- Suceava County is located in the North of Romania, in the Northern area of the North-East Development Region and in the East side of the eligible area of the programme and in this way it is a direct part of the historical Romanian-Ukrainian border.
- Suceava County has the highest number of inhabitants and number of SME's and it's the largest county on the Romanian eligible side of the programme area. The capital of the county is Suceava, one of the former capitals of the historical Moldova-region of Romania.
- One of the most important university of Romania - "Stefan cel Mare University" with 13 research and development and excellence centres - is located in Suceava County. Suceava is the most advanced Romanian eligible county in research and development projects with 333 projects ongoing. Also, Suceava is the biggest employer in research and development and has the biggest direct expenses in this field on the Romanian eligible side of the programme area. The capital of the county, Suceava is one of the oldest cities from Romania and the former capital of the historical Moldova region of Romania. As a result the city and the county have a large number of historic, architectural and cultural sites. Suceava County has the highest number of churches on the Romanian side of the eligible area. Seven of these painted monasteries were placed on the UNESCO's World Heritage List in 1993. Suceava County has more than 30 museums which is the second highest number in the eligible area after Borsod-Abaúj-Zemplén County. We strongly believe that museums, monasteries placed on UNESCO's World Heritage List, Ștefan cel Mare University and other reasons above mentioned could be exploited and bring added value to the development of tourism, culture and historical heritage of the cross-border area.
- In Suceava County there are working single units from the North of Romania for treatment and incineration of industrial wastes, model of technological development and innovation.
- Regulation (EU) No 1315/2013 of the European Parliament and of the Council on Union guidelines for the development of trans-European transport network named Suceava as road-railway terminal. Suceava County has the second highest length of national public roads from the eligible area. Furthermore, in Suceava County an international airport operates.
- Regarding the local transport, the Suceava Municipality has already implemented the first pilot project for on-line information management regarding the transport by road, and this experience that can be shared with the partners from the programme area.
- Suceava County is located in the Eastern Carpathian Mountains so that the landscape is very varied and the area offers a lot of natural resources and attractions. Also, due to the

¹ Limited participation rights for Suceava County mean that the projects from the adjoining region has to have Hungarian or Slovak partners in the partnership, projects are restricted to Thematic Objective 6 and 7, and LIP projects cannot be implemented by them.

geographical location of the region, fields of cooperation could be activities connected to the mountains like participation in mountain rescue networks. In Suceava County there are 28 natural protected areas; in Romania, Suceava County has the largest surface covered by forest (more than 52% of his territory); also the county has a higher density regarding the hydrographical network, therefore the necessity of cross-border activities for prevention of fire, floods and pollution is very important.

As detailed above **Suceava County** will bring substantial added value for the core eligible area and its participation is essential to achieve a more complete CBC impact in the core eligible area; thus it will participate in the programme as **an adjoining region with limited participation rights**.

- **Chernivetska Region, Ukraine***(adjoining region with limited² participation rights)*

The participation of Chernivetska Region will bring added value to the core area of the programme taking into account the followings:

- Chernivetska Region has already gained significant experience in effective preparation and implementation of joint projects within the fulfilment of cross-border cooperation programmes which were financed by the European Union in 2007 – 2013 through the European Neighbourhood and Partnership Instrument. As demonstration there are 16 cross-border initiatives with total budget of 9,11 million euro with main partner from Chernivetska Region financed by joint operational programme “Romania –Ukraine – Moldova Republic 2007-2013”, and 2 large-scale projects with budget for Ukrainian partner of 7.5 million euro, initiated by Chernivetska Region within the mentioned program. This successful experience of the good project management creates additional opportunities to the cooperation with EU members-countries, especially in the context of EU-Ukraine Association Agreement implementation.
- Though the participation of Chernivetska Region was limited in previous joint operational programme “Hungary – Slovakia – Romania –Ukraine 2007-2013”, region representatives were involved in preparation of 10 project proposals that were submitted to call for proposals with the participation of organizations from all represented countries, however, they were not selected for funding.
- The number of participating organizations from Chernivetska Region in many project proposals shows mutual interest from Hungarian, Slovak and Romanian partners and representatives of Chernivetska Region in the implementation of joint cross-border initiatives in tourism, culture, institutional cooperation, support the small and medium-sized enterprises, etc. In particular, the bright example of cooperation in the cultural sphere is the International Music and Ethnographic Festival “Bukovyna Meetings” which is hold annually in Hungary Slovakia, Romania and Ukraine involving music and dancing groups from many countries.
- Such cooperation gains additional attention in the context of EU Strategy for Danube region implementation, which involves number of EU member-states, including Hungary, Slovakia, Romania. Chernivetska Region participation in a status of additional region of joint operational programme “Hungary–Slovakia–Romania–Ukraine” of the European

²Limited participation rights for Chernivetska county mean that the projects from the adjoining region has to have Hungarian or Slovak partners in the partnership, projects are restricted to Thematic Objective 6 and 7, and LIP projects cannot be implemented by them.

Neighbourhood Instrument 2014-2020 will be good basis for a joint project initiatives, establishing closer relations and introduction of new forms of cross-border cooperation in a context of new Danube transnational programs 2014-2020.”

- Due to the geographical location of the region, fields of cooperation could be activities connected to the mountains like participation in mountain rescue networks.

As detailed above Chernivetska Region will bring substantial added value for the core eligible area and its participation is essential to achieve a more complete CBC impact in the core eligible area; thus it will participate in the programme as an adjoining region with limited participation rights.

2.4 Major social, economic or cultural centres

Taking into account Article 8(3) of Regulation (EU) No 232/2014, besides the core and adjoining regions the following **centres are identified and conditions for their participation in the programme are as follows:**

National or regional authorities or organisations located in the capital cities will be included in the Programme, in the specific cases when the involvement of these authorities and organisation is essential for the implementation or sustainability of the actions. In these cases, the authorities and organisations are allowed to participate in projects in the role of lead beneficiary or project partner. The project activities carried out by these authorities and organisations can be carried out in the major social, economic or cultural centres, but the results of these activities must always be to the benefit of the border region.

The national and regional capitals concerned are:

- Budapest (Hungary)
- Debrecen (Hungary)
- Eger (Hungary)
- Bratislava (Slovakia)
- Bucharest (Romania)
- Cluj Napoca (Romania)
- Kiev (Ukraine)

The major social, economic or cultural centres listed above might be revised in duly justified cases, by decision of the Joint Monitoring Committee, to reflect the changes in the decentralisation of the administration systems occurring during the implementation of the programme in any of the four countries. Such revision shall not affect the purpose and thematic scope of the involvement.

The above mentioned major social, economic or cultural centres are involved in all priorities of the programme. The following table identifies for each programme priority the type of authorities and organisations that may participate from these territories.

Further details on the rules or limitations for the participation major social, economic or cultural centres will be defined in the calls for project proposals.

Priority	Type of authorities and organisations
TO3: Priority 1: Promoting local culture and history along with tourism functions	National or regional authorities responsible for the preservation of cultural and historic heritage National or regional public sector organisations responsible for the development or management of cultural and historic heritage sites National or regional authorities and public sector organisations responsible for tourism development and tourism management Church administrative bodies
TO6: Priority 1: Sustainable use of the environment in the cross border area - preservation of natural resources, actions to reduce GHG emission and pollution of rivers	National or regional authorities and public sector organisations responsible for policy making, regulation or management in the field of waste, waste water and water quality National or regional authorities and public sector organisations responsible for policy making, regulation or management in the field of water, nature protection, natural heritage and biodiversity National or regional authorities and public sector organisations responsible for policy making, regulation or management in the field of energy Major energy supplier companies delivering services in the border regions
TO7 Priority 1: Development of transport infrastructure to improve the mobility of persons and goods	National or regional authorities and public sector organisations responsible for policy making, regulation or management in the field of transport National and regional public sector organisations responsible for the development or maintenance of roads, railways, bicycle paths or other transport infrastructure elements National authorities responsible for the development or operation of border crossing infrastructure or border management systems Public transport service provider companies delivering service in the border region
TO7 Priority 2: Development of ICT infrastructure and information sharing	National or regional authorities and public sector organisations responsible for policy making, regulation, development or management in the field of ICT networks and information sharing
TO8 Priority 1: Support to joint activities for the prevention of natural and man-made disasters as well as joint action during emergency situations	National or regional authorities and public sector organisations responsible for policy making, regulation, development or management in the field of disaster management and flood prevention
TO8 Priority 2: Support to the development of health	National or regional authorities and public sector organisations responsible for policy making, regulation, development or management in the field of healthcare, health prevention and human epidemiology Church administrative bodies

The authorities and organisations located in the major economic, cultural and social centres of the eligible countries will contribute to the achievements of the programme as follows:

- the cooperation within projects will be more fluent taking into account the extent of the centralisation of the governance;
- the exclusive knowledge, experience and competences in the specific field possessed by the national authorities (authority with local/regional offices or central/national public sector body without local/regional offices) in the capitals will provide added value to the project implementation in the border regions even if there is a local/regional structural unit of the authority exists in the border region.
- in case of central/national public sector authorities without local/regional offices it is essential to involve the headquarters of the organisation to enable the project requiring the specific knowledge, experience and competences that is needed for the successful implementation of the project.
- in cases when only the headquarters of these organisations located in the respective centres are entitled to carry out the specific activities of the preparation, implementation or sustainability of the programme actions, their involvement is essential for the implementation of these actions.

The modalities for the participation of the centres will be defined at the level of calls for proposals.

2.5 Map of the programme area

Figure 1: Eligible core area and the major centres involved of the HUSKROUA ENI CBC Programme 2014-2020

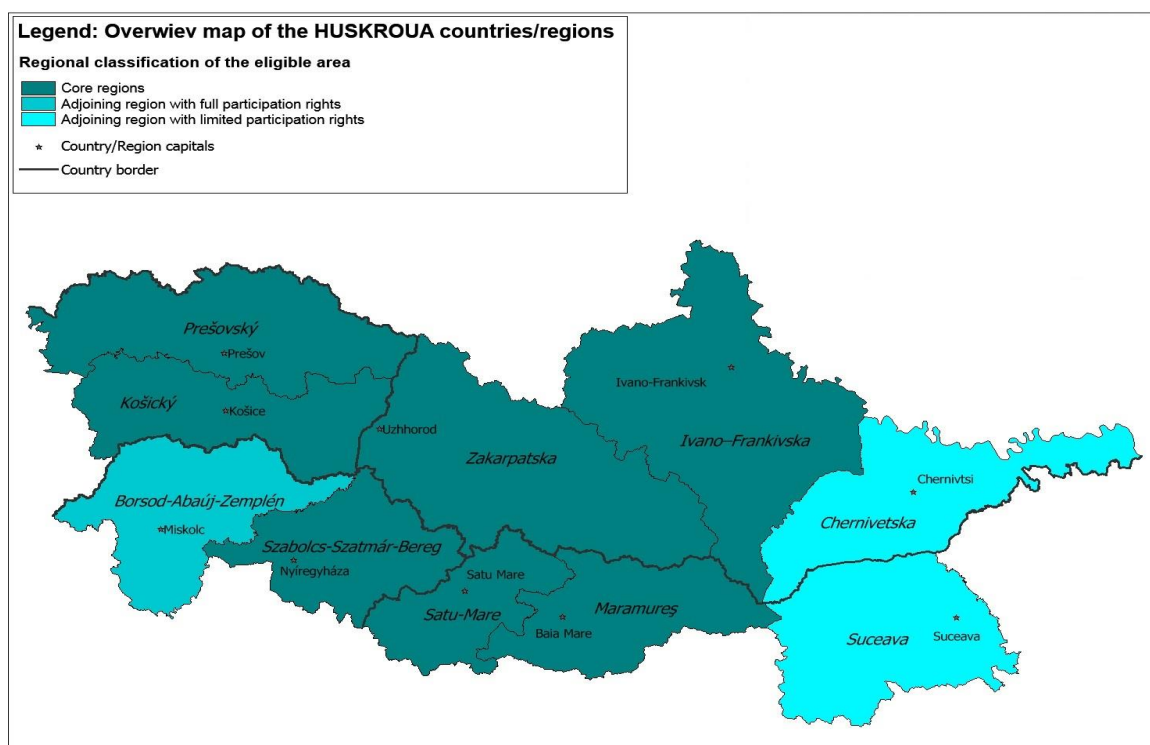

Figure 2: The eligible core area distinguishing between the territorial units by their nature (core or adjoining) of the HUSKROUA ENI CBC Programme 2014-2020

2.6 Intention to make use of Article 10(5) of Regulation (EU) No 232/2014

The Programme does not intend to make use of Article 10(5) of Regulation (EU) No 232/2014 under the conditions set out in the programming document as it is not relevant for the Programme.

3 Analysis of the programme area

The analysis of the programme area was prepared according to the directions and areas that have been defined based on the outcomes, findings and standpoints of stakeholders in the course of the planning process (statistical analysis, document analysis, key findings of ROM evaluations, individual and group interviews with key stakeholders, questionnaire for initial orientation and pre-selection of Thematic Objectives and Priorities in ENI Cross Border Cooperation Programme between Hungary, Slovakia, Romania and Ukraine 2014-2020).

Initially, after summarising the aspects arisen of the different information sources 4 versions were recommended for discussion regarding the possible structure of thematic objectives. The decision of the Joint Task Force regarding the Thematic Objectives and their contents will be detailed in Chapters 4.3 and 4.4.

3.1 General introduction of the area

Altogether more than 8 million inhabitants of nearly 83.000 km² (almost equals the whole territory of Hungary) is covered by the programme containing 10 counties/regions (HU: 2 counties, SK: 2 regions, RO: 3 counties, UA: 3 regions). People affected representing 9,7% of the inhabitants of the participating countries. The 3 biggest areas regarding population are the three Ukrainian regions with 3,5 million inhabitants altogether. The most populated region is Ivano-Frankivska in Ukraine with 1.5 million inhabitants representing 17,5% of the cross-border area's population. The county with the smallest population is Satu-Mare in Romania dwelled by 361.000 people representing 4,5% of the cross-border area's population. The Ukrainian regions represent almost the half of the eligible area (41,9%) with 44,6% share of population, while the Member States have a balanced share of territory (between 15,9% and 23,2%) and population (between 15,5% and 20,1%).

The population generally shows a heterogeneous picture. Concerning the eligible area proportion of people aged 0-14 is 19,4%, people aged between 15-64 is 65%, and people over 65 years is 15,6%. According to age groups the lowest proportion of active population can be seen in Zakarpatska and Chernivetska (around 53%, which is below the average value of the eligible area) when all other areas has a proportion around 69%. Ageing of the population (ageing index) is the lowest in the Slovak regions (60,8%) all other regions and counties have much higher values, between 80- 90%. Dependency ratio is the highest in the Ukrainian regions with Chernivetska leading (37,2 %), in Košický and Prešovský regions and in Satu-Mare county it is much more favourable (around 17%). The Slovak regions are in a much better situation regarding ageing of the society and dependency of elderly; the rest of the eligible regions and counties face with serious problems in this field. In the eligible area the density of the population is typically lower than the population density in the countries; Košický region again is the only exception.

Except the Hungarian counties and two of the Romanian counties (Maramureş and Satu Mare) the natural change of population has a positive value meaning that the number of births is higher than the number of deaths. As a result, the population is growing in the eligible area, on the other hand migration balance is characterised by emigration, except Košický region.

Roma communities, as a minority, are a relevant issue according to the Roma Strategies in all four countries, but the social status of Roma communities has not got cross-border relevance; their situation cannot be handled in the framework of the cross-border cooperation programme.

According to the GDP the cross-border area can be characterised by relatively low economic performance. The values show significant intra-regional disparities: Košický produces the biggest part, 24.4% of the total GDP of the eligible area; the economic performance of the Romanian and Ukrainian regions is well below the average. Only a few of the regions reached the pre-crisis levels. In the cross-border area the GDP per capita values of the regions are well under the national average.

The number of corporations and unincorporated enterprises in the cross-border area is more than 150 thousand, but the distribution of businesses is uneven. Business density is far below the national averages and the values show certain intraregional disparities. The border regions can be characterised by mostly small businesses being present as employers.

Activity/participation rate in the eligible area tends to increase very slowly except for the Romanian counties. This positive trend could be strengthened and accelerated by the programme activities.

Employment rate in the cross-border region varies between 48% and 62,5% in 2012 and shows increasing trends in all areas except for Suceava. Though the increasing rates for the eligible area, the values are still very low. Unemployment rate is characterised by a much dispersed range between 4,1% (Maramureş County) and 19,7% (Košický region), though these values do not reflect the real situation due to different data calculation methodologies. Regardless the calculation methodology according to the results of interviews and workshops unemployment has a great impact on the labour market. Untapped human resources could be somehow tackled by the activities of the programme and motivate people to participate in the local economy; new ways of cooperation itself enhance the possibilities for participation in the labour market.

For details of the general introduction of the eligible area please see Chapter 11.1.1.

3.2 Local culture and preservation of historical heritage (TO3)

Cultural heritage is an important common asset of the region forming the basis for tourism development.

There are 7 UNESCO world heritage cultural sites in the cross border area that represent unique value. 2 of the UNESCO sites possess cross-border location and represent physical cross-border relevance (Tokaj Wine Region, Wooden Churches). The famous, popular and also world heritage religious sites in all of the eligible counties and regions that could be exploited in the development of the region's tourism and could help to attract tourists to less known but worth to visit places. Besides the cultural heritage sites, 2 UNESCO world heritage natural sites are located in the eligible area which are also transboundary: Caves of Aggtelek Karst (HU-SK, Aggtelek is situated in the adjoining region of Borsod-Abaúj-Zemplén) and Slovak Karst and Primeval Beech Forests of the Carpathians (SK-UA). These cultural and natural sites represent a unique value for tourism in the region and could help to attract tourists to less known but worth to visit places in the eligible area.

The high number of museums (214) and almost 17 thousand protected buildings and monuments could serve as a good base for the cultural and touristic development of the cross-border area. Borsod-Abaúj-Zemplén with its 52 museums (the highest number compared to regions in the eligible area) and 1492 protected buildings and monuments, the county could make a valuable contribution to the development of the local culture and historical heritage of the cross-border area.

Regarding tourism, the number of visitors is uneven in the eligible area: the western part of the programme area hosts more visitors (Prešovský and Košický regions and Borsod-Abaúj-Zemplén County). This statement also valid for the capacity of public accommodation establishments which are lower than 55/100 km² in the eastern part of the eligible area, while in the western part of the border area the values of capacity start from 185/100 km² and even above 290/100 km² in the Prešovský region. The enhancement of the number of foreign tourists can provide untapped opportunities, as now the proportion of foreign tourist in all affected counties and regions is lower than the national averages, in Ukraine their proportion compared to the population is insignificant – for what the reason may include the lower permeability of the border compared to the other countries concerned. The average length of stay shows regional disparities; it is twice longer in Ukraine (max. 7,7 nights) than in the Member States (max. 3,2 nights).

The information system in tourism needs development in order to make connections to the national and European information systems in all participating countries. There are similar touristic sites that could be connected in the framework of the cross-border cooperation. The eligible region is rich in local products that could be marketed in tourism. The revision of the existing structures and currently running projects in this field is necessary to exploit the favourable situation. The area is rich in local, national and even international cultural events that tourism could build on; therefore the eligible area has many opportunities to attract many tourists from all over the world. Websites on touristic information is numerous and their structure sometimes difficult to follow; online information in English or in the languages of the neighbouring countries (Ukrainian, Slovak, and Romanian) is not always available. Cooperation among tourist organisations in the cross-border area is not typical. However, there are numerous of tourism organisation operating in each country along the respected border section, and there were initiatives also in the currently running ENPI CBC programme to develop common touristic products and cooperate in tourism across the borders, this is an area that could be much more developed. In order to have smooth and successful cooperation, the major cultural and economic centres in connection with tourism should be involved.

For details of the analysis regarding “Local culture and preservation of historical heritage” please see Chapter 11.1.2.

3.3 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation (TO6)

Climate change as a worldwide issue is a significant factor influencing the future development of the eligible area. Regarding Member States, from the perspective of aggregate potential impact of climate change 3 out of the 7 regions (Prešov, Satu Mare, Suceava) face low negative impacts, Maramureş, Szabolcs-Szatmár-Bereg and Košice face medium negative impact, while Borsod-Abaúj-Zemplén is in the worst category (highest negative impact) according to the EPSON Climate Report. Unfortunately, regarding capacity to climate change adaptation, the eligible area does not exhibit an optimistic situation: all the Romanian counties are characterised by the lowest overall capacity to climate change adaptation – in fact, they are amongst the lowest 25% of all European and CBC NUTS3 regions, while the Hungarian counties and Slovak regions have just a slightly better situation by having low overall capacity to adapt. According to the indicator of ‘vulnerability to climate change’ Borsod-Abaúj-Zemplén County is characterized by highest negative impacts, Maramureş, Satu Mare, Szabolcs-Szatmár-Bereg and Košice exhibit medium level of negative impacts, and only Prešov, Suceava can face low negative impacts. According to the vulnerability and adaptivity indicators of the

regions, problems caused by unusual and extreme weather conditions will increase and tackling them will be a common issue especially in the areas of cross-border relevance (e.g. catchment areas in the other country, common affected areas).

There are 2 UNESCO world heritage natural sites located in the eligible area which are transboundary as well: Caves of Aggtelek Karst (HU-SK, Aggtelek is situated in the adjoining region of Borsod-Abaúj-Zemplén) and Slovak Karst and Primeval Beech Forests of the Carpathians (SK-UA). Landscapes and the forests are also situated across the borders, therefore their management, the protection of the environment, the natural heritage and biodiversity should be a common task.

Protected natural areas (especially Natura 2000 sites) in the cross-border area (in the Member States) involve numerous sites primarily in the northern part of the eligible area (Košický and Prešovský regions and in Borsod-Abaúj-Zemplén County) and smaller but not least important sites in Szabolcs-Szatmár-Bereg, Maramureş and Suceava counties concerning the area of the Western- and Eastern-Carpathians. The extension of protected habitats surely do not stop at the borders in reality and the Ukrainian part of the Eastern-Carpathian Mountains must involve other sites including areas of similar characters as the Natura2000 sites according to the European Union's directives.

Rivers in the cross-border area belong to the catchment area of Tisza River. The Tisza river basin is the largest sub-basin of the Danube covering almost 20 % of its territory. It comprises an area of 160 000 square kilometres in South-East Europe shared by five countries (Hungary, Romania, Serbia, Slovakia and Ukraine) out of which four are part of the eligible area (affected counties are: Borsod-Abaúj-Zemplén County, Szabolcs-Szatmár-Bereg County, Satu Mare County, Maramureş County, Košický region and Prešovský Region).

The Tisza flows from near Rakhiv (Zakarpatska Region) in Ukraine, from the confluence of the White Tisa and Black Tisa. From there, the Tisza flows west, roughly following Ukraine's borders with Romania until Tiachiv, then continues flowing in Ukraine, then enters Hungary at Tiszabecs, flows as a border river until Szatmárcseke on the border of Ukraine and Hungary as an inner river till reaches Eperjeske, flows again as a border river till Tiszabездéd, flows again as a border river on the Slovak-Hungarian border between Záhony and Velké Trakany, and continues flowing to the south-west in Hungary.

Then it traverses Hungary from north to south. There are more than 20 bigger rivers as tributaries of Tisza in the eligible cross-border area. Quality of rivers varies, but most of the rivers have to face pollution problems. The quality of surface waters is determined by the fact that they originate from beyond the country's borders.

Forests represent 7,2% of the territory of the eligible area. Within the region the largest areas of protected natural areas are situated in Maramureş (24,5% of the county's territory) Borsod-Abaúj-Zemplén (15% of the county's territory) and Zakarpatska (11.5% of the region's own territory). Altogether there are 20 national parks (HU: 3, SK: 7, UA: 10), numerous nature parks and protected landscape areas in the eligible area. The protection and management of the unique flora and fauna of these vast and partly connected and cross-border areas can only be effective with the participation of all involved and affected parties.

Waste handling shows a heterogeneous picture of the eligible area again. Regarding wastewater, the proportion of treated municipal wastewater is 100% only in the Hungarian counties, the other counties and regions of the eligible area are lagging behind with the proportion between 60-80%. The proportion of households connected regular waste disposal system is at least about 90% in the Hungarian and Romanian areas, and the Slovak regions have significantly lower rates around 60%.

Average values in both cases show the need for development in this field. Solid waste collection problems have a negative impact on the quality of the environment, which can be perceived especially in case of the contamination of rivers. As the eligible area is an integrated catchment basin with lots of rivers, interweaving solid waste should be handled commonly to achieve visible impact.

The water resources of the eligible area are at risk of contamination in almost every county. Although there were and are initiatives to reduce the above-mentioned risk, therefore the management of the water resources of the cross-border area can only be achieved through cross-border initiatives.

Regarding endangered and invasive species in the eligible area a great diversity of endangered species are listed and protected also in the frame of natural parks and protected areas. The threats and pressure on habitats, wild flora and fauna could derive from close infrastructure development, extension and development of human settlements, over exploitation of natural forests conducting to ecological disproportions in the catchment area, poaching of some species because of hunting or economic interest. The reduction of the high diversity of hardwood forests in the flood area is significant.

Energy efficiency is becoming a more and more important question regarding the management of energy, renewable energy and self-sufficiency. There are energy efficiency initiatives in the eligible area, but the counties' share of renewable energy sources still has a minimal role in the current energy structure. Using alternative sources of energy conversion, is very expensive, as the rate of return is long and does not work without a support system. Initiatives like biomass power plants that utilise forestry waste, other wooden waste deriving from forest management and furniture industry, crop wastes and plantations installed for energy purposes are popular in the eligible area primarily because of the high proportion of the forested areas. The regions try to reduce the consumption of housing and household energy and also the deriving expenditure. Important renewable energy source could be geothermal, solar and wind energy. Besides the investment activities for modernising the energy sector, awareness raising activities could help a lot in the framework of a small scale cross-border programme.

For details of the analysis regarding "Environmental protection, climate change mitigation and adaptation" please see Chapter 11.1.3.

3.4 Accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems (TO7)

Regarding the motorways and main roads, in the past ten years improvements have been accomplished and further developments are planned, because the elimination of missing links and bottlenecks is necessary, as well as the improvement of the quality of infrastructure. It is especially important regarding the Ukrainian regions because of the low public road density which is far below than the values in the Member States: in all three Ukrainian regions concerned the value for road density is 50-60km road per 1000 km², while in the Member States it is 350 km road per 1000 km² on average. If we take a look at the roads between the counties/regions' seats of the cross-border area, we can see an unpleasant average speed which varies between 58.1 and 95.3 km/hour. Even if the density of roads would be suitable, the state and quality of roads need to be developed to take the advantages of the existing opportunities.

Infrastructural inequalities are also traceable concerning the railway lines. Railway lines are more accessible/dense in the southwest part of the cross-border region especially in the Slovak and the Hungarian areas and in Satu-Mare in Romania. There is no rail connection between Chernivetska Region and Suceava County and also between Maramureş and Suceava counties. Cross-border railway connections are partly underused because of the long traffic time and the partly inadequate schedules; railway traffic does not support daily mobility. The quality of infrastructure regarding railway transport services in passenger transport is low.

The number of border crossing points was found to be convenient, but the infrastructure (road and border crossing stations) needs development in order to ensure smooth and comfortable crossings; rapidity and predictability and also permeability in the first place is a need for the population of the border area.

According to the opinion of the participants at the stakeholder workshops, crossing the borders by using public transport services is not an easy process, as they. Cross-border public transport services basically hardly exist. There is no transport company offering services across the border without changes. Public transport lines rest then turn back when reaching the borders. Passengers have to cross the border on foot and take another service meanwhile the timetables are not harmonised. The timeframe of crossing the border to/from Ukraine is unpredictable which makes the usage of public transport services more inconvenient.

The situation of bicycle routes and traffic improved in the programme area as a result of the 2007-2013 programming period, but there are still missing tween sections, therefore these constructions would facilitate the everyday life concerning transport and tourism in the cross-border area.

Generally the usage of ICT technologies is low and underdeveloped in the programme area. Info-communication interconnectivity of the region is insufficient. The usage and quality of telecommunication services is underdeveloped especially in the poorer and the mountainous regions. There are local appearances of traditional media (newspapers, radio and TV stations, online portals) though there is no common communication platform for the inhabitants of the programme area (except the website of the 2007-2013 ENI CBC Programme in connection with the projects). Though the usage of the modern ICT technologies is sometimes difficult, the existing methods and infrastructure of the traditional media channels could be a base for a common communication platform in the cross-border region.

For details of the analysis regarding “Accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems” please see Chapter 11.1.4.

3.5 Common challenges in the field of safety and security (TO8)

Rivers, water reservoirs, groundwater resources located in the eligible area highly depend on each other; therefore the protection of their quality is essential to secure healthy drinking water for the population of the area and to avoid harming natural resources. Catchment areas do not end at the border; the risks and damages are common and should be managed jointly. River Tisza in all of the four affected countries has a huge impact and it is important to emphasize that the Hungarian eligible counties are in the downstream and the risk factors for them are higher according to this fact.

According to the experiences of the past years, the contamination of the rivers crossing the border caused by the insufficient solid waste and waste water collection treatment systems is an existing problem in all regions. The pollution of surface water is caused mainly by poor wastewater from the public sewage and industrial production and also from the deficiencies of the solid waste treatment. Extremely heavy rainfall and subsequent flooding, as well as long periods of drought resulting from global warming, have generally increase the frequency of occurrence in the territory.

Improvement of flood management is an urging need especially in the western part of the eligible area. Solving the problems caused by the environmental factors is a common wish for the whole cross-border area.

Water resources and catchment areas are interconnected and spread out and highly depend on water management and protection of the other countries.

Natural and man-made disaster, emergency situations in the region are caused mainly by natural factors by floods due to the increased storm activity, frequent flooding, and earthquakes because of the geographical location. There is lack of integrated call centres for emergency interventions, so that the objective of assuring a certain minimal standard duration for emergency situations in the region could not be fulfilled.

Number of registered crimes is decreasing in their number regarding the Hungarian counties, Slovak regions and Romanian counties. However the number of crimes significantly increased from 2012 to 2013 in all three Ukrainian regions. Fortunately, the number of registered crimes per thousand inhabitants is under the national average in all 4 border areas.

There is a great need for the development of health infrastructure and services and also health related social services (especially for people in disadvantaged situation). The health status of the inhabitants in the region is not very favourable. The background of the poor health status of the population could be associated with low level of health services and health awareness as well. The social status, poverty, diseases and living in a rural area also affects the quality of health of the inhabitants.

For details of the analysis regarding “Common challenges in the field of safety and security” please see Chapter 11.1.5.

3.6 Main challenges and needs to be addressed by the programme from cross-border aspect, regarding economic, social, environmental and governance in line with future regional development trends

Based on the findings of the individual interviews, the analysis of regional and national strategic documents, the national interactive workshops, and the workshops with key stakeholders of participating countries and national experts below we summarise the key challenges and needs by thematic objectives. Challenges are in general valid for the programme area as a whole, national and county specificities are indicated wherever relevant.

TO 3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage

- Inappropriate condition and lack of preservation of historical sights, uncontrolled restoration of churches in the Ukrainian regions hindering the development of touristic routes crossing the border.
- Inappropriate system of registration, restoration and usage of historical sites, lack of registration concerning museums potential touristic sites with no information on them in the Ukrainian regions hindering the development of touristic routes crossing the border.
- The eligible area is visited by less foreign tourists– except for transit visitors.
- People with marketable products (local handcraft and foodstuff) do not know how to cooperate due to socio-cultural past of the region in Ukraine which makes their involvement in to cross-country tourism services more difficult.
- Lack of common tourism destination management – possibilities for thematic cross border programmes is not utilised. No marketing activities to promote the region as an extended tourism destination which offers a tourism package, integrated cultural programmes.
- Lack of infrastructure to reach the touristic destination (roads, bicycle roads) and the ICT infra for promotion and information
- Lack of skilled experts, language barriers, not enough information on sites and programmes (ICT based supporting materials).
- No promotion of local cuisine specialities and agro tourism etc.

TO 6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation

- Need for common water management, inland water and drought caused by extreme weather conditions, water erosion, soil degradation.
- Energy efficiency of buildings and introduction of clean technologies is a challenge for the whole region – there is need for education, study tours, best practices, and information exchange.
- Possibilities for energy production from renewable sources are not utilised in the region.
- Waste collection and treatment: no education and no developed infrastructure for waste collection especially in Ukraine, which effects the neighbouring countries as well, especially in the river valleys.
- There is no adequate waste water collection and treatment in many settlements of the programming area
- There is a need for cooperation in the field of preservation and sustainable use of natural resources in order to develop the green infrastructure for touristic utilisation (**bicycle pathways**, green buildings), and form the basis of eco-tourism and green services.

TO 7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems

- No motorway ensures the direct connection to the border at the moment.
- Low quality of road network infrastructure.
- Low quality of railway transport.
- Border crossing: lack of permeability, security, rapidity, and predictability.
- Poorly developed public transport services.
- Low quality infrastructure for inter-modality
- Low level of internet coverage.
- Need for development of an IT platform for transport services.

- Low interoperability of processes and efficiency of public services and administrative procedures in the sector of transport.
- Quality and density of road network is not satisfactory – this problem concerns especially Ukraine but affects the whole border region by hindering the implementation of joint activities.
- Poor quality of telecommunication services, especially in the mountain region satisfactory – this problem concerns especially Ukraine but affects the whole border region by hindering the implementation of joint activities.

TO 8 Common challenges in the field of safety and security

- The current state of infrastructure and hydraulic flood control structures in Zakarpatska does not protect the population, industrial facilities and arable land from the harmful effects of floods; this concerns the whole region which raises the need of joint actions.
- Disaster management and effective cooperation in case of natural and man-made disasters, emergency situations have to be further developed in the border region especially forecast and monitoring systems and emergency co-operations.
- The catchment areas do not end at the border, the risks and damages are common and require co-operation in management.
- Challenges in public health (like TBC, HIV, drug, alcohol etc.).
- Lack of health and social insurance, logistics space („shelter houses”) for disabled people.
- Smuggling and black marketing is wide spread.

3.7 Main potentials of the cooperation area in line with the regional capacity available

Based on the findings of the individual interviews, the analysis of regional and national strategic documents, the national interactive workshops, and the workshop with key stakeholders of participating countries and national experts below we summarise the main potentials for co-operation by thematic objectives.

TO3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage

- Based on the common and similar natural, cultural and historical values there are opportunities to increase the attractiveness, visibility, market presence of the programme area and lengthen the average stay of tourists by providing complex packages focusing on destinations in Ukraine.
- A touristic brand for the whole cross-border region could be developed by marketing activities organized to promote it (creating network of tourism services).
- There is an opportunity to develop cross border religious tourism, as religious connections between countries can take advantage of historical religious heritage.
- Based on existing cultural heritage there is a potential to organize festivals and other joint cultural events (music, dance, theatre, contemporary art, folk art etc.)
- Extension of already existing co-operations between museums and scientific institutions in order to increase number of visitors by sharing information and developing thematic programmes.

- In the border region there is a good potential for local (organic) products and production of handcrafts which could be accompanied by touristic products.
- There are mountains and rivers which natural assets could be developed for touristic purposes.
- Creation of a network of sites with cultural and historical interest is necessary in the programme area.

TO6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation

- Improvement of the efficiency of businesses and energy production through the development and implementation of alternative energy sources, introduction of clean technologies.
- Joint initiatives and co-operations to increase the presently low energy efficiency (education, study tours, best practices, information exchange, database on biomass resources).
- Setting up cross border disaster management structures in order to use resources more effectively: cross border coordination and cooperation of national authorities and NGOs potentially involved in disaster management and long term cooperation agreement between authorities.
- Increase the role of NGOs in the management of cross border disasters and emergency situations (multifunctional intervention centres, non-governmental rescue centre, international rescue teams, and united database).
- Setting up complex cross border water management systems in the catchment area of the Upper-Tisza, maintenance of biodiversity and natural landscapes through ecological and traditional agriculture.
- Systematic ecological education to increase awareness regarding natural heritage in the border region.
- Harmonised interventions near rivers crossing the border.

TO 7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems

- Modernized transport infrastructure – with special regard on sustainable, environmentally friendly and cost-effective transport infrastructure – could help in saving natural values and in increasing the competitiveness of the area. (taking into consideration the national and regional strategies for transport development of relevant countries).
- Improved roads to villages and tourist objects could increase the economic activities and living conditions at remote rural settlements.
- Modern information systems and telecommunication could be used to provide competitive services for citizens, businesses and institutions.
- Utilisable common cultural, historic roots and economic co-operation opportunities, which could be exploited via electronic media and joint website development.
- River Tisza and the other rivers could be used as basis for water transport infrastructure.
- A developed public transport could increase the mobility of labour force across the border.
- Better infrastructure of touristic attractions and leisure activities (e.g. building bicycle routes and footpaths) could contribute to the increase of the number of tourists who arrive in the area.

TO8 Common challenges in the field of safety and security

- Setting up co-operation in the field of preventive medicine, diagnosis of infections and chronic diseases and creating a cross-border strategy for handling these challenges.
- Creation and development of commonly used health infrastructure.
- Promotion of healthy lifestyle in the frame of cross border programmes.
- Cross border co-operation in the form of common strategies in climate change adaptation. (Vulnerability analysis, development of adaption measures and their implementation).
- Jointly operated early warning systems regarding flood, water and air pollution, development of monitoring system and monitoring of qualitative and quantitative indicators of water resources.
- Co-operation network of non-governmental rescue teams and organizations.
- Formation of local and voluntary fire protection units with the ability to take part in cross border tasks.

3.8 Lessons learnt from previous experiences in cross-border programmes

Structure of Thematic Objectives in the HUSKROUA ENPI CBC Programme 2007-2013

Main findings regarding the structure of TOs of the currently running HUSKROUA ENPI CBC Programme 2007-2013:

- TO1 Business and SME development, TO3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage, TO4 Promotion of social inclusion and fight against poverty and TO6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation were represented in the Top 5 areas of development both in the case of submitted and contracted projects.
- Among submitted projects Thematic Objective 2 (Support to education, research, technological development and innovation) was the 4th most represented objective in the top 5 areas. After contracting, projects under Thematic Objective 8 (Common challenges in the field of safety and security) replaced TO 2 in the top 5 also representing approximately 10% of the projects.
- The proportion of projects under Thematic Objective 4 (Promotion of social inclusion and fight against poverty) almost doubled among the contracted projects compared to the rate among the submitted ones (from 9,4% to 16,3%). This translates into the high quality of proposals in that area.
- Thematic Objectives 5 (Support to local & regional good governance), 7 (Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems), 9 (Promotion of and cooperation on sustainable energy and energy security) were highly underrepresented both among submitted and contracted projects.
- Regarding the Top 5 TOs, on average 22% of submitted projects were contracted.

ROM evaluations of HUSKROUA ENPI CBC Programme 2007-2013

Key findings and recommendations of the ROM evaluations by priority of the Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine ENPI Cross-border Cooperation Programme 2007-2013 accomplished in period 2011-2013 which included the monitoring of 25 projects³:

Priority	Key findings
1. Promote economic and social development	• Strict follow up of detailed work plans would be necessary to control delayed implementations • Ownership issues to be handled in advance • Support agreements with and between authorities in order to help implementation and sustainability • Take actions to increase synergy between different projects of same intervention area • Strengthen the indicator set of projects to make results measurable • Further attention to project institutional and financial sustainability, request phase out strategies • Give more attention to gender equality • Platform to foster cooperation and integration between the projects in the targeted regions
2. Enhance environmental quality	• Take actions to avoid additional costs and cost escalations • Cost of the works to be carried out can be a challenge especially for larger projects • Take actions to avoid delays of payments for Ukrainian partners • Identify outcome oriented indicators at the result and Specific Objective levels, better impact indicators suggested • Strict follow up of detailed work plans to avoid delays in implementation and need to extension, • Strengthen sustainability of the project outputs already during implementation • Take measures to assure financial and institutional sustainability
4. Support people to people cooperation	• Ensure logical linkage between the activities-results and the Specific Objectives, foster project cycle thinking during the planning of projects • Some cases additional indicators suggested • Construction elements may cause delay – needs special focus • Strengthen sustainability of project outputs • Improve the communication between partners • Initiate co-operation with other projects to increase impact, sector meetings to increase synergy

Summary of experiences gathered via interviews

- Approximately 70 % of the projects were bilateral; the ratio of projects with four partners is very low.
- Partner-seeking events worked well - coordination on 3 levels: (1) Partner search forum, (2) trainings for potential beneficiaries, (3) national level information days for potential beneficiaries.
- For many of the potential applicants' project documents are rather complex and frequently changed during the application and the implementation process.

³Priority 3 (Increase border efficiency) has not been evaluated in the examined period.

- Some projects were poorly designed which could be developed by improving the application forms with more demanding criteria and setting up more specific evaluation criteria/grid.
- Slow evaluation of applications caused difficulties in keeping timeframes and budget of the project. The time span from the launch of a call for proposal till the contract signature is very long.
- Delayed payment was a horizontal problem along the implementation of the programme.
- Financial risks of Large Infrastructure Projects, delays in implementation and procurement procedures should be taken into account.

4 Programme's strategy

4.1 General objective and vision of the joint operational programme

The European Neighbourhood Policy (ENP) was developed with the objective of strengthening the prosperity and stability of regions in the border area and avoiding the emergence of dividing lines between the enlarged EU and its neighbours.

In line with the ENP objectives the HUSKROUA cross border co-operation programme for 2014-2020 aims to intensify the co-operation between the regions of Zakarpatska, Ivano-Frankivska and Chernivetska of Ukraine and the eligible areas of the Member States in order to initiate progress on the fields of existing social, economic, infrastructural and environmental difficulties.

Based on the intention written above the following vision was defined for the programme implementation:

*In 2030 the area along the borders of Ukraine with the three Member States of Hungary, Slovakia and Romania is a **cooperative cross-border region** that efficiently functions and works together in the field of **promotion of local culture and preservation of historical heritage, environmental protection, climate change adaptation and disaster management**. The **cross-border accessibility among Ukraine and the three Member States does not hinder day-to-day cross-border cooperation, while safety and security and including border management is assured on an adequate level**. **Cooperation** is an integral and natural part of the daily life of the **people living and authorities operating here**.*

4.2 Selection process for the Thematic Objectives

The selection process for the Thematic Objectives – that has been carried out in the light of the 10 Thematic Objectives from which a maximum of 4 could be included in the JOP - contained numerous steps in order to take into consideration all outcomes, findings and standpoints in the course of the planning process and contained the following activities:

- Assessment of the results of the questionnaires for initial orientation and pre-selection of Thematic Objectives and Priorities, which was filled in by 48 organisation as county and city councils, chambers, ministries, development agencies and departments, not for profit organizations, significant regional and local institutions, and current lead partners.
- statistical analysis of projects' data of the on-going HUSKROUA ENPI CBC Programme 2007-2013 – LSPs excluded – where data have been categorised and analysed considering the possible Thematic Objectives for the period 2014-2020,
- analysis of relevant strategic documents of the cross-border area which were defined in five main categories in the Inception Report of the planning process as documents for Neighbourhood Policy, Hungarian/Slovak/Romanian/Ukrainian national and regional and local documents, other possible – non- country-specific documents, and related CBC programmes,
- extraction of the key findings of the ROM evaluation of the current Programme,
- conducting a group interview with the participation of the JTS staff,

- conducting altogether 33 individual interviews (2 EU-level, 11 national-level and 20 regional level).
- collection of potential LIP ideas on LIP data sheets filled in and collected by the regional and national authorities.

The following table summarises the aspects arisen from the different information sources listed above and also the recommended 4 versions regarding the possible structure of thematic objectives. The black cells regarding the TO & Priorities questionnaire mean the highest priorities of the countries regarding TOs. In the listed types of sources of information the possible and mostly preferred Thematic Objective was searched.

Source of information			TO1	TO2	TO3	TO4	TO5	TO6	TO7	TO8	TO9	TO10
TO & Priorities questionnaire (lower value=high priority)	HU	2,42	2,52	2,28	1,85	1,83	2,77	2,1	2,33	2,76	2,97	2,78
	SK	3,02	3	2,69	2,1	3,46	3,25	3,08	2,93	3,3	3,66	2,73
	RO	2,53	2,64	2,83	2,15	2,81	2,69	2,41	2,15	2,32	2,79	2,54
	UA	2,95	3,07	3	2,65	3,25	3,22	2,48	2,7	2,77	3,02	3,33
	average		2,81	2,70	2,19	2,84	2,98	2,52	2,53	2,79	3,11	2,85
Statistical analysis (ranking)			4		1	3		2		5		
Document analysis (suggested by countries)			UA	RO	RO			RO	SK	UA, RO, SK		RO
ROM evaluations	ROM evaluations do not provide information regarding the selection of TOs											
Group interview					X			X		X		X
Beneficiary interviews (ranking)			2	1	2	3		2	4			
LIP data sheets (number of projects)				1	6							

Suggested TOs taking all above into consideration*			TO1	TO2	TO3	TO4	TO5	TO6	TO7	TO8	TO9	TO10
Version 1 (focused programme)	Contains only:				X			X		X		
Version 2	Certain:				X			X		X		
	and select maximum 2 from TOs 1, 2, 4 and 7											
Version 3 (social focus)				X	X	X		X		X		
Version 4 (economy & accessibility)			X		X			X	X	X		

Based on the findings of all information resources above and taking into consideration the suggested TO structure versions provided by the expert team, the Joint Task Force evaluated and discussed the possible versions and decided on the Thematic Objectives of the Programme for 2014-2020 as described in Chapter 4.3.

4.3 Selected thematic objectives

Based on the preliminary needs assessment, stakeholder interviews and workshops the following thematic objectives were selected by the decision of the Joint Task Force:

- **TO3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage**
- **TO6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation**
- **TO7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems**
- **TO8 Common challenges in the field of safety and security**

The selected thematic objectives are taking into account the identified needs of the border area, the planned content of the mainstream OPs in the member states, the experiences of the previous programme and the opportunities defined in the situation analyses.

4.4 Planned activities within the selected thematic objectives

The following priorities will support the selected thematic objectives in line with the provisions of the programming document:

TO3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage

Priority 1: Promoting local culture and historical heritage along with tourism functions

The objective of the priority is to develop the eligible area as a joint tourism destination based on its cultural, historical, religious values with the preservation of historical buildings.

The planned measures will support the development of cultural-historical heritage along a tourism function. Renovations of historic buildings without real cross-border tourism function and also tourism service or programme development, which are not built on cultural-historical-religious heritage and do not demonstrate real cross-border dimensions are excluded from the priority.

The priority contributes to the thematic objective via forming the basis of local cultural events, preserving buildings with historical heritage and creating market for local products with the promotion of touristic activities on cross border platforms.

Preservation of historical heritage includes the following types of actions:

- Preservation and restoration of historical heritage sites (buildings, historical parks and gardens in accordance with monument restoration requirements with the goal to create a network of touristic sites as basis of thematic routes and thematic packages in the cross border region.
- Surveys on buildings of cultural, historical, and religious heritage to form the bases of cross border thematic routes.

Tourism services include the following types of actions:

- Development of joint cross-border touristic destinations, thematic routes, packages connecting historical cultural or religious heritage sites and other attractions and services.
- Joint promotion activities and information provision on cross-border routes and related attractions (including the development of maps, joint online information sources and information materials, modern IT tools and applications for the promotion of routes and attractions, signs, tourism cards, etc.).
- Organisation of joint cultural events with cross-border added value linked to historical, cultural, and religious heritage.
- Support of the development and promotion of traditional local (handicraft, (organic) agricultural) products at touristic sites to foster local economic effects.
- Creating cross-border standard of services through the development of new or existing regional product-specific trademarks and quality systems.
- Exchange of experiences among organisations related to cultural religious and historic heritage.
- Training for local stakeholders in tourism, cooperation, promotion and networking.

TO 6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation

Priority 1: Sustainable use of the environment in the cross border area - preservation of natural resources, actions to reduce GHG emission and pollution of rivers

The objective of the priority is to support the preservation and sustainable use of common natural values in the border area, to initiate actions for energy efficiency and the use of renewable energy sources as well as to reduce the risks caused by wastes on the quality of waters.

Within the frame of the priority the following types of actions are foreseen:

Preservation and sustainable use of common natural values:

- Protection of landscape, maintenance of biodiversity and eco-systems with cross border relevance via common developments like protected areas co-operations, sustainable forestry managements systems, ecological and traditional agricultural production etc.
- Protection of water resources, adaptation to the more frequent water extremities through integrated water management actions.
- Joint ecological education programmes.
- Co-operation between institutions, authorities and civil organisations for the sustainable use of natural resources; support for the harmonisation of relevant regulations.

Energy efficiency and the use of renewable energy resources:

- Supporting investments to increase renewable energy production, energy efficiency, energy savings and recycling.
- Elaboration of joint low-carbon strategies.
- Exchange of best practices and expertise, study tours, education on energy efficiency.
- Strengthening competences and skills in the field of eco-innovation and low-carbon solutions.
- Harmonisation of local renewable energy production strategies for biomass, hydro power and geothermal energy.

Waste management and wastewater treatment:

- Sharing best practices, setting up of small scale pilot systems for wastewater treatment, communal and industrial waste management.
- Surveys on water quality problems of river basins crossing the border.
- Setting up water quality monitoring systems of rivers crossing the borders.
- Development of landfills that are suitable for recycling and fulfil environmental requirements.
- Joint awareness campaigns.

TO 7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems

Priority 1: Development of transport infrastructure to improve the mobility of persons and goods

The objective of the priority is to improve the cross-border mobility of persons and goods, create the basis of economic co-operations and reduce the disparities of regions via the development of transport and border crossing infrastructure and services.

Types of actions in the frame of the priority:

- Preparation activities and/or building, modernisation and upgrading of transport infrastructures leading to and crossing the border to improve the opportunities for transboundary mobility.
- Developing border crossing infrastructure and improvement of border management systems connected with transport infrastructure developments.
- Building, modernisation and upgrading of bicycle paths, routes leading to and crossing the border.
- Development of cross-border public transport initiatives, harmonisation of systems, acquisition of rolling stocks.
- Awareness-raising activity regarding the importance of environment-friendly transport system (low emission and low noise pollution of cross-border transport).
- Development of IT solutions for public transport facilities.

Priority 2: Development of ICT infrastructure and information sharing

The objective of the priority is to increase the usage of info-communication tools and help the share of information among the citizens, institutions and businesses of the border region.

Types of actions in the frame of the priority:

- Development of cross-border broadband internet infrastructure and communication centres.
- Development of joint local media content and related media production capacities.

TO8 Common challenges in the field of safety and security

Priority 1: Support to joint activities for the prevention of natural and man-made disasters as well as joint action during emergency situations

The objective of the priority is to create technical background, strategies and co-operation platforms in order to prevent and handle natural and man-made disasters that may endanger the citizens of the border area.

Types of actions in the frame of the priority:

- Harmonising activities in the field of flood prevention, development of flood and inland water prevention infrastructure.
- Setting up joint early warning systems for natural disaster incidents.
- Strategic and technical planning and establishment of joint monitoring systems on environmental (air, water, soil) pollutions.
- Support/cooperation/network of non-governmental and public rescue teams/organisations.
- Database regarding natural disasters incidents.
- Joint training programmes and workshops, exchange of experiences, study tours.

Priority 2: Support to the development of health

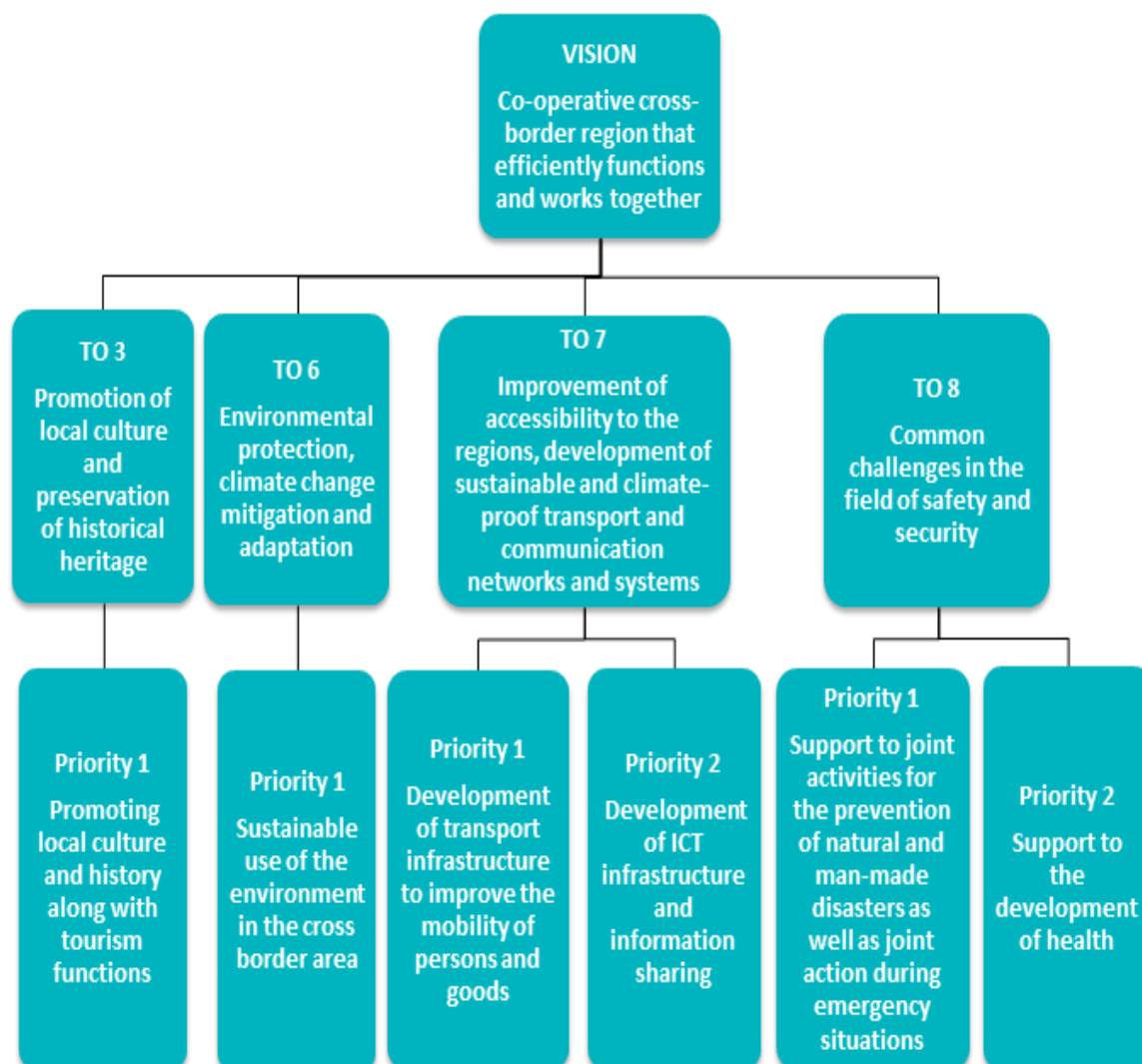
The objective of the priority is to improve the preventive activities, the availability and level of health care services and health related social programs for the citizens in the border area.

Types of actions in the frame of the priority:

- Improvement of health care and prevention infrastructure and equipment related to cross border service provision, joint capacity development.
- Joint development and establishment of patient care areas.
- Exchange of know-how, joint training programmes, joint prevention programmes, joint support services.
- Co-operation between institutions on the field of human epidemiology.
- Improvement of health related social care services infrastructure.

4.5 Hierarchy of the vision, objectives and priorities of the Programme

The diagram below shows the interrelation among the overall objective and areas of interventions of the Programme.

4.6 Expected results

With the realisation of the activities planned in Chapter 4.4 the Programme intends to achieve the following results through the selected priorities:

Thematic Objective	Priority	Expected result
TO 3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage	Priority 1: Promoting local culture and history along with tourism functions	A network of renewed cultural and historic sites (buildings and their environment and infrastructure) which forms the bases of touristic products of the programming region (thematic routes crossing the border, cultural programmes with cross border effect) with which the number of visitors can be increased in the area.
TO 6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation	Priority 1: Sustainable use of the environment in the cross border area	Increased capacity in the programming area to address challenges in the field of environmental protection and climate change mitigation. Successful protection of common natural values with demolishing the effects of borders on habitats and increasing the awareness of people living in the area. Improved water quality of rivers crossing the borders as a result of interventions related to waste management and waste water treatment. Increased awareness, competence and skills of renewable energy technologies and energy efficiency interventions among citizens, businesses and institutions. As a final outcome less dependency on imported energy sources in the programming area.
TO 7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems	Priority 1: Development of transport infrastructure to improve the mobility of persons and goods	With the support of the priority labour force and businesses become more mobile in the border region and the economic activities are increasing including the number of visitors of touristic attractions.
	Priority 2: Development of ICT infrastructure and information sharing	The usage of info-communication tools should increase in the region supporting the activities of businesses and institutions, making their communication faster and more effective. Also via the joint local media content citizens and enterprises of the region should be able to learn and share information on local issues, opportunities and events increasing the awareness of local values and common tasks.
TO 8 Common challenges in the field of safety and security	Priority 1: Support to joint activities for the prevention of natural and man-made disasters as well as joint action during emergency situations	The risk of natural and man-made disasters should be decreased and the handling of such cases should be more effective with the use of new infrastructure elements, common strategies and co-operation platforms created for the programming area.
	Priority 2: Support to the development of health	Joint prevention programmes, improved health care infrastructure and cross border institutional co-operations are foreseen to improve health conditions of citizens and reduce the risk of human epidemiology hazards crossing the border.

4.7 Result indicators

The effects and results achieved by the Programme will be tangibly measured through the following indicators:

Thematic Objective	Priority	Result indicator	Source of verification	Baseline value ⁴	Target value
TO3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage	Priority 1: Promoting local culture and history along with tourism functions	Increase of number of visitors of reconstructed sites (visitors)	Aggregation of data from project level beneficiary reports after the implementation of the projects (project sustainability reports).	0	20.000
TO 6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation	Priority 1: Sustainable use of the environment in the cross border area	Increased capacity in environmental protection and climate change mitigation (Based on surveys (baseline, mid-term, final) among key stakeholders e.g. water directorates, relevant NGOs institutions, authorities)	Uniform methodology survey conducted by Programme Authorities at three dates: - baseline survey implemented within 6 months after launching the programme implementation - mid-term survey conducted as part of the ongoing (mid-term) evaluation - final survey conducted in the last three months of programme implementation	Based on baseline survey	Based on final survey
TO 7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems	Priority 1: Development of transport infrastructure to improve the mobility of persons and goods	Increase of number of vehicles using the built, modernized transport and border management infrastructure (number of vehicles per day)	Aggregation of data from project level beneficiary reports after the implementation of the projects (project sustainability reports).	0	1.000
		Increase of number of passengers using transport systems improved with the support of the programme (number of passengers)	Aggregation of data from project level beneficiary reports after the implementation of the projects (project sustainability reports).		30.000

⁴ Baseline values and a target values will be defined in a later phase during the preparation of the JOP.

	Priority 2: Development of ICT infrastructure and information sharing	Size of population serviced by new ICT infrastructure or information service (number of citizens served)	Aggregation of data from project level beneficiary reports after the implementation of the projects (project sustainability reports).	0	4.000.000
TO8 Common challenges in the field of safety and security	Priority 1: Support to joint activities for the prevention of natural and man-made disasters as well as joint action during emergency situations	Risk management index (RMI) of the cross-border area ⁵	Uniform methodology survey conducted by Programme Authorities at three dates: - baseline survey implemented within 6 months after launching the programme implementation - mid-term survey conducted as part of the ongoing (mid-term) evaluation - final survey conducted in the last three months of programme implementation	Based on baseline survey	Based on final survey
	Priority 2: Support to the development of health	Medical equipment density (total density per million population, simple average of all measured equipment types in the four countries – HU, SK, RO, UA)	WHO Global Health Observatory Data Repository Medical equipment Data by country ⁶	2,369	2,5

⁵Following the methodology as described in „A System of Indicators for Disaster Risk Management in the Americas”, OMAR D. CARDONA, Instituto de Estudios Ambientales, IDEA, Universidad Nacional de Colombia, Manizales (<http://www.unisdr.org/2005/HFdialogue/download/tp3-paper-system-indicators.pdf>). The survey shall be conducted among the disaster management authorities of the four countries.

⁶<http://apps.who.int/gho/data/node.main.510?lang=en>

4.8 Expected outputs, output indicators

With the implementation of the planned activities the Programme is planned to have the following outputs by the end of the programming period:

Thematic Objective	Priority	Output indicator	Source of verification	Quantified target value	Method of calculation
TO 3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage	Priority 1: Promoting local culture and history along with tourism functions	Number of organisations using programme support for promoting local culture and preserving historical heritage(COI6)	Annual implementation report of the Programme	40	-
		Number of improved cultural and historical sites as a direct consequence of programme support(COI7)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	20	Approximately 500 000 EUR/site Total : 10 million
		Number of cross-border cultural events organised and touristic products developed using ENI support(COI8)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	30	Approximately 40 000 EUR/event Budget: 1,2 million
TO 6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation	Priority 1: Sustainable use of the environment in the cross border area	Number of persons actively participating in environmental actions and awareness raising activities (COI17)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	6000	Approximately 200 EUR/participant
		Number of waste, wastewater, energy efficiency or renewable energy production interventions(programme specific indicator)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	30	Approximately 400.000 EUR/project
		Surface area of habitats supported in order to attain a better conservation status, ha (COI15)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	800	Approximately 5000 EUR/ha

Thematic Objective	Priority	Output indicator	Source of verification	Quantified target value	Method of calculation
TO 7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems	Priority 1: Development of transport infrastructure to improve the mobility of persons and goods	• Total length of newly built roads (km) (COI26)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	5	Average 2,95 mEUR
		• Total length of newly built bicycle roads and bicycle paths (km) (programme specific indicator)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries		Average 450 kEUR/km
		• Total length of reconstructed or upgraded roads (km) (COI27)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	40	Average 1 050 kEUR/km
		• Total length of reconstructed or upgraded bicycle roads and bicycle paths (km) (programme specific indicator)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries		Average 50kEUR/km
		• Number of public transport lines with increased service level as direct consequence of the support (lines)(programme specific indicator)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	4	250 000 EUR/line
	Priority 2: Development of ICT infrastructure and information sharing	• Number of additional ICT based tools developed supporting cross-border cooperation as direct consequence of the support(COI29)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	1	-
		• Number of newly developed information providers with cross border coverage(programme specific indicator)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	1	-

Thematic Objective	Priority	Output indicator	Source of verification	Quantified target value	Method of calculation
TO 8 Common challenges in the field of safety and security	Priority 1: Support to joint activities for the prevention of natural and man-made disasters as well as joint action during emergency situations	Number of co-operating organisations in disaster management(programme specific indicator).	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	8	2 from each country
		Population benefiting from flood protection measures services as a direct consequence of the support, persons (COI31)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	25 000	Estimation based on population density in riverside areas
		Population benefiting from forest fire protection measures services as a direct consequence of the support, persons (COI32)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	5000	Estimation based on population density in forest areas
	Priority 2: Support to the development of health	Population covered by improved health services as a direct consequence of the support (COI30)	Aggregation of data from project level reports of beneficiaries	178 000	Calculation based on the health infrastructure density

4.9 Relation between the ENI strategic objectives and the thematic objectives of the Programme

1. Promote economic and social development in regions on both sides of common borders

The JOP serves the strategic objective via:

- Increasing number of tourists with the development and promotion of heritage (TO3)
- Improvement of the mobility of persons and goods (TO7)
- Increasing the usage of info-communication tools to share business information and provide services for citizens (TO7)
- Improvement of the preventive activities, the availability and level of services of health (TO8)

2. Address common challenges in environment, public health, safety and security

The JOP serves the strategic objective via:

- Supporting sustainable waste and wastewater management systems (TO6)
- Supporting the preservation and sustainable use of natural resources (TO6)
- Initiating measures on energy efficiency and the use of renewable energy resources (TO6)
- Developing environmentally friendly transport infrastructure (TO7)
- Creating technical background, strategies and co-operation platforms to the prevent and handle natural and man-made disasters (TO8)
- Support to the improvement of health services and prevention (TO8)

3. Promotion of better conditions and modalities to ensure the mobility of persons, goods and capital

- Building, modernisation and upgrading of roads leading to and crossing the border (TO7)
- Development of cross-border public transport initiatives, harmonisation of systems (TO7)

4.10 Contribution and coherence with the planned interventions towards macro-regional strategies and other Union-financed programmes in the countries and regions concerned

The planned interventions were collected and summarised according to the selected priorities of the Programme and show a strong level of contribution and coherence towards macro-regional strategies and other Union-financed programmes in the countries and regions concerned as it is detailed in the tables bellow according to the 4 selected Thematic Objectives.

During the implementation phase of the Programme, the Prime Minister's Office (PMO) as Managing Authority will ensure operational coordination mechanisms to facilitate synergies and to prevent double funding by internal work processes and meetings

- to harmonise implementation of the ENI CBC Programme 2014-2020 with all other relevant EU programmes in the programme area,
- to harmonise implementation of the ENI CBC Programme 2014-2020 with the national regional development programmes.

TO3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage	
Programming document	Planned interventions
1. Economic Development and Innovation Operational Programme (HU)	Development of national and international attractions (UNESCO sites and sites maintained by Gyula Forster Centre), cultural and religious thematic routes, complex networks of historic heritage sites.
2. County Development Concept, Strategic and Operative Programme of Borsod-Abaúj-Zemplén County (HU)	TDM-based development of tourism. Main tourism branches: wine, cultural, health, thermal and active tourism. Cultural programmes (e.g. support of cultural events) and joint tourism product development.
3. County Development Concept, Strategic and Operative Programme of Szabolcs-Szatmár-Bereg County (HU)	Coordinated tourism development: attractions, thematic routes, complex packages as well as related services and marketing, TDM and tourism clusters, community development, protection and development of cultural values in the rural areas.
4. Cooperation programme Interreg V-A Slovakia – Hungary 2014 – 2020	Supporting the harmonised protection, development and utilisation of the common cultural heritage of the border region (renovation of cultural, built heritage sites; development of cross-border tourist products and services), development of cultural heritage sites (studies and plans, reconstruction). Common tourist management and marketing, development of joint tourist destinations, products and thematic routes, development of tourist infrastructure and tourist services.
5. Draft Regional Development Plan of the North-East Region 2014-2020 (RO)	Development of tourism infrastructure and the linked recreational infrastructure, promotion of tourism potential.
6. Draft Development Plan of the North-West Region 2014-2020 (RO)	Promotion and economic valorisation of tourist potential with local features. Rehabilitation and conservation of the built patrimony and its valorisation by tourism.
7. Regional Operational Programme 2014-2020 (RO)	Restoration, protection and valorisation of cultural patrimony Economic valorisation of the balneary/wellness tourist potential – economic valorisation of tourist potential with local specificity – recreational public tourist infrastructure
8. Satu Mare County Development Strategy until year 2020 (RO)	Promotion of Satu Mare County as a cultural and health tourist destination, as well as a business destination for foreign and local investors, promotion of locally produced traditional food products Development of tourism and related services (with accent on health and cultural tourism) Cross-border cooperation in the field of tourism
9. Danube Transnational Programme 2014-2020 (HU, SK, RO, UA)	Development of new and existing Cultural Routes relevant in the Danube Region, theme paths and joint products; Ensure the sustainable preservation of cultural heritage by developing relevant clusters and networks of heritage sites, museums, interpretation and visitor centres; Develop and implement education, training and capacity building to support quality tourism (among 'indicative actions')
10. Cooperation programme Interreg V-A Poland –Slovakia 2014 -2020	Modernisation and construction of the tourism infrastructure near culture and historical heritage, joint cross-border activities for education, joint workshops
11. Rural Development Programme Hungary 2014-2020	Priority1: Knowledge transfer and innovation in agriculture, forestry and rural areas Priority 6: Social inclusion, poverty reduction and economic development in rural areas
12. Rural Development Programme for Romania 2014-2020	Priority1: Knowledge transfer and innovation in agriculture, forestry and rural areas Priority 6: Social inclusion, poverty reduction and economic development in rural areas

TO3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage	
Programming document	Planned interventions
13. Rural Development Programme for Slovakia 2014-2020	Priority1: Knowledge transfer and innovation in agriculture, forestry and rural areas Priority6: Promoting social inclusion, poverty reduction and economic development in rural areas

TO6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation	
Programming document	Planned interventions
1. Economic Development and Innovation Operational Programme (HU)	Energy production from solar, geothermal, biomass and water, increasing the energy efficiency of buildings owned by enterprises complex energy efficiency and renewable energy investments of enterprises, intelligent buildings. Main target groups: Enterprises (excluding agriculture related activities).
2. Environment and Energy Efficiency Operative Programme (HU)	Water management data collection, reservoirs, flood protection interventions, (major projects in the Tisza valley).
3. Regional and Urban Development Operative Programme(HU)	Public transport infrastructure, bicycle roads, local renewable energy production, energy efficiency of municipality buildings. Target groups: Municipalities and their institutions.
4. County Development Concept, Strategic and Operative Programme of Borsod-Abaúj-Zemplén County (HU)	Local and county strategies for adaptation to climate change Protection against flood and inland water. Recycling industrial waste, waste water management, landscape rehabilitation, use of renewable energy resources, water quality improvement, and landscape and nature protection, raising awareness of sustainable development.
5. County Development Concept, Strategic and Operative Programme of Szabolcs-Szatmár-Bereg County (HU)	Support to use of renewable energy resources, waste management, nature and biodiversity protection, complex water management, protection against flood and inland water, raising awareness of environmental protection, protection and development of natural values in the rural areas.
6. The Operational Programme the Quality of Environment 2014-2020 (SK)	Sustainable use of natural resources through development of environmental infrastructure Adaptation to the adverse effects of climate change with the focus on flood protection Promoting risk management, emergency management and resilience to emergencies affected by climate change Energy efficient low-carbon economy in all sectors
7. The Integrated regional Operational Programme 2014 – 2020 (SK)	Improving the quality of life in the regions with an emphasis on the environment
8. The Water Plan of The Slovak Republic (SK)	Interventions aiming at achieving a good ecological and chemical status for surface waters. Prevent the pollution, and protect, enhance and restore groundwater bodies and to ensure the balance between abstraction and recharge of their volume. Reverse the significant and sustained upward trend in the concentration of pollutants.
9. The Strategy of the Climate Change Adaptation and Mitigation of the SR (SK)	Local and county strategies for adaptation to climate change Protection against food and inland water. Recycling industrial waste, waste water management, landscape rehabilitation, use of renewable energy resources, water quality improvement, and landscape and nature protection, raising awareness of sustainable development.

TO6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation	
Programming document	Planned interventions
10. Program of the Waste Management of the SR for period 2011 – 2015 (SK)	Support the use of renewable energy resources, waste management, raising awareness of environmental protection. Targets in the waste management plan are focused on municipal waste, bio – waste, WEEE, packaging waste, used batteries and accumulators, end-of-life vehicles, used tyres, construction and demolition waste, wastes containing PCBs and PCB contaminated equipment, waste oils.
11. Cooperation Programme Interreg V-A Slovakia– Hungary 2014 – 2020	Supporting the harmonised protection, development and utilisation of the common natural heritage of the border region (protection of biodiversity; assuring the conditions for common water management), nature and environment protection.
12. Big Infrastructure Operational Programme 2014-2020 (RO)	Investments in the water and sewage sector in order to attain the requirements of the EU acquis in the field of environment, through the continuation of the integrated development of projects regarding water and sewage water. Investments in the waste sector in order to attain the requirements of the EU acquis in the field of environment, through the continuation of the integrated waste management projects of the counties. Improvement of the conservation level of species and habitats of community importance.
13. European Strategy for the Danube Region (EUSDR)	Priority Area 4 of the EUSDR "To restore and maintain the quality of waters" and Priority Area 5 "Environmental Risks" support the following actions under TO6: - surveys on water quality problems of river basins crossing the border, - setting up of water quality monitoring systems of rivers crossing the borders protection of water resources, adaptation to the more frequent water extremities through integrated water management actions
14. Draft Regional Development Plan of the North-East Region 2014-2020 (RO)	Increasing energetic efficiency of public institutions, dwellings and companies. Investments in creation, rehabilitation, modernization and extension of drinking water and sewage network in integrated waste management systems and risk management systems. (also including: realization of joint environment protection plans with neighbouring regions, including regions from Republic of Moldova and Ukraine, realization of projects and joint monitoring of polluting factors) Rehabilitation of contaminated and/or polluted soils Preservation of biodiversity
15. Draft Development Plan of the North-West Region 2014-2020 (RO)	Supporting business environment to adapt their activities for a low-carbon economy. Supporting and facilitating the use of regenerating energy sources Biodiversity and Natura 2000 sites protection. Development and improvement of services for the prevention of emergency situations. Supporting the waste management and its valorisation. Extension and modernization of public utility networks (water, sewage, electricity, thermic, natural gas).

TO6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation	
Programming document	Planned interventions
16. Regional Operational Programme 2014-2020 (RO)	Energetic efficiency of public buildings, including consolidation measures Energetic efficiency of residential buildings, including consolidation measures – investments in public illumination – measures for urban transport (bicycle routes/ purchasing ecological electrical means of conveyance etc.) – regeneration and revitalization of urban areas (modernization of public spaces, rehabilitation of abandoned buildings/areas, historical centres, etc.)
17. Satu Mare County Development Strategy until year 2020 (RO)	Minimizing the effects of natural risks on population and goods, assuring quality of surface waters, air, durable waste management, protection of biodiversity and natural patrimony Cross-border cooperation for the joint environment protection
18. Danube Transnational Programme 2014-2020 (HU, SK, RO, UA)	Support strategic frameworks and develop concrete solutions to restore, conserve and improve a network of green infrastructures/ bio-corridors; Promote interlinking of natural habitats and wildlife corridors through the reduction of barriers; Promote awareness-raising and environmental education; Contribute to regional energy planning and -coordination of transnational relevance (among 'indicative actions')
19. EUWI – EU Water Initiative	Concerned goals of the initiative: 2. Better water governance: “to promote better water governance, capacity building and awareness”. 3. Better water management: “to improve efficiency and effectiveness of water management through dialogue and coordination”. 4. More cooperation on river basins: “to strengthen cooperation through promoting river basin approaches in national & transboundary waters”. Contribution to the following key objectives EUWI in EECCA (involving Ukraine): - Managing water in a way that contributes to water-, food- and energy security, and economic development; - Contributing to peace by developing inter-state cooperative structures for water management.
20. EMBLAS – Environmental Monitoring in the Black Sea	Coherence with the project aim which is to strengthen capacities of the Georgia, Russian Federation and Ukraine for biological and chemical monitoring of water quality in the Black Sea, in line with EU water related legislation.
21. Environmental Protection of International River Basins (EPIRB)	Coherence with both specific objectives, that are: - to improve availability and quality of data on the ecological, chemical, and hydro-morphological status of trans-boundary river basins including groundwater, - to develop River Basin Management Plans for selected river basins/sub-river basins according to the requirements of the WFD.
22. Rural Development Programme Hungary 2014-2020	Priority 2: Farm viability, competitiveness and sustainable forest management Priority 4: Restoring, preserving and enhancing ecosystems in agriculture and forestry Priority 5: Resource efficiency and shift to low carbon and climate resilience economy in agriculture, food and forestry sectors
23. Rural Development Programme for Romania 2014-2020	Priority 2: Farm viability, competitiveness and sustainable forest management Priority 4: Restoring, preserving and enhancing ecosystems in agriculture and forestry Priority 5: Resource efficiency and shift to low carbon and climate resilience economy in agriculture, food and forestry sectors

TO6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation	
Programming document	Planned interventions
24. Rural Development Programme for Slovakia 2014-2020	Priority 2: Enhancing farm viability and competitiveness of all types of agriculture in all regions and promoting innovative farm technologies and the sustainable management of forests Priority4: Restoring, preserving and enhancing ecosystems related to agriculture and forestry Priority5: Promoting resource efficiency and supporting the shift towards a low carbon and climate resilient economy in agriculture, food and forestry sectors

TO7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems	
Programming document	Planned interventions
1. Integrated Transport Development Operative Programme (HU)	Development of existing roads, increase of safety and reduce of negative environmental effects, increase of interoperability
2. Regional and Urban Development Operative Programme(HU)	Supporting local mobility and investments. Target groups: Municipalities, and enterprises in case of complex projects.
3. County Development Concept, Strategic and Operative Programme of Borsod-Abaúj-Zemplén County (HU)	Development of main, secondary and local CB roads, new roads to improve CB connection (e.g. Miskolc-Košice motorway, Domaháza-Petrovce, Bánréve-Lenartovce, Aggtelek- Dlhá Ves, Perecse-Janík, Hidasnémeti- Perín-Chym, Lácacséke- Pribeník). New bicycle roads to tourism, attractions and connecting EuroVelo, railway developments across the border, raising awareness of sustainable traffic forms, development of public transport, enhance traffic security.
4. County Development Concept, Strategic and Operative Programme of Szabolcs-Szatmár-Bereg County (HU)	Environmental friendly mobility Improvement of accessibility Bicycle road development
5. Operational Programme Integrated Infrastructure 2014 – 2020 (SK)	Selected investment priorities: • Development of environmentally friendly and low-carbon transport systems and promoting sustainable urban mobility, including inland waterways transport, ports and multimodal lines • Development and reconstruction comprehensive, interoperable railway system of high quality • Services to citizens and businesses • Effective public administration • Broadband and next generation network
6. Integrated Regional Operational Programme 2014-2020 (SK)	Safe and environmentally friendly transport in the regions Improving the quality of life in the regions with an emphasis on the environment
7. Strategy of Transport Development of the Slovak Republic to the year 2020 (SK)	Sustainable development of transport Development of environmentally friendly and low-carbon transport systems promoting mobility
8. The Strategic plan of the Transport Infrastructure Development Of the SR to the year 2020 (SK)	Sustainable development of transport infrastructure Improvement of accessibility

TO7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems	
Programming document	Planned interventions
9. Cooperation Programme Interreg V-A Slovakia - Hungary 2014 - 2020	Strengthening the harmonisation of public and environment-friendly transport and multimodality within the region and improving the quality of the services. Development of the cross-border intelligent transport system.
10. Cooperation programme Interreg V-A Poland – Slovakia 2014 – 2020	Construction and modernization of the cross-border network, especially construction/modernization of the road infrastructure
11. Draft Regional Development Plan of the North-East Region 2014-2020 (RO)	Modernization and development of railway infrastructure Modernization and development of road infrastructure Development of durable urban transportation systems Extension of the Internet infrastructure, with special regard to rural areas and isolated communities Development of TIC through the creation and development of e-„services” and products
12. Draft Development Plan of the North-West Region 2014-2020 (RO)	Supporting the use of TIC by persons and firms (e-economy, e-commerce)
13. Regional Operational Programme 2014-2020 (RO)	Construction/ rehabilitation/ modernization of county ring roads
14. Satu Mare County Development Strategy until year 2020 (RO)	• Development of major transportation infrastructure including expressway, national roads, air transportation, and rehabilitation of rail infrastructure, as well as development of gas, sewage and water networks in rural areas • Cross-border cooperation for the improvement of cross-border transport infrastructure Cross-border cooperation for the improvement of cross-border communication
15. Danube Transnational Programme 2014-2020 (HU, SK, RO, UA)	Contribute to the development of integrated transport frameworks; Encourage joint planning and development of urban, interurban and cross-border bicycle routes in the Danube region; Contribute to ensure accessibility of rural areas (among 'indicative actions')

TO8 Common challenges in the field of safety and security	
Programming document	Planned interventions
1. Human Resource Development Operative Programme (HU)	Development of health, disease prevention and health infrastructure
2. Environment and Energy Efficiency Operative Programme (HU)	Data collection system, integrated risk management system, information systems for citizens, new rescue and other equipment
3. Cooperation programme Interreg V-A Slovakia - Hungary 2014 - 2020	Assuring the conditions for common water management and common risk prevention and risk management. Common development of public services and their accessibility. Strengthening institutionalised cooperation in the programming region.
4. Operational Programme Employment and Social Inclusion 2014-2020 (SK)	Improvement and availability of health care and prevention infrastructure and equipment Improvement and availability of social care services infrastructure
5. Operational programme Quality of the Environment 2014-2020 –approved by the EC (SK)	Promoting risk management, emergency management and resilience to emergencies affected by climate change Adaptation to the adverse effects of climate change with the focus on flood protection

TO8 Common challenges in the field of safety and security	
Programming document	Planned interventions
6. Strategy of the Institutional System of Social Services in the SR (SK)	Improvement of social care services infrastructure and accessibility
7. Draft Regional Development Plan of the North-East Region 2014-2020 (RO)	Increasing access to quality health care services Extension, diversification and improvement of the access of vulnerable groups and isolated communities to education, health care, social services, employment and living, also including the modernization of the related infrastructure
8. Draft Development Plan of the North-West Region 2014-2020 (RO)	Rationalization, completion and modernization of the existing regional medical network Development of regional network of social assistance centres
9. Regional Operational Programme 2014-2020 (RO)	Construction of regional hospitals • rehabilitation/modernization/equipping of emergency hospitals in the county • rehabilitation/modernization/extension/ equipping of health care infrastructure • construction/rehabilitation/modernization/equipping of the community integrated intervention centres Integrated actions including: • Construction/rehabilitation/Modernization of social dwellings • Investments in health care, education and social infrastructure
10. Satu Mare County Development Strategy until year 2020 (RO)	Improvement of health care services and increasing the level of education and training of the population with special regard to vocational training in line with the economic profile and development perspectives of the county Cross-border cooperation for providing medical services and joint solutions in emergency situations
11. European Strategy for the Danube Region (EUSDR)	Priority Area 5 of the EUSDR "Environmental Risks" supports the following actions: - harmonising activities in the field of flood prevention, development of flood prevention infrastructure. - Setting up joint early warning systems for natural disaster incidents. Strategic and technical planning and establishment of joint monitoring systems on environmental (air, water, soil) pollutions.
12. Danube Transnational Programme 2014-2020 (HU, SK, RO, UA)	Encourage more effective information sharing, mutual learning and a sustainable approach to managing the risks of floods; Contribute to the common transboundary implementation of the Flood directive (joint flood monitoring and alert systems) (among 'indicative actions')
13. Programme for the Prevention, Preparedness and Response to Man-made and Natural Disasters in the ENPI East Region (PPRD East)	Activity areas of the programme as: Disaster risk reduction, Civil protection, Public awareness raising, Information exchange development Purpose of Phase 2 of the PPRD Programme: To contribute to the development of the Partner Countries' civil protection capacities for disaster prevention, preparedness and response through regional cooperation.
14. Environmental Protection of International River Basins (EPIRB)	Actions: - Assessing current data and assessment tools availability; - Setting up WFD-compliant monitoring programmes; - Setting up training programmes on monitoring and laboratory QA/QC (quality assurance/quality control);
15. Annual Work Programme ISF Police 2015	Action: Direct award of action grants to provide emergency assistance Envisaged activity: Support to the carrying out of a pan-European waste water analysis study (ideally covering all EU Member States) and the drafting of a report assessing and comparing them with existing so-called activity indicators such as seizures, consumption surveys and drug related law enforcement offences. The conclusions of this report should be made clear for policy making purposes.

4.11 Coherence with national, regional and other strategies and policies

The coherence with national, regional and other strategies and policies of the planned areas of intervention will be ensured in the following ways:

TO3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage	
Programming document	Strategic objective/policy
1. Economic Development and Innovation Operational Programme (HU)	Protection of natural and cultural heritage
2. Regional and Urban Development Operative Programme (HU)	Support of local products, local markets to increase employment.
3. County Development Concept, Strategic and Operative Programme of Borsod-Abaúj-Zemplén County (HU)	Overall objective: Sustainable and efficient use of natural and cultural resources; Strategic objective: Sustainable use of unique natural and cultural resources; Priorities: Improving the adaptive capacity of the society, Tourism
4. County Development Concept, Strategic and Operative Programme of Szabolcs-Szatmár-Bereg County (HU)	Overall objective: Creating an attractive natural, social, cultural and economic environment
5. Cooperation Programme Interreg V-A Slovakia– Hungary 2014 – 2020	Preserving and protecting the environment and promoting resource efficiency (Thematic objective 6.) To increase the attractiveness of the border area
6. Programme of economic and social development of Prešov Self-government Region for the period of 2008-2015 (SK)	Development of tourism, Creation of landscape and flood protection, Development of Regional Culture
7. Strategy of Maramureş County (RO)	Priority 4. Development of tourism through valorisation of the well-known potential of the county
8. Draft Regional Development Plan of the North-East Region 2014-2020 (RO)	Specific objective 5: Supporting the development of urban areas Specific objective 7: Supporting valorisation of the existing tourist potential
9. Draft Development Plan of the North-West Region 2014-2020 (RO)	Objective 3. Increasing the quality of life of the population from the region Priority 3.4. Durable development of tourism
10. Regional Operational Programme 2014-2020 (RO)	Priority axis 5. Conservation, protection and durable valorisation of the cultural patrimony Priority axis 7. Diversifying local economies through the durable development of tourism
11. Satu Mare County Development Strategy until year 2020 (RO)	Territorial marketing, Tourism development, Extension and intensification of territorial cooperation for the social and economic development of the County and strengthening its strategic position
12. Strategy for Sustainable Tourism Development for the Carpathians	Establish supportive conditions for sustainable tourism products and services, including development of a marketing scheme for the promotion of the Carpathians as a unique sustainable destination. Develop innovative tourism management, fully integrating the needs of local people and economies and other supporting sectors, and respecting the preservation of natural and cultural heritage. Establish a continuous process of awareness raising, capacity building, education and training on sustainable tourism development and management at all levels.

TO3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage	
Programming document	Strategic objective/policy
13. Rural Development Programme Hungary 2014-2020	Priority1: Knowledge transfer and innovation in agriculture, forestry and rural areas Priority 6: Social inclusion, poverty reduction and economic development in rural areas
14. Rural Development Programme for Romania 2014-2020	Priority1: Knowledge transfer and innovation in agriculture, forestry and rural areas Priority 6: Social inclusion, poverty reduction and economic development in rural areas
15. Rural Development Programme for Slovakia 2014-2020	Priority1: Knowledge transfer and innovation in agriculture, forestry and rural areas Priority6: Promoting social inclusion, poverty reduction and economic development in rural areas

TO6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation	
Programming document	Strategic objective/policy
1. Economic Development and Innovation Operational Programme (HU)	Reduction of CO2 emission with the refurbishment of buildings and investment to renewable energy production.
2. Integrated Transport Development Operative Programme (HU)	Increase of energy efficiency in transport sector
3. Environment and Energy Efficiency Operative Programme (HU)	More effective disaster prevention to persons and values
4. Regional and Urban Development Operative Programme (HU)	Sustainable development of transport, increase of energy efficiency and the utilization of renewable energy sources
5. County Development Concept, Strategic and Operative Programme of Borsod-Abaúj-Zemplén County (HU)	Overall objective: Sustainable and efficient use of natural and cultural resources Strategic objectives: Sustainable use of unique natural and cultural resources Increase share of resources of renewable energy in energy production and consumption Improving environmental condition and security Priority: Improving environmental condition and safety
6. County Development Concept, Strategic and Operative Programme of Szabolcs-Szatmár-Bereg County (HU)	Overall objective: Creating an attractive natural, social, cultural and economic environment Thematic strategic objective: Green economy, climate-friendly energy management, adaptation to the climate change Priority: Effective environmental management and adaptation to climate change
7. Operational Programme Integrated Infrastructure 2014- 2020 (SK)	Activities aimed at promoting sustainable urban mobility can contribute to more efficient use of energy resources and to reduce the negative impacts (emissions, noise) on the environment.
8. Operational Programme Quality of Environment 2014-2020 (SK)	Climate change adaptation and mitigation focused on flood prevention
9. Cooperation Programme Interreg V-A Slovakia– Hungary2014 – 2020	Preserving and protecting the environment and promoting resource efficiency (Thematic objective 6.)
10. Programme of economic and social development of Prešov Self-government Region for the period of 2008-2015 (SK)	Creation of landscape and flood protection Water Protection Using renewable energy Improving the management of waste management

TO6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation	
Programming document	Strategic objective/policy
11. The Strategy of PM 10 Reduction in Slovakia (SK)	The main is to achieve and maintain good air quality throughout the Slovak Republic. Strategic priorities are: monitoring of air quality and identifying sources of pollution, local heating, transport, soil and not reinforced surfaces, impact on public health and communication with the public.
12. The Water Plan of the Slovak republic (SK)	Achieving good water quality according to WFD criteria. Improvement of water status in compliance with WFD will basically support also the protection objectives specific for the given protected area.
13. Program of the Waste Management of the SR for period 2011 – 2015 (SK)	The strategic objective of Waste Management is diverting waste from landfilling, respectively reducing the amount of waste going to landfills. The main objective is to minimize the negative effects of the generation and management of waste on human health and the environment, as well as reducing the use of resources, and favour the practical application of the waste hierarchy as defined in Article 4 of the new Waste Framework Directive (prevention, preparation for reuse, recycling, other recovery, e.g. energy recovery, disposal).
14. Big Infrastructure Operational Programme 2014-2020 (RO)	PA 4. Environment protection and promotion of efficient utilization of resources PA 5. Biodiversity protection and conservation, cleaning of polluted soils and monitoring air quality
15. Strategy of Maramureş County (RO)	Priority 5. Protection and improvement of the quality of environment
16. Draft Regional Development Plan of the North-East Region 2014-2020 (RO)	Specific objective 1: Promoting energetic efficiency Specific objective 2: Environment and biodiversity protection through specific investments
17. Draft Development Plan of the North-West Region 2014-2020 (RO)	Objective 1. Increasing the number of jobs and incomes Priority 1.3. Increasing the competitiveness of regional economy through supporting the transition towards a low-carbon economy Priority 3.7. Protection and conservation of natural environment
18. Regional Operational Programme 2014-2020 (RO)	Priority axis 3. Supporting the increase of energetic efficiency of public buildings Priority axis 4. Supporting durable urban development - financing of integrated projects on the basis of integrated urban development strategies
19. Satu Mare County Development Strategy until year 2020 (RO)	Assuring durable development through environment protection and prevention of risks Extension and intensification of territorial cooperation for the social and economic development of the County and strengthening its strategic position
20. Rural Development Programme Hungary 2014-2020	Priority 2: Farm viability, competitiveness and sustainable forest management Priority 4: Restoring, preserving and enhancing ecosystems in agriculture and forestry Priority 5: Resource efficiency and shift to low carbon and climate resilience economy in agriculture, food and forestry sectors
21. Rural Development Programme for Romania 2014-2020	Priority 2: Farm viability, competitiveness and sustainable forest management Priority 4: Restoring, preserving and enhancing ecosystems in agriculture and forestry Priority 5: Resource efficiency and shift to low carbon and climate resilience economy in agriculture, food and forestry sectors

TO6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation	
Programming document	Strategic objective/policy
22. Rural Development Programme for Slovakia 2014-2020	Priority 2: Enhancing farm viability and competitiveness of all types of agriculture in all regions and promoting innovative farm technologies and the sustainable management of forests Priority4: Restoring, preserving and enhancing ecosystems related to agriculture and forestry Priority5: Promoting resource efficiency and supporting the shift towards a low carbon and climate resilient economy in agriculture, food and forestry sectors

TO7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems	
Programming document	Strategic objective/policy
1. Economic Development and Innovation Operational Programme (HU)	E-inclusion, provision of a new generation national broadband network, increase of computerization of enterprises
2. Integrated Transport Development Operative Programme (HU)	Supporting the competitiveness of businesses with the development of the transport infrastructure; Increase of employment via better infrastructure for mobility
3. Regional and Urban Development Operative Programme (HU)	Increase the mobility of potential employees
4. County Development Concept, Strategic and Operative Programme of Borsod-Abaúj-Zemplén County (HU)	Priority: Traffic, accessibility of labour market centres
5. Operational Programme Integrated Infrastructure 2014- 2020 (SK)	Global objective of the OP is to promote sustainable mobility, economic growth, job creation and improving the business environment through the development of transport infrastructure, development of public passenger transport and the development of the information society. Transport investments shall be directed to build quality modern infrastructure, which improves accessibility, connectivity to regions, increasing their attractiveness to investors, thereby laying the foundations for greater competitiveness, business development, job creation and economic growth. As regards the information society, the focus is on improving the availability, quality and use of information and communication technologies (ICT) through: • strengthening ICT applications for e-government, e-learning, e-inclusion and e-health, • development of ICT products and services, the development of e-commerce and the increasing demand for ICT expansion of broadband and the deployment of high speed networks
6. Cooperation Programme Interreg V-A Slovakia– Hungary2014 – 2020	Promoting sustainable transport and removing bottlenecks in key network infrastructures (Thematic objective 7.) Enhancing regional mobility by increase of density of border crossing points. Improving environmentally friendly cross-border transport services
7. Programme of economic and social development of Prešov Self-government Region for the period of 2008-2015 (SK)	Development of ICT Development of transport infrastructure
8. Strategy of Maramureş County (RO)	Priority 2. Development and modernization of the transport infrastructure

TO7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems	
Programming document	Strategic objective/policy
9. Draft Regional Development Plan of the North-East Region 2014-2020 (RO)	Specific objective 1: Increasing accessibility, connectivity and mobility through investments in transport infrastructure Specific objective 2: Stimulation of attractiveness and local economy through increasing access to quality ICT infrastructure
10. Draft Development Plan of the North-West Region 2014-2020 (RO)	Objective 2. Increasing the accessibility of the region and of the mobility of population, goods and information Priority 2.1. Development of a durable transport system and assuring the access and integration to major European and international transport networks Priority 2.2. Improvement of the access to ICT, the quality and utilization of these networks by the public and private sector
11. Regional Operational Programme 2014-2020 (RO)	Priority axis 6. Improvement of road infrastructure of regional and local importance
12. Satu Mare County Development Strategy until year 2020 (RO)	Improvement of infrastructure as support for the economic development of the county in order to transform Satu Mare County into a logistic pole of transnational importance Extension and intensification of territorial cooperation for the social and economic development of the County and strengthening its strategic position

TO8 Common challenges in the field of safety and security	
Programming document	Strategic objective/policy
1. Human Resource Development Operative Programme (HU)	Development of the quality of public services in the field of health care, social interventions.
2. Environment and Energy Efficiency Operative Programme (HU)	More effective disaster prevention to persons and values
3. County Development Concept, Strategic and Operative Programme of Borsod-Abaúj-Zemplén County (HU)	Priority: Improving the adaptive capacity of the society
4. Operational Programme Integrated Infrastructure 2014- 2020 (SK)	Active approach of public authorities to effectively eliminate the negative impacts of road development on a wide range of the travelling public act to increase road safety.
5. Cooperation Programme Interreg V-A Slovakia– Hungary 2014 – 2020	Enhancing institutional capacity of public authorities and stakeholders and efficient public administration (Thematic objective 11.). Improving the level of cross border inter-institutional cooperation
6. Programme of economic and social development of Prešov Self-government Region for the period of 2008-2015 (SK)	Creation of landscape and flood protection Improving the management of waste management Specialization and modernization of hospitals
7. Draft Regional Development Plan of the North-East Region 2014-2020 (RO)	Specific objective 3: Increasing access to quality health services Specific objective 4: Promoting social inclusion through the regeneration of declining rural and urban area

TO8 Common challenges in the field of safety and security	
Programming document	Strategic objective/policy
8. Draft Development Plan of the North-West Region 2014-2020 (RO)	Objective 3. Increasing the quality of life of the population from the region Priority 3.3. Improvement of access and development of educational and professional training, health and social infrastructure
9. Regional Operational Programme 2014-2020 (RO)	Priority axis 8. Development of health and social infrastructure Priority axis 9. Supporting the economic and social regeneration of disadvantaged communities from urban areas
10. Satu Mare County Development Strategy until year 2020 (RO)	Efficient valorisation of human resources, as support for increasing economic competitiveness and reducing inequalities in the county Extension and intensification of territorial cooperation for the social and economic development of the County and strengthening its strategic position

4.12 Coherence with EUSDR

The relevant EUSDR joint actions will be addressed through the following activities by the HUSKROUA 2014-2020 Programme:

Planned interventions of EUSDR	Relevant JOP TO	Planned JOP activities
- Development of new and existing Cultural Routes relevant in the Danube Region, theme paths and joint products; - Ensure the sustainable preservation of cultural heritage by developing relevant clusters and networks of heritage sites, museums, interpretation and visitor centres; - Develop and implement education, training and capacity building to support quality tourism (among 'indicative actions')	TO3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage	- Preservation and restoration of historical heritage sites (buildings, historical parks and gardens in accordance with monument restoration requirements with the goal to create a network of touristic sites as basis of thematic routes and thematic packages in the cross border region. - Surveys on buildings of cultural, historical, and religious heritage to form the bases of cross border thematic routes. - Development of joint cross-border touristic destinations, thematic routes, packages connecting historical cultural or religious heritage sites and other attractions and services. - Support of the development and promotion of traditional local (handicraft, (organic) agricultural) products at touristic sites to foster local economic effects. - Creating cross-border standard of services through the development of new or existing regional product-specific trademarks and quality systems. - Exchange of experiences among organisations related to cultural religious and historic heritage. - Training for local stakeholders in tourism, cooperation, promotion and networking
- Surveys on water quality problems of river basins crossing the border, - Setting up of water quality monitoring systems of rivers crossing the borders protection of water resources, adaptation to the more frequent water extremities through integrated water management actions	TO6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation	- Protection of water resources, adaptation to the more frequent water extremities through integrated water management actions - Sharing best practices, setting up of small scale pilot systems for wastewater treatment, communal and industrial waste management. - Surveys on water quality problems of river basins crossing the border. - Setting up water quality monitoring systems of

Planned interventions of EUSDR	Relevant JOP TO	Planned JOP activities
▪ Support strategic frameworks and develop concrete solutions to restore, conserve and improve a network of green infrastructures/ bio-corridors; ▪ Promote interlinking of natural habitats and wildlife corridors through the reduction of barriers; ▪ Promote awareness-raising and environmental education; Contribute to regional energy planning and -coordination of transnational relevance (among 'indicative actions')		rivers crossing the borders. • Development of landfills that are suitable for recycling and fulfil environmental requirements. • Joint awareness campaigns. • Protection of landscape, maintenance of biodiversity and eco-systems with cross border relevance via common developments like protected areas co-operations, sustainable forestry managements systems, ecological and traditional agricultural production etc. • Joint ecological education programmes. • Supporting investments to increase renewable energy production, energy efficiency, energy savings and recycling. • Elaboration of joint low-carbon strategies. • Exchange of best practices and expertise, study tours, education on energy efficiency. • Strengthening competences and skills in the field of eco-innovation and low-carbon solutions. • Harmonisation of local renewable energy production strategies for biomass, hydro power and geothermal energy.
▪ Contribute to the development of integrated transport frameworks; ▪ Encourage joint planning and development of urban, interurban and cross-border bicycle routes in the Danube region; ▪ Contribute to ensure accessibility of rural areas (among 'indicative actions')	TO7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems	• Preparation activities and/or building, modernisation and upgrading of transport infrastructures leading to and crossing the border to improve the opportunities for transboundary mobility. • Developing border crossing infrastructure and improvement of border management systems connected with transport infrastructure developments. • Building, modernisation and upgrading of bicycle paths, routes leading to and crossing the border. • Development of cross-border public transport initiatives, harmonisation of systems, acquisition of rolling stocks. • Awareness-raising activity regarding the importance of environment-friendly transport system (low emission and low noise pollution of cross-border transport). • Development of IT solutions for public transport facilities.
▪ Harmonising activities in the field of flood prevention, development of flood prevention infrastructure. ▪ Setting up joint early warning systems for natural disaster incidents. ▪ Strategic and technical planning and establishment of joint monitoring systems on environmental (air, water, soil) pollutions. ▪ Encourage more effective information sharing, mutual	TO8 Common challenges in the field of safety and security	• Harmonising activities in the field of flood prevention, development of flood and inland water prevention infrastructure. • Setting up joint early warning systems for natural disaster incidents. • Strategic and technical planning and establishment of joint monitoring systems on environmental (air, water, soil) pollutions. • Support/cooperation/network of non-governmental and public rescue teams/organisations. • Database regarding natural disasters incidents. • Joint training programmes and workshops,

Planned interventions of EUSDR	Relevant JOP TO	Planned JOP activities
learning and a sustainable approach to managing the risks of floods; ▪ Contribute to the common transboundary implementation of the Flood directive (joint flood monitoring and alert systems) (among 'indicative actions')		exchange of experiences, study tours.

Regarding the objectives and priorities of the EUSDR concerning the JOP, the specific practical arrangements will be addressed in the selection criteria. These criteria will integrate the macro-regional dimension and help funding projects in this field in accordance with the Joint Statement made by the ministers in charge of EU funds of countries of the Danube region during the EUSDR Annual Forum. EUSDR actors have an overview of both the targets of the Strategy and other EU programmes available in the target area, therefore National Coordinators, Priority Area Coordinators can be invited to take part in the Joint Monitoring Committee.

5 Structures and appointment of the competent authorities and management bodies

The content of this chapter is in line with

the general REGULATION (EU) No **232/2014** of the European Parliament and of the Council of 11 March 2014 establishing a European Neighbourhood Instrument,

the REGULATION (EU) No **236/2014** of the European Parliament and of the Council of 11 March 2014 laying down common rules and procedures for the implementation of the Union's instruments for financing external action,

the Commission Implementing Regulation (EU) No **897/2014** of 18 August 2014 laying down specific provisions for the implementation of cross-border cooperation programmes financed under Regulation (EU) No 232/2014 of the European Parliament and the Council establishing a European Neighbourhood Instrument (further: ENI CBC Implementing Rules) and

the Programming document 2014-2020 ENI Cross Border Cooperation (Draft August 2014).

The bodies and functions described in the present Chapter are separated from each other according to paragraph 1 (a) of Article 30 of the ENI Implementing Rules. A programme level description of the Management and Control System will be elaborated after the adoption of the JOP.

5.1 Programme level bodies

The following programme level bodies are involved in the management of the HUSKROUA ENI CBC 2014-2020 programme:

Management body	Organisation	Task
Joint Monitoring Committee	Members delegated to it according to Article 22 of the ENI CBC IR.	Responsible for monitoring the implementation of the programme.
Managing Authority	Prime Minister's Office (Hungary)	Managing and implementing the joint operational programme
Intermediate Body	Széchenyi Programme Office*	Providing management services: • monitoring system management + administration • unit dealing with financial transfers (Financial Transfer Unit) • process management tasks
Joint Technical Secretariat (JTS)	Hosted by Széchenyi Programme Office*	Supports the activity of JMC, AA and the MA in delivery of its day-to-day management tasks
Branch offices of the	In the eligible programme area in Hungary,	On-site information offices help and

Management body	Organisation	Task
JTS	Slovakia, Romania and Ukraine	assist the work of the JTS.
Audit Authority (Directorate General for Audit of European Funds Hungary)	Directorate General for Audit of European Funds Hungary	• The AA as independent audit body shall be responsible for the designation audits. • The Audit Authority of the programme ensures that audits are carried out on the management and control systems, an appropriate sample of projects and the annual accounts of the programme.
and representatives to the group of auditors referred to in Article 28(2);	HU: Institution: Directorate General for Audit of European Funds Hungary; Department/Position: Directorate for Economic Development and Auditing International Funds SK: Institution: Ministry of Finance of the Slovak Republic; Department/Position: Audit and Control Section RO: Institution: Romanian Court of Accounts - Audit Authority; Department/Position: Audit Directorate for ERDF UA: Institution: Accounting Chamber of Ukraine Departments/Positions: Defence and Law Enforcement Audit Department, Head Controller and Director of the Department and Auditor Agricultural Industry, Nature Protection and Emergencies Audit Department, Chief of the division and Senior Auditor Chairman Advisor	

*Széchenyi Programme Office (SZPO) is the intermediate body, hosting the JTS and the department providing management services. The department providing management services performs horizontal tasks for all CBC programmes with participation of Hungary, which are managed by the Prime Minister's Office as Managing Authority. The JTS and the department providing management services are functionally independent and separated units of SZPO, which is a State owned public company.

5.1.1 Composition of the Joint Monitoring Committee and tasks

The Joint Monitoring Committee is responsible for monitoring the implementation of the programme. According to Commission Implementing Regulation (EU) No 897/2014 of 18 August 2014 the Joint Monitoring Committee shall be composed of one or more representatives appointed by each participating country. Representatives will be appointed on a functional basis. Other persons may be appointed as observers by the Joint Monitoring Committee and participating countries, whenever possible shall ensure suitable participation of all actors concerned and in particular local stakeholders, including civil society organisations and local authorities.

The Commission shall be involved in the work of the Joint Monitoring Committee as an observer and shall be invited to each meeting of the Joint Monitoring Committee at the same time as the representatives of the participating countries.

The Joint Monitoring Committee shall draw up and adopt its rules of procedure by unanimity and shall seek to take decisions by consensus. It may put certain decisions to a vote, particularly those relating to the final selection of projects and the grant amounts allocated to them in accordance with its rules of procedure. Each participating country has equal voting rights regardless of the number of representatives it has appointed. The secretary, the Commission or any other observer have no voting rights. The chairperson of the Joint Monitoring Committee shall act as moderator and lead the discussions. The chairperson has no voting rights.

The Joint Monitoring Committee shall be chaired by a representative of the Managing Authority or the Joint Technical Secretariat, as it is set out in the rules of procedure.

The Joint Monitoring Committee shall meet at least once per year. It shall be convened by its chairperson at the request of the Managing Authority or upon duly justified request of any participating country or the Commission. It may also take decisions through written procedure at the initiative of its chairperson, the Managing Authority or any participating country in conformity with its rules of procedure. Minutes shall be drawn up after each meeting of the Joint Monitoring Committee. The minutes are approved by the JMC. Copies of these minutes shall be shared with the representatives of the participating countries, the Commission and any other observers.

Composition of the Joint Monitoring Committee:

Component	Requirement
1. Representatives appointed by each participating country	One or more representatives appointed by each participating country (the number of representatives does not change the proportion of votes; each country has only one vote). As preferable, two governmental representatives per participating country will be delegated: • one of them by the ministries responsible for territorial development, • and, considering the importance of the external relations development, the ministries of foreign affairs of the participating countries. Their representatives will be invited as second governmental member of the Joint Monitoring Committee.
2. Chairperson	The chairperson has no voting rights.
3. Secretary	Nominated by the MA according to the Article 22(5) of the IR, no voting rights.

Component	Requirement
4. Observers	
4.1 Invitees, advisors	1. Whenever possible and appropriate, participating countries shall ensure suitable participation of all actors concerned and in particular local stakeholders, including civil society organizations and local authorities, in order to ensure their participation in the implementation of the programme. 2. Representatives of the ministries of finance of participating countries and other participants may be invited in an advisory capacity to the meetings of the Joint Monitoring Committee. Observers have no voting rights.
4.2 Commission	The Commission shall be invited to each meeting, as an observer and without any decision-making power and no voting rights.
4.3 Representatives without voting rights	The representatives of the Managing Authority and the Joint Technical Secretariat shall be present at the meetings of the Joint Monitoring Committee.

Tasks of the Joint Monitoring Committee:

- Follow the programme implementation and progress towards its priorities using the objectively verifiable indicators and related target values defined in the programme.
- Examine all issues affecting the programme performance.
- Issue recommendations to the Managing Authority regarding the programme implementation and evaluation.
- Monitor actions undertaken as a result of its recommendations.
- Approve the Managing Authority's work programme and financial plan, including planned use of technical assistance. Monitor the implementation by the Managing Authority of the work programme and financial plan.
- Approve the criteria for selecting projects to be financed by the programme.
- Be responsible for the evaluation and selection procedure applicable to projects to be financed by the programme.
- Approve any proposal to revise the programme.
- Examine all reports submitted by the Managing Authority and if necessary, take appropriate measures.
- Examine any contentious cases brought to its attention by the Managing Authority.
- Examine and approve the annual report referred to in Article 77 of the ENI CBC Implementing Rules.
- Examine and approve the annual monitoring and evaluation plan referred to in Article 78 of the ENI CBC Implementing Rules.
- Examine and approve the annual information and communication plans referred to in Article 79 of the ENI CBC Implementing Rules.
- Give the prior approval to the changes of the programme financial plan which may be directly made by the Managing Authority in accordance with Article 6(1) of the ENI CBC Implementing Rules.
- May request, pursuant to Article 6(2) (3) (4) (5) of the ENI CBC Implementing Rules, the revision of the Programme as a result of any of the following: (a) review of the programming document; (b) major socioeconomic changes or substantial changes in the programme's

area; (c) implementation difficulties; (d) changes in the financial plan beyond the margin of flexibility referred to in Article 6 (1) of the ENI CBC Implementing Rules or any change significantly affecting the nature and objectives of the programme; (e) audits, monitoring and evaluations.

- May request, before the expiry date of the period of execution, the discontinuation of the Programme which cannot be implemented due to problems arising in relations between participating countries and in other duly justified cases.
- The main principles governing the work of the JMC and its decision-making shall be confidentiality, equal treatment, impartiality, transparency, non-discrimination, objectivity, fair competition and respect of the programme rules.

5.1.2 Managing Authority and its designation process

The Managing Authority appointed by the countries participating in the Programme is the Prime Minister's Office in Hungary.

Prime Minister's Office (Hungary)

1-3 Kossuth Lajos square, Budapest, Hungary - 1055

The Managing Authority (MA) shall be responsible for managing and implementing the joint operational programme, including technical assistance in line with the principle of sound financial management and the principles of economy, efficiency and effectiveness, and shall carry out any controls necessary in accordance with the rules and procedures provided by the relevant regulations. Detailed information on the organisation, internal structure and on the segregation of functions of the MA shall be included in the DMCS.

The designation procedure of the Managing Authority:

1. The designation procedure of the Managing Authority shall be based on a report and an opinion of an independent audit body that assesses the compliance of the management and control systems, including the role of intermediate bodies therein, with the designation criteria laid down in Annex I to Commission Implementing Regulation (EU) No **897/2014** of 18 August 2014 laying down specific provisions for the implementation of cross-border cooperation programmes financed under Regulation (EU) No 232/2014 of the European Parliament and of the Council establishing a European Neighbourhood Instrument. The audit body shall take into account, where relevant, whether the management and control systems for the programme are similar to those in place for the previous programming period, as well as any evidence of their effective functioning. The independent audit body shall be the Audit Authority (Directorate General for Audit of European Funds, Hungary) which is functionally independent of the Managing Authority. It shall carry out its work in accordance with internationally accepted audit standards.
2. The Member State shall submit the formal decision referred to in Article 25(1) of the ENI CBC Implementing Rules to the Commission as soon as possible after the programme adoption by the Commission. The formal decision of the Member State shall be a governmental decree of Hungary.
3. Within two months of receipt of the formal decision referred to in Article 25(1) of the ENI CBC Implementing Rules, the Commission may request the report and the opinion of the independent audit body and the description of the management and control system as regards, in particular, those parts concerning project selection. If the Commission does not

intend to request these documents, it shall notify the Member State as soon as possible. If the Commission requests these documents, it may make observations within two months of receipt of these documents which shall be reviewed taking into account the observations. When the Commission does not have any initial or further observations it shall notify the Member State as soon as possible.

4. Where existing audit and control results show that the designated authority no longer complies with the criteria laid down in Annex I of the Commission Implementing Regulation (EU) 897/2014 of 18 August 2014, the Member State shall, at an appropriate level, set the necessary remedial action and fix a period of probation according to the severity of the problem, during which such remedial action shall be taken. Where the designated authority fails to implement the required remedial action within the period of probation determined by the Member State, the Member State, at an appropriate level, shall end its designation.

The Member State shall notify the Commission without delay when:

- a designated authority is put under probation, and provide information on the remedial actions and the respective probation period, or
- following implementation of remedial actions the probation is ended, or
- the designation of an authority is ended.

The notification that a designated body is put under probation by the Member State shall not, without prejudice to the application of Article 61 of the ENI CBC Implementing Rules, interrupt the handling of payment requests.

Where the designation of a Managing Authority is ended, the participating countries shall appoint a new authority or body, as referred to in Article 20(1) of the ENI CBC Implementing Rules, to take over the functions of Managing Authority. That body or authority shall undergo the designation procedure foreseen in paragraph 1 and the Commission shall be notified thereof in conformity with paragraph 3. This change shall require a revision of the programme pursuant to Article 6 of the ENI CBC Implementing Rules.

5. The provisional indicative timeline of the designation process is as follows:

	Step	Date or timeframe
1.	JOP adoption by the EC	31 December 2015
2.	DMCS submission by the MA to the Audit Authority	15 January 2016
3.	Designation process:	15 April 2016
3.1.	Document analysis, on-the-spot audit	1 month
3.2.	Compilation of the draft designation report	0,5 month
3.3.	Reconciliation of the report with MA; Preparation/Follow up of the action plan	1 month
3.4.	Finalisation of the designation report/issue of designation opinion	0,5 month
4.	Formal decision by Hungary on the designation	30 May 2016

Tasks of the Managing Authority

- Be responsible for managing the programme in accordance with the principle of sound financial management and ensuring that the decisions of the Joint Monitoring Committee comply with the applicable law and provisions.
- Programme management tasks:
 - Support the work of the Joint Monitoring Committee and provide it with the information it requires to carry out its tasks, in particular data relating to the progress of the programme in achieving its expected results and targets.
 - Draw up and, after approval by the Joint Monitoring Committee, submit the annual report and the final report to the Commission.
 - Share information with intermediate body the Joint Technical Secretariat, the Audit Authority and beneficiaries that is relevant to the execution of their tasks or project implementation.
 - Establish and maintain the IMIS 2014-2020 computerised system according to Article 26 (1) (d) of the ENI CBC Implementing Rules.
 - Carry out where relevant environmental impact assessment studies at programme level.
 - Implement the information and communication plans in accordance with Article 79 of the ENI CBC Implementing Rules.
 - Implement the monitoring and evaluation plans in accordance with Article 78 of the ENI CBC Implementing Rules.
- Tasks related to the selection and management of projects
 - Draw up and launch the selection procedures.
 - Manage the project selection procedures.
 - Provide the lead beneficiary with a document setting out the conditions for support for each project including the financing plan and execution deadlines.
 - Sign contracts with beneficiaries.
 - Manage projects.
- Tasks related to technical assistance:
 - Manage the contract award procedures.
 - Sign contracts with contractors.
 - Manage contracts.
- Tasks related to financial management and control of the programme:
 - Verify that services, supplies or works have been performed, delivered and/or installed and whether expenditure declared by the beneficiaries has been paid by them and that this complies with applicable law, programme rules and conditions for support of the projects. (Verifications shall include administrative verifications for each payment request by beneficiaries and on-the-spot project verifications. The frequency and coverage of the on-the-spot verifications will be proportionate to the amount of the grant to a project and the level of risk identified by these verifications and audits by the Audit Authority for the management and control systems as a whole. On-the-spot project verifications may be carried out on a sample basis. Where the institution hosting the Managing Authority is also a beneficiary under the programme, arrangements for the verifications shall ensure suitable segregation of functions.)
 - Ensure that beneficiaries involved in project implementation maintain either a separate accounting system or a suitable accounting code for all transactions relating to a project.
 - Put in place effective and proportionate anti-fraud measures taking into account the risks identified.

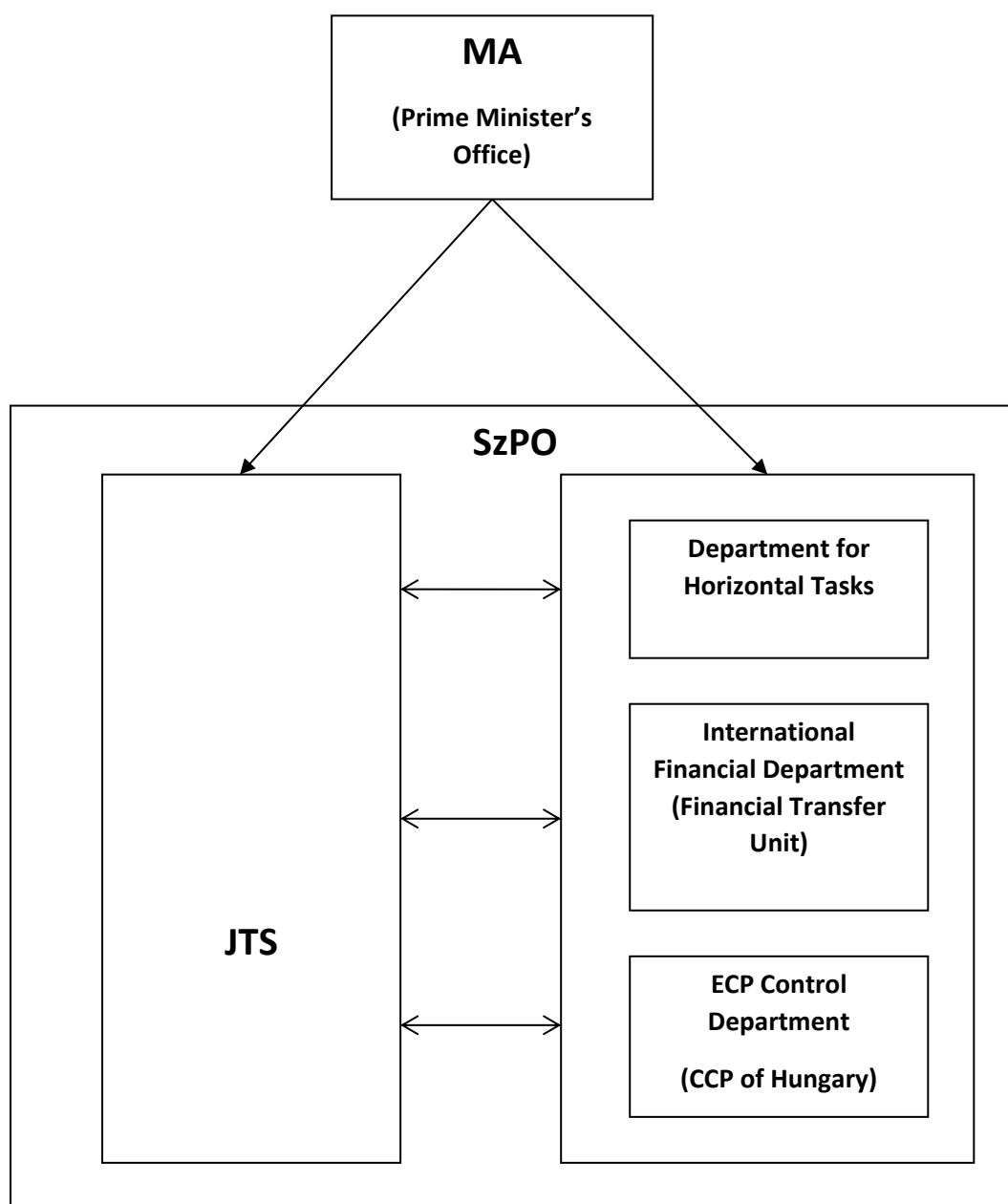
- Set up procedures to ensure that all documents regarding expenditure and audits required to ensure a suitable audit trail are held in accordance with the requirements of Article 30 of the ENI CBC Implementing Rules.
- Draw up the management declaration and annual summary referred to in Article 68 of the ENI CBC Implementing Rules.
- Draw up and submit payment requests to the Commission in accordance with Article 60 of the ENI CBC Implementing Rules.
- Draw up the annual accounts.
- Take account of the results of all audits carried out by or under the responsibility of the Audit Authority when drawing up and submitting payment requests.
- Maintain computerised accounting records for expenditure declared to the Commission and for payments made to beneficiaries.
- Recover the amounts unduly paid in line with ENI CBC Implementing Rules
- Keep an account of amounts recoverable and of amounts reduced following cancellation of all or part of the grant.

5.1.3 Procedure for setting up the Joint Technical Secretariat

The Joint Technical Secretariat (JTS) is hosted by **Széchenyi Programme Office Non-profit Ltd.** (30-32 Gellérthegy Street, 1016 Budapest, Hungary). The JTS is set up as a functionally and professionally independent unit within SZPO, operates under the professional guidance of the Head of JTS. This is ensured by the provisions of the Organizational and Operational Rules of the SZPO.

The JTS shall support the MA, the Joint Monitoring Committee and the Audit Authority in day-to-day operational management tasks as well as operational follow-up and financial management of the projects. The technical assistance budget shall finance the operation of the Joint Technical Secretariat and branch offices. The JTS shall assist the Managing Authority, the Joint Monitoring Committee and, where relevant, the Audit Authority, in carrying out their respective functions and shall inform potential beneficiaries about funding opportunities under programmes and assist beneficiaries in the project implementation.

As the continuation of the existing implementation system of the HU-SK-RO-UA ENPI CBC Program 2007-2013, Széchenyi Programme Office assures the personal and technical conditions for the operation of the Joint Technical Secretariat, the Department for Horizontal Tasks, International Financial Department (including Financial Transfer Unit) and ECP Control Department (CCP of Hungary). The JTS and the three departments are functionally independent and separated units of SZPO, which is a State owned public company. The links between the MA, the JTS and the three departments, including its Financial Transfer Unit (FTU) and the Control Contact Point (CCP) of Hungary are shown in the following chart:

Detailed information on the organisation, internal structure and on the segregation of functions of the JTS will be included in the DMCS. The staff of JTS is employed under the rules of the Hungarian labour law.

The JTS, being hosted by a Hungarian legal entity shall use the procurement rules of Hungary.

Detailed tasks of Joint Technical Secretariat:

- Organising and acting as a secretariat for meetings of the JMC.
- Preparation and the mailing of the documentation.
- Drawing-up the minutes of the meetings.

- After approval by the JMC, following the endorsement by the MA launching calls for tenders and calls for proposals for the selection of projects.
- Receiving and registering project applications.
- Co-ordinating and carrying out the activities related to project generation and application procedures, technical preparation of JMC decisions on project selection.
- Following up the selection of projects by the JMC.
- Carrying out operational follow-up and financial management of the projects. As a delegated task from the MA, the JTS approves the narrative report and verifies the expenditures declared based on the reports of the national controllers and auditors.
- Implementing the information and visibility plan.
- Preparing and making available standardised forms compliant with the relevant rules for project applications and for project assessments for all projects.
- Preparing project documentation, contributing to assessment of applications' eligibility and quality.
- Co-operation with national bodies.
- Co-operation with organisations, institutions, networks and media relevant for the objectives of the programme.
- Participating in the monitoring and evaluation of the programme.
- Implementation of Technical Assistance projects under the responsibility of the MA.
- Preparing any other documentation required by the JMC.

Although the MA bears overall responsibility for the programme, the MA will delegate certain tasks to Széchenyi Programme Office, acting as intermediate body and hosting the Joint Technical Secretariat (JTS).

The relevant arrangements between the Managing Authority and the intermediate body shall be formally recorded in writing. The intermediate body shall guarantee its solvency and competence in the domain concerned, as well as its administrative and financial management capacity.

According to the principle on segregation of functions, the tasks and functions of the JTS and the department dealing with the transfer of Community funds (Financial Transfer Unit) to the beneficiaries are clearly separated within the Széchenyi Programme Office. All financial transfers require both the signature of the JTS and the Financial Transfer Unit. The Financial Transfer Unit is functionally independent from the JTS and from all other Programme bodies, including the CCP. According to the Organizational and Operational Rules of the Széchenyi Programme Office the JTS is a functionally independent unit in the hosting institution and in line with the relevant legislation and contracts the head of the JTS is performing the leadership independently from other units but under the supervision of the Managing Authority.

The JTS will be established based on the principle of continuity, meaning that the JTS of the HUSKROUA ENI 2014-2020 program will be a direct continuation of the JTS of the HUSKROUA ENPI 2007-2013 Programme. It will be based on the human, infrastructure and administrative capacity of the previous programme's JTS, providing a smooth transition of the two programming periods. Continuity principle with the consent of the participating countries will be respected.

Tasks of branch offices:

According to the decision of the participating countries branch offices shall be set up in the participating countries. The JTS establishes branch offices in Hungary, Ukraine, Slovakia and Romania

for the purpose of informing potential beneficiaries of activities planned under the programme. The responsibility of the branch offices of the JTS is to publicise activities under the joint operational programme to provide anyone who may be interested with information and may provide assistance to the MA/JTS in the project evaluation and implementation follow-up. In no event, may the branch office be entrusted with a task involving exercise of public authority or the use of discretionary powers of judgment regarding projects.

Hosts of the branch offices will be a public or public equivalent body in all participating countries but in Ukraine non-profit making private body with public service mission may perform this function. The following information about each branch office shall be included in the DMCS:

- name and legal status of the hosting institutions,
- indicative internal structure and information on the staff to be employed;
- applicable labour law;
- applicable procurement rules which the branch office shall use.

Branch offices established in Ukraine shall follow the relevant procurement rules described in the financial agreement concluded between Ukraine and the European Commission. Detailed tasks to be carried out by the BOs shall also be described in the DMCS. Procurement by branch offices shall be limited to ordinary running costs and costs for communication and visibility activities.

5.1.4 Intermediate body

According to Article 20 (3) of the ENI CBC Implementing Rules intermediate bodies may be appointed to carry out certain tasks of the Managing Authority under the responsibility of the latter. 'Intermediate body' means any public or private body which acts under the responsibility of a Managing Authority, or which carries out duties on behalf of such an in relation to beneficiaries implementing projects;

Széchenyi Programme Office (SZPO) is the intermediate body, hosting the JTS and the department providing management services. The department providing management services performs horizontal tasks for all CBC programmes with participation of Hungary, which are managed by the Prime Minister's Office as Managing Authority. The JTS and the department providing management services are functionally independent and separated units of SZPO. SZPO is a 100% State owned public company.

The SZPO provides – as intermediate body – the following management services:

- Management and daily operation of the programme monitoring and information system (IMIS 2014-2020 system)
- Transferring payments to the projects/beneficiaries on the basis of the JTS approval. Payments shall be validated by the MA.
- Carrying out process management tasks

The units in SZPO performing the aforementioned management services are functionally independent within the SZPO and from the JTS, which is ensured by the provisions of the Organizational and Operational Rules of the SZPO. Detailed information on the organisation, internal structure and on the segregation of functions of the IB shall be included in the DMCS.

5.1.5 Audit Authority and the members of the group of auditors

The appointed single Audit Authority is the **Directorate General for Audit of European Funds Hungary** (105-113 Bartók Béla Street, Budapest, 1115, Hungary).

The Audit Authority is functionally independent from the programme and national level management bodies and the beneficiaries. It shall carry out its work in accordance with internationally accepted auditing standards.

The Audit Authority shall be assisted by a group of auditors comprising a representative of each participating country in the programme. The representatives have to be functionally independent from the programme and national level management bodies and the beneficiaries. The group of auditors shall be set up within three months of the designation of the Managing Authority. It shall draw up its own rules of procedures. It shall be chaired by the Audit Authority.

Where audits are carried out by a body other than the Audit Authority, the AA shall ensure that this body has the necessary functional independence.

Tasks of the Audit Authority:

- Ensure that audits are carried out on the management and control systems, on an appropriate sample of projects and on the annual accounts of the programme.
- Submit an audit strategy for performance of audits to the Commission within 9 months of the signature of the first financing agreement in accordance with Article 8(2) of the ENI CBC Implementing Rules. The audit strategy shall set out the audit methodology on the annual accounts and on projects, the sampling method for audits on projects and the planning of audits for the current accounting year and the two subsequent accounting years. The audit strategy shall be updated annually from 2017 until end 2024. The updated audit strategy shall be submitted to the Commission together with the programme annual report.
- Draw up, in conformity with Article 68 of the ENI CBC Implementing Rules, an audit opinion on the annual accounts for the preceding accounting year and an annual audit report.
- The AA as an independent audit body will also be in charge of the designation audit.

5.2 National level bodies

5.2.1 National authorities of all participating countries

National level authorities of the participating countries:

Management body	Organization	Task
National Authority (NA) – Hungary	Prime Minister's Office	Counterparts of the MA; responsible for the coordination of the programming process in their countries in the programme preparation period and they bear the ultimate responsibility for the implementation of the programme on their country's territory.
National Authority (NA) – Slovakia	Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic	
National Authority (NA) – Romania	Ministry of Regional Development and Public Administration of – General Directorate for European Programmes, National Authorities for European	
National Authority (NA) – Ukraine	Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine	

Tasks of the National Authorities:

- Set up and operate an effective management and control system at national level.
- Ensure the overall coordination of the institutions involved at national level in the programme implementation, including, inter alia, the institutions acting as control contact points and as member of the group of auditors.
- Represent the own country in the Joint Monitoring Committee, participation in JMC meetings
- Support the Managing Authority in its obligation referred to in Article 30(2) of the ENI CBC Implementing Rules.
- Prevent, detect and correct irregularities, including fraud and support the Managing Authority in the recovery of amounts unduly paid, together with any interest, pursuant Article 74 of the ENI CBC Implementing Rules, on their territories. Notify these irregularities without delay to the Managing Authority and the Commission and keep them informed of the progress of related administrative and legal proceedings.
- Responsibility for recovering amounts unduly paid to a beneficiary as described in Chapter 6. and pursuant Article 75 of the ENI CBC Implementing Rules,
- Ensure co-financing for the Slovak/Romanian/Hungarian side.
- Signing bilateral agreement or memorandum of understanding (Slovakia, Romania, and Ukraine) with the MA regulating the responsibilities between the participating countries.

The National Authority of Hungary and the Managing Authority are – in case of the ENI programme – independent from each other, as there is no hierarchical relationship regarding the tasks of the NA between the Head of the MA and Head of the NA. Head of the MA is the Deputy State Secretary for International Affairs of the Prime Minister's Office, while Head of the NA is the Head of Department. However, in order to clearly separate functions according to the standing orders of the Prime Minister's Office, the Deputy State Secretary doesn't have any right to instruct the Head of NA in issues and matters related to the tasks of the national authority.

5.2.2 Control contact points, national controllers and auditors

Control Contact Points (CCPs) are to support the Managing Authority in its control of the programme obligations.

Management body	Organization	Task
Control Contact Point in each participating country	Széchenyi Programme Office Non-profit Llc. in Hungary Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic Ministry of Regional Development and Public Administration of Romania – General Directorate for European Programmes, Directorate of First Level Control Ministry of Finance of Ukraine	Support the Managing Authority in its control of the programme obligations.
National controllers*	HU: Széchenyi Programme Office Non-profit Llc. SK: Cross-Border Cooperation Control Unit RO: Ministry of Regional Development and Public Administration, General Directorate of Territorial Activity Coordination – First Level Control Department	Examination of expenditures declared by the beneficiaries.

*In the Member States ‘public officers’ in the meaning of Article 32 of the ENI CBC Implementing Rules are called as ‘national controllers’, as in the ENPI 2007-2013 programme. In Member States, the body performing the national controllers’ task is the Control Contact Point as well.

Role and functions of the Control Contact Points:

- Organisation of trainings for controllers, where information will be provided to them about the programme, the rules of project implementation, reporting, and national rules on the examination of expenditures declared by beneficiaries.
- Elaboration of guidelines, templates and checklists for controllers and beneficiaries in order to assist them in preparing their reports;
- Preparation of internal guidelines and checklists for the controllers.
- Clarification of national rules (procurement, labour, tax, etc...) to MA
- Support to MA during on-the-spot checks in their countries & any additional checks
- In case of Ukraine, the CCP provides trainings for auditors, sets up a long list of pre-selected auditors, and appoints auditors for the public body beneficiaries.

National controllers and auditors

According to paragraph 1, Article 32 of the ENI CBC Implementing Rules, expenditure declared by the beneficiary in support of a payment request shall be examined by an auditor or by a competent public officer being independent from the beneficiary. In the Member States ‘public officers’ are called as ‘national controllers’, as in the ENPI 2007-2013 programme.

In the Member States, the body performing the national controllers’ task is the same institution as the Control Contact Point. CCPs in the Member States will not get involved in 2nd level control tasks, which is conducted by the Managing Authority and delegated to the JTS.

In case of Ukraine, a decentralized system will be applied, meaning the Ukrainian Control Contact Point will establish a list of professional auditors certified to conduct verifications. The auditors shall meet the requirements set out in Article 32 of the ENI CBC Implementing Rules.

Tasks of the national controllers and auditors

Examination of the expenditure in the payment request declared by the beneficiary (whether the costs declared by the beneficiary and the revenue of the project are real, accurately recorded and eligible in accordance with the contract). This examination shall be performed on the basis of an agreed-upon procedure, based on the international standards, and includes in particular:

- Examination of the delivery of the products and services co-financed.
- Examination of the soundness of the expenditure declared.
- Examination of the compliance of such expenditure with Programme, Community and national rules.
- Validation of the expenditure incurred by the controlled project partner.
- Validation of the content of both the activities and the finances of the partner report.
- Drafting a report and a checklist on the control performed.
- Signing a report on the factual findings.
- Prevention, detection and correction of irregularities for beneficiaries

Auditors in Ukraine shall undertake their examination in accordance with: (a) the International Standard on Related Services 4400 Engagements to perform Agreed-upon Procedures regarding Financial Information as promulgated by International Federation of Accountants (IFAC); (b) IFAC Code of Ethics for Professional Accountants, developed and issued by IFAC's International Ethics Standards Board for Accountants.

For public officers, these procedures shall be laid down at national level taking into account international standards.

- **Hungary**

In Hungary the tasks of the Control Contact Point (CCP) will be implemented by the Széchenyi Programme Office Non-profit Ltd. (hereinafter: SZPO), which is owned by the Hungarian Prime Minister's office. Expenditure declared by the beneficiary/national partner in support of a payment request will be examined by the CCP being independent from the beneficiary. The relevant SZPO employees are competent public officers (national controllers) in Hungary and dispose of the necessary professional expertise including experience on previous programme and ability to perform examinations based on procedures and standards laid down at national level taking into account international standards. The tasks of the CCP will be implemented by the Central Control Unit (Budapest) and Northeast-Hungary Control Unit (Mátészalka) within the Control Department of the SZPO. The Central Control Unit will have a co-ordinating role at programme level, while control tasks will be implemented by the unit located in the border region in Mátészalka.

Since the SZPO is responsible for the implementation of first level control and expenditure verification tasks in the 2007-2013 programming period in all ETC, IPA and ENPI programmes Hungary, the continuity between the 2 programming periods will be ensured and experience gained during the previous period will be used in the new one.

As regards the second level control, the Managing Authority will be assisted by the Joint Technical Secretariat.

- **Slovakia**

The tasks of the CCP will be performed by the functionally independent unit of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the SR, the Unit of Cross-Border Cooperation Programmes Control HU-SR, PL-SR and programme ENPI. The Unit of Cross-Border Cooperation Programmes Control HU-SR, PL-SR and programme ENPI bears responsibility for the national control administration and administrative verification of expenditures of Slovak partners including public procurement procedures check for the current HU-SK-RO-UA ENPI CBC Programme and continuously will be ensured the implementation of the future quadrilateral ENI CBC Programme. The departments entrusted with the tasks of the National Authority and with the tasks of the CCP are functionally independent institutional units of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the SR. Detailed information on the independence of functions and on the segregation of tasks shall be included in the DMCS,

- **Romania**

Romania appointed the Ministry of Regional Development and Public Administration (MDRPA) as the CCP in Romania. The function of CCP shall be performed by a specialised and functionally independent unit within First Level Control Directorate, responsible with first level control for the cross border cooperation programmes in the programming period 2014-2020.

The first level control unit within the MDRPA will carry out itself the expenditure verifications at project level for the Romanian beneficiaries. The staff of the first level control unit consist of public officers having the necessary expertise in performing their work as according to the Implementing Rules. The departments entrusted with the tasks of the National Authority and with the tasks of the CCP are functionally independent institutional units of the Ministry of Regional Development and Public Administration. Detailed information on the independence of functions and on the segregation of tasks shall be included in the DMCS,

- **Ukraine**

In Ukraine, the tasks of the Control Contact Point will be implemented by the Ministry of Finance and will be assisted by the Chamber of Auditors. The CCP will pre-select independent external auditors for expenditure verification via call for expression of interest; then it will produce and maintain a long list of auditors meeting the criteria established in the Regulation. Project beneficiaries in case of NGOs will select their own auditor for project expenditure verification by themselves; for public bodies the CCP may appoint an auditor for the beneficiary from the list. The verification of expenditures will be implemented by the auditors and supervised by the CCP.

6 Programme implementation

6.1 Summary description of the management and control systems

In order to ensure an effective, transparent and correct implementation of the Programme, a set of processes and procedures are defined and regulated within the Description of Management and Control System (DMCS) of the HUSKROUA ENI CBC Programme 2014-2020, as stipulated in Article 30 of the Implementing Regulation. It contains the description of the functions of the bodies involved in the management and control of the Programme, including division of functions within each body, their internal organisation in compliance with the principle of separation of functions between and within such bodies, the description of the management procedures to be applied during programme implementation, the arrangements for auditing the management and control systems, the accounts and operations, and the apportionment of liabilities among participating countries in case of systemic deficiencies.

The DMCS pays special attention to the separation of functions of the bodies involved in the management and control of the Programme, including the separation of functions between and within them. The bodies involved in the management and control of the Programme are described in Chapter 5.

For ensuring an effective and transparent project selection, the Programme may apply two different types of **project selection procedures**: Open and Restricted Calls for Proposals. Details regarding these procedures are provided under Chapter 6.2 “Description of project selection procedures” and will be available in the relevant Call for proposals. The projects selected for financing will enter in the **contracting procedure** phase, regulated within the DMCS. After concluding the grant contracts, the beneficiaries start the project implementation, as the applicable rules are laid down in the Project Implementation Manual as well.

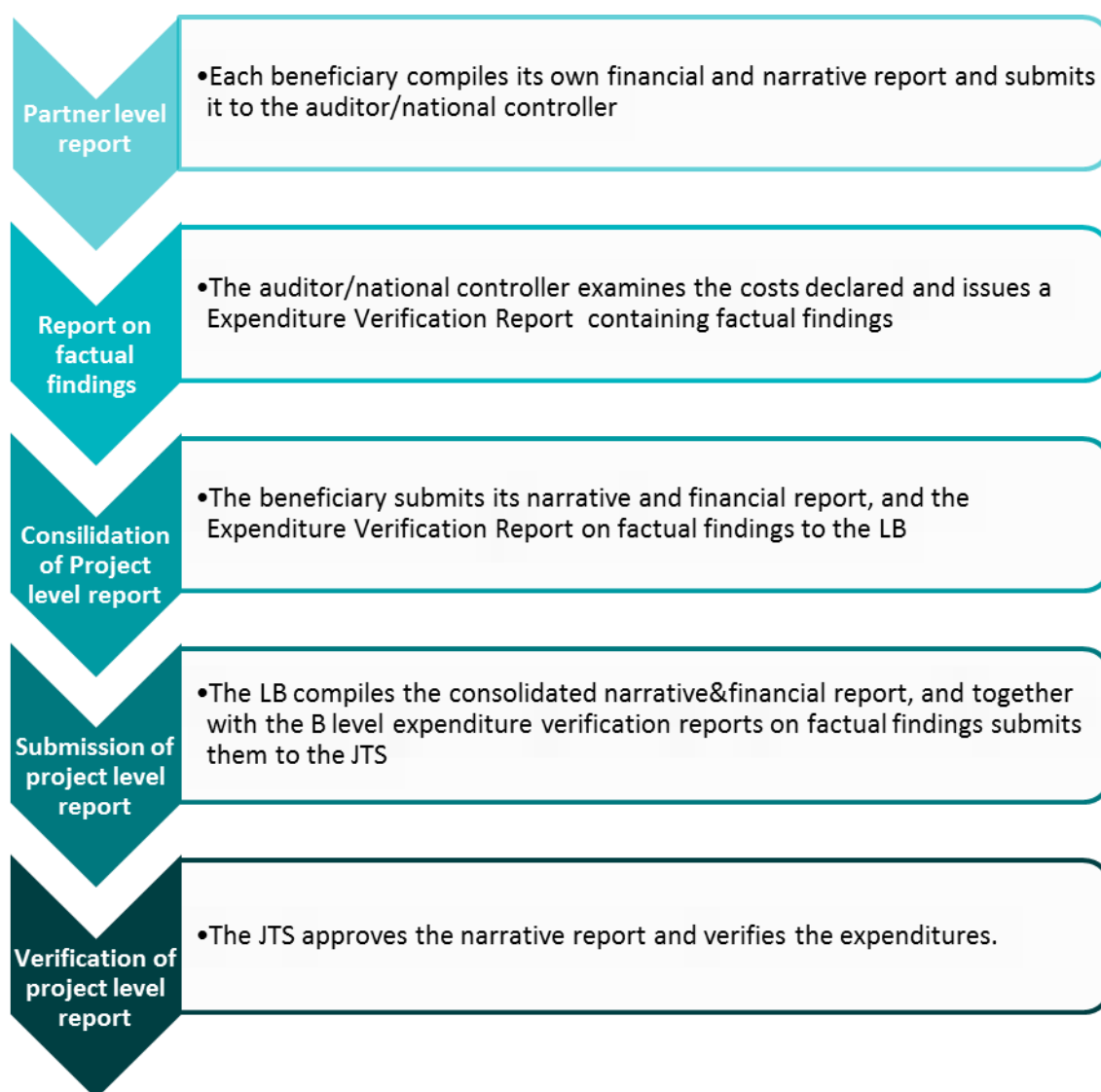
In order to ensure that the expenditures incurred during implementation comply with the rules defined by the program, and the correctness and regularity of expenditure declared is ensured, in line with Article 32 of Implementing Regulation, the participating countries will set up a system of **Verification of expenditures**.

For this purpose, in the Member States, a centralized system will be applied, which means that the verifications are performed by competent public officers (national controllers) under the supervision of the relevant Control Contact Point. In case of Ukraine, a decentralized system will be applied, which means that the Ukrainian Control Contact Point will establish a list of professional auditors certified to conduct verifications. Detailed rules for designation of controllers and selection of auditors are defined in the DMCS (see section 5.2.2 above).

Based on the conditions laid down in the grant contracts, each beneficiary will prepare a partner level report which will be submitted to the relevant auditor/national controller for verification. Auditors and national controllers shall be independent from the respective beneficiary and they will examine whether the costs declared by the beneficiary and the revenue of the project are real, accurately recorded and eligible in accordance with the contract provisions. The examination is performed on the basis of an agreed-upon procedure applicable in the relevant country.

As a result of the verifications performed, the auditors and controllers issue an Expenditure Verification Report containing factual findings. In line with Article 46, the Lead Beneficiary collects the Expenditure Verification Reports from all the project partners and submit a project level report to the JTS. The report will be accompanied by a narrative report detailing the activities performed during the relevant period of project implementation. The project level reports will be submitted during the project implementation and at the closure of the project, according to the provisions of the grant contract. As a delegated task from the MA, the JTS approves the narrative report and verifies the expenditures declared based on the reports of the national controllers and auditors. The JTS and the MA have the right to perform at any time document based verifications or carry out on-the-spot project verifications.

The partner and project level expenditure verification is as follows:

Regarding the TA cost, the verification is performed by MA with the possible involvement of independent external experts. The MA will select the experts according to the relevant public procurement rules.

The Description of Monitoring and Control System defines in details the procedures to be followed in case of payments towards the beneficiaries.

The payments towards the beneficiaries are based on approved requests for payment, which shall be submitted by the beneficiaries to the JTS/MA according to the provisions of the grant contracts, usually together with the project level reports. In line with Article 63 of the ENI Implementing Regulation, the Lead Beneficiaries can submit a request for payment immediately after the conclusion of the grant contracts (pre-financing) in an amount indicated in the contract. The subsequent requests will be filed in as stipulated in the contracts. The structure of payments, including pre-financing(s), interim payments and final payment is included in the DMCS.

The MA shall ensure that payments to projects are processed as quickly as possible according to the signed contract. No amount shall be deducted or withheld, unless it is supported by the signed contract and no specific charge or other charge with equivalent effect shall be levied reducing these payments. The EU funds are paid to the Lead Beneficiary, who shall ensure that the beneficiaries receive the total amount of the grant as quickly as possible and in full.

In line with Article 59 of the Implementing Regulation 897/2014, the MA shall open a programme account in Euro, exclusively dedicated to receiving ENI contribution from the European Commission and making payments towards the Lead Beneficiaries and the TA Beneficiaries. All the financial transfers in between the programme stakeholders are made in Euro.

According to Article 30 (1) f) of the ENI CBC Implementing Rules the management and control system shall include systems and procedures to ensure an adequate audit trail.

In case of the institutions involved in the management of the Programme (programme and national level) the Description of Management and Control System and the Procedures Manuals of these institutions include the audit trails. The DMCS and the Procedures Manuals cover all processes of all the bodies for the entire programme and project cycle. All the processes making up the programme and project cycles are broken down to consecutive activities.

In case of the beneficiaries, audit trail is ensured by project implementation Manual and the provision of ENI CBC Implementing Regulation, stating that the beneficiaries shall keep all documents related to their project for five years from the date of payment of the balance for the Programme. In particular they shall keep reports, supporting documents for the accounts, accounting documents and any other document relating to the financing of the projects. Detailed instructions to the beneficiaries on keeping the project documentation are given in the grant contract. The partnership agreement to be completed and signed by the Lead Beneficiary and the beneficiaries shall also contain the above obligations. In case of non-compliance with these rules the beneficiaries will bear the consequences laid down in the grant contract.

The provision of the IR on electronic data systems for accounting, storage, monitoring and reporting will be accomplished by the IMIS 2014-2020 system. Detailed description of the system is in Chapter 6.11. As the MA entrusts execution of tasks to another body (namely to the JTS and to the intermediate body), the DMCS describes in detail the systems for monitoring and reporting of this entrustment. Based on the experience gained during the period 2007-2013, roles and responsibilities will be clearly stipulated in the framework agreement that will be signed between the relevant bodies, namely the Prime Minister's Office and the Széchenyi Programme Office. The agreement will entrust the PMO to carry out continuous monitoring activity by requesting periodically report on tasks performed. The PMO will be entitled to have on-site visit and may set performance indicators in order to measure the fulfilment of the intermediate body and the JTS. Furthermore the IMIS 2014-2020 will be important tool for the PMO to follow all projects and programme level indicators and achievements. Additionally, the Description of the Management and Control System covers other aspects related to

- arrangements for auditing the functioning of the management and control systems;
- to management procedures for prevention, detection and correction of irregularities, including fraud and the recovery of amounts unduly paid;
- to contract award procedures for technical assistance;
- to the role of national authorities and responsibilities of participating countries and
- the Plan for the allocation of appropriate human resources with the necessary skills, at different levels and for different functions in the organisation.

6.2 Description of project selection procedures

The projects within the HUSKROUA ENI CBC Programme will be awarded financial support based on evaluation and selection procedures via Calls for Proposals. The Calls for Proposals will be launched during programme implementation period, in accordance with the decision of the JMC. The Calls will contain guidance for potential applicants and the rules to be followed during the entire selection procedure. The Programme may apply two different types of Call for Proposals:

1. Open Call for proposals procedure
2. Restricted Call for proposals procedure

In order to ensure the widest possible participation and the requisite transparency, the principle of publicity shall be applied for all types of calls for proposals. All annexes of the call are published on the programme's website. It is envisaged that the call is also published on the website of the NAs and on the website of the participating counties/regions. After the launch of the call for proposals, the JTS holds information sessions which all the potential applicants can attend. The information to be disseminated in all targeted regions must be harmonised in a non-discriminatory way. If the JMC, either on its own initiative or in response to the request for clarification amends information in the call for proposals, a corrigendum with the changes must be published subject to the same publicity conditions as those for the call for proposals. The corrigendum may extend the deadline to allow candidates to take changes into account.

6.2.1 Open Call for proposals procedure

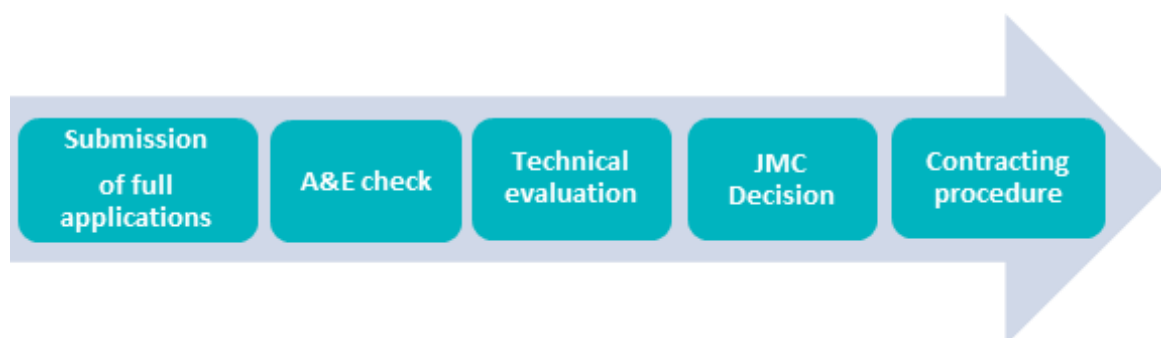
Within the Open Call for proposals procedure the participation will be opened to all interested, eligible applicants, who will have to prepare and submit within a given deadline a full documentation of their project. The content of the application is determined in the relevant Call for proposal and in line with the provisions of Article 43 of the Implementing Regulation.

The submitted proposals are checked from *administrative and eligibility* point of view by the JTS. In line with the provisions of the ENI Implementing Regulation, the JTS may be assisted in this task by the BOs. Based on this verification, the JTS prepares an evaluation report with a list including the applications complying with the administrative and eligibility criteria and those which did not meet the requirements.

Those applications which complied with the administrative and eligibility criteria, will be evaluated from technical quality point of view. In the *technical evaluation* procedure the JTS will involve independent external assessors. The applications will be attributed to assessors matching the content of each proposal with their field of expertise to be selected from expert pool. The expert pool is created after launching an open call for experts in all four countries, taking into account the principle of publicity as described above. Each application is evaluated by at least two independent

assessors, who will award scores based on an evaluation grid with a predefined set of criteria to be set in a Selection and Assessment manual to be approved by the JMC.

Based on the scoring given by the assessors, the JTS prepares a technical evaluation report including a list of the proposals ranked per priority, by number of points awarded. The JMC approves the Technical Evaluation Report and based on the ranking list, approves the projects with the best evaluation scores within the limit of the available budget and decides on the maximum amounts to be awarded in each case. The JMC may also draw up a reserve list in case of each Priority, containing eligible applications that cannot be funded due to the lack of available resources. The MA may perform checks anytime during the selection process in order to control and supervise the effectiveness and quality of the evaluation.

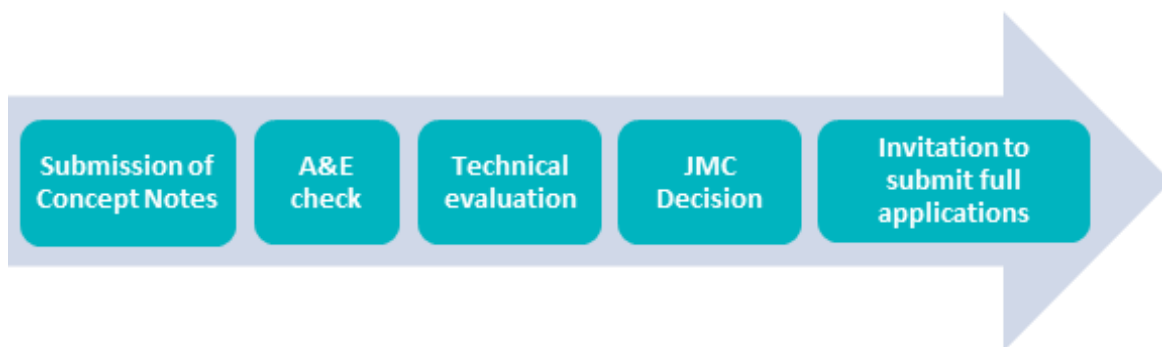
6.2.2 The restricted call for proposals procedure

In certain cases the JMC may decide to apply Restricted Call for proposals procedure. This type of procedure may be applied mainly in case of projects containing elements of infrastructure, where the documentation is more complex and its preparation requires more time and resources. Infrastructure type projects mean projects with work elements.

The restricted procedure means that the participation is opened to all interested, eligible applicants but only those who have been shortlisted on the basis of a concept note, are invited to submit a full application. The final decision about financing is based on the selection of full applications with.

In the first phase the applicants are invited through a Call for proposal to submit a Concept Note, which will comprise at least the following elements: a short description of the project idea, information on the Lead Beneficiary and the project partners, planned activities, the programme specific output indicator(s) planned to be addressed by the project, and a draft estimated budget as well as the timeframe for implementation.

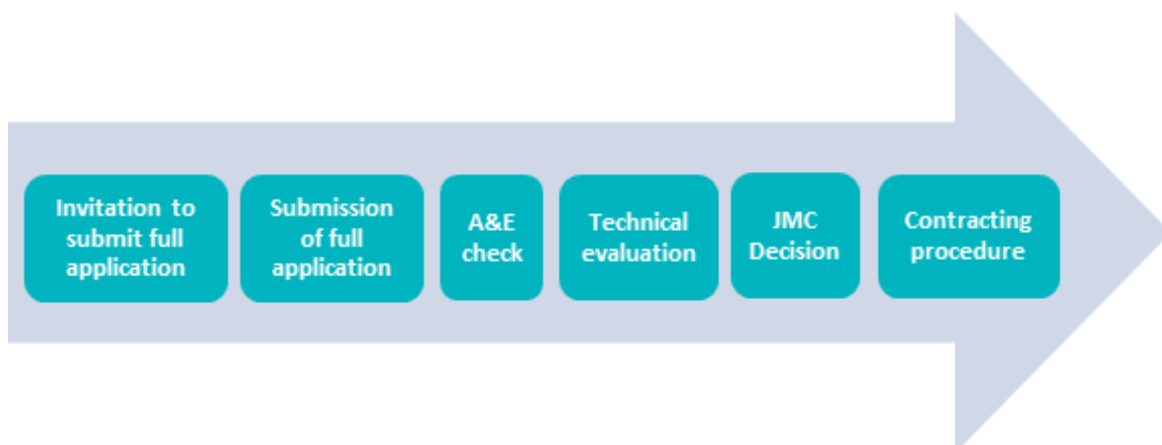
The submitted Concept Notes will be assessed and selected following the procedure applied in the case of Open Calls for Proposals. The monitoring committee may decide, whether the A&E checks would be skipped or merged with the technical evaluation if it is needed for the certain call. However, the JMC may decide on the evaluation report on administrative and eligibility criteria and on the technical evaluation report at the same time. Based on the Technical Evaluation Report (as in case of the Open Calls, independent external assessors will be involved in the technical evaluation procedure), the JMC will decide about a list of Concept Notes considered as of high quality, which will be invited to develop their projects into full applications. The content of the full application will be determined in the relevant Call for proposal and will be in line with the provisions of Article 43 of the Implementing Regulation.

The full applications received in the second phase will be assessed using the same procedure as in the case of the Open Calls.

Based on the Technical Evaluation Report, the JMC will decide about a list of the selected projects and on the maximum amounts possibly available to be awarded in each case. The JMC may also draw up a reserve list in case of each Priority, containing eligible applications that cannot be funded due to the lack of available resources. Based on a JMC decision, LIPs may be selected through restricted call for proposals.

Detailed rules of the evaluation and selection process will be regulated in a Selection and Assessment Manual. The Manual shall be approved by the JMC.

"After the decision of the JMC, the Managing Authority will consult the list of projects recommended for funding with the European Commission to avoid double funding and promote synergies with existing projects, where possible. Following this consultation the Joint Monitoring Committee may decide to reject initially recommended proposals."

6.2.3 Complaint handling procedure

The procedure established will cover complaints against decisions taken by the Programme bodies during the project assessment and selection process, with the purpose of ensuring a transparent and fair treatment towards all applicants. In case an applicant considers that the selection process was biased by an error, the Lead Beneficiary of the given application is entitled to file in a complaint to the MA/JTS. The MA, assisted by the JTS, examines the complaint and prepares its technical examination regarding the merit of the complaint. Detailed description of this procedure will be presented in the call for proposal.

6.3 Provisional indicative time-frame for programme implementation

The Programme has the following indicative plan for the years 2015-2024:

	2015. I.	2015.II.	2016. I.	2016.II.	2017. I.	2017.II.	2018. I.	2018.II.	2019. I.	2019.II.	2020. I.	2020.II.	2021. I.	2021.II.	2022. I.	2022.II.	2023. I.	2023.II.	2024. I.	2024.II.
Submit the proposal for the programme to the Commission																				
Adoption of the programme by the Commission																				
Designation process (MA)																				
Launching call for proposals																				
Evaluation and award decisions																				
Contracting and start of project implementation																				
Implementation of the projects																				
Programme management																				
Closure of the programme																				

According to the ENI Implementing Regulation, all contracts shall be signed before 31 December 2021 and all project activities financed by the Programme shall end on 31 December 2022 (Article 18). The Programme shall end on 31 December 2024 at the latest. (Article 15)

Based on the advancement of the Programme, the JMC may decide on additional call for proposals or the cancellation of planned call for proposals.

6.4 Description per priority of nature of support

The programme finances activities in the form of grants awarded to projects through open or restricted Calls for Proposals. The Calls for Proposals will be launched based on the decisions of the JMC, as the indicative timetable above shows the timeframe for programme implementation. The programme will not make use of financial instruments.

Based on the decision of the Joint Task Force, the programme will not use the direct award procedure (Article 41 of ENI CBC Implementing Regulation).

According to Article 38 (4) of the ENI CBC Implementing Regulation, the share of the Union contribution allocated to large infrastructure projects and contributions to financial instruments referred to in Article 42 may not exceed 30 %.

6.5 Description of planned use of technical assistance and applicable contract award procedures

Technical Assistance is necessary to support the Participating Countries in implementing the programme. Taking into consideration the size and diversity of the programme area, 10% of the EU funds allocated to the programme will be used for Technical Assistance.

The TA budget will be used for assistance required to manage, monitor and evaluate the programme.

Furthermore, the TA budget should be used for tasks aimed to improve and assure proper programme implementation at project level (e.g. thematic seminars, information and publicity measures, evaluation) and to increase the overall quality of funded projects.

In line with IR Article 34 of the ENI CBC Implementing Regulation the following activities can be financed within the scope of TA in order to ensure the efficient administration of the programme:

- activities in connection with the preparation, selection and evaluation (involving meetings of the JMC) and support of projects;
- activities in connection with the support to joint structures;
- supporting the activities of the National Authorities and of the CCP;
- management and work of the Managing Authority, Joint Technical Secretariat and its Branch Offices, the intermediate body providing horizontal services
- monitoring and on-site visits of operations (projects);
- the setting up and operation of an electronic data system for accounting, storage, monitoring and reporting;
- preparation of reports (e.g. annual reports, mid-term evaluation, etc.);
- audit activities;
- information and publicity activities;
- promotion and assistance to potential beneficiaries;
- preparatory activities concerning the 2021-2027 programming period.

Activities covered by TA will be financed using the project management approach. All programme management activities to be supported from the programme TA shall be prepared in form of “TA fiche”. The JMC shall decide on the financing of the TA projects based on the TA fiche, which contains the tasks of the TA recipients. Based on the decision of the JMC, the MA signs a contract with the TA

recipients for TA activities that may be delegated to the JTS. The subsidy contract entails the eligible activities and costs of the TA projects.

TA projects are implemented by the organisations hosting the programme management bodies (TA recipients). The costs incurred during the implementation of these projects are pre-financed by the programme Technical Assistance budget. The TA recipients must respect and follow the program level eligibility rules and procedures including the applicable procurement procedures. In line with the provisions of Art 37 (1) of Implementing Regulation 897/2014, the TA recipients established in a Member State shall apply the national laws, regulations and administrative provisions while performing the procurement activities, while the TA recipients established in Ukraine shall follow the relevant procurement rules described in the financial agreement concluded between Ukraine and the European Commission.

Potential TA beneficiaries:

- MA – Prime Minister’s Office Hungary
- National Authorities and CCPs
- JTS - Széchenyi Programme Office as hosting organization
- Intermediate body – Széchenyi Programme Office
- Branch Offices
- Audit Authority (Group of Auditors) –Directorate General for Audit of European Funds Hungary

6.6 Description of the monitoring and evaluation systems

Programme monitoring and evaluation shall aim at improving the quality of the design and implementation, as well as assessing and improving its consistency, effectiveness, efficiency and impact. The findings of monitoring and evaluations shall be taken into account in the programming and implementation cycle.

1.9.1 Day-to-day monitoring,

In order to ensure the quality and effectiveness of the implementation of the programme, monitoring activities on programme level need to be carried out. The programme level monitoring and evaluation is supported by the pre-set indicators defined in Chapter 4.7. The Managing Authority is responsible for setting up a system to gather reliable financial and statistical information on implementation for monitoring and evaluation purposes.

On project level, the monitoring consists of processes performed to observe project implementation, therefore potential problems can be identified in a timely manner and corrective action can be taken, when necessary. The collection and measurement of indicators is a continuous task, projects need to inform the programme bodies about the reached indicators in every narrative project progress report.

1.9.2 Indicative monitoring and evaluation plan for the whole duration of the programme:

An **ex-ante evaluation** of the HUSKROUA ENI programme, incorporating the requirements for strategic environmental assessment, was carried out by independent evaluators with the aim to improve programme quality. The recommendations of the evaluation were taken into account during the drafting of the JOP.

According to Article 78 (3) of the ENI CBC Implementing Regulation the Managing Authority shall carry out **result-oriented programme** and project monitoring (ROM) in addition to the day- to-day monitoring. In case of ROM, the main objective and task is to have independent opinion on the project/programme implementation and progress in the achievement of results. An independent assessment provides for a system of checks and balances as well as enhances accountability and transparency of use of the EU resources. ROM observations and recommendations are provided for consideration and use by the responsables/management of on-going projects/programme and feed into the future programme cycle Methodology on the conduction of ROM shall be included in the annual monitoring and evaluation plan.

According to Article 17 of Regulation 236/2014 no later than 31 December 2017, **amid-term review** of the ENI CBC programming Document report shall be submitted by the Commission on the implementation of the ENI CBC Instrument. It shall cover the period from 1 January 2014 to 30 June 2017 and shall focus on the achievement of the objectives of the ENI CBC Instrument by means of indicators measuring the results delivered and the efficiency of the Instrument. Participating countries are requested by the Commission to provide all the data and information necessary.

According to Article 78 (1) of ENI CBC Implementing Regulation, programme monitoring and evaluation shall aim at improving the quality of the design and implementation, as well as at assessing and improving its consistency, effectiveness, efficiency and impact. The findings of monitoring and evaluations shall be taken into account in the programming and implementation cycle.

According to Article 78 (2) of the ENI CBC Implementing Regulation, **an annual monitoring and evaluation plan** shall be carried out by the Managing Authority. The annual plan shall be submitted to the Commission not later than 15 February each year.

In addition to the mid-term evaluation, an evaluation of the Joint Operational Programme, or a part thereof, may be carried out at any moment by the Commission or the MA.

Evaluations will be carried out by internal or external experts that are functionally independent of the authorities responsible for programme implementation.

An evaluation should assess the effectiveness, efficiency and impact of the programme's activities and support. Emphasis shall be on results and impacts. The primary users of the information received will be the programme bodies involved in the management of the programme – it is a valuable source of information for the day-to-day management of the programme and reporting on its implementation, communication on its achievements, as well as for the decision making in the JMC. At the same time, this information can be useful to improve programme procedures and to better plan monitoring, control and audit activities (on-spot checks, MA controls, provide information to the Audit Authority and the group of auditors for their audits on projects, etc.).

The findings of evaluations shall be taken into account in future programming exercises as well. It is essential to communicate the results and findings of the evaluations and disclose the information gained within the evaluation process. The results of the evaluations will be sent to relevant programme and national bodies. The outline of the evaluation's findings will be disclosed to the public through the communication channels the programme plans to use.

The following **indicative monitoring and evaluation plan** is foreseen in the programme:

Nr.	Title	Task	Time or frequency	Responsible
1.	Ex-ante evaluation	To improve the quality of the JOP.	In the programming phase.	Programme level bodies
2.	Day-to-day monitoring (Ongoing)	Observe project implementation	Continuous.	MA, NA, JTS and CCPs
3.	Result-oriented programme and project monitoring (ROM)	Assess the results achieved, which were aimed by the projects and by the programme itself in the given time period.	Started after the first grant contract signed Frequency: once a year, on a sample of projects.	MA, JTS
4.	Mid-term review of the ENI CBC Programming Document	Assess the effectiveness, efficiency and impact of the ENI CBC instrument at its halftime focusing on the Programming document	In 2017 III-IV. quarter (covering period from 1 January 2014 to 30 June 2017).	European Commission, (MA)
5.	On-going (mid-term)evaluation	Assess the effectiveness, efficiency and impact of the programme's activities and support. Emphasis will be on results and impacts, and the measurement of actual values of programme indicators.	In 2017 III-IV. quarter (covering period from 1 January 2014 to 30 June 2017).	MA
6.	Ex-post evaluation of the ENI CBC instrument	Assess the performance of the ENI CBC instrument as a whole.	After programmes closure, before the mid-term of the next financial period.	European Commission

The base of all evaluation and monitoring activities are the expected results, which are defined in the programme strategy. They, along with the indicators supposed to measure their achievement, show what the programme was planning to accomplish with the available financial resources when its strategy was designed. Regular collection of the indicators (at least once a year, but according to the needs) and review of the progress towards the set indicator targets along with the financial absorption data helps to see if the programme is well on track and if its strategy is still relevant or it has to be changed.

After project closure, every Lead Beneficiary shall report on the follow-up of the project (project sustainability report). The sustainability report shall contain data on the relevant programme level result indicators. Sustainability report shall be handed in once a year within five years of the project closure or within the period of time set out in state aid rules, where applicable.

The main information collection system and tool is the IMIS 2014-2020 system. With the IMIS 2014-2020 the programme implementing bodies are capable to follow all project and programme level indicators and achievement.

As regards the human resources involved the monitoring activities will be implemented in principle by internal resources (MA/JTS staff). Ex-ante evaluation is performed by external experts. In case of ROM, external evaluators might be contracted. No additional staff is foreseen for these activities.

The results of the monitoring and evaluation activities are communicated on the one hand internally (to all bodies involved in the programme management), on the other hand to the wider public.

Based on the outcome of the monitoring and evaluation activities, the programme's time frame and financial plan shall be regularly updated. Also, the monitoring and evaluation plan is to be reviewed and updated.

6.7 Information on fulfilment of regulatory requirements laid down in Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council

The SEA of the Joint Operational Programme for the HUSKROUA ENI CBC Programme 2014-2020 was planned and carried out in line with the Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment (further: SEA Directive) and national legislations. The assessment object of the SEA was the Joint Operational Programme for the HUSKROUA ENI CBC Programme 2014-2020. The Participating Countries of the HUSKROUA ENI CBC Programme 2014-2020 are Hungary, Slovakia, Romania and Ukraine. The geographical frame covers core regions and adjoining regions. The time frame for the Strategic Environmental Assessment was determined by the description of the development trend related to the expected state of the environment, and the possible impacts on the environmental issues. The time frame for the development trends related to the expected state of the environment and the possible impacts on environmental issues - is the programming period 2014-2020 plus two years.

The SEA has been carried out during the preparation of the Programme and has been completed before the approval and submission to the Commission in order to ensure the high level protection of the environment and to contribute to the integration of environmental aspects into the preparation and adoption of the HUSKROUA ENI CBC Programme 2014-2020 with special regard to the promotion of sustainable development.

The SEA process in line with the EC Directive and national legislations

The SEA process carried out stages requires by the SEA Directive as identification of the relevant environmental authorities in the Participating Countries, Screening, Scoping, drafting the Environmental Report, adoption of the draft Scoping Report and Environmental Report by JTF, consultation on the Scoping Report, public consultations and public access to documents (based on relevant Government Decisions) in case of the Environmental Report, completion of the Environmental Report taking into account the results of the consultations, decision-making, monitoring, adoption of the Environmental Report by the competent authorities.

The Environmental Report (Annex 1: Methods of the SEA) describes the whole SEA process implemented and the stages of the process with timeframe, outputs and legal reference. Besides the future Managing Authority, all Participating Countries of the HUSKROUA ENI CBC Programme 2014-2020 were involved in the SEA process.

The involvement of stakeholders and the involvement of the public in the SEA process was a key element in the consultation process. The relevant environmental authorities have been identified in close co-operation with the National Authorities of the Participating Countries.

Within the SEA procedure related to the Joint Operational Programme for the HUSKROUA ENI CBC Programme 2014-2020 the involvement of the relevant environmental authorities and the public was carried out through two consultation actions:

- Article 5 (4) of the SEA Directive – Consultation on the Scoping Report
- Article 6.2 and Annex 1 of the SEA Directive – Consultation on the Environmental Report

The consultation process gave the opportunity to the stakeholders and the public to express their opinion. The consultation on the Scoping Report resulted that the relevant environmental stakeholders from the participating countries declared that they agree with the Scoping Report. Some of the stakeholders sent environmental related recommendations that are directly related to the content of the operational programme and which were taken into consideration on the JOP.

In the frame of the consultation of the Environmental Report a Non-technical summary of the Environmental Report has been provided for consultation to facilitate the comprehension of the Environmental Report by the public. The consultation on the Environmental Report disclosed the opinion the stakeholders and the public. Most of the received comments expressed the agreement with the content of the Environmental Report. Slight amendments were suggested in the received comments, mainly in relation to the environmental key problems and focus point in the eligible area, mitigation and prevention measures for the potential environmental impacts.

During the whole SEA process close co-operation with the programming was realized. Close co-operation with the planners was coordinated both in the phase of the elaboration of the Scoping Report and the Environmental Report in order to ensure that the environmental effects of implementing the Programme to be taken into account during its preparation and before its adoption.

The content of the Environmental Report in line with the EC Directive

The Environmental Report includes all the sections which are required by the SEA Directive. Non-technical summary of the Environmental Report and a statement summarizing how the environmental consideration has been integrated into the JOP were also provided.

Results of the Strategic Environmental Assessment process:

The Strategic Environmental Assessment was an integral part of the programming process. The assessment process resulted that the Strategic Environmental Assessment process provided a high level of protection of the environment and contributed to the integration of environmental aspects into the preparation and adoption of the Programme.

The Environmental Report presents the reasonable Programme alternatives assessed from the environmental objectives and geographical scope point of view. Basically the alternatives comprise the gradually elaborated draft of the Programme and the “zero option” as the non-implementation of the Programme. Besides the analysis of ‘with and without’ the implementation of the Programme two potential alternatives have been raised during the environmental assessment, from which one intermediary alternative was taken into account selected on the bases of reasons detailed in the Environmental Report. The result of the comparison is that the best alternative is the implementation of the Programme.

The Strategic Environmental Assessment influenced the content of the JOP by the results of the consultations, the statements and recommendations of SEA which have been continuously discussed

with the Task Force and the programme planners. The Strategic Environmental Assessment gave clear recommendations included both in the final Scoping Report and in the final Draft Environmental Report. All the recommendations were discussed with the consultant responsible for the Joint Operational Programme and were taken into account in the final version of the JOP.

The overview on the main SEA recommendations, the results of the consultation process and how these have been considered in the Programme is given in the final Environmental Report and the Official Statement.

A monitoring system has been proposed and included in the Environmental Report based on the relevant environmental objectives specified in order to lay down the monitoring measures for significant environmental effects of the implementation of the Programme. As a general rule and with the purpose to avoid confusion and duplication the indicators proposed for the programming document have been analyzed from environmental point of view and JOP indicators which are relevant for the environmental issues, environmental objectives and guiding questions have been applied as SEA indicators. The Environmental Report proposes additional environmental indicators in case of those environmental objectives that are not covered by Programme indicators. Thus the proposed SEA indicator system consists of JOP Result indicators, JOP Output indicator and Indicators proposed by the SEA.

The SEA indicator system consists of the following indicators (name of the indicator and the type of indicator (R – JOP Result indicator, O – JOP Output indicator, I – Indicator proposed by the SEA)):

- Surface area protected in order to attain a better conservation status (ha) - O (TO6 P1)
- Increase in average size of non-fragmented land parcels – I
- Increased capacity in environmental protection and climate change mitigation (Based on surveys (baseline, mid-term, final) among key stakeholders e.g. water directorates. relevant NGOs institutions, authorities) - R (TO6 P1)
- Number of active participants in best practice sharing events, awareness campaigns and education programmes - O (TO6 P1)
- Number of public transport lines with increased service level as direct consequence of the support (lines) - O (TO7 P1)
- Increased capacity in environmental protection and climate change mitigation (Based on surveys (baseline, mid-term, final) among key stakeholders e.g. water directorates. relevant NGOs institutions, authorities) - R (TO6 P1)
- Number of co-operating organisations in disaster management - O (TO8 P1)
- Size of population served by improved prevention system (number of citizens served) - R (TO8 P1)
- Progress in management of contaminated sites (expressed per management step and against established targets where relevant) – I
- Number revitalized brownfield or recultivated old landfill sites or projects promoting the development of HNV farming – I
- Municipal waste generation (Municipal Solid Waste (MSW) kg/capita) – I
- Municipal waste recycling rates (The total recycling of municipal waste stated in percentage of the generated amount) – I
- Water exploitation index (WEI) – I
- Number of waste, wastewater, energy efficiency or renewable energy production interventions - O (TO6 P1)

- Size of population served by improved prevention system (number of citizens served) - R (TO8 P1)
- Number of projects targeting cooperation in landscape protection, management and planning – I
- Number of awareness raising actions on the protection of natural and cultural landscape – I
- Number of actions promoting waste/landfill recovery or land recycling – I
- Rate of selectively collected waste by the population – I
- Increased capacity in environmental protection and climate change mitigation (Based on surveys (baseline, mid-term, final) among key stakeholders e.g. water directorates. relevant NGOs institutions, authorities) - R (TO6 P1)
- Number of organisations using programme support for promoting local culture and preserving historical heritage - O (TO3 P1)
- Number of improved cultural and historical sites as a direct consequence of programme support - O (TO3 P1)
- Size of population served by improved health and health related social services (number of citizens served) - R (TO8 P2)
- Improved healthcare related services with cross border effect (services) - O (TO8 P2)
- Number of actions targeting the increase in rate of population connected to wastewater treatment plants. – I
- Number of actions serving the improvement of drinking water quality – I
- Energy consumption for households per square meter – I
- Share of renewable energy to final energy consumption (%) - I
- Number of public transport lines with increased service level as direct consequence of the support (lines) - O (TO7 P1)

The Environmental Report presents the detailed indicator system with implementing information.

6.8 Rules on eligibility of expenditure

The rules on eligibility of costs are detailed in Articles 47 to 51 of the ENI CBC Implementing Rules. According to Article 48 and Article 49 the programme may establish additional eligibility rules for the programme as a whole and may declare other categories of costs as ineligible..

The programme does not exclude the possibility of using lump sums, unit costs and flat-rate financing. Given the rules in Article 47 and 50 of the ENI CBC Implementing Rules, the JMC may decide on the use of these kinds of forms of financing together with launching the call for proposals. Different rules might be set up per priority or/and by type of call to be approved by JMC. According to Article 67 of the ENI CBC IR, expenditures occurred in national currency of the participating countries other than EUR will be converted into EUR using the monthly accounting exchange rate of the Commission of the month during which the expenditure was submitted for examination in accordance with Article 32(1) of the Implementing Regulation. This method shall be set out and shall apply throughout the programme duration, both to the expenditures related to technical assistance and to the expenditures related to projects.

6.9 Irregularities and recoveries: Apportionment of liabilities among the participating countries

According to Article 71 of the ENI CBC Implementing Rules, the Managing Authority shall in the first instance be responsible for preventing and investigating irregularities, making the financial corrections required and pursuing recoveries.

For the sake of effective and efficient recovery procedures, the JMC may decide on requesting financial guarantees from the beneficiaries. Detailed rules on financial guarantees shall be regulated in the call for proposals.

According to Article 74 of the ENI CBC Implementing Rules, the Managing Authority shall be responsible for pursuing the recovery of amounts unduly paid. Where the recovery relates to a breach of legal obligations on the part of the Managing Authority stemming from the ENI CBC Implementing Rules and Regulation (EU, Euratom) No 966/2012 the Managing Authority shall be responsible for reimbursing the amounts concerned to the Commission..

Where the recovery relates to systemic deficiencies in the programme management and control systems, the Managing Authority shall be responsible for reimbursing the amounts concerned to the Commission in accordance with the apportionment of liabilities among the participating countries as laid down in the programme.

Where the recovery relates to a claim against a beneficiary established in a Member State and the Managing Authority is unable to recover the debt, the Member State in which the beneficiary is established shall pay the due amount to the Managing Authority and claim it back from the beneficiary. Where the recovery relates to a claim against a beneficiary established in a CBC partner country and the Managing Authority is unable to recover the debt, the level of responsibility of the CBC partner country in which the beneficiary is established shall be such as it is laid down in the relevant financing agreements referred to in Articles 8 and 9 of the ENI CBC Implementing Rules.

In line with the Implementing Regulation, the HUSKROUA ENI CBC programme will apply the following rules:

- Each participating country bears liability for possible financial consequences of irregularities caused by the Lead Beneficiaries and Beneficiaries located on its territory in conformity with Article 74 (4)-(5) of the ENI Implementing Rules.;
- In case of a systemic deficiency (irregularity) that cannot be linked to a specific participating country, the liability shall be jointly and equally born by the participating countries. In case of systemic deficiency (irregularity) that can be linked to a specific country (e.g. deficiency in the national control system), the respective participating country shall bear the liability.
- for the technical assistance expenditure :
 - The country of TA Beneficiary, which committed the irregularity, shall bear the financial responsibilities.
 - In case of a systemic irregularity of the TA expenditure, where their regularity cannot be linked to a specific participating country's TA Beneficiary, the liability shall be jointly and equally born by the participating countries

If the Lead Beneficiary does not succeed in securing repayment from a project partner or if the MA does not succeed in securing repayment from the Lead Beneficiary, the Member State on whose territory the beneficiary concerned is established shall pay the due amount to the Managing Authority in accordance with the apportionment of liabilities among the participating countries as laid down above. The MA will reimburse the funds to the Union once the amounts are recovered from the Lead Beneficiary/beneficiaries/participating countries.

In case the Lead Beneficiary does not succeed in securing repayment from a project partner or if the MA does not succeed in securing repayment from the Lead Beneficiary, and the beneficiary concerned is established in Ukraine the relevant procedures of recovery will be laid down in the Financing Agreement according to Article 74 (5) of the ENI Implementing Rules.

Should the MA bear any legal expenses for recovery recourse proceedings – initiated after consultation and in mutual agreement with the respective participating country – even if the proceedings are unsuccessful – it will be reimbursed by the participating country hosting the Lead Beneficiary or beneficiary responsible for the procedure mentioned above.

6.10 Rules of transfer, use and monitoring of co-financing

Co-financing shall amount to at least 10 % of the European Union's contribution to the Programme. The ENI share in case of projects in principle is fixed to 90%, while the TA is 100% financed by EU funds, in the maximum limit of 10 % of the Union's total contribution, According to Article 13(1) of Implementing Regulation, the co-financing shall come from any sources other than EU.

Aid granted by participating countries under the programme shall comply with the rules on State aid within the meaning of Article 107 of the Treaty of the functioning of the European Union and – where applicable - with State aid provisions of any bilateral agreements between the participating countries and the EU, in particular chapter 10 of Title IV of the Association Agreement between the EU and Ukraine.

6.11 Description of IT systems for the reporting and exchange of computerised data between the Managing Authority and the Commission

According to Article 30 of the ENI CBC Implementing Rules an electronic data systems for accounting, storage, monitoring and reporting shall be set up by the programme.

The IMIS 2007-2013 electronic data exchange system operated under HUSKROUA ENPI CBC Programme 2007-2013 already largely complied with these norms. The IMIS 2014-2020 will support both the project cycle and the programme implementation and meet accepted security standards to ensure that the documents held comply with national legal requirements and can be relied on for audit purposes.

During the 2007-2013 period the system was capable for fully supporting all back office functions, inter alia

- Payments to projects electronically through the system
- Automatic preparation of the payment claims and all related official documents to the EC
- Follow all bank account transactions;
- Reporting and monitoring irregularities, managing recoveries, pending recoveries
- Generating financial statistics and reports (withdrawals and recoveries, eligible expenditures, payments etc.)
- Programme and project life-cycle (incl. TA) covered

In order to support the integrated management of the Hungary Slovakia-Romania-Ukraine ENI Cross-border Cooperation Programme, the IMIS2014-2020 shall be developed in line with the new regulation, requirements, programme rules and experiences from the present system development and operation phase. One of the key changes in the functionality shall be the usage of the online application module and online submission of Interim/Final Reports and Payment Request on project level and the extension of partner level online reporting and control module for the whole programme area. A communication module has to be also introduced, as well as advanced ad-hoc reporting tools. The system has to be also improved in terms of user friendliness, meaning a completely new user interface, visual identity.

Indicatively, the developed IMIS plan to be composed of the following modules and main functions:

- Online Application module
- Project module (Contracting, contract modifications, handling project life cycle)
- Reporting (including partner level online reporting, integrated control module and project reporting)
- Integrated Control module for all participating countries
- Online Reporting module for Lead Beneficiaries
- Communication module (inbox/outbox)
- Ad-hoc Reporting tool
- Technical Assistance module

IMIS 2014-2020

Online Application module
Contracting module
Online Reporting by Beneficiaries
Integrated Control module
Online Reporting by LBs
Communication module
Ad-hoc Reporting module

IMIS 2007-2013

Project monitoring (incl. TA module) Project monitoring (incl. TA module)

Project monitoring

Irregularities & Recoveries & Closure

Irregularities & Recoveries & Closure

IMIS I.

Financial functions
„Banking system“

Financial functions
„Banking system“

Financial functions
„Banking system“

2004-2006

2007-2013

2014-2020

The data exchange with the EC will be carried out electronically. The IMIS system will be able to communicate and be compatible with the KEEP database developed by INTERACT in order to ensure the smooth upload of data and exchange of information needed by the Commission.

The development, implementation, support and maintenance of the programme monitoring and information system shall be financed from the TA budget.

6.12 Principles of communication

Communication is a strategic element in the successful implementation of the HUSKROUA ENI CBC programme 2014-2020.

The overall goal of the Communication Strategy is to ensure the information flow about the framework, EU support, goals, results and impacts of the Programme addressing information and communication needs for internal actors involved in programme implementation as well as for external actors benefiting from programme implementation and also the general public.

The specific objectives of the Communication Strategy ensure the visibility, awareness, promotion of opportunities and results, adequate assistance, good level inner and outer communication and knowledge/information transfer of the Programme. As a result, the communication activities will highly contribute to and enhance the success of the Programme.

Responsible bodies for the implementation of the Communication plan will be the Managing Authority, the Joint Technical Secretariat, the Branch Offices and the Joint Monitoring Committee.

The effectiveness of the information and communication measures and the progress in the implementation of the Communication Plan will be surveyed and monitored throughout the implementation of the Programme in order to assure the attainment of the objectives of the Communication Strategy and Plan.

A wide range of communication channels and techniques will be used throughout the implementation selected on the basis of the experience of the currently running ENPI Programme

In 2014-2020 an improved version of the IMIS monitoring and information system will help the communication and implementation at all programme levels. The system aims to be a practical tool in performing tasks and fostering the flow of information among all the participants of the Programme.

The revision of the visual identity of the current programme (2007-2013) will be implemented and according to its results, the visual appearance of the Programme might be changed.

For the detailed Communication Plan: Communication Strategy and Indicative Annual Information and Communication Plan for the first year please see Chapter 10.2 in Annexes.

6.13 Language(s) adopted by the programme

As the Programme is multinational, according to Article 7 of the ENI CBC Implementing Rules, the working language used is English in order to facilitate management and shorten the completion periods.

Interpretation and translation costs will be covered from the technical assistance budget at Joint Operational Programme level and the budget of each individual project at project level.

7 Indicative financial plan

7.1 Thematic objectives by source of funding

Indicative financing plan of the HU-SK-RO-UA ENI CBC Programme, Providing the EU Contribution and the co-financing if known for the whole programming period for each thematic objective and for Technical Assistance Thematic objectives by source of funding (in euros):				
	EC Funding (a) *	Co-financing (b)	Co-financing rate (in %) (c) **	Total funding (d) = (a)+(b)
Thematic objective 3	11 855 430	1 317 270	11,11%	13 172 700
Thematic objective 6	14 018 526	1 557 614	11,11%	15 576 140
Thematic objective 7	21 339 774	2 371 086	11,11%	23 710 860
Thematic objective 8	19 343 070	2 149 230	11,11%	21 492 300
Technical Assistance	7 395 200	0	0,00%	7 395 200
Total	73 952 000	7 395 200	10,00%	81 347 200

* In accordance with the Strategy Paper.

** Co-financing rate shall be calculated on the basis of the Community contribution to the joint operational programme, in accordance with articles 12, 13 and 14 of the Commission Implementing Regulation (EU) No 897/2014 of 18 August 2014 laying down specific provisions for the implementation of cross-border cooperation programmes financed under Regulation (EU) No 232/2014 of the European Parliament and the Council establishing a European Neighbourhood Instrument

Thematic Objective	Priority	Allocation by TOs (%)	Allocations in the percentage of the total budget (%)	EC funding allocation (EUR)
TO 3	Priority 1	17,81	16,03	11 855 430
TO 6	Priority 1	21,06	18,96	14 018 526
TO 7	Priority 1	32,06	28,86	21 339 774
	Priority 2			
TO 8	Priority 1	29,06	26,16	19 343 070
	Priority 2			
Technical Assistance			10	7 395 200
TOTAL:			100	73 952 000

7.2 Programme financial table

Financial table describing the provisional yearly allocations of Programme's commitments and payments (in Euro, current prices)

	A	B	C	D
	INDICATIVE PROVISIONAL COMMITMENTS BY THE EC	CO-FINANCING	PROGRAMME'S INDICATIVE PROVISIONAL COMMITMENTS - EC funding	PROGRAMME'S INDICATIVE PROVISIONAL PAYMENTS - EC funding
2015				
Projects		0	0	0
TA		0	147 904	147 904
TOTAL 2015	8 476 935	0	147 904	147 904
2016				
Projects		0	0	0
TA		0	813 472	813 472
TOTAL 2016	9 767 535	0	813 472	813 472
2017				
Projects		2 684 458	48 320 237	24 160 118
TA		0	1 035 328	1 035 328
TOTAL 2017	14 915 905	2 684 458	49 355 565	25 195 446
2018				
Projects		2 147 566	0	19 328 095
TA		0	1 035 328	1 035 328
TOTAL 2018	12 835 744	2 147 566	1 035 328	20 363 423
2019				
Projects		1 372 549	15 041 837	12 352 942
TA		0	1 035 328	1 035 328
TOTAL 2019	13 863 310	1 372 549	16 077 165	13 388 270
2020				
Projects		846 011	3 194 726	7 614 098
TA		0	1 035 328	1 035 328
TOTAL 2020	14 092 571	846 011	4 230 054	8 649 426
2021				
Projects		309 119	0	2 782 074
TA		0	961 376	961 376
TOTAL 2021	0	309 119	961 376	3 743 450
2022				
Projects		35 497	0	319 473
TA		0	813 472	813 472
TOTAL 2022	0	35 497	813 472	1 132 945
2023				
Projects		0	0	0

TA		0	369 760	369 760
TOTAL 2023	0	0	369 760	369 760
2024				
Projects		0	0	0
TA		0	147 904	147 904
TOTAL 2024		0	147 904	147 904
TOTAL 2015-2024	73 952 000	7 395 200	73 952 000	73 952 000
TOTAL CO-FINANCING RATE			10%	10%

** Subject to a mid-term review of the programme

Depending on the conditions laid down by the EC in the relevant modifying decision, participating countries intend to finance preparatory actions under TA budget 2007-2013.

8 Risk analysis and mitigating measures

The table below lists the risk factors estimating their level of likelihood and impact and also describes the possible mitigating measures and responsible management units. The identified risks and related mitigating measures are to be followed on a regular basis and reported annually to the Joint Monitoring Committee.

Risk	Likelihood	Impact	Mitigation measures	Responsibilities
External factors				
Overlaps with other programmes in the eligible area	Low	Low	Clearly defined selection criteria for awarded projects focusing on the priorities of the eligible area.	MA, JTS
Unfavourable geopolitical environment	Medium	High	Measures for this risk are beyond the responsibilities and capacities of the Programme management.	-
Internal factors				
Deficiencies of the efficient usage of funds (irregularities, fraud)	Low	High	Ensuring the development and usage of an effective audit and control system and an effective monitoring system.	MA, JTS, AA, NA
Delays in project selection and decision making processes	Medium	Medium	Development of flexible communication channels and procedures regarding project selection and decision making.	JTS, JMC
Delays in implementation processes (e.g. verification of progress reports, payment requests)	Medium	Medium	Ensuring effective procedures and adequate staff.	JTS, MA
Delays in the implementation of LIPs having significant financial stake in the programme	Medium	High	Early launch of LIPs, regular and hands-on project monitoring.	MC, MA, JTS
Difficulties of finding cooperative cross-border project partners	Low	Low	Development, effective marketing and usage of information events and partner search forums.	JTS
Inadequate number /qualification of personnel for the programme management	Low	High	Capacity building and trainings for the management according to the needs of the Programme.	JTS, MA
Information shortage of stakeholders	Medium	Medium	Strengthened information channels in order to reach effectively the key stakeholders.	JTS, Branch offices
Reluctant stakeholders without interest in the Programme in the cross-border area	Low	Medium	Effective and systematic information campaigns and marketing of best practices.	JTS, Branch offices
Instability /missing contents / delayed development of the IT system	Low	High	Thorough planning and timely implementation of the development of the monitoring and information system.	MA, JTS

9 Description of ways to mainstream cross-cutting issues

9.1 Environmental sustainability

Environmental sustainability was taken into account as a horizontal principle during the programme preparation. Special measures in order to ensure environmental sustainability will be included in the calls for proposals. The following priorities and operations will contribute to the requirements of environmental protection, climate change mitigation and resource efficiency:

TO3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage

Type of action	Ways of contribution to the cross-cutting issue
Priority 1: Promoting local culture and historical heritage along with tourism functions	
• Preservation and restoration of historical buildings in accordance with monument restoration requirements • Development of touristic destinations, thematic routes connecting historical cultural or religious heritage sites	Preferring environmental-friendly materials and technologies in promotion activities and the preservation works of buildings.
• Promotion activities and information provision on routes and attractions • Organisation of joint cultural events with cross-border added value linked to historical heritage	Preferring environmental-friendly materials and technologies in promotion activities.
• Support the production of traditional local products at touristic sites	Using local resources and preferring organic agriculture.
• Creating cross-border standard of services	Including environmental sustainability in the standards.
• Exchange of experiences among organisations related to cultural religious and historic heritage • Training for locals in tourism, cooperation, promotion and networking	Using environmentally friendly methods as much as possible during information and experience exchange, networking. Travelling by environmentally friendly ways of transportation or using the modern methods of communication.

TO 6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation

Type of action	Ways of contribution to the cross-cutting issue
Priority 1: Sustainable use of the environment in the cross border area - preservation of natural resources, actions to reduce GHG emission and pollution of rivers	
• Development of natural parks and forestry management systems with cross border effect • Protection of landscape, biodiversity and eco-systems	Protection and sustainable development of the transboundary flora and fauna.

Type of action	Ways of contribution to the cross-cutting issue
• Protection of water resources, adaptation to the more frequent water extremities through integrated water management actions	Sustainable protection of transboundary waters and making environmentally friendly and sustainable decisions in connection with climate change mitigation issues (floods), work, investments in the field of water management.
• Joint ecological education programs	Raising awareness on environmental sustainability.
• Co-operation between institutions, authorities and civil organizations	Sustainable use of natural and human resources.
• Support for the harmonization of relevant regulations	Acting jointly on a common basis.
• Promotion of measures to increase energy efficiency, energy savings and recycling	Raising awareness on environmental sustainability.
• Elaboration of joint low-carbon strategies	Reduction of environmental impacts by low-carbon strategies.
• Exchange of best practices and expertise	Study tours, education on energy efficiency.
• Strengthening competences and skills in the fields of eco-innovation and low-carbon solutions	Study tours, education on eco-innovation and for low-carbon solutions.
• Harmonization of local renewable energy production strategies for biomass, water and geothermal energy	Reduction of environmental impacts through rationalisation of strategies.
• Sharing best practices, setting up small scale pilot systems	Exchange of experiences and raising awareness on the importance and content of environmental sustainability, implementation of surveys and pilot projects, planning and setting up monitoring systems.
• Surveys on water quality problems of river basins crossing the border	
• Setting up of water quality monitoring systems	
• Awareness campaigns	

TO 7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems

Type of action	Ways of contribution to the cross-cutting issue
Priority 1: Development of transport infrastructure to improve the mobility of persons and goods	
• Building, modernization and upgrading of bicycle paths, routes leading to and crossing the border	Preferring environmental-friendly materials and technologies in the road works.
• Development of cross-border public transport initiatives, harmonization of systems	Preferring environmental-friendly materials and technologies.
• Awareness-raising activity regarding the importance of environment-friendly transport system	Raising awareness on low emission and low noise forms of cross-border transport.

TO8 Common challenges in the field of safety and security

Type of action	Ways of contribution to the cross-cutting issue
Priority 1: Support to joint activities for the prevention of natural and man-made disasters as well as joint action during emergency situations	
• Harmonising activities in the field of flood prevention, development of flood prevention infrastructure	Reduction of environmental impacts through rationalisation of strategies, activities and infrastructure.
• Setting up joint early warning systems (fire, avalanches)	Early warning systems to prevent or get ready to disaster events thus reducing damages.
• Strategic and technical planning and establishment of joint monitoring systems on environmental (air, water, soil) pollutions	Reduction of environmental impacts through a joint monitoring system.
• Database regarding natural disasters incidents	Reduction of environmental impacts through benefiting a joint database.
• Increasing awareness and knowledge and developing skills to develop local and regional strategies	Prevention and mitigation of the impacts of global climate change.
• Support/cooperation/network of non-governmental rescue teams/organisations	Sustainable use of natural and human resources.
• Joint training programmes and workshops, exchange of experiences, study tours	Mitigating environmental impacts through the development of the transboundary human resources.

Beyond these thematic priorities and actions the issue of environmental sustainability will be taken into account on programme level as well. This means the application of good environmental practices during the implementation of the programme, in particular in relation to energy efficiency, the sustainable use of the resources needed, and lowest possible production of waste, sustainable use of transport and the evolvement of sustainable operational functions of the organisational structure.

9.2 Democracy and human rights

Regarding democracy and human rights, several aspects are embedded in the strategy as horizontal issues or modalities to be applied in projects across any of the priorities selected as follows:

TO3 Promotion of local culture and preservation of historical heritage

Type of action	Type of human rights concerned/ Ways of contribution to the cross-cutting issue
Priority 1: Promoting local culture and history along with tourism functions	
• Preservation and restoration of historical buildings in accordance with monument restoration requirements	Right to freedom of movement and residence within the borders of each state. Right to participate freely in the cultural life of the community, to enjoy the arts and to share in scientific advancement and its benefits.
• Development of touristic destinations, thematic	

Type of action	Type of human rights concerned/ Ways of contribution to the cross-cutting issue
routes connecting historical cultural or religious heritage sites	Right to freedom of thought, conscience and religion. Right to freedom of speech. <i>Enhancing relations, mutual understanding and tolerance.</i>
• Organization of joint cultural events with cross-border added value linked to historical heritage	
• Support of the production of traditional local (handicraft, (organic) agricultural) products at touristic sites	

TO 6 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation

Type of action	Type of human rights concerned/ Ways of contribution to the cross-cutting issue
Priority 2: Preservation and sustainable use of natural resources	
• Co-operation between institutions, authorities and civil organisations for the sustainable use of natural resources	Right to a standard of living adequate. Right to freedom of speech. Right to freedom of thought, conscience and religion. <i>Enhancing communication on different levels of the society can result in more complete solutions and discussions for a good standard quality environment.</i>
• Support for the harmonisation of relevant regulations.	

TO 7 Improvement of accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems

Type of action	Type of human rights concerned/ Ways of contribution to the cross-cutting issue
Priority 2: Development of ICT infrastructure and information sharing	
• Development of cross-border broadband internet infrastructure and communication centres	Right of equal access to public service in his country. Right to participate freely in the cultural life of the community, to enjoy the arts and to share in scientific advancement and its benefits. Right to freedom of thought, conscience and religion. <i>Enhancing the quality of information exchange.</i>
• Development mutually usable local media content	Right to freedom of thought, conscience and religion. Right of equal access to public service in his country. Right to participate freely in the cultural life of the community, to enjoy the arts and to share in scientific advancement and its benefits. <i>Enhancing relations, mutual understanding, tolerance, and information exchange.</i>

TO8 Common challenges in the field of safety and security

Type of action	Type of human rights concerned/ Ways of contribution to the cross-cutting issue
Priority 2: Support to the development of health	
• Improvement of health care and prevention infrastructure and equipment related to cross border service provision, joint capacity development,	Right to a standard of living adequate. Right of equal access to public service in his country. <i>Development of healthcare and social care system taking into account the situation of the peripheral regions.</i>
• Joint development and establishment of patient care areas	
• Exchange of know-how, joint training programmes, joint prevention programs, joint support services	
• Co-operation between institutions on the field of human epidemiology	
• Improvement of social care services infrastructure	

In summary, the thematic objectives and priorities of the Programme are expected to positively contribute to the following aspects of human rights:

- Right to freedom of movement and residence within the borders of each state.
- Right to leave any country, including his own, and to return to his country.
- Right of equal access to public service in his country.
- Right to social security.
- Right to work.
- Right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood in circumstances beyond his control.
- Right to participate freely in the cultural life of the community, enjoy the arts and share in scientific advancement and its benefits.
- Right to freedom of speech.
- Right to freedom of thought, conscience and religion.

Beyond these thematic priorities and actions, the issue of democracy and human rights will be taken into account on programme level as well. This means that considerations related to democracy, good governance and human rights and the reduction of discrimination will be considered throughout the implementation of the programme in the forms of exchange of good practices, transparent selection, reporting and financing, publicly available project data and results.

9.3 Gender equality

Promotion of gender equality is mainstreamed within the Programme as a horizontal issue. Both men and women shall have equal access to the opportunities and benefits of the Programme. All projects will have to adequately consider gender related issues – such as equality of opportunity, rights, distribution of benefits, responsibilities for men and women. This may include the integration of a gender perspective when planning e.g. training activities, considering the likeliness of increased gender equality beyond the project ends, etc. Special measures in order to ensure gender equality will be included in the calls for proposals. Gender related issues will be considered on programme level as well at the development and operation of the different programme bodies.

9.4 HIV/AIDS

The challenges posed by the presence, spreading and prevention of HIV/AIDS will be potentially handled in the frame of **Thematic Objective 8 Common challenges in the field of safety and security, Priority 2: Support to the development of health**, through the following possible types of actions:

- Improvement of health care and prevention infrastructure and equipment related to cross border service provision, joint capacity development,
- Joint development and establishment of patient care areas,
- Exchange of know-how, joint training programmes, joint prevention programs, joint support services,
- Co-operation between institutions on the field of human epidemiology,
- Improvement of social care services infrastructure.

10 Annexes

10.1 Detailed analysis of the socioeconomic and environmental situation of the programme area

The detailed analysis of the programme area was performed by using the following information sources:

- data acquired from the national statistical offices of the participating countries,
- EU statistical database,
- regional, country-specific data extracted from the relevant strategic planning document
- final reports of relevant projects,
- websites of relevant organisations,
- open data sources (e.g. openmaps.eu), and
- relevant regulations.

10.1.1 General introduction – territory, population, economy and labour market

The area covered by the analysis consists of 10 counties/regions (HU: 2 counties, SK: 2 regions, RO: 3 counties, UA: 3 regions) in the cross-border area which spreads out a territory of almost 83.000 km². The cross-border region is inhabited by slightly more than 8 million people representing 9,7% of the inhabitants of the participating countries. The 3 biggest areas regarding population are the three Ukrainian regions with 3,5 million inhabitants altogether. The most populated region is Ivano-Frankivska in Ukraine with 1.5 million inhabitants representing 17,5% of the cross-border area's population. The county with the smallest population is Satu-Mare in Romania inhabited by 361.000 people representing 4,5% of the eligible area's population.⁷

Distribution of territory and population

Regarding the share of population per eligible county compared to the whole programme area, the Hungarian counties (7-8% each) and Slovak regions (10% each) represent about the same share; 15-20% of the programme area's population per country. The Ukrainian regions represent almost half of the population of the programme area (44,6%), while the Romanian counties have a share of 20%. Regarding territorial distribution, the size of counties' territory in comparison to the entire programme area follows almost the same pattern as the population size: the Hungarian counties (7-8% each) and Slovak regions (8-10% each) represent about the same share (15-20%); The Ukrainian regions represent almost half of the territory of the programme area (41,9%); the Romanian counties have a share of 23,2%.

⁷ HCSO, SOSR NIS, SSSU (Population data: HU, RO, UA: 2011, SK: 2013; territory data: 2013)

County/Region	Corss-border area			
	Population	Territory (km2)	Share of population	Share of territory
Szabolcs-Szatmár-Bereg	559 272	5 936	7,0%	7,2%
Borsod-Abaúj-Zemplén	686 266	7 250	8,6%	8,7%
Hungarian counties	1 245 538	13 186	15,5%	15,9%
Košický	794 689	6 753	9,9%	8,1%
Prešovský	818 916	8 974	10,2%	10,8%
Slovakian regions	1 613 605	15 727	20,1%	19,0%
Maramureș	505 788	6 304	6,3%	7,6%
Satu-Mare	360 969	4 418	4,5%	5,3%
Suceava	709 364	8 553	8,9%	10,3%
Romanian counties	1 576 121	19 275	19,7%	23,2%
Zakarpatska	1 252 700	12 777	15,6%	15,4%
Ivano-Frankivska	1 405 500	13 928	17,5%	16,8%
Chernivetska	919 300	8 097	11,5%	9,8%
Ukrainian regions	3 577 500	34 802	44,6%	41,9%
Total:	8 012 764	82 990	100%	100%

Table 1: Population and territory in the eligible area

Source: HCSO,SOSR NIS, SSSU (Population data: HU, RO, UA: 2011, SK: 2013; territory data: 2013)

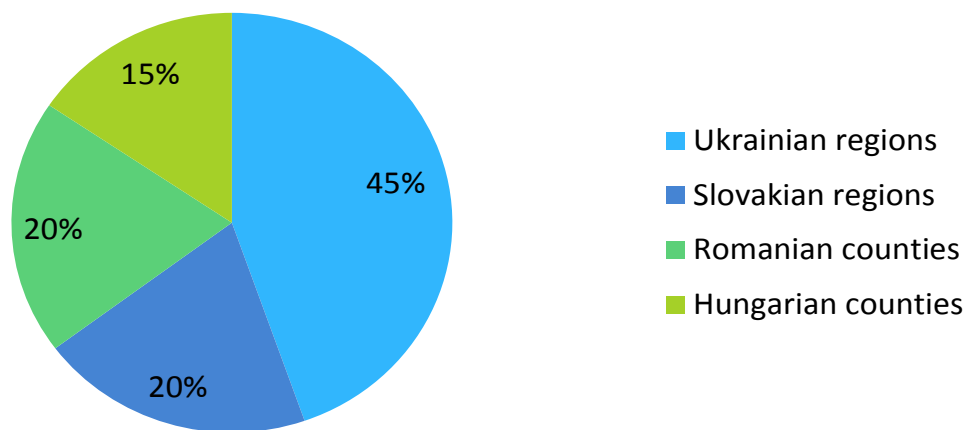

Figure 2: Share of population in the eligible area of the Programme

Source: HCSO,SOSR, NIS, SSSU (Population data: HU, RO, UA: 2011, SK: 2013; territory data: 2013)

Regarding distribution of population according to age groups the proportion of people above the age of 65 is the highest in two Ukrainian regions: Ivano-Frankivska and Chernivetska while this rate is the lowest in the two Slovak regions. The Ukrainian counties of Zakarpatska and Chernivetska have the highest proportion of people under the age of 15 and also the lowest proportion of people from 15 to 64 years. Satu-Mare, Maramureș, Košický and Prešovský counties/regions all have the proportion of active age group (from 15 to 64 years) around 70%.⁸

⁸ HCSO,SOSR, NIS, SSSU (HU, RO, UA: 2011, SK: 2013)

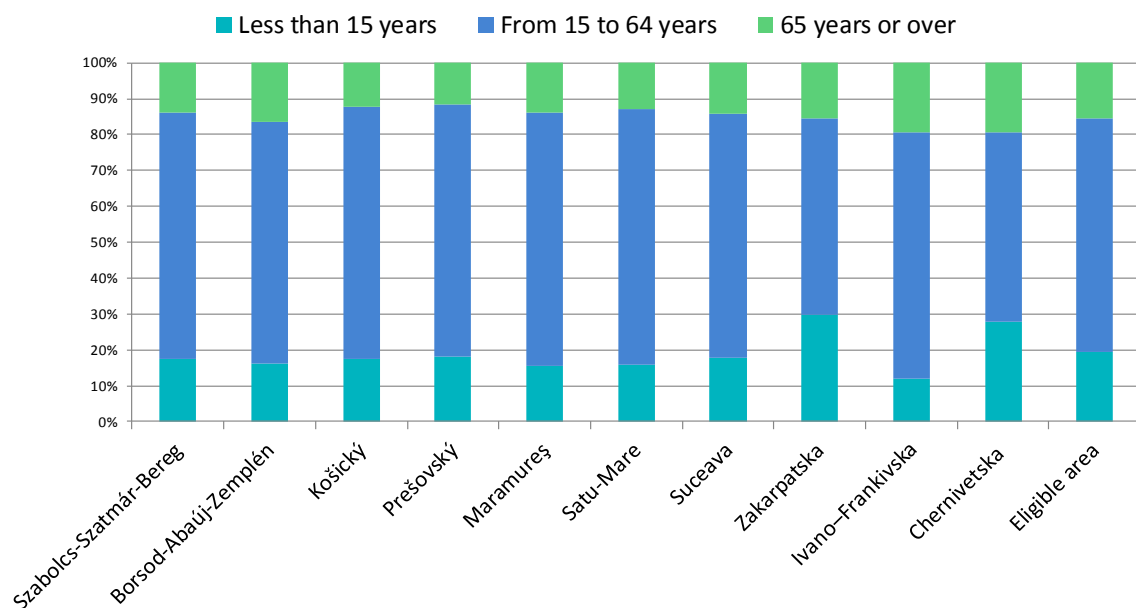

Figure 3: Distribution of population according to age groups in the eligible area
Source: HCSO,SOSR, NIS, SSSU (HU, RO, UA: 2011, SK: 2013)

Ageing index and dependency ratio

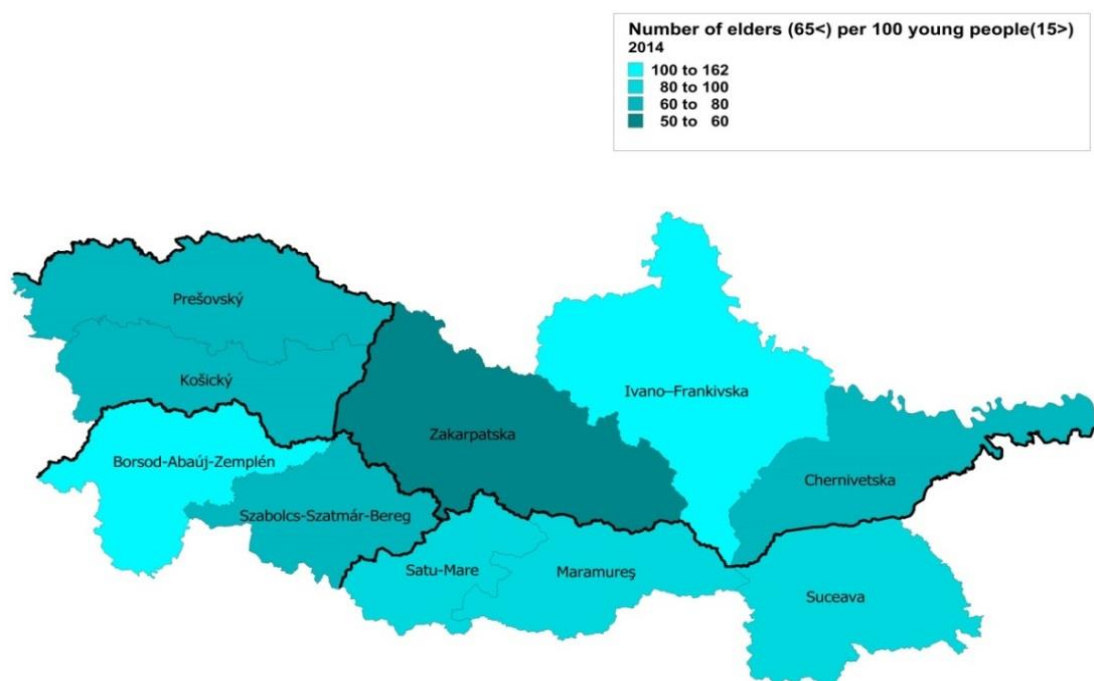

Figure 4: Ageing index in the eligible area of the Programme HUSKROUA ENPI CBC 2007-2013
Source: HCSO,SOSR, NIS, SSSU (2013)

The values of ageing index⁹ show that the ratio of population between 0-14 years and the population of over 65-year-old people: Hungarian counties are leading (90,7%) followed by Romanian counties (83,2%), Ukrainian regions (80,7%) and Slovak regions (60,8%). The situation is the worst with very high rates in Ivano-Frankivska Region (UA - 160,8%) and Borsod-Abaúj-Zemplén (HU - 100,6%) and the best in Zakarpatska Region (52,1%); Szabolcs-Szatmár-Bereg County, Košický, Chernivetska and Prešovský regions are also in a good situation having rates between 64-80%.

County/Region	Ageing index	Dependency ratio of elderly people (65+)
Szabolcs-Szatmár-Bereg	79,4%	20,1%
Borsod-Abaúj-Zemplén	100,6%	24,4%
Košický	71,4%	17,6%
Prešovský	64,8%	16,7%
Maramureș	89,2%	19,4%
Satu-Mare	81,3%	17,9%
Suceava	80,3%	20,8%
Zakarpatska	52,1%	28,5%
Ivano-Frankivska	160,8%	28,1%
Chernivetska	69,7%	37,2%

Table 2: Ageing index and dependency ratio in the eligible area of the Programme HUSKROUA ENPI CBC 2007-2013
Source: HCSO,SOSR, NIS, SSSU (2013)

Dependency ratio¹⁰ is the highest in the Ukrainian regions, with Chernivetska leading (37,2 elderly for 100 active persons). The situation in Košický and Prešovský regions and in Satu-Mare County is much more favourable with about 17 elderly for 100 active persons.

Natural change of population

In Hungary the natural change of population was more hectic compared to the other eligible areas in the other 3 countries. A peak in the natural change could be observed in 2006 in the country as a whole and the **Hungarian counties**. Two years later there was another peak of positive growth in Borsod-Abaúj-Zemplén but this could not be observed in Szabolcs-Szatmár-Bereg County. The peaks were followed by a significant decline, but growth started again in the last few years. Taking into account of all the peaks and the new growth segment also, the index of natural change of population could not step over to be positive, which means that over the past decade the number of deaths was constantly higher than the number of births.¹¹

The **regions of Slovakia** can also be characterised by the pattern also valid for the country as a whole. In the first phase of the studied period (until about 2007) stagnation can be observed regarding the natural change of population. This was followed by a strong growth, which peaked around 2009. After 2011, however - like in Romania - a strong downturn can be observed in the natural change of population. This trend continues until the end of the examined period and the decline does not seem to stop. Despite this the situation of natural change is favourable in the country and also in the

⁹ Ageing index is calculated as the number of persons 60 years old or over per hundred persons under age 15

¹⁰ Dependency ratio is the number of persons 65 years and over per one hundred persons 15 to 64 years

¹¹ Based on data from Euro Stat

regions concerned, since the last decade the number of births was permanently exceeded the number of deaths.¹²

Each of the three **Romanian counties** could be characterised by a strong growth of population till 2008 in the past decade; which peak was followed by a similarly intense decline in the natural change of population. This also can be observed in the whole country. Only Suceava of the eligible counties can show continuous values where the number of births in exceeds the number of deaths. The country as a whole is also characterized by relapse after that and the projection from 2008 onward. Altogether, on country-level the number of deaths permanently exceeds the number of births in the period examined. In Romania and in the eligible counties a slight increase has started since 2011.¹³

The **Ukrainian regions** are characterised by the same trend in the decrease of natural death and in the increase in the number of births over the past 10 years. Natural change of population became positive in absolute terms in 2011 in Chernivetska Region and in 2012 in Ivano-Frankivska Region. Indicators of Zakarpatska Region have the most favourable best in this respect: its dynamics of trends are very similar to the regions mentioned before, but the number of births is permanently higher than the number of deaths since 2006 in Zakarpatska. There is an overall positive growth regarding the whole of Ukraine. In 2003, the number of deaths was 350,000 more than the number of births; 10 years later, this figure shows that the number of deaths is higher only by 150,000 than the number of births; the positive trend seems to continue.¹⁴

Regarding the **eligible programme area as a whole** the number of deaths were constantly higher than the number of births in the Hungarian counties and in two of the Romanian counties (Maramureş and Satu Mare). In all the other regions the number of births is higher than the number of deaths meaning that the population is growing.

¹²Based on data from Euro Stat

¹³Based on data from Euro Stat

¹⁴Based on data from State Statistics Service of Ukraine

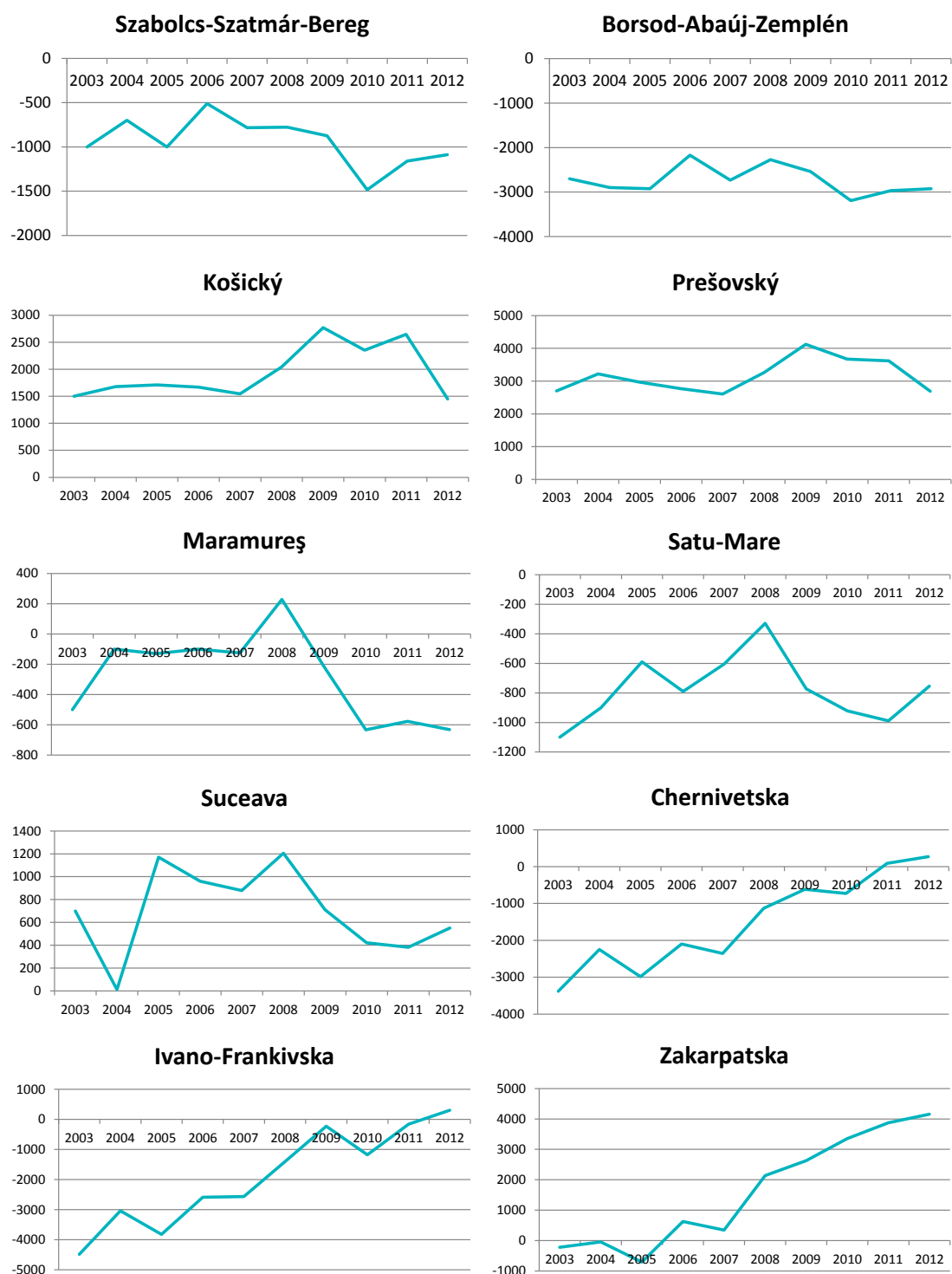

Figure 5: Natural change of population in the eligible area, 2003-2011
Source: EuroStat, State Statistics Service of Ukraine

Total population change

Both in **Hungary** and in the eligible counties the population decreased during the examined period and the decline seemed to stop and increase a little in the recent few years. On country level in **Slovakia** the population continued to grow after a temporary downturn in 2010. In the eligible border regions a 2009 peak was followed by the slowing of population growth. In **Romania**, in Satu Mare County a continuous decline of population growth can be observed in the studied period. In Maramureş County the population grew only in 2005 since then the population has decreased. In Suceava County most of the period was characterized by a growing population until 2010, after it the growth of population turned negative. Considering Romania as a whole, as it has been mentioned earlier, there was a great emigration in 2007, which caused a significant loss in the total population. Subsequently, the population began to stagnate. Regarding total population change for Ukraine no regional-level data was available.

Net migration

During the whole study period, Hungary was characterized by immigration, although with a declining pace. In contrast, the two **Hungarian counties** could be described very similarly regarding emigration. In 2008 both county reached a low point of net migration, the subsequent growth phase followed by that could not result yet in a positive migration balance.

Košický region is characterized by immigration - although decelerating - for most of the study period. However, a significant break came in 2009, with the consequence that in 2010 the migration balance turned negative. **Prešovský region** can be characterized by continuous emigration; in 2009 a fracture also can be observed, resulting in a substantial increase in the number of emigrants. Regarding Slovakia a continuous decline in emigration can be observed throughout the first half of the period; after 2007 emigration was decisive. It is encouraging, however, that from 2011 Slovakia's migration was characterised by a vigorous re-growth.

Regarding the Romanian counties net migration data show a diverse picture. In 2005 in **Maramureş County** the index of net migration reached a peak. In that year the number of immigrants was more than the number of emigrants. The 2005 peak was followed by a significant decline in the next year, but then - by the end of the study period - lasting growth can be observed: the balance of migration tends are very close to zero. There were two crisis (in 2004 and 2006) which can be observed in the studied period in **Satu Mare County**, then the index stabilized around zero value, so the balance of migration does not have a significant effect on the population change of the county. In **Suceava County** the number of immigrants exceeded the number of emigrants in 2005 and 2010. In 2011 immigration was dominant again. Romania as a whole is characterized by stagnant emigration, but around 2007 a very significant immigration wave took place, which is likely to be explained by the EU accession.

Regarding net migration for Ukraine no regional-level data was available.

Figure 6: Net migration in the eligible areas of the Member States, 2003-2011
Source: EuroStat

Population density

The population density of the counties and regions in the eligible **border area** is typically lower than the population density of the country they are situated in; Košický region and the Ukrainian regions are exceptions. The Romanian counties have the lowest population density, while the three Ukrainian regions are the more densely populated areas besides Košický region. The Slovak regions show a great difference to each other.

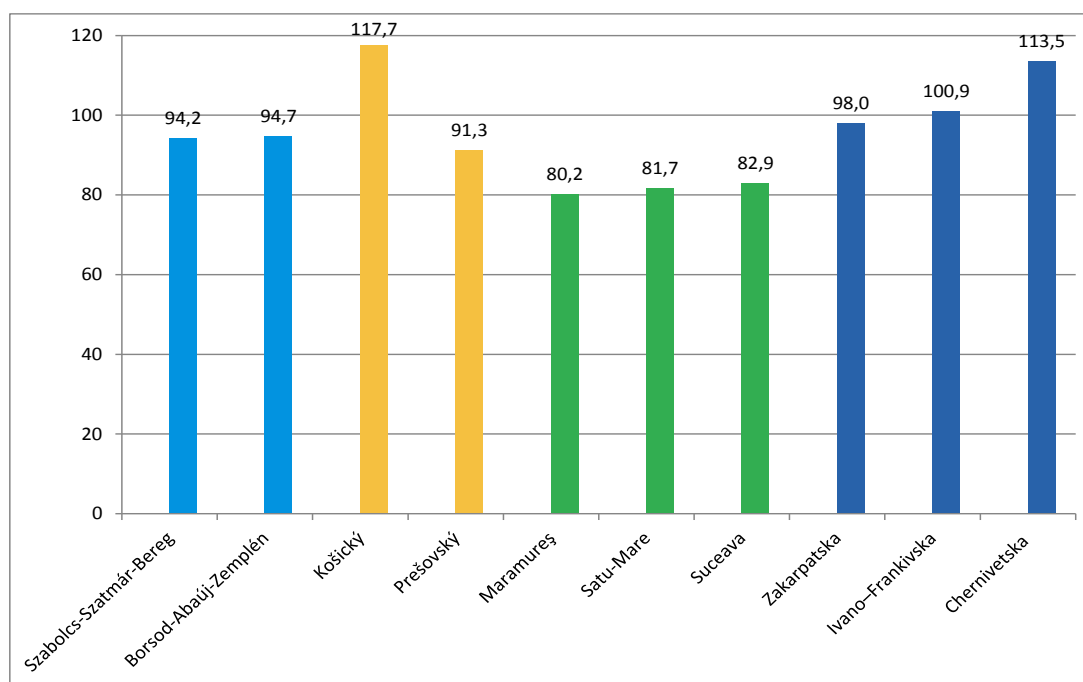

Figure 7: Population density in the eligible area (person /km²)

Source: HCSO, SOSR NIS, SSSU (based on population data: HU, RO, UA: 2011, SK: 2013; territory data: 2013)

Roma minority

In **Hungary** the Roma population has an uneven geographical distribution in the territory of the country. The majority of the Roma population lives in regions significantly affected by social and economic problems (in the North Hungary and East Hungary regions). The ratio of the Roma population to the entire population is one of the highest in **Borsod-Abaúj-Zemplén County**, nearly 15 percent. More than 60% of Roma live in the countryside, in a rural environment, mostly in segregated residential zones, in rather poor housing conditions. The employment rate of the Roma population barely reaches 20%. The 10 percent employment rate amongst Roma women is particularly alarming. These figures are coupled with an extremely poor state of health (Roma die 10 years younger than non-Roma on average), a low educational level (barely 20% of them reach secondary final examinations) and ghetto-like housing conditions without modern conveniences. Crime and ethnic conflicts are particularly rife in these areas. The poverty rate amongst the Roma population in 2009 was near the 2000 figure and reached 70%. A number of economic and social processes are negatively affects the most disadvantaged regions and social groups. In international comparison, the employment rate is low; education is not competitive, while people accumulate a dangerous level of debt. These processes have a multiplied effect on the Roma population. Segregation and discrimination are simultaneously the cause and consequence of these processes. In other words, it is a cyclically regenerated phenomenon that is passed down from one generation to the next. As regards discrimination at the work place, most disadvantaged are discriminated according to the skin colour/ethnic origin, age and gender.¹⁵

Examining 2011 data the total number of minority population exceeds 5% in **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** and 92% of them is Roma. Roma minority has a significant concentration of the country's two easternmost counties (Borsod-Abaúj-Zemplén and Szabolcs-Szatmár-Bereg), where 13% of the

¹⁵ National Social Inclusion Strategy – Extreme Poverty, Child Poverty, The Roma – (2011–2020), December 2011, Ministry of Public Administration and Justice State Secretariat for Social Inclusion

population belongs to them, and more than one-third of Roma population in the country lives here. The proportion of children is very high and the proportion of old-aged in the Roma population is low in the county. Low employment in the high dependency ratio producing low-income households is a serious problem. One-fifth of the adult Roma population live on disability pension. Another very significant group of the Roma population is on parental leave. The surveys on the participation of the Roma population on the labour market and surveys on household incomes indicate that eight-tenths of the Roma households are below the poverty line.¹⁶

Roma population living in **Slovakia** regularly appears among the groups mostly affected by poverty, social exclusion and discrimination. With this ethnicity, several disadvantageous factors apply: they are affected by poverty interconnected with demographic conditions, unemployment, low-skilled and low-paid work, and lack of education and discrimination. The Roma population as a group jeopardized by poverty is explicitly mentioned also in political documents and action plans of the Slovak Republic addressing poverty or social exclusion. 440 000 Roma resided in the territory of the Slovak Republic in 2011, which represents around 8 % of the total population. Regionally, the Roma are mostly concentrated in the **Prešovský, Košický** and Banská Bystrica regions. The unemployed constitute the largest group within the Roma population aged 16-64: 72 % of Roma men and 75 % of Roma women are unemployed. In an identical survey using identical methodology 20 % of Roma men and 11 % of Roma women claimed they were employed (UNDP. 2010). Although the Roma population living in Slovakia varies ethnically, socially and culturally, the majority of population generally perceives the Roma population as a unified group, which chose to differ and lives on the border of the society. Generally the Roma maintain a much more favourable attitude towards the majority than the majority does to the Roma population. Roma perceive the majority as a part of their social world; they want to see themselves as a part of the majority. A large part of the Roma considers the members of the majority society their own, which points to a high level of identification with the majority population. The Roma minority often consider Slovaks to be a reference group with which they would like to identify.¹⁷

According to the Communication "An EU framework for National Roma Integration Strategies up to 2020", the European Commission, based on the data from of Council of Europe, estimated an average number of Roma from Romania of 1,850,000 people, representing a percentage of 8.32 % out of the total population of **Romania**. Regarding education, a large percentage of early school leavers are represented by Roma minority. School segregation is a form of discrimination that leads to unequal access to quality education. In 2007 the Ministry of Education, Youth and Sports issued the Order no 1540 on banning school segregation of Roma children and on the approval of the Methodology for the prevention and elimination of school segregation. Roma people represent a large part of the poor population. According to the Survey on the Family Budgets conducted by the Ministry of Labour, Family and Social Protection – MLFSP, they represented 20.6% of all people living in absolute poverty, 35.2% of people living in severe poverty and 44.4% of people living in food poverty. Lack of decent housing and utilities, documents of property on houses and lands lead to social exclusion, blocking the access to social assistance, medical assistance, education and, in general, to all citizen rights. Roma people live mostly in peripheral areas of towns (83%), in compact communities (77%). Roma people continue to be subject to discrimination as regards their access to

¹⁶Based on data from Hungarian Central Statistical Office

¹⁷National Roma Integration Strategies of Slovakia for the Decade of Roma inclusion 2005 – 2015

public services, labour market and presentation in the media, and these attitudes are maintained by negative stereotypes and prejudices rooted in the public consciousness.¹⁸

In **Ukraine**, Roma minority constitutes a very heterogeneous community and live in different regions of Ukraine, where the density of the Roma population varies throughout the country. According to estimations by local Roma NGOs, the largest concentrations of Roma live in **Zakarpatska Region** (42 580 persons); In Ivano-Frankivska and Chernivetska the number of Roma inhabitants are below 4000 persons. Roma minority in Ukraine are divided into several sub-groups according to certain characteristics, such as the region where they live, the main language spoken, the profession of their ancestors and religion. Almost all Roma groups in Ukraine are sedentary. There are a few semi-nomadic groups living in the west of the country, although their movements within Ukraine are mostly seasonal and labour-related. The general situation of Roma in Ukraine is problematic. Roma continue to face particular challenges in accessing quality education, housing and civil registration documents, as well as in their relation with the police. In addition, the Ukrainian authorities should place special emphasis on ensuring access to quality education for all Roma, combating the segregation of Roma in schools, and assigning them to special classes. The processes of civil registration and, in particular, birth registration for Roma need to be facilitated. Relations between the police and Roma need to be addressed by providing training for law enforcement and prosecution officials against all forms of harassment or discriminatory behaviour by the police in order to raise awareness of the situation of Roma people and to counter prejudices. In addition, policies building trust and understanding between Roma communities and the police should also be developed.¹⁹

The **GDP** shows the relatively low economic performance of the cross-border area: the proportion of the border population in the total area of Hungary, Slovakia, Romania and Ukraine (9.74%) exceeds the share of the region regarding GDP (7.7%). The difference is particularly large in case of Chernivetska, Zakarpatska and Szabolcs-Szatmár-Bereg.

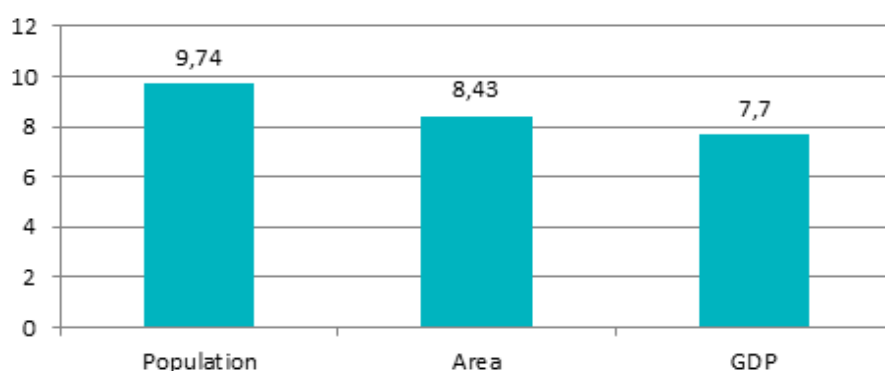

Figure 8: Share of the eligible area of national indicators (Hungary, Slovakia, Romania and Ukraine combined)
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU (2011, %)

¹⁸ Strategy of the Government of Romania for the Inclusion of the Romanian Citizens belonging to Roma minority for the period 2012 – 2020

¹⁹ Situation Assessment Report On Roma In Ukraine And The Impact Of The Current Crisis, Warsaw August 2014, Office for Democratic Institutions and Human Rights

The values of the counties show significant intra-regional disparities:

- The position of Košický is conspicuous since this county produces the biggest part, 24.4% of the total GDP of the eligible area.
- The economic performance of the Romanian and Ukrainian regions is well below the average performance of the eligible area.

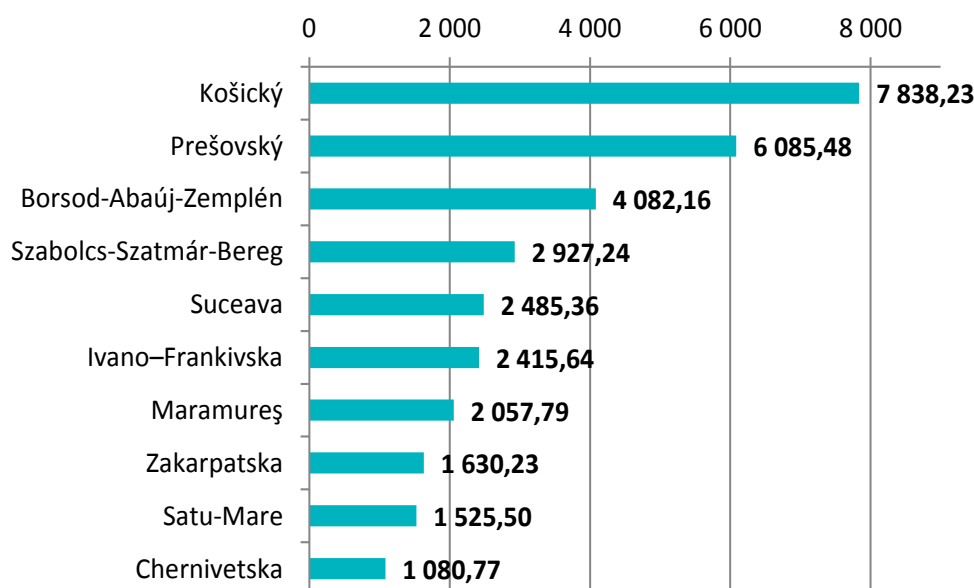

Figure 9: GDP of the counties (2011, million EUR)

Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

The trends of the last years are controversial: the Ukrainian regions lost one-third of their GDP from 2008 to 2009, while the rest of the eligible area faced a decline of 7-17%. Since 2010 the tendencies are mainly positive, however, only few of the regions reached pre-crisis levels.

Regarding the GDP per capita values of the regions of the eligible area are well under the EU28 (25.100 PPS – source: Eurostat, 2011) and the national averages as well. The position of Slovakia and particularly Košický region is remarkable: its value is almost nine times as much as Chernivetska with the lowest data. The crisis had an obviously negative influence on this indicator, but 2010 represented a turning point from this aspect, too. Although the Ukrainian regions are still the last ones in comparison to its GDP per capita ratio (PPS), the increase was even in these regions (the largest between 2009 and 2011, more than 35% compared to the 4-12% of the other regions). The average GDP per capita in the eligible area is 17,8% of the average in the EU28. Regarding the eligible regions, the highest GDP per capita in Košický region is 50%, the lowest PPS value for Chernivetska is 4 and 7% of the EU28 average.

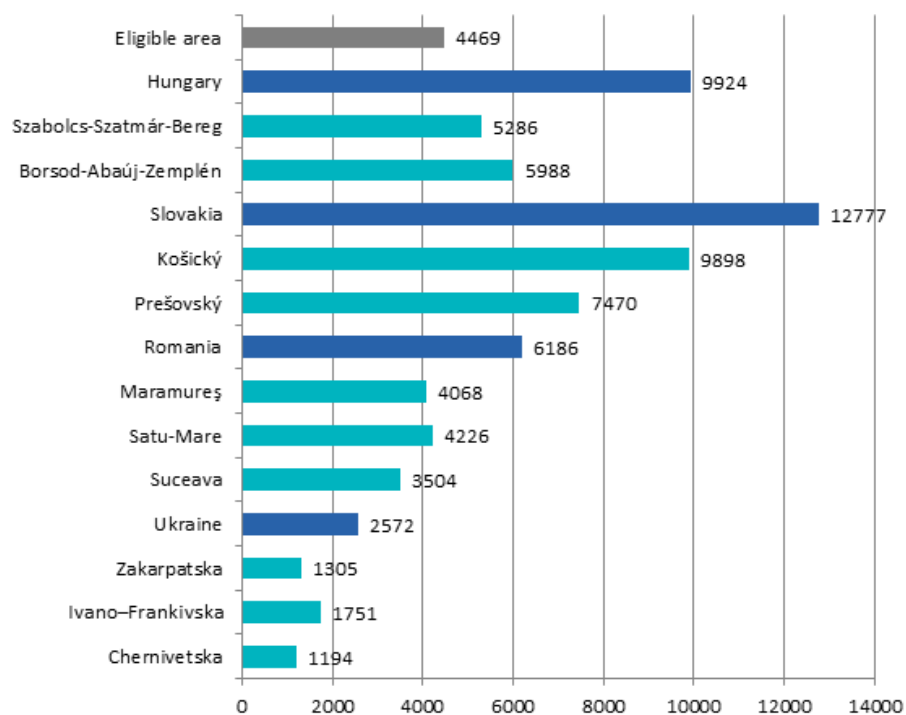

Figure 10: GDP/capita (PPS) of the eligible regions (2011, EUR)

Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

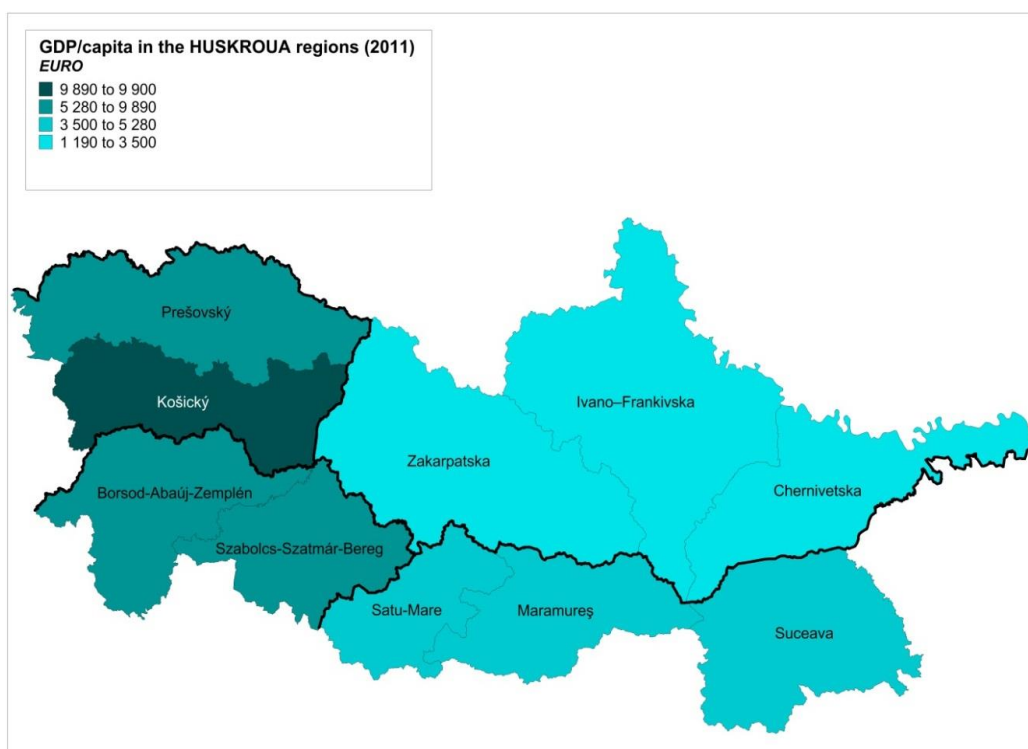

Figure 11: GDP/capita (PPS) of the regions (2011, EUR)

Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

The **number of corporations and unincorporated enterprises** in the cross-border area is more than 150,000, but the distribution of businesses is uneven.

Region	Number of registered corporations and unincorporated enterprises 2012
Szabolcs-Szatmár-Bereg	16 927
Borsod-Abaúj-Zemplén	17 013
Hungary	33 940
Košický	16 829
Prešovský	15 068
Slovakia	31 897
Maramureș	9 102
Satu-Mare	6 716
Suceava	9 945
Romania	25 763
Zakarpatska	21 376
Ivano-Frankivska	25 306
Chernivetska	17 637
Ukraine	64 319
TOTAL:	155 919

Table 3: Number of registered corporations and unincorporated enterprises, 2012
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Business density (number of enterprises per thousand inhabitants) is far below the national averages; additionally, the values show certain intraregional disparities: the difference between the highest (Szabolcs-Szatmár-Bereg) and the lowest (Suceava) value is more than two-fold.

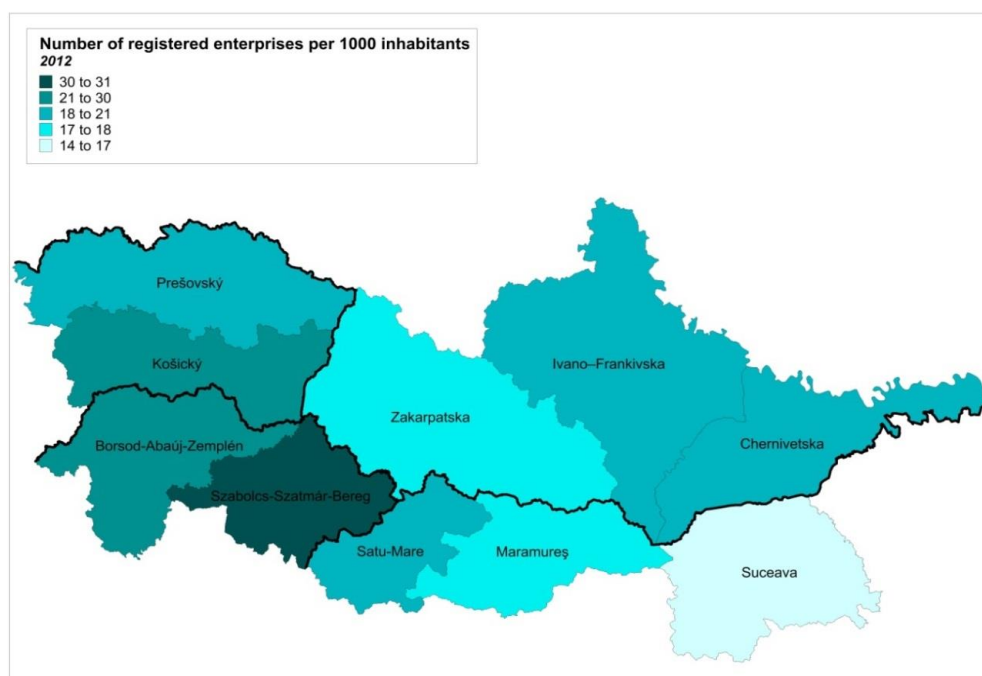

Figure 12: Number of registered enterprises in the programme area, 2012
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Economic development seems to correlate with delinquency; where the value of GDP per capita is the highest; the number of crimes per thousand inhabitants is usually the lowest. The number of crimes is the highest in the Romanian counties and does not seem to follow the pattern mentioned before. The definition and methodology of data collection are different in the different countries, so not all these values and relations can be taken as granted.

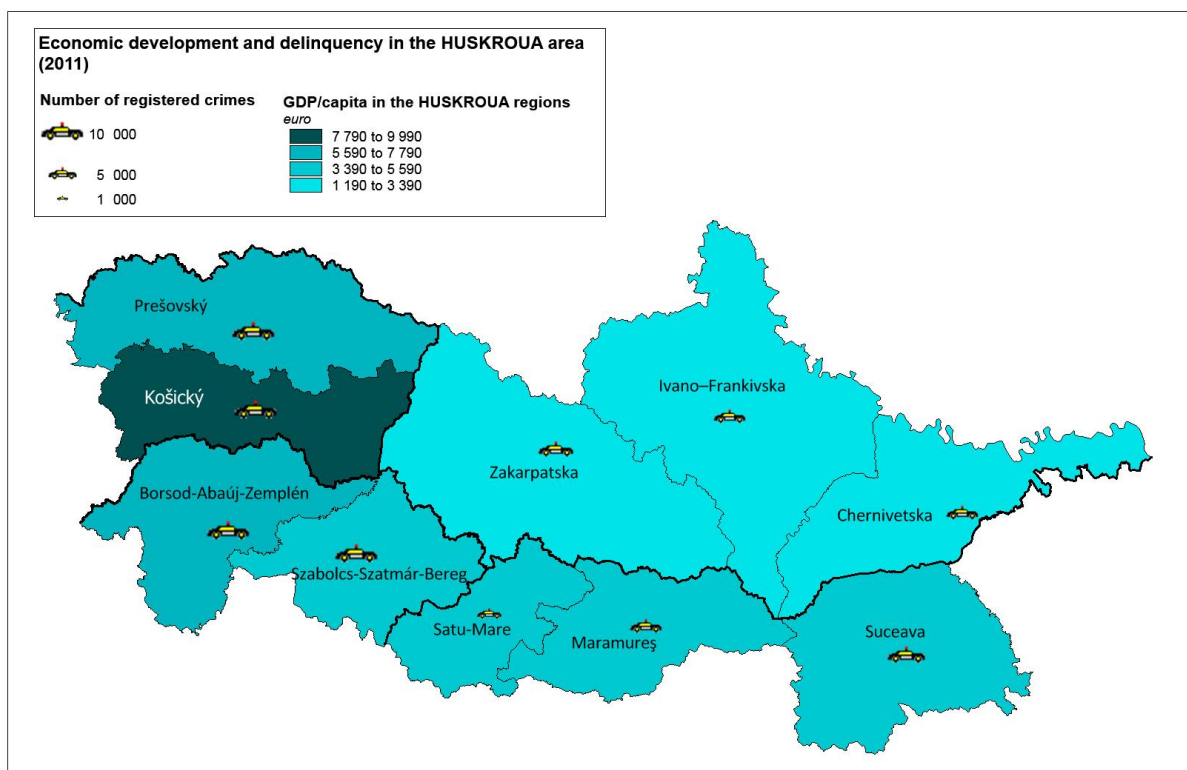

Figure 13: Economic development and delinquency in the HUSKROUA area, 2011
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Region	Gross added value in percentage of GDP (2011)		
	Agriculture, forestry and fishing	Industry and construction	Services
Szabolcs-Szatmár-Bereg	7,98	26,02	50,77
Borsod-Abaúj-Zemplén	4,22	34,29	46,27
Hungary	3,92	25,67	55,18
Košický	2,86	34,02	26,43
Prešovský	4,45	35,58	24,65
Slovakia	3,11	32,7	25,91
Zakarpatska	2,9	0,65	4,2
Ivano-Frankivska	3,9	1,4	4,7
Chernivetska	3,5	0,3	2,2
Ukraine	9,9	11,1	0,8

Table 4: Gross added value in percentage of GDP in the regions (2011)
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Value added to GDP ratio reveals a lot about the economic structure of the region. This could only be analysed in three countries; as the Romanian statistics were not available. Data shows that in the field of agriculture, forestry and fishing values of Szabolcs-Szatmár-Bereg, Prešovský and Borsod-Abaúj-Zemplén are above the national average. Data for all three Ukrainian regions are considerably below the national average. Regarding industry and construction, the Slovak regions are around the national average. Borsod-Abaúj-Zemplén County is worth to be pointed out, as the industrial added value is 10 percent higher due to the presence of several major companies in the chemical or machine industry. Data for each of the Ukrainian regions is far below the Ukrainian average; according to the data the presence of industry in the region is minimal. In case of Ukrainian regions only data for services represent higher values their national average, but in the light of their proportion to the GDP, these values are extremely low. The values for the Slovak and Hungarian regions are around the national average.

Size of companies/enterprises

The major part of the employees in the three member states on country-level work for companies that employs 10 or more employees. Conversely, in the border regions, mostly small businesses are present as employers. In the Romanian counties 11-14% of employees work at a company that employs less than 10 people. For Ukraine no regional-level data was available.

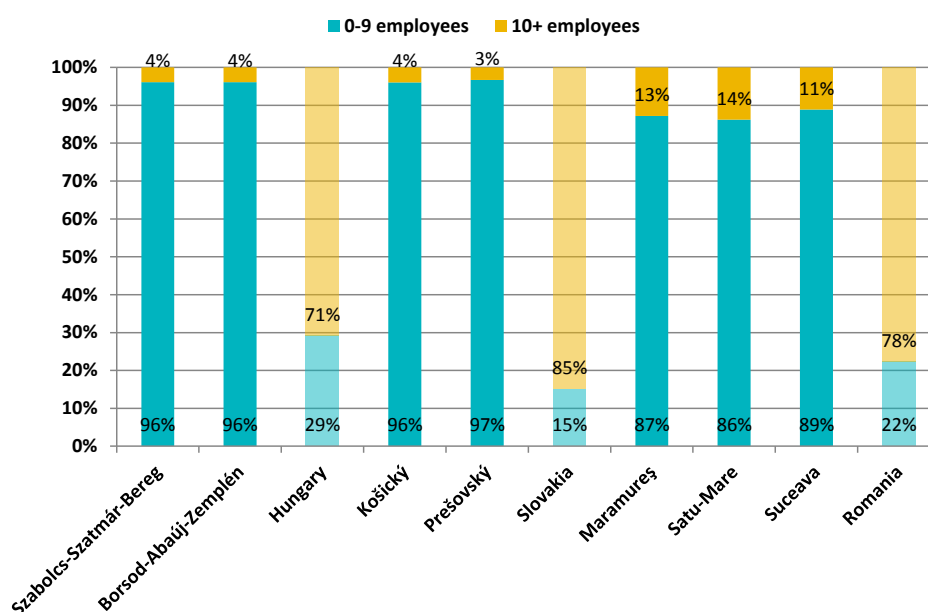

Figure 14: Employees of active enterprises by size of enterprise, 2010

Source: EuroStat

Activity/Participation rate²⁰

The participation rate in the neighbouring areas tends to increase very slowly except the Romanian counties where after a lower rate in 2011 it does not show a clear decrease or increase.

²⁰ Activity/Participation rate expresses the percentage of the population, both employed and unemployed that constitutes the manpower supply of the labor market, regardless of their current labor status.

The participation rate in the cross-border area varies between 54% and 70% in 2013. In Hungary and Slovakia the county/regional rates are lower than the national average. Participation rates are the highest in the cross-border area in all three regions of Ukraine and those are equal to the country-level rate. In Hungary, Slovakia and Romania the border areas are lagging behind the national average. The only exception is Satu Mare County, where the participation rate is 1.4 percentage points higher compared to the country-level rate.

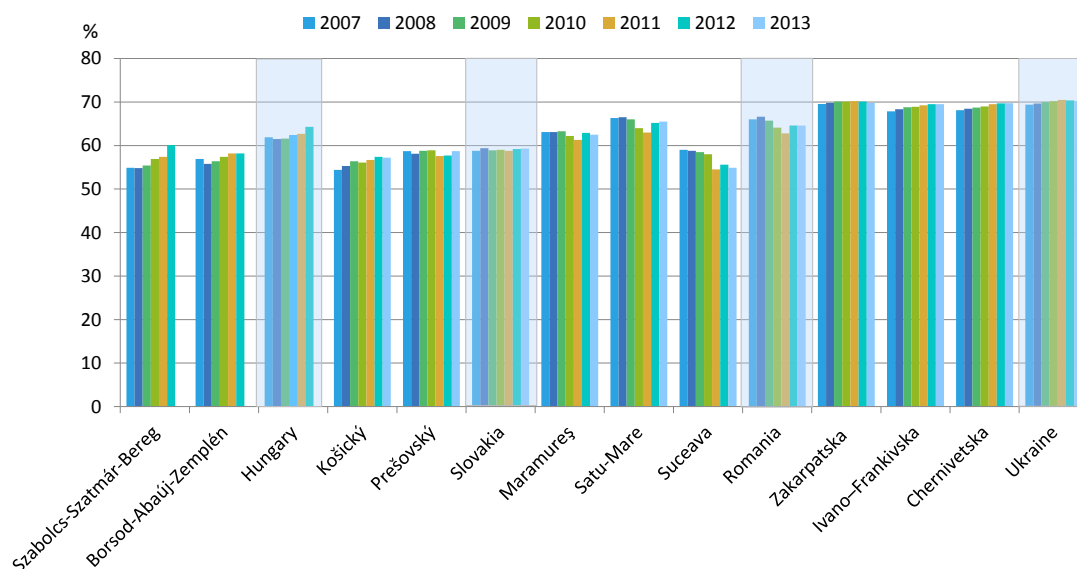

Figure 15: Participation rate in the eligible area of the Programme HUSKROUA ENPI CBC 2007-2013
Source: HCSO,SOSR, NIS, SSSU, 2007-2013

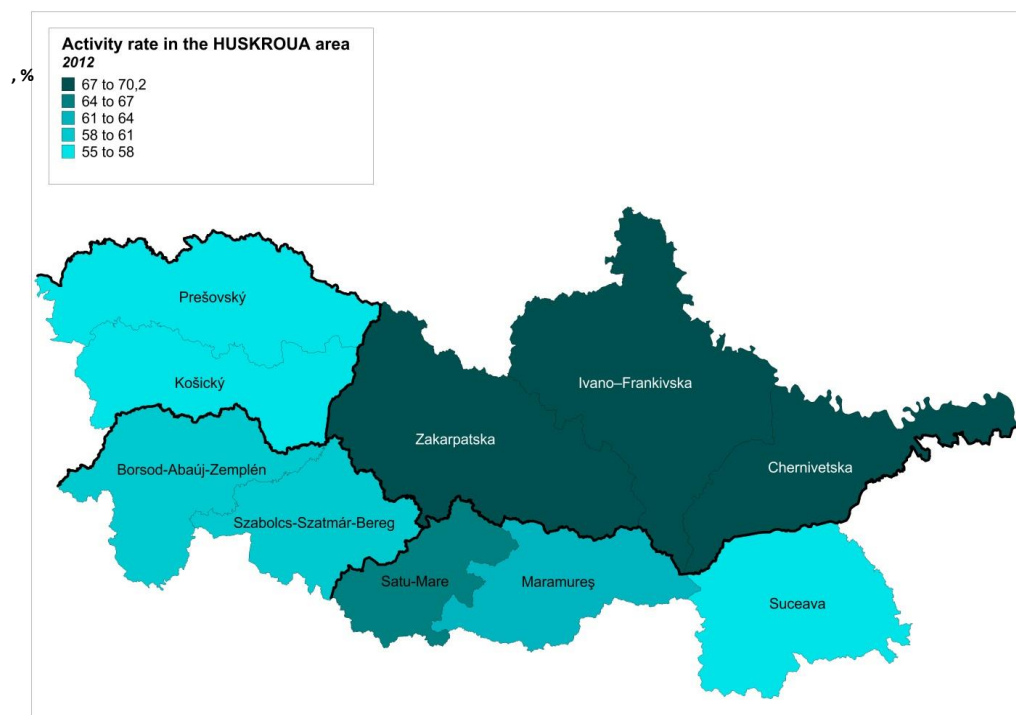

Figure 16: Activity rate (%) in the eligible area
Source: HCSO,SOSR, NIS, SSSU (2012)

Employment rate²¹

The employment rate in the cross-border region varies between 48% and 62,5% in 2012 and shows increasing trends in all areas except Suceava. The lowest employment rates can be found in the Hungarian counties (48,1% and 50,3%) and Suceava (52,5%). Satu Mare (62%) Maramureş (60,4%), Chernivetska (57,9%) and Zakarpatska (57,5%) have the highest rates in the cross-border region.

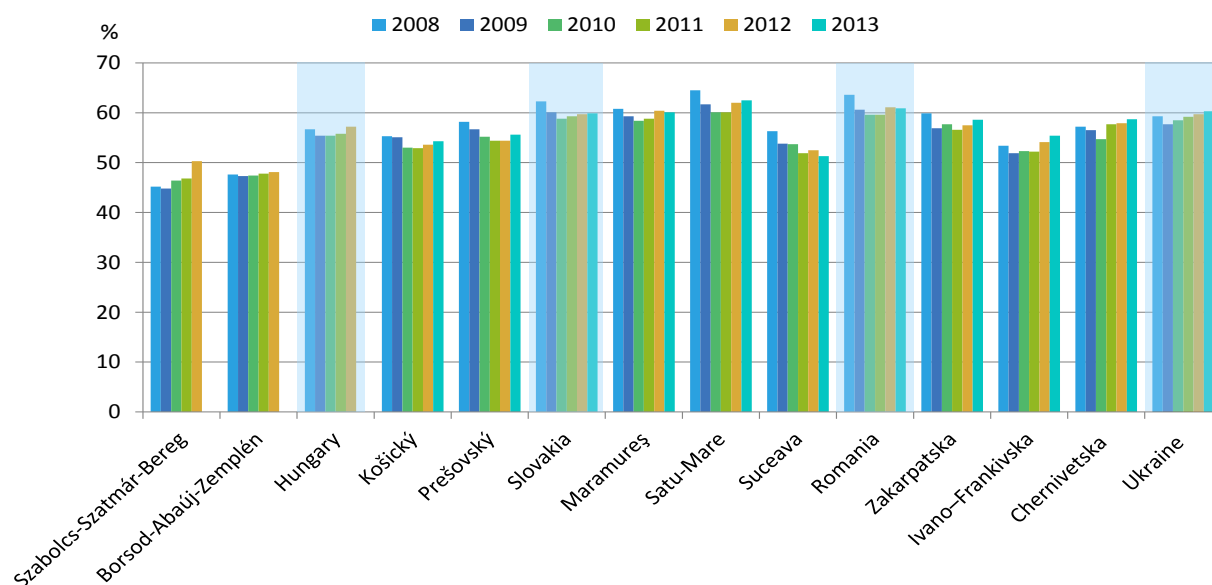

Figure 17: Employment rate in the eligible area
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU, 2008-2013

Unemployment rate²²

Unemployment rate in the cross-border area is characterised by a much dispersed range between 4,1% (Maramureş County) and 19,7% (Košický region).

In 2012 in the Hungarian counties and Slovak regions the unemployment rate is rather high (between 16,2% and 19,7%) and these rates are well above the country-level rates: in Hungary the county rates are 1,5 times higher, in the Slovak regions 1,3 higher than the country-level rates.

Though according to statistical data the unemployment rates are much lower in the Romanian counties (between 4,1% and 5,5%) and Ukrainian regions (between 7,9% and 8,7%) these values are results of different data calculation methodologies and do not reflect the real situation.

²¹ Employment rate is the proportion of working age adults employed.

²² Unemployment rate is the ratio of number of persons unemployed and the number of persons in the labour force. The labour force is the sum of the numbers of persons employed and unemployed.

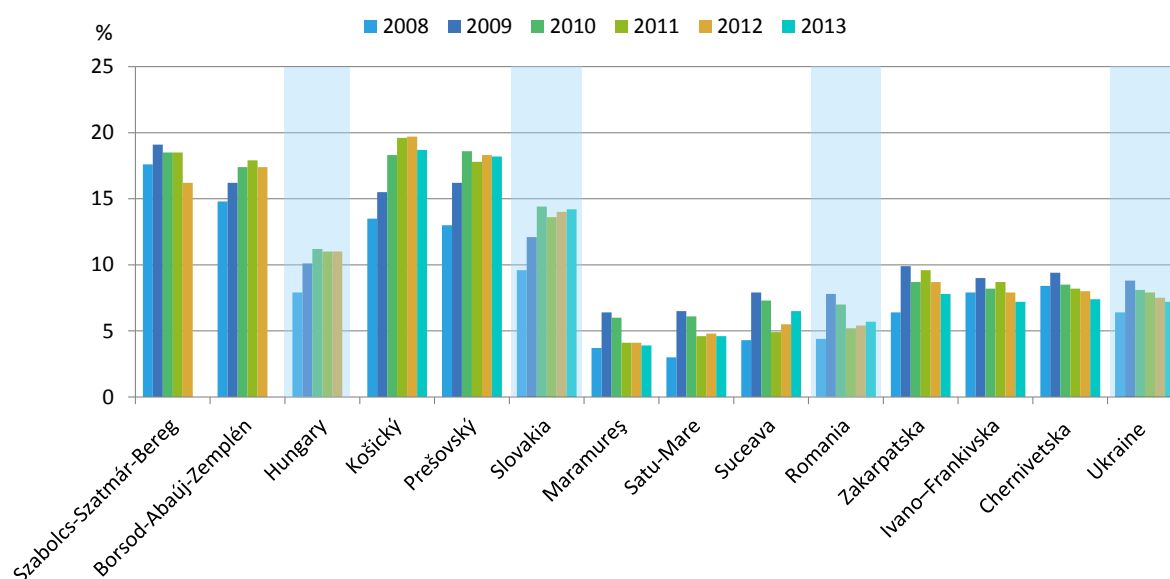

Figure 18: Unemployment rate in the eligible area of the Programme HUSKROUA ENPI CBC 2007-2013
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU, 2008-2013

10.1.2 Local culture and preservation of historical heritage (TO3)

Local culture and historical heritage

County/Region	Number of museums		Number of protected buildings and monuments	Proportion of museums		Proportion of protected buildings and monuments
	2011	2012		2011	2012	
Szabolcs-Szatmár-Bereg	20	22	867	9,8%	10,3%	5,1%
Borsod-Abaúj-Zemplén	50	52	1492	24,5%	24,3%	8,8%
Hungarian counties	70	74	2359	34,3%	34,6%	14,0%
Košický	10	10	2007	4,9%	4,7%	11,9%
Prešovský	13	13	3919	6,4%	6,1%	23,2%
Slovakian regions	23	23	5926	11,3%	10,7%	35,1%
Maramureș	25	25	582	12,3%	11,7%	3,4%
Satu-Mare	15	16	310	7,4%	7,5%	1,8%
Suceava	30	30	517	14,7%	14,0%	3,1%
Romanian counties	70	71	1409	34,3%	33,2%	8,3%
Zakarpatska	14	14	1493	6,9%	6,5%	8,8%
Ivano-Frankivska	22	24	3944	10,8%	11,2%	23,3%
Chernivetska	5	8	1774	2,5%	3,7%	10,5%
Ukrainian regions	41	46	7211	20,1%	21,5%	42,7%
Eligible area	204	214	16905	100,0%	100,0%	100,0%

Table 5: Commonly available data on cultural and historical heritage units in the programme area (2011, 2012)
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

There were 214 museums in the cross-border area altogether. Most of the museums (52) are located in Borsod-Abaúj-Zemplén (24,3% of the cross-border area). Altogether there are only 23 museums in the Slovak regions but the number of protected buildings and monuments is very high here. Ivano-Frankivska has outstandingly high number and proportion of protected buildings and monuments (3944, 23,3%). From 2011 to 2012 the number of museums increased only in the two Hungarian counties (2-2 institutions), Ivano-Frankivska in (2 institutions) and in Chernivetska (3 institutions).

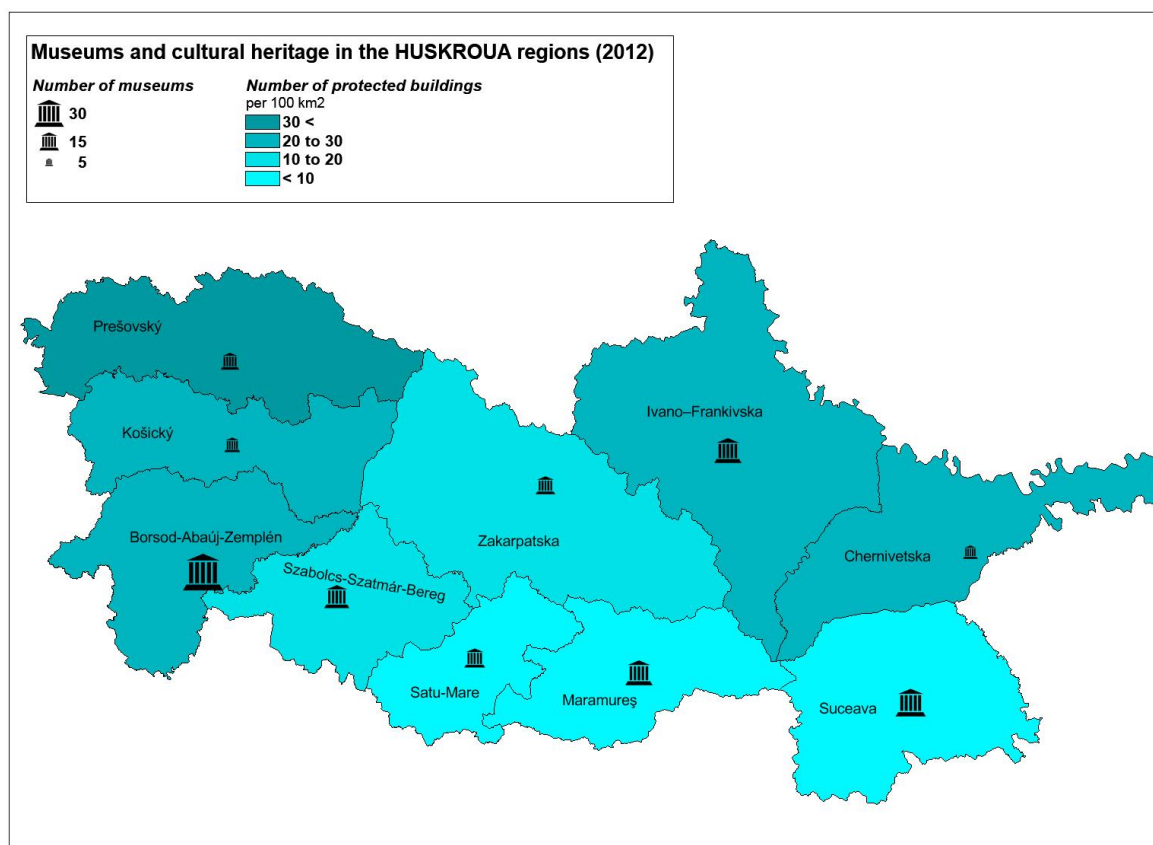

Figure 19: Museums and cultural heritage sites in the programme area
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Seven UNESCO cultural world heritage sites are located in the affected area as well. The following sites are under cultural protection:

Country	Location
Hungary	• Tokaj Wine Region Historic Cultural Landscape
Slovakia	• Levoca, Spišský Hrad and the Associated Cultural Monuments • Bardejov Town Conservation Reserve • Wooden Churches of the Slovak part of the Carpathian Mountain Area
Romania	• Wooden Churches of Maramureș • Churches of Moldavia
Ukraine	• Residence of Bukovinian and Dalmatian Metropolitans

Table 6: UNESCO cultural world heritage sites in the programme area
Source: <http://whc.unesco.org>

Tourism

From 2007 to 2013 major changes happened in the Ukrainian regions regarding the **number of accommodations** (number of bed-places) in Zakarpatska and Ivano-Frankivska Regions where the number of accommodations increased more than 2,5-fold, from (Zakarpatska 255% (from 3600 to 9800), Ivano-Frankivska 278% (from 2900 to 8000)). There were no major changes regarding the number of bed places in the **Hungarian** counties (round 10000 In Szabolcs-Szatmár-Bereg, around 20000 in Borsod-Abaúj-Zemplén) and **Slovak regions**(14000 in Košický region, 3000 in Prešovský region). In the **North-East Region of Romania** there is a very low level of used functioning accommodation capacities (21,5% in 2013) and the average length of stay is also low (2,14-2,36 nights/tourist) though the capacity of public accommodation establishments grew by 30-40% in Maramureş (from 3600 to 4800) and Suceava (from 6800 to 9600) counties.²³

Regarding the importance of tourism the **number of tourists compared to the population** of the specific region was examined to facilitate the comparability of the areas. In this respect Hungary leads as the tourist traffic in public accommodations equals to 85% of the population concerned. The corresponding value in Slovakia is 70%, in Romania, 35%, and 17% in Ukraine. In Hungary, regional data show that the two counties concerned do not belong to the most visited counties. According to the results that are proportional to population, the ratio of accommodations in **Borsod-Abaúj-Zemplén County** is the half (46%) of the national average, while the same rate in **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** is only the one-fourth (23%) of the national average. Among the Slovak regions, the ratio of public accommodations in **Košický** region is roughly the half of the national average, but in **Prešovský** region it is 10 percent higher. In Romania rates of **Suceava** are close to the national average, however **Satu-Mare** and **Maramureş** both fall short by 15 percent below. Among the Ukrainian regions the values in **Chernivetska Region** are slightly below, in **Zakarpatska Region** are on the same level, while in **Ivano-Frankivska Region** is minimally higher.²⁴

Altogether it shows that the western part of the programme area hosts **more visitors** (Prešovský and Košický regions and Borsod-Abaúj-Zemplén County). The **proportion of foreign tourists** in all affected regions is lower than the national averages. The number of foreign tourists at public accommodations compared to the population is insignificant in the three regions of Ukraine. Reasons for this may include the lower permeability of the border compared to the other countries concerned.²⁵

Regarding the **average length of stay**, significant difference was observed between the regions of the three countries (Romanian data was not available). The average length of stay in public accommodations varied between 1,9 to 3,2 nights in case of the regions of Hungary and Slovakia. The values of the average length of stay in public accommodations in the Ukrainian regions significantly exceeded that. In 2012, the average length of stay in Chernivetska Region was 3 nights, in Ivano-Frankivska Region 4,1 nights and in Zakarpatska Region an average of 7,7 nights.

²³Based on data from Hungarian Central Statistical Office, Statistical Office of the Slovak Republic, National Institute of Statistics (Romania) and State Statistics Service of Ukraine; Capacity of public accommodation establishments (number of bed-places), 2007-2013

²⁴Based on data from Hungarian Central Statistical Office, Statistical Office of the Slovak Republic, National Institute of Statistics (Romania) and State Statistics Service of Ukraine; tourist arrivals at public accommodation establishments, 2007-2013

²⁵Based on data from Hungarian Central Statistical Office, Statistical Office of the Slovak Republic, National Institute of Statistics (Romania) and State Statistics Service of Ukraine; tourist arrivals at public accommodation establishments - of which: international, 2007-2013

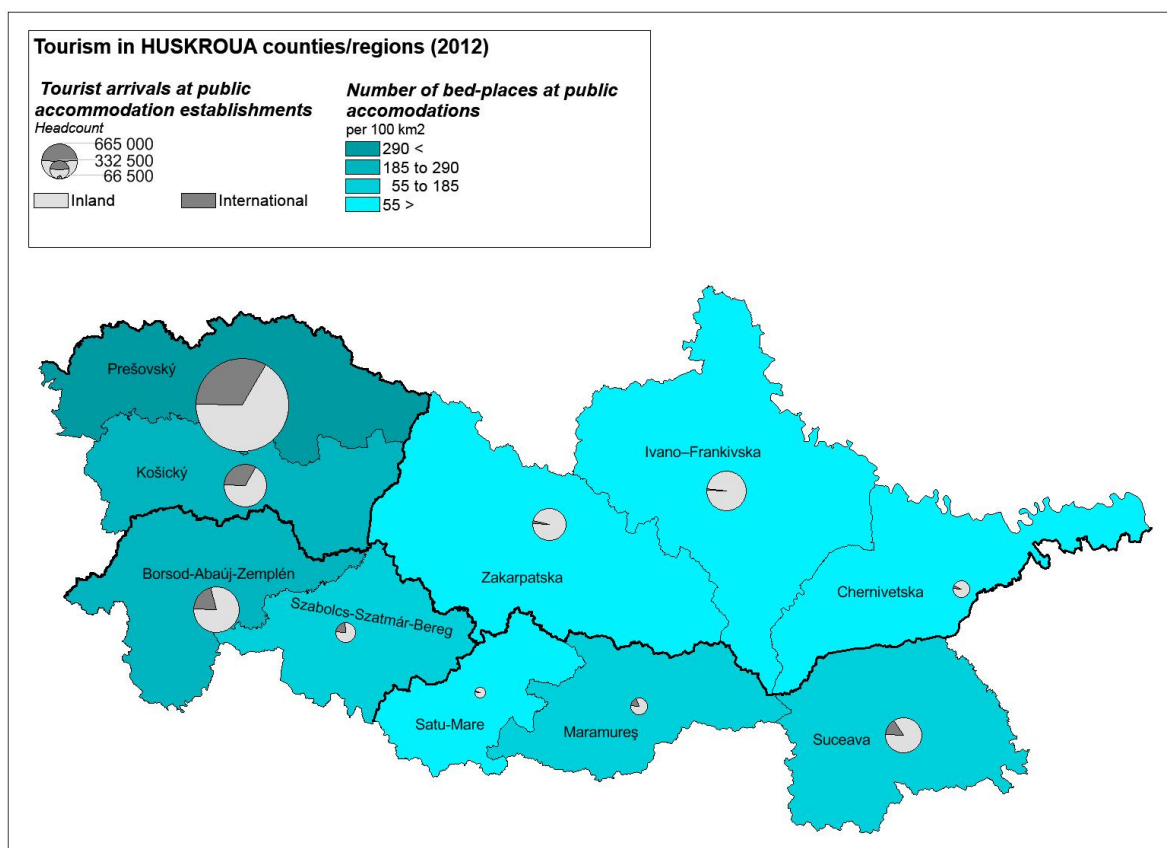

Figure 20: Tourism in the programme area (2012)

Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Touristic attractions

In the **Hungarian counties** creative touristic attractions based on cultural and historical heritage can be the bases of a competitive tourism sector. There is a need for the development of local employment capacities, support of the local market potentials, utilizing local resources. In **Borsod-Abaúj-Zemplén County** the income-generating capacity of the tourism is low and it is related to the tourism attractions. There are two **UNESCO world heritages** in Borsod-Abaúj-Zemplén: Tokaj Wine Region Historic Cultural Landscape and the Caves of Aggtelek Karst and Slovak Karst; in addition, high number of other cultural sites and values can be found here. The castles of Boldogkő, Cserépvár, Dédes, Diósgyőr (in Miskolc, the capital of Borsod-Abaúj-Zemplén), Füzér, Sárospatak, and Szerencs are all very famous and visited cultural and historical sites. As natural sites the Dripstone cave of Aggtelek, Bükk National Park and Lillafüred (the latter two are very close to Miskolc, the capital of Borsod-Abaúj-Zemplén) are the most attractive places to visit in the county. There are 357 monuments, 20 museums, 60 top events per year in **Szabolcs-Szatmár-Bereg**. Szabolcs-Szatmár-Bereg County is famous for its folk architecture, folk art, music and dance traditions. Special attractions are the wooden bell towers, the 13th-century church and the coffered ceiling Csaroda Tákos Reformed Church in Mátészalka. Famous spas in the county are the Salt Lake Beach and Spa in Nyíregyháza and Szatmár-Bereg Hospital and Spa in Fehérgyarmat. There are three famous historical sites in the county: Máriapócs as natural shrine and Nyírbátor with its reformed church and the Castle of the Báthory family, and the Castle of Kisvárd.

The **Slovak regions** characterised by the landscapes and the forests are situated across the borders. **Prešov region** has numerous potentials for tourism and recreation like cultural and historical monuments, attractive towns of Levoča, Prešov, Bardejov, Poprad and Kežmarok. Regarding the quality of cultural facilities, Prešov region produces a stable network of cultural facilities that has the similar quality and quantity as the national standard. There are five permanent theatres (2012), 13 museums, 4 galleries, 338 libraries. The Prešov region owns 358 cultural-educational facilities. Four of the 7 sites listed in the UNESCO World Heritage list in Slovakia are located in the territory of Prešov region: Bardejov Town Conservation Reserve, Wooden Churches of the Slovak part of the Carpathian Mountain Area, Primeval Beech Forests of the Carpathians and Levoča, and the associated cultural monuments. Situated in the Prešov region as part of the Tatran National Park (TANAP) the High Tatras is one of the country's most beautiful and spectacular natural sites as well as home to many rare species of flora and fauna. **Košický region** is considered to be the second largest region in the Slovak Republic. The city of Košice is the second largest city in Slovakia and has an array of cultural and historical monuments. In the southern and south-eastern part of the region stretches the Slovak Karst National Park. A number of caves and pits are classified as UNESCO heritage sites. Caves of Aggtelek Karst and Slovak Karst and Primeval Beech Forests of the Carpathians are both transboundary UNESCO world heritage sites. The region is rich in captive historical monuments especially castles or their ruins, several castles and many churches. Lower Zemplín falls is among the most visited tourist sites in the region. Slovenský Raj - Slovak Paradise (hiking, mountain biking, skiing) and the Slovenský Kras - Slovak Karst (hiking, mountain biking) are beautiful natural sights in the region. Spiš Castle and its surroundings is the largest medieval castle complex in Central Europe and a UNESCO cultural world heritage site. The biggest attractions are the cultural and historical monuments of the city of Košice, Aragonite Cave, Ice cave in Domica, Jasovská cave, Gombasecká cave, Zemplínska reservoir, Herlianský geyser, Krasná Hôrka castle, Betliar, Slovak Paradise, Spiš Castle and surroundings, ski resort Plešivý, Vinianske mountain lake, wooden churches in the Russian Bystrej (UNESCO) and Inovce, climatic spa Štós.

The North-West region of Romania could be characterized by insufficient exploitation of tourist resources, lack of information and promotional instruments for the regional tourism and inadequately valorised valuable resources of the cultural patrimony and insufficient infrastructure for tourism and recreation. **Satu Mare County** disposes a decay of historical and cultural heritage. The main tourist attractions in the county are: the "Oaş Country", with its strong Romanian folk traditions, on the North Eastern side of the county, the Oaş Mountains, the cities of Satu Mare and Carei, Tășnad Resort, the fortresses of Arad and Medieșu Aurit. A low level of knowledge of **natural and cultural resources with the need of promotion**, poorly developed tourist infrastructure and services, still low quality of tourist services, lack of proper territorial marketing for the promotion of Satu Mare County as a cultural and health tourist destination, lack of quality tourist information centres, lack of databases of events to be promoted, low quality of the accommodation network, low rate of camping facilities, low rate of theatre-, cinema- and museum visitors. **Maramureș County** is home to many villages where century-old traditions are still part of daily life. The inhabitants of this area have preserved the rural culture and crafts of their Dacian ancestors. Maramureș villages are distinguished by their unique wooden churches with tall spires and shingled roofs. The local craftsmanship can be best observed in the monumental Maramureș gates, guarding the entry to the houses. Some of the most beautiful wooden gates are found in the villages of Vadulzei, Desesti, Giulești, Budești, Sarbi, Barsana and Oncești. The Wooden Churches of Maramureș - in Surdești, Plopiș, Rogoz, Ieud, Poienilezei, Barsana, Budești and Desesti - have been recognized by UNESCO as some of the most important sites of world heritage. Famous tourist site is the Merry Cemetery in

Sapanta with its colourfully decorated wooden crosses. Sighetu Marmatiei is an important tourist and cultural centre in the region. Maramureş is dominated by a landscape of mountains and rolling valleys. The Gutai, Lapus, Tibles Maramureş and Rodnei Mountains are cut by passes named Huta, Gutai, Prislop, Setref, and Botiza. Three large valleys cross the region: Viseu, Iza and Mara. The Rodnei Mountains National Park, a natural reserve filled with a rich diversity of flora and fauna, has been awarded biosphere status by UNESCO. Other places worth to explore are the Vaser River Valley - the narrow gauge railway 'Mocanita' and the tarns, waterfalls, volcanic mountains, caves and the geological reserve of Creasta Cocosului.

Ivano-Frankivska Region is a home to more than 400 preserved areas; 30 out of those are of all-national importance, the rest of a local importance. There is a strict nature reserve Gorgany that was created in 1996. There are five national parks in the region (Carpathian National Nature Park in Verkhovyna/Nadvirna, National Nature Park in Hutsulshchyna/ Verkhovyna, Halych National Nature Park in Halych, Verkhovyna National Nature Park in Verkhovyna, and National Nature Park Synyohora in Bohorodchany). There are numerous natural monuments of feature and habitat management areas. Ivano Frankivskaregion is home of numerous cultural festivals. There are numerous natural and architectural benchmarks that are scattered throughout the region. One of the famous festivals is the Ukrainian International festival of ethnic music and land art "Sheshory". On the territory of Ivano-Frankivsk Oblast are located numerous monuments of architectural heritage like the city of Halych (national preserve). The Church of the Holy Spirit located in the city of Rohatyn as well as the ManyavaSkete near the village of Manyava in BohorodchanyRaionare visited sites. The oblast also accounts for some number of various wooden churches of Boykos and Hutsuls traditional architecture. In the western part of the region visitors can find the Carpathian Train that still uses the narrow gauge railway system. Train is used for its direct purpose transporting wood as well as for a tourist recreation. The biggest benchmark of the region is the Hoverla Mountain, the tallest in the country. Near the ManyavaSkete the highest waterfall in Ukraine is located, the Manyava waterfall (22m). In the same Bohorodchany Raion visitors may find the local mud volcano located near the village of Starunia. The museum "Pysanka" was built in 2000 and is the only one in the world. Another interesting historical site is the cavern complex in the Dovbush Rock; the rock complex is located about 7 miles (11 km) south west from Bolekhiv near village of Bubnysche. **Zakarpatska Region** is situated in the Carpathian Mountains of western Ukraine, the only Ukrainian administrative division which borders upon four countries: Poland, Slovakia, Hungary, and Romania. The Carpathian Mountains play a major part in the oblast's economy, making the region an important tourist and travel destination housing many ski and spa resorts. Major attractions of the region are castles and ruins. The most notable is the castles of Uzhgorod and Mukachevo, The castles of Khust, Vynohradiv, Korolevo, Nevytske, Serednie, and Kvasovo also serve as a popular attraction. Unfortunately, most of them are neglected. The region is also famous for its wooden churches in Srednie Vodyane, Verkhnye Vodyane, Danylovo, Kolodne, Krainykovo, Nyzhnie Selyshche, Olexandrivka and Sokyrnytsia. Only a few synagogues have survived from the large number of them in Zakarpatska. Two of them are still worth to note, the synagogue of Uzhgorod and Khust.

Among the castles the Schönborn Palace in Karpaty is the most beautiful, but it's worth visiting Perényi Castle in Vynohradiv, the Bethlen-Rákóczi castle in Berehove the castle of Rákóczi ("White House") in Mukachevo. In **Chernivetska Region** the most famous attractions are the Residence of Bukovinian and Dalmatian Metropolitans, UNESCO World Heritage Site, Khotyn Fortress State historical-architectural preserve, and Kozmodemyanivska church (church of Cosmas and Damian). In **Ukraine** the condition of preservation of historical sites is inappropriate. A prolonged stay without appropriate care and maintenance has led most monuments to the verge of destruction, especially

monuments of architecture and urban planning. Medieval castles situated in Nevyske, Serednie, Vynohradiv and Khust are in poor condition, almost on the verge of destruction. Restoration of these sites has not been funded by the government for a long time and investments by private funds and organizations are insignificant. There is an uncontrolled restoration of churches by religious communities. About 40 percent of wooden churches in the region are in poor condition, and some of them are on the verge of total destruction. The condition of roofs, walls, foundations is problematic. There is no proper accounting system of church utensils, fire alarm, and lightning protection. Uncontrolled restoration caused a number of cases when the exterior and the interior of the monuments suffered significant damages. The current system of registration, restoration and usage of historical sites is inappropriate. There is a need to improve accounting, protection, preservation and use of cultural heritage, research, monitoring of compliance with the legislation of monument protection.

In **all regions** the information system in tourism needs development in order to make connections to the national and European information systems. Management and promotion of tourism at the regional level needs to be developed. The infrastructure to support tourism is underdeveloped and in poor technical condition. Cross-border cooperation for tourism development is insufficient. Awareness raising campaigns to the public are rare and protection of tourist attractions and visitors is low. Regional culture also needs better management to take the advantages of the opportunities.

Potentials for religious tourism

Religious tourism today is connected to cultural and heritage tourism since sacred sites, churches, monasteries and abbeys are not only places of religious rituals and prayers but they are monuments, ecclesiastical buildings and heritage sites as well. Holy places and sacred sites are nowadays being seen as tourist attractions and cultural resources. The Via Maria Pilgrimage Route in **Hungary** goes through Borsod-Abaúj-Zemplén County and **Szabolcs-Szatmár-Bereg County**. There are many accommodation possibilities along the route and numerous pilgrimages throughout the year. In the pilgrimage of **Monok** (Borsod-Abaúj-Zemplén) there is a celebration of the Holy Cross in the calvary hill every third Sunday of September. Sajópálfala is also a visited pilgrimage destination in Borsod-Abaúj-Zemplén. The St. Elizabeth Road Pilgrimage passes Northern Hungary and connects Sárospatak (Borsod-Abaúj-Zemplén) and Košice (Košický region). **Máriapócs** (Szabolcs-Szatmár-Bereg County) is one of the most famous places of Greek Catholic pilgrimage.

In the **Slovak** border region, the St. Anne pilgrimage site in Rudník (**Košický** region) along the Hungarian-Slovak border, one of the largest shrines of the middle Highlands. Its history dates back to the 13th century when the local pilgrimage launched a miracle attributed to St. Anna when a little girl was born blind and her eyes were healed by a nearby spring. In **Prešovský** region, **Cervenýkláštor** is a unique cultural and historical relic set in the wonderful natural environment of Pieniny under the majestic mountain 'Tri koruny'. The monastery was successfully restored in the years 1956-1966. The best building, from an architectural point of view, is the Gothic **Church of St Anton** from the end of the 14th century with one nave of unusual length restored in the Baroque style. The main altar is in the Baroque style, built in 1745. Numerous Orthodox and Greek Catholic **wooden temples** of high cultural and historic value adorn the region of Upper Zemplín is the most eastern region of Slovakia.

In **Romania**, one of the most famous religious sites, the painted monasteries of Bukovina are located in Bucovina which is a historical region currently divided between Ukraine and Romania (**Chernivetska and Suceava**), located on the northern slopes of the central Eastern Carpathians and

the adjoining plains. The best-preserved monasteries are the monasteries in Humor, Moldovita, Patrauti, Probota, Suceava, Sucevita, and Voronet. Another famous site is a small church, located in the village of Arbore. Seven of these churches were placed on UNESCO's World Heritage list in 1993. The eighth church, Sucevita, is waiting for to be added to the list. Deemed masterpieces of Byzantine art, these churches are one-of-a-kind architectural sites in Europe. Far from being merely wall decorations, the murals represent complete cycles of religious murals. The purpose of the frescoes was to make the story of the Bible and the lives of the most important Orthodox saints known to villagers by the use of images. Their outstanding composition, elegant outline and harmonious colours blend perfectly with the surrounding landscape. Remeti in **Maramureş County** owns Pauline monastery which is important from the viewpoint of tourism.

Religion has always been an important issue in **Ukraine**. For centuries, religious traditions have featured in local culture and this is certainly evidenced by the many religious sites in Ukraine. Churches, cathedrals, monasteries, synagogues and other religious sites are popular attractions for tourists visiting the country. From architectural wonders to more humble places of worship, the religious buildings in Ukraine give one a chance to ponder upon the country's history and culture through the ages. The most famous religious site in the border region is the Uzhgorod Synagogue. Since World War Two the Jewish synagogue has been forgotten as a religious institute with all related symbols removed. Instead it has taken on a new persona and is now commonly known as the famed 'Uzhgorod Concert hall'. Uzhgorod Synagogue was adopted as a concert hall due to its amazing acoustics. The Ukrainian concert hall is home to the talented Regional Philharmonic Society and the Folk Choir of Zakarpatska. Most famous and visited places of worship in Zakarpatska: Nisnie Bolotne, Boronyavo, Nankovo, Korolevo, Mukachevo, Uzhgorod, Uzhgorod-Gerény, in Ivano-Frankivska: The Church of the Holy Spirit, built in 1598, is located in the north of the Oblast in the small city of Rohatyn, in **Chernivetska**: Kozmodemyanivska church (church of Cosmas and Damian).

Local products in tourism

In **Hungary** culinary products are leading the list of products could be offered for tourist: plum jam prepared traditionally in copper pot, bread baked in the traditional outside oven. As for local crafts, the border region can be characterised by painted bottles, leather and carved wood products. **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** can be characterised in the respect of the local products for tourism by Hungarian specialties like the local brandy made from the local plum of Szatmár or apple of Szabolcs and cherry of Újfehértó and the connected local gastronomy. In **Borsod-Abaúj-Zemplén** in addition to the local food tasting, the rich history of our region four wine regions provides a wide range of wine to taste those who prefer a light white wine, full-bodied red, or even the sweet wine. Local artisans prepare gifts and everyday objects from hemp. The plum is the base for jams, marmalades, compotes and alcoholic beverages.

In the **Slovak** region, carved wooden figures, črpáks (wooden pitcher), fujaras (a folk instrument on the UNESCO list) and valáškas (a decorated folk hatchet) and above all products made from corn husks and wire, notably human figures represent the souvenirs for tourist. Also, products from local organic farming are sold as local product (jams, honey). Regarding culinary, the traditional food products are represented by the milk products which making in Slovakia is truly a long tradition which extends to the prehistoric times. It is indirectly proven by the archaeological findings of sheep bones and ceramics for straining coagulated milk discovered in the Domica cave which date back to 2, 000 years BC. There are two types of cheese which are famous. The so-called bryndza as it is

known nowadays was a result of a protected technology of grinding and mixing sheep cheese with special brine. Nowadays, Slovak products made of sheep's milk represent products of high quality with special characteristics. They are connected to a particular territory or place and their name is connected to their historical trademark. On the basis of these and other attributes, the Slovak Republic has actually three protected geographical indications for sheep milk products registered in DOOR: EU database of agricultural products and foods. From the geographical point of view, the area of bryndza production is concentrated in a mountainous part of Slovakia, where there are suitable conditions for sheep breeding. Thanks to the long tradition of its production as well as its constant popularity at present, bryndza has become a part of a tourist trademark of Slovakia. It is often a part of a diet of many Slovaks not only because of its unique taste but it has several positive health effects. Another traditional Slovak product on the basis of sheep's milk is Slovenská parenica.

In the **North-Eastern region of Romania** the landscape is filled with wild flowers is that the land is farmed on a small scale, with traditional hay making systems and the use of natural rather than chemical fertilisers. However this small scale system also makes it difficult for farmers to sell their products within the increasingly large scale and complex European agricultural system therefore local sale could be a good solution. Local milk collection and processing centres allow farmers to comply with EU food safety requirements and to market a range of local dairy products. Another growing local industry is jam using wild and cultivate fruits. A range of over twenty different jams are produced by local women from family recipes who sell them through local and sometimes national markets. There is plenty of opportunity to visit the region, stay in local homes and experience elements of rural life such herding, bee keeping, bread making, and charcoal making. **Satu Mare County** is keeping a diversity of traditions, handicraft and customs, with tourist valorisation potential. The handicraft of pottery is still being kept in Vama village, where a recognized pottery centre can be found. Sheltered by shady valleys and mountains, the able hands of the people of **Maramureş** gave birth to the art of crafting the bits and pieces of everyday life. Be it household items, decorative objects, tools, they all bear the mark of the Maramureş region and its ancestral symbols. From the clay cup and bowl, to the traditional bed throws in the festive room, from the wooden spoon to the imposing wooden gate, they all are the expression of beauty and of the spirituality that characterize the Maramureş soul. In **Suceava County** the tradition of pottery, an ancient handicraft, can be found, being practiced on these lands from old times. Presently, it is being continued by well-known pottery masters from Rădăuţi and Marginea. In the same time, another handicraft kept in Suceava County is egg painting. In Ciocăneşti village the National Festival of Painted Eggs is being organized.

In **Zakarpatska Region** the industrial hemp is cultivated, and wonderful gifts - towels, tablecloths and even souvenirs – are made from it. This plum is grown in significant areas – including Hungary, Romania and Zakarpatska. Weaved baskets and traditional pottery are specialties of artisan masters in Zakarpatska. As an economic region Zakarpatska Region generates a surplus of lumber and forest products, wine, fruit and vegetables. The mineral springs and picturesque landscapes still represent a largely undeveloped potential that is rapidly gaining popularity as an area for resorts and tourism. **Ivano-Frankivska and Chernivetska Regions** can offer products grown in the Carpathian forests like mushrooms and berries, and finely crafted wooden items, woollen clothing, linen, embroidery, woven goods, ceramics and pysankas. In the region inhabited by Hutzuls, animal skins, woodcarvings, embroidery, and weavings can be offered to the tourists as local products.

In all eligible regions the following local products can be exploited: active holidays, eco-holidays, interactive rural way of life holidays for students, gastronomic experiences, and holidays at wine makers, exhibition of traditions and the local culture.

Cultural events, festivals

Almost all the municipalities in **Borsod-Abaúj-Zemplén County** offer cultural programmes throughout the year for visitors, including such prominent events as the Miskolc Opera Festival, Kaláka International Folklore Festival, Zemplén Festival, Borsodi or Abaúj Arts Festival, the Harvest Festival in Tokaj involving several settlements from Hegyalja and Bükkalja. During the festival season - in addition to arts - other values can be discovered in the county, the whole county, its villages, towns, small areas burst into life. Open-air stages, churches, concert halls, castles, streets provide spaces for quality entertainment and an unforgettable experience for the participants. Numerous cultural events take place in **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** regularly. Nyíregyháza (the county seat) has two amphitheatres to expand the cultural offer. Regarding the number of cultural events the region does not lag behind the national average. The most prominent and regularly organized festivals with international reputation are: Vidor Festival Nyíregyháza, Meeting of Theatres in Kisvárda, Tiszadob Piano Festival, Tarpa Plum Festival, Cinke Festival, Plum Jam Festival in Szatmárcseke, the Bright Days in Mátészalka, Nyírbátor Music Festival, "Taste Hungary" Festival in Nyíregyháza. These programmes go back for decades both in case of the historical and the culinary festivals, which show the activity of the county's rich cultural offerings and its values.

Košice, the capital of **Košický Region** is the home of the State Philharmonic Košice (Štátnafilharmónia Košice), established in 1968 as the second professional symphonic orchestra in Slovakia. It organizes festivals such as the Košice Music Spring Festival, the International Organ Music Festival, and the Festival of Contemporary Art. It is also the home of the Philharmonia Cassovia orchestra. In 2008 Košice won the competition among Slovak cities to hold the prestigious title European Capital of Culture 2013. The artistic and cultural program stems from a conception of sustained maintainable activities with long-lasting effects on cultural life in Košice and its region. The most important cultural events in the region are: Slavosovce - November - Feast of the local customs traditions, Markusovce - October – Musica Nobilis: International festival of music, Kosice - May - The days of the Kosice town, Michalovce - April - The spring of the music of Michalovce, Michalovce - May - Festival of folklore, Kralovsky Chlmec - September - The party of the vintage of Medzibrozie. In the **Prešovský Region** there are numerous cultural events throughout the year: Vysoké Tatry - August - The Annual pilgrimage to Kriván's summit, Poprad - March - The musical spring of Poprad, Strbské Pleso - April - The carnival, Poprad - May - Competition of folk and country groups, Starý Smokovec, Tatranská Lomnica, Strbské Pleso - June - Summer opening of the tourist and thermal season, Vysoké Tatry - July - Cultural summer of the Tatras, Mengusovce - July - Mengusovské rodeo, Vysoké Tatry - August - The Annual pilgrimage to Rysy's summit, Poprad - November - Festival of jazz, Castello di Spis - May - Summer opening of the tourist season, Kamienka - June - The international festival of folklore of the Ruthenians and of the Ukraines, Raslavice - June - Festival of Saris dances and songs, Bardejov - July - the Rolando's games, Presov - November - International Jazz Festival, Humenne - June - Regional festival of folklore of the Ruthenians and of the Ukraines.

Satu Mare County is hosting a series of folk events related to different moments or important activities in the life of the local community. Among these one could mention: Sâmbra Oilor, festivals related to the fabrication of "pălincă" (brandy), a traditional product of the area, or the Oașweddings, recognized for their specific folk costumes and rituals. Other (multicultural) events organized along the county are: the International Palinca Festival, Festival of Wine, gastronomic festivals, Satu Mare County Days, days of cities and communes, "Partium" Hungarian Days, Folk Festival of Nationalities from Bogdand, German Cultural Days, "No Barriers" International Cultural

Festival, Halmeu Strawberries Feast, Samfest Cultural Festival, Hunting with Hounds from Mărtinești, Anniversary of AdyEndre poet's birth etc. The immaterial patrimony of **Maramureș** is given by its rich traditions and customs. Thus, the number of major cultural events that are carrying on these traditions and customs is high, covering each month of the year with events of high interest. Among those one can mention: „Festival of winter customs - Marmația” from Sighetu Marmăției, „Horea at Prislop”, or „Sânzienele” are only of few of these events. A special place is taken by the festival – unique in the world – „The long way to the Merry Cemetery”, organised in the 2010-2014 period. Events organised in **Suceava County** are: “Sânziene Fair” in Suceava, National Festival of Trout in Ciocănești, Medieval Art Festival at Cetatea de Scaun Suceava, Christmas in Bucovina (organized in Suceava), Easter in Bucovina, Pilgrim in Bucovina, to Cacica and Putna, Snow Fest in Vatra Dornei.

Zakarpatska Region is famous for its cultural events and festivals. The large number of exhibitions, fairs and festivals take place in the region every year. In January inhabitants have a chance to visit traditional fest of honey, festival “Red wine”, in February – fest “Uzhhorodskapalachinta” (fair of pancakes). In spring citizens and tourists are invited to the “Sakura-fest” to witness the most beautiful period in the region – sakura blossom. Also, the following fest and festivals take place in the region: Festival of mineral water, Festival of humour and satire, “Vyshyvanka festival” (festival of national clothes), fair “Gold autumn” and many other interesting festivals and other cultural events. In **Ivano-Frankivska Region** there are also many interesting cultural events worth to be visited. Such events as festival of Christmas carols, festival “Christmas in Carpathians” and other dedicated to Christmas celebrations usually take place in the region. Very interesting are exhibition “Hutsulskevesillya” (Hutsul wedding), festival “Spring ball in winter Carpathians”, theatre fest “Melpomena of Halych” and others. In spring people visit International Food Festival, many festivals, dedicated to Easter holiday, Fest of blacksmiths; in summer – Fest of Ukrainian song, Fest of youth, Fest “Ivana Kupala”; in autumn – festival of patriotic song, festival of mushrooms, youth festival “Students’ autumn”. **Chernivetska Region** has variety of cultural events. As in every Ukrainian region many events dedicated to Christmas are visited by citizens of the region and tourists in winter. In spring citizens and guests are invited to Bukovyna tourism fair, Fast of the family, Ukrainian national festival “Vyshyvanyy rid” (festival of national clothes); in summer - Festival of street orchestras, Beer festival, also many fairs; in autumn - Celebrating the Day of Chernivtsi, Culinary arts festival "Bukovina hospitality", Regional folklore festival "Autumn Wedding" and others.

Organisations in tourism, information available on touristic attractions

Regarding **Borsod-Abaúj-Zemplén County** and **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** organisations in tourism are represented by TourInform offices throughout the counties (12 in Borsod-Abaúj-Zemplén, 3 in Szabolcs-Szatmár-Bereg) and the local offices of the Hungarian Tourism Destination Management Organisations Association, local and regional tourism offices/societies and travel agencies. Information on touristic attractions is available on nationwide, thematic or local websites, and there are examples of the usage of modern technology (Tokaj: Guide@hand mobile application). The system of websites is difficult to follow and there is almost nothing is available online in English or in the neighbouring languages (Ukrainian, Slovak, and Romanian). Cooperation with national/regional/local and international tourism bodies are promoted by TDM organizations.

Regarding the **Košický** and **Prešovský** regions, regional tourist offices and destination management companies provide services for the tourism sector and for tourists. Destination management companies include S-Tours, travel agency Dowina, Supravia, all created in early 1990s. Satur is the

former state monopoly operator. Slovakia Green Tours is British run and much younger. Avance is a full service travel and event agency. In central Slovakia Discover Slovakia Tours are based in Zvolen, which arranges custom tours around the country. T-Ski are based in the High Tatras mountains. Pilgrim Tours also focuses on the High Tatras. SlovakiaHiking.net is run by certified tourist guides in Sliac.

Regarding the **Romanian counties**, in total there are 5 tourist information centres in the North-West region: 3 in Cluj County, 1 in Bihor și 1 in Maramureș. In June 2014 a new Tourist Information Centre was inaugurated in Satu Mare, having as mission the promotion of Satu Mare County as cultural, historical, economic and religious value in European context. Presently, there are ongoing projects of Maramureș County Council and local public authorities for the creation of tourism promotion and information centres in Baia Mare, Borșa, Seini, and Vișeu de Sus, as part of a tourist information and promotion network. The main tourist promotion associations from Satu Mare and Maramureș counties are: Maramureș Infoturism, the Association for the Promotion and Tourist Development Maramureș, "NaturăSănătate Turism Satu Mare" Association, and "Pro Turism" SM Association. In June 2013, in the North-West region there were 329 tourism agencies licensed by the National Authority for Tourism, out of which the greatest number in Cluj county (167), followed by Bihor (75) and Maramureș (38). In Satu Mare County a significant progress can be noticed in the last few years related to the documentation of tourist objectives. A series of projects were implemented – or are still ongoing – for the elaboration of tourist information and promotion materials, conception of tourist routes and informing/training related to the valorisation of tourist potential of some objectives in the county. Some major tourist attractions have developed information websites (e.g. Tășnad resort www.tasnad-statiune.ro). Moreover, different information portals were developed in accordance with some specific tourist attractions – e.g. the webpage of Satu Mare Wine Route (<http://vinulsatmarean.ro/>) or the religious patrimony from Satu Mare and its surrounding cross-border areas – the route of Medieval Churches. The most important thing is that a joint brand was developed („Satu Mare – Hospitality is our tradition”), which is assuring coherence of all these activities.

In **Zakarpatska Region** tourism development is determined as strategic direction of the region. Annual monitoring of the tourism industry in the region confirms the positive trends in its development. They are reflected mainly in the growth of a network of spa, recreation and hotel facilities of Zakarpatska. One of the most popular types of tourism in the Carpathians is health tourism with the use of mineral and thermal water. Thus, many tourists visit the modern sanatorium complex "Polyana", "Susirya", "Thermal-Star", "Carpatia", "Zakarpattya" and others. As was shown by the research, in recent years in the region 13 tourist information centers have been established, which are present in almost all administration units of the region. However, existing potential not realized primarily because of the lack of a fully adapted to market conditions, government development policy in the sphere of domestic tourism. The main problems are: lack of sufficient qualified staff and specialized educational institutions for their preparation; no legislative mechanism of registration of private farms that provide rural tourism services. In **Ivano-Frankivska Region** in general, the region has 96 tourist complexes, resorts and hotels (incl. private houses, used as hotels) that can simultaneously accommodate up to 8 thousand tourists. Very popular are ski resort "Bukovel", and organizations, providing services of kayak competitions on the rivers Prut and Cheremosh and hang-gliding. The disadvantage of the tourist sector is that the owners of such organizations are oriented on wealthy consumers. The other tourists create demand on the so-called "green tourism" or "agrotourism". Tourism Ivano-Frankivsk region is one of the most important sectors of the economy which contributes to improvement of the economic development of the

region. However, the tourism and recreational facilities need financial resources to be improved. In **Chernivetska Region** there are 17 kinds of tourist and recreational facilities in Chernivtsi region. They are ski centers, hotels and tourist complexes, tourist centers, sanatoriums, resorts, recreation centres, international sports and tourist complexes. Thus, the region has many opportunities to invite many tourists from all over the world. But there are many problems in the sector. They are related to low institutional support, and as a result, the state of the industry has the following disadvantages: outdated infrastructure; outdated utility lines; worn-out electricity supply network; hotels and other places of temporary accommodation in need of reconstruction; need of reconstruction of Chernovtsy airport, which is far behind from European characteristics.

10.1.3 Environmental protection, climate change mitigation and adaptation (TO6)

Aggregate potential impact of climate change

Climate change is a significant factor influencing the future development of the EU and its neighbouring regions. Improving the capacity to adapt to climate change is high on the agenda of the European Union. In fact, two of five Europe 2020 headline targets (reducing greenhouse gas emissions and increasing renewable energy use) are directly linked to this issue. There is an ever increasing body of evidence / research results that can be applied (not ignoring some level of uncertainties when dealing with climate change projections). The ESPON Climate project²⁶ introduces a standard set of indicators to assess climate change and its impacts in the NUTS3 regions of the European Union.

The first indicator is the “Aggregate potential impact of climate change” shows the weighted combination of physical, environmental, social, economic and cultural potential impacts of climate change. From this perspective, 3 out of the 7 regions (Prešov, Satu Mare, Suceava) face low negative impact, Maramureș, Szabolcs-Szatmár-Bereg and Košice face medium negative impact, while Borsod-Abaúj-Zemplén is in the worst category (highest negative impact).

²⁶ESPON Climate – Climate Change and Territorial Effects on Regions and Local Economies – Final Report http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/CLIMATE/ESPON_Climate_Final_Report-Part_B-MainReport.pdf

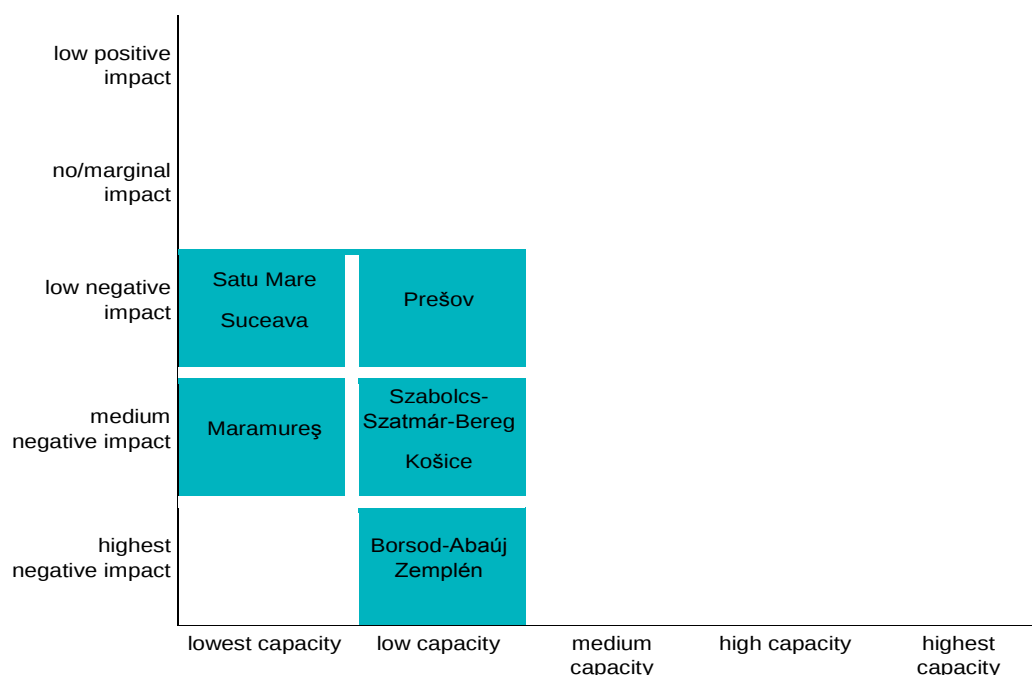

Figure 21: Aggregate potential impacts of climate change (2013)
Source: ESPON Climate – Climate Change and Territorial Effects on Regions and Local Economies – Final

Adaptive capacity

The overall adaptive capacity of the area is also a crucial indicator. Unfortunately, the eligible area does not exhibit an optimistic situation: all the Romanian counties are characterised by the lowest overall capacity to adapt to climate change – in fact, they are amongst the lowest 25% of all European and CBC NUTS3 regions, while the Hungarian and Slovak regions have just a slightly better situation by having low overall capacity to adapt.²⁷

Vulnerability to climate change

The combination of regional potential impact and the overall adaptive capacity of the given region present its vulnerability to climate change. This complex indicator highlights a fairly critical picture: Borsod-Abaúj-Zemplén is characterized by highest negative impacts, Maramureș, Satu Mare, Szabolcs-Szatmár-Bereg and Košice exhibit medium level of negative impacts, and only Prešov, Suceava can face low negative impacts.

The ESPON Climate study introduces a climate change classification of European regions, identifying 5 different types:

- Southern-central Europe (6 regions in the programme area fall into this category)
- Northern-central Europe (it includes Prešov)
- Northern Europe
- Mediterranean region
- Northern-western Europe

²⁷ ESPON Climate – Climate Change and Territorial Effects on Regions and Local Economies – Final Report http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/CLIMATE/ESPON_Climate_Final_Report-Part_B-MainReport.pdf

Considering the climate change projections for Southern-central Europe, the affected regions can expect a strong increase in mean temperature, a strong decrease in frost days and also strong increase in summer days. With regard to precipitation, the regions can also expect strong decrease of precipitation during summer months. Predictable changes in Northern-central Europe are strong decreases in frost days and reducing number of days with snow cover.²⁸

UNESCO natural world heritage sites

The area has **2 natural heritage sites** protected by UNESCO:

1. Caves of Aggtelek Karst and Slovak Karst

The Caves of Aggtelek Karst and Slovak Karst – covering areas of **Borsod-Abaúj-Zemplén County** and **Košický region**- are outstanding for the large number of complex, diverse and relatively intact caves concentrated into a relatively small area. The caves are located at the north-eastern border of Hungary and the south-eastern border of Slovakia, this exceptional group of 712 caves, recorded at time of inscription, lies under a protected area of 56,651 ha and a large buffer zone. Karst processes have produced a rich diversity of structures and habitats that are important from a biological, geological and paleontological point of view. Shaped over tens of millions of years, the area provides an excellent demonstration of karst formation during both tropical and glacial climates, which is very unusual and probably better documented here than anywhere else in the world. The caves display an extremely rare combination of tropical and glacial climatic effects; they make it possible to study geological history over tens of millions of years. The most significant cave system in the property is that of **Baradla-Domica, a 21 kms long cross-border network** richly decorated with stalagmites and stalactites, which is an important active stream cave in the temperate climatic zone and a Ramsar site. Also worth mentioning is the **Dobsina Ice Cave**, one of the most beautiful in the world. The close proximity of many different types of caves of diverse morphology, as well as important archaeological remains, makes the property an outstanding subterranean museum. Its ecosystems provide habitat for more than 500 troglobiont or troglophil species, including some which are local.²⁹

The Caves of Aggtelek Karst and Slovak Karst lie over a total area of 55,800 ha and topographically comprise limestone plateaus dissected by deep river valleys. This is the most extensively explored karst area in Europe. Hydrological conditions are characterized by a lack of surface streams, except between mountain basins, and the complex circulation of underground water. The flora is representative of both Pannonian and Carpathian elements. Approximately 70% of the territory consists of deciduous woodland dominated by hornbeam and oak. The fauna includes wolf, lynx, red deer, roe deer, wild boar, wild cat and badger. Nesting bird species include: rock bunting, black stork, corncrake, imperial eagle, dipper, Ural owl, saker falcon, short-toed eagle, honey buzzard. Of particular scientific interest are the cave and subterranean water fauna. Beetles and other insects are abundant. Cave worms are often found in sand and clay deposits whereas molluscs are associated with underground streams, and crustaceans occur including an endemic species of primitive carb. A total of 21 bat species have been identified in the Slovak Karst.³⁰ A significant aspect of the area is

²⁸ ESPON Climate – Climate Change and Territorial Effects on Regions and Local Economies – Final Report http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/CLIMATE/ESPO_N_Cli_mate_Final_Report-Part_B-MainReport.pdf

²⁹ <http://anp.nemzetipark.gov.hu/index.php?lang=en>, <http://www.vilagorokseg.hu/caves-of-aggtelek-karst-and-slovak-karst>

³⁰ <http://www.vilagorokseg.hu/caves-of-aggtelek-karst-and-slovak-karst>

that the karst features of the caves contain a great deal of evidence pertaining to the geological history of the last several millions of years. The present karst landscape has been developing intermittently since the late Cretaceous period. There is one sizeable settlement (Silica) and two hamlets within the Slovak protected area and two villages (Aggtelek and Jósvalfő with approximately 1,100 inhabitants) inside the Aggtelek National Park's boundaries. There is a pollution problem which is contaminating cave waters and threatening the park's ecosystem which arises from the increased use of pesticides and fertilizers in the surrounding areas and from tourist's vehicles and nearby industry.³¹

2. Primeval Beech Forests of the Carpathians and the Ancient Beech Forests of Germany (SK: Prešov Region – UA: Zakarpatska Region)

Primeval Beech Forests of the Carpathians and the Ancient Beech Forests of Germany is a transnational composite nature site. It includes ten separate massifs located along the 185 km long axis from the Rakhiv mountains and Chornohora ridge in Ukraine over the Poloniny Ridge (Slovakia) to the Vihorlat Mountains in Slovakia (the Ancient Beech Forests of Germany also include five other locations in various parts of Germany). Primeval Beech Forests of the Carpathians covers areas of **Zakarpatska and Prešov regions**. Over 70% of the site is located in Ukraine and covers 29279 hectares in the two countries. The area includes two national parks (Uzh National Park and Poloniny National Park), a biosphere reserve, and a few habitat controlled areas (mostly in Slovakia). Both national parks compose a separate biosphere reserve, the East Carpathian Biosphere Reserve.³²

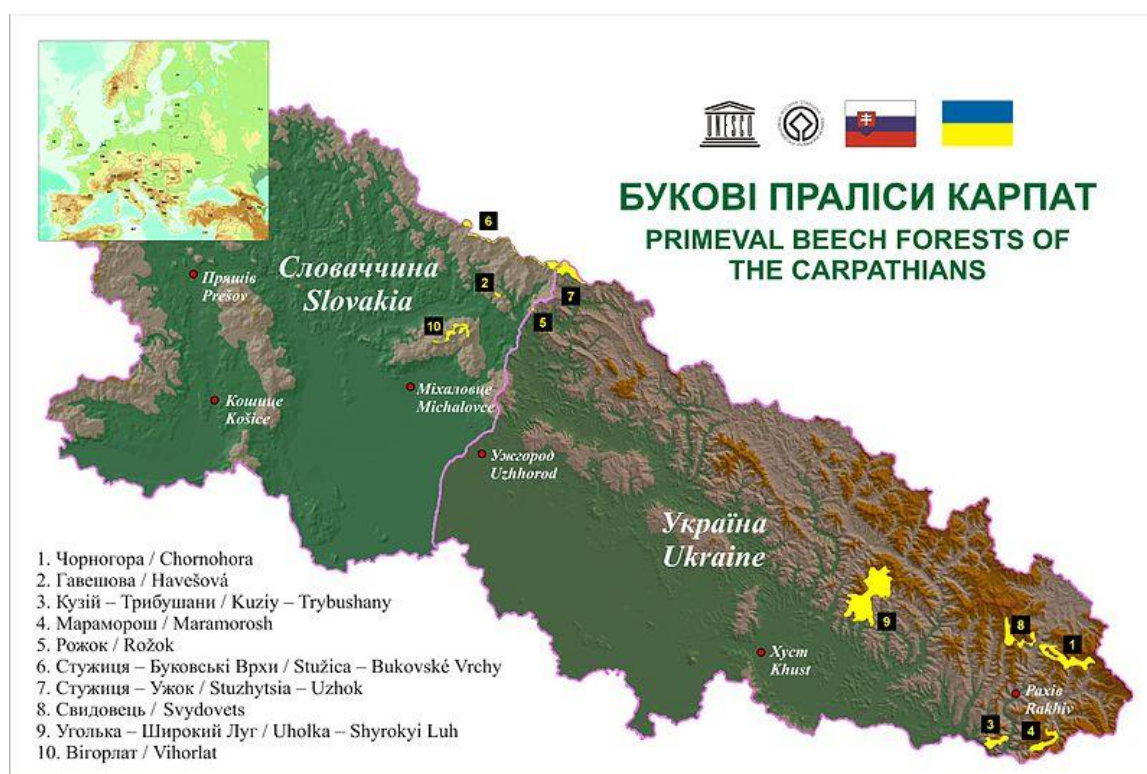

Figure 22: Primeval Beech Forests of the Carpathians

³¹<http://whc.unesco.org/en/list/725>

³²https://en.wikipedia.org/wiki/Primeval_Beech_Forests_of_the_Carpathians_and_the_Ancient_Beech_Forests_of_Germany

Source: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Beech-whc.jpg>

#	Massif	Region	Type of nature reserve	Preserved area (ha)	Buffer zone (ha)
1	Chornohora	Zakarpattia	Carpathian Biosphere Reserve	2 476,8	12 925,0
2	Uholka / Wide Meadow			11 860,0	3 301,0
3	Svydovets			3 030,5	5 639,5
4	Maramoros			2 243,6	6 230,4
5	Kuziy / Trybushany			1 369,6	3 163,4
6	Stuzhytsia / Uzhok		Uzh National Nature Park	2 532,0	3 615,0
7	Stužica / Bukovské vrchy	Prešov	Poloniny National Park	2 950,0	11 300,0
8	Rožok		Prešov Preserved areas	67,1	41,4
9	Vihorlat			2 578,0	2 413,0
10	Havešová			171,3	63,9
Slovak regions, total:				29 278,9	48 692,6
11	Jasmund	Mecklenburg-	Jasmund National Park	492,5	2 510,5
12	Serrahn	Vorpommern	Müritz National Park	2 681,0	2 568,0
13	Grumsiner Forest	Brandenburg	Grumsiner Forest Nature Reserve	590,1	274,3
14	Hainich	Thuringia	Hainich National Park	1 573,4	4 085,4
15	Kellerwald	Hesse	Kellerwald-Edersee National Park	1 467,1	4 271,4
TOTAL:				36 083,0	62 402,2

Figure 23: Preserved area of the Primeval Beech Forests of the Carpathians

Source: http://en.wikipedia.org/wiki/Primeval_Beech_Forests_of_the_Carpathians_and_the_Ancient_Beech_Forests_of_Germany

The Ancient Beech Forests of Germany represent examples of on-going post-glacial biological and ecological evolution of terrestrial ecosystems and are indispensable to understanding the spread of the beech (*Fagus sylvatica*) in the Northern Hemisphere across a variety of environments. These undisturbed, complex temperate forests exhibit the most complete and comprehensive ecological patterns and processes of pure stands of European beech across a variety of environmental conditions and represent all altitudinal zones from seashore up to the forest line in the mountains. Beech is one of the most important elements of forests in the Temperate Broad-leaf Forest Biome and represents an outstanding example of the re-colonization and development of terrestrial ecosystems and communities after the last ice age, a process which is still ongoing. They represent key aspects of processes essential for the long term conservation of natural beech forests and illustrate how one single tree species came to absolute dominance across a variety of environmental parameters.³³

Protected natural areas

The **Natura 2000 sites** in the cross-border area (in the Member States) involve numerous sites primarily in the northern part of the eligible area (Košícký and Prešovský regions and in Borsod-Abaúj-Zemplén County) and smaller but not least important sites in Szabolcs-Szatmár-Bereg, Maramureş and Suceava counties concerning the area of the Western- and Eastern-Carpathians. The demarcation lines of protected habitats surely do not stop at the borders in reality and the Ukrainian part of the Eastern-Carpathian Mountains must involve other sites that would involve areas of similar

³³<http://whc.unesco.org/en/list/1133>

characters as the Natura2000 sites according to the European Union's directives. The Western- and Eastern-Carpathians involve all eligible regions and counties except Szabolcs-Szatmár-Bereg County.³⁴

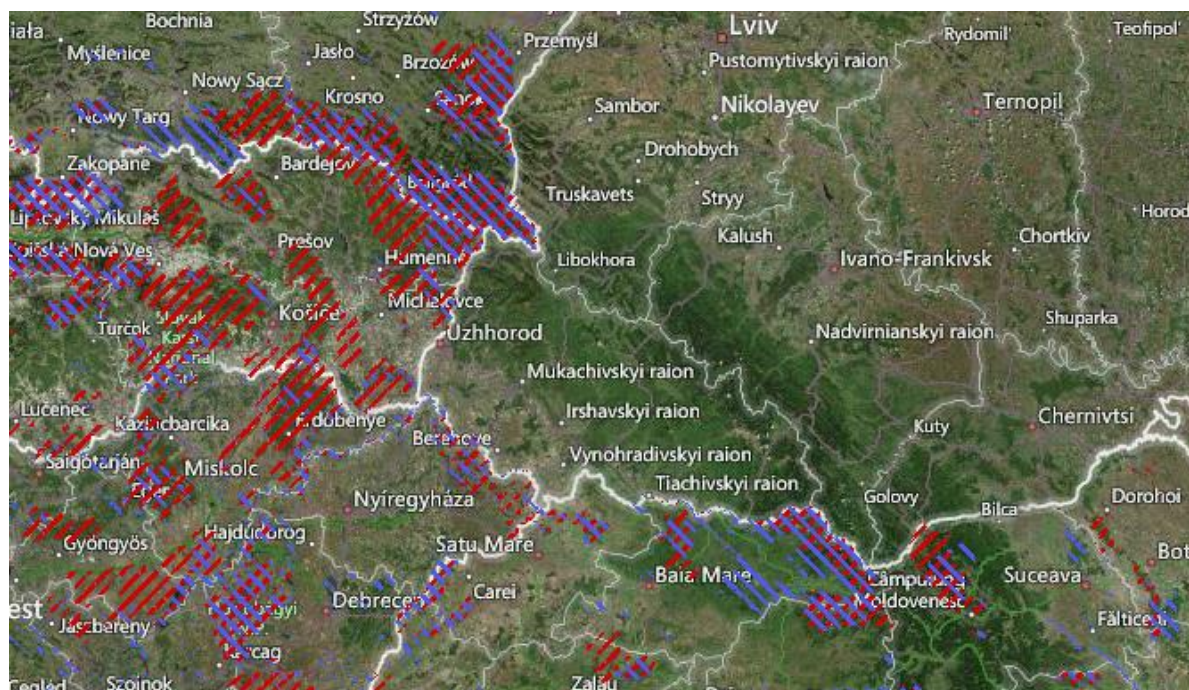

Figure 24: Natura 2000 sites in the Member States of the cross-border area (2015, blue: habitats sites, red: birds' sites)

Source: <http://natura2000.eea.europa.eu>

National parks and nature parks, protected landscape areas and biodiversity

Borsod-Abaúj-Zemplén is a home of 3 national parks on its territory: the Bükk National Park, the Aggtelek National Park and a small, northern part of the Hortobágy National Park in the southern tip of the county; the county also a host of 6 protected landscape areas (Lázberci, Borsodi-Mezőségi, Kesznyéteni, Tarnavidéki, Tokaj–Bodrogzugi and Zempléni).

Szabolcs-Szatmár-Bereg County does not possess national parks hosts the Nyírség-Szatmár-Bereg protected nature landscape area including its main areas as Szatmár-Bereg Landscape Protection Area, Tiszadob and Tiszatelek-Tiszabercel Floodplain Conservation Areas. Besides the protected landscape areas 11 national nature conservation areas also can be found here. Caves of the counties are protected ex-lege. **Borsod-Abaúj-Zemplén** is characterised by oak, hornbeam, oak and beech forests and alder. There are many high mountain flora elements common in the Carpathians. Unique, rare protected habitats are featuring mountain meadows rich in orchids, water marshes, the colourful rocky silicate and acid soils, blueberry beech, birch woodlands. Significant populations of big game can be found here, including the Carpathian deer and the most of the protected species of domestic mammals can be found as well. Bird life is characterized by the presence of mountain species (for example: black stork and the grouse). Viper berus also lives here. The high number of smallest of insects and other invertebrates which do not occur elsewhere in the country add to the

³⁴Based on information from <http://natura2000.eea.europa.eu>

richness and value of the mountain ecosystem. The county is also a home to avocets, gray heron, and great egret as feeding and resting place. 41 nesting bird species have been observed by professionals. In the ash-forests of the **Szatmár-Bereg** Plain lives the rare subalpine endemic plant the Carpathian saffron too. In the waters of the Upper Tisza region there are about 45 species of fish occur. Amphibians and reptiles worth mentioning are the marsh frog, newt, potted newt, mountain or viviparous lizard (Csaroda, Bátorliget), the spotted salamander (Lónyai- and Bockerek forest) and the Viper Berus (Lónyai-, Bockerek- and Déda forest). The White Tiszavasvári-based Conservation Area represents outstanding natural value due to the significant bird migration, including various herons and small colonies of egrets.³⁵

In the **Košický region** there are located, or partially interfere with it two national parks: Slovenský raj and Slovenský kras, 2 protected landscape areas and 140 small protected areas, of which 40 national nature reserves, 47 nature reserves, 23 national natural monuments, 18 natural monuments and 6 protected areas. Most designated protected areas are located in the district of Rožňava (35), in the district of Košice vicinity (29), Spišská Nova Ves (24) and Trebišov (16). Least designated protected areas are located in the districts of Košice (3) and Gelnica (3). Natura 2000 ensures the favourable conservation status of populations of selected species of fauna and flora and the favourable conservation status of habitats. National list of proposed SPAs under the Birds Directive was adopted by the Government Resolution no. 636/2003. It contains 38 sites, of which there are 9 or interferes with the Kosice region. The proposed SPAs pays first level of protection and the protected bird areas shall be prohibited to carry out activities that may adversely affect the object of protection. Features of vegetation and species richness correspond to the natural conditions and anthropic activities in the territory. A significant factor affecting the character of the vegetation is more continental character of the climate (compared to now located further west regions), which determined the creation and existence of specific plant communities. Original composition and abundance of taxa can be observed today mostly only in hilly areas. Given the bedrock found here it provides for appearance of calcareous species. The species composition of vegetation reflects stepped topography of the Kosice region. There may allocate level plains and hilly areas up to altitude of 500 m characterized by oak and oak-hornbeam forests and lowland floodplain forests, foothill stage (sub-mountainous) of altitude 500-1000 m, originally covered with beech or beech and fir forests and lignite level to 1500 m represented by a mixed beech and fir, spruce and fir-spruce forests. In the rugged terrain (especially karst and mountainous areas) also generic inversion of plants can be observed. In the Kosice region there are the West Carpathian and Carpathian endemic species, bound to the rock, but also a steppe and grassland habitats. There are some rare species of mammals, as well as lower animal species. From the ornithological point of view the protected areas of the Kosice region represent one of the most important sites in Slovakia, but also of Europe (raptors, waders, passerines – Sennerybníky lakes). In the region there is a large species diversity of insects, bats, as well as deer. For amphibians, there are particular all four species of salamanders (frog and salamander), from the snakes very rare snorting and tree snakes. From the water and the water bound species are rare animal species such as crayfish, trout, and Carpathian brook lamprey. From hunting (furred and feathered) animals in the wild there are all important species such as deer, roe deer, wild boar, partridge, hare and the like. Of rare species whose hunting is strictly regulated, in view of the natural conditions, the largest populations of game animals are found in the district Rožňava. Nature and landscape protection means limiting interventions that may threaten, harm or destroy conditions and forms of life, natural heritage, the landscape and reduce its ecological stability, as well as the removal of such interventions. Nature conservation also means the care of

³⁵<http://magyarnemzetiparkok.hu/>

ecosystems. In the Košický Region there are located, or partially interfere with it the two national parks – Slovenský raj and Slovenský kras and two protected landscape areas - Vihorlat and Latorica. The total area of large protected areas is reaching 94 666 ha, accounting for 14.02% of the region. The stringent protection of nature is realized in the 4th and 5th level of protection for small protected areas, where 137 protected areas have been declared with a total area of 9 120.85 ha, which is 1.35% of the region. The total area of protected areas with the second to fifth level of protection is 98 024,41 ha, representing 14.51% of the region without territory of NATURA 2000 sites. In the Košický Region there are 45 declared protected trees or groups recorded.³⁶

Five national parks(out of the 9 in Slovakia) and numerous national protected areas can be found in the **Prešovský region**: (TANAP, Nízke Tatry, Pieniny, Poloniny and Slovenský ráj). **High Tatras National Park (TANAP)** is Slovak national icon. It is an area of great natural beauty with rich variety of scenery and wildlife. Gerlachovský Peak is the highest Slovak mountain. It looms over the steep rocky hogbacks, ridges, saddlebacks, beautiful slopes and meadows. TANAP is also well known for high number of waterfalls and mountain lakes. High Tatras area is covered by deep spruce forests, dwarf pine zones and grassy uplands. Areas reaching higher altitudes than grassy uplands are mostly formed by rocks covered with lichens and mosses. TANAP is home to many rare animal and plant species called endemits. Brown bear, lynx, chamois (endemit), marmot, deer, wolf and wild boar are just examples of TANAP's fauna. You can spot a woodpecker, a blackbird, an eagle or a buzzard. All plants growing in the park area are protected. One can find edelweiss, gentians, bells and a summer ceps. Together with the neighbouring Polish Tatra National Park the park became a **UNESCO biosphere reservation area** in 1993. **Nízke Tatry National Park** (Lower Tatras National Park) is Slovakia's largest national park, with very extensive rounded mountains and magnificent valleys and numerous caves. Calcifuges and calcareous flowers are represented in the Low Tatras. The protected species which grow here are edelweiss, several species of saxifrage, pasque flower. Low Tatras are the only place in Slovakia, where a modified saxifrage and comma-shaped crimpy is growing. An interesting occurrence is Tatra ochyrea (moss) which is a Low Tatras endemic. A lot of hunted animals are living in forests of Low Tatras, represented by the deer, wild boars and roe-dee. Here living wild beasts are represented by martens, weasel, lynx, fox, wolf and in the outskirts the Mountain Wildcat. Favourable conditions are for the existence of brown bears. In the alpine zone are living typical alpine animals such as scratcher, marmot population and the population of chamois. **Pieniny National Park** lies in the Pieniny mountain range; it characteristic is by remarkable stony hills. Tri koruny (Three Crowns) is the most popular and most impressive one lying on the Slovak side. It has taken centuries for rivers to hollow those beautiful canyons embellishing the park today (Dunajec River and Lesníckypotok valleys). 200-300m deep Dunajec River valley is the most impressive one. It is rightly considered the largest canyon in Central Europe. The valley is home to many aquatic as well as terrestrial animals. European Otter, beaver, deer, bear, wolf and lynx from bigger animals; lizard, grass snake, European viper, different kinds of frogs and salamander form reptiles and amphibians, and falcon, buzzard or eagle-owl form birds. Dunajec River is home to about 20 different school of fish, for example pike and trout. The park territory is also home to many endemic plant species. **Poloniny National Park** does not have very ragged relief however the altitude difference reaches as much as 1,200m (3,936ft). The area is mostly covered with fir and beech forests. Stužica Carpathian primaeval forest with 400 years old beeches lies within the park's territory. Poloniny National Park is characteristic by free-ranging herds of the European bison and Stariná- Slovak largest reservoir of drinkable water. **National Park of Slovenský raj** is situated in the eastern part of Slovakia contains one of the biggest ice caves in Europe and an attractive landscape of karstic plateaux, gorges,

³⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Slovak_Karst_National_Park, National list of SPAs Slovakia

waterfalls and caves. The monuments that testify the oldest history of the region and the country are also here. The prevailing spruce forest, which covers 90% of the Park area, is its most valuable asset. The base rock here is limestone and thanks to it, the local flora is remarkably varied. Animals are represented by 200 species, including the bear, lynx, wolf, deer and boar. Several species of rapacious birds nest in the rocks of the Park. Typical features are canyons, gorges and ravines (Sokol, Suchá, Belá, Piecky and Kysel'), which form picturesque rocky scenes with waterfalls, and which were created mainly by the rivers Hnilec and Hornád. 80% of the area is covered with spruce forests combined with yew-trees. There are more than 200 caves and underground abysses. Among the caves, Dobšinská ľadová jaskyňa (Dobšinská ľce Cave) and Medvedia jaskyňa (Bear Cave) are the best known ones. The area is covered with Norway spruce (*Picea abies*), European beech (*Fagus sylvatica*), fir, larch and Scots pine (*Pinus sylvestris*). Important endemic plants in the area are the Carpathian harebell (*Campanula carpatica*), *Pulsatilla slavica*, *Hesperis silvestris*, *Liguria sibirica*, and *Saxifraga paniculata*. Other plants found in this area are the mountain tassel flower (*Soldanella montana*), martagon lily (*Lilium martagon*), variegated monk's hood (*Aconitum variegatum*).³⁷

Regarding **Romanian counties**, the soil and climate conditions, the geographic position and the relief of the territory have favoured the apparition and development of some habitats of great diversity and value, which lead to the declaration of numerous natural protected areas, both of national and also of European and world-wide interest. Consequently, a number of 65 habitat types of community interest have been identified. The wild flora is characterized by 27 vegetal species of community interest, while a number of 310 animal species of community interest have been identified. Out of these 227 are birds and 83 are other animal species. As a result of this diversity, 22,04% of the territory of the region is being declared Natura 2000 site, which situates the region close to the European average. In accordance with Law no.5/2000, with Government Decision no. 1581/2005 and no. 1143/2007 in the **North-Western Region** a number of 170 natural protected areas of national interest have been declared. The total area of these protected areas is 281.845 ha, representing 7,37% out of the total area of the Region and 5,28% out of the total natural protected areas from Romania. Taken into account the total surface of protected natural areas of national interest the greatest part of these areas are situated in Maramureş County (60% out of the total surface of the county). From these areas of national interest, one could mention the Maramureş Mountains National Park (Category IUCN V - International Union for Conservation of Nature, V – Protected Terrestrial/Marin Landscape), as being the biggest one in Romania, with a 148.850 ha surface. At regional level, the Natura 2000 network comprises 71 sites of community interest (SCI) and 17 birds special protection areas (SPA), with a total surface of 724759 ha, representing 9,23% out of the total surface of Natura 2000 sites from Romania.³⁸ In **Suceava County** there are 27 natural protected areas on the territory of the county exist. There are high value of forests from ecological and economic point of view (valuable species), and the county has a rich hydrographical network, with a higher density than the national average, which could be valorised through the development of activities related to fruit growing and fishery. The biodiversity of the county is varied and rich. The infrastructure for the administration of natural protected areas is insufficiently developed, the percentage of high quality surface waters is low, the awareness of population and economic actors

³⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Category:National_parks_of_Slovakia

³⁸ Based on Development Plan of the North-West Region 2014-2020

concerning the importance of protected areas is low, financial and human resources for the management of protected areas, of community interest species and habitats are insufficient.³⁹

In Ukraine, in **Zakarpatska Region** there are 456 nature reserves on the area of 177 thousand hectares (13,8 % of the total area of the region). There are: Uzhansky National Nature Park, National Park "Fascinated Land", National Park "Synevyr", Carpathian Biosphere Reserve and Regional Scenery Park "Prytysyansky". In addition to this, there are 19 reserves of national importance, 41 reserve of local importance, 11 natural monuments of national importance, 329 natural monuments of local importance, 9 natural landmarks of local importance, 32 monuments of landscape art of local importance and 4 dendrological parks of local importance. The natural reserves of the region represent the main types of landscapes with their indigenous vegetation and therefore play a key role in shaping of qualitative environmental network and maintaining biotic and landscape diversity. The nature reserve fund of Zakarpatska can be considered one of the best in Ukraine. At the same time there are some problems. Thus, at the moment one of the main problems in environmental preservation in the region is progressive accumulation of waste as a result of inefficient measures of its utilization and disposal. Frequent floods caused by terrain features only complicate the situation with waste disposal. Very important is also to improve preservation of species listed in the Red Book and take measures on enhancement of public awareness on environmental protection. Forests cover an area of about 500000 hectares (this is 45% of Zakarpatska). There are about 2000 species of higher plants in the region. Most forest species are as follows: beech (58%), fir (31%), oak (7%), as well as birk, larch, alder, yew, pine, ash-tree and maple. 272 plant species of Zakarpatska are listed in Red Book. Zakarpatska is home for 80 species of mammals, 280 species of birds, 10 species of reptiles, 16 species of amphibians, 60 fish species, 100 shellfish species. Almost half of all fresh-water fish Ukraine indwell in Zakarpatska. 168 animal species of the region are listed to Red Book.⁴⁰ In **Ivano-Frankivska Region** the natural reserves of Ivano-Frankivsk region cover an area of 195633 thousand hectares. There are 1 Natural Reserve, 3 National Parks, 3 regional landscape parks, 60 nature reserves, 81 natural monuments, 5 dendrological parks, 8 monuments of landscape architecture and 195 natural landmarks. The basis of the reserve fund are national parks – they cover 44,2% of all protected areas, natural reserves – 2,8%, regional landscape parks – 24,9%, reserves - 24%. Quantitatively dominate nature monuments and natural landmarks - respectively 41,3% and 42,47% of all protected areas, but the area they cover is small (0.68 and 2.9%, respectively). Most protected areas (59,4%) are concentrated in the mountainous areas of the region, 19,3% - within the foothill areas, 21,3 % - on the plains. Significant value has the natural reserve "Gorgany" with area of 5,3 thousand hectares. The reserve was created to protect natural systems in high-mountain Carpathians. The other significant reserves in the region are Carpathian National Park (50,3 thousand hectares), which is the first and one of the largest national parks in Ukraine and which was created to protect ecosystems of Chornohora and Gorgany and natural reserve "Gustulshchyna", with area of 32,2 thousand hectares, which preserve biodiversity of Pokutsky Carpathians. For Biodiversity Ivano-Frankivsk region is one of the richest in Ukraine. Landscape, soil and climatic conditions as well as other natural factors caused diversity and richness of flora of Ivano-Frankivsk region. The following species dominate in forests of the region: pine, fir, larch, cedar, oak, alder, cherry and walnut. Among them we can meet European cedar (age reaches 3 thousand years) and European yew (*Taxus baccata*) - most long-lived tree in Ukraine. The Red Book of Ukraine contains 228 plant species, which grow on the territory of the region. 56 species from those listed in the Red Book can be found only in

³⁹Based on the Economic and Social Development Strategy of Suceava County, 2011-2020

⁴⁰Програма реалізації природоохоронних заходів на 2014 рік (Programm Implementation of Environmental Measures in 2014)

Carpathians. In comparison with other regions of Ukraine fauna of Ivano-Frankivsk region can be characterized as much richer. There are 435 species of vertebrates (mammals - 74 species, birds - 280 species). 149 of all animal species living in the region are listed in Red Book of Ukraine.⁴¹ In **Chernivetska Region** more than 12% of the area of Chernivtsi region is covered by protected areas (generally in the country – 4,65%). The total number of protected areas in Chernivtsi region is 331. The most important protected areas in the region belong to National Parks “Vyzhnytsky”, “Cheremotsky” and “Hotynsky”. National Parks “Vyzhnytsky” and “Cheremotsky” were created to preserve and restore natural landscapes, to conserve valuable natural objects of Carpathians of Bukovyna. National Park “Hotynsky” is created for preservation of valuable natural, historical and cultural objects of Dniester river basin. Rapid increase of number of natural preservation areas for the last 5 years (Natural parks “Cheremotsky” was created in 2009 and “Hotynsky” – in 2010) is the result of growing demand for ecotourism in the region. Development of ecotourism sector in Chernivtsi region is one of the important priorities, facing in spite of this, a range of problems. Thus, one of the important prerequisites for development of ecological tourism is necessity of creation of special organizations – entities, providing excursion and tourist services. In addition to this the sector of ecotourism requires support of authorities, and funding for elaboration of changes to relevant legal framework, infrastructure development etc. Equally important is also ecological education of population of the region. Within the protected areas of the region grow more than 1,600 species of plants, 106 of which are listed in the Red Book, which is a quarter of all species in Red Book. Fauna of the protected areas is represented by 392 species of vertebrate and more than 1500 species of invertebrate animals, 118 of which are listed in the Red Book (31%). More than 50% of territory of Carpathians is covered by forest. 31,2% of the Chernivtsi region is covered by forest. 140 plant species, growing in the region, are listed in the Red Book.⁴²

River basins

Rivers in the cross-border area belong to the catchment area of Tisza River. The Tisza river basin is the largest sub-basin of the Danube river basin. The Tisza Catchment area takes almost 20 % of the Danube river basin. It comprise an area of 160 000 square kilometres in South-East Europe and is shared by five countries (Hungary, Romania, Serbia, Slovakia and Ukraine) four of them are part of the eligible area (affected counties are: Borsod-Abaúj-Zemplén County, Szabolcs-Szatmár-Bereg County, Satu Mare County, Maramures County, Košický region and Prešovský Region). The Tisza begins near Rakhiv (Zakarpatska Region) in Ukraine, at the confluence of the White Tisa and Black Tisa. From there, the Tisza flows west, roughly following Ukraine's borders with Romania, then Hungary, and finally Slovakia. It enters Hungary at Tiszabecs. Then it traverses Hungary from north to south. There are more than 20 bigger rivers as tributaries of Tisza in the eligible cross-border area (Sajó, Hernád, Bodrog, Ondava, Latorica, Laborec, Uzh, Cirocha, Kraszna, Someş, Tur, Batar, Şugătag, Baia, Şaroş, Săpânţa, Valea Hotarului, Bicu, Sarasău, Valealepei, Iza, Vişeu). The Tisza river basin includes the mountainous Upper Tisza and the tributaries in Ukraine, Romania and the eastern part

⁴¹ Вісник Івано-Франківської обласної ради та Івано-Франківської обласної держадміністрації. - Івано-Франківськ, 2007 (Journal of Ivano-Frankivsk Regional Council and Ivano-Frankivsk Regional State Administration. - Ivano-Frankivsk, 2007)

⁴² Природно-заповідний фонд області як перспектива розвитку екологічного туризму. Ємчук Т.В., Заблотовська Н.В (Natural Reserve Fund as the Prospect of the Development of Ecological Tourism. Yemchuk TV, Zablotoska NV)

of Slovakia and the lowland parts mainly in Hungary and Serbia surrounded by the East-Slovak Plain, the Zakarpatskalowland (Ukraine), and the plains on the western fringes of Romania.

Rivers in **Borsod-Abaúj-Zemplén County** include Tisza, which forms a natural border between Borsod-Abaúj-Zemplén and Szabolcs-Szatmár-Bereg countries, Sajó and Bodrog tributaries of Tisza, and Hernád, a tributary to Sajó. The Tisza River dominates the water network, which enters at Zemplénagárd into the area and leaves it at the south, Tiszavalk. The county's rivers belong to the catchment area of the river Tisza. The county's surface water flows are rich, but the flow regimes follow the distribution of rainfall which is rather uneven, with large water flow variations. Regarding **Szabolcs-Szatmár-Bereg County**, the Upper Tisza region has many streams and rivers, but the county has little surface water. The most important of River Tisza's tributaries is the River Szamos, which is also characterised by great variations in water volume. There are irrigation systems, a water barrage and a Hydroelectric power station on the Tisza at Tiszalök. The county has a 329.5 km long river section, of which 250 kilometers is the Tisza, Somes 49.5 km and 30.0 km length of the river Tur. Other major rivers are Kraszna and Lónyai main channel (Eastern Channel). The condition of the backwaters of river Tisza is very different, with invaluable conservation, agriculture, recreation, environment and rural development aspects. Water shortage of surface waters exists only in the Nyírség. It can be said that the quality of surface and ground water development compared to the national average is generally improved, although the quality of surface water streams is determining that they originate from beyond the country's borders. The water quality of the tributaries from across the border - the Somes and Krasna, the Tur - varies widely, with the main causes of pollution sources (industrial, mining and municipal) beyond the country's borders.

In the **Košický** region there is relatively dense network of rivers. They belong to the river basin of Hornád, Bodrog and Slaná. The mountainous nature have upper stretches of the river Hornád, Hnilec, Bodva and Slaná, they have steep and narrow valley with inclinations of over 20%. The planar flows are characteristic for downstream sections of rivers Latorica, Laborec, Uh, downstream sections of Topľa and Ondava, the entire section of Bodrog in Východoslovenska lowland, and Hornád and Bodvain Kosická fold. The main flow of the Kosice region represents Hornád River and its tributaries. Surface waters are polluted by sewage and industrial effluents mainly from city of Košice but also by pollution fed from the upstream part of the flow Torysa. The water quality is in the range II. - V. classes in each group of indicators. Potential sources of water pollution is inappropriate manner of disposal of waste water in the municipalities of the Košice-okolie district, where only 8.85% of the total number of municipalities have the sewage system with wastewater treatment plant. In general it can be stated that all major streams and a large number of their tributaries have greatly contaminated water, from which it follows also finite nature of their use. The use of irrigation envisages continued contamination of groundwater. A specific problem in the basin of Hornád and Bodrog is the presence of sediment established in dams of PalcmanskaMaša, Ružín and Zemplínskaširava, which are contaminated. There are many rivers flowing through the **Prešovský** region. Torysa, Ondava, Topľa and Laborec rivers drain the central and eastern parts of the territory, Dunajec and Poprad rivers drain the northern and western ones. Domaša Dam on Ondava River and Stariná Dam on Cirocha River have an important economic contribution on the region. Prešov District is also rich in mineral waters. The best known are Bardejov with its alkalic water springs and Vyšné Ružbachy with acidulous earthy water. They are popular spa destinations.

The hydrographical network of the **Satu Mare County** and its surroundings is being dominated by the hydrographical basins of Tisa, Someș, Crișuri, Crasna, Tur and Barcău rivers. The mineral water springs (Sâgeorz, Anieș, Leghia, Someșeni, Bixad, etc.) and thermal waters (Acâș) have a special role.

Water sources from the region are, in general, of good quality, but in continuous degradation. Similarly, as it concerns the quality of surface waters in the region, this is worsening, as none of the water sources are being classified in category I (very good state) in 2011, compared with 725 km in very good state in 2006. Rivers of **Maramures County**: Tisza, Bistrita River, Somes River, Lapus River, Viseu River, Iza River, Sasar River, Firiza River, Suciul River. Several dozen small mountain rivers and creeks flow into the river Tisa. In the North of the county the river Tisa and the ridge of the Maramures Mountains make up the county's natural border with Ukraine. The rainy climate feeds a dense river system that totals 3000 km. Two river systems - the Tisa and the Somes - drain the country. The Tisa drains the rivers that flow down the surrounding mountains and across the Maramures basin: Viseu, Ruscova and Iza with their tributaries, such as the Mara and Cosau rivers. The Somes drains the rivers in the south-eastern part of the country: the Salajriver and Lapus with its main tributaries Cavnic and Sasar. The main rivers crossing **Suceava County** are: river Siret and its tributaries, river Suceava, Șomuzu Mare, Moldova, and Bistrița (flowing from NW to SE). All the rivers from the territory of Suceava County are tributaries of river Siret. The greatest water quantities are being transported by the rivers of which basins are situated in the mountain region. River Moldova has the largest hydrographical basin, being followed by river Bistrița and river Suceava. The standing waters comprise natural lakes of small dimensions and artificial lakes arranged for complex purposes: reserves of industrial and drinking water, protection against floods, fishery, etc. The most numerous artificial lakes are the 6 lakes along river Șomuzu Mare.

Rivers of **Zakarpatska Region** are geographically located and belong to the basin of one of the largest tributaries of the Danube River - the river Tisza, which is the main waterway area in the region. The total length of the river Tisza is 967 km, Ukrainian part - 262 km. The river rises in Ukraine, Zakarpatska and flows roughly along the Romanian border and enters Hungary. After passing through Hungary, it flows into the Danube in Serbia. In early 2000, there was a sequence of serious pollution incidents originating from accidental industrial discharges in Romania. This series of incidents were described at the time as the most serious environmental disaster to hit central Europe since the Chernobyl disaster. Use of river water for any purpose was temporarily banned and all installations that could lead to further pollution have been closed.

In the territory of Ukraine in the Tisza basin surrounding areas floods reaching high intensity, causing flooding of large areas of the region. Development of effective measures to protect the Zakarpatska Region is the most important task of national importance. Indeed, for efficient solving related problems the cross-border countries have to be united, taking into consideration the fact, that flood cannot have any borders, and all territories, the river is flowing through, can be damaged. The river Prut is flowing through the territory of **Ivano-Frankivska** and **Chernivetska Regions**. The river begins in Ukraine and flows on the border of Moldova and Romania till it reaches the Danube in Odesa region. There is also a Hydro-Electric Station in Snyatyn (Ukraine). Floods on the Prut River are dangerous not only for the regions of Ukraine, but also for Romania and Moldova, where it flows. In 2008 year 65 administrative units were flooded, the river overflowed outwards covering area of 150 meters. But the flood in 2010 year was a much greater scale: the water level has been risen by about 6-7 meters. That's why it is very important to take measures on prevention such ecological disasters. Ecological state of surface water of the Prut river in the border area corresponds to general standards of water use. The water in the river in the border area is characterized as "moderately polluted".

Forests

The cross-border area (Slovak regions due to missing data are not included) owns 594.460 hectares (5.945 km²) protected natural area of national importance which is **7.2% of the territory of the cross-border area**. Within the region the largest areas of protected natural areas are situated in **Maramureş** (24,5% of the county's territory) **Borsod-Abaúj-Zemplén** (15% of the county's territory) and **Zakarpatska** (11.5% of the region's own territory). **The distribution of proportion of protected natural areas among the 3 countries: Ukrainian regions 48.5%, Romanian counties 27.9%, Hungarian counties 23.6%.⁴³**

According to the map showing the proportion of forests in the cross-border area the forest cover exceeds 35% of the territory in 6 and 45% in 3 out of 10 areas. Among the countries concerned, Slovakia is considered to be the most wooded area. Based on 2012 data, the proportions of forest cover in both Slovak regions (Košícký 40%, Prešovský 49%). Ukraine also has similarly favourable endowments: 51% of the area Zakarpatska and 41% of Ivano-Frankivska are forest areas but Chernivetska Region has close to 30% forest cover. Counties of Romania also have more than 40% forest cover (42% in Maramureş, Suceava 51%); however Satu-Mare county possesses only 16%. Hungarian counties have forest cover between 20-30% (Borsod-Abaúj-Zemplén: 30%; Szabolcs-Szatmár-Bereg: 22%).

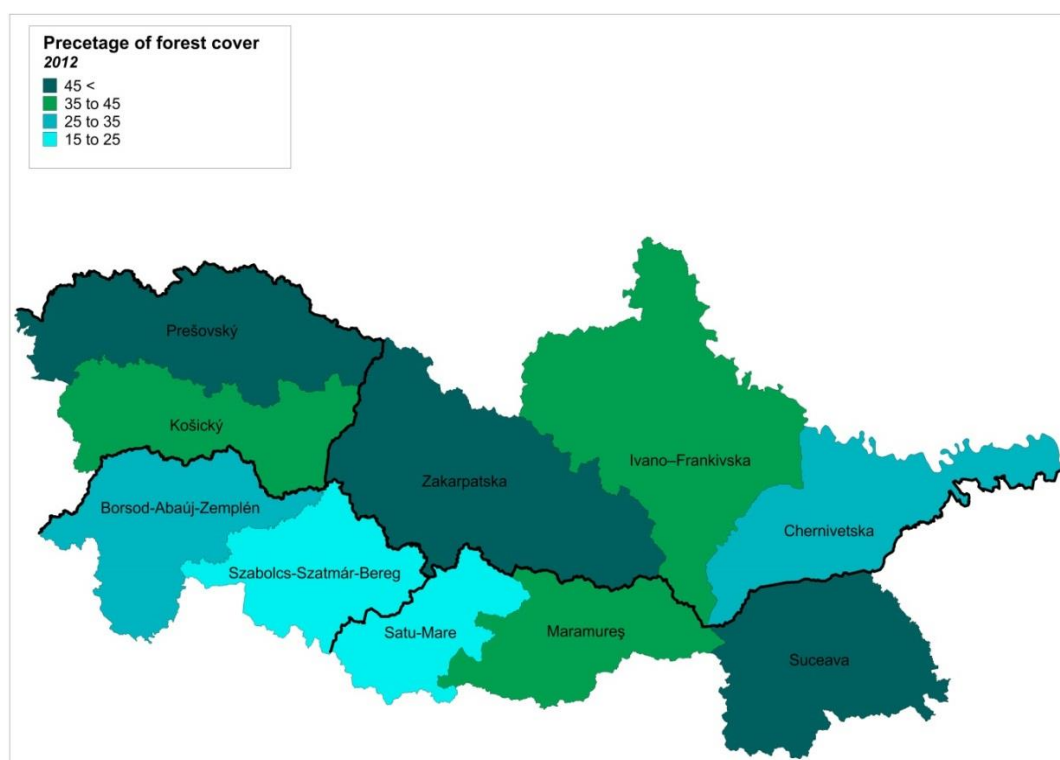

Figure 25: Percentage of forest cover in the programme area (2012)
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Wastewater treatment

⁴³Based on data from Hungarian Central Statistical Office, Statistical Office of the Slovak Republic, National Institute of Statistics (Romania) and State Statistics Service of Ukraine, Protected natural areas of national importance (hectare) 2011-2012

Data regarding the share of **treated municipal wastewater** is rather insufficient, but it can be stated that the proportion of treated municipal wastewater **only in the Hungarian counties is 100%**, in the **Romanian counties it is about 75-80%**. Regarding the **Ukrainian regions in Ivano-Frankivska** the proportion of treated municipal wastewater is **92%**, **the other 2 regions are lagging behind with 43-53%**. In **Prešovský region** the proportion of treated municipal wastewater is **slightly above 60%**.⁴⁴

According to 2011 data, the proportion of households connected to **regular waste disposal system** is at least about 90% in the Hungarian and Romanian areas. Compared to this, Slovak regions have significantly lower rates around 60%. For Ukraine, this data was not available.⁴⁵

In **Borsod-Abaúj-Zemplén County**, the major industrial emissions are significant compared to the national average. No waste waters are drained without purification; the rate of only mechanically treated waste water is much lower than the national average. The number of homes connected to the sewage network was 287336 units in 2011. 65,8% of all units are connected to the sewage system, which is below the 72,5% of the national average (source: Central Statistical Office T-Star, 2011). The rate of properties connected to the sewage network is about 55-60%. This value changes depending on the nature of the settlements: in major cities - as Miskolc, Kazincbarcika, Tiszaújváros the connection rate is typically equal to or in excess of 80-90%, while in other types of settlements the rate varies between 15-85%, indicating a significant dispersion. Compared to 2010 the amount of treated waste water decreased by 37% in the county, this value is much higher than the national average.⁴⁶ In **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** 112 of 222 settlements are equipped with - partially or entirely - public utility sewage network in 2012. Sewage system agglomerations (small areas) have been formed by the settlements and as a result, the wastewaters of connected settlements are being cleaned in about 50 wastewater treatment plants. The proportion of households connected to the drainage system is 52% (2012). The county's major settlements - except Nagyecsed - have partial or full channel network. The vast majority of the municipalities, gravity type collection system networks were built. Low pressure system operates in four settlements, while a combination of the two systems in 10% of the settlements. Vacuum sewerage system is not functioning.⁴⁷

The persisting problem of all regions, in particular the rural ones, is the underdeveloped system of sewer networks and waste water treatment plants, which is also the cause of the high level of pollution of water courses. The share of inhabitants connected to sewerage with a waste water treatment plant in Slovakia increased but significant regional disparities also exist in this area. Development of public water supplies in **Košický and Prešovský regions** are lagging behind the national average.⁴⁸

In the **Romanian regions** the regional water systems need improvement and extension and at the same time, investments are needed for waste management. The quality of environment is needed to be improved; rehabilitation of contaminated sites and biodiversity protection is supported as part of the long-term sectorial strategies. In year 2012, the connection level of population to centralized water systems was only 56,7%. The **North-East Region of Romania** (including **Suceava County**)

⁴⁴Based on data from Hungarian Central Statistical Office, Statistical Office of the Slovak Republic, National Institute of Statistics (Romania) and State Statistics Service of Ukraine; share of treated wastewater, 2007-2012

⁴⁵Based on data from Hungarian Central Statistical Office, Statistical Office of the Slovak Republic, National Institute of Statistics (Romania), Dwellings connected to the regular waste removal system in percentage of dwelling stock

⁴⁶Borsod-Abaúj-Zemplén County Area Development Concept - 2013, Situation analysis

⁴⁷Szabolcs-Szatmár-Bereg County REGIONAL DEVELOPMENT CONCEPT – 2012, Situation analysis

⁴⁸National Regional Development Strategy Slovakia

disposes a reduced share of localities and population connected to the drinking water network - 62,13% of connected localities (73,18% at national level in 2012), 45,25% of connected population (60,15% at national level), a reduced share of localities and population connected to the sewage network - 28,44% of connected localities (in 2012); 35,36% of connected population (46,78% at national level). The **North-West Region** of Romania (including **Maramureş** and **Satu Mare** counties) can be characterized by a series of polluting factors, uncontrolled storage of waste, contaminated industrial sites. Public utility infrastructure is critical, especially in rural areas and small cities. The majority of the Romanian cities in the eligible area face problems like water quality and improper waste management. In **Satu Mare County** the rate of households connected to the water pipework system takes up 52% on average (90% in urban areas and only 21% in rural areas). Public utility infrastructure and waste management infrastructure are insufficiently developed, though starting with year 2011 the county waste is being transported to the regional waste deposit so the impact on the environment is significantly reduced. In **Maramureş County** problems regarding sewage waters affect especially cities, land also localities that are lacking such systems, and due to non-purged or insufficiently purged mining waters as the final closure of mines and extraction activities were not followed by the construction of sewage plants for mining waters.⁴⁹

Wastewater treatment coverage is a less developed aspect of water service provision in the **Ukrainian regions**; the region is still significantly behind other parts of Europe in the area of wastewater treatment. The technical and construction standards (that are solid on technical grounds but often not concerned with economy of operation) still apply in Ukraine.⁵⁰

Solid waste collection

In **Borsod-Abaúj-Zemplén County** the proportion of waste is household waste - despite the county's industrial nature - above the national average. Transported waste per capita is roughly equivalent to the national average. A significant proportion of homes involved in waste collection, which also exceeds the national average and a higher proportion of selective collection coated housing. However, the average of the amount of waste collected separately proportional to population is significantly lower than the national average. Since 2010, the waste in the county declined steadily. The county's waste management system developed in the framework of three separate regional waste management projects. The solid waste disposal sites (Sajókaza, Bodrogkeresztúr, Hejőpapi) can handle all of the county's municipal solid waste. In summary, the county has no urgent needs development regarding waste management; the performance of the county landfill disposals is suitable. However, because of the principles of modern waste management (recycling, energy efficiency) the systems should be developed and updated.⁵¹ In **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** the amount of municipal solid waste transported has decreased in recent years from 267663 tons to 150626 tons. Level of selective waste collection from the public municipal solid waste is 4% (takes 6th place on national level). The selective waste collection included nearly 81 thousand homes (41.4% of homes) A total of 96 settlements are involved in separate waste collection.⁵²

⁴⁹ Development Plan of the North-West Region, Romania 2014-2020, Economic and Social Development Strategy of Suceava County, 2011-

⁵⁰ <http://sos.danubis.org/eng/report/iv-access-to-services/c-wastewater-treatment>, 2012

⁵¹ Borsod-Abaúj-Zemplén County Area Development Concept - 2013, Situation analysis

⁵² Szabolcs-Szatmár-Bereg County REGIONAL DEVELOPMENT CONCEPT – 2012, Situation analysis

Košický Region belongs to smaller municipal waste producers in Slovakia. In 2007 waste production in the region increased (189.5 thousand t) and the region achieves a low percentage of waste utilization (4.8%). The percentage of inhabitants connected to the water supply system (76.3%), which is below the average of Slovakia, increased since 2004. On the other hand, only 57% of population is connected to the public sewerage network, which is also below the average of Slovakia. The region reports a decrease in the quantity of discharged waste waters. The level of their treatment is 75%, which is 20% less than in Prešovský Region.⁵³ In 2003 **Prešovský** Region had the lowest municipal waste production in Slovakia. In 2007 its production further decreased (187.9 thousand t) and Prešovský Region achieves the second highest percentage of its utilization (13.4%).⁵⁴

Generally, Romania has outdated technical equipment for waste management which does not comply demands for modern activities. However, with EU funds it has been implemented integrated solid waste management systems. Unlike 2003, in 2008 the amount of waste generated and uncollected is higher. **Maramureş County** Council is presently implementing the project titled „Integrated Waste Management System in Maramureş County”. County, through the improvement of services and reduction of the number of non-conform storage places in the county. The project is co-financed by the SOP Environment and will be finalized by 31.12.2015. The population covered by waste collection services in **Suceava County** the access is limited to sanitation services (only 61-69%).⁵⁵

In **Zakarpatska Region** because of the limited accessibility of the mountainous areas the existing problems with waste collection, recycling and disposal are more acute in comparison with the other regions. Problem of access to the areas lead to the problems of waste management, in particular with illegal waste dumps. In addition, a mountain river Tisza and its tributaries, which flow in Ukraine and in bordering countries – Slovakia and Hungary, indicate the need for a comprehensive approach to solving the problem of waste management in this area. The problem consists in the lack of equipment for the waste collection and transportation, recycling plants, as well as in education of population, especially living in the mountainous areas on waste collection and recycling. There is a need for construction of waste recycling plant; ordering, technical upgrading, rehabilitation and construction of landfills for the waste storage; purchase of equipment for the collection and transportation of waste (vehicles and waste containers); creation a network of points for solid waste collection; installation of units for biogas production etc. In **Ivano-Frankivska Region** waste landfills in Ivano-Frankivsk region are overflowed; construction of new solid waste faces opposition from citizens who want to protect the environment and recreational areas. This speaks for the need of waste recycling plants construction. According to the statistics, none of the 27 solid waste landfills in the region aren't constructed and operated properly. Mostly the landfills are not fenced, not each entrance is paved, most landfills work in overload; waste disposal process is not everywhere respected. The landfills are a source of intense pollution of atmosphere and groundwater. In **Chernivetska Region** there are 1 landfill, located in Chernivtsi, 10 dumps, located in cities and 305 dumps, located in villages. Technically, landfill doesn't correspond to requirements for safety waste storage and need to be reconstructed. Problems are also caused by some part of population, who often make illegal waste dumps. There is a need for construction of waste recycling plant; ordering, technical upgrading, rehabilitation and construction of landfills for the waste storage; purchase of

⁵³ Hungary-Slovakia Cross-border Co-operation Programme 2014-2020, Municipal waste management in Slovakia

⁵⁴ Program of economic and social development of the Prešov Self-government Region for the period 2008-2015, Municipal waste management in Slovakia

⁵⁵ Development Plan of the North-West Region 2014-2020 and Economic and Social Development Strategy of Suceava County, 2011-2020 period

equipment for the collection and transportation of waste (vehicles and waste containers); creation a network of points for solid waste collection; installation of units for biogas production etc.⁵⁶

Water resources to be protected

In **Borsod-Abaúj-Zemplén County** the underwater and surface waters in the Bükk Mountains and Aggtelek Karst are highly sensitive, these are protected by law. Other protected areas are: Water Reservoir in Lázberc, catchment area of the Bódva and Hernád, area of the local settlements connected with TiszaLake. Important tasks are completing the drainage network of settlements in the catchment areas, and the efficient and appropriate treatment of municipal wastewater. Medical water wells located in Bogács certified Mezőkövesd and Tiszaújváros. Mineral water wells can be found in Bogács, Gönc, Miskolc, Sárospatak and Tiszaújváros. Near-surface water resources are more or less contaminated; soil and underground water almost everywhere in need of cleaning. The groundwater stocks contaminated mostly of iron, manganese, nitrate, ammonium, and bacterial contamination, water hardness problems also exist. Contamination is primarily caused by municipal and agricultural sources of pollution. The set of natural karst water resources are pure, but local pollution problems can occur.⁵⁷ **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** has 329,5 km long river section of which the Tisza River represents 250 km (enters top the Hungary at Tiszabecs Ukraine and leaves the county at Tiszadob), Szamos 49,5 km and River Túr 30 km length. Other major rivers are Kraszna and Lónyai Main Channel (Eastern Main Channel). Regarding the management point of view, rivers dispose favourable features, there are free water resources that can be utilized along all rivers of the county. The quality of surface and groundwater are better than the national average though it is important to stated that the quality of waters is highly depend on the quality of the river in the neighbouring country where it comes from. The water quality of the tributaries arising from across the border - the Szamos, the Kraszna, theTúr - varies widely, according to the pollution quantity and sources (industrial, mining, municipal waste) of the other country. The area of water resources ensures the water needs of the local industry and agriculture. A total of 32 thermal wells some of with high iodide, bromide and fluoride content are located in the county.⁵⁸

In the **Slovak regions**, the most precious wealth of the region is nature, particularly the National park High Tatra is an important tourist centre. Mineral water reservoirs in several spas are also very important for regional tourism in the Prešovský Region. All rivers and their tributaries, also their catchment areas have to be protected in order to have healthy natural environment and ensure water resources for the locals. The main flow of the Kosice region represents HornadRiver and its tributaries. Surface waters are polluted by sewage and industrial effluents mainly from city of Košice but also by pollution fed from the upstream part of the flow Torysa. The water quality is in the range II. - V. classes in each group of indicators. The worst class of water quality indicator shows coliform bacteria in the group of microbiological parameters, suggesting that there is the lack of urban waste water in villages. The major sources of water pollution are public sewerage of Kosice city and US Steel, s.r.o. Košice. Potential sources of water pollution is inappropriate manner of disposal of waste water in the municipalities of the Košice-okolie district, where only 8.85% of the total number of municipalities have the sewage system with wastewater treatment plant.⁵⁹

⁵⁶ Based on the local experiences and data collection from regional documents of the Ukrainian local experts inthe process of the planning the HUSKROUA ENI CBC Programme 2014-2020

⁵⁷ Borsod-Abaúj-ZemplénCounty Area Development Concept - 2013, Situation analysis

⁵⁸ Szabolcs-Szatmár-BeregCounty REGIONAL DEVELOPMENT CONCEPT – 2012, Situation analysis

⁵⁹ Based on information from Regional Development Plans for the concerned counties

The natural Tisza River and its tributaries (Someș, Crișuri, Crasna, Tur and Barcău) of **Satu Mare County** and the mineral water springs (Sâgeorz, Anieș, Leghia, Someșeni, Bixad, etc.) and thermal waters (Acăș) are all included as water resources to be protected as these water sources are, in general, of good quality, but in continuous degradation. Concerning the quality of surface waters in the region none of the water sources are being classified in category I (very good state) in 2011, compared with 725 km in very good state in 2006. The quality of surface waters in **Maramureș County** (in 2010) from biological point of view is generally good and moderated, except for the following water surfaces: Cislă, Căvnic, Firiza, and Ilba – having a poor state, having a biological scarcity (lack of fish) and poorly represented non-vertebrate species. The greatest water quantities in **Suceava County** are being transported by the rivers of which basins are situated in the mountain region so the protection of water can be achieved only through the reservation of quality in the mountain area. River Moldova has the largest hydrographical basin, being followed by river Bistrița and river Suceava. The standing waters comprise natural lakes of small dimensions and artificial lakes arranged for complex purposes: reserves of industrial and drinking water, protection against floods, fishery, etc. The most numerous artificial lakes are the 6 lakes along river Șomuz Mare.⁶⁰

In **Zakarpatska Region** a source of water for the population is river water and groundwater. In addition, considering the location of the region, rivers are cross-border, so their protection from contamination is so important. The hydrographic network of the region consists of 152 rivers; length of each is more than 10 km. They all belong to the Tisza river basin. For protection of water of this basin the special body have been created – Water management department of Tisza basin, responsible for provision within the TiszaRiverBasin of state policy implementation in the field of management, conservation and restoration of water resources. However, rivers of the basin are polluted, in particular through the illegal waste storage etc., and consequently needs to be protected; such pollution leads also to bad quality of drinking water (water treatment plants are also outdated and need to be reconstructed). In **Ivano-Frankivska Region** there are 132 rivers; length of each is more than 10 km. They belong to the basins of two rivers - the Dniester and the Prut. In order to achieve good water quality, ensuring safe and efficient water use, biodiversity conservation and sustainable ecological situation in the basin in 2008 agreement on cooperation in use and protection of water resources of the Dniester river basin between the cities of Lviv, Ivano-Frankivsk, Ternopil, Khmelnytsky, Chernivtsi, Vinnytsia and Odesa have been concluded. This agreement applies to water resources and water ecosystems of the Dniester river basin in Ukraine, including surface- and groundwater. Also in 2012 an international agreement for the protection of the Dniester river basin between Ukraine and Moldova has been signed. In **Chernivetska Region** flow 75 rivers; length each is more, than 10 km. They all flow into the Black Sea. The main rivers within the region are Prut and Siret (tributaries of the Danube) and Dniester (flows into the Black Sea). The protection of the rivers is regulated by regional and national target-oriented programs and national and international agreements. Thus, in 2008 agreement on cooperation in use and protection of water resources of the Dniester river basin between the 7 Ukrainian cities have been concluded. Also in 2012 an international agreement for the protection of the Dniester river basin between Ukraine and Moldova has been signed. Nevertheless, the rivers need to be protected more intensively, to ensure good

⁶⁰Based on the Development Plan of the North-West Region 2014-2020, and Economic and Social Development Strategy of Suceava County, 2011-2020 period

quality of drinking water. It could be done only by means of proper waste management, qualitative waste water treatment, comprehensive measures on education of population etc.⁶¹

Endangered species, invasive species

Most of the eligible area is covered by the Carpathians; covering an area of approximately 206,000 square km, the Carpathians are one of Europe's largest mountain ranges. Owing to its relatively intact habitats and particularly extensive forest complexes, the Carpathians are one of Europe's most valuable refuges of primeval forest fauna. This is possibly the last place in Europe where all "big game" species can be found. Moreover, Carpathian populations of brown bear, wolf and lynx, numbered in the thousands, are the largest montane populations of these species in Europe.

In **Borsod-Abaúj-Zemplén County** the less forested southern and south-western areas are characterized by the dominance of non-native species. Severe loss is the reductions of the high diversity hardwood forests (with high reproductive capacity) space of the floodplain. The protection of the areas along the Tisza the backwaters and lakes retained after the regulation of the Tisza, and natural floodplain vegetation characteristic of wetlands is a national interest. **Szabolcs-Szatmár-Bereg County**, does not have national parks; however, the size of the protected natural areas and nature reserves, the third highest among the Hungarian counties. The three forest reserves (Bockerek, and Déda, Bakta) located in the county also include a number of Natura 2000 sites.⁶²

In the **Slovak Republic** there is more than one third of the indigenous species of plants in some level of endangerment. In Slovakia there has been described more than 28,800 animal species (including invertebrates), whereby the state of fauna endangerment is still more important (it is written in the Red lists). 769 is the total number of protected species living in the Slovak territory. Especially we should not forget to mention endemits, rare animal species living only in our country. It is for example a kind of a land slug named *Deroceras fatrense* and six-spot burnet or other invertebrates. Tatra chamois, marmot and Eurasian lynx belong among feral endemic species living in Slovakia. Great bustard is the biggest flying bird living in the European territory. Altogether there are about 50 species endangered and protected in the Slovak part of the cross-border area.⁶³

In the Romanian counties, due to the fact that some flora species are **endangered, vulnerable and rare**, they were placed on the list of protected species. Among these, one can mention the followings: Species of wild flora: *Cochlearia pyrenaica*, *Campanula alpina*, *Leontopodium alpinum*, *Gentiana lutea*, *Gentiana punctata*, *Fritillaria meleagris*, *Trollius europaeus*, *Rhododendron kotschyi*, *Lychnis nivalis*, *Cypripedium calceolus*, *Pinus cembra* (representing about 4,26% out of the total existing flora species from **Maramureş County**). Species of wild fauna: *Rupicapra rupicapra carpatica*, *Marmota marmota*, *Lynx lynx*, *Tetrao urogallus*, *Lyrurus tetrix*, *Aquila chrysaetos*, *Aquila pomarina*, *Corvus corax*, *Bubo bubo*, *Tyto alba guttata*, *Athena noctua*, *Asio otus*, *Stryx uralensis*, *Accipiter gentilis*, *Accipiter nisus*, *Huchohucho* (representing about 4,52% out of the total existing fauna species from Maramureş County). Threats and pressure on habitats, wild flora and fauna: infrastructure development, extension and development of human settlements, over exploitation of natural forests conducing to ecological disproportions in the mountain hydrographical basins, poaching of some species of hunting or economic interest.⁶⁴

⁶¹Based on the local experiences and data collection from regional documents of the Ukrainian local experts in the process of the planning the HUSKROUA ENI CBC Programme 2014-2020

⁶²<http://www.termeszetvedelem.hu/>

⁶³<http://www.panda.org/>, <http://www.carpat.es.org/docs/publications/list.indd.pdf>

⁶⁴<http://www.panda.org/>, <http://www.carpat.es.org/docs/publications/list.indd.pdf>

Flora of **Zakarpatska Region** has more than 2000 species. Of these, 237 species of flora listed in the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, 22 species of flora listed in the application of the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES). Total number of species, listed in the Red Book of Ukraine is 263. There are around 600 species of invasive plants in the region. The greatest diversity of endangered species is concentrated in the Tisza river basin, where, 145 species of plants are listed in the Red Book. The total number of fauna species in the region is 30 428, which is 68% of the total number of animal species in Ukraine. 163 species are listed in the Red Book of Ukraine. In recent decades a number of invasive species of mammals and fish were revealed in the region. Flora of **Ivano-Frankivska Region** has over 1500 species of plants, more than half of the list of the flora of Ukraine. Almost a third of the natural flora of Ivano-Frankivsk, i.e. 418 species, requires full or partial protection. 162 species are listed in the Red Book of Ukraine and European Red List; 211 – in the Regional Red List. There are 3 species of invasive plants in the territory of the region. Fauna: Vertebrates are 435 species, mammals - 74 species, birds - 280 species. About 200 species are in need of protection. Examples of invasive species to Ivano-Frankivsk region are well-known; they are Colorado beetle, nutria, musk-rat, black rat and other. Of the 1,600 species of flora in **Chernivetska Region** 2 species included in the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, and 34 species listed in the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES). In general, the number of endangered species of vascular plants, algae, fungi and lichens amounted to 108. The fauna of Chernivtsi region is diverse. There are 118 species listed in the Red Book, 16 of them are listed in CITES, and 69 listed in the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. In the region there are no invasive species of animals.⁶⁵

Energy efficiency and renewable energy

In **Borsod-Abaúj-Zemplén County** the goal is to reduce energy costs, as far as possible in parallel with the reduction of CO2 emissions and the use of locally available and renewable energy sources. The implemented "Mikrovirka" program, with the use of local labour and local renewable energy sources built intelligently built up a so-called cooperative "Smart grid" system. In addition, in relation to forest cover dealing with the utilization of biomass for heating is particularly important, and can provide heating requirements of the local institutions and neighbourhood houses. In the county, the state of the art, new biomass power generation plants can be significant for locally produced biomass, which could reduce the county's dependence on hydrocarbon energy sources. The use of biomass not only elicits imported energy, but also enhances employment. Geothermal energy is an important source of renewable energy in the county, which can also be used to produce heat and electricity. The utilization of solar thermal and electrical energy use in the county is still a local need only. The environmentally-friendly solar energy could be substantial energy resource and cost savings can be achieved at the local level. Combination of solar equipment with biomass plants technologies may cause measurable changes.⁶⁶ In the current energy structure's renewable energy sources still play a minimal role in **Szabolcs-Szatmár-Bereg County**. However, due to the price of energy regulators and technological knowledge the use of these energy sources is increasing. In previous years, mostly the use of firewood characterized the supply and the Tiszaölök Hydropower energy as renewable energy source was used. Today, more and more solar collector appears. Outstanding growth can be observed in the use of biomass, e.g. heating plant in Mátészalka. One of Europe's largest biogas plant was established in Nyírbátor. In the field of biomass utilization Szabolcs-

⁶⁵ Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES, Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats

⁶⁶ Borsod-Abaúj-Zemplén County Area Development Concept - 2013, Situation analysis

Szatmár-Bereg County has significant potential due to the high proportion of rural areas (however the raw materials for bio-energy are not used locally in the county). On the basis of geographical and hydrogeological structure Szabolcs-Szatmár-Bereg County endowments of geothermal energy exploration are particularly favourable especially the Tiszavasvári-Nagyhálász-Kisvárdá-Fehérgyarmat-Nagyecsed-Nagykálló area.⁶⁷

Solar energy has certainly the biggest potential in the territory of a cross border cluster (**Košice** self-governing region in Slovakia and Borsod-Abaúj-Zemplén region in Hungary). Solar energy is used by means of active solar systems to generate heat or electricity. Geothermal Energy has high potential as well. Geothermal waters in the area have lower temperatures between 45°C and 130°C, therefore these are suitable especially for heating. The all-important of them is the Košice basin (Ďurkov) with potential of about 300 MW. There are preparations underway to make use of the energy to heat the City of Košice, with a connection to the city central heat supply system. Biomass has very significant potential in both regions. It is comprised of materials of plant and animal origin, fit for energy utilisation. Biomass is considered in terms of CO₂ emissions to be a neutral fuel, since only as much CO₂ is released in burning it as is received by the plant while growing. Both Košický region and Borsod-Abaúj-Zemplén County have moderate wind energy potential (600 GWH/y) as compared to seaside countries. There are few suitable sites in this country to install wind turbines, where winds average at least 5 m/sec.⁶⁸

The reduction of energy consumption and increased use of renewable energy resources are pressing challenges also for **Prešovský** region. The Prešov Region is witnessing a growing interest in the areas of renewable energy resources, green technologies and energy efficiency. The region is determined to play an active role in encouraging towns and municipalities to join the Covenant of Mayors with the aim of implementing long-term and sustainable energy policies in the region. The importance of such energy/climate alliances is gaining increased relevance, especially in light of the fast development and roll out of low-carbon emission technologies. In 2014 the European Investment Bank (EIB) was lending EUR 25 million to finance the development of public infrastructure in the Prešov Region. EIB funds will help to implement Regional Development Strategy of Prešov; the EIB will support the investment preparation of energy efficiency and renewable energy use in the region's public building stock via the European Union-funded ELENA facility. More specifically, the projects to be financed are aimed at upgrading the regional road network, developing education, social care and cultural facilities, as well as fostering energy saving measures and preventing floods. With the financial support made available through the ELENA facility (EUR 1.09 million) the Prešov Region will be able to prepare investments using innovative contractual set-ups like 'energy performance contracting', which will serve to refinance the investments through energy savings. The support will also help municipalities within the region to improve the energy performance of their buildings (schools, etc.) and public lighting.⁶⁹

According to the study titled „Study on the evaluation on the actual energetic potential of renewable energy sources from Romania” realised by the Ministry of Economy, the energetic potential of **Satu Mare County** is high, especially concerning hydro energetic, geothermal and biomass resources. An

⁶⁷Szabolcs-Szatmár-BeregCounty REGIONAL DEVELOPMENT CONCEPT – 2012, Situation analysis

⁶⁸http://www.knowbridge.eu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=2&Itemid=16&lang=en

⁶⁹Program of economic and social development of the Prešov Self-government Region for the period 2008-2015, <http://www.eib.org/infocentre/press/releases/all/2015/2015-080-eib-continued-to-support-slovakias-growth-prospects-with-eur-556-million-in-2014.htm>

important reservoir in the county can be found underground, which could be exploited especially by drilling. According to the same study, as it concerns the identification of the best locations for the development of non-conventional electrical energy production, the localities of Satu Mare County can be placed in area III and are IV of solar radiation, representing a good and moderate potential, with a solar radiation intensity between 1200 and 1300 kWh/m²/year. The projects to be developed using this type of energy source can include the creation of photovoltaic parks on agricultural lands or the installation of photovoltaic panels on buildings with individual scope.⁷⁰

Zakarpatska Region has won first place in the energy efficiency ranking of Ukraine (Ukrainian Energy Index 2013), the results of which were presented at the Renewable Energy and Energy Efficiency Forum. The overall efficiency of energy consumption in Zakarpatska was 64.3% of the EU level. In addition, Zakarpatska is one of 6 regions of Ukraine, where is a special pilot project to develop strategy of energy efficiency. It employs 4 areas- Mukachevo, Svalyava, Uzhhorod, Khust, which will be selected by 2 microprojects were communities. For this project in pilot areas and the region as a whole the Strategy (program) energy efficiency on 2015-2020 years and technical documentation have been designed. However, the region is one of the few regions in Ukraine, receiving energy from generating sources, located in the territory of other regions. Thus, more than ninety percent of needs in electricity of the region are provided by Burshtynska TPS, located in the Ivano-Frankivska Region. By ranking on energy efficiency and renewable energy Ukrainian Energy Index (UEI) 2013 **Ivano-Frankivska Region** was determined as a region with medium “energy efficiency rate” (the region is on 11th place; its rate amounted to 58% of the EU level). Energy efficiency indicator in the region is for 3.8% higher than the average one in Ukraine. In assessing 4 areas - industry, agriculture, services, residential sector were considered. The largest share of energy consumption observed in the domestic households. According to ranking on energy efficiency and renewable energy Ukrainian Energy Index 2013 **Chernivetska Region** is one of the leading regions in terms of efficient energy consumption (the region is on the 5th place). Energy efficiency indicator in the region is for 8.5 % higher than the average one in Ukraine and constitutes 62.7% of the EU level.⁷¹

10.1.4 Accessibility to the regions, development of sustainable and climate-proof transport and communication networks and systems (TO7)

Accessibility, transport

Traffic infrastructure development is one of the most important links between the countries, providing hundreds of opportunities for cross-border cooperation.

⁷⁰Study on the evaluation on the actual energetic potential of renewable energy sources from Romania

⁷¹Ukrainian Energy Index 2013, Euro Stat, Strategy on Energy Efficiency of Ukraine 2015-2020

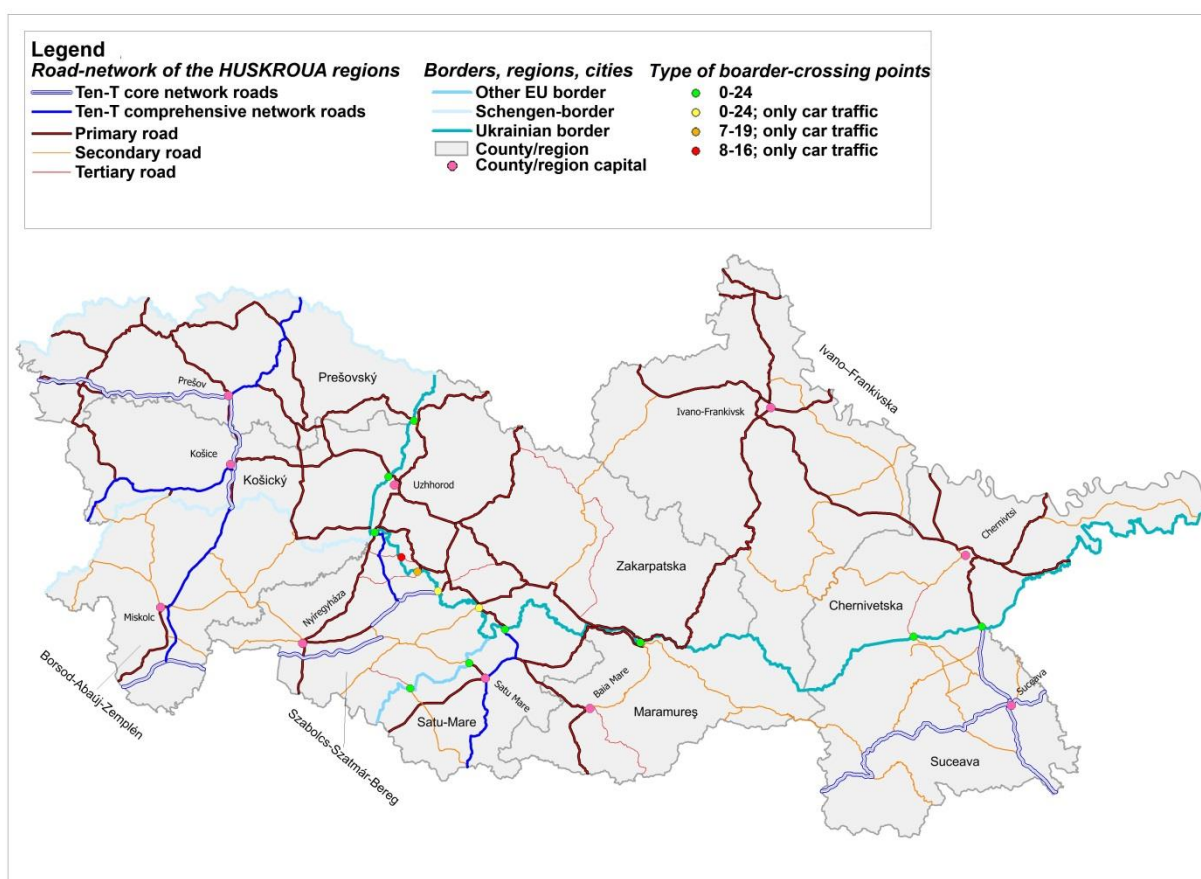

Figure 26: Public road network in the HUSKROUA region (2014)

Source: <http://openmaps.eu/rastermaposmt>, <http://www.openstreetmap.org/#map=8/48.962/22.662>

Regarding the **motorways and main roads**, in the past ten years significant improvements have been accomplished and further developments are planned to eliminate missing links (e.g. motorway D1 in Slovakia) and bottlenecks as well as to improve the quality of infrastructure. It is especially important regarding the Ukrainian regions because of the low public road density.

County/Region	Length of national public roads	% of the eligible area	Length of railway lines	% of the eligible area	% in surface of the eligible area
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2 156	11,6	391	7,3	7,2
Borsod-Abaúj-Zemplén	2 585	13,9	510	9,5	8,7
Hungarian counties	4 741	25,5	901	25,5	15,9
Hungary	31 692		7570		
Košický	2 379	12,8	706	13,1	8,1
Prešovský	3 161	17,0	420	7,8	10,8
Slovakian regions	5 540	29,7	1126	29,7	18,9
Slovakia	18 044		3600		
Maramureș	1 783	9,6	207	3,8	7,6
Satu-Mare	1 715	9,2	218	4,0	5,3
Suceava	2 991	16,0	526	9,8	10,3
Romanian counties	6 489	34,8	951	17,6	23,2
Romania	84 185		10777		
Zakarpatska	636	3,4	604	11,2	15,4
Ivano-Frankivska	818	4,4	1384	25,7	16,8
Chernivetska	414	2,2	423	7,8	9,8
Ukrainian regions	1 868	10,0	2411	44,7	42,0
Ukraine	21 239		21700		
Eligible area	18 638		5389		

Table 7: Length and share of national public roads and railway lines compared to the territory (2012, km, %)
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

The density of the road network (based on 2012 data) in the Hungarian, Slovak and Romanian regions is 350km road per 1000 km². Road density is slightly lower in Maramureş, where the value is 283km/1000 km². Road density of the Ukrainian areas is far below these values: in all three regions concerned the value for road density is 50-60km road/1000km². If we take a look at the roads between the counties/regions' seats of the cross-border area, we can see the data in terms of an unpleasant average speed which varies between 58.1 and 95.3 km/hour.

	Nyíregyháza	Miskolc	Košice	Prešov	Baia Mare	Satu Mare	Suceava	Uzhgorod	Ivano-Frankivsk	Chernivtsy
Nyíregyháza		95,3 km/h	59,0 km/h	65,4 km/h	64,4 km/h	65,0 km/h	66,5 km/h	67,4 km/h	66,0 km/h	61,8 km/h
Miskolc	116 km		59,9 km/h	70,2 km/h	78,3 km/h	70,4 km/h	72,0 km/h	65,3 km/h	73,6 km/h	68,1 km/h
Košice	123 km	87 km		75,5 km/h	78,3 km/h	65,1 km/h	72,7 km/h	60,4 km/h	63,8 km/h	64,5 km/h
Prešov	157 km	124 km	37 km		79,7 km/h	83,2 km/h	73,6 km/h	63,3 km/h	65,2 km/h	65,6 km/h
Baia Mare	162 km	269 km	346 km	381 km		61,6 km/h	67,0 km/h	64,4 km/h	58,2 km/h	58,3 km/h
Satu Mare	104 km	603 km	228 km	323 km	60 km		66,9 km/h	65,0 km/h	64,7 km/h	60,0 km/h
Suceava	491 km	598 km	675 km	710 km	346 km	388 km		58,1 km/h	65,3 km/h	65,2 km/h
Uzhgorod	93 km	149 km	97 km	116 km	176 km	143 km	420 km		64,5 km/h	65,1 km/h
Ivano-Frankivsk	341 km	448 km	350 km	375 km	252 km	273 km	222 km	257 km		62,3 km/h
Chernivtsy	442 km	549 km	491 km	516 km	314 km	351 km	83 km	398 km	136 km	

Table 8: Distance and average speed between county and regional seats
Source: maps.google.com

Infrastructural inequalities are also traceable concerning the **railway lines**. Railway lines are more accessible/dense in the southwest part of the cross-border region especially in the Slovak, Hungarian areas and in Satu-Mare in Romania. There is no rail connection between Chernivetska Region and Suceava County and also between Maramureş and Suceava counties. Cross-border railway connections are partly underused because of the long traffic time and the partly inadequate schedules.

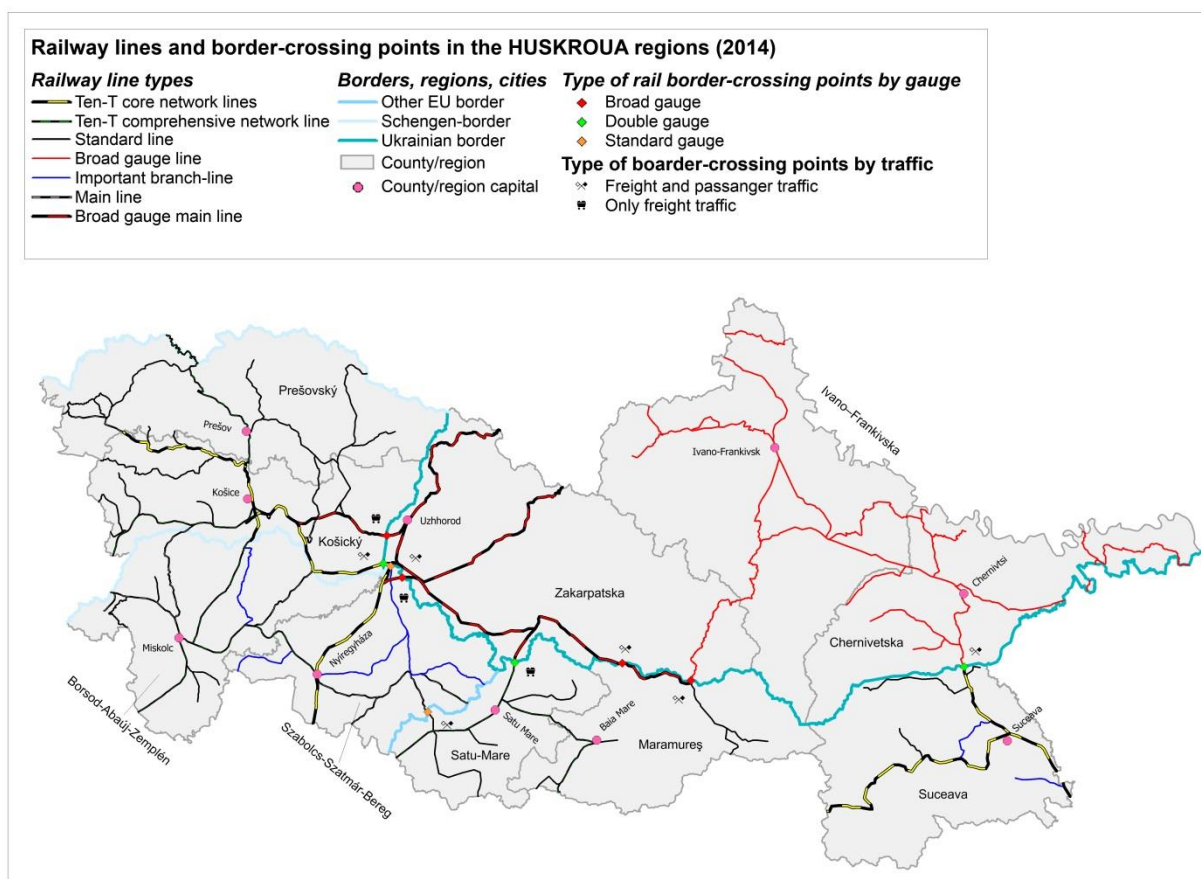

Figure 27: Railway lines and border crossing points in the HUSKROUA region (2014)

Source: <http://openmaps.eu/rastermaposmt>, <http://www.openstreetmap.org/#map=8/48.962/22.662>,
<http://www.openrailwaymap.org/>

In **Hungary** slow traffic, bad road conditions, bottlenecks and lack of intermodal hubs can be observed in everyday life. In **Borsod-Abaúj-Zemplén** the traffic from north to the south and vice versa overburdens some sections of the road network (TEN-T corridor V.) There are 4 railway BCPs (Miskolc-Košice railway line has international importance). Railway traffic does not support daily mobility. The non-used airport of Mezőkövesd would be suitable for international flights. The TEN-T corridor V. (motorway M3) crosses Szabolcs-Szatmár-Bereg. There are railway connections to Ukraine (Záhony the largest logistic centre in CEE, Eperjeske) and to Romania (Tiborszállás). Transport sector is a main source of air pollution. EuroVelo 11 is present. Deficiencies of transport system are: motorway M49, 2x2-lane main road 4, ferry crossings, and light railway.⁷²

In **Slovakia** investments should serve to fill the gaps and missing links in the infrastructure at national level and in the cross-border region with emphasis on the sustainable, environmentally friendly and cost-effective transport infrastructure due to the following facts: low quality of road network infrastructure, railway transport, intermodal transport, non-effective services of public transport, unserviceable integrated transport. The TEN-T corridors touch the region only without creating real North-South connections between the two neighbouring countries. In the Eastern area of the borderland there is a real need for a further North-South core network link. During the previous years, regression has been observed on rail traffic instead of expansion. However, daily commuting,

⁷²Borsod-Abaúj-Zemplén County Area Development Concept -2013, Szabolcs-Szatmár-Bereg County REGIONAL DEVELOPMENT CONCEPT – 2012

strengthening of business and institutional cooperation shall force an increased integration of public transport facilities similar to the network developed around Vienna within the framework of Centrope initiative. The major part of the borderland suffers from a lack of proper transport connections that hinder the improvement of logistic facilities. Good logistic facilities could be better used in an integrated way and by creating cross-border intermodal logistics zones. The **Prešov Self-governing region** owns 17,5% of the road network of the Slovak Republic. Out of the roads, 19,8 % are primary, 16,5% secondary, 60,8 % tertiary. Share of highways is only 2.6%. The D1 motorway is the largest motorway linking across the Slovak territory from in the east-west direction and forms the backbone axis of the road network. The D1 motorway is part of the branch of the multimodal corridor following the route Bratislava - Žilina – Uzhhorod which significantly contributes to the improvement of accessibility especially in case of the links with Ukraine. The road infrastructure in the Prešov region is characterized by a relatively high density, but with a relatively low share of higher class roads. Prešov region ranks fourth in the density of the road network within the region in Slovakia. Low density of road networks in the region is in the districts of Kežmarok, Humenné and Snina, which is significantly influenced by the topography. Due to the high volume of cargo transit between Poland and Hungary in the region, it is necessary to address the completion of the expressway R4, which would serve the international transit traffic in that direction and improve mutual availability of Košice and Prešov with Miskolc, Budapest and Rzeszow. The rail network is insufficient as it consists of 420 km of railway lines and 41 km Tatra Electric Railway. The density of the railway network in the region in miles per 1 000 km² is 46.75 kilometres. The average density of railway lines in Slovakia is 73.26 km per 1 000 km² and Prešov has the lowest value of this indicator in Slovakia. The railway link is missing in the north-eastern part of the area in the districts of Stropkov and Svidník. In terms of air transport Prešov region has a dominant role with the international Poprad-Tatry airport. Regarding **Košický region**, Kosice Airport is a public civil airport for domestic and international air traffic. It provides scheduled and non-scheduled air transport. The passport and customs control is available 24 hours per day. The current condition of the airport, due to an increase of performances is not sufficient and in the near future the airport is preparing for its expansion, i.e., building new capacities for standing and parking of aircraft at the airport Košice. Terminal for passengers is one storey air-conditioned indoor facility; part of the terminal is the connection to the existing road transport. Location of Košice International Airport is about 6 km south of the city of Kosice and is located 10 minutes from the city of Kosice, 30 minutes from Prešov and 20 minutes from Slovakia - Hungary border. The length of the road network in Košický region is 2,379 thousands kms. The region accounts for 13.26 % for the length of the road network in Slovakia. Kosice region contributes only 10.3% on first-class roads of Slovakia. In terms of length of roads Košický region is comparable to other regions, but has a higher proportion of lower-level roads (2nd and 3rd class). In the Košický region there is along 586 km of roads II. class and 1421 km of roads III. class) and there is only a short stretch of highway. The density of the road network in relation to the size of the area in the Košický region is lower than average in Slovakia. The trend in recent decades, suburbanization, is the main challenge for urban transport. It increases the need for individual transport modes, thereby road congestion and adverse environmental impacts. 40% of CO₂ emissions and 70% of emissions of other pollutants originate from urban transport. The worst quality of 2nd class roads are in the district of Košice-okolie, Rožnava, Spišská Nova Ves, and Gelnica. 1,379.46 km of the total length of roads are 3rd class (260 km) in a bad condition and 17,4 kilometres (1.26%) in a state of disrepair. The railway transport infrastructure in **Košický region** is characterized by a rather high density network with outdated technology; the technical basis of railway infrastructure is not sufficiently prepared to changing conditions and structure of the transport market. This situation is mainly due to the low technical level and quality of technical base rail and by its neglected maintenance and

insufficient recovery. The backbone of the railway infrastructure network consists of the so-called SR triangle, whose arms form a line: Košice - Žilina - Bratislava and Bratislava - Zvolen - Košice. The other tracks are complementary or connecting basic corridors, and tracks of local and regional importance. Railway network is managed by the Slovak Railways (Železnice Slovenskej republiky). In the Košický region there is no narrow-gauge railway (except recreation Children's Railway in Košice). Broad track leads from Ukraine through Maťovce to Haniska in Kosice. It was built for the transport of raw materials from Zakarpatska to US Steel Ltd. Košice. The construction length of lines operated in the Košický Region is the largest - 706 km, which constitutes 20% of the total length of the railways on the Slovak territory (3592 km). Combined transport terminal in Dobra is located on the V. Pan-European rail corridor (Venice - Bratislava - Žilina - Košice – Čiernanad Tisou - Lviv and close to the transfer station in Čiernanad Tisou, the border with Ukraine and Hungary), offers in addition to the standard services provided in terminals also the transition of goods from broad gauge to normal gauge and vice versa. In Kosice region, indicative 60% of rail stops are in a poor state of repair (no waiting rooms, no toilet, no shelter, devastated, polluted). This fact is largely affecting passengers when choosing the type of public transport (train, bus). They are mostly stops and stations without employees due to the cancellation of sale of travel documents, or reducing the workforce. Significant impact on the low number of candidates on the rail has a location of the train stops outside of built-up areas and villages without access paths, and lighting.⁷³

Romania is ranked in the last place in Europe as regards the length of highways per 100.000 inhabitants. The road transport network is mainly (90%) made of two-lane roads, which presents a high risk for accidents, 4 times higher than at the highways. The critical state of road transport infrastructure is leading to a low level of inter-connection with the main economic and urban centres, and also with other intermodal transport nodes as ports and airports. Taking into consideration the existing deficiencies, the continuation of the highway constructions is necessary, in order to finalize the road networks situated on the central TEN-T network, even as the rehabilitation, modernization and enlargement of national roads, and construction of ring roads of localities. Regarding railway transportation, the length of electrical railways was 4.020 km, representing only 37,3% out of total length of railways, while the density of lines on 1000 sq km was only 45,2% (Source: INSSE, 2012). The wagon park is outdated (having more than 35 years of operation), and its use is inefficient (with a rate of utilization around 55%). The **North-East Region of Romania** can be characterized by reduced degree of modernization of county and communal roads, urban localities that are not connected primarily or secondarily to the road or railway TEN-T network. The **North-West Region of Romania** presents a relative isolation of the region in relation to the Pan-European transport corridors and the central TEN-T network, lack of highways, express ways and rapid railways to assure the connection with urban poles from other regions and countries, and the connection to the TEN-T network, reduced level of modernization of the road network, especially of county and local/communal roads, and railways, as well as lack of intermodal terminals for goods transport, low level of accessibility to some areas of the country, resulting in the low level of attractiveness reduced level of investments, and poorly developed county road network with inadequate quality. Rate of non-modernized county roads (ballast-roads and cart-roads) in comparison to total county roads is still high (25% are not surface-roads in 2012). There is a lack of facile access to TEN-T corridors, and consequently to cities, which leads to the lack of mobility concerning a significant rate of labour force from rural areas. **Satu Mare County** has a peripheral location, therefore the direct access to the major transportation corridors is not ensured. In addition, the lack of a ring-road for Satu Mare City

⁷³ Based on the Partnership Agreement of the SR for the years 2014 – 2020 and the related regional development programmes

(the major traffic node of the county) and motorways, secondary national and county roads in poor condition can be mentioned as the disadvantages of this area. The railway infrastructure is in extremely bad condition, lacks of intermodal transport centres and other facilities and regular international flights (only inland flights to Bucharest operated by the TAROM operator). Regarding cross-border connectivity, the border of the North-Western region with Hungary is 265 km, with 4 border crossing points on road (persons and goods) and 2 railway border crossing points. Although the average distance between the border crossing points is 45 km, many settlements from the border region have reduced accessibility to these points due to the lack of connections, the degraded stage of roads or discontinuity of traffic networks. During the 2007-2013 programming period the construction of a number of 10 new cross-border roads was financed, but these cannot be used until the accession of Romania to the Schengen Space. The Borş - Ártánd and Petea - Csengersima border crossing points are amongst the most used on the Hungarian border, absorbing cca.25% of the road traffic along the border (15.000 vehicles from and 11.000 vehicles to Hungary each day, out of which cca. 40% trucks). Cross-border mobility is being hindered by the lack of TEN-T connections, the suspension of works to the Transylvania highway and lack of electrification on the TEN-F line. The road and rail traffic speed is the lowest between the municipalities of Satu Mare and Nyíregyháza, on this route the average speed being 57,3 km/h on road and 29 km/h on rail. The length of the border between the North-Western region and the neighbouring Ukrainian oblasts is 250 km (185 km terrestrial and 65 km fluvial on the Tisa river). On the 162 km border line belonging to **Maramureş County** there are 3 border crossing points, out of which one is assuring the railway connection with Ukraine. From Satu Mare to Ukraine there is one border crossing point, namely Halmeu – Diakovo (on road, goods traffic and railway), which is being developed through a large scale ENPI project of 7 million EUR (titled: the development of the Halmeu-Dyakove border crossing point, financed by the Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine Cross-border Cooperation Programme 2007-2013). The transport of people and goods on the external border of the European Union is being hindered by the reduced number of border crossing points and lack of their modernization, which is being a problem mainly to the inhabitants of Maramureş County. In the same time, one could mention the poor quality of roads and the differences between the railway gauges. Railways from the border region are also assuring links with Slovakia and Poland. The chances of the opening of new border crossing points with Ukraine are remaining reduced until the signature by Ukraine of a Partnership Agreement with the EU within the Eastern Partnership that would also ensure the access of Ukraine to the European economic space.⁷⁴

Zakarpatska Region is located in the south-west of Ukraine and is the geographical center of Europe. The main components of the transport space of Zakarpatska are the following: (i) favourable geographical and economical location at the intersection of the borders with Hungary, Slovakia, Poland and Romania; (ii) availability of powerful transport hub Chop-Mukachevo-Batyevo-Uzhgorod (railways, motorways, air transport, in perspective - water transport) (iii) passage of the 5th (Crete) international transport corridor (Trieste-Ljubljana-Budapest-Bratislava-Chop-Lviv); (iv) opportunities, open due to the Laws of Ukraine "On special economic zone" Zakarpatska" and "On special investment regime in Zakarpatska". Thus, the region is an important transportation corridor between Europe and Asia. The strategic goal is the development and establishment of border transport infrastructure through full and effective use of existing and potential transport capacities of Zakarpatska. Traffic capacities of the region are 52 million tons of export, import and transit cargo per year. Cargo turnover of transport enterprises in 2013 amounted to 6763.6 million ton-km and increased in comparison to 2012 for 12.4%. Passenger turnover in 2013 decreased in comparison to

⁷⁴Development Plan of the North-West Region of Romania 2014-2020

2012 for 8.5% and amounted to 1319.9 million pas-km. Length of motorways in the region is 3347,8 km, including 1100.4 km - national roads and 2247,4 - local roads, of which only 340 km belong to roads of I and II categories. Not less important in the region is railway transport, which serves for 42 % of cargo turnover and 40% of passenger turnover. Its infrastructure is less developed. Operational length of railways in the region is 604,4 km. One of the priorities of "Regional Development Strategy of Zakarpatska to 2015" is "development of tourism and recreation sectors" in the region. It is necessary to restore the railway connection from village Dilove through Romanian city Sighetu-Marmatiei to the village Teresva. It would connect railway systems of Zakarpatska, Lviv and Ivano-Frankivsk regions and create access to many cities in Romania. Therefore, based on the modern requirements of international transport market it is necessary to turn the efforts on improving border transport infrastructure, which will primarily have positive impact on the economy of cross-border regions.

Ivano-Frankivska Region is located in the southwest of Ukraine and has beneficial geographic and transit location. Through an extensive network of paths the region is connected with many important economic regions of Ukraine and neighbouring countries in Europe, it is located in the area of international transport corridors, at the intersection of European routes. In the north of the region runs the European route E50 (France - Russian Federation), highways E40 (Venice - Kyiv) and E85 (Baltic Sea – Black Sea). The transport system of the region is represented by rail, road, air transport and includes 496 km of rail tracks, 4172,6 km of paved roads and 60,3 km of trolleybus lines. The largest share in cargo transportation accounted for road transport, but in recent years share of rail transport is growing. A similar situation is observed in the sector of passengers' transportation. Approximate annual cargo turnover by rail and road amounted to 12.5 million tons (rail - 3.3 million tons, road transport – 9,2 million. tons) and annual passenger turnover – 99,3 million passengers (rail – 6,3 million, road (bus) - 73 million passengers, trolleybus – 20 million passengers). Since Ivano-Frankivsk region is strategically focused on the development of tourism, an important perspective and need of this subsystem is improving the long-distance bus and rail traffic in the region, as well as signing agreements with international airlines to provide cheap air transportation from EU countries. In addition to this, the transport system within the territory of the region has to be reformed.

Chernivetska Region is classified as the area with a high rate of transit, since it is the border region. Chernivtsi region has favourable transport and geographical location, a dense network of railways and roads, pipelines and power lines. The regional centre has convenient railway communication with European capitals: Bucharest, Sofia, Belgrade, and Moscow. The transport system of Chernivtsi region is an important tool for achieving social, economic, political and other goals, which ensures increasing quality of life. The study of the current state of the regional transport system development and functioning shows that it has significant opportunities and capacity reserves to service both domestic and international transportation, but its quality doesn't correspond to international standards. The state of the transport subsystem of Chernivtsi region can be characterized as unsatisfactory, despite the fact that region borders with two countries - Moldova and Romania. Network of public roads in the region consists of 2885.5 km roads, of which 117.3 km (4,1%) are the national roads and 95,6 km (3,3%) – international roads. The density of roads in the Chernivtsi region is 0.36 km per 1 m², what is higher than the average national level (0.28 km per 1 m²). For the low level of technique of roads speaks the fact that only 0.4% of all roads (namely 10,3 km) are equipped with electric lines. Sidewalks are only on 18,5% of the roads. The total length of road markings is only 1261 km, i.e. 43,7% of the total length of roads. In addition to this, some bridges, which connect the settlements, are in disrepair (since floods in 2008, 2010). To solve the numerous problems with the transport infrastructure it is necessary to analyse state of roads and

bridges in the region, to repair roads of national and local importance, to provide high-speed rail and air links, to make markings.⁷⁵

Public transport according to the opinion of the participants of the stakeholder workshops, crossing the borders using public transport services is not an easy process. Cross-border public transport services basically hardly exist. There is no transport company offering its services across the border without changes. Public transport lines rest then turn back when reaching the borders. Passengers have to cross the border on foot and take another service meanwhile the timetables are not harmonised. The timeframe of crossing the border to/from Ukraine is unpredictable which makes the usage of public transport services more inconvenient.

ICT networks and systems

Generally the usage of ICT technologies is low and underdeveloped in the programme area. Info-communication interconnectivity of the region is low-level. The usage and quality of telecommunication services is underdeveloped especially in the poorer and the mountainous regions. There are local appearances of traditional media (newspapers, radio and TV stations, online portals) though there is no common communication platform for the inhabitants of the programme area (except the programme's website in connection with the projects). The existing traditions and the infrastructure of the traditional media channels combined with the difficulties of the usage of modern ICT technologies in the cross-border area could establish the opportunity for creation of a more feasible and usable rather traditional common communication platform.

In **Hungary** the info-communication infrastructure and equipment level is lagging behind in the countryside and causes disadvantages in businesses and R&D activities. In **Borsod-Abaúj-Zemplén** and **Szabolcs-Szatmár-Bereg** the number of business entities using ICT-tools is low. Having a computer at home in the households of the Hungarian border region compared with a European average of 68% - is under 50% which lags behind the EU27 average. Computer penetration in rural areas and households with residents over 60 years of age is typically low. Broadband internet penetration rate (the number of subscriptions per 100 inhabitants) in 2013 was 22,9% for Hungary, which means approx. 2.3 million subscriptions (EU average is 28.8%). the usage of the mobile Internet is still far below EU levels.⁷⁶

In **Slovakia** investing should serve to fill the gaps and missing links in the ICT due to the following facts: low penetration of internet, insufficient level of public services and international interoperability of services, scarce interoperability of processes and efficiency of public administration services. The **Prešovský** Region regarding the development of ICT, the use of ICT technologies in planning and decision-making is need to be developed, interconnectivity of information systems in the region is low. Slovakia belongs to the group of 19 countries that meet the requirements for comfortable use of the current ICT services. Very positive news is that the city of Košice is ranked as number 13 in the evaluation of the quality of the connection of cities and belongs to the top 38 places providing services of tomorrow. However, despite the excellent location of the Slovak cities in the **Košický** Region are large regional differences in the quality and coverage of broadband. The most widespread technology connections in the Košický region is via fibre optic cable FTTx (44,87%). Optical networks are built by large operators (Orange and T-com), but also financially

⁷⁵⁷⁵ Based on the relevant and existing regional data and development programmes/plans

⁷⁶ Based on the available data from Hungarian Central Statistical Office

strong alternative and local operators such as Antik in Kosice. Compared with other regions, the optical connection is the most advanced in the Košice region. In other regions is dominating DSL connection that uses existing telephone network for high-speed data transmission. In the Košický Region the DSL connection is being used also largely (28,44%), the most after optical connection. The next most prevalent technology is fixed radio access FWA - WiFi, WiMAX (18.11%). It is used in larger cities where there are hotspots for users with portable devices with WiFi function. In the number of hotspots Kosice region is on 4th place in Slovakia after Bratislava, Banská Bystrica and Žilina, despite the fact that Košice is the second largest city in Slovakia. As far as it concerns the number of places where there are hotspots, Košický Region is in last place. Mobile internet enables wireless access through portable devices (mobile phone, laptop). 3G connections in Slovakia provide mobile operators Orange, T-com and O2. Availability of broadband internet has 404 municipalities (91,82%) from 440 towns and villages in Košický region. No access is along 36 municipalities. As for the connection method the most used is mobile connection 3G / HSxPA, hard radio access WLAN (WiFi), because this technology connects all cities. DSL is also widespread; this connection is not available only to Medzev. Regarding municipalities, the most common connections are: fixed radio access WLAN (WiFi) and FWA (WiMax), flash OFDM mobile access and DSL. The optical network is built only in 4 towns -Kosice, Michalovce, SpišskáNováVes and Trebišov. The only municipality where the optical network is available are Smižany. Cable TV connection is only used in 3 cities: Kosice, Michalovce and SpišskáNováVes. Information systems that are implemented at Košice Self-governing Region operate largely autonomously, without mutual sharing of common data. The most developed are systems of internal administration, covering the economic area implemented based on SAP. Within the VUCNET project a secure communication infrastructure has been built, which allows the centralization of existing information systems of organizations founded by Kosice Self-governing Region, for which the ICT Department provides operation and user support. The support for users of the regional information system is provided by Help Desk and Call Center in the Department of ICT, which registers and solves problems.⁷⁷

The **North-East Region of Romania** can be characterized low percentage of dwellings possessing PC or laptop type equipment (54% out of total dwellings do not possess IT equipment in 2013), low degree of penetration of Internet services in dwellings (51% of dwellings have access to the Internet, 42% of population has never used the Internet in 2013).Regional data of the **North-Western region** are placing it on the second place on national level as it concerns the total number of telephone connections, after the București-Ilfov region. Connections are including line and mobile telephones, and Internet connections. The three main operators of 3G Internet are declaring that they have coverage over the majority of the North-Western territory, only some mountain or rural areas are not being covered. Regarding access of businesses to IT&C in 2009, the North-Western region was situated on the 6th place among the regions as it concerns the share of personnel using PCs and PCs connected to the Internet, at a great distance from the București-Ilfov region. Only 34,2% of the companies (other the micro enterprises) from the North-Western region had websites, at a great distance from those from the București-Ilfov region. In 2009, the North-Western region was situated on the second place as it concerns the level of using of ITC by the SMEs from Northern Transylvania. Thus, 83,59% of firms from the region were using computers, 78,91% were using e-mails, and 79% the Internet. Regarding access to Internet in 2011, 43,3% households from Romania had access to the Internet at home, and the majority of these (78,6%) were concentrated in urban areas. In year

⁷⁷Program of economic and social development of the Prešov Self-government Region for the period 2008-2011,Programme of economic and social development of the Košice Self-government region for the period 2007-2013, Operational Programme Integrated Infrastructure 2014-2020,

2011, the North-Western region was situated on the 4th place, with 45,0%, as it concerns the share of households possessing a PC at home, after the București-Ilfov, Western and Centre regions. There was a decreasing tendency of this indicator compared to 2010 when 50,5% of households were having a computer. In year 2011, the North-Western region was situated on the 3rd place concerning the connectivity of households to the Internet, with a slight increase after 2010, following the București-Ilfov and Western regions. In 2011, the more often used modality of connectivity to the Internet in the North-Western region was DSL (ADSL, SHDSL etc.) or other broadband connections (cable TV, UMTS), with 12,8 %. Only 9,9% of connections were GPRS (narrowband) and 9,3% by modem or ISDN. The population of the region is not really appreciating on-line purchases, so that in the North-Western region, in 2010, only 4,3% of the population aged 16-74 years had ordered or purchased on-line. In 2011, the North-Western region was placed on the 6th place from the total of 8, with 10,1%. The major part of mountain areas is not covered by data transfer through 3G networks. In **Suceava County**, there is an ascending evolution related to PC equipping and their penetration, with an increasing average rate of the volume of sales of over 50%, however remaining a penetration rate (17,1 PC-s/100 employees at the end of 2006), under the UE-15 average (approx. 40 PCs/ 100 inhabitants). In the same time, the e-banking sector has registered a spectacular development process, as banks had developed their programmes for on-line payments, while also registering an increase in the use of bank cards. In the North-Eastern region there is also an increase in the number of companies supplying hardware equipment and software, and companies processing data and databases.⁷⁸

In **Ukraine** the quality of telecommunication services, especially in the mountain region is poor, the number of institutional and commercial information systems and networks is insufficient, and there is inconsistency and lack of many state standards in the information sector. Internet access and internet network development are problematic. The density of fixed telephone lines in Zakarpatskai is the lowest in Ukraine (14,8 telephones per 100 persons). Communications industry in **Zakarpatska Region** is an important part of the infrastructure area and is at this stage of development under significant changes. With the introduction of digital technologies the quality of telephone and internet service has increased. At the current moment extensive network of Internet service providers is operating in the region. Significant reform is taking place in postal services. An extensive network of mobile communication providers has led to a decrease in fixed line services. Revenues from post and communication in 2013 amounted to 166.50 million USD. The largest income share receives sector of mobile (cellular) communications - 100.82 million USD (almost 61% of all services). There are around 10 Internet services providers in Zakarpatska, among them "Ukrtelecom", "ISP Express", "SEVLUSH.NET" and others. The number the mobile communication services provider in the region constitutes around 7. The biggest companies, providing mobile services are "MTS", "Kyivstar", "Life" and others. In **Ivano-Frankivska Region** the development of ICT sector in Ivano-Frankivsk region is determined by the high level of competition and decreasing of demand for mobile services because of glut in the market. Number of mobile subscribers in Ivano-Frankivsk region exceeds the number of citizens. The density of mobile network coverage in urban areas depends on the density of base stations and amounts to about 20 to 500 meters. The density of mobile network coverage on the outskirts of towns and rural areas may be around 1500 - 2000 meters. Almost 99% of all administrative units of Ivano-Frankivsk region are secured by GSM standard communication. The exceptions are areas with complex geographical structure. Communication of CDMA standard covers 75% of the territory of the region. Provision of fixed-line phones as of 04.01.2014 year is 53

⁷⁸ Development Plan of the North-West Region 2014-2020, Economic and Social Development Strategy of Suceava County, 2011-2020 period, available data from National Institute of Statistics (Romania)

units for every 100 households in urban areas and 24 units for every 100 households in rural areas of Ivano-Frankivsk region. 90% of the inhabitants of cities and 30% - of villages are provided by high-speed cable Internet. The lack of high-speed cable Internet access is compensated by Internet accesses that provide mobile operators. One of the problems in development of communication subsystem in the region is the complexity of provision of high-speed cable Internet in the mountainous areas. In **Chernivetska Region** in 2013 were registered 30 companies, operating in the sector of communication and media. In 2003 the base of mobile communication system included more than 1.2 million subscribers. As per 1000 inhabitants there are 1348 mobile phones. In 2014 the number of Internet subscribers increased by 15.0% and amounts to 53.2 thousand. There are problems with providing connection by various mobile operators in remote villages of the region (particularly in some villages there is only one operator). Currently, in the countryside monopoly on the provision of Internet services has Public joint stock company "Ukrtelecom", also Internet services of mobile operators are used.⁷⁹

The use of **ICT and the level of development of the digital society** are key to create the conditions of smart growth. The analysis of this area – just like of some other non-traditional areas – is made difficult by the scarce availability of reliable data from the appropriate geographical level.⁸⁰

10.1.5 Common challenges in the field of safety and security (TO8)

Floods

In **Borsod-Abaúj-Zemplén County** the vast majority (more than three-quarters) of the catchment areas of the natural watercourse is situated abroad, so the water quality of the transboundary rivers (Tisza, Bodrog, Sajó, Hernád, Bódva) is heavily dependent on the natural factors and human interventions of the neighbouring countries. The upper section of the Tisza River and its tributaries has particularly fierce flows. Frequently, due to a heavier rainfall the border sections can indicate up to several meters of water level rise in one day in any time of year. There is no continuous flood protection system was built in the valley of the Sajó and Hernád, it is protected by bay areas and open spaces alternate each other. The Upper Tisza Region is at a high risk regarding floods. The Tisza floods approximately in every 1,5-2 years on average, more severe floods are in every 5-6 years, extraordinary floods take place from in every 10-12 years. Especially sensitive areas from the aspect of floods and inland water are Bodrogköz and Taktaköz which define the arability of the land and the development of the settlements.⁸¹ Regarding the county's environmental safety, flood protection is the most important risk factor in **Szabolcs-Szatmár-Bereg County**. The county's flood threat is extremely high according to both national and international standards. The county's specificities that have a significant impact of floods: the bed of Tisza River is a series of pools, flood means the staying

⁷⁹"Programme of the Informatization of the Region within 2013-2015" approved by the Head of Regional State Administration on 17.12.2012 №699

⁸⁰ None of the selected ICT indicators (number of persons employed using computer, internet and mobile internet; number of persons employed provided with mobile internet connection; persons employed provided with mobile internet connection in percentage of persons employed using internet; number of internet subscriptions; number of wireless internet subscriptions; percentage of individuals regularly using internet [every day or almost every day]) are available in each country.

⁸¹Borsod-Abaúj-Zemplén County Area Development Concept - 2013, Situation analysis

and storing water and that results in the slow passing and durability of significant flood levels. The flood situations on Tisza are strongly influenced by its tributaries; the outflow of the floods by the changes in water level of the Danube River. The annual peak water level can be observed in the spring and winter months. The further development of the national Vášárhelyi Plan plays an important role in solving the threatening situations; with its help the level of flood risk can be significantly reduced.⁸²

In **Košický Region** floods can occur throughout the year. In the spring and during summer floods appear most often due to a combination of precipitation and melting snow. In summer and autumn it is due to convective storms, as well as regional rainfall. In the winter time it is due to the sudden melting of snow or freezes due to flow. During floods in period of January–August 2010 in the Košický Region 170 villages were affected in the districts of Trebišov, Košice-surroundings, and Michalovce. Uncorrected river basins, damaged dams, protective equipment, etc. increase the risk in flood damage, or may even cause further potential flood hazard. The problem associated with current flood situation is also financing of water services performed in the public interest. The situation has not improved even after transferring water from the agriculture sector to the Ministry of the Environment in 2003. There has been, however, a fundamental change that has been adopted legislation (Law no. 364/2004 on water and the Law no. 666/2004 on the protection of flood) that addresses the funding system of watercourses and drainage basins management and determine what is to be paid by the water users and by the state. The Government in order to ensure the reduction of flood risk in 2011 approved by order č.556 / 2010 of 27.8.2010 the preparation of a project Program Landscape Revitalisation and Integrated River Basin Management for the selected area of the country. In the Košický Region in the project are involved municipalities MaláLodina and Svinica in district Košice okolie (catchment area of Hornád), and Košice city district Ťahanovce. Kosice Self-governing Region and the Agency for Regional Development Košice in cooperation with the Prešov Self-governing Region, Slovak Water Management Enterprise and Slovak Hydrometeorological Institute are implemented the project "Improving flood management and flood protection planning for the Hornád basin in Slovakia". The main objective of the project is to improve urban planning and reducing economic losses due to flooding in the basin of Hornád (in the Košice Self-governing Region territory from the water reservoir of Ružín till south of the border with Hungary).⁸³

Extremely heavy rainfall and subsequent flooding, as well as long periods of drought resulting from global warming of the atmosphere, have generally increasing the frequency of occurrence in the territory of eastern Slovakia. Floods in **Eastern Slovakia** caused by extreme rainfall during local storms generally belong to the most destructive within the Slovak Republic. This requires a substantial change in access to water in the country with the need to increase its retention capacity in order to slow down runoff especially in periods with abundant rainfall and create water reserves for droughts periods. The specific problem of Eastern Slovakia, in particular of the **Prešovský region**, is a strong danger of floods. In the years 1993 - 2005 critical situation in the region was recorded up to 10 times as a result of flood, and more than 50 people died. According to experts opinion the increased threat of flooding in Eastern Slovakia is resulting, inter alia, from improper method of land and forestry management. In particular, in the Eastern lowland, Košice, Hornád and Poprad basins and Spišskošarišskémedzihorie the large blocks arable land are prevailing with a minimum representation of eco-stabilizing elements in the landscape structure. The areas of forests and permanent grasslands have the most important role to ensure the retention capacity and ecological

⁸²Szabolcs-Szatmár-BeregCounty REGIONAL DEVELOPMENT CONCEPT – 2012, Situation analysis

⁸³Plan of Regional and Social Development of Kosice Self-governing Region

stability of the country. The current state of most of the rivers and their catchment areas can be characterized from the flood protection measures as follows: significantly reduction of the natural retention capacity of river basins and increasing the speed of surface runoff in the country, thereby increasing the risk and frequency of floods, erosion rates is increasing and thus results in the reduction of soil fertility (especially in mountain and foothill areas), and there was a substantial reduction of the ecological functions of watercourses and thus the degradation of the natural aquatic and wetland ecosystems. Given the fact that retention capacity of the country has a direct impact on flood hazard area, it is necessary to address this issue comprehensively in a river basin as a whole. At present, however, there are still an important part of flood control the treatment of courses, construction of reservoirs, flood protection dikes, pumping stations of internal waters and drainage channels. Special role in mitigating the effects of flood waves are in eastern Slovakia dams such as Domaša and Vihorlat (ZemplínskaŠírava), Starina and dry polder Beša. Integral part of flood control measures is also provision of coordinated approach in flood protection with neighbouring countries on transboundary waters.⁸⁴

In the **North-West region of Romania** (Maramureş and Satu Mare counties) floods have the highest frequency in spring, as a result of melting snow, along with abundant spring showers, but also in summer, as a consequence of torrential showers. In spite of some hydro technical works undertaken for the protection against floods, a great number of territorial public administrations are still affected by this type of hazards. The most affected areas are the Ecedea Plain, the Lower Plain of Someş, and the plain of Criş rivers, namely Satu Mare, Maramureş and BistriţaNăsăud counties. There are floods each year in these counties, with material damages of different size. A significant share of the region, including the mentioned three counties, is part of the TisaHydrographicalBasin, with Ukrainian, Slovakian, and Hungarian neighbouring territories, a basin presenting one of the highest flooding risks at European level. The majority of floods are being caused by forest exploitations.⁸⁵ **Suceava County** is representing a risk area as it concerns floods, on a surface of 51.756 ha, in regions crossed by the major rivers of the county (Suceava, Moldova, Siret), as well as in hilly areas between Dragomirnei plateau and Obcina Mare, crossed by the smaller rivers of the county flowing mainly into river Suceava.⁸⁶

In **Ukraine** the Tisza and its tributaries in the Zakarpatska indicate the need for a comprehensive approach to solve the problem of environmental factors. The great influence on the origin and formation of human impacts of floods as those have caused a decrease in large areas of mature forest area and change their species composition, development and results of economic activity in areas endangered by floods. Activities regarding flood protection in Zakarpatska waterworks began in the 18th century. Some of them need to be reconstructed and renovated. Dams of different heights do not create a single complex that could provide reliable flood protection; their design does not meet modern technical requirements. The problem also lies in the fact that the current state of infrastructure and hydraulic flood control structures in Zakarpatska does not protect the population, industrial facilities and agricultural land from the harmful effects of water.⁸⁷

⁸⁴ Program of economic and social development of the Prešov Self-government Region for the period 2008-2015

⁸⁵ Development Plan of the North-West Region 2014-2020

⁸⁶ Economic and Social Development Strategy of Suceava County, 2011-2020 period

⁸⁷ The Comprehensive flood protection in the basin.Tisza in Zakarpatska region for the period till 2015

General phenomenon is that the **frequency and level of floods** are continuously rising. The rising of these values are clearly could be shown by river Tisza which is the biggest river in the region (flood levels had been raised even after 21 months for 3 sampling stations with more than 50 centimetres):

Water sampling station by River Tisza	Standard flood level (2010)	Standard flood level (2013)	Difference from 2010 to 2013 (cm)	Standard flood level (2014)	Difference from 2013 to 2014 (cm)
Tiszabecs	120,96	122,74	+178	122,74	0
Túr- firth	117,32	118,89	+157	118,89	0
Tivadar	114,69	116,60	+191	116,6	0
Szamos- firth	111,99	113,43	+144	113,43	0
Vásárosnamény	111,83	113,08	+125	113,08	0
Kraszna firth	111,56	112,86	+130	112,86	0
Lónya	108,50	110,20	+170	110,2	0
Záhony	106,17	106,84	+67	106,84	0
Dombrád	102,62	103,86	+124	103,86	0
Tiszabercel	100,30	101,26	+96	101,85	+59
Lónyay main channel firth	99,20	100,18	+98	100,82	+64
Bodrog firth	98,49	99,43	+94	99,35	-8
Tokaj bridge	98,49	98,50	+1	99,3	+80

Table 9:Comparison of flood level values

Source: IstvánDajka: The Upper Tisza flood situation in the light of the new standard flood levels (2010), 16/2013. (III.12.) VM Regulation (HU), 74/2014 (XII.23.) BM regulation

Floods in the **Hungarian and Ukrainian catchment area** of the Upper Tisza became more and more intense compared to all previous floods over the last 20 years, and major flood control improvements were made. Calculations according to modelling and related to developments predict that water levels could rise nearly 20% by 2050. Climate change affects all rivers in the programme area and can only be successfully handled and fought only in cooperation of all the countries concerned.

Water resources, catchment areas

TiszaRiver is the major watercourse in the water network of in **Borsod-Abaúj-Zemplén**, which enters the territory at Zemplénagárd and leaves at Tiszavalk. The county's rivers belong to the TiszaRiverBasin. The Sajó - before it flows into the Tisza collects the waters from Hernád and Bódva rivers. Bodrog River enters the Tisza at Tokaj. The county is rich in surface water and emerging water resources, but the level and runoff of rivers (streams) is very uneven due to the distribution of rainfalls. Besides natural water bodies, the following major reservoirs are important in the area: LakeHámor, reservoir in Lázberc and the Rakaca Reservoir. Drinking water and industrial water are supplied by karst water resources (e.g. Szinva source, Tapolca sources). The hot water sources of the Bükk and Zemplén Mountains created the basics of spa culture in the region. There are thermal wells that created spas in Bogács, Mezőkövesd, Miskolc-Tapolca, Sajóhídvég and Sárospatak (Végardó). The water supply of rural areas is ensured by groundwaters and soil layer waters (e.g. Artesian wells).

The overuse of valuable karst water resources is being a serious environmental threat for decades, despite the fact that rainy weather of the past few years has filled the largest karst aquifer rocks reserves. Besides this, another significant task is the development of areas without sewerage and the reduction of pollution resulting from inappropriate use of fertilizers and pesticides.⁸⁸ **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** has 329,5 km long river section of which the Tisza River represents 250 km (enters top the Hungary at Tiszabecs Ukraine and leaves the county at Tiszadob), Szamos 49,5 km and River Túr 30 km length. Other major rivers are Kraszna and Lónyai Main Channel (Eastern Main Channel). Regarding the management point of view, rivers dispose favourable features, there are free water resources that can be utilized along all rivers of the county. The quality of surface and ground waters are better than the national average though it is important to stated that the quality of waters is highly depend on the quality of the river in the neighbouring country where it comes from. The water quality of the tributaries arising from across the border - the Szamos, the Kraszna, and the Túr - varies widely, according to the pollution quantity and sources (industrial, mining, municipal waste) of the other country. The area of water resources ensures the water needs of the local industry and agriculture. A total of 32 thermal wells some of them with high iodide, bromide and fluoride content are located in the county.⁸⁹

In the **Prešovský** region there are upper sections of the main flow of Hornád, Torysa, Topľa, Ondava and Laborec, which are not yet significantly affected by anthropogenic activities. An exception is the river Poprad, the entire river basin of which is in Slovakia in Prešov region and on its 137 river kilometer passed to Poland. Also, two water reservoirs located in the Presov region, Starina and particularly Veľká Domaša significantly hydrologically, but also qualitatively affect the streams in which they lie. River basin of Poprad river includes a very important area of High Tatras mountains, where are eleven of water flows, which are being used to supply the whole area by drinking water. The water quality of these streams of water, which are the most important left tributary of the river Poprad is good, suitable after treatment for drinking purposes. A handicap is their low mineralization and also microbiological properties. Downstream of therapeutic, recreational and sports complex there is evidence of pollution of tributaries and the pollution is transported to the river Poprad. A substantial part of the groundwater resources in the Prešovský region, according to the decree of the Ministry of Health of the Slovak Republic no. 151/2004 of 20 March 2004 on the requirements for drinking water and drinking water quality control, is satisfactory without requiring a demanding treatment. However, there are sites of groundwater resources with problematic and/or threatened quality of water, in which some sources are even proposed by Health Service for removal from use. These are the sites:

- river sediments of Cirocha river from Snina until the estuary and Laborec river from Humenné with continuation in **Košický Region**, containing increased concentrations of iron and manganese, oil substances and aggressive carbon dioxide,
- river sediments of Ondava river from Domaša with the continuation behind the border of Prešov region infiltrate surface waters of Ondava river, leading primarily to an increase in the values of NEL, ammonium and secondary of iron and manganese,
- Poprad river sediments, with the water typically containing high levels of iron, manganese, oil products and higher temperature,
- groundwater in alluvial sediments of Topľa river showing relatively good quality. However, the increased pH, chlorides, organic matter (CODMn) and coliform bacteria.

⁸⁸ Borsod-Abaúj-Zemplén County Area Development Concept - 2013, Situation analysis

⁸⁹ Szabolcs-Szatmár-Bereg County REGIONAL DEVELOPMENT CONCEPT – 2012, Situation analysis

Some of the listed components in the waters of alluvial deposits of the rivers, especially in lowland areas have a natural origin (iron, manganese, high carbon dioxide, ammonium compounds, as well as sulphates and chlorides). Most of these resources are situated into the valley plains, used mainly in agriculture. There is also the industry, settlements, roads, railways and streams in the area of which the water sources are usually contaminated.⁹⁰

Rivers of **Zakarpatska Region** are geographically located and belong to the basin of one of the largest tributaries of the Danube River - the river Tisza, which is the main waterway area in the region. The total length of the river Tisza is 967 km, Ukrainian part - 262 km. The total basin area has 157 thousand kilometers (in the territory of Ukraine – 11.3 thousand km.). The river is formed by the confluence of the White and Black Tisa near Rakhov city in Zakarpatska. Main tributaries: Apshynets, Kosovo, Teresva, Derbachka, Tereblya, Borzhava. The rivers Prut and Dniester are flowing either through territory of **Ivano-Frankivska** or **Chernivetska Regions**. The Prut river is the left tributary of the Danube. The river originates from a spring on the Goverla slope. Length of the river is 967 km (in Ukraine - 272 km), basin area - 27 500 km². The main tributaries in the territory of Ukraine are: Pistinka, Rybnitsa, Cheremosh, Tlumachik, Chornyava. The Dniester river, which is the 3rd longest river in Ukraine and 9th in Europe, flows through territories of Ukraine (in Ivano-Frankivsk and Chernivtsi regions) and Moldova, and flows into the Black Sea forming the Dniester estuary. The average annual consumption of water in the estuary amounted to 300 m³ per second. The main tributaries in the territory of Ukraine are: Stry, Svicha, Limnytsya, Zbruch, Smotrych, Ushytsya. According to the experiences of the past years, **the contamination of the rivers** crossing the border, caused by the insufficient solid waste and waste water collection treatment systems is an existing problem.⁹¹

Natural and man-made disasters, emergency situations

In **Borsod-Abaúj-Zemplén County** the importance of disaster management enhanced due to the appreciation of the 2006 and 2010 floods. In 2010 Bódva broke the dam at Edelény causing huge damage to the people living there; in 2010, they floods followed each other on Sajó and its two tributaries, the Bódva and Hernád so the dams in the county should have been fortified and protected 630 km long; in spite of this, Felsőzsolca and Edelény was flooded. Extreme quantity of rain and snow could easily cause emergency situations as the management and protection against these situations are not fully resolved.⁹² As it is mentioned earlier **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** possesses an extremely high flood threat according to both national and international standards resulting from the county's specificities that have a significant impact of floods and its dependence of the neighbouring countries where the rivers stem and where flows into. Man-made disasters are not typical in both the Hungarian counties. In case of disasters and emergency situations the county departments of the National Directorate for Disaster Protection provide support.⁹³ In Borsod-Abaúj-Zemplén County a civil-based rescue team has been organised to support the tasks of the national body.

⁹⁰ Program of economic and social development of the Prešov Self-government Region for the period 2008-2015

⁹¹ The Comprehensive flood protection in the basin. Tisza in Zakarpatska region for the period till 2015

⁹² Borsod-Abaúj-Zemplén County Area Development Concept - 2013, Situation analysis

⁹³ Szabolcs-Szatmár-Bereg County REGIONAL DEVELOPMENT CONCEPT – 2012, Situation analysis

Slovakia presently faces neither situations of disaster nor conflict. In the recent period some areas of the Slovak Republic were affected by floods caused by the increased storm activity. In this connection the Slovak Republic has made a considerable effort with the aim to stabilize situation and remove caused damages. The Slovak Republic has a specific mechanism to deal with disasters arising from relevant legal acts (the Act of the National Council of the Slovak Republic on Civil Protection of Population, the Concept of Organization and Development of Civil Protection by 2015, Act on Management of the State in Crisis Situations except for the Wartime and Hostilities, Act on Integrated Rescue System, Act on Fire Protection, Act on Mountain Rescue Unit, Act on Flood Protection and the other operational documents including Territory Emergency Analysis, Population Protection Plan, Evacuation Plan, Plan of material and technical equipment of civil protection units, documentation for radiological, chemical and biological measures).

Cross-border relevance of the fires in Zakarpatska Region regarding the Slovak eligible regions can be stated that the NPO "Agency for Investment, Innovation and Development" together with the Ministry of Internal Affairs of Slovakia and Emergency Department of Zakarpatska Regional Administration are developing early warning systems (EWS) for the population of emergency endangered regions. Project financial support is provided by the Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine ENPI CBC 2007-2013 Programme. This project aims to intensify and deepen cross-border cooperation between the two regions: Zakarpatska of Ukraine and Kosice region of Slovakia in readiness for emergencies caused by floods, fires and other natural disasters. The main objective of the project is to establish a joint early warning system in floodplains Uzh, Tisa, Latoritsa and Bodrog in order to reduce the risk of mortality, economic, financial losses and other damage during the floods in selected river basins. This project will have a positive impact in 27 Ukrainian cities with a total population of 331,500 people and in 31 municipalities of Slovakia - home to 32,126 residents. The project actions include: public procurement of EWS equipment; implementation of subcontract for EWS installation works; raise of public awareness on the topic; management and administration of the newly established system. With the establishment of early warning systems, the conditions will be created for the protection of the territory and reduce the possible consequences of natural disasters, ensuring readiness of emergency divisions and facilities for the timely evacuation of people and animals, removal of property. In Zakarpatska²⁵ new population alert sirens will be managed from checkpoint in Uzhgorod. 35 new sirens in Slovakia will be controlled from an existing EWS center in Kosice. After project completion, operational activities of the newly formed EWS will be funded by Slovak and Ukrainian partners independently. Activity of common facilities will be financed on the basis of bilateral agreement, which will be signed after project completion.⁹⁴

In the **Romanian counties** emergency situations are being administered by the General Inspectorate for Emergency Situations (IGSU) and its subordinated structures at territorial level. 15,5% out of the total of subunits are located in the region. There is a 42,35% rate of interventions on the basis of calls on regional level, compared with 38,15% rate of interventions on national level. Out of the total number of fires of 31.958 registered on national level in 2011, 3.972 were registered in the **North-Western region**, the most in Bihor county and the less in **Satu Mare County**. In 2011, in the North-Western region, SMURD⁹⁵ has intervened in 22.053 cases. In the region SMURD units are equipped with 2 reanimation ambulances of SMURD type, 31 ambulances type B and 8 ambulance type C. The best equipped counties are Bihor (with 12 crews) and Cluj (with 11), while Satu Mare having only 3 crews and Sălaj 2. In the latter two counties the number of interventions is also low. In the North-

⁹⁴ Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine ENPI CBC 2007-2013 Programme

⁹⁵ Mobile Service for Emergency Reanimation and Rescue Mobile Service for Emergency Reanimation and Rescue

Western region there are a total number of 84 units of public and private SVSU⁹⁶, being organized according to legislation in operation. The number of units from the region is situated over the national average of 16 SVSU in Bistrița-Năsăud county (22), in Maramureș (19) and in Satu Mare (17) and below the national average in Cluj and Bihor (each with 12 units), respectively Sălaj (3). The equipment for emergency interventions is not distributed equally in territory, and their state is not satisfactory, more than 60% of these being outdated. In addition, there is lack of coordination of the services offered by the regional emergency hospital, the emergency units from county hospitals and the emergency system (ISU, SMURD, SVSU, mountain rescue etc.). Finally, there is lack of integrated call centres for emergency interventions, so that the objective of assuring a certain minimal standard duration for emergency situations in the region could not be fulfilled, this contributing to the increase of regional territorial inequalities.⁹⁷

Zakarpatska Region has a border with Slovakia, Hungary, Romania and Poland. Such location and peculiarities of landscape of the region let evaluate possible natural disasters as potentially dangerous for cross-border regions. Talking about fires, we can conclude, that they always are dangerous for territories of cross-border countries, especially when border shares territories with forest plantations. Thus, the Romanian Maramureș Mountains Natural Park, which borders with Carpathian Natural Park, is under risk in case of fire on Ukrainian territory and vice versa. But, the most of border areas of both countries is protected by the river Tisa, which separate countries and serve as a natural border. The same natural mechanism of fire prevention is on the border with Hungary. The Slovak-Ukrainian border is less covered by forest, consequently the probability of fire spread is also less. The exception is the northern borders of Zakarpatska, where National Park “Uzhansky” is located. From Slovak side it borders with National Park “Poloninu” and from Polish – with Bieszczady National Park. This forest area can foster fire spreading if such disaster will happen in the territory of any of 3 cross-border countries. In **Zakarpatska region**4 emergency situations have occurred in the region in 2014. According to statistic data, Zakarpatska Region is one of the regions with the highest rate of danger. Thus, emergency situation in the region are caused mainly by natural factors. This is determined by geographical location of the region – being located in mountainous landscape and in the basin of Tisza river, administrative units of the region subject to frequent flooding, snow breaks, earthquakes. One of the main objectives is to improve emergency warning systems and mechanism of emergencies prevention. According to the information provided by the State Emergency Service of Ukraine, 2 emergency situations of natural origin have been registered in **Ivano-Frankivska Region** in 2014, which is less than in 2013. During an emergency situation 19 persons have been injured. Also, 1865 fires have been registered, what is on 200 more, than in 2003. In general, Ivano-Frankivsk region is one of 5 regions with the smallest number of emergencies in Ukraine. For the last year in **Chernivetska Region** there has been only 1 emergency situation registered. It was disaster of natural origin. Thus, Chernivtsi region is one of the most safety regions in Ukraine. For 2014 year 1271 accidents occurred in the region, which is less, than in last year (1384). Because of the geographical location of region there is a danger of flooding. In Ukraine in the recent years the number of fires in Zakarpatska Region has significantly increased. It could be stipulated by a range of problems in this field: inconsistency of fire protection systems and the

⁹⁶ Volunteer services for emergency situations

⁹⁷ Development Plan of the North-West Region 2014-2020 and database of General Inspectorate for Emergency Situations (IGSU)

requirements of the law, technological obsolescence of fire safety equipment, insufficient public awareness on safety measures, etc.⁹⁸

Crime

Looking at the number of registered crimes in the cross-border area there is a decreasing trend in their number in the Hungarian counties, Slovak regions and Romanian counties. However the number of crimes significantly increased from 2012 to 2013 in all three Ukrainian regions (in Zakarpatska increased by 79%, in Ivano-Frankivska by 56% and in Chernivetska by 46%).

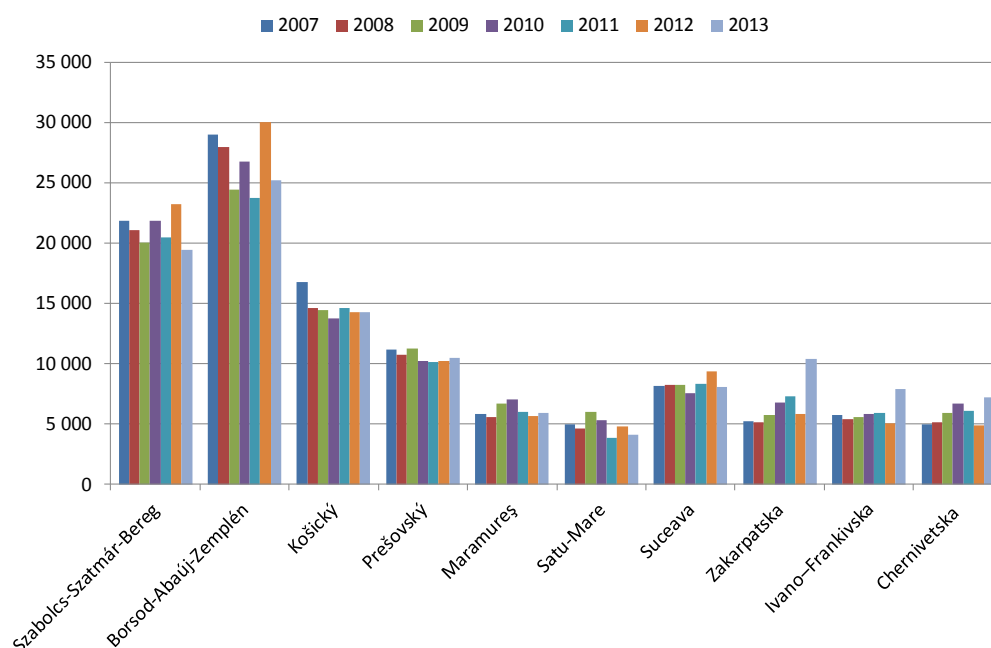

Figure 28: Number of registered crimes (2007-2013)

Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

The number of registered crimes per thousand inhabitants is under the national average in all 4 border areas. In 2013 its number is the highest in the Romanian counties (approx. 1.150 crimes) which are followed by the Ukrainian regions (570-820 crimes), Hungarian counties (around 360 crimes) and the Slovak regions (120-180 crimes).

⁹⁸ information provided by the State Emergency Service of Ukraine, and the Regional program on fire safety in Zakarpatska region for 2013-2015

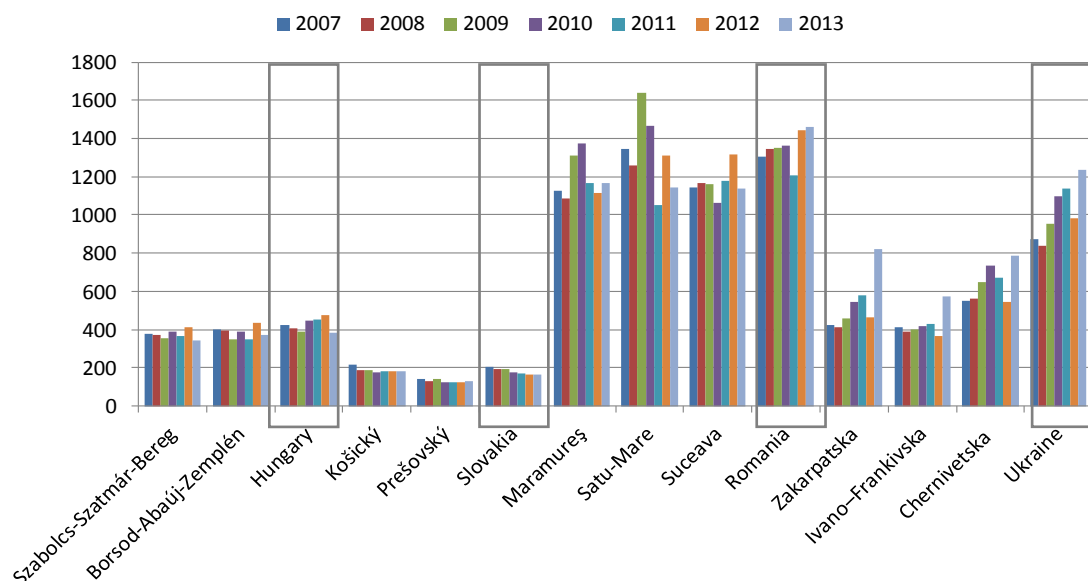

Figure 29: The number of registered crimes per thousand inhabitants 2007-2013
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

The map below shows the connection between the value of GDP per capita and the number of registered crimes per thousand inhabitants – in the counties with more GDP per capita the number of crimes per 1000 inhabitants is also less; the Romanian counties stand out with their extremely high values.

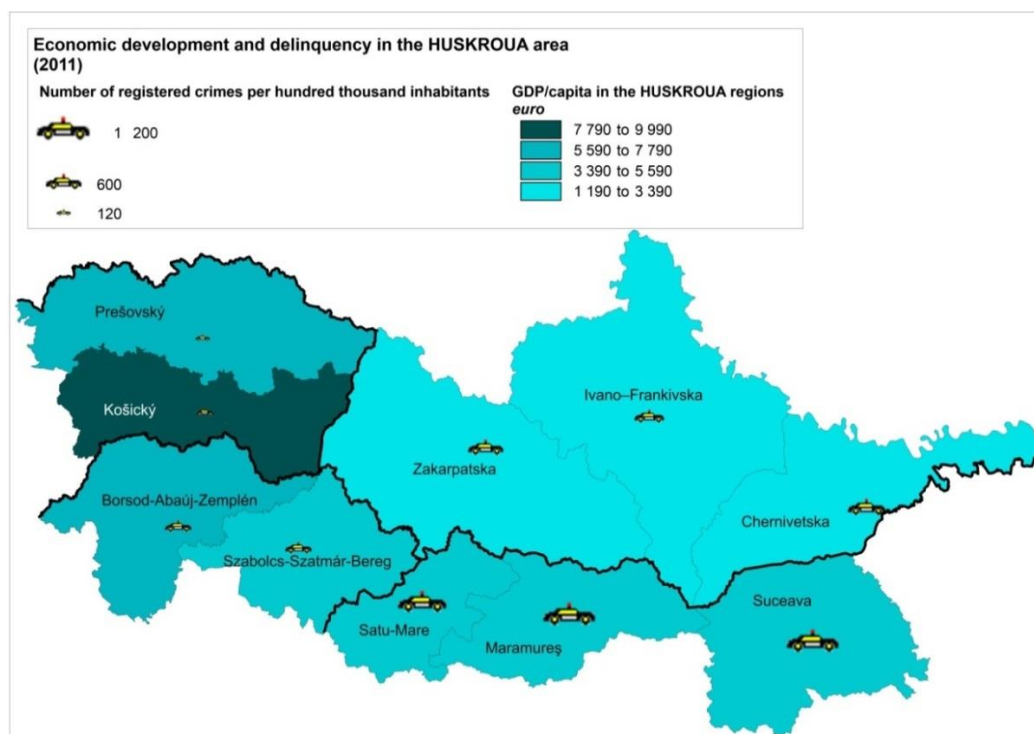

Figure 30: Economic development and delinquency in the programme area (2011)
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

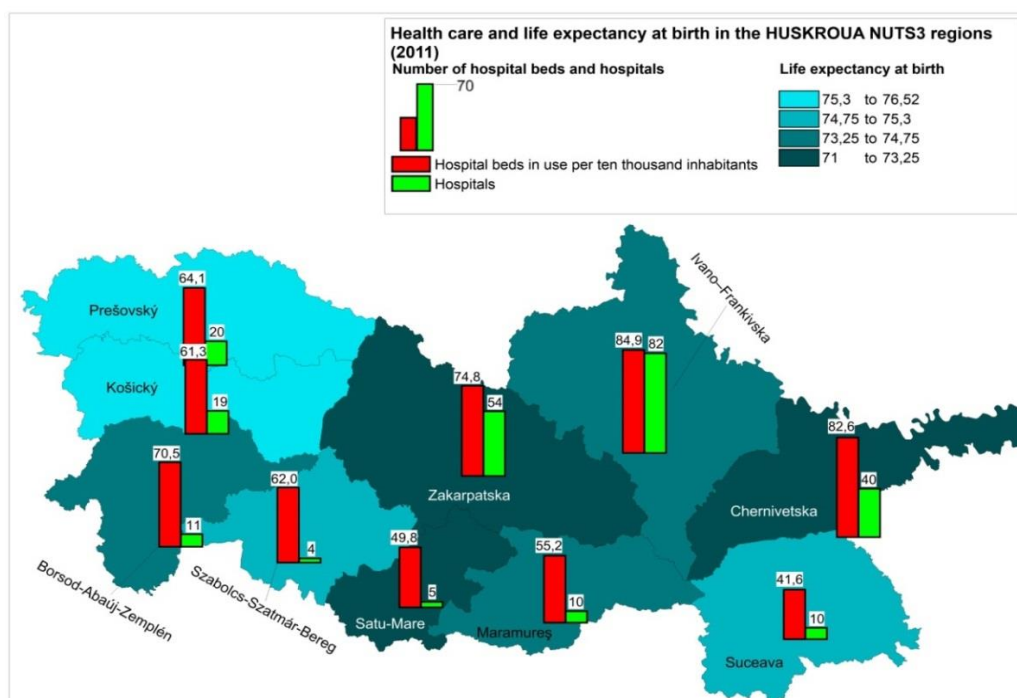

Figure 31: Health care system and the life expectancy at birth (2011)
Source: HCSO, SOSR, NIS, SSSU

Health infrastructure, public health and social care services

In **Hungary** there is a great need for the development of health infrastructure and public health services (especially for people in disadvantaged situation). The number of hospital beds per 10,000 inhabitants is relatively high in **Borsod-Abaúj-Zemplén County**. Since the county in terms of the health care system has not got worse condition than the national average, it suggested that the background of the poor health status of the population are associated with health awareness. The availability and quality of health services in the county show regional disparities primarily due to the structure of small villages. The situation poses to encourage the development of services made available for small communities and small municipal projects need to take into account (for example the establishment of inter-municipal doctors' practices). In **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** there are 5 hospitals, 16 ambulance stations but the health status of the population is worse than the national average.⁹⁹

The health status of the population of **Slovakia** is not very favourable. It is influenced by a particular lifestyle, deterioration of the environment in some regions, unemployment, social situation and inappropriate living conditions of the parts of population (marginalized groups, Roma ethnicity). This is compounded by the lack of education of these parts of population, economic stagnation and economic crisis and the lack of integration of the Roma minority. Slovak health has persistent problems of excessive use of outpatient care, undeveloped overnight hospital care, preferring the institutional health care in economically underdeveloped regions. High financial demands of the health system are affected by the poor energy management related to poor state of buildings where medical equipment is located. Health, despite the financial underdevelopment threatening the stability of the system, the availability and quality of the performance, fulfils its mission and tasks. In health, there has been a change of legislation and property ownership, increase the financial burden on population health expenditure, reduced the availability of health services, increased cost of health care providers, but did not increase their income. In the **Prešov Self-government Region** the level of health care provision in the county hospitals is insufficient. General medical care in **Košický region** is sufficient in number. Weaker representation is mainly in the southern and northern areas of the Trebišov district and southern areas Rožňava and Michalovce districts. Health care providers in the field of general practitioner for adults, general practitioner for children and adolescents, gynaecology and dentistry, were based on the territorial principle divided into health districts. That division has been undertaken during the year 2008. At present the number of providers of general outpatient care sufficient. According to the Government Regulation no. 640/2008 Z.z. on the minimum public network of health care and in terms of the analysis of the Ministry of Health carried out in the year. 2009, the minimum public network of providers of first aid medical services (LSPP) in Košický region is oversized. Specialist medical care is concentrated mostly in the county town and district centers. Its concentration in the smaller settlements, mainly depending on the size of the population is lower. At present, the actual number of providers of specialized outpatient care is adequate.¹⁰⁰

In the **North-East Region of Romania** the level of poverty among the Romanian regions is the highest– the highest rate of poor population from Romania (23% in 2011). There are urban-rural disparities regarding medical care (56,9% of the inhabitants are living in rural areas and are deserved by 11,6% of the total medical employees in 2012; also 37 doctors/10.000 inhabitants in urban areas and 4 doctors/10.000 inhabitants in rural areas in 2012). Medical units lack of special equipment

⁹⁹ Based on data from Hungarian Central Statistical Office, Borsod-Abaúj-Zemplén County Area Development Concept - 2013

¹⁰⁰ 2009 National report (data for 2008) for EMCDDA National monitoring centre for drugs

especially in small cities. In the **North-West Region of Romania** the amplification of the poverty and social exclusion is a phenomenon, especially in Romany communities, including urban segregation in some districts of great cities. Although public emergency services benefited from a series of European financing for the acquisition of intervention equipment, the majority of the buildings and their equipment are in an advanced stage of deterioration. The under-dimensioned educational, health and social infrastructure is hindering social inclusion and development of human capital. Health services are provided in poor infrastructural conditions and are not adapted to the needs of beneficiaries. In many cases, emergency county hospitals lack of modern equipment. Besides health services, investments in social care services are also necessary. Medical and social care services are predominantly concentrated in urban areas. The poverty phenomenon is reaching alarming rates, the rate of poverty and social exclusion risk reaching 40,3% (relative poverty) in 2011. **Satu Mare County** can be characterized by number of beds in hospitals per 1000 inhabitants significantly lower than the national and regional average; a number of general practitioners per 1000 inhabitants (1,42) significantly lower than the national (2,3) and regional average (2,62) – *in 2009*, low level of life expectancy showing the reduced efficiency of healthcare in the county, still poor level of development of the healthcare infrastructure, migration of qualified health care personnel. Social care services are predominantly concentrated in the county capital and lack of medical care institutions/cabinets can be observed in the rural localities.¹⁰¹

In **Zakarpatska Region** as of 01/2015 network of health care institutions includes 25 regional hospitals, 11 centers of primary medical care, 15 district hospitals and 7 municipal hospitals, 3 district clinics, 1 municipal clinic, 1 district dispensary, 2 district dental clinics, 278 outpatient clinics of general practice and family medicine and 285 feldsher-midwife stations. Further progress in the region becomes reorganization of primary medical care on the basis of family medicine. The public health sphere needs to be modernized and reformed due to European standards of insurance medicine; medical equipment in the health care institutions has to be substituted for the modern. The region is also famous through its numerous sanatoriums, providing services of medical rehabilitation. In **Ivano-Frankivska Region** the network of regional healthcare institutions includes regional hospitals, 7 regional and district children's hospitals and centres, 2 infectious diseases hospitals, 2 oncologic dispensaries, 6 midwifery clinics, 7 tuberculosis prophylactic centres, 3 mental health clinics, 6 dental clinics, 267 outpatient clinics, as well as network of dispensaries and feldsher-midwife stations. There are also many sanatoriums and health-resorts in the region. But there are many problems in public health sector in the region. To provide qualitative health care services, existing outdated medical equipment has to be substituted, medical institutions have to be modernized, modern technologies of data storage has to be introduced. The number of health care institutions in **Chernivetska Region** constitutes 40 institutions (hospitals, clinics, dispensaries, midwifery clinics, tuberculosis prophylactic centres, mental health clinics, dental clinics etc.), 258 outpatient clinics, as well as network of dispensaries and feldsher-midwife stations.¹⁰² There are also many sanatoriums and health-resorts in the region. As in many medical institutions in Ukraine, the available equipment also needs to be modernized.

¹⁰¹Development Plan of the North-West Region 2014-2020

¹⁰²Based on data from the State Statistics Service of Ukraine

Diseases

By the end of 2011, **Hungary** had reported a cumulative total of 2 115 HIV cases, 656 AIDS cases and 327 deaths among AIDS cases to the WHO Regional Office for Europe and the European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC). For the year 2011, 162 new HIV cases, 32 new AIDS cases and 12 deaths among AIDS cases were reported. The rate of newly diagnosed HIV infections in 2011 was 1.6 per 100 000 population. The majority (94%) of new HIV cases were male. HIV testing is mandatory for blood and tissue donors. A total of 1070 people living with HIV were seen for care in 2010. The number of people receiving antiretroviral therapy (ART) increased from 279 in 2002 to 630 by December 2010. One facility in the country provides ART.¹⁰³ By 2010 in **Borsod-Abaúj-Zemplén County** the number of people with tuberculosis was doubled compared to previous years due to the social situation of the people in the county (unemployment is twice as much as the national average, number of homeless people is high). **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** the number of people diagnosed with tuberculosis is also alarming; the county remains the largest proportion of patients with tuberculosis in the country. The major factors of the spreading of TBC are deep poverty on the one hand, and on the other hand the high level of migration mostly from Romania and Ukraine. From 2012 lung screening is compulsory in the total area of Borsod-Abaúj-Zemplén County in several villages and the county of Szabolcs-Szatmár-Bereg.¹⁰⁴

In the **Slovak regions**, the proportion of HIV-infected remains low and non-epidemic. This also applies to high-risk population of injecting drug users. In 2008, however, was recorded low number of test subjects from this population, the tests identified three HIV-positive drug users. Mortality of the population in the last decade is affected by changes in the dynamics of mortality both positive and negative. This is particularly the mortality rate for priority groups of diseases, including cardiovascular diseases, cancers, respiratory diseases, diseases of digestive system and diseases from external causes. The epidemiological situation in Slovakia confirmed that the incidence of tuberculosis is still under control. Slovakia is within European context the country with little or medium appearance of the TBC disease. According to the National Institute of Tuberculosis, Lung Diseases and Thoracic Surgery in Vyšné Hágy, which is a data processor for the national registry, in 2013 reported a total of 401 cases of tuberculosis (256 men and 145 women). Compared to 2012 is an increase of 56 cases. The number of new cases was 341. In 60 cases it was a recurrence of tuberculosis. The most prevalent form of TBC is pulmonary tuberculosis (344 cases). In 57 cases it was an extrapulmonary form, most commonly tuberculosis of the spine (17 cases), tuberculous pleurisy (11 cases), urinary-genital organs (6 cases), or extrathoratic lymph nodes (7 cases). The area with the highest incidence of this disease is the Prešov region. The lowest prevalence is recorded in the Trnava region. In the paediatric population under 14 years tuberculosis occurred in 38 cases. In 2013 7 patients died of tuberculosis, 27 cases were registered as the death of a patient with TBC. According to the geographical distribution in the Slovak Republic the areas with the highest incidence of TBC are the eastern regions of Slovakia (records from 2009) - Prešov Region 17.72 incidences / 100,000 inhabitants, followed by the Košice Region with 16.88 incidences / 100 000 inhabitants. In these areas, the situation is associated with a high rate of unemployment and tuberculosis there remains a serious social problem. The Slovak Republic belongs in the recent years to the Member States of the European Union with the lowest incidence of HIV infection. However, since the beginning of 21 century it is observed upward trend in the incidence of new cases of HIV infection. In

¹⁰³ Data from WHO Regional Office for Europe and the European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC)

¹⁰⁴ <http://www.koranyi.hu/tartalom/bulletin/Evkonyv2007.pdf>, <http://www.regsom.sk/wp-content/uploads/2013/03/Z%C3%A1r%C3%B3tanulm%C3%A1ny.pdf>

2013 it was recorded the highest ever number of cases in one calendar year (83 cases, the incidence of 1.5 cases of HIV infection per 100 000 inhabitants of the SR) in comparison with 2012 (50 cases, the incidence of 0.9 per 100 000) was the rise in the incidence of cases by 66%. In the first half of 2014 a trend in the incidence of new cases of HIV infection did not continue strongly upward. Contrary there was a slight decrease compared to the same period last year. From 1.1. 2014 to 30.6.2014 it was diagnosed and epidemiologically investigated 37 new cases of HIV infection. 3 cases of acquired immunodeficiency syndrome (AIDS) were diagnosed and no death of patient with HIV infection case was reported. All cases occurred among the Slovak citizens, there was no evidence of HIV infection in the case of foreigners. Since the start-up of monitoring of cases of HIV / AIDS in the SR in 1985 until 30.6.2014 it was registered 676 cases of infection with human immunodeficiency virus among the Slovak citizens and foreigners. Of the 549 cases of citizens of the Slovak Republic, there were 472 men and 77 women. The 77 individuals (66 men, 11 women) underwent HIV infection to AIDS stage and recorded 51 deaths were recorded by HIV-infected persons (41 of them at the stage of AIDS). The majority of HIV infections in Slovakia was recorded in a group of men having sex with men and homosexual intercourse acquisition of infection was determined in 64.5% of cases. Heterosexual contact transmitted 24.0% of infections, 2.2% by injecting drug use (most of the 12 cases acquired outside the Slovak Republic), 0.2% by blood transfusion (one case of the disease outside the Slovak Republic in 1986) and in 9.1% of cases the transfer method was not specified. Most HIV-infected people are living in larger cities and the highest cumulative incidence of HIV infection has long been in the Bratislava region.¹⁰⁵

Among the factors that lead to an epidemic situation is the lack of stability, stress, financial problems, job loss, an increase in the number of people suffering from alcoholism and drug addiction. The spreading indicator of HIV/AIDS in **Zakarpatska Region** remains the lowest in Ukraine. As of October 1, 2014 this indicator was 27.8 per 100 thousand inhabitants of the region. In comparison to this, the average indicator, reflecting the situation with HIV in Ukraine was 323.7 per 100 thousand inhabitants. As of November 1, 2014 357 HIV-infected persons, including 88 patients with AIDS (7.2 per 100 thousand inhabitants) have been registered. Also, there are 34 children, born by HIV-infected mothers, in 28 of which the HIV diagnosis is not yet confirmed. During 10 months of 2014 in Zakarpatska region 61 new HIV infection contamination incidents (4.9 per 100 thousand inhabitants) have been registered. The AIDS was diagnosed in 36 persons (2.9 per 100 thousand inhabitants). For 9 months of 2014 compared to the corresponding period in 2013 epidemic situation in the region has changed. The negative is the fact that the spread of AIDS causes complications in epidemic situation with tuberculosis since tuberculosis is a common co-infection of AIDS. In 2014 115 people died of tuberculosis. The average number of tuberculosis infected persons in region does not exceed 60 per 100 thousand inhabitants. As for the alcohol and drugs, according to statistics the western regions of Ukraine belong, to the regions with low level of alcohol and drug dependency. Thus, number of patients with mental disorders caused by alcohol consumption in Zakarpatska Region amounted to 1300 (around 106 per 100 thousand inhabitants). This is 2 times less than, for instance, in Kiev region, which is leader in Ukraine by this indicator. The spreading indicator of HIV/AIDS in **Ivano-Frankivska Region** is twice higher, than in Zakarpatska: 58,0 per 100 thousand inhabitants. But, nevertheless, the region belongs to regions with low HIV-infection rate in Ukraine. For the time of the observation the epidemic 1022 of HIV-infected persons have been registered. As of 01/01/2013 669 HIV-infected persons, including 168 AIDS patients have been registered by regional centre for preservation of AIDS. In the last years the increasing of HIV-infection spreading in the region is noticed. The epidemic of HIV/AIDS affects the most workable and reproductive

¹⁰⁵ 2009 National report (data for 2008) for EMCDDA National monitoring centre for drugs

population groups of the region. Most incidents of HIV-infection contamination in the region have been registered in persons aged 25-49 years. What concerns TB, the region also belongs to regions with low level of morbidity. Number of tuberculosis infected persons varies between 60 and 80 persons per 100 thousand inhabitants. By indicators of alcohol and drug dependency Ivano-Frankivska Region belongs to regions with small number of addicted persons. Indeed, the region is considered as the most safe and favourable region in Ukraine (primarily because of low level of crime).The spreading indicator of HIV/AIDS in **Chernivetska Region** constitutes 82.4 per 100 thousand inhabitants. Chernivtsi region belongs to the regions with low HIV-infection rate and low mortality from AIDS-related diseases. Since the detection of the first incident of HIV contamination in 1994 and till it was officially registered 1260 incidents of HIV infection (in Ukraine - 255 975), including 292 incidents of AIDS (in Ukraine - 71 221), 141 death incidents of AIDS (in Ukraine - 33 672), 223 children born by HIV-infected women (in Ukraine - 42 655).By indicator of TB infection, region belongs to the regions with lowest number of infected people – less, than 60 per 100 thousand inhabitants. The similar situation can be observed in the sphere of alcohol and drug prevention – Chernivtsi region is one of the most “healthy” regions. For example, number of patients with mental disorders caused by alcohol consumption in the region amounted to 636 (around 70 per 100 thousand inhabitants), what is the lowest in Ukraine.¹⁰⁶

Smuggling and black market

Regarding smuggling and black market is the eastern part of Hungary that involves **Szabolcs-Szatmár-Bereg County** and **Borsod-Abaúj-Zemplén County** beside Hajdú-Bihar County is one of the most affected areas and mainly limited to cigarette products. Most of the foreign products are from Ukraine. The most affected area in the eastern region is Szabolcs-Szatmár-Bereg County near the border especially municipalities such as Mátészalka, Nyírbátor or Kisvárda where mainly Belarusian products are being spread. The highest percentage of illegal trade in cigarettes is being observed here for years.

In the **Slovak regions**, the crisis has meant that people are poorer, but the demand for certain goods, such as for medicines, it is still the same, so people looking for cheaper ways to get to them, which feeds trafficking. Until recently, trade in illegal goods mainly focused on luxury products, particularly women's accessories, jewellery and watches. Today, however, because of poverty extends to everyday objects as mentioned pharmaceuticals, but also cosmetics, electronics, spare parts and even food. In the case of trafficking, it is the world's most common drug trafficking, illegal prostitution, as well as illegal logging and trade in animals, alcohol, tobacco, violations of copyright protection, trade, fuel and so on. Cigarette smuggling through Slovakia-Ukraine border not only leads to a large tax losses, but also increases health risks given the dubious tobacco unknown origin contain. Action at national, European and international level should reduce incentives for smuggling, improve coordination and use of resources, exchange of information and encourage countries of origin to the fight against cigarette smuggling. Supply chain security should be enhanced and smuggling would face tougher sanctions. Black trade in goods in Slovakia is constantly flourishing. The custom office introduced intensive control of customs officers especially at the external borders of the European Union. Slovak market has particular problem with products with added consumption tax, which are tobacco, alcohol and mineral oils. The primacy of the illegal trade is so constantly tobacco and its products. They are imported mainly from the former Soviet Union countries. On the

¹⁰⁶Based on data from State Statistics Service of Ukraine

second place of the interests of black trades is liquor and third most profitable area of their business is the import of live endangered wildlife. Price one animal is determined by various aspects such as: the origin, nature and rarity of the animal or the difficulty of transportation. The price of one imported animal can climb up to the 5 thousand euros. Slovakia, despite the booming black market is not exporting black products abroad. However, it becomes also a transit country. An estimate of the total price of the goods annually smuggled to Slovakia is not made public. The goods to reach Slovakia from abroad are traded on the black market. Illegal trade has flourished over Slovakia, it has no center. Goods which are subject to excise duty and subject of breach of customs legislation forfeit the state and are then discarded.¹⁰⁷

The percentage of cigarettes on sale in **Romania** that have been smuggled into the country is between 10-15%. Most of the smuggled cigarettes come from neighbouring Moldova and Ukraine, affecting heavily the counties near the border, according to a report from Novel Research polling company. The existence and increase of smuggling could be a result of both to the economic crisis and to insufficient measures taken to fight smugglers. Many people is said to rely on cheaper smuggled cigarettes, as they say they do not have enough money to pay for legitimate products. The historic high in smuggled cigarettes on sale was 36.2 per cent of total sales. This figure was registered in January 2010 following an increase in excise duties on tobacco. Romania remains a heaven for bootleg cigarettes and custom officers seize millions of packets each year. Criminal gangs and impoverished communities living near the borders with countries where prices are lower - Serbia, Moldova and Ukraine - have taken to smuggling as a means to earn a daily living. Romania belongs to significant source of human trafficking in Eastern-Europe. Romanian men, women, and children are subjected to forced labour in agriculture, domestic service, hotels, and manufacturing, as well as forced begging and theft in European countries, and forced prostitution. Children likely represent at least one-third of Romanian trafficking victims.¹⁰⁸

Because of favourable location of **Zakarpatska, Ivano-Frankivska and Chernivetska Regions** on the border with European countries regions face many problems of illegal trade. Illegal are different spheres of economy of the regions: currency market, land market, alcohol, fuel market, market of tobacco products etc. Because of political situation in Ukraine, primarily of currency fluctuations, volume of trade on the black market and smuggling is only increasing. Unstable economic situation in the regions stimulates an increase of black market of currency. State Border Service carries out comprehensive measures to meet the objectives to combat smuggling and corruption in the regions.

¹⁰⁷ www.aktuality.sk, www.euractiv.sk, www.hnonline.sk

¹⁰⁸ <http://www.balkaninsight.com/en/article/cigarette-smuggling-remains-high-in-romania>, Romania 2013

10.2 Communication Plan

10.2.1 Communication Strategy

10.2.1.1 Objectives and target groups

The **overall goal** of the Communication Strategy is to ensure the information flow about the framework, EU support, goals, results and impacts of the Programme addressing information and communication needs for internal actors involved in programme implementation as well as for external actors benefiting from programme implementation and also the general public.

The **specific objectives** of the Communication Strategy are:

- Ensure visibility and transparency of use of EU funding
- Promote the opportunities of the Programme
- Assist successful implementation (provide advice to beneficiaries, provide information to potential applicants, provide information to programme stakeholders)
- Ensure internal communication for efficient programme implementation (among beneficiaries and the implementing bodies at European, national, regional and local levels)
- Support the programme management bodies to acquire a comprehensive knowledge and skills in implementing and managing of cross-border cooperation projects
- Support communication among partners and to build long-lasting partnerships
- Receive feedback from public and beneficiaries
- Promote programme benefits and results achieved by the implemented cross-border projects
- Increase awareness of the programme, EU and national support.

The **main target groups** of the Programme have been identified considering the information needs and communication channels are:

- Potential applicants
- Final beneficiaries benefiting from the projects
- Programme bodies
- Government departments and agencies
- Mass media and general public
- Networks, Euro regions, associations, EU and transnational institutions
- Other EU-financed programmes operating in the programme territory

10.2.1.2 Participating responsible bodies

Body	Task
Managing Authority	• Implements the information and communication plans in accordance with Article 79 of 897/2014 ENI CBC Implementing Rules. • Reports to the Commission on the annual communication plan in accordance with Article 79(4) of 897/2014 ENI CBC Implementing Rules and draws up the annual information and communication plan to be carried out and submit both to the Commission not later than 15 February. • It is making available on the programme website a list of awarded projects, in accordance with Article 44 of Implementing Regulation 897/2014
Joint Technical Secretariat	• Develops an overall system for public relations connected to the programme and to elaborate. • Develops a common corporate identity for the programme to be used in all means of communication. • Develops an overall Communication Plan for the whole programme period, to be sent to the Commission within four months of the date of adoption of the operational programme. • Develop informational materials for dissemination (both electronic and hard copies). • Creates, maintains and updates the Internet homepage. • Organises information events with partners from the programme area. • Maintains necessary public relations with the media. • Responsive to any request of information. • Organises a major information campaign publicising the launch of the programme, even in the case of the absence of the final version of the Communication Plan, • Organises at least one major information activity a year. • Publicises the list of beneficiaries, the names of the operations approved and the amount of public funding allocated to the operations.
Branch Offices	Publicise activities under the Joint Operational Programme to provide anyone who may be interested with information.
Joint Monitoring Committee	Examines and approves the annual information and communication plans referred to in Article 79 of 897/2014 ENI CBC Implementing Rules.

10.2.1.3 Monitoring

The Joint Monitoring Committee of the Programme has to be informed by the Managing Authority/Joint Technical Secretariat about the progress in implementing the Communication Plan, of information and publicity measures carried out and of the means of communication used.

The Joint Monitoring Committee has the task to examine and approve the annual information and communication plans referred to in Article 79 of 897/2014 ENI CBC Implementing Rules. The main purpose of the evaluation will be to survey how effective the information and communication

measures were in terms of visibility and awareness of the OP, as well as the role played by the Community. On the other side monitoring will be used in order to evaluate the progress in the implementation of the Communication Plan, assuring the attainment of its objectives.

10.2.1.4 Channels and tools

A wide range of communication techniques will be used throughout the implementation of the Programme.

- Internet and electronic tools

The Programme's **website** will be the main communication tool for the Programme that ensures the provision of latest information, accessibility, the latest information on main programme documents, contracted projects and contacts of the programme bodies. Some programmes have partner search tools on their websites where project ideas can be posted in order to find potential partners. The **IMIS 2014-2020** monitoring system of the Programme will be based on a management information system which allows data collection and monitoring at all levels. The system is to provide the competent bodies (JMC, MA, JTS, and NAs etc.) with a practical tool to perform their tasks and should also foster communication and the flow of information among the Participating Countries. The system will support both the project cycle and the programme implementation. **Social media, multimedia presentations** may also be used as information channels and tools.

- Events management

Various types of regional or local meetings will be organised during the programme. The **Opening Conference** will be the kick-off event of the Programme providing general information on the Programme at the national level. It will be followed by **partner search forums, conferences, seminars, European Cooperation Day, fairs, info-days, workshops, trainings** providing information for all future participants, beneficiaries and stakeholders and programme bodies. The objective of the partner search forums is to help potential applicants developing their projects and search for partners. There will be at least one major event in each year to promote the achievements and highlighting key messages and best practices of the programme. The **Closing Conference** at the end of the programme will focus on the achievements of the JOP.

- Direct communication

Electronic newsletters will inform the target audience about the latest programme news, achievements and developments and **direct mails** will offer the opportunity to convey current and direct information to the specific target groups. **Branch offices** (one per participating country) will publicise activities under the joint operational programme to provide anyone who may be interested with information. The JTS in parallel with the Branch Offices will provide professional advice to all potential and final beneficiaries on all aspects of the programme. The telephone enquiry lines will be complemented by an e-mail address for written communication and with the publication of the frequently asked questions on the website to enhance the transparency of the implementation. **Communication guidelines for projects** will be available, similar to the guideline in the current HUSKROUA ENPI CBC Programme 2007-2013. Communication guidelines and package for projects will contain

regulations about visibility requirements, general requirements, special requirements, publications, promotional items, events, procurements, usage of the EU and Programme logo. The beneficiaries will implement their information and publicity activities according to the signed grant contract.

- Mass media relations

Events for the press(press release, press conference, other press events) and other **publications** (brochures, flyers, fact sheets) will help the implementation of the Programme. Advertising space may be bought to publicize the Programme in the public.

- Promotional items

Promotional items like mug, umbrella, notebook, USB, dossier, bag, pen, office equipment, t-shirts, etc. will be used in order to enhance the visibility of the Programme.

- Image and branding

The revision of the visual identity of the current programme (2007-2013) will be implemented and according to its results, the visual appearance of the Programme might be changed. The elements of the revised visual identity (logo, certain colours, etc.) will be consequently used on every single document, paper-based or electronic, produced in frame and for the purposes of the programme, besides the EU logo. A new programme motto might be developed and used together with the specific visual elements.

10.2.1.5 Intended results of the communication activities

The communication activities implemented successfully and effectively by the Programme bodies will highly contribute to and enhance the success of the Programme. The activities will ensure visibility, transparency, fluency of the internal and external communication, wide-ranged promotion and good recognition of the Programme.

The evaluation of the Communication Plan and the Strategy will show the results and impacts of that on the Programme. The evaluation of the plan will form the foundation of the Communication plan and strategy for the next programming period.

10.2.2 Indicative Annual Information and Communication Plan for the first year (2016)

Information and communication activity	Goal	Tool	Timing	Outcomes and indicators	Visibility measures
Revised image and branding for 2014-2020	To have the revised image for the programme.	Elements of the visual programme identity	By the middle of 2016	1 programme image is ready.	Website statistics.
Setting up the Programme's website	To have a working, fully developed website.	Internet and electronic tools (website)	By the 3 rd quarter of 2016	1 programme website is developed.	Website statistics.
Setting up the Branch Offices for 2014-2020	To be able to publicise activities under the joint operational programme to provide anyone who may be interested with information.	Direct communication (Branch Offices)	2 nd half of 2016	4 Branch Offices are set up (one in each participating country)	Number of personal inquiries, e-mails and incoming phone calls.
Organizing the Opening Conference	To provide general information on the Programme.	Events management (opening event) Mass media relations	2 nd half of 2016	1 Opening Conference.	Press releases, website.
Organising a major information campaign publicising the launch of the programme	To provide general information on the Programme at the national/regional/local level.	Events management (info-day) Mass media relations	2 nd half of 2016	1 implemented information campaign.	Press releases, website.
Preparation of the Communication guidelines for projects	To communicate visibility and communication requirements for projects.	Direct communication (guideline)	2 nd half of 2016	1 Communication guidelines for projects is ready.	n/a
Developing informational materials for dissemination	To have dissemination materials (both electronic and hard copies) ready.	Direct communication (Information material)	2 nd half of 2016	Dissemination materials are ready.	n/a
Launch of the first Call for Proposals	To start the effective implementation period.	Event management, Direct communication, Mass media relations	2 nd half of 2016	1 launched Calls for proposals.	Press releases, website.
Organising information events (info days, partner search forums, etc.)	To provide information on the Programme to possible applicants.	Events management (info-day)	2 nd half of 2016	Information events organized.	Press releases, website.

Information and communication activity	Goal	Tool	Timing	Outcomes and indicators	Visibility measures
Electronic newsletters	To inform the target audience about the latest programme news.	Direct communication (electronic newsletter)	From the 2 nd half of 2016	1 newsletter have been sent out.	Number of e-mail addresses to be sent.
Preparation of promotional items	To enhance the visibility of the Programme.	Promotional items	End of 2016	1 plan for the design and sort of the promotional items exists.	n/a
Development of the Annual Information and Communication Plan for 2017	To make preparations for the next year.	Plan	End of 2016	1 version of the Annual Information and Communication Plan for 2017.	n/a
Continuous update of the Programme's website	To ensure up-to-date information flow.	Internet and electronic tools (website)	All year.	1 up-to-date Programme website.	Website statistics.
Maintaining necessary public relations with the media	To have good relations with the media.	Mass media relations (press release, press event/ conference)	All year.	Good relations with the media.	Press releases, website statistics, participation of press on events.

ДОДАТОК І – ЗАГАЛЬНІ УМОВИ

Стаття 1- Фінансування Програми

1.1 Фінансовий внесок Європейського Союзу не може перевищувати суми, зазначеної у даній Угоді про фінансування.

1.2 Умовою фінансування з боку ЄС є виконання країною-партнером ППС зобов'язань, передбачених цією Угодою про фінансування.

Стаття 2- Загальні принципи реалізації

2.1 Програма повинна виконуватись у відповідності до Регламенту з реалізації (ЄС) №897/2014¹ та Програми (Додаток II).

2.2 Програма повинна впроваджуватися Органом управління, що діятиме під загальним керівництвом Спільного моніторингового комітету і, за необхідності, Європейської Комісії. Країна-партнер ППС входить до складу Спільного моніторингового комітету.

Стаття 3-Термін виконання

3.1 Період виконання цієї Угоди про фінансування складатиметься з наступних етапів:

(а) фаза реалізації, що завершується не пізніше ніж 31 грудня 2022 р. До 30 червня 2019 р. повинні бути підписані контракти на великі інфраструктурні проекти, що відбираються шляхом позаконкурсного відбору, і зроблено внесок у фінансові інструменти. Контракти на всі інші проекти повинні бути підписані до 31 грудня 2021. Всі заходи у проектах, що фінансуються в рамках Програми, повинні бути завершені не пізніше цієї дати;

(b) фаза технічної допомоги, що завершується 30 вересня 2024. Всі заходи з технічної допомоги, що фінансуються Програмою, повинні завершитися не пізніше цієї дати;

(c) завершальна фаза, що включає фінансове завершення всіх контрактів, укладених в рамках Програми, оплата або відшкодування кінцевого балансу і анулювання залишків асигнувань. Без обмеження статті 19 (3) Регламенту з реалізації №897/2014, ця стадія повинна завершитися не пізніше, ніж 31 грудня 2024 р. Заходи, пов'язані із завершенням Програми, можуть виконуватись до 30 вересня 2024 р. Орган управління повинен подати заключний звіт, затверджений Спільним моніторинговим комітетом, до 30 вересня 2024 р.

3.2 Незважаючи на перший параграф даної статті, в очікуванні набуття чинності цієї Угоди про фінансування в країні-партнері ППС можуть проводитись підготовчі заходи в рамках бюджету технічної допомоги Програми (Додаток II), у відповідності до ст. 16 (1) та 16 (3) Регламенту з реалізації № 897/2014 .

3.3 Комісія повинна автоматично анулювати ту частину бюджетних асигнувань для Програми, яка не була використана на авансові платежі або балансові платежі до 31 грудня п'ятого року

¹ Регламент з Реалізації ЄК (ЄС) № 897/2014 від 18 серпня 2014р., яким встановлюються конкретні положення для реалізації програм транскордонного співробітництва, що фінансуються згідно Регламенту (ЄС) № 232/2014 Європейського Парламенту та Ради, яким встановлюється Європейський Інструмент Сусідства (OJ L 244, 19.8.2014, ст. 12).

від призначення асигнувань, в будь-якому випадку не пізніше ніж 30 вересня 2024 р., за винятком окремих випадків, описаних в статті 65 Регламенту з реалізації №897/2014.

Стаття 4 - Проведення закупівель та фінансування третіх сторін бенефіціарами країни-партнера ППС

4.1 Для здійснення закупівель та фінансування третіх сторін, що є необхідними для реалізації проекту бенефіціаром, зареєстрованим в країні-партнері ППС, застосовуються процедури, описані в Главі VII Розділі 4 Регламенту з реалізації № 897/2014 за винятком ст. 52 (1).

4.2 Якщо виконання річного плану для використання бюджету технічної допомоги вимагає здійснення закупівель інституцією, зареєстрованою в країні-партнері ППС, закупівлі також здійснюються згідно Глави VII Розділу 4 Регламенту з Реалізації № 897/2014 за винятком ст. 52 (1). Закупівлі представництв повинні обмежуватись звичайними операційними витратами та витратами на заходи з комунікації та візуалізації.

Стаття 5 - Правила національності та походження

5.1 Для участі в процедурах, описаних в ст.4, повинні застосовуватися правила прийнятності, подані в ст. 8 та 9 Регламенту (ЄС) № 236/2014 Європейського Парламенту та Ради². Якщо у Програмі (Додаток II) визначено більш конкретні правила прийнятності для участі в конкурсах проектних заявок, згідно із ст. 8 (7) Регламенту (ЄС) №236/2014, ці правила також застосовуються.

5.2 Всі товари, що закупляються в рамках контракту, описаного в ст. 4, повинні походити з країн, що є прийнятними згідно ст. 8 та 9 Регламенту (ЄС) № 236/2014.

Стаття 6- Візова підтримка та право на проживання та заснування

6.1 Якщо це обґрунтовано характером контракту на закупівлі чи грантового контракту, в тому числі контрактів на закупівлі та фінансування бенефіціарами третіх сторін, країна-партнер ППС повинна надати фізичним та юридичним особам, задіяним у процедурах закупівель та грантових процедурах, в тому числі відібраних шляхом позаконкурсного відбору, тимчасове право на заснування та проживання в країні-партнері ППС. Це право повинно діяти протягом одного місяця після присудження контракту.

6.2 За умови застосування договору про візову підтримку, який містить детальні положення з даного питання, такі положення також застосовуватимуться. У всіх інших випадках країна-партнер ППС застосовуватиме найбільш сприятливий візовий режим або встановить пільгові умови для надання віз фізичним особам та особам, що представляють юридичних осіб, які задіяні в процедурах закупівель та грантових процедурах.

6.3 Країна-партнер ППС також надасть підрядникам, субпідрядникам, бенефіціарам грантів та всім одержувачам фінансової допомоги, а також фізичним особам послуги, які є необхідними

² Регламент (ЄС) № 236/2014 Європейського Парламенту та Ради від 11 березня 2014 р., яким встановлюються загальні правила та процедури інструментів ЄС для фінансування зовнішньої діяльності Інструмент Сусідства, (OJ L 77, 15.3.2014, ст. 95).

для виконання контракту, та членам їхніх сімей, права, аналогічні тим, що описані в ст. 6.1 та 6.2 на час реалізації Програми або проекту.

Стаття 7- Податкові та митні положення

7.1 Країна-партнер ППС повинна застосовувати до контрактів на постачання та грантів, в тому числі контрактів на закупівлі і фінансування третіх сторін, які фінансуються ЄС, найбільш сприятливу податкову та митну політику, так само як до країн або організацій з міжнародного розвитку, з якими вона має зв'язки, шляхом відповідних національних процедур.

7.2 Якщо застосовується Рамкова угода, яка містить більш детальні положення з цього питання, то ці положення також повинні застосовуватися. Рамкова угода повинна розумітися як така, що поширюється на весь бюджет Програми/проекту, в тому числі внесок ЄС і будь-яке співфінансування.

Стаття 8 - Положення про обмін валют та переміщення коштів

8.1 Країна-партнер ППС повинна застосовувати своє національне законодавство у сфері іноземних валют в недискримінаційний спосіб і надати право на імпорт та купівлю необхідної іноземної валюти. Якщо операції здійснюються у валюті іншій, ніж євро, суми повинні конвертуватися в євро на підставі методу розрахунку курсів іноземних валют, вказаного в Програмі (Додаток I) на місяць початку операції.

8.2 Країна-партнер ППС повинна вжити заходів для того, щоб усі бенефіціари (державні або приватні інституції) та відповідні підрядники, мали можливість:

- i) відкривати окремі банківські рахунки для проектів, в тому числі рахунки в євро;
- ii) здійснювати платежі відповідно до вимог грантового контракту для всіх заходів, необхідних для реалізації Програми/проекту, в тому числі можливість перераховувати частини гранту від головного бенефіціара іншим бенефіціарам.

8.3 Якщо застосовується Рамкова угода, яка містить більш детальні положення з цього питання, то ці положення також повинні застосовуватися.

Стаття 9 - Використання результатів досліджень

Договір на надання послуг з проведення того чи іншого дослідження, фінансованого у рамках цієї Угоди про фінансування, повинен передбачати право Країни-партнера ППС та Комісії на використання результатів цього дослідження, їхню публікацію та оприлюднення третім сторонам.

Стаття 10- Зобов'язання щодо співпраці

10.1 Країна-партнер ППС повинна співпрацювати з Органом управління та Аудиторським органом, відповідно до Програми (Додаток II) а також з Комісією, сприяючи ефективній роботі систем управління та контролю, як описано в Програмі (Додаток II).

10.2 Країна-партнер ППС призначає одного або більше представників до Спільного моніторингового комітету.

10.3 Країна-партнер ППС призначає Національний орган, який візьме на себе кінцеву відповідальність за реалізацію Програми (Додаток II) на її території у відповідності до положень, встановлених даною Угодою про фінансування. Національний орган повинен співпрацювати з Органом управління та Комісією і сприяти діяльності систем управління та контролю, як описано в Програмі (Додаток II).

10.4 Країна-партнер повинна призначити контрольно-контактний пункт, який допомагатиме Органу управління у виконанні його функцій контролю у відповідності до Регламенту з реалізації (ЄС) № 897/2014.

10.5 Країна-партнер повинна призначити представника в Групу аудиторів у відповідності до Регламенту з реалізації (ЄС) № 897/2014.

Стаття 11- Конфіденційність

11.1 Не обмежуючи дію ст. 13, країна-партнер ППС і Комісія повинні зберігати конфіденційність стосовно всіх документів, інформації чи інших матеріалів, безпосередньо пов'язаних з реалізацією цієї Угоди про фінансування, визначених як конфіденційні.

11.2 Публічне розкриття вищенаведеної інформації здійснюється Стороною за попередньою письмовою згодою іншої Сторони.

11.3 Зобов'язання Сторін щодо збереження конфіденційності діє до п'яти років після закінчення періоду виконання.

Стаття 12- Візуальна ідентифікація

12.1 У Програмі та всіх проектах, що фінансуються нею (Додаток II), повинні бути забезпечені відповідні заходи з комунікації та інформації. Якщо інше не було погоджено, країна-партнер ППС повинна вжити всіх необхідних заходів для забезпечення візуальної ідентифікації фінансування ЄС на своїй території.

12.2 Такі заходи з комунікації та інформації повинні відповідати комунікаційній стратегії, передбаченій Програмою та річному плану з інформації та комунікації, що виконується Органом управління.

Стаття 13 - Перевірки Органом управління, Аудиторським органом, Комісією, Європейським бюро з протидії шахрайству (OLAF) та Європейською палатою аудиторів.

13.1. Країна-партнер ППС сприятиме проведенню перевірок Органом управління, Аудиторським органом, Комісією, Європейським бюро з протидії шахрайству та Європейською Палатою Аудиторів на їхню вимогу.

Країна-партнер ППС погоджується, що Орган управління, Аудиторський орган, Комісія, Європейське бюро з протидії шахрайству та Європейська палата аудиторів можуть перевірити використання коштів Програмою/проектами, що фінансуються в рамках даної Угоди про фінансування, шляхом документальної перевірки та перевірки на місці, і провести, якщо це необхідно, повний аудит, на основі підтверджуючих документів до рахунків, бухгалтерських документів та інших фінансових документів до Програми/проектів, протягом дії цієї Угоди про фінансування та п'яти років після виплати балансу за Програмою.

13.2 Незважаючи на ст. 16.1, записи, пов'язані з аудиторськими перевітками, судовими провадженнями та позовами, пов'язаними з виконанням Програми/проекту, повинні зберігатися до завершення таких аудиторських перевірок, судових справ та позовів.

13.3 Країна-партнер ППС також дозволить Європейському бюро з протидії шахрайству здійснювати перевірки на місці відповідно до процедур, встановлених згідно законодавства ЄС для захисту фінансових інтересів ЄС проти шахрайства та інших зловживань.

З цією метою країна-партнер ППС зобов'язується надати належний доступ працівникам та агентам Органу управління, Аудиторського органу, Комісії, Європейського бюро з протидії шахрайству та Європейської палати аудиторів до місця проведення заходів, що фінансуються за цією Угодою про фінансування, в тому числі до інформаційних систем, а також документів та баз даних, що стосуються технічного та фінансового управління проектом та зробить все необхідне для сприяння у їхній роботі. Необхідно дотримуватись конфіденційності по відношенню до третіх сторін щодо надання доступу агентам Комісії, Європейського бюро з протидії шахрайству та Європейської палати аудиторів; при цьому не обмежуючи обов'язків державного права, якому вони підпорядковуються. Документи повинні бути доступними, а також організованими таким чином, щоб полегшити їх перевірку. Країна-партнер ППС повинна повідомити представникам Комісії, Європейського бюро з протидії шахрайству та Європейської палати аудиторів про їхнє точне місцезнаходження.

13.4 Перевірки та аудит, описані вище, повинні застосовуватись також до діяльності підрядників, субпідрядників, бенефіціарів грантів та всіх реципієнтів фінансової допомоги з бюджету ЄС. З цією метою Країна-партнер ППС гарантуватиме шляхом застосування відповідних положень договорів та інших можливих засобів, що права Органу управління, Аудиторського органу, Комісії, Європейського бюро з протидії шахрайству та Європейської палати аудиторів щодо здійснення аудиту та перевірок застосовуватимуться на таких самих умовах та згідно з такими самими правилами, як і права самої країни-партнера ППС, і що її внутрішні регуляторні документи зможуть усунути будь-які недоліки, які перешкоджають ефективному виконанню цих зобов'язань.

13.5 Країна-партнер ППС та Орган управління повинні бути повідомлені про перевірки на місцях, що проводяться агентами, призначеними/уповноваженими Комісією, Європейським бюро з протидії шахрайству та Європейською палатою аудиторів. Те саме стосується перевірок, які проводяться Органом управління або Аудиторським органом.

Стаття 14- Запобігання незаконним діям, шахрайству та корупції

14.1 Країна-партнер ППС повинна негайно повідомити Комісію про будь-який випадок, що привернув увагу та викликав підозри щодо можливих незаконних дій, шахрайства чи корупції та про заходи, вжиті або заплановані з метою їхнього врегулювання.

14.2 Країна-партнер ППС зобов'язується проводити систематичні перевірки належного виконання заходів, які фінансуються за кошти ЄС. Вона повинна вжити відповідних заходів для недопущення незаконних дій, шахрайства та корупції, а також, на вимогу Органу управління, починати судові провадження з метою повернення неналежно виплачених коштів.

"Порушення" - означає будь-яке порушення Угоди про фінансування, контрактів на її виконання, законів ЄС в результаті дій чи бездіяльності будь-кого, хто завдав чи міг завдати шкоду бюджету ЄС через зменшення або втрату коштів, які належать ЄС, або через необгрунтовану статтю витрат. "Шахрайство" - означає будь-яку навмисну дію чи бездіяльність, що стосується:

- використання чи представлення неправдивих, неточних або неповних заяв чи документів, що призвело до розтрата або незаконного утримання коштів із загального бюджету ЄС;
- приховування інформації, результатом чого стає порушення конкретних зобов'язань, що призводить до аналогічних результатів;
- використання коштів не за призначенням та в цілях, що відрізняються від тих, для досягнення котрих вони виділялись.

14.3 Країна-партнер ППС зобов'язується вжити усіх необхідних заходів з метою попередження, виявлення та покарання будь-яких дій, що мають ознаки активної чи пасивної корупції під час виконання Угоди про фінансування.

Термін "пасивна корупція" означає навмисну дію посадової особи, яка особисто або через посередника вимагає чи одержує користь у будь-якій формі для себе чи для третьої сторони, або приймає обіцянку того, що він/вона її одержить, для того, щоб діяти (або утримуватися від дій, передбачених його/її посадовими обов'язками) чи виконувати покладені функції з порушенням посадових обов'язків, що призвело або може призвести до порушення фінансових інтересів ЄС.

Термін "активна корупція" означає навмисну дію будь-якої особи, яка особисто або через посередника обіцяє надати чи надає користь у будь-якій формі іншій посадовій особі, собі чи третій стороні, щоб забезпечити дії (або утримання від дій, передбачених його/її посадовими обов'язками) чи виконання покладених функцій з порушенням посадових обов'язків, що призвело або може призвести до порушення фінансових інтересів ЄС.

14.4. Якщо Країна-партнер ППС не використає всі необхідні заходи для недопущення шахрайства, порушень та корупції, Комісія може вжити запобіжних заходів, в тому числі призупинення дії даної Угоди про Фінансування.

Стаття 15- Повернення коштів

15.1. Орган управління повинен вжити усіх відповідних заходів для стягнення з бенефіціара неналежним чином сплачених коштів разом з пенею, нарахованою за порушення термінів оплати, в тому числі шляхом взаємозаліку заборгованості. Країна-партнер ППС зобов'язується у всьому співпрацювати з Органом управління, Аудиторським органом та Комісією і допомагати їм у процесі стягнення.

15.2. Якщо стягнення проводиться на основі претензії до бенефіціара, який зареєстрований у країні-партнері ППС і є державним органом у відповідності до національного законодавства і

Орган управління не може стягнути заборгованість, Орган управління стягне необхідну суму з Країни-партнера ППС.

15.3 Не впливаючи на зобов'язання Органу управління щодо стягнення коштів, сплачених неналежним чином, Європейська Комісія може розпочати процес стягнення заборгованості від імені Органу управління, застосовуючи будь-які засоби, у тому числі шляхом взаємозаліку або примусового стягнення через суд. Якщо стягнення проводиться на основі претензії до бенефіціара, який зареєстрований у країні-партнері ППС Комісія стягне необхідну суму з країни-партнера ППС.

15.4 Договори, укладені Органом управління в рамках Програми, повинні містити положення, які дозволяють Комісії стягнути з будь-якого бенефіціара, зареєстрованого в країні-партнері ППС, заборгованість перед Органом управління, яку останній не зміг стягнути. Договори також повинні містити положення, які дозволяють країні-партнеру ППС стягнути заборгованість з бенефіціара, який зареєстрований у країні-партнері ППС і є державним органом у відповідності до національного законодавства.

15.5 Якщо стягнення стосується системних порушень у системах управління та контролю Програми, Орган управління нестиме відповідальність за відшкодування відповідних сум до загального бюджету ЄС. Країна-партнер ППС повинна відшкодувати Органу управління суму заборгованості відповідно до розподілу зобов'язань між країнами-учасниками, згідно Програми (Додаток II)

Стаття 16- Консультації

16.1 Сторони повинні провести спільні консультації, перш ніж передавати ті чи інші спірні питання щодо реалізації чи тлумачення цієї Угоди про фінансування на розгляд наступної інстанції, відповідно до ст. 20. Якщо Орган управління не є стороною цієї Угоди про фінансування, Сторони повинні провести консультації з ним.

16.2 Якщо Комісії стане відомо про проблеми, що виникли під час проведення процедур, пов'язаних з управлінням цією Угодою про фінансування, вона повинна встановити усі необхідні контакти з Органом управління та країною-партнером ППС для врегулювання цієї ситуації та вжиття необхідних заходів.

16.3 Результатом проведених консультацій може стати внесення змін до Угоди про фінансування, призупинення чи скасування її дії.

Стаття 17- Внесення змін до Угоди про фінансування

17.1 Будь-які зміни до цієї Угоди про фінансування оформляються письмово, у тому числі шляхом обміну листами за згодою Сторін.

17.2 Якщо запит про внесення змін надходить від країни-партнера ППС, вона повинна подати цей запит на розгляд Комісії принаймні за три місяці до передбаченої дати набуття чинності запропонованих змін, крім випадків, належним чином обґрунтованих країною-партнером ППС та погоджених з Комісією.

17.3 Зміни до Програми (Додаток II) регулюються положеннями ст. 6 або ст. 66(5) Регламенту з Реалізації (ЄС) № 897/2014 і можуть вимагати змін до даної Угоди про фінансування.

Стаття 18- Призупинення дії Угоди про фінансування

18.1 Дія Угоди про фінансування призупиняється у таких випадках:

- Європейська Комісія може призупинити виконання Угоди про фінансування, якщо країна-партнер ППС порушить одне зі своїх зобов'язань за цією Угодою.

- Європейська Комісія може призупинити виконання Угоди про фінансування, якщо країна-партнер ППС порушить одне зі своїх зобов'язань, що стосуються дотримання прав людини, демократичних принципів і верховенства права, а також у серйозних випадках, пов'язаних з корупцією.

- Дію Угоди про фінансування може бути призупинено за обставин форс-мажору, відповідно до наведеного нижче визначення. «Форс-мажор» означає будь-яку непередбачену чи надзвичайну ситуацію, або подію, що не залежить від волі та бажання сторін, яка перешкоджає будь-якій з них виконувати свої зобов'язання, але не пов'язана з помилкою або недбалістю з їхнього боку (чи з боку їхніх підрядників, агентів та співробітників) і, незважаючи на всі вжиті заходи, створює непереборні перешкоди. Дефекти обладнання чи матеріалів, затримки їхнього постачання, трудові спори, страйки та фінансові труднощі не можуть вважатися обставинами форс-мажору. Сторона не може бути притягнута до відповідальності за порушення своїх зобов'язань, якщо їхньому виконанню перешкоджають обставини форс-мажору, про які іншу сторону поінформовано належним чином. Сторона, що підпадає під дію обставин форс-мажору, повинна негайно повідомити про це іншу сторону, зазначивши у повідомленні характер, ймовірну тривалість та очікувані наслідки ситуації, що склалась, а також вжити всіх необхідних заходів, аби звести до мінімуму ймовірну шкоду.

- Жодна зі Сторін не може бути притягнута до відповідальності за порушення своїх зобов'язань, передбачених цією Угодою, якщо їхньому виконанню перешкоджають обставини форс-мажору за умови, що Сторона, яка підпадає під дію таких обставин, вживає заходів, аби звести до мінімуму ймовірну шкоду.

18.2. Комісія має право призупинити дію цієї Угоди про фінансування без попереднього повідомлення.

18.3. До моменту призупинення дії Угоди про фінансування Комісія має право вжити запобіжних заходів.

18.4. У разі надання повідомлення про призупинення дії Угоди про фінансування у ньому зазначаються наслідки цього призупинення для поточних контрактів на закупівлю та надання гранту, а також для контрактів, що готуються до підписання.

18.5. Призупинення дії Угоди про фінансування не обмежує право Комісії на призупинення платежів Комісією відповідно до Статті 62 Регламенту з реалізації (ЄС) № 897/2014.

18.6. Як тільки це дозволять обставини, Сторони повинні відновити виконання Угоди про фінансування, за умови попередньої згоди Комісії у письмовій формі. Це не обмежує внесення до Угоди про фінансування змін, які можуть бути необхідними для адаптації проекту до нових умов його виконання, у тому числі, якщо можливо, продовження періоду виконання чи припинення дії Угоди відповідно до Статті 20.

Стаття 19 - Припинення дії Угоди про фінансування

19.1. Якщо питання, які призвели до призупинення дії цієї Угоди про фінансування, не було врегульовано впродовж періоду максимальною тривалістю 180 днів, будь-яка зі Сторін має право припинити дію цієї Угоди, повідомивши про це іншу Сторону за 30 днів.

19.2. У разі надання повідомлення про припинення дії Угоди, у ньому зазначаються наслідки цього припинення для поточних договорів а також для договорів, що готуються до підписання.

19.3. Ця Угода про фінансування припиняє дію у випадку припинення Програми у відповідності до ст.17 Регламенту з реалізації № 897/2014.

Стаття 20- Порядок вирішення спірних питань

20.1 Будь-яке спірне питання стосовно цієї Угоди про фінансування, яке не вдається вирішити впродовж шести місяців шляхом консультацій між сторонами, як зазначено у ст. 16, може бути розглянуто на вимогу однієї із сторін в арбітражному порядку.

20.2. У цьому випадку кожна зі сторін впродовж 30 днів після подання клопотання про розгляд суперечки в арбітражному суді повинна призначити арбітражного суддю. За відсутності можливості виконання цієї умови будь-яка із сторін може звернутися до Генерального секретаря Постійної палати Арбітражного суду (м. Гаага) з клопотанням про призначення другого арбітражного судді. Двоє призначених суддів, у свою чергу, впродовж 30 днів повинні призначити третього суддю. За відсутності можливості виконання цієї умови будь-яка зі сторін може звернутися до Генерального секретаря Постійної палати Арбітражного суду з клопотанням про призначення третього арбітражного судді.

20.3. Якщо арбітражним судом не буде прийняте інше рішення, то для вирішення суперечки має застосовуватися процедура, визначена в Диспозитивних нормах Постійної палати арбітражного суду щодо арбітражного розгляду справ, сторонами яких є міжнародні організації та країни. Рішення арбітражного суду повинні прийматися більшістю голосів протягом тримісячного терміну.

20.4. Кожна зі сторін зобов'язана вжити всіх необхідних заходів для виконання рішення, прийнятого арбітражним судом.

ANNEX I-GENERAL CONDITIONS

Article 1- Programme financing

- 1.1 The Union contribution shall be limited to the amount specified in this Financing Agreement.
- 1.2 The provision of Union contribution shall be subject to the fulfilment of the CBC Partner Country's obligations under this Financing Agreement.

Article 2- General principles of implementation

- 2.1 The Programme shall be carried out in accordance with Implementing Regulation (EU) No 897/2014¹ and the Programme (Annex II).
- 2.2 The Programme shall be implemented by the Managing Authority, acting under the general supervision of the Joint Monitoring Committee and, where relevant, of the European Commission. The CBC Partner Country is part of the Joint Monitoring Committee.

Article 3-Execution Period

- 3.1 The execution period of this Financing Agreement shall comprise the following phases:
- (a) a project implementation phase ending at 31 December 2022 at the latest. Contracts for large infrastructure projects selected through direct award shall be signed and contribution to financial instruments shall be provided before 30 June 2019. Contracts for all other projects shall be signed before 31 December 2021. All project activities financed by the Programme shall end by that date at the latest;
 - (b) a technical assistance phase ending at 30 September 2024. All technical assistance activities financed by the Programme shall end by that date at the latest;
 - (c) a closure phase, including financial closure of all contracts concluded under the Programme, the payment or reimbursement of the final balance and the de-commitment of remaining appropriations. Without prejudice to Article 19(3) of Implementing Regulation (EU) No 897/2014, this phase shall end on 31 December 2024 at the latest. Activities linked to the closure of the Programme may be carried out until 30 September 2024. The Managing Authority shall submit a final report approved by the Joint Monitoring Committee by 30 September 2024.
- 3.2 Notwithstanding paragraph 1 of this Article, and pending the entry into force of this Financing Agreement, preparatory actions financed under the technical assistance budget of the Programme (Annex II), referred to in Article 16(1) and 16(3) of Implementing Regulation (EU) No 897/2014, may be implemented with the CBC Partner Country.
- 3.3 The Commission shall automatically de-commit any portion of a budgetary commitment for a Programme that, by 31 December of the fifth year following that of the budgetary commitment, has

¹ Commission Implementing Regulation (EU) No 897/2014 of 18 August 2014 laying down specific provisions for the implementation of cross-border cooperation programmes financed under Regulation (EU) No 232/2014 of the European Parliament and the Council establishing a European Neighbourhood Instrument (OJ L 244, 19.8.2014, p. 12).

not been used for the purpose of pre-financing or making final payments and in any case no later than 30 September 2024 with the exception of the specific cases referred to in Article 65 of Implementing Regulation (EU) No 897/2014.

Article 4- Award of procurement contracts and financial support to third parties by beneficiaries or the CBC Partner Country

4.1 The procedures for procurement contracts and financial support to third parties by a beneficiary established in the CBC Partner Country necessary for the implementation of a project shall be those referred to Title VII Chapter 4 of Implementing Regulation (EU) No 897/2014 with the exception of Article 52(1).

4.2 If the implementation of the annual plan for the use of the technical assistance budget requires procurement by an entity established in the CBC Partner Country, the contracts shall be also awarded in accordance with Title VII Chapter 4 of Implementing Regulation (EU) No 897/2014 with the exception of Article 52(1). Procurement by branch offices shall be limited to ordinary running costs and costs for communication and visibility activities.

Article 5- Rules of nationality and origin

5.1 The eligibility rules for participation in the procedures referred to in Article 4 shall be those referred to in Articles 8 and 9 of Regulation (EU) No 236/2014 of the European Parliament and of the Council². Where more specific eligibility rules for participation in the calls for proposals are defined in the Programme (Annex II), in compliance with Article 8(7) of Regulation (EU) No 236/, these rules shall apply as well.

5.2 All supplies purchased under a contract referred to in Article 4 shall originate from an eligible country in accordance with Articles 8 and 9 of Regulation (EU) No 236/2014.

Article 6- Visa facilitation and right of residence and establishment

6.1 Where justified by the nature of the procurement or grant contract, including procurement contracts and financial support to third parties by beneficiaries, the CBC Partner Country shall entitle natural and legal persons participating in procurement and grant procedures, including direct award, with a provisional right of establishment and residence in the CBC Partner Country. This right shall remain valid for one month after the contract is awarded.

6.2 Where a visa facilitation agreement is applicable, which includes detailed provisions on the subject, these provisions shall apply as well. In all other cases, the CBC Partner Country shall apply its most favourable visa regime or establish facilitating procedures for issuing visas for natural persons and persons representing legal persons participating in procurement and grant procedures.

6.3 The CBC Partner Country shall also entitle contractors, subcontractors, grant beneficiaries, any recipient of financial support and natural persons whose services are required for the performance of the contract and members of their family with similar rights referred to in Articles 6.1 and 6.2 during the implementation of the Programme or a project.

² Regulation (EU) No 236/2014 of the European Parliament and of the Council of 11 March 2014 laying down common rules and procedures for the implementation of the Union's instruments for financing external action (OJ L 77, 15.3.2014, p. 95).

Article 7- Tax and customs provisions

7.1 The CBC Partner Country shall apply to procurement and grant contracts, including procurement and financial support to third parties by beneficiaries, financed by the Union the most favoured tax and customs arrangements applied to States or international development organisations with which it has relations, through the appropriate national procedures.

7.2 Where a Framework Agreement is applicable, which includes more detailed provisions on this subject, these provisions shall apply as well. The Framework Agreement should be understood as covering the entire Programme/project cost, including Union contribution and any co-financing.

Article 8- Foreign Exchange provisions and transfer of funds

8.1 The CBC Partner Country shall apply its national foreign exchange regulations in a non-discriminatory manner and authorise the import or purchase of the foreign currency necessary. In case of procedures in currencies other than Euro, the amount shall be converted to Euro using the exchange rate method mentioned in the Programme (Annex II) for the month of the launch of the procedure.

8.2 The CBC Partner Country shall undertake measures to facilitate any beneficiary (public or private), or contractors where applicable, to:

- i) open specific project bank accounts, including accounts in Euro;
- ii) make payments as per grant contract requirements for the implementation of all activities necessary for the implementation of the Programme/project, including the possibility of the lead beneficiary to redistribute the grant amount to the other beneficiaries.

8.3 Where a Framework Agreement is applicable, which includes more detailed provisions on this subject, these provisions shall apply as well.

Article 9- Use of studies

The contract related to any study financed under this Financing Agreement shall include the right for the CBC Partner Country and the Commission to use the study, to publish it or to disclose it to third parties.

Article 10- Cooperation obligation

10.1 The CBC Partner Country shall fully cooperate with the Managing Authority, the Audit Authority, as referred to in the Programme (Annex II) and the Commission and support the efficient functioning of the management and control systems as described in the Programme (Annex II).

10.2 The CBC Partner Country shall appoint one or more representatives in the Joint Monitoring Committee.

10.3 The CBC Partner Country shall appoint a National Authority assuming ultimate responsibility for the implementation of the Programme (Annex II) in its own territory in compliance with the provisions set out in this Financing Agreement. The National Authority shall fully cooperate with the Managing Authority and the Commission and support the management and control systems as described in the Programme (Annex II).

10.4 The Partner Country shall designate a control contact point that will support the Managing Authority in its control tasks in accordance with Implementing Regulation (EU) No 897/2014.

10.5 The Partner Country shall nominate a representative in the Group of Auditors in accordance with Implementing Regulation (EU) No 897/2014.

Article 11- Confidentiality

11.1 Without prejudice to Article 13, the CBC Partner Country and the Commission shall preserve the confidentiality of any document, information or other material directly related to the implementation of this Financing Agreement that is classified as confidential.

11.2 The Parties shall obtain each other's prior written consent before publicly disclosing such information.

11.3 The Parties shall remain bound by the confidentiality until at least five years after the end of the execution period.

Article 12- Visibility

12.1 The Programme and any project financed by the Programme (Annex II) shall be subject to appropriate communication and information measures. Unless otherwise agreed, the CBC Partner Country shall take the necessary measures to ensure the visibility of the Union funding on their territory.

12.2 These communication and information measures shall follow the communication strategy included in the Programme and the annual information and communication plan carried out by the Managing Authority.

Article 13- Verifications and checks by the Managing Authority, the Audit Authority, the Commission, the European Anti-Fraud Office (OLAF) and the European Court of Auditors

13.1 The CBC Partner Country shall assist and support the verifications and checks carried out by the Managing Authority, Audit Authority, Commission, OLAF and the European Court of Auditors at their request.

The CBC Partner Country agrees to the Managing Authority, Audit Authority, Commission, OLAF and the European Court of Auditors conducting documentary and on-the-spot checks on the use made of Programme/projects financing under this Financing Agreement and carrying out a full audit, if necessary, on the basis of supporting documents of accounts and accounting documents and any other documents relating to the financing of the Programme/projects, throughout the duration of this Financing Agreement and for five years from the date of payment of the balance for the Programme.

13.2 Notwithstanding Article 16.1, records pertaining to audits, appeals, litigation or the pursuit of claims arising out of the performance of the Programme/projects shall be retained until such audits, appeals, litigation or claims have been completed.

13.3 The CBC Partner Country also agrees that OLAF may carry out on-the-spot checks and verifications in accordance with the procedures laid down by Union law for the protection of the Union financial interests against fraud and other irregularities.

To that end, the CBC Partner Country shall grant officials of the Managing Authority, the Audit Authority, the Commission, OLAF and the European Court of Auditors and their authorised agents access to sites and premises at which operations financed under this Financing Agreement are carried

out, including their computer systems, and to any documents and computerised data concerning the technical and financial management of those operations, and to take every appropriate measure to facilitate their work. Access by authorised agents of the Commission, OLAF and the European Court of Auditors shall be granted on conditions of strict confidentiality with regard to third parties, without prejudice to public law obligations to which they are subject. Documents must be accessible and filed in a manner permitting easy inspection, the CBC Partner Country being bound to inform the Commission, OLAF or the European Court of Auditors of the exact location at which they are kept.

13.4 The checks and audits described above shall also apply to the activities of contractors, subcontractors, grant beneficiaries and any recipient of financial support who have received Union financing. To this end, the CBC Partner Country shall ensure through contractual provisions and any other means at its disposal, that these persons are legally bound by the same obligations toward the Managing Authority, Audit Authority, Commission, OLAF and the European Court of Auditors, as the CBC Partner Country itself, and that its own documentation can remedy any shortcoming to the effective enforcement of the said obligations.

13.5 The CBC partner country and the Managing Authority shall be notified of on-the-spot missions by agents or external auditors appointed/authorised by the Commission, OLAF or the European Court of Auditors. The same shall apply when these on-the-spot missions are performed by the Managing Authority or the Audit Authority.

Article 14- Prevention of irregularities, fraud and corruption

14.1 The CBC Partner Country shall immediately inform the Managing Authority and the Commission of any element brought to its attention which arouses suspicions of irregularities, fraud or corruption and of any measure taken or planned to deal with them.

14.2 The CBC Partner Country shall ensure and check regularly through appropriate national procedures that the operations financed with the Union funds have been properly implemented. It shall take appropriate measures to prevent irregularities and fraud and, upon request of the Managing Authority or the Commission, bring prosecutions to recover funds unduly paid.

"Irregularity" shall mean any infringement of the Financing Agreement, implementing contracts or of Union law resulting from an act or omission by anyone who has, or would have, the effect of prejudicing the Union funds, either by reducing or losing revenue owed to the Union, or by an unjustified item of expenditure. "Fraud" shall mean any intentional act or omission concerning:

- the use or presentation of false, incorrect or incomplete, statements or documents which has as its effect the misappropriation or wrongful retention of funds from the general Union budget;
- non-disclosure of information in violation of a specific obligation, with the same effect;
- the misuse of such funds for purposes other than those for which they are originally granted.

14.3 The CBC Partner Country undertakes to take every appropriate measure to prevent, detect and punish any practices of active or passive corruption during the implementation of the Financing Agreement.

"Passive corruption" shall mean the deliberate action of an official, who, directly or through an intermediary, requests or receives advantages of any kind whatsoever, for himself or for a third party,

or accepts a promise of such an advantage, to act or refrain from acting in accordance with his duty or in the exercise of his functions in breach of his official duties, which has, or would have, the effect of harming the Union financial interests.

"Active corruption" shall mean the deliberate action of whosoever promises or gives, directly or through an intermediary, an advantage of any kind whatsoever to an official, for himself or for a third party, to act or refrain from acting in accordance with his duty or in the exercise of his functions in breach of his official duties, which has, or would have, the effect of harming the Union financial interests.

14.4 If the CBC Partner Country does not take appropriate measures to prevent fraud, irregularities and corruption, the Commission may adopt precautionary measures including the suspension of this Financing Agreement.

Article 15- Recoveries

15.1 The Managing Authority shall take all appropriate measures to recover funds unduly paid together with any interest on late payment from any beneficiary by any means, including by offsetting. The CBC Partner Country commits itself to cooperate fully with the Managing Authority, the Audit Authority and the Commission and support them in the recovery process.

15.2 Where the recovery relates to a claim against a beneficiary established in the CBC Partner Country, which is a public entity in accordance with its national legislation, and the Managing Authority is unable to recover the debt, the Managing Authority shall recover the due amounts directly from the CBC Partner Country.

15.3 Without prejudice to the responsibility of the Managing Authority to recover from any beneficiary the funds unduly paid, the Commission may proceed to the recoveries on behalf of the Managing Authority by any means, including by offsetting and by forced recovery before the competent courts. Where the recovery relates to a claim against a beneficiary which is a public entity established in the CBC Partner Country, the Commission may recover directly from the CBC Partner Country.

15.4 Contracts concluded by the Managing Authority as part of the Programme shall contain a clause allowing the Commission to recover from any beneficiary established in the CBC Partner Country any amounts due to the Managing Authority which the latter was not able to recover. Contracts shall also contain a clause allowing the CBC Partner Country to recover from a beneficiary established in the CBC Partner Country which is a public entity in accordance with its national legislation.

15.5 Where the recovery relates to systemic deficiencies in the Programme management and control systems, the Managing Authority shall be responsible for reimbursing the amounts concerned to the general budget of the Union. The CBC Partner Country must repay to the Managing Authority the due amount in accordance with the apportionment of liabilities among the participating countries laid down in the Programme (Annex II).

Article 16- Consultations

16.1 The Parties shall consult each other before taking any dispute relating to the implementation or interpretation of this Financing Agreement further pursuant to Article 20. Where the Managing Authority is not a party to this Financing Agreement the Parties shall endeavour to consult the former.

16.2 Where the Commission becomes aware of problems in carrying out procedures relating to management of this Financing Agreement, it shall establish all necessary contacts with the Managing Authority and the CBC Partner Country to remedy the situation and may take any steps that are necessary.

16.3 The consultation may lead to the amendment, suspension or termination of this Financing Agreement.

Article 17- Amendment of this Financing Agreement

17.1 Any amendment of this Financing Agreement shall be made in writing, including the possibility of an exchange of letters upon agreement of the Parties.

17.2 If the request for an amendment comes from the CBC Partner Country, the latter shall submit that request to the Commission at least three months before the amendment is intended to enter into force, except in cases which are duly substantiated by the CBC Partner Country and accepted by the Commission.

17.3 Amendments to the Programme (Annex II) are governed by the provisions of Article 6 or Article 66(5) of Implementing Regulation (EU) No 897/2014 and may require an amendment of this Financing Agreement.

Article 18- Suspension of this Financing Agreement

18.1 The Financing Agreement may be suspended in the following cases:

- The Commission may suspend the implementation of this Financing Agreement if the CBC Partner Country breaches an obligation under this Financing Agreement;
- The Commission may suspend this Financing Agreement if the CBC Partner Country breaches an obligation relating to respect for human rights, democratic principles and the rule of law and in serious cases of corruption;
- This Financing Agreement may be suspended in cases of force majeure, as defined below. "Force majeure" shall mean any unforeseeable and exceptional situation or event beyond the parties' control which prevents either of them from fulfilling any of their obligations, not attributable to error or negligence on their part (or the part of their contractors, agents or employees) and proves insurmountable in spite of all due diligence. Defects in equipment or material or delays in making them available, labour disputes, strikes or financial difficulties cannot be invoked as force majeure. A party shall not be held in breach of its obligations if it is prevented from fulfilling them by a case of force majeure of which the other party is duly informed. A party faced with force majeure shall inform the other party without delay, stating the nature, probable duration and foreseeable effects of the problem, and take any measure to minimise possible damage;
- Neither of the Parties shall be held liable for breach of its obligations under this Financing Agreement if it is prevented from fulfilling them by force majeure, provided it takes measures to minimise any possible damage.

18.2 The Commission may suspend this Financing Agreement without prior notice.

18.3 The Commission may take any appropriate precautionary measure before suspension takes place.

18.4 When the suspension is notified, the consequences for the ongoing procurement and grant contracts and for such contracts to be signed shall be indicated.

18.5 A suspension of this Financing Agreement is without prejudice to the suspension of payments by the Commission in accordance with Article 62 of Implementing Regulation (EU) No 897/2014.

18.6 The Parties shall resume the implementation of the Financing Agreement once the conditions allow with the prior written approval of the Commission. This is without prejudice to any amendments of this Financing Agreement which may be necessary to adapt the action to the new implementing conditions, including, if possible, the extension of the implementation period, or the termination of this Financing Agreement in accordance with Article 20.

Article 19- Termination of this Financing Agreement

19.1 If the issues which led to the suspension of this Financing Agreement have not been resolved within a maximum period of 180 days, either party may terminate this Financing Agreement at 30 days' notice.

19.2 When the termination is notified, the consequences on the ongoing contracts and contracts to be signed shall be indicated.

19.3 This Financing Agreement can be terminated in case of discontinuation of the Programme in accordance with Article 17(2) of Implementing Regulation (EU) No 897/2014.

Article 20- Dispute settlement arrangements

20.1 Any dispute concerning this Financing Agreement which cannot be settled within a six-month period by the consultations between the parties provided for in Article 16 may be settled by arbitration at one of the parties' request.

20.2 Each party shall designate an arbitrator within 30 days of the request for arbitration. Failing that, either party may ask the Secretary-General of the Permanent Court of Arbitration (The Hague) to designate a second arbitrator. The two arbitrators shall in their turn designate a third arbitrator within 30 days. Failing that, either party may ask the Secretary-General of the Permanent Court of Arbitration to designate the third arbitrator.

20.3 Unless the arbitrators decide otherwise, the procedure laid down in the Permanent Court of Arbitration Optional Rules for Arbitration Involving International Organisations and States shall apply. The arbitrators' decisions shall be taken by a majority within a period of three months.

20.4 Each party shall be bound to take the measures necessary for the application of the arbitrators' decision.